K. FEDIN

OPERE

КОНСТ. ФЕДИН

СОЧИНЕНИЯ
В ШЕСТИ ТОМАХ

ТОМ ПЕРВЫЙ

Города и годы

РОМАН

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

МОСКВА 1952

KONST. FEDIN

OPERE

IN ȘASE VOLUME

VOLUMUL I

Orașe și ani

ROMAN

EDITURA CARTEA RUSĂ

București 1954

Traducere de
OVIDIU CONSTANTINESCU şi ADA STEINBERG

Prezentare grafică: I. PETRESCU
Frontispicii: S. PANŢU

AUTOBIOGRAFIA

Mi-am petrecut copilăria de cînd m-am născut în 1892, precum şi primii ani ai adolescenţei, pînă în 1908, la Saratov, oraş căruia la noi în familie i se spunea cu mîndrie „capitala ţinutului Povoljie". Îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri de familia noastră, de prima casă în care am trăit, şi apoi de cealaltă, în care ne-am mutat după aceea, ambele micuţe de tot, de primele mele impresii despre Volga, cu vapoarele ei greoaie, cu nesfîrşitele ei şiruri de plute, cu bărcile de pescari, călăfătuite, şi cu livezile satelor aşezate pe maluri. Aici s-au înfiripat primele mele noţiuni; pămîntul rus a fost izvorul noţiunii mele despre Lume, iar poporul rus — al noţiunii de Om. Şi tot aici s-au format primele mele noţiuni despre frumos, lucru la care au contribuit deopotrivă: galeria de pictură a Muzeului Radişcev, care cuprindea pînzele multora dintre marii maeştri ruşi, precum şi ale multor pictori apuseni, din şcoala de la Barbizon, colecţionate de vestitul Bogoliubov; apoi spectacolele şcolare, la care luam parte şi eu; opera şi teatrele; lecţiile de vioară, chinul copilăriei mele, din pricina cărora o bună bucată de vreme mi-a pierit orice gust pentru muzică.

Cele dintîi amintiri ale mele datează cam de pe vremea cînd aveam vreo patru ani. Locuiam pe atunci în Piața Parăzilor, o piață mare, colbuită, unde de-a lungul grajdurilor scunde ale artileriei stăteau înșirate niște tunuri vopsite în verde, cu gurile ațintite hăt, departe, spre cele trei ferestre ale pavilionului de lemn în care locuiam.

Parcă văd și acum, ca aevea, santinela cu baioneta la armă, plimbîndu-se în fața tunurilor, și caii mari de artilerie, cu cozile retezate scurt, mînați la coardă în mijlocul norilor de praf.

Într-o seară, piața fu luminată de limbi de foc, care dănțuiau învîrtite în fumul negru. Fuseseră aprinse niște ploști ce trăzneau de departe a gaz și în jurul cărora oamenii forfoteau respirînd aerul acela înăbușitor, îmbîcsit de funingine. Asta nu era decît o parte din iluminația orașului, pentru „petrecerea“ organizată în cinstea zilei în care Nicolae al II-lea își „prăznuia“ la Moscova încoronarea, zi însemnată prin tragedia de la Hodînka[1]*), ce i-a dat prilej poporului rus să-l cunoască mai bine pe țar. De la istoria asta cu ploștile, amintirile copilăriei devin din ce în ce mai numeroase.*

În anul 1899 am intrat în școala primară, unde era învățător și Semion Ivanovici Mașkov, un unchi de-al mamei, în casa căruia trăise un timp, pînă la măritiș. Casa Mașkovilor, de care eram foarte legați, se deosebea de a noastră în primul rînd prin atmosfera ei intelectuală, cu un nivel mult mai ridicat. Aici aveau loc, între cei mari, cele mai înflăcărate discuții din cîte îmi fusese dat să ascult pînă atunci. Se citeau ziare, ceea ce după cîte mi-aduc aminte nu se întîmpla niciodată la noi, se adunau

---

[1]) *Hodînka* — cîmpie de lîngă Moscova unde, cu prilejul încoronării s-a dat de mîncare și de băut norodului, anume adus din toate colțurile împărăției. Aci au murit din pricina condițiilor neprielnice cîteva mii de oameni. (N. trad.)

profesori, studenţi (nici studenţi nu veneau pe la noi), şi mai întotdeauna taică-meu se angaja în cîte o discuţie aprinsă care se termina prin ceartă şi pleca supărat acasă. Viaţa pe care o ducea Maşkov mi se părea armonioasă şi senină şi-mi insufla un simţămînt poetic, pe care admiraţia neţărmurită a maică-mi faţă de unchiul său nu făcea decît să mi-l întărească.

După doi ani am intrat în şcoala comercială. Timpul petrecut în şcoala aceasta mi-a lăsat prea puţine amintiri plăcute, însă acolo, între zidurile ei, am trăit împreună cu colegii mei frămîntările prilejuite de războiul ruso-japonez, şi, mai cu seamă, de revoluţie. În faţa noastră se deschidea pentru întîiaşi dată o lume tulburător de reală, ce întrecea cu mult atît limitele închipuirii noastre copilăreşti cît şi viaţa cunoscută din orele de curs şi din manualele şcolare. Pentru mine această lume se afla în strînsă legătură cu una din primele impresii lăsate de marile manifestaţii de stradă la care mi-a fost dat să asist din întîmplare în 1902 — împrăştierea unei demonstraţii de protest împotriva executării studentului Balmaşev. În toamna anului 1905, deşi nu împlinisem încă paisprezece ani, m-am pomenit şi eu prins în frămîntările generale. Atunci am luat parte, împreună cu toată clasa mea, la o „grevă" a şcolarilor, m-am dus împreună cu colegii mei la liceul nr. 1 (unde, în urmă cu cincizeci şi mai bine de ani, fusese profesor Cernîşevski) ca să-i îndemnăm pe elevii de acolo să părăsească cursurile, pentru ca în cele din urmă să fugim prin curţile vecine, de spaima cazacilor, care înconjuraseră şcoala. Taică-meu, socotind treaba asta drept o ştrengărie primejdioasă, a căutat să-mi bage minţile în cap. Totuşi, spre norocul meu, descoperisem un mijloc ca să mă apăr de o săpuneală mai straşnică din partea lui: şi el îşi exprima mereu indignarea faţă de pogromurile şi

acţiunile criminale ale Sutelor Negre. Cînd se întîmplă ca generalul Saharov, care-i „astîmpărase" cu cruzime pe ţăranii din regiunea Saratov, să fie ucis în casa guvernatorului Stolîpin, taică-meu nu pomeni nimic despre asta, păstrînd o tăcere posomorîtă de cîte ori venea vorba despre acest eveniment; „principiile" morale pe care le instaurase la noi în familie nu-i îngăduiau să aprobe un act terorist, dar nu putea fi cîtuşi de puţin de acord nici cu condamnările la moarte şi crîncenele represalii dezlănţuite împotriva ţăranilor.

Mama, Anna Pavlovna, născută Aleakrinskaia, era fata unui învăţător de ţară, crescută de bunicul ei, preot într-un colţ îndepărtat al guberniei Penza, şi adusese cu sine, în căminul ei, tipicul vieţii pe care o duceau familiile de preoţi din Rusia. Tata, Alexandr Erofeevici, era fecior de ţăran iobag, de fel tot de prin regiunea Penza. Băiat de prăvălie şi apoi vînzător la diverşi negustori, se iniţiase în tainele negoţului, ajungînd cu timpul să-şi deschidă un magazin de papetărie. Tata era autodidact şi înainte de a se căsători încercase să scrie versuri. Toată viaţa lui a avut o mare slăbiciune pentru stihurile simple. Aduna cărţi sfinte şi-i plăcea să se ducă la biserică. Era singurul lucru asupra căruia se înţelegea de minune cu mama, încolo, însă, caracterele lor erau cu totul deosebite. Viaţa noastră, care fusese orînduită de taică-meu, odată pentru totdeauna, ca un fel de calendar, era austeră. Simţeai în orice lucru constrîngerea. Pe la vîrsta de cincisprezece ani, casa părintească începu să mă apese ca un jug. Mergeam din ce în ce mai prost cu învăţătura. În decembrie 1907, mi-am pus amanet vioara la muntele de pietate şi am fugit la Moscova.

Un coleg de şcoală, care învăţase să picteze şi de la care mă molipsisem şi eu cîndva de patima mîzgălelilor în ulei, m-a adăpostit la el, într-un sub-

sol de pe Kislovka. Visam să ajung și eu pictor. Pînă una alta însă îi slujeam de model, stînd proțăpit în mijlocul odăii întunecoase în poza lui Bonaparte. Curînd însă, tata îmi dibui ascunzișul și, luîndu-mă cu binișorul, mă convinse să mă întorc acasă, după ce mă puse mai întîi să-i făgăduiesc că am să lucrez la el în magazin. În vara anului 1908, am încercat din nou să fug cu o barcă, pe Volga în jos, însă de astă dată n-am mai dus pînă la capăt planul meu îndrăzneț și m-am întors acasă. Puțin după aceea mi-a venit din nou cheful de învățătură. Aici mi-a fost de mare folos sprijinul maică-mi, pe care dealtfel mi l-a dăruit toată viața ei, deși n-a avut parte de o existență prea ușoară. Cred că numai datorită stăruințelor ei, pline de gingășie, nu m-am abătut de pe calea cea dreaptă.

Următorii trei ani petrecuți ca elev al liceului comercial din Kozlov (Miciurinskul de azi), unde am urmat cursul superior, au fost cei mai rodnici ani ai adolescenței mele. Trăiam singur, într-un mediu în care nu mai era nimic din ceea ce putea să-mi amintească de existența apăsătoare pe care am dus-o la Saratov, de unde veneam, și unde totul îmi evoca faptele care-mi încărcau conștiința: și fuga, și învățătura întreruptă, și camarazii de școală care mi-o luaseră înainte, și munca la taică-meu în prăvălie.

Îmi dau seama cît de mult le datorez profesorilor mei din Kozlov, și, mai ales „slovesnicilor", cum se numeau pe vremea aceea profesorii de literatură rusă. Lecțiile lor ieșeau din cadrul obișnuit al programelor didactice. Citeam volumele de culegeri editate de „Znanie" [1]*), făceam compuneri despre „moderniștii" ruși, despre Ibsen, și în felul acesta ajunsesem să privim literatura ca o înlănțuire de fenomene vii, într-o veșnică frămîntare și o continuă prime-*

---

1) „Cunoașterea", editură progresistă pe vremea aceea. (N. trad.).

nire, şi nu ca pe un „obiect" didactic. Am recitit atunci cu alţi ochi tot ceea ce mai înainte mă lăsase cu totul indiferent şi curînd am ajuns să găsesc în cărţi o bucurie fără de seamăn.

Aici, la Kozlov, am început să visez la cariera de scriitor.

În 1911 am intrat la secţia de ştiinţe economice a Institutului de comerţ din Moscova. În tot timpul studenţiei am simţit din plin imboldul de a scrie, care acuma se copsese. Cea dintîi povestire a mea datează încă din vara anului 1910, şi am scris-o la Uralsk, unde mă aflam în vizită la una din surorile mele. Era un fel de pastişă după Gogol, a cărui nuvelă „Mantaua" îmi lăsase pentru multă vreme una din cele mai adînci impresii din viaţă. Că opera mea nu era decît o pastişă, nu mi-am dat seama decît mai tîrziu, în anii maturităţii. Însă pe vremea cînd am scris-o mi se părea că este extraordinară. Întors la Kozlov, m-am grăbit să-mi trimit opera la Petersburg, revistei „Novîi jurnal dlia vseh" [1]) *şi am cunoscut atunci cele dintîi suferinţe prin care sînt sortiţi să treacă toţi scriitorii debutanţi. Revista mi-a trimis înapoi manuscrisul fără nici un răspuns. Ghinioanele mele se ţinură lanţ pînă în 1913 şi începutul lui 1914, cînd mi-am văzut în sfîrşit tipărite „fleacurile" şi stihurile în revista „Novîi Satirikon"* [2]) *din Petersburg, a lui Arcadi Avercenko.*

În primăvara anului 1914 am plecat în Germania, cu gîndul de a mă perfecţiona în studiul limbii acestei ţări. M-am stabilit la Nürnberg. Primul meu cîştig acolo au fost cele cinci mărci căpătate în satul Stein, în apropiere de castelul Faber, unde, împreună cu un prieten al meu, învăţător, care mă acompania la pian, le-am cîntat ţăranilor din scripcă,

---

1) „Noua revistă pentru toţi". (N. trad.)
2) „Noul Satirikon". (N. trad.)

la joc. De atunci n-am mai făcut nici o scofală cu scripca.

Războiul m-a prins în Bavaria. Am încercat să mă întorc pe furiş în patrie, însă pe drum, la Dresda, am fost oprit şi arestat ca prizonier civil. La cîtva timp după aceea am fost expulzat din Dresda.

Mi s-a fixat domiciliu forţat, mai întîi în Saxonia şi apoi în Silezia, unde am fost silit să trăiesc pînă aproape de ziua izbucnirii revoluţiei din Germania. Am dat lecţii de limba rusă şi am fost corist şi actor la teatrele din Zittau şi Görlitz. În acelaşi timp am continuat să scriu. Am scris atunci primul meu roman „Fundătura", pe care mai tîrziu l-am distrus. Mijloacele mele literare erau mereu altele, la fel de naive toate; prin ele căutam să redau viaţa de zi cu zi, îmbinînd-o cu analiza psihologică. Am fost influenţat mai întîi de Dostoievski, apoi de scandinavi, mai cu seamă de Strindberg şi de Björnstjerne Björnson şi, în sfîrşit, de expresionişti, care începuseră pe vremea aceea să editeze una din primele lor reviste, „Die Aktion". Ca tendinţă, revista era internaţionalistă, poziţia ei apropiindu-se de aceea a spartachiştilor, cu care am luat contact prima dată în Saxonia, prin reprezentanţii lor mai tineri, iar după aceea i-am cunoscut mai de aproape, cu prilejul celei dintîi vizite ale mele la Berlin, în vara anului 1918, cînd populaţia începuse să se manifeste pe faţă împotriva războiului. Mi se oferise un loc de translator la primul consulat sovietic din Germania, însă autorităţile germane prinzînd de veste s-au grăbit să mă includă într-un lot de prizonieri ce urmau să fie repatriaţi în cadrul schimbului de prizonieri de război, după ce timp de cincizeci de luni fusesem considerat prizonier civil al unui „stat inamic".

În toamna aceluiaşi an m-am întors la Moscova, unde am lucrat un timp la Comisariatul Poporului pentru Învăţămînt. Erau vremuri grele. Războiul lă-

sase urme adînci și foametea bîntuia aprig. Nu mult după asta mi s-a oferit atrăgătorul prilej de a lucra în presă, deși în provincie, și la începutul lui 1919 am plecat la Sîzran, pe Volga. Aici am înființat, pe lîngă secția locală a învățămîntului public, o mică revistă literară, unde își publica lucrările tineretul sovietic de prin partea locului, cum și cîțiva „scriitori din popor" (cum se numeau discipolii poetului Surikov), care ne trimiteau manuscrise din Simbirsk, Samara, Suzdal, Tver și alte localități. Redactam gazeta „Sîzranski Kommunar" [1]*, lucram ca secretar la comitetul executiv orășenesc și mă dăruiam cu ardoare acestei vieți bogate în schimbări, inovații și vise, care, deși „provinciale" ca amploare, erau în esență gigantice, ca însăși revoluția.*

Cele cîteva luni de activitate petrecute la Sîzran au avut o adîncă înrîurire asupra întregii mele vieți. În afară de meseria de gazetar, pe care am învățat-o acolo — fiindcă trebuia să scriu singur toată gazeta, de la articolul de fond și foileton, la cronicele teatrale și recenziile cărților noi apărute, sau de la reportajele locale pînă la cronica politică internațională — evenimentele revoluționare, întîmplate în 1919 pe Volga, mi-au oferit un material nespus de bogat pentru munca mea scriitoricească. După ce stătusem aproape cinci ani departe de patrie, răstimp în care fusesem silit să trăiesc izolat, m-am trezit într-o lume în care lupta comună pentru viitorul socialist al poporului era în toi, și am promovat repede școala elementară a vieții obștești.

În toamnă am fost mobilizat și trimis pe front, și așa s-a făcut că m-am pomenit la Petrograd în toiul ofensivei lui Iudenici. La început am fost repartizat la Divizia specială bașchiră de cavalerie. Aici am fost șeful serviciului de expediție, îngrijind de difuza-

---

[1] „Comunardul din Sîzran". (N. trad.)

rea presei la cele patru regimente ale diviziei care luptau pe front. Apoi am fost mutat la redacția gazetei armatei a 7-a „Boevaia pravda" [1]*), unde am lucrat ca redactor adjunct, pînă la începutul anului 1921.*

Leningradul a ocupat un loc deosebit de însemnat în viața mea. Influența acestui oraș asupra conștiinței omului n-ar putea fi numită altfel decît poetică. Tradițiile în artă și în muncă ale Leningradului, romantismul secular al luptei lui revoluționare, zilele gloriosului Octombrie și patriotismul omului din Leningrad, a cărui faimă s-a întins pretutindeni — toate acestea laolaltă sînt create parcă pentru a-ți inspira încrederea în viață și a te face să-i prețuiești comorile. Cu excepția călătoriilor mele în străinătate, am stat la Leningrad timp de optsprezece ani, și prețuiesc în cel mai înalt grad tot ce mi-am putut însuși din cultura lui revoluționară.

In 1920 l-am cunoscut pe Gorki. Azi, după trecerea a trei decenii și mai bine din ziua aceea memorabilă de februarie, cînd l-am întîlnit întîiași dată, pot afirma cu și mai multă convingere că faptul de a-l fi cunoscut pe Gorki a constituit un eveniment de o mare importanță în cariera mea scriitoricească. Atunci, cu prilejul acestei prime întîlniri dintre noi, s-au pus temeliile unei legături sufletești care s-a menținut pînă la moartea lui.

Gorki, omul acesta fermecător și plin de viață, cu incontestabilul său prestigiu artistic și moral, a fost adesea primul judecător al nuvelelor și povestirilor mele. Rolul lui în formarea literaturii sovietice din anii 1920-1930, care pe atunci abia se zămislea, este covîrșitor, iar faptul că se interesa de activitatea scriitorilor, a contribuit deseori în mod hotărîtor la formarea talentului tinerilor literați, îmbogățindu-le inspirația. Veșnic neobosit, Gorki căuta să trezească în

---

[1]) „Pravda luptătoare". (N. trad.)

scriitori interesul pentru viață și să le îndrepte privirea asupra realității. Influența lui a fost la fel de binefăcătoare și asupra majorității scriitorilor din cercul „frații Serapion", din care făceam și eu parte. Poziția acestui cerc și-a găsit o apreciere completă și, din punct de vedere istoric, justă, în raportul lui A.A. Jdanov din 1946 în legătură cu hotărîrea C.C. al P.C. (b), cu privire la revistele „Zvezda" [1] *și „Leningrad". Cercul „fraților Serapion" era exponentul tendințelor formaliste din literatura burgheză. Nefasta lui influență s-a manifestat în mod cît se poate de concludent asupra tinerilor scriitori „serapioniști", care mergeau pe urmele „școlii formaliste", considerînd creația literară nu ca o oglindire a realității, cu luptele ei sociale, ci doar ca „o sumă de procedee stilistice". Noua înrîurire pe care am primit-o din partea lui Gorki a constituit un real sprijin moral și estetic pentru începuturile carierei mele scriitoricești și mi-a fost de un neprețuit ajutor, jucînd un rol important în tot restul vieții mele.*

Problemele artei m-au frămîntat totdeauna, și nu numai abstract, ci și în practica vieții, și anume: omul artei și artistul în societate. Pînă ce am ajuns la înțelegerea artei, care s-a închegat în mine cu timpul, am rătăcit multă vreme ca într-un labirint, și tocmai rătăcirile astea alcătuiesc istoria formației mele scriitoricești.

De fapt, biografia unui artist nu trebuie să cuprindă descrierea faptelor din care s-a alcătuit existența lui, ci o tălmăcire a felului în care el le înțelege. Pitorescul întîmplărilor luat ca atare nu este suficient pentru a constitui istoria unei vieți. Pentru asta e nevoie de o privire limpede asupra erorilor prin care a trecut artistul. E un lucru dificil însă pentru un scriitor să fie spectatorul propriei lui vieți. Cu cît vrea să fie mai

---

[1] „Steaua". (N. trad.)

obiectiv, cu atît mai mult autobiografia lui se preface într-o povestire.

Totuşi nu se poate să nu amintesc, măcar în treacăt, de erorile orientării mele în problema care a ocupat un loc atît de important în activitatea mea literară. Multă vreme am avut o reprezentare eronată a specificului artei, săvîrşind două greşeli care nu puteau să nu-mi stingherească în cea mai mare măsură munca, aşa cum dealtfel s-a şi întîmplat.

Una a fost părerea mea că între oglindirea realităţii în artă şi „ficţiunea pură", adică produsul imaginaţiei autorului, ar exista o contradicţie. De fapt nu există asemenea contradicţie în arta unui scriitor realist. Într-una din scrisorile sale, Gorki îmi explica foarte lămurit că imaginea artistică nu-i deloc „o născocire pură" ci «...însăşi realitatea autentică pe care o poate crea numai arta, acel „extract" al realităţii, acea condensare care este rezultatul activităţii personale a imaginaţiei artistului.» Potrivit spuselor lui Gorki, trăsăturile unui erou, pe care le întîlneşti la mii de oameni, sînt alcătuite din „pulberea impresiilor", care s-a pietrificat, fiind transformată apoi de artist în ceea ce numeam eu „ficţiune pură".

Oglindirea realităţii în reprezentarea unui personaj nu vine cîtuşi de puţin în conflict cu imaginaţia artistului. Veridicitatea acestui personaj este condiţionată numai de armonizarea fanteziei creatoare cu realitatea şi de măsura în care prima contribuie la oglindirea celei din urmă.

Poate că nu-i cine ştie ce greutate să pătrunzi aceste lucruri cu mintea. Să sezisezi însă ca scriitor modalitatea de a crea într-o operă literară personaje organice, care să rezulte din observarea vieţii reale, fiind totodată un produs al fanteziei, era ceva foarte greu.

Cealaltă greşeală a mea era părerea (poate nu totdeauna conştientă) că sarcina unui scriitor este de a elabora odată pentru totdeauna anumite metode

tip. Însă metodele artei scriitorului se modifică necontenit, în funcție de dezvoltarea claselor sociale și a poporului în totalitatea lui, de mersul istoriei, și în dependență de materialul cu care artistul vine în contact.

Contradicțiile, în mijlocul cărora orbăcăisem în căutările mele vreme de ani îndelungați, erau în esență următoarele: pe de o parte aveam părerea preconcepută că există forme de artă create odată pentru totdeauna, iar pe de altă parte eram gata să înlătur aceste forme ca pe ceva mort. Problema era însă de a vedea în mod concret (adică aplicate la activitatea mea) formele în dezvoltarea lor și de a le considera indisolubil legate de conținutul social al artei.

În rezolvarea acestor probleme, precum și în căutarea multor altor lucruri, tot atît de necesare scriitorului, Gorki m-a ajutat cu toată generozitatea sufletului său nobil.

De la sfîrșitul anului 1919, timp de șase ani am stat în strînse legături cu revistele care apăreau la Leningrad, publicînd articole, foiletoane și povestiri și am fost (între 1921 și 1924) redactorul revistei de critică și bibliografie „Kniga i revoliuția" [1]*. Povestirile mele publicate în ziarele de atunci oglindeau în mult mai mare măsură impresiile culese din realitatea imediată, adică războiul și revoluția, decît prima mea culegere, apărută în 1923.*

În această carte („Maidanul") se simțeau toate frînele care încetineau evoluția mea scriitoricească, deoarece mai tîram încă după mine materialul vechi, acumulat înainte de război, pe care imaginația mea nu reușise să-l prelucreze și să-l redea potrivit cu mijloacele de care dispuneam acum. Trebuia să fac un mare efort ca să mă pot descotorosi de tot acest balast. Cu „Maidanul" am pus capăt aspirațiilor mele

---

1) „Cartea și revoluția". (N. trad.)

nerealizate din perioada ce începe cu prima povestire, înapoiată de redacţie, şi se încheie cu primul meu roman, pe care l-am distrus eu însumi.

Între 1922 şi 1924 am lucrat la romanul „Oraşe şi ani". Prin toată alcătuirea lui, romanul pare să reflecte calea pe care am străbătut-o. De fapt, cartea aceasta reda în imagini atît frămîntările prin care trecusem în timpul prizonieratului meu în Germania, în epoca primului război mondial, cît şi experienţa cu care ne îmbogăţise din plin revoluţia. Forma romanului (şi mai ales construcţia lui) erau expresia luptei literare pentru nou, care se desfăşura pe vremea aceea. Atît tăieturile din ziare, colecţionate în timpul cît fusesem prizonier, cît şi documentele ce oglindesc diverse aspecte ale vieţii din Germania în timpul războiului şi care la prima vedere păreau nesemnificative, au avut contribuţia lor, ajutîndu-mă să creionez priveliştea faimosului filistinism prusac, a naţionalismului şovin, a beţiei de sînge şi, în sfîrşit. a decepţiei crude care a urmat după înfrîngerea şi fuga lui Wilhelm. Odată cu venirea la putere a lui Hitler, traducerea germană a acestui roman a fost arsă în Germania, împreună cu alte cărţi care demascau dedesubturile celui dintîi război mondial.

Între anii 1923—1926 am trăit destulă vreme în hăţişurile nepătrunse ale vechilor moravuri din ţinutul Smolenskului, unde se coceau pe îndelete evenimentele cărora le era dat să ajungă la maturitate în doi-trei ani, atingînd amploarea unei adevărate revoluţii sociale, care să cuprindă în vîrtejul lor întreaga ţărănime. Din această epocă a vieţii mele mi-a rămas ca amintire volumul de nuvele şi povestiri „Transvaal".

Nu numai odată am avut prilejul să-mi extind observaţiile şi asupra Europei Apusene. În 1928, după ce isprăvisem de scris romanul „Fraţii", am plecat într-o lungă călătorie prin Norvegia, Olanda, Dane-

marca și Germania, în apogeul „stabilizării", și am putut vedea atunci întreg Apusul petrecînd fără grijă și închizînd ochii în fața catastrofei ce amenința omenirea.

Trei ani mai tîrziu, greu bolnav, am plecat în Elveția. Gorki s-a interesat și de astă dată, așa cum mai făcuse și în 1921, cînd fusesem iarăși bolnav, cu o neasemuită grijă de soarta mea, și mi-a dat tot sprijinul ca să pot urma o cură mai lungă de care aveam neapărată nevoie. Datorită inițiativei lui neobosite, am putut să-l cunosc atunci pe Romain Rolland, marele scriitor francez, care în primăvara anului 1932, cînd mă întremasem destul de bine, m-a poftit la el la Villeneuve, orășel situat pe malul lacului Geneva. Întîlnirile cu el, cum și relațiile care s-au statornicit între noi, mi-au dat prilejul să iau contact, prin dînsul, cu europeanul însuflețit de un sincer interes pentru tot ce ținea de domeniul socialului și înzestrat cu o nezdruncinată tărie sufletească — aș spune cu europeanul de mîine. Vorbind despre Rolland într-o scrisoare adresată mie, Ștefan Zweig îl numea: „Ochiul Europei". Și e adevărat că nici un alt scriitor n-a văzut cu o atît de dureroasă claritate tragedia către care se îndrepta vertiginos Apusul.

Pe vremea aceea, criza economică constituia în Europa cea mai acută problemă. Aș putea spune că Apusul era în doliu și că ar fi dat orice să-l poată lepăda. Prețul pe care urma să-l plătească pentru asta avea să-l fixeze fascismul german. La sfîrșitul lui 1932 mă aflam în Germania, unde am fost martorul celor din urmă alegeri din epoca premergătoare hitlerismului, alegeri ce prevesteau de pe atunci bezna ce avea să coboare. Cînd între anii 1933 și 1934 am pornit-o din nou la drum, trecînd prin diverse orașe din Italia și Franța, Roma oficială, plină de îngîmfare, sărbătorea împlinirea a zece ani de

cînd se afla sub stăpînirea lui Musolini, iar la Paris „Crucile de foc" ieşiseră în stradă, deslănţuind pogromuri.

Călătoriile mele în Apus între anii 1928 şi 1934 mi-au dat imboldul de a scrie şi mi-au oferit materialul celor două romane: „Răpirea Europei" (cartea întîia în 1933, cea de a doua în 1935) şi „Sanatoriul Arctur" (în 1940). În primul roman am căutat să prezint Europa Apuseană în opoziţie cu lumea nouă, care se construia năvalnic în răsărit, în Uniunea Sovietică. Cel de al doilea înfăţişa viaţa din Apus copleşită de încercările ultimilor ani.

În ultima vreme am lăsat la o parte tema vest-europeană, pe care nădăjduiesc totuşi s-o reiau mai tîrziu, ca să împlinesc unele omisiuni din romanele mele mai vechi, introducînd o figură care a început să se contureze în mine după ce l-am cunoscut pe Romain Rolland. Sînt atîtea şi atîtea lucruri ce se dezvăluie imaginaţiei atunci cînd te găseşti faţă în faţă, fie la lumina zilei, fie în miezul unei nopţi întunecate, fie în amurguri pline de melancolie, cu scriitori atît de deosebiţi ca Romain Rolland şi Martin Andersen Nexö, ca Herbert Wells, Leonard Frank sau Hans Fallada. Concepţiile lor sînt mărturia marilor contradicţii ale Apusului şi exprimă tragica lui multitudine de aspecte.

În timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei pe care l-am dus împotriva Germaniei, am cutreierat multe din oraşele şi satele noastre de pe linia frontului, care luptau împotriva inamicului. Am văzut Oreolul precum şi alte orăşele ruse vechi din apropierea lui, rase de pe faţa pămîntului. Am văzut Leningradul, care, după un asediu de nouă sute de zile, a reuşit totuşi să rămînă în picioare ca o minune, ca o podoabă nemuritoare a culturii noastre. Am văzut ruinile monumentelor istorice ale Petersburgului — lanţul de palate vechi care înconjoară

Leningradul. Am văzut vestitele locuri din regiunea Pskov unde trăise Pușkin, satele Mihailovskoe, Trigorskoe, orășelul Voronici și Movilele lui Pușkin, cu mormîntul poetului, pîngărite de inamicul care-și construise acolo cazemate. În anii celui de-al doilea război mondial, Europa Apuseană i-a dat de gîndit în multe privințe omului rus.

Și ca răspuns la aceste sentimente a intervenit prilejul de a pleca pentru a-cincea oară în Germania — la procesul din 1945—1946 al criminalilor de război, care urma să se judece la Nürnberg.

Datorită unei foarte curioase înlănțuiri de împrejurări, m-am pomenit din nou, după trei decenii și mai bine, nu numai în același sătuc Stein, dar chiar în același mic hotel de lîngă castelul Faber, unde cîntasem cîndva din scripcă înainte de primul război mondial. În mijlocul unui morman de ruine am regăsit la Nürnberg ușa boltită pe unde am fugit în 1914 cu nădejdea de a putea părăsi Germania. Aici am luat cîndva contact prima oară cu Apusul și tot aici mi-era dat acum să văd roadele „înțelepciunii europene". De tînăr am avut prilejul să aud strigătele celor care cereau „salvarea Europei". Șapte săptămîni de-a rîndul am stat să privesc panopticumul de la Nürnberg al celor mai noi și mai radicali „salvatori" ai Europei și să ascult rechizitoriile tribunalului internațional împotriva acestor spirite ale întunericului care stăteau îndărătul unei balustrade pe banca acuzării — și asta îmi trezea oarecari nădejdi că s-ar putea ca Europa să fie cu adevărat salvată.

În timpul războiului începusem să lucrez la o trilogie epică, pe care o proiectasem de mult de tot. Între 1943 și 1948 am terminat de scris primele două romane ale trilogiei: „Primele bucurii" și „O vară neobișnuită". Faptul de a fi folosit un material pur rusesc, după ce temele tuturor romanelor mele de pînă atunci fuseseră mai mult sau mai puțin legate

de viața din Apus, nu se datora numai unei vechi dorințe care crescuse între timp în mine, ci era totodată expresia încercărilor mele de a găsi un mare erou al timpurilor noastre. În anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei, cînd se hotăra soarta țării mele, mi s-a întărit și mai mult convingerea că viitorul vieții noastre, a rușilor, este indisolubil legat de regimul sovietic și că un erou al vremurilor de față, care să fie cu adevărat mare, nu trebuie și nici nu poate fi decît un comunist, a cărui voință activă să fie sinonimă cu Victoria. Acesta este eroul pe care am căutat să-l întruchipez în principalul personaj al ultimelor mele romane, arătînd cum s-a format el în Rusia prerevoluționară cît și în timpul războiului civil.

Lucrez acum în continuare la un nou roman menit să întregească trilogia începută cu „Primele bucurii" și „O vară neobișnuită". Năzuința mea statornică de a găsi o imagine timpului *și de a include timpul în narațiune, cu aceleași drepturi ca și eroii, dacă nu chiar cu precădere față de ei, a devenit azi și mai manifestă ca pînă acuma în proiectele mele. Cu alte cuvinte, eu socotesc această trilogie ca o operă istorică.*

Aproape că n-a fost perioadă din viața mea în care să nu fi avut și o activitate socială, activitate în care trebuie să fie înglobată și cea desfășurată în publicistică. Anii de după război, bogați în evenimente care au transformat istoria omenirii, au ridicat nespus de mult importanța literaturii sovietice, sporind totodată îndatoririle ei față de patrie. Sarcinile scriitorului au crescut și ele, căpătînd un prestigiu și mai mare ca pînă acum. Glasul literaturii sovietice răsună tot mai puternic peste granițele țării noastre.

Ca și mulți alți tovarăși în ale scrisului am avut adeseori prilejul să călătoresc peste graniță împreună cu delegațiile sovietice. Am văzut lumea fericită a

popoarelor eliberate de sub jugul capitalismului. Şi dacă aş putea spune despre aceste „noi oraşe şi noi ani" cel puţin lucrurile la care am fost eu însumi martor, mi-aş îndeplini măcar în parte datoria faţă de timpurile noastre, care mi-au dăruit atît de mult.

În ultimii ani am vizitat Cehoslovacia, Ungaria şi Romînia, ţări pe care nu le cunoscusem pînă atunci, şi am fost şi în Germania, Austria şi Polonia, pe care le cunoşteam mai mult sau mai puţin, dinainte. Am vorbit la congresele scriitorilor germani şi unguri, am luat parte la lucrările celui de-al doilea Congres Mondial al partizanilor păcii ţinut la Varşovia, congres unde s-a dovedit în mod magistral şi categoric că omenirea este gata să lupte pînă la capăt împotriva aţîţătorilor la un nou război mondial, şi am făcut parte din delegaţia sovietică la Conferinţa Mondială pentru apărarea copilului, care s-a ţinut la Viena.

La noi în ţară, am fost ales delegat la trei conferinţe unionale ale partizanilor păcii şi membru al Comitetului sovietic al partizanilor păcii. Poporul mi-a dat de asemenea o înaltă dovadă de încredere, alegîndu-mă deputat în Sovietul Suprem al Federaţiei Ruse.

Activitatea socială a scriitorului sovietic este indisolubil legată de activitatea căreia şi-a închinat viaţa, de o literatură pusă în slujba poporului şi care să contribuie la realizarea măreţului său viitor. Este singurul mod just şi firesc, după mine, de a înţelege sarcinile scriitorului. Nu doresc altceva decît să-l confirm prin activitatea mea viitoare.

KONST. FEDIN

1952

Aveam totul în fața noastră, nu aveam nimic în fața noastră.

Charles Dickens

Cît despre băuturi, el bea apă.

Victor Hugo

CAPITOLUL DESPRE ANUL ÎN CARE SE SFÎRŞEŞTE ROMANUL

CUVÎNTAREA

— Dragi vecini, oameni buni, stimaţi cetăţeni! Dacă mi-am scos acum capul pe fereastră, să ştiţi că am făcut-o în mod premeditat. Dragi vecini, mă plictisesc de moarte, simt un neastîmpăr ce mă roade. Stimaţi cetăţeni, mi s-a vestejit inima şi s-a răsucit ca un burghiu, ca o coajă de lămîie aruncată pe caldarîmul încins de soare.

— Oameni buni, un lucru e incontestabil: că sîntem acuma în anul o mie nouă sute douăzeci şi doi.

— Am înaintea ochilor optzeci şi cinci de ferestre, în afară de cele două ferestruici de la pod, una de la subsol, şi una oarbă, zugrăvită artistic pe zid, de către un meşter zugrav, încă înainte de război, şi asta care-mi încadrează după cum vedeţi partea de sus a trupului.

— Despre fiecare din ele v-aş putea spune cîte ceva, însă ştiu dinainte că n-o să mă ascultaţi. De aceea am să vă rog să aruncaţi o privire numai asupra ferestrei de colo de jos, unde-i pusă la aerisit salteaua aceea de puf, vărgată, pe care dis-de-dimi-

neață a bătut-o amarnic, cu o vergea de curățat armele, o gospodină cu mîini stacojii. V-aș ruga apoi să vă uitați și la fereastra de acolo, mai la dreapta, de unde din zori și pînă noaptea tîrziu se aude un zumzet de cobză. Și apoi și la cealaltă, de sus de tot, sub streașină, de unde un gramofon își scuipă neobosit romanțele, și în sfîrșit — asta-i ultima — la aceea de aici, drept din fața mea, proaspăt șpăcluită; n-a mai rămas decît să fie vopsită mîine.

— Stimați cetățeni, la urma urmei, nu-i chiar așa rău să trăiești în republică. În republică poți să bați cît vrei saltelele și să le lași apoi la soare să se aerisească, fără să stai cu frica-n sîn ca nu cumva spre seară, cînd te vei apuca să faci patul conjugal, să te pomenești că nu ți-a mai rămas să așterni pe el altceva decît dosul saltelei. În republică nu te oprește nimeni să ai ureche muzicală și să înveți a cînta din cobză. De asemenea un lucru e mai mult ca sigur: felul în care este cîrmuit statul nu influențează cu nimic buna calitate a plăcilor de gramofon. În sfîrșit trebuie să spunem că republica și-a dat destul de repede seama că ferestrele, dacă-s vopsite, rezistă mai bine la intemperii.

— Dragi vecini! Mai trebuie oare să spun că din toate cele optzeci și cinci de ferestre care dau în fîntîna asta, adică în curticica asta închisă, numai una singură, a mea, nu-i garnisită cu pachețele cu brînză și cîrnați, ulcele cu smîntînă și cu lapte bătut, cratițe, căni de lapte, străchinuțe pentru unt, ceapă tînără de un verde tare și ridichi de lună proaspete, roșii ca sneura? Pînă și ferestruica de la pod, aceea din margine, care nu-i mai mare ca o ușiță de sobă, e mai arătoasă decît prichiciul meu pustiu și plin de ațe de păianjen pe care stau neatinse urmele cîtuși de puțin gingașe ale lui Matros, motanul prea onoratei mele gazde.

— Sîntem în perioada nopților albe și în fîntîna asta a noastră, vara vine, cînd și cînd, să mai răsufle, după ce a asudat toată ziulica. Optzeci și cinci de ferestre stau deschise cu geamurile date înlături. Am căutat, deci, să profit de împrejurarea de față

să vă țin o cuvîntare, dumitale cetățene cu gramofonul, și dumitale vecină care scoți salteaua de puf la vedere, și dumneavoastră proprietarilor de cratițe, străchinuțe pentru unt, oale și ridichi de lună, cum și tuturor celor care v-ați scos capul pe fereastră și-mi ascultați glasul mlădios.

— Fiți pe pace: cuvîntarea mea n-are să țină mult. Nu vreau să vă pun decît o singură întrebare, numai una — și pe urmă, gata, am isprăvit.

— Oameni buni, stimați cetățeni. Incontestabil, așa e: sîntem în anul una mie nouă sute douăzeci și doi. Și-i așa fiindcă putem mînca în voie smîntînă și lapte bătut, putem învăța în voie să cîntăm din cobză și putem scoate în voie la aerisit saltelele de puf. Și toate astea-s adevărate, deoarece republica nu are nimic împotriva îndeletnicirilor mai sus pomenite, oricît de puțin revoluționare ar fi ele. Oare nu vi se pare dumneavoastră, stimați cetățeni, că...

În clipa în care vorbitorul ajunse aici, glasul ce vibra în puțul de piatră alcătuit din cîteva curți vecine, fu curmat de o chemare:

— Andrei!

Omul cu cămașa desfăcută la piept își întrerupse discursul ca să privească înspre locul de unde venise chemarea. Se retrase apoi brusc pînă în fundul odăii, după care se întoarse iarăși la fereastră și, aplecîndu-se afară pînă la brîu, peste pervaz, întrebă muiat:

— Ce număr căutați?

— Vino jos, în stradă! — se auzi răspunsul din curte.

Așa cum era, cu cămașa descheiată la piept și cu părul vîlvoi, Andrei ieși valvîrtej din odaie.

Gazda încuie după el ușa, se uită apoi jos în curtea care semăna cu o fîntînă, și, cuprinzînd cu o singură privire cele optzeci și cinci de ferestre, șopti cu buzele tremurătoare:

— De mult am observat eu că-i nebun! Of! Păcatele mele!

Draga mea,

Îţi scriu din nou şi nici de astă dată nu ştiu ce să-ţi spun.

Teama mea cea mai mare este ca nu cumva, recunoscîndu-mi scrisul, să rupi imediat scrisoarea bucăţele.

Sau poate că nu. Teama mea cea mai mare e ca nu cumva să-i scriu unei moarte, ca nu cumva să fii moartă. Nu m-am exprimat bine. Exact ar fi: tu să fi murit şi eu să-ţi scriu, totuşi.

Marie, mica mea Marie, de un lucru mi-am dat seama. Adu-ţi aminte că multe înţelegeam odinioară! Acuma, însă, nu-mi mai dau seama decît de un singur lucru: că trebuie să mă aşez lîngă tine, şi să-ţi povestesc începînd cu începutul, rînd pe rînd, toate cîte mi s-au întîmplat. Deşi nu cred că mi-aş putea aduce aminte de toate pe rînd, ştiu însă că dacă m-ai asculta tu, aş ajunge iar să înţeleg totul şi nici tu n-ai mai avea de ce să ţipi aşa cum ai ţipat atunci, ţii minte, cu doi ani în urmă. Ce-ai mai ţipat atunci, Marie!...

Dar mi se pare că le încurc.

Aşteaptă o clipă. Am să mă plimb puţin prin odaie, ca să chibzuiesc, dragă Marie, cum ţi-aş putea mărturisi ceea ce-i mai important, în cuvinte cît mai simple...

Da. Mi se pare că m-ai putea înţelege dacă ţi-aş spune... adică nu. Uite ce aş vrea să-ţi spun înainte de toate:

Tot haosul (cred că aş fi găsit, totuşi, în mine destulă putere să-ţi scriu o scrisoare ca lumea, de n-ar fi fost asta) tot haosul vine de acolo că m-am hotărît... Marie, nu mai ştiu ce-i cu mine. M-am hotărît: vin la tine! Nu mai pot... Nu-mi pasă de nimic. Am să-mi astup urechile şi am să plec. Las'să răcnească, moară dacă vor! Eu simt că trebuie neapărat să vin la tine.

Kurt — ce om de treabă! M-am întîlnit cu el chiar azi, aici, la Petersburg, cu totul pe neaştep-

tate. E gata să mă ia cu el — adică să mă ajute să plec. M-a recunoscut după glas, cu toate că ne-am întîlnit în împrejurări cît se poate de curioase. Dealtfel, ştii, nu prea îmi merge bine cu sănătatea. Kurt mi-a spus că trebuie să schimb numaidecît clima. Nu i-am mărturisit, bineînţeles, că aş vrea să te văd. În ceea ce priveşte schimbarea de climă, i-am dat dreptate. Marie, mi se pare cam caraghios cînd aud vorbindu-se de climă şi de nervi. Cu toate că mă simt grozav de obosit. Însă Kurt nu-i un om obositor. Chestiunea e, că eu...

Am recitit începutul scrisorii. Uite ce voiam să-ţi spun: mi-aduc aminte că într-o iarnă am văzut, nu mai ştiu unde, un căţel care zgîria cu laba la o uşă. Stăpînul lui dormea pesemne, sau poate nu voia să-i deschidă, iar afară viscolea. Apropiindu-mă de uşă, am văzut pe zăpada bătătorită urme de labe, înroşite. Căţelul îşi sîngerase lăbuţele de atîta cît zgîriase la uşă.

Nu putea pricepe, bietul dobitoc, că nimeni n-avea nevoie de el pe lumea asta.

Eu însă pricep. Vreau să spun în ce mă priveşte pe mine...

13 iunie, dimineaţa.

Azi a fost la mine Kurt. Ne-am înţeles definitiv. Marie, vin la tine!

După vizita lui m-am simţit mai liniştit. Kurt are umeri largi, mîini frumoase şi o gură, tot aşa, frumoasă. Cînd intră într-o odaie, toate capătă parcă un înţeles. Şi masa, şi patul, şi fereastra mi se par deodată mai atrăgătoare, şi-mi dau seama că au rostul lor. Kurt este un om care ştie să-şi orînduiască viaţa. Am recitit acum începutul scrisorii pe care l-am scris aseară. Ţi-l trimit aşa, ca să vezi şi tu ce se petrece cu mine. Ceea ce am spus acolo despre căţel e adevărat.

Nu mai încape nici o îndoială că-s vinovat faţă de tine. Însă nu de ceea ce ţi se pare ţie că ar fi crima mea cea mai cumplită împotriva ta, împotriva noastră, a amîndurora.

Ce-i drept, trebuie neapărat să fac puţină ordine. Toate mi s-au încîlcit în cap. Nu ştiu unde, şi cînd am rătăcit definitiv drumul. Poate că te-am minţit, sau poate că am greşit. Nu reuşesc să găsesc legătura dintre ultimele întîmplări (adică de felul în care ai venit aici şi, apoi dispariţia ta — fiindcă altceva nu mai ştiu să se fi întîmplat). Totuşi se prea poate să existe o legătură. Toate prin cîte am trecut în anii din urmă s-au încîlcit ca un ghem.

Cît despre căţelul acela...

Toată viaţa mea am căutat să stau şi eu în centrul unui cerc — înţelegi? — aşa ca tot ce se întîmplă pe lume să se învîrtească în jurul meu. Însă totdeauna nu ştiu cum s-a făcut că am fost tîrît de împrejurări şi dat înlături.

Degeaba am sîngerat.

Iată cu ce prilej am înţeles cum stă treaba.

Însă, înainte de toate, aş vrea, oricum, să-ţi mai spun două vorbe. Acum cîtva timp am avut nevoie de nişte acte. M-au întrebat: „Ce profesie aveţi?" N-am ştiut ce să le răspund. Am început să mă gîndesc pentru ce profesie anume m-am pregătit pe vremuri? M-am încurcat şi a ieşit un caraghioslîc întreg.

Înţelegi? Mă tem într-una să nu uit ceva, să nu mă încurc.

Am trecut odată pe lîngă un şir de dugheni. M-am uitat printr-o poartă. Ziduri groase, ca de cetate, intrate în pămînt. La uşile magaziilor atîrnau lacăte ruginite. Toată curtea era năpădită de lobodă, urzici, brusturi, care creşteau de-a valma prin prundiş, printre cercuri de fier ruginite. Era ca pe un maidan.

M-a cuprins tristeţea. Fără să vreau. Nu-ţi făcea nici o plăcere să vezi aşa ceva, ţi se strîngea inima. M-am gîndit la un cataclism general. Şi am simţit cum mi se răcesc mîinile.

Însă tot nu... Într-un cuvînt, tot nu mă lăsasem de zgîriat la uşă...

Dar, vezi tu, zilele astea, un prieten mi-a arătat lîngă Moscova noul post de radio de pe dealul Pok-

lonnaia. Antena a fost construită în timpul revoluției. La început s-a prăbuşit. Dar s-au apucat iarăşi s-o ridice, lucrînd cu nişte cioarse de scule şi scrîşnind din dinți. Pînă la urmă au reuşit. Undele postului ajung pînă în America.

— Ştii? — mi-a spus prietenul meu. — Construim acum un post de radio ale cărui unde au să facă înconjurul globului... Moscova o să le emită şi tot ea o să le recepționeze, după ce vor fi colindat toată lumea!

M-am gîndit atunci că-i o aiureală. Însă în aceeaşi clipă m-am uitat la fața lui...

Într-un cuvînt, să ştii că m-am lăsat de zgîriat la uşă...

La naiba, n-are nici un rost, nici un rost. Bunăvoința, dragostea, dorința, toate astea înseamnă prea puțin. La urma urmei, nici nu-ți trebuiesc. Ca să mănînci şi să bei, n-ai nevoie nici de bunăvoință, nici de dragoste. De fapt oamenii aceştia nu fac decît ceea ce le stă în fire să facă. Habar n-au ce se află sub picioarele lor, privesc tot înainte şi în sus. Şi-s tot timpul încordați, de parcă n-ar fi oameni, ci nişte bobine, nişte bobine Rumkorff. Dacă le-aş spune despre lacătele ruginite, despre lobodă şi movilele de prundiş, n-au să priceapă o boabă. Şi trăiesc, dragă doamne, în cerc; pesemne chiar în centrul cercului.

În clipa asta m-a fulgerat un gînd: că-i scriu unei moarte. Dacă-i aşa, atunci am să te înviez, ca să ştii că nu te-am mințit.

Păcat că nu-s de sîrmă, mare păcat.

Trebuie să mă înțelegi, Marie.

Andrei

FORMULA DE TRECERE

Comitetul era alcătuit din şapte oameni. Toți erau cu privirile ațintite asupra lui Kurt, care vorbea. Pînă şi secretarul îşi ridica mereu ochii de pe stenogramă, descoperindu-şi fruntea brăzdată de crețuri subțiri ce alcătuiau un triunghi la rădăcina nasului, şi parcă trăgea cu urechea încercînd să audă ceva ce se în-

tîmpla afară — dincolo de pereţii încăperii. Pe locul prezidenţial şedea un bărbat purtînd nişte ochelari cu sticle groase, ale căror focare nu se clintiseră o clipă, tot timpul cît vorbise Kurt.

Kurt stătea drept în faţa preşedintelui, sprijinit cu pumnii pe masă, punctînd sfîrşitul fiecărei fraze cu mişcări scurte din cap. Vorbea fără să se încurce, ca şi cum ar fi citit dintr-o carte. Pînă şi ceea ce spunea era ca din carte. Broboane mari de sudoare îi ieşiseră deasupra gurii, ca o spuzeală.

— În rezumat, — spuse el în sfîrşit: — cînd mi-a mărturisit crima pe care a săvîrşit-o, omul ăsta era o ruină din punct de vedere moral. Din cîte mi-am putut da seama, nici mintea n-o mai avea întreagă. Ştiam că toate astea erau din pricină că avusese o zguduitură grea în viaţă. De aceea i-am ascultat spovedania cu toată atenţia. Eu însă sînt deprins să privesc obiectiv lucrurile şi să procedez în conformitate cu concluziile logice la care am ajuns. Am reconstituit din memorie, pas cu pas, felul cum au decurs întîlnirile mele cu omul ăsta la Semidol, întîmplările din viaţa lui personală în legătură cu Markgraf-ul şi, în sfîrşit, împrejurările în care Markgraf-ul a dispărut de la sediul sovietului de deputaţi ai soldaţilor germani din Moscova. Împrejurările, în care au avut loc de fapt aceste evenimente, coincid pînă în cele mai mici amănunte cu ceea ce mi-a destăinuit el ultima dată cînd ne-am plimbat împreună. Între altele, mi-a mărturisit că avea de gînd să-l caute pe Markgraf, deoarece era singurul om de la care putea să mai afle ceva despre iubita lui. Nu mai încăpea nici o îndoială că omul ăsta salvase viaţa unui duşman de-al nostru din anumite motive personale, şi că trădase cauza pe care o slujim cu toţii. Ca om am început să-l urăsc, iar ca prieten — pentru că am fost prieteni — mi s-a făcut scîrbă de el. L-am ucis. A doua zi am luat informaţii despre soarta Markgraf-ului. Am aflat atunci că e teafăr, sănătos, în castelul lui de lîngă Bischoffsberg, şi că, aşa cum îi stă bine unui aventurier ratat, slujeşte din răsputeri arta ţării sale, speculînd tablourile pictorilor

germani. N-a fost nici o imprudenţă la mijloc. Poliţia socoteşte că ar fi vorba de o crimă de drept comun. M-am gîndit că-i mai bine să nu dezmint această versiune pînă nu voi fi arătat pe larg în faţa comitetului împrejurările în care am săvîrşit lucrul ăsta. Mă voi supune hotărîrii comitetului.

Kurt isprăvi de vorbit, aşa cum ai închide o carte pe care ai citit-o.

Preşedintele se întoarse pe rînd către toţi membrii comitetului :

— Aveţi de pus vreo întrebare?... Nu? Tovarăşe Wann, fii bun, te rog, şi lasă-ne singuri.

Kurt ieşi. Ajuns în odaia de alături îşi şterse faţa cu batista, îşi aprinse o ţigară şi se aşeză comod într-un jilţ. Începu aşteptarea. Fuioare de fum albastru pluteau în odaie, împletindu-se între ele. Încetul cu încetul lui Kurt i se păru că desluşeşte în ele o gură căscată şi o mînă zgîrcită, cu degetele răsucite, strîmbată înlături. Mîinii i se adăugă apoi un braţ, îndoit din cot, care se întindea spre el.

— Prostii! — bombăni Kurt şi suflă cu putere ca să risipească fumul. Colacii albaştri de fum se înşirară în chip de pîlnii vîrîte una într-alta, de-a lungul curentului de aer, şi se destrămară.

— Tovarăşe Wann!

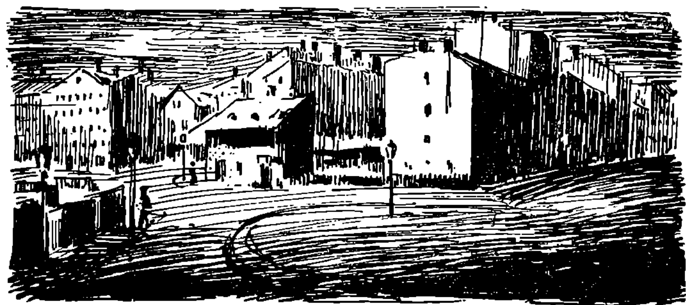
Cei şapte oameni şedeau la masă în aceeaşi rînduială. Preşedintele îşi aţinti ochelarii asupra secretarului. Acesta ridică hîrtia şi începu să citească :

— „...după ce a ascultat declaraţiile tovarăşului Kurt Wann, hotărăşte în unanimitate să considere just felul în care a procedat numitul tovarăş, să nu se menţioneze acest caz în procesul verbal al şedinţei, să se distrugă stenograma şi să se treacă la ordinea de zi".

Secretarul îndoi hîrtia şi o rupse.

— Stai jos, tovarăşe, — îl pofti preşedintele.

Kurt îşi trase un scaun. Era liniştit iar gesturile lui nu păreau cîtuşi de puţin stingherite, ca şi cum s-ar fi aşteptat să audă invitaţia asta.

CAPITOLUL ÎNTÎI
DESPRE ANUL UNA MIE NOUĂ SUTE NOUĂSPREZECE

PETERSBURG

Ca un om să ajungă să-şi cunoască oraşul aşa cum cunoaşte pădurarul hăţişurile, trebuie să-şi fi petrecut copilăria pe scările de fontă ale caselor şi pe asfaltul uliţelor, să fi crescut la poalele unui şir des de stîlpi de fier, trăind ani şi ani de zile fără să fi văzut cerul şi fără să fi dat piept cu larga suflare a vînturilor năvalnice.

Picioarele lui simt pe ce calcă, şi ştiu să deosebească şinele de fier de un caldarîm de lemn putred sau de cimentul lunecos şi sonor. Tot aşa după cum urechile lui îşi dau seama unde se scurge apa de ploaie de pe acoperişuri şi în ce s-a repezit cu atîta furie vîntul, care s-a stîrnit din senin.

Cel care cunoaşte oraşul aşa cum cunoaşte pădurarul hăţişurile n-are nevoie să umble pe lumină ca să se descurce. El îşi aduce aminte de fiece colţ de stradă, ştie pe de rost fiece uliţă, cu case cu tot, fie c-ar fi vechi ori noi, năruite şi văduvite de lemnăria

pe care oamenii au pus-o pe foc, bătute în scînduri, părăsite sau neisprăvite.

Şi, mai cu seamă, pe cele neisprăvite. Casele de felul ăsta nu mai au demult garduri. Pe alocuri, încremenitele ziduri de cărămidă scot la iveală capete de grinzi, cîte o bîrnă zace pe jumătate îngropată în moloz, sau se zăreşte parul pe care se mai ţine încă în cuie cîte o cruce de lemn.

N-ar fi rău să ne amintim de aceste grinzi, bîrne şi cruci în cel de-al treilea an al noului calendar.

Pe la sfîrşitul lui octombrie, în cel de-al treilea an al noului calendar, noaptea stătea să coboare asupra Petersburgului. Vîntul jilav, bătînd piezîş, ce venea vuind dinspre nord-vest, gonea întunericul.

Învelitorile de tablă ale Petersburgului se desprindeau de pe căpriori ca nişte solzi, zăngăneau zbătîndu-se în cuie şi se prăbuşeau huruind în văgăunele de piatră ale uliţelor.

Jos, în adîncuri, era întuneric ca în tunele.

Casele muriseră, se năruiseră, nu mai exista nicio casă. Pereţii orbi şi umezi ai acestor tunele se întretăiau, afundîndu-se în beznă.

Iar de-a lungul pereţilor orbi şi umezi ai tunelelor şi pe fundurile lor de piatră goneau zăngănind şi vuind solzii de tablă mînaţi de vînt. Aplecat pe o coastă, vîntul scutura oraşul de piatră, smulgînd bucăţi din pielea scorojită şi azvîrlindu-le în întunericul jilav.

Labele albe, de maimuţă, ale automobilelor se căţărau în goană pe pereţii umezi şi înţepeniţi de frig ai tunelelor, mistuindu-se fulgerător, aşa cum se şi iveau; doar sunetul clacsoanelor se mai auzea în depărtare, ca urletele unor şacali ce trăgeau să moară.

Gonit de vînt, un om, care abia se deosebea de piatra din care erau făcute tunelele, pipăia cotloanele şi ieşiturile pereţilor şi mergea cu pas uşor şi repede prin băltoace. Îl vedeai cînd contopindu-se cu peretele negru, ca şi cum ar fi intrat pe poartă, cînd urcînd pe dibuite un dîmb lunecos, pentru ca îndată după aceea să se afunde într-o groapă sau să se strecoare într-un gang îngust ca un mormînt.

Sus, deasupra capului său, bătea monoton în piatră o foaie de tablă plesnită, desprinsă de pe acoperiş.

Omul scoase din buzunar o gazetă, îşi acoperi cu ea umerii şi pieptul, apucă pe dibuite dintr-un ungher al gangului povara, şi-o săltă în spate, şi o porni cu băgare de seamă înapoi.

Apoi mînat mereu de vîntul din spate, străbătu iarăşi gangul, trecu prin groapă, peste dîmb, prin peretele negru în bezna jilavă, a tunelurilor, şi apoi mai departe, din nou prin bezna jilavă lunecînd peste băltoace.

Cel care îşi cunoaşte oraşul ca şi pădurarul hăţişurile, n-are nevoie de lumină.

Omul găsi poarta, uşa, scara, încă o uşă. Ajuns acolo, dădu jos povara din spate, scoase o cheie, încă una — de astădată o cheie sistem francez — apoi încă una — foarte lungă, care se strîngea îndoindu-se, după un patent al inginerului Tubkis — şi cu aceste chei descuie pe rînd toate broaştele.

Intră în bucătărie, aprinse o lămpuşoară marca „Ekonomia“ (care arde un sfert de funt de gaz pe săptămînă) şi îşi scoase haina. După asta începu să măsoare cu palma : bîrna putea fi tăiată în patru bucăţi de cîte opt verşoace, care puteau fi despicate la rîndul lor în una, două, trei — pînă la opt bucăţi de lemne. Cum două bucăţi de opt verşoace îi ajungeau să fiarbă apa pentru cafea, avea destul ca să facă operaţia asta de şaisprezece ori. Tot e bine.

— Dracu' ştie cît o să mai dureze povestea asta fără sfîrşit. De şaisprezece ori... Oricum, mi-ajunge pentru şaisprezece cafele...

Răsucind bîrna dădu peste un bilet lipit cu pap roşcat, şi netezit pe deasupra. Biletul cuprindea cîteva rînduri scrise cu creionul chimic, ce lăsase dîre pe hîrtie şi glăsuia cam aşa :

Lecţii de franceză şi germană. Meditaţii pentru toate cursurile şcolilor profesionale. Preţuri moderate.

Strada Petrozavodscaia 17.

apart. 3.

Se repară şi se încăputează ciorapi

De vînzare iepuri de casă

Omul clătină din cap și spuse cu glas tare:
— În ce hal i-au adus pe bieții intelectuali! Da' ce să mai vorbim?
Și ridicînd bîrna o duse în cămară.
Deschise apoi dulapul din perete, desfăcu peticul ce astupa gura unui borcan de sticlă cu mei, luă o pungă de hîrtie din care turnă în borcan tot mei și astupă la loc borcanul. Peste petic puse o piatră, rotundă ca o pîinișoară.
— Ce mizerie cu șoarecii ăștia!
Făcu foc la mașina de gătit, puse apă la fiert, iar într-o tingire niște grîu la prăjit. Cînd apa dădu în clocot spălă o cratiță, în care fusese supă, și o farfuric. Apoi luă un spălător din curmeie de tei și se apucă să frece chiuveta cu cărămidă pisată. Își scoase tunica și-și suflecă mînecile cămășii pînă la cot. Cînd grăunțele începură să miroasă a ars, lăsă chiuveta, luă un cuțit, răzui grăunțele de grîu prinse de fund și spuse de vreo cinci ori în șir:
— Cafea! Ticăloșii!
Și se uită iarăși în dulap. Erau acolo borcane cu grîu, cu secară, cu arpacaș, cu crupe de mei și de hrișcă și cu scrumbii. În sticle era ulei de in și de floarea soarelui. Intr-un sac de pînză niște babușcă sărată și uscată. Mai erau și niște pungi de hîrtie pline cu sare, foi de dafin și gelatină. Să fi fost vreo trei funturi de gelatină. Se întrebă:
— Să iau gelatină?
Pe urmă luă în mînă o cărțulie de Maupassant — „Trandafirul doamnei Housson" — și trase lampa mai aproape. Își îmbrăcă iarăși tunica, își curăți unghiile cu briceagul, se afundă într-un jilț adînc și-și puse pince-nez-ul pe nasul lui lătăreț.
Citi pînă la următorul aliniat:
— *Sper că n-ai luat încă masa?*
— *Nu.*
— *Atunci s-a nimerit bine. Tocmai voiam să mă așez la masă. Am un păstrăv grozav.*

Ajungînd aici îşi scoase pince-nez-ul, îl lăsă să cadă pe cărţulie şi rosti :

— De trei săptămîni încoace ne dau pe bon cîte un funt de gelatină ! Treabă-i asta ?

Deodată ciuli urechea.

Cineva bătea încet la uşă, cu teamă parcă. Chibzui că-i mai bine să aştepte. Stătu aşa un răstimp. Bătăile însă se înteţiră. Atunci sări de la locul lui, închise dulapul, îl încuie, îşi aruncă ochii spre masă. Ascunse pîinea sub şervet şi băgă în buzunar cutiuţa cu zaharină.

— Cine-i acolo ?

— Aici şade Serghei Lvovici Şcepov ?

— Cine-l caută ?

— Starţov.

— Şi ce doriţi ?

— Starţov din Semidol. Andrei Starţov.

— Din Semidol ?

— Am o scrisoare de la băiatul dumitale. De la Alexei Sergheevici.

— Aha ! Mă rog, mă rog... Vin îndată.

Şi se grăbi să deschidă. Trase mai întîi zăvorul de sus de la uşă, apoi pe cel de jos, scoase cîrligul, descuie broasca sistem inginer Tubkis, pe urmă broasca obişnuită, cea sistem francez şi în sfîrşit desfăcu şi lanţul.

— Ştii şi dumneata cum e acum, nu-i chip să te încrezi în nimeni — nici chiar în propriul tău fiu. Peste tot numai hoţi, escroci, tîlhari. Îmi pare foarte bine să te cunosc. Da. Iată, vezi şi dumneata cum trăiesc. Spăl singur vasele, tai lemne, de gătit gătesc singur, spăl singur rufele, cos, şterg lămpile, îmi dreg cizmele, curăţ — să mă scuzi — closetul. Cer de pomană. Uită-te şi dumneata la mîinile mele : am numai bătături în palmă. Duhnesc a fum din pricina cafelei, a gaz, din pricina lămpii, a unt de ricină de la chiftelele de cartofi. Prăjesc chiftelele de cartofi în unt de ricină. Ca să vezi ! Stai jos, te rog. Am nişte cafea. Aşteaptă o clipă numai, să mătur. Uitasem de măturat. Rămîi mai mult ? Ai venit cu treburi ?

Înalt, cu o figură cenușie, parcă murdară, Starțov, tot mai stătea în picioare; purta o manta militară udă leoarcă, cu mînecile prea lungi, care-i acopereau degetele, cu umerii prea lați, care-i atîrnau și cu un guler îngust. Își dădu jos ranița din spinare și răspunse :

— Nu știu. N-am putut afla nimic azi. Mîine dimineață s-o lămuri.

— Sînt, dragă doamne, consilier de stat ! Și, uite, cu mîinile astea trebuie să le fac pe toate. De dimineață de la opt, pînă la miezul nopții. Și pentru ce toate astea ? Iacă, ieri ne-au dat iar cîte o jumătate de funt de babușcă sărată și cîte un funt de gelatină. Ce-mi trebuie mie gelatină ? E partea ce mi se cuvine după plan. Bine. Dar dacă mi s-ar cuveni, tot după plan, undițe ? Să zicem, de pildă, cîte două undițe de fiștecare cetățean. Ce ne-am face ? Da' astea-s fleacuri... Parcă spuneai că ai o scrisoare de la Alexei ? Ei, ce-i cu el ?... Uite, cafeaua. Am și pîine...

— Pîine am și eu, — spuse Starțov. — Pîine albă de Semidol.

— Cît e făina acolo ?

— Asta-i scrisoarea, — zise Starțov.

Serghei Lvovici o citi, încrețindu-și nasul, în timp ce sticlele pince-nez-ului se înclinau încet, încet, către foaia de hîrtie, silindu-l să-și ridice capul din ce în ce mai sus așa încît fața lui părea mai îngustă și mai trufașă.

— S-a însurat ! — se minună el, bătînd cu degetele în scrisoare. — S-a însurat, și cu cine încă : c-o actriță. Îmi închipui eu cam ce fel de însurătoare-i asta !

Își îndreptă ochelarii pe nas apoi căută din ochi rîndul la care rămăsese. Pe urmă vîrî scrisoarea în carte și, punîndu-și coatele pe masă, stătu așa o clipă, privindu-l drept în față pe oaspete.

— Păi sigur ! Aștia-s copiii de azi. Cam tot așa scriau și negustorii înainte : avem onoarea a vă aduce la cunoștință că Ivan Ivanîci Sidorov a intrat în firma noastră ca asociat cu drepturi egale. Vă rugăm să luați notă de semnătura dumisale. Aici însă nici măcar

asta nu spune. Doar atît : vă comunic că numele dumneavoastră va fi purtat de o cîntăreaţă. Şi mai departe nimic, nici măcar cum o cheamă. Dracu' s-o ştie : Daria, Maria, Agrafena ?

— O cheamă Klavdia. Nu ştiu cum îi zice după tată... am uitat, — spuse Starţov.

— Dar numele ei de familie ? Nu cumva Kultiapkina, iar la teatru Razdor-Zapolskaia, ingenuă dramatică pentru roluri imobile şi mute... La urma urmei, parcă nu-i tot aia ? Ori poate crezi că nu-i aşa ? Hai spune !

— De ce-ar fi tot aia ?

— Fiindcă şi aşa s-au dus acum toate de rîpă. Toate. Noi ăştia de azi sîntem ca brînza în burdăhanul unui diavol. Sucurile gastrice ne prelucrează pe toţi de-a valma, pe urmă alunecăm în intestine, prin duoden, întîi în intestinul subţire, apoi în cel gros şi în sfîrşit în rect. Asta-i soarta noastră.

Serghei Lvovici scoase din buzunar cutiuţa de zaharină, luă cu linguriţa o tabletă albicioasă şi o lăsă să cadă în paharul lui. Rămase o clipă nemişcat, după care întinse cutiuţa lui Starţov.

— Mulţumesc. M-am obişnuit s-o beau şi fără zahăr.

Serghei Lvovici închise cutiuţa cu grijă şi deodată ochii i se umplură de lacrimi, aşa din senin, ca la copii :

— Ai întrebat de ce-ar fi tot aia ? Uite, de pildă, Alexei, ce-i pasă lui de mine ? Mare minune că s-a gîndit să-mi scrie. Putea foarte bine să n-o facă şi să mă trezesc într-o bună dimineaţă cu patru mucoşi plocon şi cu o scrisoare ticluită cam aşa : tăticule dragă, îţi trimit nepoţii dumitale. Vezi, ai grijă de ei, fiindcă eu plec într-o călătorie. Ce crezi, nu tot aşa s-a făcut şi pilot ? Într-o bună zi vine la mine şi-mi spune : rămîi cu bine, că eu plec pe front. S-ar putea să-mi frîng pe acolo gîtul şi să nu ne mai vedem. — Cum să-ţi frîngi gîtul cînd eşti sublocotenent de marină ? Aşi ! îmi răspunde. Află atunci că zbor de-o jumătate de an pe-un hidroplan şi că am fost numit acum instructor pe front. Ce mai puteam să fac, ca părinte ? L-am binecuvîntat. Şi acum ce crezi dumneata că-mi

mai rămîne de făcut ? Să-l binecuvîntez şi pe el şi pe Kultiapkina Razdor Zapolskaia lui. Că mult le pasă lor dacă-i binecuvîntez sau nu ! Şi totuşi e un noroc pentru mine. Crede-mă : un noroc. Mai am un fecior, mai mic decît ăsta...

Deodată Serghei Lvovici se ridică, întinse braţul şi, îndreptîndu-l către un colţ al odăii, începu să strige :

— Îl reneg ! În faţa lui dumnezeu şi a oamenilor, îl reneg ! Nu mai am alt fiu ! Am mai avut unul dar acuma-i mort, a putrezit, e ţărînă, dispărut, pierdut...

Serghei Lvovici se prăbuşi înapoi în jîlţ, se dădu cu capul de muchia mesei, izbucnind în plîns, şi iarăşi se dădu cu capul de masă, zguduit de hohote :

— Levocika s-a prăpădit, s-a prăpădit !... Vai de capul lui ticălosul ! Ticălosul ! E dus de pe lume pe veci.

Starţov se ridică de pe scaun, mişcînd din buze, se aşeză înapoi la loc şi iar se sculă. Serghei Lvovici însă îşi ridică fruntea şi spuse brusc potolit :

— Ticălosul ! Nu merită nici să-i pomenesc numele dar mite să-l şi plîng. De asta ziceam că toate s-au dus acuma de rîpă. Copiii au ajuns să te vîndă, iar părinţilor li s-a împietrit inima. Nici tu milă, nici tu suflet. Nu le dă o lacrimă. Au devenit nesimţitori şi reci ca plita asta. Dumneata nu eşti pentru mine decît un străin, şi totuşi, uite, îţi mărturisesc liniştit, ca unul care ar scrie un raport către un superior, sau ca un chirurg care ar reteza o mînă bolnavă : feciorumeu Lev e un hoţ ! Şi nu-i numai aşa, un fel de a spune, e într-adevăr un hoţ ! M-a prădat pe mine, taicăsău, a prădat-o pe mătuşă-sa, şi-a prădat cunoscuţii. Ieri a fost aici miliţia judiciară să-l caute pe Lev Şcepov, fecior de fost nobil, prins asupra faptului în timp ce fura. Mi-au dispărut din casă un ceas, trei rînduri de haine, albituri, o blană de raton şi nişte linguri de argint. Am pus trei broaşte la uşă, dar nu era zi să nu-mi dispară cîte ceva. Am tocmit atunci un detectiv şi l-am pus să stea la pîndă în dulap, tot timpul cît eram la slujbă. Detectivul a pîndit aşa timp de trei zile. Pe urmă a venit la mine zîmbind : iartă-mă tovarăşe Şcepov, da' să ştii că hoţul e de-ai casei. I-am cîrpit

atunci două palme lui Lev şi l-am izgonit. S-a dus să înnopteze la o mătuşă a lui şi a prădat-o şi pe ea. Îţi spun toate astea dumitale, un străin. Feciorul meu Lev nu mai există pentru mine. Mi s-a desprins de suflet ca o coajă de pe rană. Oamenii ? Să nu-i mai văd. Pentru mine toţi îs acum deopotrivă : hoţi, trădători, netrebnici.

Afară sub fereastră, în noapte, scîrţîia tabla smulsă a unor uluci sparte. Sus, lîngă tavan, se zbătea, cînd suptă de vînt , cînd izbită înlături, uşiţa de tablă subţire de la hornul maşinii de gătit. Serghei Lvovici învîrtea cu linguriţa tableta de zaharină în pahar.

— Ia spune, cum s-a însurat : după moda sovietică ?

— Nu ştiu. Cred că da, — răspunse Starţov.

— Atunci, dumnezeu cu dînsul.

Starţov rîse. Serghei Lvovici miji ochii, măsurîndu-l dintr-o privire grăbită pe oaspe, ca şi cum abia atunci şi-ar fi adus aminte că trebuia să se uite bine la el.

— Andrei... Cum îţi zice după tată ?

— Ghennadievici.

— Andrei Ghennadievici, ai venit aici cu treburi ?

— Sînt mobilizat. Am venit să mă prezint la unitate.

Serghei Lvovici strecură o privire spre dulăpiorul cu provizii, a cărui uşă rămăsese întredeschisă.

— Te-aş pofti să mîi peste noapte la mine... Dealtfel şi Alexei mă roagă acelaşi lucru în scrisoarea lui... Da' vezi că aici în odaie nu-s decît două grade... De încălzit nu încălzesc decît cotlonul meu.

— Nu-i nimic. Mă-nvelesc eu.

— Ei, dacă nu te temi de frig, se schimbă socoteala...

Starţov se întinse pe canapeaua de piele, îmbrăcat cum era, cu mantaua pe el, cu cizmele în picioare şi cu raniţa sub cap, aşa cum făcuse regulat în ultimele nopţi în vagoanele de marfă în care călătorise, prin gări, în cazarma de la Moscova.

Serghei Lvovici se uită în dulăpiorul cu provizii, îl încuie, îi mai puse şi un lacăt nichelat şi, luînd la subsuoară „Trandafirul doamnei Housson" iar în mînă lămpşoara marca „Ekonomia", trecu în odaia lui de culcare. Acolo puse pe măsuţa de la căpătîiul patu-

lui, ceasul, bricheta îmbrăcată în sidef, tocul ochelarilor, „Trandafirul doamnei Housson“, tabachera de argint cu monogramă şi o bucăţică mică, un singur pătrăţel de şocolată de pe vremuri, dinainte de război, după care pături plapuma în chip de plic, se vîrî în aşternut, întinse mîinile, suspină şi stătu o clipă cu ochii închişi. Pe urmă, ca renăscut, vîrî alene în gură pătrăţelul de şocolată şi închise iarăşi ochii. Aprinse o ţigară, trase adînc în piept fumul uşor, se întoarse pe o coastă şi luă cartea de pe măsuţă.

Se auzea încet de tot, zbătîndu-se în cadenţă, o bucată de tablă desprinsă.

UN PROFESOR LA TRANŞEE

— Auzi-auzi : bate cineva.

Starţov încercă să deschidă ochii, dar pleoapele-i erau grele ca nişte capace de plumb.

— Andrei Ghennadievici, bate cineva.

Starţov răspunse fără să se întoarcă :

— Ei şi ce-i dacă bate ?

— Dacă or fi venit pentru percheziţie ?

Starţov rosti cu acelaşi glas :

— Fie ce-o fi... Deschide-le !

Auzi un lipăit grăbit de papuci pe podele, din ce în ce mai departe. Pe urmă paşii încetară. După o clipă lipăitul începu să se audă din ce în ce mai aproape.

— Andrei Ghennadievici, ştii că nu te-am declarat că stai la mine.

— Am acte. La urma urmei, am să le explic...

De-a lungul pereţilor răsunau zgomote înfundate. Clămpănitul papucilor se iuţi. Îndată după asta însă paşii făcură parcă o întoarcere împrejur şi iar, lipa-lipa pe podele, începură să se apropie.

— Dar dac' or fi tîlhari... şi au venit în puterea nopţii. Ştii dumneata că...

— Am un Mauser, — spuse Starţov, deschizînd ochii.

Serghei Lvovici stătea în picioare lîngă el, cu o blană aruncată în grabă pe umeri, de sub care i se

vedea cămaşa de noapte lungă pînă la genunchi şi izmenele de flanelă, spălăcite, ce-i cuprindeau strîns pulpele uscăţive. În mînă-i tremura lampa a cărei lumină caldă, pîlpîitoare îi cădea ba pe bărbie, ba pe nas, arătîndu-l cînd bucălat, cînd ciudat de tras la faţă.

— Permis ai? — întrebă el în şoaptă.

Pereţii vuiră şi mai tare. Serghei Lvovici se repezi să deschidă. În odaie pătrunseră, înăbuşite, zgomote scurte, nelămurite. Apoi un glas subţirel începu să se tînguie:

— Lucrez şaisprezece ceasuri pe zi! Şase la slujbă, şase acasă, patru stau la cozi. Da' garda, da' munca obligatorie? Unde mai pui că am cincizeci şi doi de ani!...

Un glas dogit se auzi de undeva, ca nişte lovituri de bardă într-o butie goală:

— Nu ne ţineţi în loc, cetăţene!...

Lui Serghei Lvovici îi lunecase şuba de pe umeri şi se silea s-o prindă cu o mînă, învîrtindu-se în loc, ca un dog tînăr şi neîndemănatic, care tot încearcă să-şi înhaţe coada.

— Să mîi oamenii în miez de noapte la săpat tranşee tocmai la dracu-n praznic! Ne-a ajuns cuţitul la os. Nu-i destul că spargem lemne, curăţim haznale, stăm dracu' ştie la cîte cozi... Să săpăm pentru gelatina care ni se dă? Da' ce, m-aţi cîştigat la belciuge?

— Cît e ceasul? — întrebă Starţov.

— Trei. Trei noaptea. Poate că...

— Ştii ce? Mă duc eu în locul dumitale. De dormit am dormit destul.

Serghei Lvovici ridică lampa, luminînd faţa lui Starţov.

— Du-te de le spune că merge altcineva în locul dumitale, cineva mai tînăr şi...

— Mai zdravăn. Sigur, mai zdravăn! Destul să-ţi vadă cineva spinarea, — îi luă Serghei Lvovici vorba din gură.

Cuvintele din urmă i le aruncă din mers, în timp ce-şi strîngea şuba pe el, dînd buzna spre uşă.

Era mişcat. Petrecîndu-şi oaspetele, îi mulţumi şi-i ură drum bun.

— Îţi doresc, îţi doresc... Mai vino pe la mine. Dacă se mai întîmplă să treci pe aici să ştii că poţi trage la mine, poţi să şi stai mai mult dacă vrei ; tot îs singur cuc. Mi-a părut foarte bine...

Ajunşi lîngă uşă, îl apucă pe Starţov de mînecă şi, ridicîndu-se în vîrful picioarelor, îi şopti :

— După cum se pare, stăm cam prost acolo.

— Unde ?

— Acolo.

— Rămîne de văzut, — răspunse Andrei şi coborî în fugă treptele pe întuneric.

În curte, la lumina tulbure a unui felinar afumat, se făcea apelul.

— Apartamentul douăzeci şi şapte...

— Prezent ! — strigă Andrei.

Şi glasul dogit, semănînd cu nişte lovituri de bardă într-o butie goală, răsună iar :

— A făcut ce-a făcut şi s-a învîrtit !

Apoi o matahală neagră îi ascunse lui Andrei lumina felinarului şi aceeaşi voce bubui de astădată deasupra capului său :

— Actele !...

Oamenii se năpustiră ca o herghelie mută, înghesuindu-se în gura larg căscată, întunecoasă şi rece, a tunelului pustiu şi umed. Undeva, deasupra capetelor, ropotul paşilor grăbiţi plutea peste solzii de tablă ai acoperişurilor, răsunînd ca bătaia îmblăciilor pe arie. Cu gulerele ridicate, cu mîinile vîrîte adînc în mîneci, cu spinările încovoiate şi cu capetele în pămînt, oamenii goneau înainte, mereu înainte, tot mai departe, în gura larg căscată a întunecimii negre şi reci.

Şi deodată veniră buluc unul peste altul, cei din spate cu nasul în ceafa celor din faţă, într-un vălmăşag de spinări, grumaji, picioare, pîntece şi genunchi, înghesuindu-se unul într-altul, în timp ce de undeva din faţă se abăteau comenzile :

— Stai !... Sta-ai !... Sta-aa-ai !...

Încetul cu încetul, bîjbîind, clipind din ochi, pipăind înainte, înlături și înapoi cu coatele, cu mîinile, cu degetele, mulțimea începu să se reverse în dreapta și în stînga. Din față se auzi :

— Fir-ar al dracului ! Cine știe peste ce-or fi dat ?

— Und-te vîri ? Doamne iartă-mă !

— Păi ne conduce un tovarăș. Credeam c-o fi știind drumul...

— Credea, deșteptul !... Na, că mi-am sfîșiat pulpana. S-a dus dracului !

— Cine-i de vină...

— Ha-ha !

— La stînga cetățeni. Uite acolo unde s-a aprins chibritul.

— Nici n-a apucat să intre-n foc și s-a și rănit.

Se învîrteau ca orbeții, nu însă ca o turmă, ci ca o gloată de oameni care rîdeau omenește printre stavilele de bîrne ghintuite și rețele încîlcite și invizibile de sîrmă. Unii scăpărau cîte un chibrit, alții făceau să țîșnească scîntei alburii din brichete, spre marea bucurie a vîntului.

La o răscruce de străzi, după o cotitură, răsări deodată în aer, ca o lună, cadranul luminos al unui ceas. Cadranul era neted și curat și se vedea lămurit în miezul întunericului nemărginit al nopții. Licărea fără să lumineze în jur și arăta ceasurile opt fără un sfert.

De la ceas încolo mulțimea întindea pasul cu voioșie, gălăgioasă, și larma nu încetă o singură clipă.

— Există unele asociații de idei foarte ciudate, — auzi Starțov un glas molcom. Căută să străbată întunericul cu privirea și zări în apropiere, iuțind pasul, o mogîldeață care-i venea pînă la umăr.

— Nici nu-ți închipui ce ciudate pot fi. Am un cunoscut, custode la un muzeu. Posedă o colecție de miniaturi din veacul al optsprezecelea, unică în felul ei, precum și o bibliotecă întreagă despre miniaturi. Acum, bineînțeles, trăiește în mizerie ; și-a vîndut mobila și tot ce mai avea. Nu i-a mai rămas decît colecția și biblioteca. Cu care din ele să înceapă ? S-a tot frămîntat el cît s-a frămîntat, și s-a hotărît să înceapă cu

biblioteca. Ei, află că din ziua aceea a uitat tot ce învățase din cărți și în general: cronologia, epocile, stilurile, tot, tot. Se mai uită din cînd în cînd la medalioanele lui de porțelan și email, zîmbește și se bucură, dar asta-i tot. Cum încearcă să-și amintească ceva, le încurcă pe toate cum e mai rău.

— Despre ce asociație de idei vorbeai dumneata adineaori? — întrebă Andrei.

În bezna aceea adîncă, în mijlocul freamătului de glasuri și în zăngănitul tablei de pe acoperișuri, vocea lui înceată parcă-și cerea scuze, rîzînd de ea însăși.

— Vorbeam de ceasornicul electric. De luminat, cadranul mai e luminat și acum, ca și cum ar arăta încă ora, dar acele s-au oprit. Au încremenit, și nu se mai urnesc din loc. De luminat încă mai e luminat, dar o să se stingă, sigur c-o să se stingă...

— Prostii! — îi scăpă deodată lui Andrei, fără să vrea, și-și aduse numaidecît aminte că vorba asta nu era a lui, și că Golosov o rostea altfel.

— Are legătură directă cu cablul. De aceea arde, — se auzi în spate.

Mulțimea se opri din nou în bezna înghețată, parese, fără niciun motiv. Puteau să se fi oprit și mai de vreme, după cum tot așa de bine ar fi putut merge mai departe. Deodată țîșni o flacără roșietică, adăpostită în pumni, care se reflectă o clipă pe o față lătăreață, brăzdată de riduri și ciupită de vărsat. Apoi, în locul unde se zărise fața, licări roșietic capătul aprins al unei țigări. O mînecă se ridică spre punctul de foc, care, ințețindu-se, lumină curelușa unui ceasornic de mînă.

— Fără zece, — bubui mogîldeața.

Undeva, în întuneric, se auzi un huruit, caldarîmul se cutremură și începu să oscileze. Cam la două sute de pași mai încolo răsări ca din pămînt o clopotniță albă, alături de care ieșiră la iveală, în lumina tremurătoare a farurilor, pustietatea rece a unor ruine. Huruitul se prefăcu în vacarm, în trosnete, în bufnituri și tunete și, proiectîndu-și lumina drept înainte, aidoma unui lințoliu alb întins peste case, peste biserică, peste ruine, cuprinzînd rînd pe rînd casele cu

atît mai repede, cu cît erau mai depărtate, snopul orbitor de raze ajunse şi în locul unde se aflau oamenii, lovindu-i drept în faţă şi silindu-i să închidă ochii.

Din camionul care huruia prăvălindu-se ca un munte, răzbătu, biruind trosnetele motorului şi larma de glasuri, un strigăt ascuţit:

— Cîţi oa-meni?

— Treizeci.

Hîrleţele aruncate săriră pe caldarîm, risipindu-se cu clinchete şi zăngănituri.

— Pai-spce! Mai zvîrle cî-te-va!

— Ajunge!

Şi iarăşi pămîntul începu să se cutremure sub picioare, şi lumina rece, lugubră, a farurilor înşfăcă din nou, rînd pe rînd, casele, ruinele, gardurile. Apoi, lumina se mistui brusc şi bezna nepătrunsă împresură din nou strîns de tot oamenii, orbindu-i.

— Împărţiţi-vă în două!

Oamenii se îndreptară bîjbîind spre mormanele de ruini, ţinîndu-se de mîini. La lumina chibriturilor aprinse găsiră acolo nişte grinzi. Din toate părţile începură să răsară, sosite din necunoscut, leţi, scînduri, lătunoaie, cercevele de ferestre şi plăci de furnir, iar cineva aduse de-a tăvălucul un trunchi de copac ud. Apoi, la cele două capete ale trunchiului, troienite de grămezi de surcele, se aprinseră focuri.

Glasul cel dogit bufni iar, plin de nerăbdare:

— Ei, cetăţeni, ce mai aşteptaţi acum?

O mînă uriaşă, tremurînd în lumina sfioasă a focurilor, se ridică greoaie pînă la frunte, coborî pe pîntece, trecu de la un umăr la altul, şi o voce liniştită rosti:

— Doamne-ajută, tovarăşi!

Vreo zece-douăzeci de spinări se aplecară încet spre pămînt.

Gardul înjghebat din fel de fel de firme, bătute în cuie una peste alta, lîngă care se oprise schimbul, după ce desfăcuse caldarîmul, zbîrnîia înfiorat de zăngănitul şi scrîşnetul tablei. Andrei îşi desfăcu mantaua, îşi şterse cu palma grumazul asudat şi se aşeză

jos, pe asfalt. O femeie stîngace, grasă și încinsă cu o curea, care sufla din greu, răzuindu-și cu o bucată de tablă ruginită palmele pline de noroi cleios, întrebă :

— Cum merge treaba, profesore ? Îți place să lucrezi la piatră ?

Omul care-i ajungea lui Starțov doar pînă la umăr se întinse de parcă abia s-ar fi sculat din somn și spuse rîzînd :

— Să știi că-mi face bine. Nu ți-aș putea spune exact ce simt. Cîteodată, mergînd pe stradă, ți se întîmplă să ridici capul și să te trezești față în față cu cerul. Și simți atunci cum ți se umple inima de încîntare. Sînt lucruri pe lîngă care treci ani de-a rîndul fără să le bagi în seamă, de parcă nici n-ar exista, și deodată le descoperi. Uite, așa e și acum : vezi cerul !

— Da, vezi gunoi sadea.

— E foarte adevărat : gunoi și murdărie. Și totuși te bucuri cînd dai cu ochii de ele.

— Cel puțin de-ar fi entuziasm în jur, atunci mai zic și eu, — se auzi vocea sacadată a cuiva care gîfîia.

Femeia grasă și stîngace sări și ea cu gura :

— Da, asta e. In februarie baricadele creșteau ca din pămînt. Acuma însă îți stau cu spanga în spate.

Cel care gîfîia, adăugă :

— La urma urmei te întrebi — ce apărăm ? Apărăm dreptul la distrugere.

— Distrugere... — se auzi ecoul în spate.

— Distrugere... — fîlfîi în față.

— Entuziasmul, — spuse profesorul, uitîndu-se la Andrei, — durează un ceas, o zi, o săptămînă. Entuziasmul e ca un acces, dar e cu neputință ca poporul să se zbată în ghiarele unui acces care să dureze ani de-a rîndul.

— Dar de ce numaidecît să se zbată ?

— Profesore, cum rămîne cu cultura ?

— Cultura... — se auzi ecoul în spate.

— Cultura... — fîlfîi în față.

Şi profesorul spuse iarăşi, cu tonul unui om care-şi cere scuze, bătîndu-şi joc de sine însuşi.

— Să vedeţi, de cînd studiez istoria nu mi s-a întîmplat să constat ca o idee să dispară fără urmă sub ruinele unei academii, ale unui oraş sau ale unui stat. Nu, aşa ceva nu mi s-a întîmplat încă. De aceea sînt cît se poate de liniştit: biologia, istoria, arta, fizica şi, în genere, înţelepciunea acumulată de omenire nu e ameninţată azi de nici o primejdie.

— Ideile nu pot fi concepute altfel decît în raport cu omenirea, însă azi omenirea este condamnată să se distrugă singură.

— Distrugă... — se auzi ecoul în spate.

— Distrugă... — fîlfîi în faţă.

— Nu sînt de aceeaşi părere, — ripostă profesorul.

— Cum rămîne atunci cu ceasornicul? — întrebă Starţov.

— Care ceasornic?

— Ceasornicul de acolo, de la răscruce? În clipa de faţă e încă luminat, dar o să se stingă. Sigur c-o să se stingă...

— Şi custodele muzeului? Asta-i numai un sentiment, un simplu sentiment omenesc! Domnilor! (Profesorul spusese: domnilor! — deşi i se adresa de fapt numai lui Andrei, cu un glas în care se simţea o prietenească dojană). Poate cineva să nu recunoască, oare, cît e de dureros pentru noi să asistăm la propria noastră moarte?

— Moarte... — repetă omul care gîfîia.

Gardul alcătuit din firme se prăbuşi cu vuiet, acoperind cu geamătul lui vorbele rostite cu glas scăzut. Focurile ce stăteau să se stingă răbufniră o clipă, revărsîndu-şi flăcările purpurii asupra oamenilor, înainte de a fi strivite la pămînt.

Ţărîna scoasă stătea movilită de-a lungul tranşeii, care brăzda strada de-a curmezişul, din trotuar în trotuar. Cînd intra un schimb nou în tranşeie, lopeţile începeau să se vînture agale şi ţărîna curgea de pe coamă înapoi în groapă. Apoi bulgări tari prindeau a se prăvăli repede ca o grindină peste culme, rostogolindu-se spre focuri şi acoperind pietrele cal-

darîmului desfundat. Fierul tocit al hîrleţelor se lovea de pămînt cu un zăngănit care amintea pe acela al coaselor cînd taie în luncă iarba plină de rouă. Oamenii se încălziseră şi săpau de zor.

La şase dimineaţa omul, al cărui glas semăna cu o lovitură de bardă într-un butoi gol, sări în tranşee, se uită la pămîntul scos, străbătu şanţul de la un capăt la celălalt şi, ieşind pe trotuar, tună :

— Bine, cetăţeni ! Vă mulţumesc !

— Care va să zică republica ne mulţumeşte, — spuse omul care gîfîia.

Cineva oftă, îngînînd cu glas tînguios :

— Slavă ţie, doamne, c-am isprăvit !

Oamenii se scuturau, se curăţau, răzuiau noroiul de pe ei, îşi împărţeau surcelele care mai rămăseseră, stingeau în băltoace capetele de scîndură fumegînde, rîdeau, ca în cele din urmă, lărmuind, s-o pornească cu cîrdul, afundîndu-se în negura ultimului ceas al nopţii.

Starţov o luase mult înaintea celorlalţi. Svonul de glasuri se topea departe în urmă şi oraşul întîmpina cu o tăcere încruntată zgomotul paşilor săi.

Deodată auzi în faţa lui frînturile unui cîntec vitejesc. Ciuli urechea şi începu să meargă mai repede, bătînd talpa.

O mogîldeaţă scundă, care îi venea pînă la umăr, cu mîinile înfundate în buzunarele adînci, înghebosată şi parcă pierdută în paltonul ei, ciocănea cu paşi repezi şi mărunţei lespezile trotuarului, în ritmul cîntecului pe care-l fredona.

Aux armes, citoyens !

Starţov continuă :

Formez vos bataillons !

Profesorul făcu o întoarcere rapidă pe călcîie, îşi pironi asupra lui ochii scînteietori ca de pasăre şi rosti laconic : — A, dumneata erai ! — Apoi, luîndu-l de grabă pe Andrei la braţ, începu să-l smucească în

ritmul cîntecului, de parcă l-ar fi îndemnat să cînte, ori ar fi vrut să-l mai scuture, molipsindu-l de elanul său, și urmă aproape în gura mare:

Marchons, marchons... [1])

Și porni mai departe, avîntat în cadență de marș, țăcănind cu pașii lui mărunți care se împlîntau repede în lespezile umede.

Mergeau așa amîndoi, braț la braț, în cel din urmă ceas întunecat al nopții, prin orașul mort și jilav, ale cărui acoperișuri se cojeau lepădîndu-și solzii de tablă, și cîntau cîntecul acesta fără pereche. Cînd isprăviră de cîntat, unul din ei spuse:

— Doamne, dumnezeule! De-ar fi să mai trăiesc odată! Să mă nasc din nou, peste o sută de ani, ca să văd oamenii plîngînd la amintirea vremurilor de azi, ca să mă închin în fața unei fîșii putrede din pînza unui steag și să recitesc vreun comunicat dat cîndva de statul major al Armatei Roșii a muncitorilor și țăranilor! Iată. Privește foaia asta de hîrtie udă de ploaie și lipită cu pap pe gard, pe care o flutură vîntul! Peste o sută de ani, un petecuț mic de tot din foaia aceasta are să fie cusut de omenire în sfîntul aer, ca niște moaște, și păstrat în sfînta sfintelor... Aș vrea să mă nasc din nou peste o sută de ani ca să pot spune la un moment dat: păi am trăit și eu pe atunci, în anii aceia! Cîndva, într-o noapte umedă și rece, am săpat și eu, cu mîinile mele, la tranșee, la Petersburg, la Petrograd, la Piter, și am mers pe una din străzile pustii ale orașului care-și dădea duhul și lupta, lupta și-și dădea duhul. Am mers braț la braț cu un soldat din Armata Roșie, ținîndu-l strîns, uite cu mîna asta. Ești în Armata Roșie, nu-i așa?

---

[1]) *La arme cetățeni!*
Strîngeți-vă în batalioane!
Să mergem, să mergem...
(Fragmente din Marsilieza) (în limba franceză) (N. trad.)

— Plec acum, adică... trebuie să capăt azi foaia de drum...

— Poate că dumneata ai să mai apuci să vezi ce-o să fie... Eu însă nu mai apuc vremurile acelea, fiindcă nu mai sînt bun de nimic. E greu acum s-o scoţi la capăt cu hămesita asta de burtă. Nici nu ştii ce parapon mă îneacă cîteodată! Îmi vine să plîng de necaz! Poate că-i de vină şi bătrîneţea. Da, bătrîneţea! Uite, am şi... Îmi dai voie?...

Deodată profesorul se opri în faţa lui Starţov şi, înlănţuindu-l cu braţul pe după gît, îşi lipi de trei ori buzele tremurătoare de obrazul lui.

— Nu te supăra, dar eu o iau la stînga. Drum bun!

Şi se făcu nevăzut după un colţ.

Andrei rămase locului.

Îşi simţea faţa dogorită de o suflare fierbinte, şi senzaţia asta era atît de limpede, de reală, de prezentă, încît tresări. Amintirea ce i se trezi brusc în clipa aceea îl ameţi. Din tot ce se întîmplase în gara din Semidol în acea ultimă zi cînd îşi luase rămas bun, un singur lucru numai, un singur sentiment, fulgerător şi aproape imperceptibil, i se întipărise în amintire. Restul se încîlcise într-un caier.

Amurgul, larma de glasuri, pancartele, steagurile înfăşurate, fiindcă erau mai uşor de purtat aşa, înghesuiala de pe peronul îngust al gării, lada care i se legăna la picioare, scîrţîind în puhoiul de strigăte, sărutările de circumstanţă schimbate în grabă cu tovarăşii, feţele lor cu căutături sfioase, de parcă s-ar fi simţit vinovaţi cu ceva, alergătura prin păienjenişul de şine negre şi încurcate, drumul lung, de unul singur, prin oraş... Şi peste tot acest caier încîlcit, umbra desfăşurată a unei voinţe limpezi, care nu-i dădea pace, o voinţă, o dorinţă de a mai retrăi odată acel sentiment de libertate desăvîrşită pe care îl încercase pe cîmpiile de lîngă Sanşino, senzaţia aceea de imaterializare.

Şi deodată ceva care rupse struna încordată a voinței lui, răsturnînd, azvîrlind ca pe o bilă tot ce se întîmplase în această zi petrecută la Semidol, făcu din ea o zi de rămas bun.

Era o noapte rece. Cerul se boltea neobişnuit de înalt deasupra capului şi stelele erau parcă moarte. In fața gării nu se mai afla, ca de obicei, o piață pustie ci un adevărat deşert ce se întindea pînă departe. Calul țesea de zor din picioare, daradaica se apleca ba la dreapta, ba la stînga, însă el nu mai avea de loc senzația că ar înainta, că s-ar mişca. Deodată, cineva a cărui față nu putea s-o deslușească, sărise pe scara trăsurii. Calul se oprise în loc.

— Rita! — strigase Andrei.

— Am vrut să nu ne vadă nimeni, — spuse ea gîfîind. Şi căzuse la pieptul lui, pecetluindu-i gura cu buzele ei ca de ghiață şi acoperindu-i cu părul desfăcut şi rece fața, gîtul şi mîinile. Şi în noaptea răcoroasă de toamnă, simțise ca o arsură cuvîntul acela ciudat de dogoritor pe lîngă răceala buzelor şi a părului ei:

— Adio.

Ar fi trebuit să strige, să slobozească țipătul ce i se urcase în gîtlej, fiindcă Rita se smulsese de lîngă trăsură şi pierise în noapte. Se simțea ca şi cum s-ar fi despărțit de maică-sa, ca şi cum ar fi plecat pentru totdeauna. Ar fi trebuit să strige, da, să strige. Dar în loc s-o facă, îl înghiontise pe birjar în spate, trudindu-se să scoată din gîtlej un:

— Mînă!

Şi iarăşi totul fusese acoperit de voința aceea limpede şi vie — să mai încerce, să mai simtă, să mai trăiască odată ceea ce trăise pe cîmpiile de lîngă Sanşino.

— Mînă! Mînă! Mînă!

Şi acum, în noaptea înghețată, atingerea rece a unor buze străine îl făcuse să simtă din nou, ca

aevea, dogoarea aceea mistuitoare, iar amintirea acelei ultime zile, devenită zi de adio, era amară. Însă şi această amărăciune se topi în faţa voinţii care nu-i dădea pace — de a încerca iarăşi sentimentul de libertate de atunci. Şi Andrei se năpusti în întuneric, strigîndu-şi:

— *Mînă!*

O! De-ar fi acum în locul şoferului ce tocmai ieşea de după colţ conducînd o maşină al cărei motor duduia, trecînd în viteză pe lîngă stîlpul de fontă din faţă, sàltînd şi cufundîndu-se prin băltoace într-o împroşcătură de stropi, pentru a cîrmi apoi pornind-o drept înainte, în scrîşnetul roţilor, în păcănitul motorului, în vuiet, bufnituri şi trosnete, de-a lungul panglicii nesfîrşite a bulevardului. În fiecare secundă te pîndea moartea, fiecare hîrtop, fiecare stîlp, fiecare cotitură, chiar şi drumul drept, puteau însemna în orice clipă moartea. Şi era totuşi minunat, cum nu se poate mai minunat, pentru că nu se întîmpla nimic altceva decît ceea ce trebuia să se întîmple, nimic altceva decît ceea ce era atunci necesar să se întîmple. Era minunat şi totodată atît de simplu. Cum nici nu se poate mai simplu. Ah! De-ar fi cu putinţă să simtă iarăşi, să retrăiască, să încerce din nou, senzaţia de atunci, din cîmpiile de lîngă Sanşino.

— *Mînă! Mînă! Mînă!*

KONRAD STEIN

În ziua aceea, la Moscova, un om cu o căciulă pufoasă de blană de iepure în cap, îmbrăcat cu o manta nemţească ferfeniţă şi murdară, şi cu pulpele înfăşurate în moletiere austriace albastre, se îndrepta spre sediul sovietului soldaţilor germani din Rusia. Omul stătu ce stătu în vestibul şi, după ce citi toate anunţurile şi avizele de pe pereţi, se urcă la etajul al doilea al clădirii.

Aici intră într-o odaie înţesată de oameni la fel de zdrenţăroşi ca şi el, şi se rîndui la coadă. Timp

de vreo jumătate de ceas înaintă pas cu pas, cu aerul unui om obosit, apatic, obişnuit să aştepte. Cînd ajunse în faţa mesei îşi scoase căciula. Avea părul tuns scurt şi o cicatrice lată, trandafirie, încreţită îi brăzda pielea capului de-a curmezişul, de la urechea dreaptă pînă la ceafă. Omul se ţinea drept, ca un bun soldat ce era, iar în clipa cînd cel de la masă îşi ridică privirea spre el, pocni tare din călcîie.

— M-am rătăcit de eşalonul care pleacă în ţară. Poftim actele mele. Vă rog să mă înglobaţi în transportul următor. Trebuiam să...

— De unde a pornit eşalonul dumitale ?

— Din Semidol.

— Cum se face atunci că te-ai rătăcit de el ?

— M-am dus să cumpăr cartofi pentru camarazii mei. Comandantul eşalonului spunea că aveam de aşteptat în gară opt ceasuri şi m-am gîndit atunci să dau o fugă pînă în sat, la vreo doi-trei kilometri depărtare. Între timp trenul nostru a fost tras pe altă linie. Pînă ce am reuşit să mă descurc în harababura asta rusească...

— Şi unde s-a întîmplat asta ?

— La Riazan. Restul drumului, mai bine de jumătate, pînă la Moscova, l-am făcut pe jos.

— Cum te chiamă ?

— Konrad Stein.

Cel care şedea la masă urmări cu degetul listele. Apoi îşi aprinse o ţigară şi spuse :

— Da, am găsit. Asta s-a întîmplat pe la sfîrşitul lui octombrie ?

— Eşalonul s-a îmbarcat la Semidol la douăzeci şi patru octombrie şi a plecat de acolo la douăzeci şi cinci.

— O clipă ! — spuse cel care controlase listele, apoi se ridică şi trecu în odaia de alături.

Un soldat bărbos şi mai în vîrstă, cu o glugă rusească prinsă la gît, care se uita blînd la Konrad Stein, spuse, arătînd din ochi spre cicatricea lui :

— Bună treabă ! O ai de la o schijă ?

— Asta-i treabă franţuzească, — răspunse Stein. — La Champagne, în nouă sute cincisprezece.
— Bună treabă ! — repetă soldatul. — Eşti saxon?
— Da.
Uşa odăii vecine se deschise şi omul cu listele în mînă strigă :
— Konrad Stein ! Intră dumneata aici !
Cînd Stein trecu pe lîngă el, omul mai adăugă :
— Raportează secretarului ce mi-ai spus şi mie. Şi rămase în uşă.
Secretarul se uită în treacăt la omul cu listele şi-i spuse :
— Poţi pleca, tovarăşe.
Apoi către Stein, cu răceală :
— În ce lagăr ai fost ?
— In lagărul de la Tomsk.
— Pînă la ce dată ?
— Poftim actele mele : găsiţi aici toate amănuntele...
— Te rog să răspunzi la ce te întreb. Sîntem într-o ţară străină, cu care ne-am războit pînă mai ieri. Sîntem datori să ne ajutăm unul pe altul. Fiecare vrea să plece acasă, dar nu toţi au aceleaşi drepturi ca să poată pleca printre primii.
— Dar am mai fost trecut odată într-un eşalon.
— Ştiu. Cînd ai fost luat prizonier ?
— Sînt grav bolnav. Vedeţi şi dumneavoastră... — şi Stein îi arătă cicatricea.
— Cînd ai fost luat prizonier ?
— În februarie nouă sute şaptesprezece.
— Unde ?
— Lîngă Riga.
— Pînă cînd ai stat la Tomsk ?
— N-aş putea să vă spun precis. Pînă astă-primăvară. Vedeţi doar ce am. — Şi Stein îi arătă din nou cicatricea.
— Totuşi mi-ai spus exact cînd ai plecat din Semidol ?
— Asta scrie în actele mele.
— Şi cum ai nimerit la Semidol ?

— Am reuşit să fugim din Tomsk, şase oameni, printre care şi eu.

— Cum de-ai putut să treci linia frontului?

— Roşii ne-au primit bine şi ne-au ajutat să ajungem la Semidol.

— Dar albii?

— Pe albi i-am ocolit.

— N-ai luat parte la războiul civil?

— Nu.

— Eşti simplu soldat?

— Sînt fruntaş.

Secretarul se sculă şi se îndreptă spre o uşă care se afla ceva mai încolo. Ajuns în prag, se întoarse brusc şi-l întrebă:

— Nu l-ai cunoscut cumva pe un oarecare zur Mühlen-Schönau?

Fruntaşul îşi încruntă sprîncenele şi îşi ridică ochii în tavan.

— Nu, nu-mi aduc aminte, — răspunse el liniştit.

— Cum te chiamă?

— Konrad Stein, — spuse fruntaşul.

Secretarul ieşi.

Imediat Konrad Stein se repezi la uşa pe unde intrase, se opri o clipă, ţinîndu-şi răsuflarea, să tragă cu urechea, apoi apăsă încet clanţa.

In odaia de alături, în care se îmbulzeau soldaţii zdrenţăroşi, nu era nimeni la masă. Din cabina telefonică se auzea un glas subţire şi furios.

Konrad Stein îşi puse actele în fundul căciulii pe care şi-o îndesă bine pînă peste ochi şi-şi făcu loc spre ieşire. In treacăt îi spuse plictisit soldatului bărbos, cu gluga încheiată pe gît, care se uitase la el blînd:

— Pînă or da de actele mele, ies să fumez o ţigară.

Konrad Stein coborî încet scara. Ajuns în stradă, o zbughi după colţ, se duse glonţ la staţia de tramvai şi se pierdu în mulţimea cenuşie.

Noaptea, un om cu mişcări largi şi repezi, cu un cap mare ce albea în întuneric, ieşi alergînd din beznă, se apropie de un mărfar ce mergea pe linia Moscova-Klin şi, după ce lăsă să treacă toată garnitura care

scîrţîia, zăngănind lanţurile de la cuplare, se agăţă de spatele ultimului vagon, unde-i frîna, lîngă tamponul străjuit de ochiul orb al felinarului roşu.

DUŞMANUL LA PORŢILE ORAŞULUI!

Clădirea statului major era luminată şi pe scările tocite şi murdare era o forfotă de oameni care se foiau şi alergau în toate părţile. Prin uşa deschisă răzbătea afară ţîrîitul telefoanelor, sunînd care de care mai tare, şi un glas răguşit, chinuit, ce scotea din clipă în clipă un fel de ţipăt de pasăre.

— Alo! Pentru directive... Ascult.

— La aparat directivele. Di-rec-ti-ve-le...

În fumăraia de tutun ce îmbîcsea încăperea circulară şi înaltă, se afla un om somnoros, înconjurat de maldăre de hîrtii. Omul îşi umezea într-una degetele şi răsfoia sau muta de colo, colo, tot felul de fişe de carton, foiţe şi hîrtii. Din cînd în cînd ducea la gură un ceainic smălţuit, trăgea cîte un gît din pliscul cu smalţul sărit, rămînea o bucată de vreme cu privirea pierdută în gol, holbîndu-şi ochii spălăciţi, cu pleoapele umflate, şi iar se apuca să mute de colo, colo, hîrţoagele.

— Cînd ţi s-a spus să vii? — îl întrebă el pe Starţov, tot scotocind printre hîrtii.

— La nouă.

— Da' acuma cît e?

Toate îi atîrnau: mustăţile îi intrau în gură, avea obrajii căzuţi, părul lăţos îi acoperea fruntea, îi năpădea în ochi, în urechi. Însă mîinile lui răsfoiau mai departe, neobosite, fişele, hîrtiile şi foiţele.

— Stai, — îl opri el pe Starţov, care tocmai se pregătea să plece. — Am găsit. E pe Cheiul Francez.

Starţov luă hîrtia, o vîrî în manşeta mantalei şi, făcîndu-şi loc printre oamenii care se foiau, alergau şi mişunau peste tot, şi prin zbîrnîitul pe diverse tonuri al telefoanelor şi sunetelor ca de pasăre ale „direc-tivelor“, ieşi în piaţa palatului.

Peste palat se revărsa albul cețos al zorilor. Însă grădina Alexandrovskaia și clădirea în chip de potcoavă larg deschisă a statului major continuau să fie cufundate în negură, ridicînd un zid cenușiu în calea farurilor de automobil ce-și încrucișau razele.

Înviorat de vîntul rece ce i se strecura pe sub guler și în mîneci, Andrei se afundă în ceață, cu pași mari și siguri.

Abia aștepta să se apuce de lucru, închipuindu-și că atunci toate cîte erau pe lume se vor dovedi cît se poate de simple și de lămurite. I se părea că simțămîntul acela care-l desprindea de pămînt, așa cum ridică vîntul un petic de hîrtie, se afla pitit pe undeva pe aproape, și că acuși-acuși va izbucni într-însul, cuprinzîndu-l iarăși ca într-un vîrtej. De unde putea el să știe că vîntul pe care-l aștepta bătea tocmai dinspre malul unde încerca el să acosteze? De unde putea el să știe că din ceasul în care va trece pragul casei orbite de ploaie, fiecare zi va înălța cît un munte stavila ce-l despărțea de țelul simplu, palpabil către care năzuia?

Deschise ușa umflată de apă și urcă scara acoperită cu un preș năclăit de glod.

În sala mare în care intră, ardea slab un bec electric. Lumina lui roșcată se cernea peste un șir nesfîrșit de măsuțe de joc, puse la perete, lîngă ferestre.

— Sa-la-vat, — ajunse la urechea lui Andrei un glas aspru și gutural.

Întoarse capul. Intr-un colț, pe capacul unui pian de concert, stătea tolănit cu fața în sus un om cu receptorul la gură.

— Salavat! Salavat!

Omul striga atît de tare, încît îi sălta pîntecele și i se bălăbăneau picioarele.

Andrei își mută privirea în capătul celălalt al sălii lungi. La început i se păru că nu e nimeni acolo, dar mai apoi desluși la lumina palidă, care pătrundea prin ferestre, silueta unui soldat. Baioneta se vedea ca o linie dreaptă, precisă, depășindu-i creștetul capului. Alături de el se zărea vag un fel de movilită neagră

ce se ridica din mijlocul parchetului. Andrei se apropie. Pe o estradă înaltă, acoperită cu o pînză ce se revărsa în falduri, se afla un sicriu înconjurat de coroane. Soldatul de gardă dormea dus.

— Redactorul „Salavatului“? — urlă omul de pe pian şi aruncă în receptor un potop arzător de cuvinte aspre, învălmăşite.

Apoi sări de pe pian şi, adresîndu-i-se lui Andrei, îi spuse:

— Ce ticăloşi! Nici pînă acuma nu i-au dat drumul!

— Cui să-i dea drumul?

— Păi „Salavatului“. Gazetei... Lua-i-ar dracu'!... Da' dumneata ce doreşti?

— Nu ştiu dacă am nimerit bine. Trebuie să mă prezint comandantului.

— Comandantul? Uite-l colo.

Şi arătă cu degetul lui bont spre fundul încăperii, unde se afla sicriul.

— A murit? — întrebă Andrei.

— Da' de unde. Mortu-i altul... Vezi uşa aceea? Acolo se găseşte.

Lumina roşie ce se zbenguia pe pereţi îi sări lui Andrei drept în piept, îi flutură o clipă pe faţă, apoi îi lunecă la picioare. Pe un covor mare, întins în faţa unui cămin în care ardea focul, şedeau turceşte trei oameni. Unul dintre ei, negricios la faţă, cu umerii obrajilor ieşiţi înafară, cu părul uns şi lins, îşi întoarse brusc capul către Andrei, întrebîndu-l cu un glas tărăgănat de oriental:

— Ce doreşti, tovarăşe?

Andrei se apropie şi-i întinse actele.

— Bine. Tocmai aveam nevoie de cineva ca dumneata, — spuse negriciosul, sfredelindu-l pe Andrei cu ochii lui ageri.

Ceilalţi doi se uitară o clipă chiorîş la Andrei, oftară adînc şi începură să îngîne un cîntec monoton.

— Eşti bun să aştepţi un pic în odaia de alături?

— Mă trimiteţi la o unitate?

— Ce unitate? Care unitate? Dacă-ţi spun că avem nevoie aici de un om ca dumneata.

— Bine, da' eu mi-am exprimat dorința să fiu trimis pe front, nu să rămîn aici.

— Iar eu, tovarășe dragă, îmi exprim dorința să rămîi aici. Și aici tot front este, ce-ți închipui oare?

— Tovarășe, eu vreau să fiu trimis în prima linie. De aceea am și fost îndreptat încoace.

— Da' limbut mai ești. Vai, vai, ce limbut! — rosti mulțumit negriciosul și-și arătă dinții strălucitori. — Îți comunic atunci că și aici e tot prima linie, că și aici, în Petrograd, s-ar putea să fim în prima linie. Armă ai?

— Am un Mauser.

— Du-te de-ți curăță Mauserul.

— N-am de ce să-l curăț. E uns.

— Tare limbut mai ești!

Negriciosul sări în picioare, se bătu peste coapse și se apropie de Andrei. Era zvelt, mlădios, cu pieptul îngust. Vorba lui căpătă deodată un ton serios, întărit și mai mult de accentul lui străin, ton ce nu se potrivea de loc cu cuvintele pe care le rostea.

— Tinere tovarăș, fii sigur că revoluția știe ce să facă cu dumneata, cu mine, cu ăla de colo. Nici eu n-am, zău, nici un chef să stau în odaia asta rece și înaltă de cinci verste, atîta cred că măsoară de la podea la tavan. Revoluția știe că eu, care-s comandant, trebuie să stau aici, lîngă o prăpădită de sobă. Du-te de așteaptă în odaia de alături. Ai să ne ajuți să-l înmormîntăm pe comandantul ucis.

Îl bătu pe Andrei pe umăr și adăugă:

— A fost un brav comandant roșu și trebuie să-i facem o înmormîntare frumoasă!

Tocmai atunci intră pe ușe un curier și se opri lîngă prag. Comandantul făcu un pas către el și deodată un puhoi năprasnic de strigăte guturale se revărsă asupra curierului, mai-mai, să-l strivească. Acesta se dădu înapoi și căzu într-un jeț. Atunci negriciosul se repezi la el, îl zgîlțîi de umeri, îl lovi cu palma în piept și-l smuci de centiron. Curierul întinse șefului mîna cu degetele boante, întoarsă cu palma în sus, șeful bătu cu el palma, apoi se năpusti spre cămin. Acolo cei doi tovarăși ai săi continuau

să se legene, îngînînd acelaşi cîntec. Comandantul boscorodi ceva şi amîndoi se întoarseră către curier, strigîndu-i un cuvînt scurt. Curierul se ridică, repetă acelaşi cuvînt scurt şi ieşi. Atunci comandantul se apropie de Andrei şi-i explică:

— I-am spus: de ce-ai dat pentru iapa mea o pătură albă? Doar nu-s soldat alb, sînt ostaş roşu. Dă-mi atunci pătură roşie, stea roşie, şea roşie. Ce să fac cu una albă?

Comandantul izbucni într-un hohot de rîs şi-i întinse mîna lui Andrei.

Andrei îi apucă mîna puternică şi uscăţivă, care i-o încleştă pe a lui, i-o strînse, şi dădu să plece. După ce făcu cîţiva paşi, se opri în mijlocul odăii şi pe faţă i se aşternu ca un reflex, zîmbetul uşor, abia o umbră, voios şi şiret al negriciosului.

Andrei se apucă de treabă.

Telefoanele, plicurile, hîrtiile, comunicatele telegrafice, tot felul de cărţi şi de rapoarte, actori, intendenţi, cînd ceva ca un curent rece ca ghiaţa, care trage pe sub uşă, cînd ceva gingaş ca abajurul de mătase al unei lămpi, amărăciunile unora, fericirile altora, grăjdari, conferenţiari la istoria începuturilor culturii şi medici de divizii, domnişoare în scurte de iepure şi pictori în pîslari tălpuiţi, fel de fel de lucruri, unele fără cap şi fără coadă, altele jalnice — toate îl prinseră ca într-un vîrtej, ameţindu-l; era ca o barcă purtată de valuri ce plutea, se cufunda, ieşea iar deasupra, ca iarăşi să plutească şi să se cufunde.

Andrei se dezmetici abia pe înserate cînd se trezi în mijlocul unei mulţimi de oameni cu umerii obrajilor ieşiţi înafară, înconjurînd sicriul roşu, lîngă care stătea comandantul, negru la faţă ca un zăbranic. Sala, plină de panouri, gobelinuri şi tablouri uriaşe, era luminată de lămpi cu arc şi vuia împînzită de sunetele unei melodii cunoscute. Dar cîntecul era cîntat într-o limbă sacadată, guturală ca ţipetele sitarului, iar refrenul era tot atît de trist ca şi stepa. Lui Andrei i se păru că ochii piezişi şi reci ai acestor oameni, cu umerii obrajilor ieşiţi înafară şi cu feţele

turnate parcă din aramă, clipeau ori se închideau prea des.

Andrei ieşi pe chei abia la ceasul cînd întunericul se lipea ca o mîzgă de casele mohorîte şi oarbe. Stătu un timp locului, nehotărît, uitîndu-se în toate părţile, apoi îşi îndesă căciula pe cap şi o porni spre Podul Liteinîi.

Noaptea, noul stat major al armatei îşi începu activitatea.

Pe ziduri, pe garduri, pe stîlpi, se legănau în vînt cabluri telefonice susţinute cu şireturi şi capete de sfoară. Deasupra cablurilor se clătinau, izbindu-se, nişte scîndurele în chip de indicatoare, pe care stătea scris: Palatul de Iarnă, Smolnîi, fortăreaţa sfîntul Petru şi Pavel şi diferite state majore de divizii.

Ciorna primului raport al statului major era scrisă cu creionul chimic pe două foi şi n-avea nici o ştersătură. Cînd prima foaie se acoperi cu un scris neregulat, în uşă se auzi un glas care fu prins numaidecît şi sugrumat de telefoane.

— Să fie transcris imediat!

Foaia a doua se încheia cu următorul aliniat:

> În situaţia de faţă, cînd unităţile celei de-a 2-a şi a 6-a divizii aproape că nu opun nici o rezistenţă inamicului, părăsindu-şi poziţiile, ceea ce are un efect dezastruos asupra unităţilor de întărire care li se trimit, este de aşteptat ca în în cel mai scurt timp inamicul să ajungă să taie linia ferată spre Nikolaev. Trupele care apără regiunea fortificată Petrograd sînt prea puţin pregătite de luptă, iar apărarea nu e pusă la punct. Avînd în vedere situaţia critică în care se găseşte Petrogradul, vă rog să trimiteţi în direcţia regiunii Tosno trupe de întărire apte să lupte, cel puţin două brigăzi, pentru a putea stăvili o eventuală înaintare a inamicului dinspre Gatcina-Tosno, împiedicîndu-l să-şi realizeze intenţia de a cuceri Petrogradul. Cu începere de azi statul major al armatei este transferat la Petrograd.

— Să fie transcris!

Acesta era primul raport al noului stat major al armatei către statul major al Frontului de Nord-Vest.

În ziua aceea Comunicatul oficial al frontului glăsuia în penultimul lui aliniat după cum urmează:

După lupte înverșunate în direcția Iamburg, armatele noastre au evacuat Gatcina.

Iar ultimul aliniat:

In regiunea Luga, sub presiunea inamicului, unitățile noastre se retrag spre calea ferată care duce la Vindav.

În clădirile din oraș se află scări întortochiate și pustii, cămări în care nu intră decît bucătăresele și șoarecii, magazii, droșcării și poduri, ale căror uși le sînt închise pînă și cîinilor, tinde, cămăruțe și tot felul de cotloane.

Pe scările, în magaziile și-n podurile astea, buzele șoptesc mai lămurit și pumnii încleștați sînt scoși puțin cîte puțin din sîn. O droșcărie părăsită, o magazie mută, un coridor pustiu în care cel mai primejdios martor e păianjenul într-o constelație prăfuită de cadavre de muște cu abdomenul supt, sînt locuri care trezesc curajul pînă și-n sufletele menite să tremure veșnic.

Buzele lor șoptesc lămurit:

— La fiecare fereastră cîte un steag! Dar vechile steaguri naționale.

— Din toate podurile să țîșnească focuri de artificii! Să fie ceva impunător și grandios.

— Din toate subsolurile să răsune strigătele celor eliberați! Strigăte frenetice de bucurie!

— Peste tot, la toate colțurile, flori! Flori mirositoare, flori care să-ți ia ochii.

— Peste tot, peste tot!

Ceea ce se șoptea prin poduri și cămări despre steaguri, focuri de artificii, strigăte și flori, era un fel de urmare la ordinul de zi ce ridicase în picioare

capitala împietrită. Într-ascuns, în droşcării şi magazii ieşeau la iveală pumnii, în ciuda apelului lipit pe străzi, care-i asigura pe cetăţeni că giganticul oraş avea destule mitraliere, grenade, puşti şi revolvere, şi că pentru a zdrobi gărzile albe nu era nevoie decît de cîteva mii de oameni dîrji, hotărîţi să nu cedeze Petrogradul.

Şi aceste cîteva mii de oameni dîrji se hotărîră.

Dar Podul Liteinîi, aşa cum îl găsi Andrei, părea că habar n-are de asta.

În întunericul vîscos de pe bulevard, oameni ce păreau striviţi de ceaţă cărau cu ei saci, boccele, coşuri.

Fugeau cu toţii care încotro, se agăţau de tramvaiele scofîlcite şi ciuruite, ale căror tampoane strîmbate în jos smulgeau pietrele şi calupurile de lemn din caldarîm.

Oameni cu ochi de nebun zăreau în treacăt cîte o zdreanţă din noul ordin de zi, cuprinzînd cuvinte neînfricate:

La arme!
Toţi, umăr la umăr!
Sunaţi alarma! Duşmanul este la porţile oraşului!

Fugarii îşi aşezau sacii mai bine, îşi suflecau poalele paltoanelor, ce li se tîrau prin noroi, mergînd risipiţi de-a lungul liniei tramvaiului, într-un lung şuvoi.

Singurul lor gînd era să se pună la adăpost.

În mijlocul acestor oameni înnebuniţi de spaima morţii, Andrei zări deodată o femeie care traversa bulevardul, cu mişcări egale de păpuşă automată. Femeia era îmbrăcată într-o rochie curăţică şi-şi adăpostea sub o umbrelă capul îmbrobodit cu o basma. Apoi închise tacticos umbrela şi, lăsînd capul în jos, intră într-un gang. Andrei se luă după ea.

Deasupra unei uşi luminate de un bec pîclos, citi:

Intră şi ascultă
Cuvîntul evangheliei.
Ascultă chemarea noastră
Intrarea liberă pentru toată lumea.

În spatele cîtorva rînduri de bănci, aşezate ca la teatru, stăteau în genunchi, vîrîte una într-alta în penumbra amurgului, o mulţime de femei. De pe o catedră ca de şcoală vorbea un om lat în piept. Vorbea degajat, însă frazele nu aveau nici o legătură între ele, înafară de faptul că erau rostite cu acelaşi glas mieros şi insinuant, ce amintea inflexiunile onctuoase ale unui predicator.

...Credinţa trebuie să fie activă pentru ca omul să nu se lase cuprins de tihna înşelătoare a sălăşluirii pămînteşti. Ştiu, ştiu foarte bine că, aşa cum spune proorocul Iov, mîntuitorul trăieşte încă. Fraţi şi surori, vouă vă este hărăzită viaţa veşnică. Să ne strîngem în jurul lui Hristos. Epistola către corinteni zice: „Paştele este al nostru pentru că Hristos a fost răstignit pentru păcatele noastre." Fraţi şi surori, să ne rugăm împreună pentru durerile noastre şi necazurile noastre de fiece zi...

Vorbitorul îşi puse mîinile cruciş pe catedră şi-şi rezemă capul pe ele. Mogîldeţele negre din spatele băncilor se mai legănară o vreme, apoi încremeniră. Un glas înăbuşit bîigui ceva nelămurit. Apoi, din această bîiguială se desluşiră cuvinte întretăiate, care tălăzuiră prin sală:

— Doamne, drăguţule, sînt o femeie sărmană...

— Doamne, dumnezeule, am o fată bolnavă...

Prin tălăzuirea de strigăte şi sughiţuri de plîns, Andrei descoperi deodată un glas care i se părea grozav de cunoscut. Îşi aţinti urechea şi făcu un pas înainte, căutîndu-l pe cel ce vorbea. Chiar lîngă catedră zări un om care stătea cu capul dat mult pe spate. Pince-nez-ul îi tremura, gata-gata să-i alunece de pe nas în jos, scăpărînd lumini de curcubeu, şi cu fiecare vorbă, omul îşi lăsa tot mai mult capul pe spate.

— Doamne, iartă-l pe băiatul meu Lev şi îndrumează-l pe calea cea dreaptă... Pe băiatul meu Lev... pe băiatul meu Lev, care şi-a jefuit tatăl şi rudele...

Doamne atotputernic... iartă-l şi pe celălalt băiat al meu, pe Alexei...

Unul din glasuri fu înecat de plîns şi în aceeaşi clipă peste capetele îmbrobodite cu basmale negre, care, se clătinau aplecate în jos, începură să plutească nişte gemete sfîşietoare.

Unul singur dintre toate capetele rămăsese nemişcat, de parcă ar fi împietrit. Era capul predicatorului, care zăcea prăbuşit pe catedra înaltă, arătîndu-şi ceafa lată fraţilor şi surorilor.

Cum de nimerise Andrei tocmai aici? Ce-l făcuse să se ia după femeia aceea cu mişcări de păpuşă automată? Unde era ea acum? Să fi fost oare cu putinţă ca femeia asta, pe care n-o vedea nicăieri şi nici n-o auzea, să-i fi ieşit în cale numai ca să-l abată de pe făgaşul cel bun pe care e atît de lesne şi înviorător să păşeşti?

Andrei se repezi spre ieşire. Placarda insinuantă de deasupra uşii îi izbi privirea.

Mergi pe drumul tău, şi, deacum încolo, nu mai păcătui.

Afară! Afară de aici! Pe bulevard! Pe bulevard! Cufundă-te în puhoiul de mantale cenuşii care purced la luptă, la lupta veşnică. Da, veşnică fie lupta asta!

Un chip cu buze subţiri şi întinse ca nişte sîrme îl săgetă pe Andrei cu o privire ascuţită, ca un tăiş de cuţit, apoi se întoarse către ostaşul roşu care alerga ceva mai în urmă.

— Om mai vedea noi, — auzi Andrei.

— Om mai vedea, — strigă ostaşul şi izbucni într-un rîs voios în hohote, întinzînd pasul să-şi ajungă tovarăşul.

— Om mai vedea noi, — ameninţă Andrei în gol şi deodată simţi în aer un miros acrişor de pîine proaspătă. Era un miros aproape imperceptibil, dar care făcea să-i bată inima, de parcă ar fi luat un narcotic. Andrei se uită jur împrejur, nehotărît, neştiind încotro s-o apuce. Oameni răzleţi îi ieşeau în

cale. Aveau fețele pămîntii și parcă teșite. Andrei întîlni privirea unor ochi spălăciți. Sub expresia lor îndobitocită, fixă, surprinse chinul sălbatic al foamei. Deodată simți o greutate pe umeri, care îl trăgea la pămînt, și începu să se clatine.

Foamea! Andrei își dădu seama că ceea ce punea pe goană tot bulevardul era foamea. Toată această învălmășeală, tot acest iureș omenesc, defilarea aceasta nesfîrșită a mulțimii în mantale cenușii, nu era decît o alergare pe loc, o defilare în jurul spectrului negru al morții prin foame.

Mai repede, cît mai repede acasă! Acasă, într-un cotlon tainic al cămăruței tale! Acolo unde se mai află încă un codru de pîine.

În sacul pe care îl adusese cu el din Semidol, Andrei mai avea încă un codru mare de pîine. Un codru mare de pîine, atîta cît să-i ajungă o seară întreagă, chiar și o noapte întreagă. Sacul rămăsese însă la Șcepov, pe canapeaua de piele. În timpul zilei, își amintise în două rînduri de sac și știa că tot la Șcepov se va întoarce, căci nu avea unde se duce aiurea. Se îngrozea, însă, la gîndul că se și făcuse timpul să ceară adăpost pentru noapte.

O luă deci din loc și bulevardul îl purtă, ca și mai înainte, pe caldarîmul lui de lemn umed.

Ajungînd la casa unde urma să se adăpostească, Andrei se așeză pe scară, în fața apartamentului lui Șcepov și începu să-l aștepte pe Serghei Lvovici.

Serghei Lvovici se întoarse însă tîrziu acasă.

Ieșind de la comunitatea creștinilor evangheliști, el o luă agale pe străzi, cu mîinile la spate, oprindu-se cînd și cînd în fața caselor dărîmate și clătinînd din cap. Mergea legănat și gîrbov ca un om bătrîn, păstrînd totuși în mersul lui ceva de pensionar; nu părea deloc grăbit, purtîndu-și agale persoana-i importantă de consilier titular clasa IV-a.

Înainte de a intra la el, Serghei Lvovici trecu pe la președintele comitetului de imobil.

— Bună seara, — spuse el scoțîndu-și șapca, și se așeză.

— Ştii, am dreptul la un funt de pîine pentru c-am săpat la tranşee. Am venit să întreb dacă am fost pus sau nu la tainul de pîine?

— Bine, dar dumneata n-ai săpat, — răspunse preşedintele.

— Ba pe listă e trecut şi apartamentul meu la săpat. N-are a face cine a săpat pentru acest apartament. De vreme ce eu sînt locatarul lui, mie mi se cuvine din punct de vedere legal funtul de pîine. Şi apoi nu-i momentul acum să...

Şi Serghei Lvovici bătu ţigara pe unghia degetului gros.

Petersburgul se pregătea să primească un înalt oaspete.

Înainte de a intra în capitală, înaltul oaspete se oprise la reşedinţele de vară împărăteşti. Însă iscoadele şi ştafetele se şi aflau la barierele capitalei, ca să cerceteze şi să vadă dacă oraşul era gata să primească şi să-şi cinstească musafirul. Rareori iscoadele şi ştafetele se mai întorceau de acolo de la barierele capitalei la reşedinţele de vară, deoarece Petersburgul, cetate cu vechi tradiţii împărăteşti, nu putea fi găsit aşa nepregătit şi, ca oraş de scaun ce era, ştia prea bine cum să se poarte cu solii unor oaspeţi atît de simandicoşi.

Petersburgul se pregătea să primească un înalt oaspete.

Smolnîi şi Xeninski, cele două institute pentru fetele de nobili, care aveau reputaţia de a şti să primească înaltele personalităţi, fie ele cît de înalte, mîndre cîndva de trecutul lor şi sigure acum de viitor, ocupau cu cinste locul de frunte în toiul acestor preparative înfrigurate şi al activităţii neobosite ce se desfăşura în capitală. Tot oraşul trebuia împodobit cu flori. Intrarea în oraş trebuia şi ea dichisită. Trebuiau ridicate arcuri de triumf, estrade, trebuiau puse gărzi de onoare şi arborate steagurile şi stindardele vechilor şi glorioaselor regimente.

Fiecare fereastră trebuia pavoazată cu steaguri, de pe fiecare acoperiş trebuiau să ţîşnească focuri de artificii, fiecare colţ trebuia ornamentat cu flori!

Da. Şi ce straşnice serpentine se pot face din sîrmă ghimpată, iar din benzile de mitralieră nişte funduliţe diafane cum nu se mai află, tocmai bune de pus la butoniera regizorilor! Dar şrapnelele strălucitoare ce se sparg în aer, împroşcînd cu mitralii, ca o ploaie de confetii multicolore, de-ai zice că-i chef şi veselie? Dar sacii groşi, doldora de nisip ud, nu-s tocmai buni de clădit pavilioane? Înainte vreme, în asemenea pavilioane pocneau dopurile sticlelor de şampanie, păstrate de mult prin funduri de hrube. Şi cu ce-i, mă rog, mai prejos lătratul ascuţit al unei mitraliere bine unse decît pocnetul dopurilor de şampanie?

Nobilul Institut Smolnîi tăia şi împletea serpentine din sîrmă ghimpată, pe cînd nobilul Institut Xeninski înălţa pavilioane fantastice din saci de nisip.

Şi acum totul era gata. Confetiile îşi aşteptau liniştite ceasul în tocurile lor de oţel, iar din pavilioane sticlele îşi scoteau afară gîturile cu căpăcele roşii. Şi era destul să tragi de şnurul tunului de opt ţoli de pe Ligovka pentru a saluta intrarea înaltului oaspete în Petersburg.

Înaltul oaspete nu veni totuşi în capitală. Preferase să se lipsească de cinstea asta. L-au înţeles greşit. Doar el nu voia să fie întîmpinat cu atîta pompă şi nici nu-şi închipuise vreodată că va stîrni, arătîndu-şi numai faţa, atîta însufleţire. Se aşteptase ca totul să fie mult mai simplu. Şi cum văzu că se înşelase, că nu fusese, bietul, de nimeni înţeles, înaltul oaspete întoarse spatele capitalei şi plecă pentru totdeauna.

Totuşi, ce păcat! Cînd te gîndeşti ce primire călduroasă îi pregătise Petersburgul!

Iată ce-i spuse lui Andrei omul cu vorba tărăgănată de oriental, cînd găsi în sfîrşit răgaz să emită şi altceva decît comenzi.

— Revoluţia are nevoie de un conţopist. Tu ştii să scrii... — Scrie!

Drept răspuns, Andrei începu să urle ca din gură de şarpe:

— Nu vreau să scriu. Mi-e scîrbă să umblu cu hîrţoage, cînd lumea din jur se bate pe viaţă şi pe moarte.

Pe faţa omului cu vorba tărăgănată de oriental şi cu umerii obrazului ieşiţi înafară flutură o umbră de zîmbet, în timp ce-i răspundea liniştit:

— Tovarăşe dragă, de ce-ţi închipui că dacă-i revoluţie fiecare trebuie musai să tragă cu puşca? Poate că asta-i rostul tău în revoluţie, să zgîrîi hîrtia.

Apoi, plecînd de lîngă Andrei, îşi mai întoarse odată capul spre el şi adăugă aproape cu duioşie:

— Revoluţia nu suferă s-o contrazică nimeni. Trebuie să fii totdeauna vesel...

Ce-i drept, chiar pe vremea aceea se mai găseau oameni care nu-şi pierduseră încă darul veseliei.

Comisarul diviziei din care făcea parte Andrei se pregătea tocmai să se însoare cu o femeie bălaie, care purta pe dînsa o caţaveică de iepure. Comisarul era un om foarte primitor, sociabil, iubitor faţă de tovarăşii şi fraţii lui de arme, şi ţinu să facă o nuntă în lege, cu praznic sub cerul liber, aşa cum se fac nunţile în stepă. Cum nu avea destui cai, îi ceru cu împrumut medicului diviziei iapa buiacă, cu care acesta umbla prin oraş. Şi medicul i-o împrumută, fiindcă în oraş lucrurile se mai liniştiseră, situaţia trupelor începuse să revină la normal şi o zi-două putea să meargă şi pe jos.

Dar trecuseră cîteva zile şi medicul nu primi încă iapa înapoi. Cum nu putea de loc să dea de comisar, îi veni în gînd s-o întrebe pe nevasta acestuia, femeia bălaie, cu caţaveică de iepure.

— Iapa? — se miră dînsa. — Vai, doctore dragă, dar chiar atunci la nuntă am spintecat-o şi am servit-o la masă! De-ai şti mata ce oaspeţi am avut!

Şi izbucni în hohote de rîs...

Ce n-ar fi dat Andrei să poată rîde şi el! Atunci poate că n-ar mai fi avut ochii aşa de duşi în fundul capului, iar mersul i-ar fi fost mai slobod şi mai sigur. Însă zilele ce treceau îl purtau pe sus, cum poartă vîn-

tul pasărea, şi tot ce se întîmpla în jurul lui i se părea din ce în ce mai ciudat şi mai lipsit de noimă.

Intr-o seară, cînd se întorcea acasă pe ninsoare, Andrei se opri la un colţ de stradă şi se uită mirat în preajmă-i, ca şi cum viscolul l-ar fi adus de pe altă lume, lepădîndu-l acolo. Zloata izbea cu furie în zidurile cenuşii, cu tencuiala scorojită. Oamenii forfoteau parcă fără nici un ţel şi, din tot ce-l înconjura, Andrei nu putea desluşi sensul simplu, obişnuit al vieţii acestui oraş.

O fetiţă cu o cîrpă pe cap, îmbrăcată cu o rochiţă scurtă, strîngînd ceva la piept, tropăia pe loc cu picioruşele-i lungi şi subţirele, în faţa unei uşi închise. Nu i se zărea obrazul.

— Ai spus ceva, cetăţene ?

Un om înalt, ciolănos, îşi pironi privirile moarte asupra lui Andrei. Stătea cu gura întredeschisă, iar de pe borurile lăsate ale pălăriei se prelingeau picuri de apă, udîndu-i umerii.

— Parc-ai spus ceva ? — repetă el.

— Eu ? Ce să spun ? — se miră Andrei.

— Cum aşa ? N-ai spus nimic ?

Omul înalt se apropie şi mai mult de Andrei, cercetîndu-i faţa cu luare aminte.

— Dă-mi, te rog, să-mi iau o bucată de pîine, — bolborosi el, deschizînd şi mai tare gura.

— Pîine ? — întrebă Andrei.

Omul mai stătu o clipă fără să spună nimic, cu faţa încremenită şi ochii holbaţi, apoi se întoarse, şi, întinzînd pasul, pieri după colţul străzii.

Trecu apoi un bătrîn, atît de îndoit din şale încît picioarele-i rămîneau mereu cu jumătate de pas în urma trupului. Tălpile-i erau înfăşurate în nişte otrepe ude şi grele, lăsînd pe trotuar dîre ca acelea lăsate de spălătoare pe podea. Bătrînul se opri în faţa fetiţei şi o întrebă ceva. Apoi se aplecă deasupra ei şi-i mai şopti ceva. Fetiţa scoase un ţipăt ascuţit, sări înlături şi fugi peste drum. Picioarele-i lungi şi subţirele trecură clefăind pe lîngă Andrei, cu genunchii goi lucind de uzi ce erau. Andrei se luă după fetiţă, dar după cîţiva paşi o pierdu din ochi.

Un cîrîit răguşit, la început înfundat, apoi din ce în ce mai strident şi mai nerăbdător, umplu strada. Nu puteai să-ţi dai seama de unde venea. Pe urmă un duduit greoi ce se rostogoli peste Andrei, de sus, dinlături, de sub pămînt, acoperi cîrîitul care umpluse strada, apoi încetă brusc.

În aceeaşi clipă cineva se repezi la Andrei şi-l apucă de mînă. Andrei îşi întoarse capul. Un far gălbui, tulbure şi chior, îl lumina din spate ca pe o ţintă oarbă. Larma de glasuri răguşite ce-l înconjura fu curmată de ocările unei femei care ţipa în gura mare :

— Ce dracu' ? De cînd tot sun şi el... Zău, treabă-i asta ?

— Ce-i cu dumneata ? — întrebă încet un glas.

Mîna de care Andrei fusese apucat şi dus spre trotuar, ca un orb, rămase întinsă. Cînd se mai desmetici, Andrei dădu să mulţumească şi începu să bîjbîie cu mîna întinsă după un sprijin.

Şi bîjbîind se lovi de nişte degete subţiri şi reci. Andrei le apucă şi le strînse, trăgîndu-le spre sine.

— Vă mulţumesc, — spuse el.

Un ţipăt speriat, tremurător, îi biciui faţa :

— Andrei !

El se ghemui, ca şi cum l-ar fi lovit ceva, şi-şi pironi privirea în ochii negri şi rotunzi din faţa lui.

— Andrei ! Tu eşti, Andrei ?

Se repezi la femeie, îi cuprinse capul rece cu şuviţele de păr ude, îi găsi buzele, îşi lipi gura de ele şi amuţi.

— Rita ! — îngînă. — Cum de-ai ajuns aici ?

— Am venit după tine...

— Haidem de-aici ; trec oameni, — spuse el, şi o duse pe o stradă lăturalnică.

Şi deodată străzile i se arătară lămurit şi totul căpătă o cumplită limpezime.

— Ce absurditate ! — spuse Andrei.

Rita îi tăie repede vorba :

— Ce-i cu tine, Andrei ? Stăteai în mijlocul străzii, ca un nebun. Abia de te-am recunoscut. Nu cumva eşti bolnav ?

— Stai. Zici c-ai venit după mine?
— Da, Andrei. N-am mai putut răbda.
— Sigur că da! Nu mai puteai, te-a apucat, aşa, dorul după mine.
— Andrei!
— Ce Andrei? Fleacuri, prostii! Şi ce te faci de-o fi să plec chiar azi pe front? Şi la urma urmii, ştiai doar c-am plecat pe front? Că sînt pe front? Ce ţi-a venit?... Nu, dracu' să înţeleagă...
— Andrei...
— Of! Lasă! Şi pe ce te-ai bazat? De unde erai tu aşa de sigură c-o să mă găseşti neapărat aici? Ce-ai să faci tu aici?
— Ştiam că eşti repartizat aici la o unitate. Au trecut doar două luni de atunci. Credeam că...
— Dar, te-ai gîndit că primesc trei sute de grame de pîine pe zi? Dar dacă s-ar fi întîmplat să cazi sub un gard, la asta nu te-ai gîndit? La urma urmei, se putea foarte bine să fi fost ucis? Te-ai gîndit la asta, c-aş fi putut fi şi eu ucis? Şi chiar dacă n-aş fi fost ucis, puteam să mor pînă acum de o sută de ori de foame, nu?
— Ascultă...
— Ei, şi unde o să te duci acum?
— La tine.
Andrei se opri şi ridică mîinile în sus, dînd să strige ceva, însă Rita i-o luă înainte, spunînd cu un geamăt uşor, înăbuşit:
— N-am unde să mă duc în altă parte, Andrei...
Andrei, care-şi umflase pieptul, gata să strige, renunţă şi-şi coborî privirile asupra ei. Îi văzu ochii umezi încercuiţi în inelele pleoapelor vinete, încremenite. Buzele crăpate de vînt tresăreau, ca şi cum s-ar fi străduit să smulgă cuvintele din gîtlej.
— Da, aşa e, n-ai unde să te duci, — mormăi Andrei, întorcîndu-se cu spatele la Rita şi rămînînd aşa locului.
— Voiam să-ţi spun... — o auzi el îngăimînd cu acelaşi geamăt înăbuşit în glas.

Andrei tresări şi se ghemui numaidecît, trăgîndu-şi degetele în mînecile mantalei, apoi rosti din nou cuvîntul acela, care îi trezea întotdeauna curajul :

— Prostii !

— Voiam să-ţi spun de ce-am venit.

El rămase nemişcat.

Atunci Rita se răzimă de braţul lui şi-i şopti repede :

— Trebuia să vin. Sînt însărcinată.

Andrei se smuci înlături, lipindu-se de peretele ud. Palmele îi alunecară pe piatra lipicioasă, i se tăiară picioarele şi poalele ude ale mantalei grele începură să tremure. Tăcu o bucată de vreme, privind cu ochii lui înfundaţi în orbite undeva în gol, peste capul Ritei. După asta şopti abia auzit :

— Cum aşa ?...

— Nu-i din vina mea, Andrei...

— Nu, nu ! — strigă el, dezlipindu-se de perete. — Ce tîmpenie ! Şi pe urmă...

— Andrei !

— Nu. N-am vrut să spun asta. Mă gîndeam numai de ce nu mi-ai spus pînă acum. De ce nu mi-ai spus imediat, cînd te-am întrebat ?

— Da' nu m-ai întrebat de loc, — răspunse ea cu un tremur în glas.

Andrei avu un rîs scurt, ciudat, apoi o apucă de mînă şi o trase după el. Aproape că alerga.

— De ce-am rămas aici ? De ce ne-am oprit ? Ce curioasă eşti ! Trebuia să...

— De unde puteam eu să ştiu, Andrei, că tu...

— Că eu ?... Că eu ce ?

Ea se uită în ochii lui, de jos în sus, sucindu-şi puţin capul ca o păsărică, şi zîmbi fără să spună nimic.

O apucară pe străzile pustii, strînşi unul de altul. Andrei era atent la drum, ocolind pietrele desprinse şi băltoacele care luceau şters.

După un răstimp o întrebă încetişor :

— Nu ţi-e frig, Rita ?

Dis-de-dimineaţă, Andrei se întîlni pe scară cu profesorul. Îl recunoscu după statura lui scundă şi tremurul mărunt şi des al capului. Şi nu numai capul, dar şi faţa lui brăzdată de cute adînci care se întretăiau, împărţind-o în pătrăţele, tremura, şi asta se observa şi mai bine aci pe palier, unde lumina dimineţii izbutise să pătrundă mai mult. Profesorul îi întinse lui Andrei mîna, exclamînd :

— Mari minunăţii se mai întîmplă acuma ! Mai că nu-ţi vine să crezi. Nu mai ai impresia că trăieşti, ci parcă ai fi eroul unei cărţi, al unei cărţi minunate. Zi cu zi, filă cu filă, mergînd din minune în minune.

Andrei îl asculta privind pe fereastră. N-avea puterea să-şi întoarcă faţa şi să se uite în ochii ce clipeau, scînteind ca foiţa de staniol, ai prichindelului ăstuia, care cînd se înşuruba în el, cînd se destindea, de parcă ar fi fost pus pe arcuri.

— Trăim vremuri extraordinare, — exclamă profesorul apropiindu-se şi mai mult de Andrei. — Ia spune dumneata, tinere, — continuă el insinuant, — eşti sigur ? Hai, spune ! Aşa cînd stai singur şi vorbeşti cu dumneata, spune, eşti sigur ?

Şi, fără să mai aştepte răspunsul, izbucni repede şi cu însufleţire :

— Eu personal n-am nici o îndoială ! Nici una ! N-am mai trăit aşa ceva. E ceva nemaipomenit ! Şi nici n-aş putea să spun de ce-i aşa. Mă simt aşa, ca şi cum aş zbura.

— Cunosc simţămîntul ăsta, — răspunse Andrei cu un glas înfundat.

— Sigur că-l cunoşti. Şi încă mai bine ca mine. Ehei, de-aş fi în locul dumitale ! Să vezi, toată săptămîna asta am umblat în jurul Institutului Smolnîi. Umblam şi mă uitam. Mă uitam, atîta tot...

Profesorul tăcu. Apoi rîse scurt :

— În fiecare zi, la o anumită oră, mă duceam cum se duce un licean la o întîlnire. Şi mă crezi ! Umblam, uitîndu-mă la casa aceea, şi simţeam că mă înăbuş.

— Dar nu vă simţiţi cîteodată obosit? — întrebă lînced Andrei.

Profesorul tăcu un răstimp, apoi răspunse:

— Cum să-ţi spun... Sigur că da. Nu-s prea sănătos. Deşi acuma chiar şi pentru un om sănătos...

Se uită cu coada ochiului la Andrei, ca şi cum s-ar fi ştiut vinovat de ceva.

— Am auzit că ţi-a venit...

Deodată începu să tremure tot, de la picioarele mici şi scurte, pînă la cele mai mici gîlme ale feţii împărţite în pătrăţele.

— Voiam de mult să te întîlnesc, ca să... să vezi, nişte cunoscuţi de-ai mei mi-au adus făină de la ţară. Înainte am...

— Nu, nu-i nevoie, — spuse Andrei, încruntîndu-se.

— Îmi închipuiam c-o duci foarte greu. Acuma, de cînd ţi-a venit nevasta...

— Nevasta?... — întrebă Andrei. Apoi răspunse, ca pentru el însuşi: — A da! Rita... Nu. Nu pot primi. Ai şi dumneata nevoie...

Profesorul atinse mîna lui Andrei, cu vîrful degetelor lui aspre:

— Pe cuvînt de cinste, dacă mă lipsesc de ceva. Am destulă. Ţi-aduc chiar acum. Bine?

Şi profesorul se repezi pe scară în sus şi în timp ce urca treptele se apleca mereu peste rampă, strigîndu-i agitat:

— Ţi-aduc, ţi-aduc! N-are nici un rost să faci pe delicatul. Să ştii că-ţi aduc!...

Rita şedea seară după seară pe canapea, înfofolită într-un şal şi cu picioarele strînse sub ea. Serile erau triste. De teamă să nu piardă căldura de sub şal, stătea aşa, nemişcată, ceasuri întregi de-a rîndul.

N-o auzea, şi totuşi de pretutindeni, din orice colţ al odăii, îi zărea faţa palidă, cu buzele fripte, crăpate, şi cu o privire încremenită şi arzătoare, ca şi cum toată odaia ar fi fost plină de oglinzi cu apa tulbure, care n-ar fi reflectat decît figura ei.

Nu se întorcea spre Andrei şi totuşi îl vedea atît de lămurit, de parcă i-ar fi ţinut capul în palme. Iar Andrei, care stătea cu spatele la ea, vedea pînă şi cele mai fine trăsături ale chipului ei, bărbia sprijinită pe genunchi, cutele şalului şi părul resfirat deasupra lui.

Aşteptau un copil.

De venit n-avea să vină prea curînd, ci într-un viitor incert şi îndepărtat. Avea să vină doar după ce va fi supt şi ultima picătură de sînge a maică-si, după ce va fi absorbit şi ultimul strop de grăsime din trupul ei.

Grăsimea, care, pe vremuri, era transportată în butii cu cercuri groase, grăsimea, care, pe vremuri, se lăfăia necîntărită în blocuri uriaşe pe tejghelele ce gemeau sub greutatea lor, grăsimea, de care, pe vremuri, erau pline pînă la refuz pivniţele şi subsolurile, grăsimea de care nici cîinii vagabonzi nu se mai atingeau din pricină că se săturaseră de ea — da — da, grăsimea aceea...

Ca să capeţi o bucăţică infimă de grăsime, trebuiai să aştepţi timp de şapte zile nesfîrşite. Ca să acumulezi un strop, trebuia să nu iroseşti căldura trupului, să cruţi şi ultima rămăşiţă de putere a muşchilor storşi de vlagă, stînd strînsă ghem sub şal. De acest strop de grăsime avea nevoie pruncul care trebuia neapărat să vină pe lume într-un viitor incert, un prunc cu chip de monstru, cu oase moi, gata să se îndoaie, fără unghii la mîini şi la picioare.

Pentru acest monstru — pentru ţesutul acela invizibil şi insezisabil care trebuia să se prefacă într-un monstru — Rita şedea strînsă ghem şi nemişcată, iar lui Andrei i-era frică să curme tăcerea, ca nu cumva Rita să-şi irosească toată căldura acumulată.

Tăcerea, o curmă Serghei Lvovici. Dînd buzna la ei în odaie, îşi încrucişă braţele şi şuieră ameninţător printre dinţi :

— Aş-a-a ! Aş-a-a !

Pince-nez-ul îi tresăltă pe nas şi începu să-i alunece în jos, silindu-l să-şi dea capul pe spate.

— A-șa ! — exclamă el din nou, bătînd cu piciorul în podea. — Va să zică așa înțelegi dumneata, Andrei Ghennadievici, să-mi mulțumești pentru ospitalitate. Știi că nu-i rău de loc ? Este exact pe calapodul vremurilor de azi. Nu cumva îți închipui că-i fi avînd de-a face cu un prost ? Te înșeli. Te în-șeli !

— Ce s-a întîmplat ? — întrebă Andrei.

— Aha ! Nu pricepi ? Nu știi nimic ? Ia te uită la el, ce nevinovat e !

— Spune odată despre ce-i vorba ! — răcni Andrei, dînd la o parte scaunul și sărind în picioare cît era de lung.

Atunci Serghei Lvovici se apropie de Andrei, își vîrî cu un gest hotărît mîinile în buzunare, și-i slobozi în cap un potop de vorbe pe care se vede că le ținea pregătite mai de mult.

— Tinere, ești un mare șmecher. Nu pierzi nici o ocazie ca să-ți completezi bugetul pe socoteala mea. Nici nu apuc bine să întorc capul, că mi-a și dispărut ceva. Nu te dai înlături de la nimic, parc-ai fi o bucătăreasă bătrînă. Dumneata...

— De ce taci ? — exclamă Rita.

— Ce vrei să spună ? Ce poate să mai spună cînd chiar adineauri, cînd m-am repezit pînă la băcănie, în sfertul de ceas cît am lipsit de acasă, treizeci și patru de grame de unt au dispărut ca prin farmec. N-am avut timp să încui untul, pentru că mă grăbeam să mă duc la băcănie și l-am lăsat pe masă, în apă cu sare, în spălătorul de cești. Era o bucată cam de jumătate de funt. Am însemnat-o pe deasupra ca de obicei cu niște cruciulițe. Cînd m-am întors, cruciulițele erau la locul lor, dar untul parcă mai scăzuse... Pun untul pe cîntar și, cînd colo, lipsesc treizeci și patru de grame. N-am ce zice ! Șmecher ca dumneata mai rar. Dar eu îs și mai șmecher ! Ai binevoit să-ți tai cu briceagul o bucățică de dedesubt. Ce ți-ai spus : bucata plutește ; e o singură bucată și plutește. Cui o să-i vină în minte să se uite dedesubt, odată ce pe deasupra totul e în ordine ?

— Andrei ! — gemu Rita.

— Asta-i drept recunoştinţă că — aş putea zice — te-am cules de pe stradă. Asta-i drept recunoştinţă că — cum să zic — nevasta dumitale...

Andrei se clătină, de parcă l-ar fi ghiontit cineva din spate, se apropie de Serghei Lvovici, îl apucă de umeri, îl suci pe loc şi-l scoase afară din odaie. Serghei Lvovici nu numai că nu se împotrivi, dar se arătă chiar foarte grăbit; uită să închidă şi gura iar în uşă se întoarse pe o coastă ca să se poată strecura mai uşor. Însă îndată ce trecu pragul, începu să bată din picioare şi să ţipe cu un glas piţigăiat.

— Afară din casa mea! Afară!

Andrei închise uşa şi se uită la Rita. O clipă după asta însă smuci uşa şi, apucîndu-se cu mîinile de cap, o rupse la fugă, urmărit de ţipetele ce răsunau pe coridor.

Pe scară, un curent rece îl izbi în faţă. Se opri. Dar cum nu mai era chip să se întoarcă în odaie să-şi ia mantaua şi căciula, se urcă un etaj mai sus şi bătu la uşa profesorului. Nu-i răspunse nimeni. Bătu mai tare, ascultînd cum loviturile se repercutau în apartament, topindu-se apoi în tăcere. Pe urmă începu să bată în uşă, nerăbdător, cu cizma. Toată scara, de sus, din pod şi pînă la subsol, clocotea de zgomotul loviturilor grele.

Deodată Andrei auzi un glas în spatele lui:

— Ai venit la profesor?

Andrei îşi întoarse capul.

— Da, la el.

— Nu răspunde?

— Nu.

— De obicei la ora asta e acasă.

— Da, ştiu.

— Ia mai bate odată.

Andrei mai ciocăni odată şi trase cu urechea. Tăcere.

În spatele lui Andrei zăngăni un lanţ şi un om înalt şi puţin adus din spate ieşi din întuneric:

— Ciudat! Nu l-am văzut de mult, — zise el încercînd uşa.
— Poate că... — începu Andrei.
— Poate. Sigur că orice e cu putinţă. Hai să mergem la comitet.
— Credeţi oare că s-ar putea... — spuse iar Andrei.
Şi namila de om îi luă din nou vorba din gură:
— Dacă cred? Sigur că da... De ce n-aş crede?
Pe scările întunecoase, în curtea strîmtă în care se rostogoleau ecourile glasurilor, în gangurile prin care şuiera vîntul, răsunară paşii a doi, pe urmă a trei, a patru, a cinci oameni, ce-şi încetineau din cînd în cînd mersul şi zăboveau mereu, de parcă le-ar fi fost frică să purceadă la treabă.
Bătură apoi o mulţime la uşa profesorului. Se opreau, băteau şi iar se opreau să asculte. Apoi se întrebară unii pe alţii cînd l-au văzut pe profesor ultima dată, dacă nu cumva s-o fi dus în oraş, sau o fi plecat din localitate aiurea, sau o fi dormit într-altă parte peste noapte.
În sfîrşit fierul unui topor, tocit şi ştirbit, fu vîrît între pervaz şi canat şi uşa trosni scurt, de parcă ar fi luat foc. Şi atunci, ca la un semnal, începură, care mai de care, să dea sfaturi cum să scoată mai uşor uşa din ţîţîni. Dar tocmai în clipa cînd broasca începu să cedeze şi nu mai trebuia decît o singură opinteală ca uşa să se deschidă, amuţiră iarăşi cu toţii.
Andrei intră al doilea în apartament, după preşedintele comitetului. Treceau din odaie în odaie, tăcuţi şi cu inima strînsă de frică. Scăpărau chibrituri, căutînd pe lîngă uşorul uşilor comutatoarele şi le încercau să vadă dacă funcţionează lumina. Apoi aprindeau iar chibrituri, scotocind prin ungherele pustii, şi plecau mai departe.
Cînd crăpară uşa unei odăi din capătul coridorului, o lumină trandafirie, blîndă, se strecură afară.
— Asta-i, — spuse preşedintele şi se întoarse către Andrei. — Nu ne-a venit în minte să ne uităm la ferestrele din curte.

— Păi erau perdelele trase, — spuse cineva.
— Intraţi odată.

Preşedintele întinse mîna şi deschise uşa cu fereală. Toţi se opriră tăcuţi în prag.

O lampă de masă aşternea un rotocol nemişcat de lumină mată pe cărţi, pe podea şi pe pat.

Profesorul zăcea în pat, cu capul dat pe spate şi cu bărbia ascuţită, în sus. Trupul era întins ca o coardă şi părea mai lung, ca şi cum ar fi crescut decînd fusese pentru ultima dată printre oameni. Cutele de pe faţă i se neteziseră, gîlmele şi pătrăţelele, atît de lămurit conturate şi de mobile cît trăise, dispăruseră. Profesorul întinerise. Pe fruntea netedă cădea liniştită o pată de lumină.

Se apropiară de mort cu toţii, păşind încet, îl priviră cu luare aminte, apoi se împrăştiară prin odaie, evitînd să se uite unul la altul. Şi pentru că nimeni nu spunea nimic şi nici n-avea ce să spună, Andrei rosti abia auzit:

— Uite ce-au făcut şoarecii!

Atunci cu toţii îşi întoarseră repede capetele, privind sacul de făină rezemat de dulapul de cărţi. Sacul era ros pe toate părţile. Bucăţi de pînză flendurite atîrnau pînă jos pe parchet, iar de la sac şi pînă la rama podelei se întindeau dîre albe şi înguste.

— Sacul trebuie luat de aici, — spuse preşedintele.

Şi numaidecît trei oameni se repeziră la sac şi-l scoaseră afară.

Trecu un an sau poate doi, în care se întîmplară tot felul de certuri, de bătăi, ba chiar şi o crimă, cu toate că nici unul dintre vinovaţi n-a vrut să-şi recunoască păcatul. În sfîrşit oamenii îşi dădură seama că trăiau într-o epocă nouă şi că din momentul acela lumea se lepăda de tot trecutul ei. Bizuindu-se pe solidaritatea profesională, oamenii se hotărîră să înfiinţeze un artel. E drept că acest artel era menit să aibă o existenţă tainică, pentru că de adevăratul scop nu se putea vorbi nici măcar de faţă cu preotul capelei

cimitirului. Cu atît mai tainic și mai strict era însă regulamentul nescris al artelului.

Cimitirul fu împărțit în șapte sectoare, date fiecare în seama a cîte doi gropari. Aici se cuvine să spunem cîteva cuvinte despre cimitir, deși descrierea lui nu prezintă nimic atrăgător. Cimitirul se întindea pe un teren vast, dincolo de barieră, la marginea unei suburbii triste, cu căsuțe resfirate. În partea lui mai veche era plin de plopi. Biserica abia se mai zărea din frunzișul des al copacilor. Părțile mai noi erau pustii, dacă se poate numi pustiu satul acela întins de morminte gheboșate. In jurul bisericii stăteau îngrămădite tot felul de cavouri cu paraclise, și lespezi funerare grele.

Dar nu de mausolee e vorba aici, și nici de pietre funerare fastuoase. Sectorul acesta, care fusese pe vremuri cel mai rentabil, căzuse în paragină, ca un cimitir de țară. În ultimii doi ani, nu mai primise decît un singur cadavru și încă unul de la care nu fusese chip de scos nici un cîștig, fiind al părintelui diacon al capelei cimitirului, care murise de inimă rea.

De mult nu se mai ridicau acolo monumente, nici cavouri cu paraclise. În schimb crucile nu ieșeau încă din uz, dimpotrivă, tocmai ele îi ajutară pe gropari să-și dea seama de însemnătatea meseriei lor și să înființeze un artel pentru a-și apăra sistematic interesele în această epocă de tranziție.

Dealtfel, după cum se știe, crucile pot fi și de fontă și de piatră, dar în marea lor majoritate ele sînt făcute din lemn. Cele de fontă nu-s de loc practice. La drept vorbind, sînt niște vechituri ca și lespezile de pe morminte, monumentele funerare și cavourile cu paraclise. Din fericire, fonta a căzut în desuetudine, ca și înmormîntările cu pompă, sau pe clase inferioare, și în ultimii ani, rezervele erau asigurate numai cu ajutorul crucilor de fier și de lemn. Crucile făurite din vergele de fier, răsucite în fel și chip, ca gratiile de la ferestrele bisericilor, nu erau nici ele mai practice decît cele de fontă. În schimb crucile

goale pe dinăuntru, făcute din tablă vopsită de obicei în culoarea scoarței de mesteacăn, își puteau găsi destul de ușor o întrebuințare în gospodărie. Oricine putea înjgheba din ele, fără să aibă nevoie de cine știe ce meșteșug, fie capace pentru sobe de fier, fie hornuri pentru samovare, fie vreun uluc bun. Cruci dintr-astea se aflau destule în sectoarele mai îndepărtate de partea plantației cu plopi și, exploatate rațional, rezervele lor ar fi putut ajunge pentru multă vreme.

Greutatea cea mai mare era repartizarea exploatării acestor sectoare între membrii artelului, căci nu toate sectoarele cuprindeau acelaș număr de cruci de lemn. De aceea artelul avea de efectuat în prealabil o muncă destul de serioasă pentru inventarierea bunurilor rămase de la vechiul regim. Dar, în procesul acestei munci se iviră noi complicații, fiindcă, spre deosebire de celelalte domenii de activitate, în domeniul treburilor legate de existența cimitirelor, vechiul regim nu putrezise, cum s-ar zice, în întregime ci numai în parte, chiar dacă numărul crucilor putrede se dovedise a fi mai mare decît al celor tefere. Totuși, odată ce conștiința membrilor artelului fusese trezită, ea îi ajută să ajungă la o hotărîre înțeleaptă: două cruci putrede fură apreciate ca egale în valoare cu una teafără de lemn tare, socotindu-se, pe bună dreptate, că o bucată de lemn sănătos dă tot atîta căldură cît două putrede.

Cînd se găsi deci terenul prielnic pentru a pune temeliile alianței, groparii îi propuseră administratorului să li se încredințeze lor paza crucilor jefuite pînă atunci fără nici un fel de control.

Acesta se învoi. După aceea jefuirea cimitirului se efectuă în mod planificat, iar groparii își reluară contemplarea lor filozofică, vechi atribut, constituind de mult o prerogativă a acestei meserii, cu care dealtfel se și potrivește perfect.

La două zile după ce se descoperise moartea profesorului, veni la cimitir un tînăr student, în niște haine roase, să se intereseze la administrație cum ar

putea face să îngroape cît mai degrabă pe cineva mort mai de mult. La administrație i se vorbi despre ordinea în care se eliberau bonurile pentru sicrie, pentru locul de veci, despre diverse declarații, înscrieri și cozi. Pînă la urmă studentul fu trimis înlăuntrul cimitirului să caute groparii. Aici dădu de unul dintre ei, căruia îi înfățișă cazul. Groparul îi ceru un preț care îl îngrozi pe student.

— Da' cine-i mortul! — întrebă groparul.

— Un învățat, — răspunse studentul.

— Atunci, a murit de foame?

— Nu, nu de foame.

— Ei, dacă n-a murit de foame, înseamnă că aveți de unde plăti.

— Vezi tocmai asta-i, că n-avem. De-am fi avut, nu m-aș fi tocmit.

— Mai ieftin nu se poate. Dacă n-aveți de unde plăti, atunci așteptați-vă rîndul. Asta poate să fie peste o săptămînă ori două...

— N-avem atîția bani, — zise studentul.

— Nu putem primi, așa, orice sumă. Avem taxa noastră. Dumneata fă cum crezi.

— Nu, nici noi nu putem plăti atîția bani, — repetă cu hotărîre studentul.

Groparul se gîndi un timp și apoi întrebă:

— Și cum vreți să-l îngropați? Creștinește sau civil?

— Civil.

— Atuncea-i mai scump.

— Și de ce, mă rog?

— Cum să spun... De la un creștin tot mai pică ceva. Ba te roagă să fii cu ochii în patru, să nu șterpelească cineva crucea... Da' parcă-i chip s-o păzești? Acuma-i nevoie mare de lemne... Dacă-l înmormîntăm civil, noi cu ce ne alegem? Îl îngropăm și gata! Mai deunăzi am îngropat un aviator și i-am pus pe mormînt o elice de stejar, de la aparat. Ce poți să iei pentru o elice? N-ai cum s-o spargi — e ca de fier. Pentru banii pe care i-aș căpăta de la dumneata, nu-mi dă mîna să-l îngrop civil.

— Ce-i de făcut atunci?

— Pentru banii ăştia hai să zicem că am săpa groapa, deşi e încă prea puţin. În ce priveşte îngroparea, fă cum ştii.

Aşa s-au şi înţeles. Groapa s-o sape groparii, iar coborîtul în mormînt şi îngroparea să rămînă în seama celor care aveau să însoţească mortul.

Patru studenţi, un om slab cu barbă roşie, care părea a fi profesor, şi portarul universităţii veniră să-şi facă ultima datorie faţă de mort.

În ziua aceea gerul tocmai se muiase şi o ploaie măruntă şi cenuşie se cernea ca prin sită. Grupul de oameni zgribuliţi de frig, cu un steag a cărui pînză roşie atîrna leoarcă de apă, aştepta mortul în poartă. Sicriul fu scos din casă de chiriaşi, care îl încărcară într-o căruţă şi, după ce-şi făcură cruce, îi spuseră chirigiului să pornească. În urma căruţei mergeau studenţii cu drapelul, omul slăbănog, ce părea a fi profesor, portarul universităţii, Andrei şi preşedintele comitetului de imobil. Studenţii, care abia puteau să ducă drapelul îngreuiat de ploaie, îl puseră peste sicriu. Din pricina hurducăturilor, steagul se lipi de capacul sicriului, care părea îmbrăcat în pînză roşie.

În timp ce groapa era astupată, Andrei şedea de o parte, uitîndu-se la nenumăratele moviliţe cu cîte o cruce ici, colo. Asculta cum cădeau în groapă bulgări de pămînt muiaţi de ploaie, cu un zgomot din ce în ce mai scurt şi mai lămurit, pe măsură ce groapa se umplea. I se păru că profesorul, care apăruse cu totul întîmplător în viaţa lui, luase cu el în mormînt şi ultima posibilitate de a-i împărtăşi lucrul cel mai important dintre toate. Însă care anume era acest lucru atît de important, Andrei nu mai ştia. Avea însă senzaţia că o mînă de fier îl strîngea de gît şi-şi dădea seama că ea n-avea să-şi slăbească strînsoarea cîtă vreme n-avea să enunţe lucrul acesta esenţial.

Andrei ieşi ultimul din cimitir, gîrbovit, cu o expresie abrutizată pe faţă şi pătruns pînă la oase de umezeala amurgului. Mai mult se tîra decît mergea, umblînd aproape de-a buşilea, pe străzile nesfîrşite şi

pustii ale mahalalelor. Părea un bolnav care abia apucase să biruie boala şi fusese izgonit din spital.

Acasă îi deschise uşa Rita.

— Te aşteaptă un soldat.

— Un soldat?

— Da. Nu mi-a spus cine e. Zice că-l cunoşti...

— Curios, — rosti într-o doară Andrei şi intră în odaie, tîrîndu-şi la fel ca pe stradă trupul vlăguit şi abrutizat.

Lîngă soba de tuci, cu faţa la foc, se încălzea un soldat. Mantaua îi atîrna pe un scaun, lîngă sobă. Soldatul stătea pe vine şi-şi freca mîinile. Cînd uşa scîrţîi, ridică capul şi în aceeaşi clipă lumina focului îi lunecă de pe frunte pe gura întredeschisă, în jurul căreia se desena un cerc fin de creţuri aproape imperceptibile, iar buzele i se schimonosiră a zîmbet.

— Ei, ai venit în sfîrşit, — spuse el, şi se ridică de jos.

Andrei îşi recunoscu oaspele abia cînd lumina focului îi jucă pe buze. Şi se prinse cu mîna de uşorul uşii. Într-o clipă, sfîrşeala ce-l cuprinsese pieri. Dintr-un om gîrbov şi fără vlagă, se prefăcu într-un idol de piatră, înalt şi drept ca un stîlp. Rita, care intră după el, îl împinse puţin ca să închidă uşa. Făcu atunci un singur pas înainte şi încremeni iar locului.

— Bună seara, — spuse soldatul, apropiindu-se de Andrei.

Mîinile lui Andrei zvîcniră înapoi, ca şi cum ar fi vrut să şi le ducă la spate. Apoi, după ce aruncă o privire către Rita, strînse precipitat mîna pe care i-o întinsese liniştit oaspele. Soldatul se uită şi el la Rita şi se înclină în direcţia unde se afla ea.

— N-am cinstea să cunosc numele... hm... dumneaei. A fost foarte amabilă cu mine. Cum vezi, mă usuc la foc. Nu ştiu dacă n-ar fi mai bine să...

Şi adăugă într-o nemţească curgătoare:

— Ar fi mai bine să nu vorbim ruseşte.

Şi, săgetat de aceste cuvinte cu accent dur, rostite într-o limbă străină, de care i se dezobişnuise urechea, Andrei tresări şi întrebă precipitat:

— Cum de m-ai găsit?
— Te-am văzut pe stradă. Te-aş cunoaşte şi dintr-un batalion de soldaţi. Şi te-am urmărit.
— De ce n-ai plecat pînă acum?
— Asta-i o poveste lungă.
— La ce-ai venit aici? Ce vrei de la mine?
Andrei formula cu greu întrebările, de parcă ar fi căutat să-şi înăbuşe un ţipăt de disperare.
— M-am aşteptat la o primire mai prietenoasă, — spuse oaspele, mijind ochii şi lăsînd să-i lunece privirea pe faţa lui Andrei. — Nu vezi că eşti ud leoarcă? Scoate-ţi mantaua — adăugă el cu solicitudine, dînd din umeri. — Ce eşti aşa tulburat? Eu privesc lucrurile mai liniştit. Ştiu din capul locului că s-ar putea întîmpla să mor în orice clipă. Mă aştept oricînd la cel mai îngrozitor lucru, adică să mor. Şi de aceea sînt totdeauna liniştit. Ce-ar putea să fie mai rău decît moartea?
— Se vede că aşa se întîmplă cînd nu ţii la nimic în viaţă, — bolborosi Andrei, şi-şi scoase mantaua. O aşeză apoi pe speteaza unui scaun, trase scaunul lîngă sobă, încet, tacticos, supraveghindu-şi fiece gest, şi se aşeză.
— Cum se face că n-ai plecat?
Musafirul se aşeză lîngă el.
— Cu chiu cu vai am reuşit să ajung pînă la Moscova. Mi-a trebuit o lună pentru asta. M-am strecurat aşa, singur. La Moscova am hotărît pentru întîia oară să mă folosesc de numele meu cel nou şi crede-mă că nu mi-a fost prea uşor. N-aş vrea să-l calomniez pe fostul lui proprietar, dar pesemne că numele acesta a fost compromis de cineva înaintea mea. Drept să-ţi spun... — şi oaspele schiţă un zîmbet, învăluindu-l pe Andrei într-o privire rîzătoare, — m-am gîndit la început că, poate, dumneata...
— Au aflat? — întrebă Andrei în şoaptă.
— Au aflat, — răspunse oaspele.
Andrei sări în sus, se repezi la Rita şi, înnebunit de groază, începu să bîiguie:

— Doamne! Au aflat! Rita, au aflat! Auzi tu, Rita, au aflat!...

Rita şedea, ca de obicei, în vîrful patului, înfofolită în şal şi cu bărbia sprijinită pe genunchi.

— Andrei! — spuse ea, şi făcu o mişcare către el, scoţîndu-şi mîinile de sub şal. — Nu înţeleg despre ce-i vorba. Te rog...

— Ah! Nici nu trebuie să înţelegi, — gemu el şi se trînti pe scaun. — Nu trebuie să înţelegi nimic. Să fie oare cu putinţă?

Oaspele tăcu cîteva clipe, apoi, cu o tărăgăneală voită, spuse calm şi făcînd pauze între cuvinte:

— Văd că nu poţi fi prea mult timp stăpîn pe dumneata. Dacă erai în locul meu, decînd te înhăţau! Eu, cum vezi, sînt liber.

Andrei îl apucă de mînecă:

— Răspunde odată, lua-te-ar dracu'! Hai, spune! Au aflat?

— Ei, aşa, mai vii de acasă, — spuse oaspele, în timp ce buzele i se schimonoseau iarăşi într-o închipuire de zîmbet. — Au aflat, — continuă el în silă. — Dar precis nu ţi-aş putea spune ce anume au aflat. Probabil că ştiu numai că port un nume fals. Dar cine-s eu, în privinţa asta nu pot decît să facă supoziţii. Cît despre dumneata...

— Doamne! — gemu Andrei.

— Cît despre dumneata, n-aş putea să-ţi spun nimic. La început m-am gîndit dacă nu cumva dumneata ai compromis numele meu cel nou, dar pe urmă mi-am zis că ar fi prea riscant pentru dumneata.

— Riscant?

Oaspetele se uită ţintă la Andrei:

— Da, chiar dacă m-ai fi denunţat, ca să-ţi uşurezi întrucîtva situaţia dumitale. Apoi mi-am adus aminte că eşti rus. Din cîte mi-am putut da eu seama, studiindu-i pe ruşi, nu stă în firea lor să denunţe sau să trădeze pe cineva.

— N-am nici un chef de consideraţii de ordin etnografic. Vreau să-mi spui ce crezi dumneata, ce părere ai... Mă rog, ce se ştie?...

— Ha-ha-ha! Ai început-o bine şi acum te potic nişi! — Cu alte cuvinte ai vrea să ştii dacă se cunoaşte rolul pe care l-ai jucat...

— Da-da! Rolul pe care l-am... Nu-i tot aia? — îl întrerupse Andrei. — Vorbeşte!

— Judecînd după faptul că te poţi plimba slobod într-un oraş atît de mare, înseamnă că nu eşti bănuit de nimic. Dealtfel, am impresia că afacerea s-a isprăvit cu bine. Adică-s aproape sigur. În orice caz, aici m-au trecut în eşalon fără nici o greutate.

— Cum? Ai fost... Ai spus cine eşti? — exclamă Andrei, apucîndu-l pe oaspete de umeri.

— Ba nu...

— Ai spus că eşti Konrad Stein?

— Linişteşte-te, prietene dragă. Dinspre partea asta nu ne mai ameninţă nici o primejdie. Konrad Stein nu mai există.

— Nu mai există? — spuse Andrei şi se dădu un pas îndărăt.

— Konrad Stein a murit.

— Nu pricep nimic.

— Atunci ascultă: la Moscova era cît pe ce să se descopere totul. Noroc că am fugit la timp. Am nimerit apoi la Klin şi apoi la Tver, unde am lucrat cu ziua. Aveam un camarad. Bun băiat, un berlinez. Dormeam cînd într-un loc, cînd în altul. N-aveam o locuinţă stabilă. Unde găseam de lucru, acolo rămîneam. Nicăieri nu eram prea cunoscuţi, iar de cînd a murit berlinezul, totul s-a simplificat. I-am luat actele şi-n locul lor i le-am băgat pe ale mele.

Andrei şedea tăcut şi părea că nici nu aude ce-i spune oaspele.

Acesta se uită în ochii lui şi ghicindu-i parcă gîndurile, îi spuse:

— Nu. Nu-i de loc ce crezi dumneata. Şi apoi, drept cine mă iei? Am uitat să-ţi spun că berlinezul de care vorbeam se îmbolnăvise de tifos. L-am îngrijit vreo zece zile. Era băiat bun.

Andrei se ridică:

— Va să zică odată cu moartea lui s-a isprăvit și cu afacerea Konrad Stein?

— Așa cred.

— Atunci sîntem chit?

Oaspetele sări deodată în sus, apoi se ghemui și spuse răspicat, tăios și rece:

— Nu, tovarășe Starțov. Încă nu sîntem chit!

— Ce mai vrei de la mine? — strigă iarăși Andrei.

Oaspetele dădu din cap. În timp ce pe fața lui se lățea un zîmbet blînd și ironic, se apropie de Andrei și-l apucă de braț:

— Dragul meu prieten, am spus așa, fiindcă mă simt încă îndatorat față de dumneata. Ai făcut pentru mine tot ce putea face un om bun la suflet. Dar nu sîntem încă chit. Ți-am făgăduit să-i duc logodnicei dumitale scrisoarea. Socot că-i o datorie pentru mine. I-am reținut și numele: Fräulein Marie Urbach din Bischoffsberg. Așa-i? Dar de ce taci? Cred că n-am greșit. Fräulein Marie Urbach, nu?

Andrei își acoperi fața cu mîinile.

— Din păcate, însă, am pierdut scrisoarea. Adică n-am pierdut-o. Am vîrît-o în buzunarul berlinezului mort, împreună cu actele lui Konrad Stein...

— Ai înnebunit! — horcăi Andrei, simțind cum i se taie suflarea. — Dacă odată cu actele lui Konrad Stein au să dea și peste scrisoarea mea...

— Și cui crezi c-o să-i vină în minte să facă vreo legătură între numele dumitale și acela al lui Konrad Stein?

— Nu-ți bate joc de mine! Cum îndrăznești să mă iei peste picior!

— Spun ce cred.

— Mai mult ca sigur că actele au să-i fie trimise lui Kurt la Semidol, și el are să înțeleagă numaidecît tot.

— Drept să-ți spun, la asta nu m-am gîndit...

— Ascultă, satană! Să nu-mi umbli mie cu cacialmale dintr-astea. Nu uita că ești în mîna mea...

Oaspele își clătină negativ arătătorul prin fața ochilor lui Andrei.

— Te sfătuiesc să nu uiți nici dumneata că ești în mîinile mele... Da-da. Dar de ce ne-am certa? — spuse el zîmbind iar. — Nu-ți dai oare seama cît de îndatorat îți sînt, și că-s gata să fac orice pentru dumneata, ca să-mi arăt recunoștința?

— Cum de nu ți-a venit în minte că...

— Dragul meu, am glumit. Crede-mă c-am glumit. I-am băgat în buzunar răposatului numai actele lui Stein și nimic altceva.

— Atunci scrisoarea a rămas la dumneata? Dă-mi-o, dă-mi-o, te rog.

— Nu, n-o mai am. Am rupt-o ca nu cumva să-ți cauzeze vreun neajuns.

— Asta n-o mai cred. Nu cred o vorbă din ce-mi spui!

Andrei alerga de colo pînă colo prin cameră, ținîndu-se cu mîinile de cap și legănîndu-se, de parcă ar fi fost muncit de o cumplită suferință. Oaspele îl privea printre gene și vorbea răspicat, ca și cînd fiecare cuvînt ar fi fost o momeală pe care o înfigea într-un cîrlig de undiță.

— De ce te prăpădești așa cu firea, dragul meu? Parcă cine știe ce mare lucru ar fi să mai scrii o scrisoare? Așa, o să ai din nou plăcutul prilej să stai de vorbă cu iubita dumitale. Îți dau cuvîntul meu de cinste că îndată ce ajung în patrie am s-o caut pe Fräulein Marie Urbach — așa îmi pare c-o cheamă — ca să-i dau scrisoarea, și am să-i spun tot ce știu despre dumneata.

— O cunoști pe Marie? — îl întrebă Andrei, oprindu-se deodată locului.

Oaspele tăcu și se uită drept în ochii lui.

— Nu.

— Nu-i mai spune nimic despre mine, — zise Andrei, proțăpindu-se în fața oaspelui.

— Bine, dar chiar dumneata m-ai rugat.

— Acum uite, te rog să n-o mai faci. N-o mai căuta pe Marie. Nu-i nevoie s-o mai vezi.

Oaspele tăcu iar, apoi îl bătu pe Andrei pe umăr şi, arătînd spre Rita, spuse rîzînd.

— Uitasem cu totul de doamna. Ai dreptate, te înţeleg foarte bine. Dar poţi fi liniştit. Fräulein Urbach n-o să afle nimic din toate astea.

Şi iar făcu un semn cu capul spre Rita.

— Hai mai bine să revenim la subiect, — îi propuse Andrei, aşezîndu-se în aşa fel ca oaspele să n-o vadă pe Rita. — Spune, ce te-a făcut să vii la mine?

— Bine, să revenim la subiect, — repetă musafirul pe acelaşi ton. — Aş vrea să dorm noaptea asta la dumneata. Mîine plec cu eşalonul meu. Mă feresc de locuinţele unde-i prea multă lume.

— Bine. Dă-mi cuvîntul dumitale de cinste că de acum înainte ai să mă laşi în pace, odată pentru totdeauna.

— Ţi-l dau.

Andrei ieşi cu paşi mari din odaie.

— Serghei Lvovici, — zise el, intrînd în camera gazdei, — mi-a venit un prieten pe care trebuie să-l adăpostesc în noaptea asta. N-are unde să se ducă. Am să-l culc în odaia de alături, pe canapea.

Serghei Lvovici plesni din palme.

— Stai, — continuă apăsat Andrei. — Nu încape nici o discuţie. Trebuie să rămînă aici şi gata. Altfel are să fie rău. Auzi? Şi — gura! Nu sufli o vorbă nimănui! Îţi mulţumesc.

Andrei se întoarse şi ieşi fără să vadă cum Serghei Lvovici, speriat, îşi făcea cruci de zor.

Andrei îşi conduse oaspetele în odaia vecină, îi arătă canapeaua, închise uşa şi se întoarse la el.

Aci rămase cîteva clipe nemişcat, îşi trecu mîna peste cap şi-şi frecă fruntea, obrajii şi gîtul. Apoi strînse pumnii, spunîndu-şi:

— O cunoaşte. Sigur c-o cunoaşte!

Se clătină pe picioare; se apropie atunci de pat şi-şi puse capul pe genunchii Ritei. Şi închise ochii.

Rita îi cuprinse capul în palme şi se aplecă peste el. Andrei simţi o picătură fierbinte căzîndu-i pe buze şi o întrebă încet, fără să deschidă ochii:

— Ce-i cu tine? — Şi îşi linse buzele sărate. — De-aş putea începe altă viaţă!... Să desfăşor ghemul şi să depăn firul pînă am să dau de ceasul blestemat, şi atunci am să ştiu să procedez altfel. Cu totul altfel...

Rita izbucni într-un plîns cu sughiţuri, şi-şi lipi obrazul de fruntea lui.

— Dragul meu, dragul meu!...

— Ce-i cu tine? — o întrebă el iarăşi.

— Spune cine-i omul ăsta. Despre ce-aţi vorbit?

O bucată de vreme Andrei nu răspunse nimic. Era linişte şi afară se auzea un bubuit îndepărtat. Lumina electrică se stingea încet, parcă în silă.

Andrei îşi întoarse capul, îşi lipi faţa de genunchii Ritei şi, răzbătînd prin rochie, prin căldura lîncedă a picioarelor ei, se auzi un geamăt:

— Asta nu pot s-o spun nimănui. Nimănui...

CAPITOLUL DESPRE ANUL UNA MIE NOUĂ SUTE PATRUSPREZECE

CĂLUŞEII AMORULUI

— *Belegte Brötchen!*
— *Warme Würstchen!*
— *Bier, Bier, Bier, gefälligst!*
— *S-s-simplicissimus, Berliner' ageblatt, Lustige Blätter!*
— *Woche, Woche, Woche!*
— *Bier, Bier, Bier!*
— *Belegte Brötchen, warme Würstchen!*
— *Zigarren, Zigarren, Zigarreten!*
— *Kladderadatsch, Kladderadatsch!*
— *Einsteigen!* [1])

Fumul ţigărilor de foi se întinde sub tavan ca nişte cearceafuri albăstrii şi învăluie molcom zumzetul de glasuri. Burţi respectabile, chelii asudate, fuste albe, braţe puternice, goale pînă la cot, sîni

[1]) Toate aceste frînturi de frază reprezintă strigătele diferiţilor vînzători de pe peronul unei gări: Sanviciuri! Crenvurşti! Bere, poftiţi! Ţigări de foi, ţigări! Celelalte sînt nume de reviste ilustrate umoristice săptămînale şi de gazete. Ultima exclamaţie corespunde invitaţiei conductorilor de tren: Poftiţi în vagoane! (în limba germană). (N. trad.)

mari şi rotunzi sub danteluţele şi broderia bluzelor, se leagănă lin pe canapelele vagoanelor.

Sub ochii călătorilor, ce privesc pe fereastră, pluteşte domol îmbelşugata patrie, scăldată de aerul dimineţii şi blagoslovită de soare.

La Erlangen trenul zumzuitor şi spilcuit se goli. Puhoiul gălăgios al călătorilor se revărsă pe peron, scurgîndu-se în jos, pe o stradă îngustă, către bariera oraşului.

Andrei şi Kurt se desprinseră din mulţime şi intrară în grădina universităţii. Aici era linişte. Frasinii şi stejarii acopereau cerul, aşternîndu-şi umbrele calde pe cărări. Pe trunchiurile copacilor se aflau nişte tăbliţe galbene de lemn, bine lustruite, cu inscripţii latineşti, şi tot nişte tăbliţe ca astea erau înfipte în ţăruşi, în mijlocul răzoarelor cu flori. Mirosea a pămînt gras, reavăn, şi mai venea încă, de undeva, un miros de lucruri proaspăt date cu vopsea în ulei.

— Cunoaşteţi voi ruşii, — spuse Kurt, — simţămîntul acesta paşnic şi liniştitor, pe care ţi-l dă conştiinţa că te afli la tine în patrie? Există atîtea fleacuri care ne încîntă, numai fiindcă-s ale noastre. Nici nu ştii ce fericit sînt c-am venit aici. Sărbătoarea asta o fi ea o nerozie, însă mi-e dragă, cum mi-s dragi atîtea alte datini, oricît ar fi ele de stupide. Mă uit la frasinul ăsta bătrîn. E găunos tot, şi aproape putred. Anul trecut, stratul de ciuperci de pe trunchiul lui îmi venea pîn-la cingătoare. Acuma s-a urcat şi mai sus... Uite şi sala de disecţii. Hai să-ţi arăt muzeul.

Dinspre uşa care dădea de-a dreptul în grădină, venea un miros răcoros şi dulceag de iodoform. În camera în care intrară, într-o firidă din peretele umed, se afla o ladă mare de tablă galvanizată. Capacul era numai puţin ridicat.

Kurt îl deschise de tot. În ladă zăceau, trîntite claie peste grămadă, picioare omeneşti, braţe jupuite de piele, bucăţi de muşchi învineţite, oase albe cu tendoanele răsfirate ca nişte curmeie de tei, şi tot felul de măruntaie roşii, negre şi vinete, in-

testine, ficaţi, plămîni. Intr-un colţ al lăzii, unde bătea lumina ce pătrundea din grădină prin uşa deschisă, se aflau două capete lipite unul de altul. Unul din ele avea ţeasta scalpată şi se zăreau pe suprafaţa craniului îmbucăturile oaselor semănînd cu nişte dinţi mărunţi şi însîngeraţi de ferestrău. Cealaltă scăfîrlie, pleşuvă şi frumos modelată, purta încolăcit pe gît, ca o cravată, un braţ dolofan şi învineţit de copil. Ici, colo se vedeau nişte grămăjoare de praf gălbui.

— Hai să plecăm, — spuse Andrei.

Kurt se uita tăcut în ladă.

— Haidem. Te-năbuşi aici.

Kurt lăsă capacul să cadă, zîmbi şi-l apucă uşor, cu delicateţe, pe Andrei de braţ.

Trecură, apoi, printr-o sală încăpătoare şi luminoasă, plină cu mese înalte şi înguste, acoperite cu sticlă. Mesele erau toate spălate lună, podeaua strălucea, iar între cele două uşi simţeai trăgînd un curent rece, cu iz de camfor. Cum ieşiră din penumbra coridorului boltit, dădură de o scară largă. Pe odihna scării, la o măsuţă, şedea un paznic. Paznicul îşi scoase chipiul şi întrebă:

— Domnii doresc să vadă muzeul?

Apoi o luă înaintea lor.

Dulapurile de sticlă stăteau unul lîngă altul. In dulapuri, pe poliţe de sticlă, erau aşezate pe mai multe rînduri, după înălţime şi diametru, nişte borcane de sticlă cu organe omeneşti, conservate în alcool. Sticla, alcoolul şi piesele albastre, vinete şi roşii, fibre, ţesuturi, fragmente de trupuri omeneşti, era tot ce se putea vedea de-a lungul unui şir nesfîrşit de săli înalte şi spaţioase.

Soarele se revărsa din belşug prin ferestrele cu geamuri curate, şi pe pereţi, pe tavan, pe podele, pe hainele, pe mîinile şi pe feţele vizitatorilor tremurau razele fierbinţi şi multicolore ale spectrului solar, refractate de dulapuri, de poliţe, de borcane ca şi de alcoolul din ele.

Deodată paznicul se opri, se sprijini pe un picior,

își vîrî degetul gros de la mîna dreaptă sub reverul mundirului și deschise gura alene:

— Asta-i secția de embriologie, întîia din lume, după numărul preparatelor.

În lichidul din borcănașele, care, ca mărime, mai că se confundau unul cu altul, pluteau fetuși, niște boțuri de carne gălbejită, alcătuind o lume întreagă de ființe nenăscute. Pe urmă o mulțime nesfîrșită de omuleți ce se țineau lanț, cu capete mari și piciorușe subțiri, lipite de burtă, și cu degetele de la mîini unite printr-o pieliță. La urmă, în niște borcane mari cît gălețile se aflau o seamă de copii cu genunchii la gură semănînd leit cu pruncii, așa cum îi zăresc lehuzele, după naștere, cînd își aruncă ochii spre pat. Mai încolo, în altă sală, soarele lumina tot felul de felii pîcloase de creier. Îndărătul lor, într-un borcan larg pus sub un clopot de sticlă, se afla un cap omenesc.

Avea o frunte îngustă, brăzdată de-a curmezișul de o cicatrice pungălită de mîntuială. Ochii căprui erau larg deschiși și, pupilele mărite priveau țintă, undeva, drept înainte. Deasupra buzei de sus și pe obraji se vedeau țepi negri, scurți și groși, crescuți care încotro. Probabil că era nebărbierit de mai bine de o săptămînă atunci cînd murise. Toată fața, ciotul de gît retezat și urechile erau vinete de tot. Sub clopotul de sticlă se afla o placă cu următoarea inscripție:

CAPUL CELEBRULUI ASASIN KARL EBERSOCKS ULTIMA EXECUȚIE PUBLICĂ LA NÜRNBERG

— Tatăl meu a fost de față la execuție, — începu paznicul care se oprise iar, proptindu-se într-un picior. — Dacă domnii doresc...

— Ascultă, — spuse deodată Andrei. — Ce nevoie avem, în definitiv, să vedem toate astea?

Kurt înălță capul.

— E un muzeu vestit.
— Am venit aici să ne dăm în căluşei, nu să ne zgîim la morţi.
— Avem timp şi pentru căluşei. Însă muzeul...
— Dă-l dracului de muzeu, cu Karl Ebersocks cu tot. Vreau să ies afară, la aer, la soare!

La Erlangen e aer berechet. Mai mare plăcerea să stai pe balcon cu luleaua în gură, cu o ceaşcă de cafea dinainte şi să respiri aer curat. O plăcere de care nu te poţi bucura decît într-un oraş mic.

După-amiezile, cînd se conturează precis partea umbroasă şi mai puţin umblată de pe strada mare şi cînd la toate ferestrele se văd scoase la aerisit covoraşe, perne şi plapume, în balcoanele din Erlangen, tolăniţi în şezlonguri, studenţii îşi fac siesta.

Din grădina universităţii se revarsă mirezmele gingaşe ale copacilor în floare, iar de jos, din vale, unde şerpuieşte un pîrîiaş sprinten, adie o boare jilavă şi răcoroasă. Cerul e nespus de înalt şi orăşelul se simte uşor, voios şi la largul lui. Mijlocul străzilor şi trotuarelor sînt pustii.

— Ehe-he! — se aude un glas puternic dintr-un balcon. — He-he, Erich! Cum te mai simţi după chiolhanul de ieri?
— Ce rîzi, mă, puştiule! Azi noapte mi-a crescut pîntecele cu cinci centimetri...
— Ha-ha-ha!

Din balcon în balcon, de la un capăt al străzii la celălalt vorba se întinde:
— Ei, colega! Ce nechezi acolo?
— Ai auzit ce-a păţit Erich? Un caz clinic foarte interesant: i-a crescut pîntecele.
— Ha-ha-ha!
— Corporaţia Alfa se declară împotriva unei intervenţii radicale. Încercaţi un tratament cu bujii.
— Dar ce prescrieţi pentru o răguşeală uşoară?

Pe ulicioarele înguste vorba se leagă de la o casă la alta.
— Pe strada mare se caută nişte pantaloni uzaţi, de o sută cincizeci de centimetri în betelie.

— Ha-ha-ha !

În odăiţele joase, cu perdeluţe la geam şi cu preşuri, gazdele harnice ung cu cremă, în dreptul balcoanelor, ghetele chiriaşilor. În laboratoarele şi sălile universităţii, laboranţii clătesc pe îndelete, eprubete, retorte şi baloane de sticlă. În sălile mari de scrimă, se strîng şi se pun în rasteluri floretele, spadele şi săbiile.

— Ei Otto, ce spui de amicul nostru Erich ?...

De-a lungul străzii principale a orăşelului, care duce spre pîrîiaşul din vale, încă se mai perindau vizitatori dichisiţi şi femei cu bluze decoltate, numai danteluţe. Însă lumea nu mai era gălăgioasă şi fumul de tutun din balcoane se ridica domol, în şuviţe subţiri, de-a lungul zidurilor netede.

— Ce linişte! Ce linişte extraordinară! — spuse Kurt. Era cu capul gol şi mergea încet, uitîndu-se cu dragoste la fiecare colţişor, de parc-ar fi căutat ceva la care ţinuse mult cîndva şi pe care-l pierduse. Andrei tăcea.

Nici una din excursiile pe care le făcuseră prietenii noştri de cînd se aflau împreună, nu fusese făcută aşa, la întîmplare şi fără nici o ţintă, ca drumul acesta de acum la Erlangen. Iată de ce nu vrem să anticipăm cu nimic povestirea şi ne ţinem după ei cu un pas voios, pe strada care merge pînă la barieră, apoi peste pod şi, mai departe, spre dealul acoperit de un crîng des. Cine ştie ? Poate că acum, în excursia asta, era ultima oară cînd mai puteau şi ei să se odihnească bine, atît de bine, cum numai morţi aveau să se mai odihnească.

Dealul, pe creştetul căruia crîngul de tei, mesteceni şi arţari părea a fi un bariş pe capul unei femei, parcă se învîrtea într-un vîrtej de sunete frenetice. Sunetele se învălmăşeau, se răspîndeau care încotro, se încolăceau ca şerpii pe trunchiul copacilor, li se aşterneau la picioare. Erau acolo toate instrumentele muzicale din lume, născocite atît în Orient cît şi în Occident, făcute de meşteri cu mîna, sau ieşite din fabrică, instrumente

mecanice, de suflat, cu coarde și de percuție. Și toate țiuiau, bubuiau, detunau, trosneau, cîntau și urlau laolaltă, fără să contenească o clipă. Toate operele și operetele, valsurile și mazurcile, marșurile și galopurile, născocite în lumea asta, fără să mai punem la socoteală oratoriile solemne, cantatele pline de jale, rapsodiile, menuetele, polonezele și felurite alte cîntece — toate aceste ordine, familii, specii și genuri muzicale, în tot felul de tonalități și măsuri, cunoscute tuturor viețuitoarelor lumii și fabricilor de orgi — toate se sforțau cu o sîrguință fără pereche și într-un fortissimo năucitor, să dea de știre că-s prezente acolo, în vîrful dealului îmbrobodit cu testemelul crîngului de tei și de arțari.

Dealul se învîrtea, se tot învîrtea necontenit.

Sus pe culme, de-a lungul aleilor, stăteau lipite una de alta barăcile, chioșcurile, dughenele, călușeii, panopticurile, panoramele, cinematografele, cabinetele hipnotizatorilor, scrîncioburile, barăcile de tir cu ținte mișcătoare, sălile de sport cu aparate pentru încercarea puterii, corturile cu ghicitoare și peșterile cu vrăjitoare. În acest iarmaroc, oamenii, îndesați unii în alții cum e fultuiala de cîlți în dulia unui cartuș, erau mulțumiți să-și poată măcar întoarce capul să se uite în toate părțile.

— Prea frumoase doamne, prea stimați domni, vă rog să faceți un efort supraomenesc și să vă opriți numai două minute aici, în fața mea. Căci trebuie să faceți această sforțare ca să opriți iureșul berbecilor ce dau buzna să vă ia locul. Și sînt convins, stimați domni, că n-aveți nici un chef să cedați locul unei turme de oi. Un moment de atenție vă rog! Aveți aci, în fața dumneavoastră, o pereche de bretele, al căror aspect modest îi face să caște de plictiseală pe oamenii de rînd și pe țărani. Dar după cum se știe foarte bine, adevărata virtute nu sare în ochi. Uitați-vă, vă rog, la acești cozondraci: trag de ei cît pot, îi rup, îi sfîșii cu dinții, ca un leu de la grădina zoologică din Hamburg, îi înnod, îi hăcuiesc cu toporul, uite-așa: pac-pac-pac! — atîrn de ei o greutate de douăzeci și cinci de kilograme. Și, după cum vedeți, cozondracii devin

şi mai elastici, şi mai moi, şi mai uşori de purtat, fără să-şi piardă cîtuşi de puţin nici trăinicia, nici culoarea, nici frumuseţea. Aşteptaţi, vă rog, o clipă! Vedeţi? Îi pun în apă, îi săpunesc, îi freac cu peria...

— Poftiţi încoace, poftiţi încoace, doamnă. Iată o umbrelă special făcută să apere de soare minunatul dumneavoastră ten. Să încercăm s-o udăm cu apă, s-o întoarcem pe dos, să-i rupem mînerul, sau s-o străpungem cu degetul. Vedeţi, e imposibil! Asta-i mătasea din care marele Napoleon i-a făcut rochii nevestii lui de-a doua, nevestica lui iubită, aşa cum scrie în istorie. Dacă o mînă dibace ar răsuci această umbrelă, ea s-ar subţia ca acul de cusut, prin a cărui ureche a trecut cămila în împărăţia cerurilor. Dar dacă s-ar fi întîmplat s-o vadă nu cămila, ci bunica dumneavoastră, atunci fiţi sigură că...

— Aoleu! Ia te uită, oameni în toată firea cum cască gura la toţi clănţăii. Ce rost are să vă cheltuiţi de-a surda părăluţele pe umbrele? Aveţi, slavă domnului, copaci care să vă apere de soare. În schimb, ia uite dacă aţi stat cu gura căscată: primăria Erlangenului v-a turnat pe gît tot praful de pe uliţele tîrgului. Mai bine, poftiţi încoace să vă clătiţi gîtlejul cu limonadă veritabilă, la gheaţă, fabricată din cel mai curat zahăr...

— Dragii mei, vă rog în numele civilizaţiei şi al legăturilor de prietenie dintre monarhiile germane aliate, să-mi acordaţi numai o jumătate de minut atenţie. Aveţi aici un lănţug de aur, inventat de profesorul...

— Da' de cînd poartă doamnele cozondraci la pantalonaşi? Mi-a împuiat urechile ăla cu cozondracii. S-a dus dracului toată odihna mea de după masă...

— Începe — începe!

— Veţi vedea un om care s-a hrănit toată viaţa cu pingele vechi. Vom face o demonstraţie în faţa dumneavoastră...

— Cinci sute de mărci premiu aceluia care va dovedi că a pipăit cu mîna lui un pitic mai mic decît Pondi-Rondi Kaks. Are nouăsprezece centimetri înălţime şi cîntăreşte...

Saltimbancii cu fețe congestionate, scăldate în sudoare, turuiau de zor, împroșcînd lumea cu scuipat, apoi dădeau pe gît cîte un păhărel de lichior și începeau iarăși să scoată urlete răgușite, în timp ce vinele de pe fruntea și gîtul lor se umflau, doldora de sînge albastru și gros.

— În-ce-pe!

— În-ce-pe-e!

De pretutindeni răsunau țipetele papagalilor, răgetele măgarilor dresați, gramofoanele, orgile, flașnetele, orchestrele, orchestroanele, pianele și cîte o vioară stingheră scîrțîind strident. Și mai puternic decît toate era vuietul glasurilor omenești, un vuiet nemaipomenit și nemaiauzit, un vuiet titanic. Fiindcă nici nu se putea ca omul să nu acopere toate cîntecele, larma, vacarmul mecanismelor, instrumentelor, păsărilor și fiarelor. Asta era doar și rostul acestei minunate sărbători — hramul, sărbătoarea verii și a dragostei, unică în felul ei între toate sărbătorile anului — să-ți strigi marfa și s-o desfaci, dar totodată să și glumești, să rîzi și să faci declarații de dragoste.

O, da, să faci declarații de dragoste.

Pentru asta ai nevoie să le urli iubitelor la ureche, așa cum zvonesc clopotele în turla bisericii.

Dar cînd s-a mai pomenit oare ca o patimă autentică să fie exprimată printr-un piano elegiac?

Ah, patima, patima! Ah, patima tinerească, furtunoasă și crudă!

Să stai în călușei, tolănit într-o caleașcă împodobită toată cu canafuri, strîns lipit de o fată, adulmecînd-o cu toată făptura, o fată numai în dantele, înfierbîntată, cu sînul plin, sulemenită și puțintel asudată, pe care abia ai cunoscut-o și cu care te-ai împrietenit abia cu o clipă înainte, cînd te-ai ciocnit de ea în mijlocul mulțimii îndesate ca fultuiala de cîlți în dulia unui cartuș, să stai cu ea — ba nu! să zbori vertiginos, să te învîrți, ca și cum ai pluti în nori. Uite, în fața ta se cască gura neagră a unui tunel în care e întuneric beznă și nu te vede nimeni. Trece o secundă, încă una și încă una, și deodată te izbește în ochi lumina strălucitoare a zilei. La picioarele tale vezi oameni care

privesc, te arată cu degetul și rîd. Și iată-te iarăși în beznă. Nimeni lîngă tine decît ea, fata necunoscută, amețită din pricina călușeilor. Trece o clipă, încă una și încă una și din nou ieși la lumina zilei, printre oameni. Apoi vine iarăși tunelul.

Născocit-a oare omenirea alt aparat în stare să transforme inimile, sufletele, ideile, îmbrățișările, sărutările, toată materia primă a dragostei, în fericire, un produs pe care numai călușeii, această fermecată mașină centrifugă a Amorului, reușesc să-l obțină atît de cristalin, de concentrat ?

Toate scrîncioabele astea care se avîntă cînd într-o parte, cînd într-alta, toate scările astea rulante, trotuare care-ți fug de sub picioare și toboganuri — toate la un loc, nu reușesc să producă nici măcar un singur surogat de fericire, fie el cît de prost, care să se poată compara chiar pe departe cu produsul acela inimitabil datorit călușeilor. Adevărata fericire, unica și binecuvîntata nirvana pămîntească, autentica patimă furtunoasă (feriți-vă de imitații) este monopolul călușeilor.

Bucurați-vă călușei, cu căleștile voastre împodobite cu canafuri multicolore, cu valtrapuri cusute cu fir de aur, cu alămuri strălucitoare, voi care ați izbutit să contopiți goana vertiginoasă a unui bidiviu cu legănatul lin al unei bărci, călușei ce vă învîrtiți necontenit în cîntecul caterincilor — bucurați-vă !

DATA LA CARE A ÎNCEPUT DE FAPT RĂZBOIUL

Săltați și legănați de valurile mulțimii, Kurt și Andrei se lăsau purtați de la panorame la scrîncioabele cu calești și de la scrîncioabele cu calești la panorame, după capriciile acestei mulțimi nepăsătoare. Cum amîndurora le plăcea să umble gură-cască, n-ar fi fost în stare să spună, de i-ar fi întrebat cineva, cîte ceasuri pierduseră uitîndu-se la oamenii care îmbiau lumea să intre la panorame, la tarabagii, măscărici și domni în fracuri boțite, care se dădeau drept profesori de neurologie și psihiatrie și scoteau cu mîna

lor afară pe platformele barăcilor nişte oameni hipnotizaţi, cu feţele sulemenite.

Cînd şuvoiul mulţimii îi scoase în sfîrşit pe cei doi prieteni într-un loc unde puteau să se mişte şi să răsufle în voie, se uitară unul la altul şi pufniră în rîs. Leoarcă de năduşeală şi cu hainele mototolite cum erau, ai fi crezut că-i apucase undeva o ploaie torenţială. Kurt exclamă încîntat:

— Ia te uită, Andrei! Oamenii aceştia cu mustaţă, ba unii şi cărunţi, taţii şi mamele astea, dacă nu chiar bunici şi bunice, nu-s la urma urmei decît nişte copii, pentru care nu există altceva mai important pe lume decît jucăriile lor. Rareori mi-a fost dat să văd o petrecere ca asta... Atîta veselie copilărească...

— Stai, Kurt! — îl opri Andrei. — Ce-i asta? Ce-i asta, Kurt?

— Un tir.

Andrei era gata să alerge acolo, dar deodată îşi luă seama şi, apucîndu-l pe Kurt de mînă, se lipi de el, ca şi cum ar fi căutat lîngă dînsul ocrotire şi adăpost.

— Ce-i cu tine? Ce s-a întîmplat? — îl întrebă Kurt.

În faţa unei barăci nu prea înalte se auzea un zumzet înăbuşit şi monoton. Grupul destul de mărişor de bărbaţi, strîns acolo, cînd se dădea înapoi, îndepărtîndu-se de barieră, cînd se năpustea înainte. La o distanţă de opt sau nouă paşi de barieră se zăreau înfipte în ţepuşe de fier nişte căpăţîni omeneşti zbîrlite şi brăzdate de lovituri. Deasupra fiecăreia dintre ele se aflau nişte tăbliţe cu numele unor criminali, ale căror capete căzuseră cîndva din porunca justiţiei, şi pe care, în indignarea lui, proprietarul barăcii le prefăcuse în sperietori.

Jocul era cît se poate de simplu. Nu trebuia decît să nimereşti capetele cu o minge mare de cîrpă care făcea să se răstoarne căpăţîna pe spate şi să se prăvale după un paravan de pînză. Un băieţel firav, cu faţa palidă, se repezea numaidecît în spatele paravanului, înfigea la loc capul în ţepuşă şi zvîrlea min-

gea la picioarele jupînului care stătea la barieră şi lua cîte o amendă pentru fiecare lovitură în gol.

Treaba mergea strună. Mingile zburau necontenit de la barieră spre ţinte şi de acolo înapoi. Stăpînul dădea restul, înmîna mingile celor care luau parte la întrecere, răcnea la băieţel şi trăgea din cînd în cînd cîte un gît dintr-o cană cu bere. Publicul rîdea gros, îi încuraja pe ţintaşi sau îşi bătea joc de ei, se dădea înapoi odată cu trăgătorul care îşi făcea vînt şi se repezea buluc înainte, cînd mingea zbura spre ţintă.

Din mijlocul ţintelor ieşea în vileag un cap, cu fruntea îngustă brăzdată de-a curmezişul de o tăietură pungălită de mîntuială şi cu nişte ochi căprui holbaţi în mijlocul feţei vinete, acoperită cu tulee scurte şi aspre. Căpăţîna asta se bucura de o deosebită simpatie din partea publicului şi mingile o păleau mereu una după alta, făcînd-o să se răstoarne pe spate, şi să dispară din ochi pentru a răsări iar în acelaşi loc pe suportul elastic de oţel, pironindu-şi stupidă ochii căprui, cu privirea dementă, asupra mulţimii asudate, ce rîdea în hohote.

Oamenii îi vorbeau cu duioşie, cu familiaritate, prieteneşte aproape :

— Carolică, Cărluţă, Cărlişor...

Deasupra căpăţînii spînzura o tăbliţă cu următorul cuprins :

KARL EBERSOCKS
CRIMINAL feroce
BANDIT fioros
TILHAR CE OPERA ZIUA -N AMIAZA MARE
ŞI
VESTIT VAMPIR
SPAIMA FEMEILOR
Ticălosului i s-a retezat căpăţîna la Nürnberg

— Ce-i asta ? — strigă iar Andrei.

— Asta-i un sport, — spuse un glas liniştit la urechea lui.

La început Andrei nu se putu dumiri cine anume rostise aceste vorbe şi nici nu-şi dădu seama că ele fuseseră spuse în ruseşte. Va să zică, şi el tot în ruseşte întrebase?

— Imi daţi voie să mă prezint. Sînt student aici la Erlangen... Mă cheamă... Dar asta n-are nici o importanţă. Mă uit de mult la dumneata şi la prietenul dumitale cum căscaţi gura la babilonia asta.

Doi ochi îl priveau, cu un aer puţin obosit, liniştit şi ironic, printre gene, în timp ce gura încerca parcă să schiţeze un zîmbet vag.

Studentul strînse mîna lui Andrei şi lui Kurt.

— Dumneata eşti german? — îl întrebă apoi volubil, pe Kurt. — Perfect! Atunci să vorbim nemţeşte. Prietenul dumitale a rămas atît de uluit de distracţia de la baraca asta încît, uite-l, a îngălbenit.

Andrei căută privirea lui Kurt şi spuse:

— În nici un caz nu e o distracţie pentru copii.

Kurt îl strînse pe Andrei de braţ, ca şi cum ar fi vrut să-l liniştească şi se uită cu luare aminte la noul lor cunoscut.

Acesta vorbea fără să se sinchisească dacă ceilalţi doi îl ascultau sau nu.

— După cum se ştie, sportul este educaţie fizică. Dar te cuprinde mirarea în faţa isteţimii jupînului de la baraca asta, care a ştiut să unească utilul cu sublimul. Ceva nemaipomenit! În felul ăsta nu numai că Landsturm-ul [1]) îşi mai întăreşte muşchii moleşiţi, dar îşi ascute în plus şi simţul moral, sentimentul dreptăţii se trezeşte mai puternic în el, şi aşa mai departe. Şi pentru ca lucrurile astea să nu fie din cale afară de plicticoase şi să nu gonească publicul, hapul e aurit cu o aluzie destul de picantă: vampirul femeilor, şi nu numai atît, ci şi vestit. Asta-i o isteţime de şarpe. Ce perspective pentru fantezia unui vînzător de la Tietz! Nici o gravură japoneză nu-i în stare să biciuiască fantezia ca această inscripţie scurtă: vestit vampir al femeilor! Principalul e

---

1) *Landsturm* — Denumirea trupelor de rezervă ale armatei germane, care nu erau mobilizate decît în cazuri extreme. (N. trad.)

însă că toată povestea asta are la bază o idee patriotică, ideea de a dezvolta în spiritul cetățeanului cultul statului.

— Mie, să-ți spun drept, mi se pare ceva odios, — îi ripostă Andrei cutremurîndu-se.

— Ha-ha-ha ! Colega, zău, de nu eram așa de bine dispus, — zise Kurt rîzînd, — aș fi sărit la bătaie.

— De ce, mă rog ?

— Din pricina generalizării pe care o faci. Un șarlatan oarecare a născocit o atracție pentru proști, și dumneata vii să-mi vorbești despre cultul statului.

Studentul miji ochii și ridică din umeri. Pe fața lui rătăcea încă același zîmbet vag. Părea că-și bate singur joc de ceea ce afirma și că se întreba în sinea lui de-l credeau sau nu.

— Ai o înfățișare simpatică. Probabil că ești student, sau — mai știi ? — artist. La urma urmei, ce pretenții poți avea de la niște oameni ca voi ? Vreau să spun că sînteți niște visători, pe cînd eu sînt un om lucid. Asta nu mă împiedică să beau și eu un pahar cînd și cînd. Haidem la restaurantul din deal. V-aș sfătui, însă, să părăsiți obiceiul de a merge numai pe drumurile bătătorite. S-o luăm de-a dreptul prin crîng, așa scurtăm drumul și e și mai puțină lume... Da, dragi prieteni, eu am fost înscris la cinci universități și trebuie să vă mărturisesc că din patru am fost dat afară. Dealtfel, nu interesează asta ; voiam numai să vă spun că într-un timp destul de scurt am trăit în patru țări și am învățat să nu mă sinchisesc de nimic. Așa că n-am nici un fel de prejudecată, nu mă prindeți pe mine cu așa ceva. Sînt un animal internațional. Și de vă mănîncă palmele, sînt gata să continui cu generalizările, fiindcă de-o fi să mă bateți, să știu cel puțin că ați avut un motiv. Sînteți de acord ?

Sub umbrelele deschise, risipite ici și colo prin iarbă, stăteau tolăniți oameni osteniți, fără surtuce și fără pălării. Prietenii străbătură crîngul de-a curmezișul și se treziră iarăși în mijlocul mulțimii îmbrăcate de sărbătoare, care petrecea.

Pe o terasă largă, se afla instalat un restaurant. Mese şi bănci lungi erau aşezate rînduri, rînduri, de la un cap la altul al terasei, ca nişte trepte egale, ce urcau spre cortul din fund, asediat de un roi de chelnerițe în rochii albe, scrobite. Băncile năpădite de muşterii păreau crengile unui copac singuratic, peste care s-ar fi lăsat un stol de ciori, iar mesele erau încărcate cu halbe de lut. Ridicînd deasupra capetelor halbele apucate strîns cu degetele, chelnerițele voinice îşi făceau loc spre cortul care adăpostea butoaiele cu nectar spumos şi rece. Florărese şi vînzătoare de serpentine se aplecau peste umărul muşteriilor şi se uitau în ochii lor, zîmbindu-le într-un fel anumit, de parcă le-ar fi fost ibovnici. Sus, deasupra capetelor, atîrnau serpentine multicolore agățate de crengile copacilor, încîlcite şi răsucite, legănate şi rupte de zborul altor panglici de hîrtie pe care le arunca într-una lumea. Aici era împărăţia rîsului.

Prietenii se aşezară la o masă din partea de sus a terasei. Noul lor cunoscut şedea la mijloc, între ei şi, vorbind, se întorcea cînd spre unul cînd spre altul, aşa ca să-l audă amîndoi.

— Asta este abecedarul biologiei: dacă se întîmplă ca un organ oarecare să nu-şi îndeplinească un timp mai îndelungat funcțiunea, acest organ îşi pierde însuşirile pe care le-a avut. După mine, degeaba combat oamenii teoria organistă. De fapt, legile biologiei oglindesc toată viața psihică a popoarelor. Europenii au substituit sîngeroasei vendete, duelul, iar duelul s-a transformat în menzură[1]). Ajunge să zgîrii cu floreta obrazul adversarului şi să te declari mulțumit. Ba ceva şi mai şi: ai căpătat o palmă, judecătorul îl amendează pe agresor şi cu asta eşti împăcat — insulta e spălată. Şi ştiţi de ce? Pentru că generații întregi de-a rîndul noi n-am mai cultivat sentimentul răzbunării şi, cu timpul, acest sentiment s-a atrofiat.

---

[1]) *Menzură* — termen tehnic de scrimă, întrebuințat la determinarea distanței între doi adversari. (N. trad.)

— Şi, mă rog, ce vrei să ne dovedeşti ? — întrebă Andrei.

Studentul trase o duşcă de bere din halba de lut şi dintr-odată se posomorî, figura i se lungi, brusc îmbătrînită, iar zîmbetul i se şterse. Apoi răspunse cu oboseală în glas :

— Nimic. M-a amuzat naivitatea cu care căscai gura la panorame. Apoi am văzut cum te-ai îngrozit la tir şi mi-a venit atunci chef să stau puţin de vorbă cu dumneavoastră. Asta-i tot.

Apoi, privindu-l ţintă pe Andrei, continuă :

— Mai ales cu dumneata aveam chef să vorbesc. Fiindcă eşti rus. Aş vrea să-ţi pun numai cîteva întrebări. Cînd ai văzut întîia oară Germania nu te-ai gîndit la Roma ? Înţelegi ce vreau să spun ? Bunăstarea, bogăţia, prosperitatea, belşugul în toate. E ceva insuportabil. Simţi că sub pămîntul ţării întregi, în subconştientul întregului popor, zace stratificat în adînc un fel de neastîmpăr încordat. Jur împrejur e o asemenea saturaţie, totul pare atît de excesiv, încît simţi că trebuie, că-i neapărată nevoie, că-i iminentă o descărcare. Simt tot timpul în preajmă răsuflarea cumplită a unei forţe uriaşe. Şi văd cum forţa asta creşte într-una şi se alimentează din afară, aşa cum s-ar încărca un acumulator cu electricitate. Îţi mai aduci aminte de mutrele ţintaşilor ? Aşa-i că te-au îngrozit ? Te-ai gîndit la forţa care se ascunde îndărătul acestei distracţii ? Deocamdată forţa aceasta este pusă să se antreneze la jocul ăsta nevinovat de adineaori, ca să poată fi apoi dirijată unde trebuie. Pricepi încotro va fi dirijată ? Spune, pricepi ? Simţi cum forţa asta face să se cutremure pămîntul de sub picioarele dumitale ? Îţi dai seama ce erupţie are să fie asta ?

— Despre ce vorbeşti dumneata ? — strigă deodată Andrei.

Studentul îl apucă de mînă :

— Despre erupţia care vine, — repetă el cu un glas înăbuşit. — Iţi dai seama ? — Şi arătă cu capul în jos, spre mesele năpădite de oameni, ca ramurile unui copac de ciori. — Ia priveşte !

Cu un rînd mai jos de masa la care stăteau ei se așezase, pe o bancă, un student. Șapca asociației din care făcea parte — o șapcă decolorată — pusă pe o ureche, îi acoperea ceafa netedă și trandafirie. Era numai în cămașă și cu mînecile suflecate. In spatele lui se oprise o fată cu un coș plin cu serpentine. Studentul lua din coș cîte o serpentină, își înfășura pe deget capătul panglicei de hîrtie, ochea îndelung un punct situat la o masă ceva mai jos și arunca apoi serpentina în direcția aceea. În drum fîșia de hîrtie se încurca în încîlceala serpentinelor ce spînzurau de crăcile copacilor, sau se întîlnea în zbor cu altă serpentină, împletindu-și amîndouă panglicile, ori se anina în crengile vreunui tei, fără să mai fi apucat să se desfășoare. Studentul vîra iar mîna în coș, fără să-și întoarcă înapoi capul, lua încă un rotocol și, silindu-se să se ferească de rețeaua complicată de obstacole, ochea din nou. Cu timpul începuse să prindă gustul jocului și fiecare eșec îl făcea să se îndîrjească și mai tare. În sfîrșit, reuși să agațe cu o serpentină perdeaua deasă de fîșii multicolore de hîrtie, care îl despărțea de ținta atacurilor sale, și o trase jos, peste capetele mulțimii, în hohotele de rîs ale tuturor. Cîmpul de luptă fusese curățat. Atunci studentul își rășchiră și mai tare picioarele, proptindu-se bine în ele, luă iar un pumn întreg de serpentine și deschise din nou focul.

Ținta atacurilor lui era o fată, care ședea la o masă cu o doamnă mai în vîrstă, plină de demnitate, ce părea să-i fie mamă sau mătușă. Cel dintîi proiectil care-și atinse țelul căzu pe umărul fetei. Cu o mișcare domoală, fata îl dădu jos. Erau doar atîtea serpentine aici! Curgeau de sus fără încetare, ca ploaia, și foșneau sub picioare, ca talașii într-o tîmplărie. A doua serpentină o lovi peste mînă. Fata, pe care treaba asta începea s-o sîcîie, aruncă iar rotocolul. A treia serpentină se desfășură lin pe masă, drept în fața doamnei. Prevenitoare, fata se grăbi s-o culeagă și, continuînd să vorbească, fără să se gîndească la ce face, se apucă s-o înfășoare pe deget.

Atunci studentul întinse panglica cu cea mai mare băgare de seamă și o smuci ușurel de cîteva ori. Fata ridică ochii, lăsînd să-i lunece privirea în sus pe firul acela aerian, și dădu de fața studentului, scăldată în sudoare, pe care se întindea un zîmbet larg. Fata avu un surîs nițeluș ironic și cu o mișcare scurtă a mîinii rupse legătura aeriană.

Kurt și Andrei rîdeau. Chipul tovarășului lor parcă întinerise iarăși, înviorat de același zîmbet vag.

— Știți, — le zise el, — cum numesc studenții sărbătoarea asta? Începutul sezonului ginecologic. Cum, n-ați știut? E o poveste cu tîlc. Odată, la deschiderea cursului, un profesor de aici a declarat: „Îmi pare rău că începem lucrările tocmai acum în semestrul de iarnă și că pentru un timp o să cam simțim lipsa îmbelșugatului material datorită căruia secția de embriologie a muzeului nostru a dobîndit un renume mondial. Așteptați însă să treacă două, trei luni după iarmarocul de la Erlangen, și o să avem din prisos material de genul ăsta, mai mult chiar decît ne trebuie nouă". Vă surprinde treaba asta? Vi se pare de neînțeles? Știa el, profesorul, ce spune! Odată pe an, asupra acestui orășel veșnic flămînd se abat din toate părțile stoluri de femei. Le așteaptă aici studenții și soldații. Și credeți oare că degeaba le așteaptă? Cam peste două luni, un procent oarecare din aceste logodnice, neveste, verișoare și surori cu ochii albaștri se vor întoarce iarăși în ospitalierul Erlangen, ca să se culce în paturile clinicilor universității.

— Exagerezi, colega! Și prea vezi totul în negru, — spuse Kurt.

— Exagerez? Văd totul în negru? Of, romanticilor! Punem rămășag că „Bursch"-ul [1]) acesta are să-și atingă scopul și chiar în astă seară. Ia uitați-vă, vă rog! Uitați-vă!

Studentul, care se urcase în picioare pe bancă, era înconjurat acum de un grup de florărese. Între el și fata de la masa de jos stătea întinsă o nouă

---

[1]) *Bursch* — băiat (în limba germană.) (N. trad.)

serpentină. Studentul își lipise buzele de capătul serpentinei, pe care îl ținea în mînă, și toată făptura lui greoaie vădea o atracție irezistibilă pentru fata aceea. Alegea cîte o floare din coșurile care i se ofereau, o săruta și o trimitea cu florăreasa la aleasa inimii lui. Apoi ridica deasupra capului halba cu bere și o golea din cîteva înghițituri. Fata lua florile, le apropia de obraz și-i arunca pe furiș priviri șăgalnice studentului. Acesta le prindea imediat și-și exprima bucuria prin mimică și tot felul de gesturi care o făceau să rîdă.

— Știi că-i vesel aici ? Vesel de tot ! — spuse Kurt, rîzînd.

— Ia uitați-vă la el ! Te înspăimîntă, — spuse studentul. — Incercați numai o clipă să-l incomodați sau să-i abateți atenția într-altă parte. Ar fi în stare să tabere pe voi, furios ca un parlagiu, și să vă facă bucăți. Ceea ce ar fi o nemaipomenită voluptate pentru el, fiindcă în el clocotește gata să erupă neastîmpărul acela de care v-am pomenit.

— Vorbești de „Bursch"-ul ăsta ?

— Nu. Vorbesc despre toți.

— Ai înebunit !

— Ha-ha-ha !... Sînteți pictori ? Am știut asta de la început. Vă luați scăunelele de pînză și vă așezați unde se nimerește ; nici habar n-aveți că stați pe un vulcan. Ha-ha-ha ! Intr-o bună zi o să vă pomeniți sărind în aer împreună cu schițele, umbrelele și scăunelele voastre, ca o sticlă de sifon pusă la soare. Molîi și cumsecade cum sînteți, într-o bună zi o hoardă de „Bursch"-i de aceștia au să vă calce în picioare și să vă stîlcească.

— Un maniac, — îi spuse Kurt lui Andrei, întorcîndu-i studentului spatele.

— Mă scuzați o clipă, — zise acesta, încălecînd banca. — Trebuie să vorbesc cu un idiot. Mă întorc îndată și atunci o să-mi sfîrșesc argumentația.

— Nu te mai osteni, — îi răspunse Kurt.

— Vreau să vă vîr în cap, adică nu dumitale, colega, ci compatriotului meu care-i atît de naiv că... Lasă că vă spun eu pe urmă...

Studentul făcu stînga-mprejur şi dispăru în mulţimea zgomotoasă şi pe jumătate cherchelită.

— Hai să plecăm, — spuse Andrei şi în ochii lui, care stăteau aţintiţi asupra prietenului său, trecu parcă o umbră de nelinişte.

Cînd ajunseră jos la baraci, unde totul se învîrtea de-a valma în cîntecul caterincilor, Kurt spuse:

— Băiatul ăsta trebuie să fie niţeluş scrîntit, fără doar şi poate.

După o clipă adăugă, silindu-se să zîmbească:

— Ce-ar fi să mergem să ne distrăm fără el? Ei, ce zici?

Noaptea, în gară, în îmbulzeala şi gîlcevile oamenilor care, obosiţi de soare, de căluşei, de profesorii spiritişti şi de înghesuială, luau cu asalt vagoanele, Kurt se cufundă din nou într-o duioasă contemplare, fermecat de spectacolul mulţimii, de rîsete, de cîntece şi de noapte.

— Andrei, tot nu intrăm noi în tren. Hai mai bine să isprăvim sărbătoarea după tradiţie. Căutăm un hotel, dormim acolo peste noapte, iar mîine, în zori, o pornim pe jos spre casă, spre încîntătorul, minunatul nostru...

Kurt nu apucă să-şi termine vorba. În clipa aceea îi căzu privirea într-un colţ al sălii de aşteptare, pe un arbust tuns în formă de piramidă, sădit într-un ciubăr.

— Ei drăcie, — bombăni el, — băiatul acela care ne-a bătut azi la cap avea totuşi o leacă de dreptate.

Pe masa din spatele arbustului se afla un geamantan mic, de un galben ţipător, iar după geamantan, tolănit pe o canapea îmbrăcată cu piele, studentul, care ţinea în braţe fata şi o şi strîngea la piept. Cu cîteva ceasuri mai înainte, la restaurantul de vară din deal, nu-i lega decît o panglică subţire de hîrtie. Amîndoi aveau o privire galeşă şi rătăcită. Studentul îşi flutura în aer braţul, adică nu braţul şi nici măcar mîna din încheietură, ci numai degetele, pe care le ţi-

nea drepte și țepene. Gestul acesta plin de o amicală bunăvoință, și în același timp de o suverană nepăsare, era adresat doamnei respectabile și în vîrstă, care era, probabil, mama sau mătușa fetei. Doamna stătea la o parte, pregătindu-se să plece și clătina din cap, dar nu puteai pricepe dacă în chip de mustrare, de părere de rău sau de încurajare. Îi alunecase pălăriuța pe o ureche iar șuvițele de păr care-i ieșeau de sub pălăriuță erau umede. Studentul bîiguia împăciuitor :

— *Adieu,* Frau Mama, *adieu!*

Andrei și Kurt ieșiră în stradă.

În piață dădură de o ceată de vreo șapte vlăjgani gălăgioși, braț la braț, alcătuind un lanț puternic, care se înclinau cînd spre dreapta, cînd spre stînga, și urlau cît îi ținea gura, cu niște glasuri subțiri, cîntînd în unison :

Die Männer sind alle Verbrecher,
Ihr Herz ist ein finsteres Loch,
Die Frauen sind auch nicht viel besser,
Aber lieb,
    aber lieb
        sind sie doch [1]).

DICHTUNG UND WAHRHEIT [2])

— Nu trebuie să faci cine știe ce efort ca să te întorci cu sute de ani înapoi, în trecut. Nu mai trăiești în sînul civilizației. Fantezia reconstituie cu ușurință trecutul pînă în cele mai mici amănunte. Nu-ți mai rămîne altceva de făcut decît să nu i te împotrivești, să nu-l împiedici să pună stăpînire pe tine. Lasă-te furat în seara asta... Iată-te preschimbat într-un ucenic, și dînd zor să ajungi, pînă nu se lasă noaptea, într-un oraș pe care îl cunoști, îl vezi în închipuirea ta,

---

[1]) Bărbații sînt toți niște criminali, inima lor e o hrubă întunecoasă. Femeile nu-s nici ele mult mai bune, totuși sînt drăgălașe, sînt drăgălașe (în limba germană). (N. trad.)

[2]) Poezie și realitate — titlul epopeii autobiografice a lui Goethe. (N. red. ruse).

îl simţi. E un oraş căruia i s-a dus vestea prin toate hanurile unde trag de obicei călătorii şi despre care umblă tot felul de zvonuri şi de poveşti şoptite la ureche ; ba e pomenit pînă şi în cîntece. Un oraş vechi, nespus de frumos, cu fel de fel de meşteri iscusiţi — care lucrează cinstit în atelierele lor de încredere — cu o biserică a sfîntului Laurenţiu — care-i o adevărată minune şi poate sta fără sfială alături chiar de catedrala din Strasburg — cu nişte fîntîni măreţe, cu o piaţă îmbelşugată, în care se găsesc cîrnăciori prăjiţi de toată bunătatea ; pas cu pas te apropii de ţintă şi pas cu pas ţi se risipeşte parcă şi oboseala. Urci dealul şi deodată ţi se desfăşoară sub ochi priveliştea oraşului, înconjurat de cingătoarea zidurilor lui înalte, smălţat cu turnuri, copaci şi flori. De acolo, de departe, zăreşti poarta oraşului şi ai vrea neapărat să intri în cetate înainte ca soarele să fi scăpătat în zare. Incepi să alergi. Deodată însă, în liniştea serii, auzi plutind prin aer un fluierat trist, care te răscoleşte, şi vezi apropiindu-se de tine un om înalt şi deşirat. Are părul încîlcit şi ochii pe jumătate închişi. Omul cîntă dintr-un fluier ciobănesc o melodie monotonă şi păşeşte uşor, aproape lunecînd pe drum, ca lunaticii. Şi te întrebi, atunci, Andrei, ce să fie asta ? Ce să fie oare ? În spatele omului drumul parcă ar tălăzui, întocmai ca valurile ce-şi umflă spinarea, străduindu-se zadarnic să ajungă la ţărm. Drumul e acoperit de o pătură cenuşie mişcătoare, parc-ar fi nişte vietăţi care mişună într-una. Da bine, Andrei, sînt guzgani. Da — sînt guzgani ! Uite-i cum se aştern necontenit la drum şi se scurg ca un puhoi fără sfîrşit, încălecînd unii peste alţii, rînjindu-şi dinţii şi privind ca vrăjiţi, cu mărgelele negre ale ochilor aţintite drept înainte. Stai, stai pe loc ! Nu te mişca. Fii pe pace, au să te ocolească pentru că în clipa asta nu-şi dau seama de nimic, nu văd nimic şi nu doresc decît un singur lucru : să asculte cîntecul trist al omului care i-a scos din găurile lor şi de sub podelele hambarelor în uliţă şi de acolo i-a luat cu el afară pe cîmp. Grăbeşte-te, căci după ce vor ieşi hoardele

de guzgani, porțile orașului se vor închide. Soarele a asfințit. S-a lăsat răcoarea serii și acum nu mai simți nici pic de oboseală. Intri în oraș...

— Intri în oraș, — urmează Andrei, — și imediat te pomenești înconjurat de chipuri omenești pe care se zugrăvește tulburarea — calfe, servitoare, cîrduri de copii — adică aceiași localnici care rîd cu poftă la întrecerile dintre cîntăreți și plîng de ți se rupe inima privind patimile domnului nostru Isus Hristos înfățișate în mistere, ce se joacă în piața orașului. Oamenii sînt speriați, te fixează cu priviri întrebătoare, vor să afle de la tine dacă nu știi cumva ce-i cu tînărul acela ciudat care a apărut în zori, la ei în oraș. Că doar nu vei fi fiind de prin partea locului. Se vede că vii de departe, ai văzut multe și trebuie să știi multe. Păi, uite ce s-a întîmplat : azi dimineață a răsărit în oraș un băietan, pe care nu-l cunoaște nimeni. Băietanul era alb la față ca hîrtia, avea pielea străvezie și era atît de slab, că nici cinci pași nu era în stare să facă... Avea niște ochi albaștri, nespus de frumoși, iar părul lui, lung de tot și moale ca mătasea, se vedea cît colo că nu fusese tuns niciodată. Judecînd după statură, băietanul să tot fi avut cincisprezece ani, însă cît privește puterea, era plăpînd ca un prunc. Privirea lui era atît de curată, de senină, că te trecea un fior. O privire cum numai marii mucenici și îngerii o au. Dar lucrul cel mai cutremurător era că nu știa nici o vorbă, de parcă abia atunci s-ar fi născut. Uite, dumneata vii de prin alte locuri, de la Halle, de la Frankfurt sau poate chiar de la Rhin. Nu cumva ai auzit pe acolo ceva despre tînărul ăsta ? Să fie oare adevărat că un om hain l-ar fi ținut închis într-o cămăruță întunecoasă și că decînd s-a născut n-a văzut chip de om și nici n-a auzit glas omenesc ?

— Vezi că și tu te-ai speriat ? — spuse Kurt, luîndu-l pe Andrei pe după umeri. — Și pe tine te-a zguduit întîmplarea asta, ca și pe oamenii aceia cumsecade. Inima-ți bate la fel cu inima orașului.

Şi viaţa oraşului te-a cuprins în vîrtejul ei, de parcă te-ai fi născut şi ai fi trăit aici decînd lumea...

Prietenii mergeau repede, în acelaşi pas, pe drumul drept şi bine pietruit. De o parte şi de alta a drumului se înşiruiau meri scunzi cu coroană stufoasă, în frunzişurile cărora sclipeau globurile galbene ale fructelor aproape pîrguite. O pulbere cenuşie, măruntă, acoperea încălţămintea prietenilor, însă mersul li-era încă sprinten şi voios. În faţa lor, peste coama dîmbului cu povîrniş lin, atîrna de sus, din văzduh, o perdea subţire de pîclă fumurie. Acolo era oraşul. Prietenii se uitau în direcţia aceea, ridicîndu-şi spre cer capetele descoperite, cu părul răvăşit.

— Răsuflarea ta se împleteşte cu răsuflarea acelui oraş. Viaţa lui te cuprinde ca un vis. Tot ce se întîmplă în el, se întîmplă şi în tine. Trăieşti o minune după alta... Un băieţel care se juca lîngă biserica sfîntului Laurenţiu a exclamat: „Lua-m-ar dracu' !" Şi dracul a răsărit ca din pămînt, iar în clipa următoare copilul se bălăbănea la subsuoara lui. Apoi a intrat cu el în pămînt, şi-n locul unde-au stat mai înainte n-a rămas decît o gaură. Nu eşti curios să ştii ce fel de coarne avea dracul, cum era coada lui şi ce miros a lăsat în urmă ? Şi n-ai să dai fuga în burg să vezi cu ochii tăi zidul ce poartă urmele potcoavelor calului, călărit de tîlharul care a sărit peste şanţul cetăţii ?...

Prietenii se opriră. Jos la picioarele lor drumul se pierdea printre velinţele pătrate, în culori vii, ale cîmpului. Oraşul cel nou îl cuprindea pe cel vechi într-un fel de verigă. Cinci turnuri mari şi greoaie cercetau împrejurimile. Peste casele întunecate, înghesuite unele într-altele, contopite într-un singur scut de piatră de nepătruns, se ridica ca o coroană a veacurilor, burgul trandafiriu.

— Nürnberg ! — îi scăpă un strigăt lui Kurt.

— Nürnberg ! — repetă Andrei.

Stăteau amîndoi nemişcaţi, gata să se avînte într-acolo, ca nişte călători prin deşert, în clipa cînd

se trezesc în fața unei oaze, la care nici nu visaseră. Deodată Kurt îl apucă pe Andrei de mînă, îl trase spre el, cu o mișcare bruscă, îl privi drept în ochi, ca și cum ar fi vrut să-i toarne în suflet tot entuziasmul lui, apoi se sărutară.

— Prieteni pînă la moarte! — rosti Andrei.

— Pînă la moarte!

Și luîndu-se de mînă, scoaseră un chiuit și se repeziră pe costișă în jos, spre oraș.

Era seară.

Coborînd din mansarda lui, Kurt se întîlni pe scară cu un ofițer. Era un om tînăr și vioi, a cărui ținută nu trăda nici cea mai mică urmă de sfială. Ofițerul duse mîna la chipiu și-l întrebă:

— Ești bun să-mi spui unde locuiește domnul pictor Wann?

— Cu ce vă pot fi de folos?

Ofițerul urcă o treaptă, oprindu-se în fața lui Kurt, zîmbi și spuse aproape strigînd:

— A! Va să zică dumneata erai! Te-am recunoscut după autoportret. Ții minte, un desen mic, în creion?

— Dumneata... dumneata ești... — bîigui Kurt și se întoarse brusc, dînd să coboare. Dar se răzgîndi imediat și dintr-un salt urcă două trepte înapoi, după care se repezi iar în jos, se uită la ofițer, strînse mîna pe care i-o întindea acesta și-i răspunse răspicat, apăsînd pe cuvinte, ostășește:

— Îmi pare foarte bine, domnule locotenent.

— Cum văd, ești grăbit? Te rog spune-mi fără multe fasoane: von Schönau. N-ai putea să-mi acorzi cîteva minute? Nu te țin mult... Și te rog încăodată, spune-mi von Schönau.

— Îmi pare foarte bine, — repetă Kurt și-l pofti cu mîna să urce.

— Te-am găsit destul de ușor, — spuse ofițerul în timp ce urca scara. — Cu toate că agentul meu,

cu care ai avut de-a face pînă acum, m-a asigurat că nu poate cu nici un chip să dea de atelierul dumitale. Ha-ha-ha!... Mă tem că omul ăsta, altminteri tare cumsecade, ține cu tot dinadinsul să mențină o stavilă între noi. Apropo, n-ai putea să-mi spui ce avans ai primit de la el ultima dată?

— Cinci sute de mărci.

— Nu mai spune! Ha-ha-ha! Asta-i face cinste.

Kurt deschise ușa și se dădu de o parte, ca să-i facă loc ofițerului.

— Asta-i atelierul dumitale? Nu mai spune! Cînd te gîndești ce modest trăiesc oamenii într-adevăr mari!

— Vă mulțumesc foarte mult, domnule von Schönau, însă...

— Nu zău, am glumit. Aș vrea să ne împrietenim. Omul acela cumsecade cu care ai avut de-a face pînă acum, ți-a spus, cred, cît prețuiesc talentul dumitale. Aș vrea să stabilim între noi raporturi mai simple, fără fasoane. Nici nu știi ce bine îmi pare că te-am găsit acasă. Mie, în general, îmi plac pictorii. Asta prin contrast. In lumea noastră totul e grozav de complicat, modul în care intri în contact cu cineva, chestiunile de etichetă. Pe cînd la dumneavoastră — lucrurile sînt mult mai simple. Asta-i ultima dumitale pînză? Intoarce-o, te rog. Intoarce-o, uite așa... așa. Avansul e în contul ei, nu? Ha-ha-ha!

— Mă iertați, domnule von Schönau, dar pînza asta e rezervată pentru altcineva... adică pentru primăria orașului Nürnberg...

Ofițerul se așeză într-un jilț și se aplecă înainte, sprijinindu-și brațul pe genunchi. Fața i se îngustă, fruntea largă, pe care se vedea dunga roșie lăsată de chipiu, i se făcu mai înaltă, conturul gurii se desenă foarte precis și aspru, ca un tăiș de sabie. Incepu să se uite cu luare aminte la tablou.

— Ce-ai spus adineauri? — mormăi el.

Apoi, ridicîndu-și ochii de pe pînză, adăugă:

— Domnule Wann, am impresia c-ai spus o nerozie!

Kurt făcu un pas către musafir și cînd începu să vorbească glasul lui era mai gros.

— Voiam tocmai să vă mulțumesc, domnule von Schönau... și totodată să vă restitui avansul...

Ofițerul sări de pe scaun și întinse brusc mîna, cu palma deschisă:

— Dă-l încoace!

— Din păcate în momentul de față n-am...

— Spui prostii, dragă Wann. Eu îți ofer posibilitatea să lucrezi. Nu te zoresc. Din partea mea poți picta un tablou și trei ani. Mă rog! Îți asigur existența, dar numai cu o condiție: tablourile dumitale nu trebuie să ia alt drum decît acela al colecției mele.

— E o rușine!

Conturul gurii ofițerului se desenă din nou foarte precis ca un tăiș de sabie, iar cuvintele lui erau tot atît de precise și de tăioase:

— Domnul pictor își dă seama, sper, că vorbește cu un ofițer. Și că acest ofițer i-a făcut o ofertă. Pictorul trebuie să aleagă: primește, sau refuză, una din două. Dumneata refuzi?

— Doamne!... Dar dumneavoastră vreți să mă lipsiți tocmai de ceea ce-i mai important pentru mine. Îmi luați...

— Îți fac o cinste, primindu-te în galeria mea de tablouri. Știi din ce se compune colecția mea? Van Dyck, Rubens, toți pictorii francezi, inclusiv Cézanne, cei germani pînă la Klinger. Dumitale ți-am rezervat un perete întreg.

— Bine, dar pe mine nu mă cunoaște nimeni încă. Deocamdată nu fac alta decît să lucrez, numai să lucrez...

Kurt își încleștă mîinile pe spătarul canapelei, împinse cu piciorul niște rame de tablouri și încheie cu un glas întretăiat, ce se stingea parcă de sete:

— Să lucrez pentru dumneata!

— Nu mai spune! Wann, Wann! Ești nebun ca toate geniile. Dumneata vrei să răzbești pas cu pas, pe cînd eu îți asigur viitorul dintr-o singură lovitură.

Cine te cunoaşte? Nimeni. Ei bine, am să fac eu să te cunoască lumea întreagă. Să ştii c-am s-o fac.

Kurt căzu pe canapea.

— Dar pînza asta, tocmai pînza asta... Vă rog. Aş fi vrut s-o văd la primărie. „Curtea mică a Muzeului German" e ceva scump pentru noi ăştia din Nürnberg...

— Wann, lasă prostiile! Mi-ar părea rău să te las amărît. In afară de asta...

Fruntea ofiţerului parcă se înălţă iarăşi şi dîra roşie lăsată de chipiu păli şi se şterse de tot. Ofiţerul începu să privească din nou tabloul:

— Frumos, foarte frumos! Nici nu-ţi închipui cu cîtă plăcere urmăresc evoluţia dumitale. Ştii...

Ofiţerul se ridică, se apropie de Kurt, îi puse mîinile pe umeri, şi, cătînd drept în ochii lui, de parc-ar fi avut în faţă un soldat pe care voia să-l îmbărbăteze, spuse:

— Să ştii că eşti cel mai de seamă pictor al generaţiei noastre. Cred că nu eşti mult mai în vîrstă ca mine.

După ce se mai uită prin atelier, scoase din buzunar o carte de vizită, scrise cîteva cuvinte pe ea şi continuă cu acelaşi glas tineresc:

— Sînt în trecere pe aici. Imi pare grozav de bine că te-am găsit. Ia, te rog, asta. Poate c-o să-ţi prindă bine. La revedere. Am să te poftesc odată la mine, la Schönau. Ai să vezi ce perete ţi-am rezervat acolo. Să ştii că am să te chem neapărat. La revedere!

Ofiţerul îi strînse mîna şi ieşi vioi, în foşnetul vesel al uniformei, trîntind după el uşa cu geamuri.

Kurt rămase pironit locului.

De jos, din stradă, urcau pînă la el zvonurile serii în care se împleteau glasurile muncitorilor ce se întorceau de la lucru. Se auzeau fîşîind cauciucurile bicicletelor pe caldarîm. In odaie, întunericul începea să se aciuieze prin colţuri. Pînza de pe şevalet avea reflexe roşii.

Abia atunci Kurt își dădu seama că ținea în mînă cartea de vizită și se grăbi s-o apropie de ochi.

Pe cartonaș stătea scris cu creionul:

Plătiți în contul tabloului „Curtea Muzeului German" 200 de mărci.

Dedesubt era tipărit:

Leutnant von und zur Mühlen-Schönau
(Markgraf)

Kurt sări deodată de pe canapea, rupse în bucățele cartea de vizită, ajunse dintr-un salt la fereastră, amenință strada cu pumnul și, gîfîind, cu spume la gură, strigă:

— Te ur-răsc!

Rosenau este situat într-o vale, și la Rosenau se află un eleșteu. Boarea umedă ce adie dinspre eleșteu, pajiștea cu iarbă grasă și sălciile stufoase fac ca în Rosenau să fie totdeauna răcoare.

Pe înserate, cînd în oraș era zăduf, lumea lua drumul Rosenaului.

Pentru că în vara de care e vorba aici, Bavaria era bîntuită de furtuni.

Furtunile se încropeau de cu seară iar noaptea se deslănțuiau cu furie peste orașe, drumuri și cîmpii. În zori cerul se însenina. Ziua era zăpușeală și o atmosferă apăsătoare, însă cum se lăsa seara, norii începeau să se adune, iar noaptea, sfîșiați de vijelie, își prăbușeau puhoaiele asupra pămîntului...

Omul a făcut tot ce i-a fost în putere ca să mai tempereze năzbîtiile naturii, a pus paratrăznete, a săpat canale, a născocit umbrela.

N-am ce zice, măreață făptură-i omul!

Cînd prima picătură de ploaie cade ca un sol rece pe pămînt, el își pipăie chelia și deschide umbrela,

fără ca fața lui să trădeze nici cea mai mică încuviințare, căci sub umbrelă pășește mai departe același rege al naturii.

Dealtfel aici n-ai să vezi niciodată vreo încurcătură, nici grabă sau forfoteală. Viața e numai armonie și patria armoniei e însăși patria lui Bach, a lui Mendelssohn, a lui Liszt și a lui Haydn.

La fiecare pas dai de oameni care nu-s în stare să deosebească Ce-dur de A-moll, dar nu-i unul care să nu știe că Germania e aceea care l-a dat pe Haydn și pe Mendelssohn și orișicare dintre ei, aidoma unui vrednic elin, e convins că cele șapte tonuri ale gamei muzicale corespund celor șapte culori ale spectrului solar.

Viața e o armonie, în care fiecare țigară de foi reprezintă un anumit diapazon.

Țiglele portocalii de pe acoperișuri, butonul soneriei electrice, manșetele de piele ale vînzătoarei de cîrnăciori, pieptenul chelneriței, au toate un timbru bine definit și plăcut, un timbru specific, cu care numai ele sînt înzestrate.

Loviți cu cuțitul o ceașcă de cafea dintr-un local berlinez. Ceașca va emite un sunet identic cu al ceștilor din toate localurile din Hanovra sau Dresda, Stettin și Lübeck. Încercați să schimbați călimara unui Stadtrat [1]) din Görlitz cu aceea a unui consilier comunal din Bautzen. Stimabilii Bürger[2])-i nici nu și-ar închipui măcar că-și înmoaie tocurile în călimări străine.

Dar de ce-am pomenit tocmai de Bautzen și de Görlitz? Intre aceste orașe învecinate există o distanță de patruzeci de kilometri.

Dar pot să fie nu patruzeci, ci patru sute, cinci sute și chiar o mie de kilometri!

Călimările sînt doar ale unor consilieri comunali, iar nu ale unor profesori, pateri sau ofițeri oarecare.

---

1) *Stadtrat* — Consiliul comunal sau membru al acestui consiliu (în limba germană). (N. trad.)

2) *Bürger* — orășean, (în limba germană). (N. trad.)

Viața e o armonie.

Şi a trăi înseamnă tocmai a nu întrerupe această armonie. Fiecare vîrstă, fiecare ceas, fiecare titlu şi fiecare post, fiecare mediu social are un sunet al lui, plăcut pentru ureche, tonalitatea lui proprie, ce nu i se potriveşte decît lui...

Şi aşa, în vara aceea cînd s-au abătut asupra Bavariei furtunile şi cînd, către seară, în oraş zăduful devenea înăbuşitor, lumea se ducea la Rosenau să mai răsufle boarea răcoroasă a eleşteului.

Bărbații îşi scoteau hainele şi agățau de cîte un nasture al vestei panamalele sau pălăriile (cu nişte prinzătoare pe care le căpătau pe gratis la Tietz, ca supliment la tîrguieli), îşi luau umbrelele şi o porneau la drum.

Şi, de la primul pas, îndată ce începeau să-şi mişte picioarele, după ce-şi scoteau hainele, şi-şi atîrnau pălăriile de nasturii jiletcilor, fiece gest pe care-l făceau, respecta un anumit ritm şi o anumită cadență, în concordanță cu armonia generală.

—

Aşa mergeau bărbații.

In urma lor, veneau laolaltă nevestele, fiicele, soacrele. Toate purtau bluze albe, genți şi umbrelușe.

Iar înaintea tuturor alergau odraslele lor în capul gol, cu cămăşi cu guler răsfrînt „Robespierre", vîrîte în pantalonaşi scurți. Numai ei n-aveau umbrele. La cel dintîi bubuit de tunet au s-o tulească acasă. A doua zi, cămăşuțele, puse la uscat peste noapte, aveau să fie din nou călcate...

Cînd nu ploua, oamenii se aşezau la măsuțe şi zăboveau acolo mult timp, puşi pe stat. Şedeau liniştiți, ascultînd orchestra ce cînta valsuri de Strauss, pe care le fredonau, înduioşîndu-se:

— Bun compozitor, prosit![1])

Dirijorul, care era sergent major, conducea orchestra solemn, ca la paradă. Cînd lumea aplauda, se întorcea cu mişcări sacadate — un-doi-trei — şi se

[1]) *Prosit* — noroc (în limba germană). (N. trad.)

înclina adînc, atît de adînc pe cît îi permitea regulamentele militare și gulerul înalt.

Flautistul, care avea îndatorirea să schimbe numerele, se ridica și vîra o tăbliță nouă cu nr. 4.

Și atunci, fiecare familie, credincioasă tradiției, se uita în program:

— Patru? Schumann, potpuri de lieduri.

— Ah, Schumann!

— Da, de lieduri...

— Minunat compozitor, deși mi se pare că-i austriac? Prosit!

Și toate în același ritm și într-o desăvîrșită cadență.

Dar, într-o noapte, înainte ca norii de furtună să se fi strîns deasupra orașului, slobozindu-și puhoaiele peste el, plăcutul ritm cotidian fu destrămat.

Cu tonalitate proprie, bine definită și în același timp plăcută urechii, după răcoarea de la Rosenau, după Strauss și Schumann, răsunară atunci niște cuvinte care spulberară armonia, așa cum împrăștie furtuna zăduful.

În ciuda ploii care răpăia peste ei ca peste niște biete păsări ciufulite de vînt, sau peste niște oi înspăimîntate de tunet, oamenii se opreau pe la răspîntii.

Stăteau acolo, deschizînd și închizîndu-și umbrelele, desfăcîndu-și gulerele și încheindu-le la loc, scoțîndu-și pălăriile și punîndu-le iarăși în cap.

Dar de mișcat nu se mișca nimeni. Așteptau să fulgere. Iar cînd fulgerul scăpăra deasupra acoperișurilor, strecurîndu-se cu iuțeală, hoțește, oamenii își pironeau asupra telegramelor lipite pe ziduri ochii orbiți de fiecare dată de același cuvînt:

A R H I D U C E L E!

Apoi murați de ploaie, biciuiți și asurziți de vuietul și puhoiul vijeliei, se urneau din loc, ca puțin mai în-

colo să se alipească iar mulţimii care se înghesuia la altă răscruce şi să fie iarăşi orbiţi de acelaşi cuvînt :

ARHIDUCELE!

Şi oamenii stăteau din nou pironiţi locului aşteptînd să fulgere.

Şi aşa făceau toţi, fără deosebire de vîrstă, de titluri sau de mediu social.

Pentru că din noaptea aceea, cînd ochii lor fuseseră orbiţi de cuvîntul :

ARHIDUCELE!

vechea armonie de pînă atunci fusese destrămată şi oamenii, buimăciţi, rătăceau, căutînd o alta nouă.

Ud pînă la piele, Andrei străbătu străzile mărginaşe, pe care le cunoştea pe de rost, pînă acasă la Kurt. Sub răbufnirile vîntului, becurile felinarelor cu gaz cînd trăgeau să moară, cînd înviau iar. Andrei scăpără un chibrit şi căută butonul soneriei. După vreo trei minute un glas slab se prelinse de sus în stradă :

— Dumneata eşti Herr Wann ?

Andrei o zbughi de lîngă uşă, drept în mijlocul străzii.

— Frau Meyer, iartă-mă te rog că te-am stingherit. Kurt nu-i acasă ?

— Ah, dumneata erai Herr Starţov ? Bună seara. Herr Wann a plecat de mult. Credeam că e cu dumneata. A fost un ofiţer pe la el.

— Un ofiţer ?

— Da. Un ofiţer tînăr.

— Şi Kurt a plecat cu el ?

— Nu. Ofiţerul a plecat mai înainte.

— Atunci unde poate să fie Kurt ?

— Mă sperii, Herr Starţov. De unde să ştiu eu pe unde o fi umblînd ? Cînd a plecat, a trîntit atît

de tare ușa de au zăngănit toate oalele din bucătărie.

— Iertați-mă că v-am stingherit, Frau Meyer. Noapte bună!

— Noapte bună, Herr Starțov.

Pata albă de la mansardă dispăru și fereastra se închise. Andrei mai stătu cîteva clipe locului. Apoi se întrebă cu jumătate de glas:

— Un ofițer?!...

Și o porni agale înapoi pe drumul cunoscut, străbătînd aceleași străzi mărginașe, care-l aduseseră la locuința lui Kurt.

Ajuns acasă se dezbrăcă, își frecă pieptul, spinarea, pîntecele și picioarele cu un prosop uscat, schimbă rufăria, deschise ferestrele, se vîrî sub plapomă și adormi îndată, de parcă s-ar fi prăbușit într-o prăpastie.

Și iată ce văzu acolo, în fundul prăpastiei:

Într-un spațiu nemărginit, pe un fundal alb — poate zăpadă — stătea suspendată o căpățînă omenească. Peste tot era liniște, nu se simțea nici o mișcare. Deodată, de undeva din gol, răsări un student, cu șapca corporației lui pusă pe ceafă, o ceafă trandafirie. Căpățîna avea niște ochi căprui, larg deschiși, cu pupilele pironite asupra studentului.

— *Adieu,* Frau Mama, — murmură căpățîna și-i făcu studentului cu ochiul.

Atunci studentul se dădu cîțiva pași înapoi, se proțăpi pe picioarele-i răschirate și ridică mîna, pregătindu-se să arunce ceva. Dar de unde luase mingile acelea de cîrpă? Prima trecu pe delături. Și nici a doua nu nimeri. Mingile zburau, fie prin dreapta, fie prin stînga, la o jumătate de centimetru de țintă. Deodată căpățîna își întoarse ochii spre Andrei și dădu să deschidă buzele vinete, de parc-ar fi vrut să-i spună ceva. Însă în aceeași clipă, picnit de o minge, tresări, se clătină, ca și cum ar fi stat în cumpănă, apoi deodată căzu pe spate și se rostogoli undeva în

jos. Şi pe loc spaţiul nemărginit şi troienit de omăt se mistui, iar în faţa lui Andrei răsări o scară uriaşă de piatră, pe treptele căreia se vedea căpăţîna rostogolindu-se, ritmic ca un pendul. Sărea din treaptă în treaptă lovindu-se, cînd cu faţa, cînd cu ceafa, atît de tare, încît răsuna :

Bumm-bumm
Bumm-bumm...

Andrei îi simţea însă tot timpul privirea aţintită asupră-i, deşi logic ar fi fost ca în anumite clipe ochii aceia căprui să fie ascunşi cu totul vederii lui. Da, să fie ascunşi.

Bumm-bumm
Bumm-bumm...

Andrei sări din pat, scăldat în sudoare. Avea gura uscată şi încleiată, de parc-ar fi mîncat ceva sărat. Îşi lipi palmele de tîmple. Îşi încordă urechea. În stradă răsunau bufnituri puternice. Se repezi la fereastră şi ridică perdeaua.

În aerul proaspăt al dimineţii, după ploaia de peste noapte, ţăcăneau pe caldarîm nenumărate potcoave. În vîrful lăncilor purtate de călăreţi fîlfîiau flamuri în două culori. Uniforme puse la punct, de un verde-închis, îmbrăcau trupurile chipeşe, late în spete, ce săltau ţepene în şa. Pe coifurile lustruite lună lunecau umbrele şovăelnice ale cerului matinal.

În capul coloanei, pe nişte cai negri ca pana corbului, călărea, în mijlocul flăcărilor ce ţîşneau din alămurile trompetelor, muzica regimentului. Toba mare spărgea liniştea străzilor adormite :

Bumm-bumm
Bumm-bumm...

Andrei se rezemă în coate de pervazul ferestrei, cu capul în palme.

Oamenii își aduseseră aminte că mai erau și regi pe lume.

Existența lor, care era un fapt cît se poate de real, devenise cu atît mai evidentă atunci cînd cuvîntul orbitor

ARHIDUCELE

țîșnise brusc în mijlocul armoniei, destrămînd ritmurile, scîlciind cadențele și alterînd timbrele.

S-a dovedit astfel că regii nu trăiesc numai în cronici, în paginile revistelor și în vitrinele fotografilor. S-a descoperit atunci că regii mai fac și altceva decît să călătorească, să-și schimbe reședințele de iarnă cu cele de vară, să zîmbească în fotografii și să-și sărbătorească în fiecare an onomastica. Oamenii au aflat că regii nu-s numai niște personaje pe care le întîlnești în istorie și în geografie, cum ajungi să crezi pînă la urmă cînd ești pe băncile școlii. Nu-i de loc așa!

Regii trăiau în sînul celei mai autentice realități. Regii aveau și ei scăfîrlii, tot atît de sensibile la gloanțe ca scăfîrliile oricărora dintre supușii lor. Și regii știau și ei să răcnească, și încă atît de grozav, că li se auzea glasul pînă hăt departe, la mari distanțe de reședințele lor.

Doamne, și ce puhoi de regi au mai ieșit atunci la iveală! Nu era zi, nu era ceas, să nu fi apărut alții din reședințele lor, cum ies gîndacii din crăpăturile zidurilor. Pînă la urmă au umplut toate ziarele, de nu mai era colț în care să nu dai de ei. Venise în sfîrșit vremea să se pună odată capăt acestei harababuri regești.

Destul cît le-ați înghițit hachițele și ați tot chibzuit adînc la toate aiurelile lor, destul cît v-ați stricat ochii cu toate notele, memorandumurile, decretele și proclamațiile astea. Destul!

Nu auziți, oare, destul de lămurit încotro vă îndeamnă simțămîntul datoriei?

Dați ascultare acestui simțămînt — simțămîntul datoriei! Lui și numai lui!

El este acela care vă scoate în stradă în mijlocul mulţimii, pentru ca şuvoiul de oameni să vă salte pe umerii lui, cum saltă o surcică pe coama unui val. Şi odată cu el să vă revărsaţi spre consulatul sîrb în urletele de indignare pe care acelaşi simţămînt al datoriei vi le smulge din adîncul rărunchilor. Apoi, ajungînd acolo, să bateţi cu bastoanele în porţile consulatului pînă va ieşi afară Schutzmann[1]-ul să vă spună că aveţi păreri greşite şi că nu-i lucru legiuit să spargeţi uşile oamenilor. Şi atunci, acelaşi simţămînt vă va tîrî mai departe pe străzi pînă la consulatul italian, unde veţi cînta imnul lor naţional, strigînd: „Evviva Italia !" pînă ce va veni iarăşi Schutzmann-ul să vă sfătuiască să plecaţi acasă, fiindcă a sosit ora cînd conform ordonanţelor, zgomotul trebuie să înceteze. Şi deşi simţămîntul datoriei şi răguşeala v-au mai domolit oleacă focul, veţi continua să strigaţi şi să vă indignaţi, clocotind de mînie, deoarece a început a miji în voi întrebarea dacă acum, după furtuna asta răcoritoare, viaţa va mai avea acelaşi sunet armonios ca odinioară ; vă întrebaţi dacă nu v-a fost cumva scris să încercaţi o schimbare minunat de frumoasă şi de mult aşteptată ; dacă au să se mai întoarcă vreodată vremurile binecuvîntate, dar atît de apăsătoare, ale unei vieţi aşezate şi armonioase ? Nu, niciodată ! Cu nici un preţ ! Toate acestea trebue să atragă după sine schimbări, schimbări şi iarăşi schimbări.

Dorim schimbări, cerem schimbări, sîntem însetaţi de schimbări !

Dacă-i aşa, ascultaţi atunci de simţămîntul datoriei.

Mulţimea se îngrămădea buluc în faţa porţilor consulatului sîrb şi în îmbulzeală se aflau şi Andrei şi Kurt.

Niciunul dintre ei, însă, nu ştia de celălalt. Şi asta se explica în felul următor : presupunînd că mulţimea s-ar fi aflat cuprinsă înăuntrul unui patrulater de străzi, atunci Andrei se găsea la capătul uneia

---

[1]) *Schutzmann* — poliţist (în limba germană). (N. trad.)

dintre diagonale, în timp ce Kurt era la celălalt capăt al ei. Şi acest din urmă capăt al diagonalei se nimerise să fie tocmai la porţile consulatului, pe cînd la capătul dintîi stătea lumea care nu era pătrunsă încă de simţămîntul datoriei, sau căreia acest simţămînt îi lipsea din născare.

Mecanismul mişcării maselor populare pe străzile oraşelor îşi are legile lui, şi e lucru cert că aceste legi nu pot fi cîtuşi de puţin zdruncinate de anumite fenomene exterioare, cum ar fi, de pildă, prietenia dintre oameni.

Cînd mulţimea se întoarse şi se puse în mişcare spre consulatul italian, Andrei se găsi deodată în fruntea procesiunii pe care o conduse pînă la cea dintîi ulicioară laterală.

Ajuns acolo, o tuli repede după colţ şi, ocolind pe străzi mai dosnice, se repezi pînă acasă la Kurt. Aflînd de la Frau Meyer că locatarul ei nu mai dăduse pe acasă încă de dimineaţă, se urcă în odaia lui şi, găsind pe masă un petec de hîrtie, scrise cu litere groase, servindu-se de un creion de pastel cafeniu, primul care-i încăpuse în mînă, următoarele:

Ce-i cu tine Kurt? Am fost de două ori pe aici. Sînt răscolit de tot ce se întîmplă. Trec iar mîine dimineaţă.

ANDREI

A doua zi dimineaţa soarele răsări cu două minute şi jumătate mai tîrziu decît în ajun. Încolo, răsăritul acesta de soare nu se deosebea cîtuşi de puţin de alte răsărituri.

Către ceasurile şapte se iviră pe străzi, ca şi în alte zile, biciclişti cu saci şi coşuri în spinare. Sub ferestrele lui Kurt fîşîiau cauciucurile bicicletelor ce zburau în dreapta şi în stînga.

Bicicletele, ce lunecau spre dreapta, purtau în şei muncitori de la fabrica de creioane Johann Faber.

Ca şi în alte zile, muncitorii îşi lăsară bicicletele în rastelurile garajului spaţios şi trecură la garderobă. Acolo fiecare îşi deschise dulăpiorul încuiat cu un lăcăţel, dulăpior marcat cu numărul şi numele lui, îşi

scoase surtucul, manşetele şi gulerul de celuloid, cu pieptarul prins de el, le băgă înăuntru şi-şi puse bluza de lucru.

Cînd bătu ceasul şapte, toţi erau la locurile lor.

La şapte fix, maistrul Meyer intră, cu schimbul al doilea, la cuptorul cu foc permanent.

Aparatele de control, pirometrele de radiaţie se aflau într-o clădire vecină unde, îndărătul a tot felul de scale, de tablouri şi de indicatoare, şedeau nemişcaţi nişte oameni care făceau parte dintr-o categorie însemnată pe scara dinamometrului social cu o diviziune mai sus decît aceea a maiştrilor de rînd. Cabluri aeriene, sonerii şi telefoane îi uneau pe aceşti oameni cu Meyer, şi el asculta de indicaţiile lor, aşa cum execută marinarii ordinele pilotului de pe puntea de comandă. El avea doar o vagă idee de calculele oamenilor care şedeau nemişcaţi, în clădirea vecină, în faţa pirometrelor. Maistrul nu cunoştea decît semnalele prin care ei îi transmiteau dispoziţiile lor, însă după aceste semnale putea să spună exact numărul minei care era arsă în cuptor.

Maistrul Meyer avea încredere în puntea de comandă şi în afară de asta mai ştia că în spatele acestor obloane, ermetic închise, şuruburi şi pereţi de beton şi fier, se afla un spaţiu numit cuptor, care putea fi încălzit pînă la 1300 de grade.

Pînă la 1300° Celsius.

Şi maistrul Meyer avea încredere în toate acestea. Zilnic, la amiază, muncitorii se îndreptau spre spălător, îşi făceau datoria faţă de săpunul şi prosoapele fabricii, îşi puneau gulerele de celuloid şi manşetele şi se duceau la garaj să-şi ia bicicletele.

Insă în ziua de care e vorba aici se îndreptară spre spălător la ora zece, dar de luat nu-şi mai luară bicicletele.

La ceasurile zece dimineaţa, doi oameni intrară în clădirea unde se afla cuptorul cu focul permanent.

— Uite ce e, Meyer. Azi manifestăm pe stradă. Sîntem împotriva războiului. Hai cu noi !

— Împotriva războiului? — întrebă Meyer. — Foarte bine. Dar, vedeţi voi, am în seama mea cuptorul.

— Îi fi avînd tu cuptorul, e adevărat, însă noi credeam că în afară de asta mai ai şi cap...

Meyer ridică din sprîncene şi molfăi din buze, parcă ar fi avut în dinţi muştiucul ciubucului:

— V-am spus doar că-s şi eu împotriva războiului.

— Ei, dacă-i aşa, hai cu noi.

— Da' ce mă fac cu cuptorul?

— Atunci dă-le drumul la muncitori.

Meyer se duse într-un colţ, scoase nişte tutun din buzunar şi bodogăni cu glasul lui gros:

— Faceţi ce vreţi; eu n-am văzut nimic...

Nu trecu un sfert de ceas şi un om zbîrlit, îmbrăcat într-un halat de pînză albastră, dădu buzna pe uşă şi, pomenindu-se nas în nas cu Meyer, îi strigă:

— Aici erai, Meyer?

Zîmbi apoi fîstîcit şi o zbughi numaidecît afară.

Atunci Meyer se apropie de telefon şi, ridicînd receptorul, spuse calm:

— Trimiteţi-mi două ajutoare. Oamenii mei, nu ştiu unde dracu', au dispărut...

Peste alt sfert de ceas, un inspector de poliţie se apropie de omul ce ieşise pe poarta fabricei purtînd o placardă pe care scria:

NOI, SOCIAL-DEMOCRAŢII, SÎNTEM
ÎMPOTRIVA RĂZBOIULUI!

îi smulse prăjina din mîini şi, încredinţînd placarda unui Schutzmann, îi spuse:

— Du porcăria asta la secţie.

În spatele celui deposedat de placardă mergeau în pas legănat, de-a valma, o mînă de oameni. În spatele inspectorului se întindea drept, ca tras cu condeiul pe caldarîm, şiragul de mondire ale Schutzmann-ilor. O clipă lumea se zgîi la mondire. Apoi începu să se rărească, pînă se împrăştie de tot şi într-un tîrziu se făcu nevăzut şi ultimul dintre manifestanţi, adică cel

care ieşise cu placarda în stradă, şi care, întorcîndu-se acum, intră tiptil în curtea fabricei şi închise după el poarta grea de fontă.

Asta se întîmplase la unsprezece fără un sfert.

Cam tot atunci Andrei se apropia pentru a treia oară de locuinţa lui Kurt.

Acolo se opri o clipă în uşă, ca să răsufle. Şi tocmai atunci îi pică privirea pe un ghemotoc de hîrtie care zăcea pe trotuar, sub fereastra lui Kurt. Ceva îl îndemnă să se aplece şi să ridice hîrtia de jos. O desfăcu.

Slovele de pe fiţuica mototolită şi ruptă, mînjită cu pastel cafeniu, se isprăveau cu cuvîntul :

Andrei.

FLORI

Meyer purta o jiletcă tricotată, cu buzunare la piept. Între cele două buzunare atîrna un lănţug. Din gura-i ştirbă, frumos conturată, înconjurată de barba şi de mustăţile cărunte, ieşea un ciubuc lung. Capătul ciubucului i se sprijinea pe burtă. Avea o burtă mare, dar nu pentru că ar fi trăit în huzur pînă atunci şi ar fi mîncat şuncă din gros, ci pentru că împlinise şaizeci de ani, timp în care pîntecul lui se luptase destul cu salata de cartofi şi cu cîrnaţi din măruntaie, şi de aceea i se umflase.

Se împlineau optsprezece ani de cînd Meyer era maistru, dar nici acum nu-şi putea îngădui luxul să încălzească toate odăiţele mansardei, în care locuia. Pe cea mai mare din ele, cu ferestrele spre nord-vest, o închiriase.

Şi acum, ca şi în alte zile, după ce isprăvi masa şi-şi aprinse luleaua, Meyer intră la chiriaşul lui, pictorul Kurt Wann, un tînăr cam zvăpăiat şi original, dar, orice s-ar spune, băiat bun.

Băiatul acela de treabă stătea în faţa ferestrei deschise şi se uita jos, în stradă.

— Cîte se mai întîmplă azi în lumea asta mare!... — spuse Meyer, potrivindu-şi luleaua cu buzele.
Băiatul cel bun nu răspunse.
— Se încurcă treaba, cum se pare, se încurcă mai rău ca în şaptezeci şi unu...
Băiatul cel bun începu să bată cu talpa papucului în podele.
— Cînd te gîndeşti numai... — începu iar Meyer şi ţîţîi din limbă : — ţ-ţ-ţ...
Băiatul cel bun nu se întoarse nici acuma, ci se mulţumi să întrebe :
— Ce mai e nou, Herr Meyer?
Gazda pîcîi din lulea, dădu la o parte nişte rame prăfuite şi se aşeză pe divan.
— Fiecare meşteşug are şartul lui, şi dacă deschizi bine ochii ajungi cu timpul să-l dibăceşti. Eu însă mă uit la meşteşugul dumitale şi zău că nu pricep nimic. Ascultă, Herr Wann, cînd o veni ziua aia să-i spui şi dumneata nevestei-mi să-ţi facă curat în odaie?... Ce să fie nou? Nimic alta decît tot ce ştii : aceleaşi nerozii.
— Cum, după dumneata, simţămîntul datoriei tot nerozie este? Şi indignarea, şi mînia, tot nerozii?
Kurt se răsuci spre el şi, lovindu-se cu pumnul în piept strigă :
— Tot nerozii, cînd aicea totul clocoteşte şi se învîlvorează ca un foc?
Apoi se întoarse iar cu faţa la fereastră.
Meyer pîcîi din pipă :
— Herr Wann, noaptea trecută n-am închis o clipă ochii. Am stat Herr Wann, şi m-am gîndit. Nevastă-mea era cît pe ce să-mi pună prişniţe cu muştar la tălpi. Şi uite ce gînduri mi s-au depănat prin cap, Herr Wann. Ştii şi dumneata de cîţi ani stau de veghe lîngă cuptorul meu. Am un prieten, un pictor, îl cheamă Wann, care nu vrea de loc s-o lase pe nevastă-mea să şteargă praful la el în odaie şi care umblă pe la marginea oraşului să facă schiţe după natură, ca să picteze după ele tablouri. Nici pe mine, nici pe prietenul meu, nu ne-a obijduit

niciodată nimeni şi nu ne-a supărat nici cu atîtica. Şi deodată ne-am trezit...

— Dar cu naţiunea ce faci? Naţiunea, poporul!... — strigă Kurt, aplecat peste fereastră afară.

— Da, îmi dau seama Herr Wann. Dar m-am gîndit, Herr Wann... Poate că totuşi ar fi fost mai bine s-o fi ascultat pe nevastă-mea şi s-o fi lăsat să-mi pună prişniţe. Mi-ar fi tras sîngele de la cap. M-am tot gîndit, de ce oare or fi rînduite lucrurile aşa cum sînt? Ce rost are să mă supăr pe...

Kurt îi tăie vorba:

— Sînt împrejurări în care nu mai poţi sta la gînduri. Mă ierţi, Herr Meyer, dar e ca şi cînd ţi-ar fi tras cineva o palmă şi dumneata ai sta să filozofezi.

— Am aflat de daravera asta, ca şi dumneata, din ziare, prin telegramă, abia a doua zi, după ce s-a întîmplat. Cînd a pocnit palma de care spui, dormeam liniştit în pat lîngă nevastă-mea.

Kurt sări de la fereastră şi, repezindu-se la gazda lui, spuse cu o voce groasă, gîtuită, dînd din cap la fiecare cuvînt:

— Te-am mai rugat odată, Herr Meyer, să nu mai discuţi cu mine despre chestia asta.

— De unde să-mi treacă prin minte c-o să te aprinzi aşa, — se scuză Herr Meyer, strîngînd ciubucul între buze. — Nici nu mă gîndeam să mai deschid discuţia asta. Dar chiar dumneata m-ai întrebat ce mai e nou. Eu veneam numai să-ţi povestesc ce mi s-a întîmplat azi, către prînz...

Meyer deschise capacul lulelei, îndesă tutunul cu degetul şi începu iar a pîcîi din muştiuc.

— Azi dimineaţă m-au chemat la telefon şi mi-au spus să trec la amiază pe la birouri. M-am dus, fireşte. Acolo văd că-mi iese înainte Herr Lieber, unul din cei doi directori: „Herr Meyer, zice el şi-mi strînge mîna, direcţia m-a însărcinat să-ţi exprim mulţumirile ei pentru felul cum ai înţeles să-ţi faci datoria în timpul dezordinelor întîmplate de curînd, rămînînd la postul dumitale." „Herr Direktor, îi răs-

pund, să vedeți, doar era vorba de cuptor... Puteam oare să-l fi..." In clipa aceea cineva îi aduce niște hîrtii și el întrebă ce-i cu ele. Celălalt îi spune că-s listele de amenzi. Atunci directorul scoate din buzunar un creion mecanic, cenușiu, un model patentat de-al nostru, ultima invenție. Știi dumneata, Herr Wann, un creion automat. Mina iese singură, fără să mai trebuiască să apeși sau să deșurubezi ceva. Și directorul începe să răsfoiască listele. Erau un teanc întreg. Mă uitam cum întoarce foaie cu foaie. De numărat nu le-am numărat; mă uitam numai la degetele directorului, niște degete albe, lungi de tot. Mă crezi, Herr Wann? Stăteam și mă gîndeam: uite, eu n-am avut niciodată așa degete, nici chiar cînd eram tînăr! Și nu din pricina lucrului, nici vorbă, ci fiindcă degetele mele-s altfel, din născare. Herr Direktor a răsfoit cît a răsfoit listele, punîndu-și cînd și cînd parafa cu creionul, acolo unde credea el că e nevoie. Apoi mi-a dat iar mîna și mi-a mai mulțumit odată din partea direcției. I-am strîns mîna — o mînă care parcă n-avea de loc oase — și i-am spus iarăși că era doar vorba de cuptor și că nu puteam să-l las singur... și așa mai departe. Însă nu-mi mai ieșeau din minte mîinile lui. Pe urmă am plecat. Am trecut prin curte, m-am dus de mi-am luat bicicleta, am întors pedala cu piciorul și în clipa aceea m-am gîndit; ia stai bătrîne Meyer! E o ticăloșie ce-ai făcut. E o ticăloșie, fără doar și poate; cum ai putut să primești mulțumirile astea, cînd toată fabrica, toți muncitorii...

Pictorul miji ochii, clătină din cap și întrebă:

— Spune drept, Herr Meyer, ești socialist?

Meyer își scoase ciubucul din gură, clipi din ochi, silindu-se să deslușească fața chiriașului său, care ședea drept în lumina ferestrei, molfăi din buzele-i moi, zîmbi încurcat și se ridică să plece:

— Altădată făceai glume mai bune!

Și Herr Meyer ieși...

Kurt începu să se uite iar pe fereastră.

Pe drumul neted şi colbuit treceau, şi-n sus şi-n jos, biciclete fîşîindu-şi cauciucurile pe caldarîm. Bicicliştii duceau în spate saci şi coşuri. Deasupra ghidoanelor li se legănau ca nişte pendule ciubucurile, din care se ridicau în răstimpuri rotocoale de fum albastru, ce alunecau peste umerii fumătorilor. Rotocoalele de fum năvăleau peste saci şi coşuri, pluteau o clipă în aer deasupra lor, apoi se întindeau în şuviţe albicioase şi se mistuiau. Bicicletele se întreceau între ele, se adunau în pîlcuri mici, se desfăşurau, mergînd pe un singur rînd, ţîşneau în goana mare de după colţul caselor şi se strîngeau grămadă la capetele străzilor, în şuvoaie negre şi groase.

La un moment dat se ivi în mijlocul străzii o bicicletă galbenă, care oscilă o secundă, apoi cîrmi spre dreapta. Bicicleta avea ghidonul înalt, iar biciclistul, care şedea ţeapăn şi liniştit în şa, ca într-un jilţ, era Herr Meyer, care se ducea la fabrică.

Cursa asta de biciclete dură cam vreun sfert de ceas : se întreceau mereu una pe alta, se adunau în pîlcuri mici, se răsfirau pe un singur rînd şi se mistuiau în şuvoiul negru şi gros de la capătul străzilor. Pretutindeni nu vedeai decît biciclete, biciclete şi iarăşi biciclete. După ce trecu sfertul acesta de ceas, şi cum nimeni nu întîrziase, pentru că nu se întîmplase nici un accident, strada deveni pustie. O femeie, care îşi ştergea sudoarea de pe faţă, mîna o pereche de dulăi vînjoşi, înhămaţi la un cărucior. Cîinii scoteau limba de-un cot, iar gîfîitul lor şuierător se auzea pînă sus la mansardă. Un călugăr îmbrăcat într-o rasă cafenie cu glugă, cu mijlocul strîns într-o cingătoare împletită, cu ciucuri, şi cu un şirag de mătănii în mînă, traversa grăbit drumul, cu capul în pămînt.

Kurt se uită pe fereastră.

— Război !

Oare cine rostise cuvîntul acesta ?

— Război !

Al cui să fie oare glasul ?

— Război !

Ce să caute războiul aici, pe străzile astea plantate pe margini cu meri, la umbra cedrilor cultivaţi şi îngrijiţi cu atîta dragoste? Ce să caute aici?

— Război!

Ce să caute aici războiul, în duduitul puternic al turbinelor înecate în verdeaţa sălciilor, în vuietul clocotitor al ecluzelor care se deschid lăsînd să treacă lungi caravane de şlepuri?

— Război!

Casele noastre, din mijlocul răzoarelor de flori, ogoarele noastre pe care cresc semănăturile de toamnă, fabricile noastre, fabricile noastre, fabricile noastre, în care de mici copii am păşit ca-n biserică, slujind zi şi noapte ca în faţa altarelor. Şi pentru ce? Pentru ce?

— Război!

Merii şi cedrii, florile şi turbinele, ogoarele şi ecluzele şi slujba pe care o oficiem pururea în fabrici, toate astea sînt făcute cu oasele noastre, cu muşchii noştri, cu sufletele noastre. Şi noi nu vrem, nu vrem în ruptul capului, nu vrem, nu vrem!

— Război!

Kurt se repezi pe scări în jos, traversă strada şi sări din mers într-un tramvai. Tramvaiul se avîntă spre centru, spre oraşul vechi. Centrul, adică oraşul vechi, cu autobuzele lui, cu barurile, pieţele şi străzile lui, cu bisericile, automatele şi burgul lui medieval se avînta în neant.

Oraşul acesta fusese mult prea liniştit pînă acum, mai că nu moţăia, în timp ce veghea odihna scheletului său medieval de piatră. Barurile şi automatele se fereau să-şi zăngănească prea tare tacîmurile şi paharele, iar autobuzele umblau cu eşapamentul închis, înăbuşindu-şi din respect uruitul motorului, de teamă să nu tulbure sau să nu curme plăcuta picoteală a veacului al şaptesprezecelea.

Şi acuma oraşul, care se trezise speriat din somn, dezmeticindu-se, în sfîrşit, se silea să ajungă din urmă

în cîteva zile, ba chiar în cîteva ceasuri, veacul al douăzecilea. Trebuia neapărat să-l ajungă din urmă ca să-şi poată păstra nevătămat scheletul său medieval. Toate gazetele urlau acelaşi lucru : cele de dimineaţă şi cele de seară, conservatoare şi social-democrate, liberal-populare şi catolice, bogate şi sărace, mari şi mici, cu şi fără cititori, gazetele ilustrate, ediţiile speciale, ziarele cu tradiţii, cum şi cele ce se adresau anume creştinilor, gospodinelor, servitorimii şi domnilor ofiţeri.

Gazetele îşi şi trimiseră corespondenţii la graniţă ; pînă una alta se anunţase apariţia a patru noi romane de război, şi primul comunicat oficial al marelui cartier general, tipărit cu caractere groase, se şi lăfăia pe prima pagină a tuturor ziarelor, fie ele creştine, social-democrate sau ale altor partide. Primul comunicat oficial privitor la operaţiile militare glăsuia :

Ieri, la ora 4 după-amiază, o patrulă de grăniceri a întîlnit în apropiere de cătunul Fanoir, la sud-vest de Metz, o patrulă de recunoaştere franceză, pe care a atacat-o. După un schimb de focuri, patrula franceză s-a retras în dezordine.

Oho ! Au şi luat-o la fugă.
O, nici nu ştiu măcar să tragă ca lumea !
— Ai citit ?
— Dar dumneata, ai citit ?
— Ai auzit că un spion francez, deghizat în preot, a...
— Ştii că de mult ruşii...
— Ah ! Am fost prea cumsecade, şi răbdarea noastră...
— L-au prins. Şi ce crezi dumneata ? Avea în gură o bombă cu piroxilină...
— La dracu' ! Ii trimitea kaizerului nostru scrisori şi, în vremea asta...
— În paşaport scria că-i profesoară, şi cînd colo, la percheziţie...
— Nişte netrebnici, le ţîţîie inima de frică ! Numai ce văd căştile noastre şi o iau la sănătoasa.

— Vă spun, părea nevinovată ca un prunc: avea nişte ochi albaştri...
— Eu aş fi bănuit numaidecît că era spioană!...
— Puneţi mîna pe el! Puneţi mîna...
— Ediţie spe-cia-lă!
— ...di-ţie...
— ...ală.
— Citeşte, citeşte, te rog!
— Aha-a!...
— N-am spus eu! Decînd tot spun!...
— Ai citit?
— Da' dumneata?
— Da' dumneata?...
Oho! Au şi luat-o la fugă!
O, nici nu ştiu măcar să tragă ca lumea.

Azi la ora cinci dimineaţa a fost arestat în preajma localităţii Rothe un tînăr care după spusele lui s-ar numi...

Un birjar cu cilindru dat pe ceafă se legăna pe capra înaltă, fluturînd în aer o ediţie specială. Un şofer ţinea volanul cu o mînă, iar cu cealaltă îşi vîra ediţia specială în manşetă. Schutzmann-ul îşi părăsi postul de la răscrucea străzilor şi se duse mai încolo, cam vreo zece paşi, să-şi arunce şi el ochii pe o ediţie specială, lipită pe geamul unei vitrine. Un biciclist cumpără, fără să descalece, o ediţie specială de la un băieţel care abia îşi mai putea trage răsuflarea. Pretutindeni, unde te întorceai, dădeai de ediţii speciale: în restaurante, în berării, în barurile automate, în tramvaie, deasupra capetelor, în mîinile oamenilor, în buzunare, pe jos. În ferestre, în vitrine, pe ziduri, purtate de vînt, nu vedeai decît ediţii speciale.
— Ediţie spe-cia-lă!
— di-ţie...
— ...ală.
Parcă pe străzile oraşului ar fi curs rîuri de vin tare, din care oamenii beau în neştire, în care înotau, se înecau, cădeau la fund.
Kurt strîngea mototol în pumn un petic de hîrtie albă, acoperit cu un scris ascuţit. Netezi apoi biletul,

lăsînd să-i alunece privirea pătrunzătoare peste rîndurile scrise citeț, pe urmă îl mototoli la loc și strigă :

— Ober !

După ce plăti, Kurt ieși grăbit în piață. Acolo, în vuietul și trepidația orașului care parcă se îneca, se scufunda, se opri brusc în mijlocul trotuarului. Trecătorii îl ocoleau, sau îl îmbrînceau, ori se zgîiau la el. Kurt însă nu vedea nimic din toate astea. Se uita aiurit peste capete, peste umeri, pălării și umbrele, drept înainte, în direcția de unde tocmai venise. Și tot atît de brusc cum se oprise, se întoarse, traversă piața și se urcă într-un tramvai. In aceeași clipă, din înghesuiala mulțimii de pe trotuar, se smulse un om care o luă la fugă, tăind piața de-a curmezișul. Tramvaiul se și puse în mișcare. Omul lungi pasul, sări pe scara vagonului, intră înăuntru și căută pe cineva din ochi.

— Kurt !

Kurt se uită afară pe geam, ținînd în pumn, făcut ghemotoc, peticul alb de hîrtie.

— Kurt, Kurt !... Nu m-ai văzut ?

Kurt se întoarse spre el și-și băgă mîinile în buzunare. Buzele-i erau încleștate și sprîncenele încruntate se lăsau în jos peste pleoapele subțiri.

— Noi doi nu mai avem ce vorbi.

— Kurt !...

— Ascultă ! — începu Kurt.

Dar celălalt, care îl strigase pe nume, își duse mîna la cap și șopti :

— Va să zică, fugeai de mine ?

Kurt se lăsă pe banchetă. Îi tremurau buzele, și ochii i se înroșiseră. Nu te puteai dumiri dacă în clipa următoare n-avea să înceapă a zîmbi, sau dacă nu va izbucni în hohote de plîns, nu va porni să se jelească.

În loc de asta el răspunse tot în șoaptă :

— Andrei, să știi că te urăsc... Trebuie să te urăsc. Lasă-mă în pace ! Adio !... Hai, pleacă odată !

— Vorbești împotriva rațiunii, împotriva inimii !

— Împotriva inimii ? A inimii ? — strigă Kurt, ridicîndu-se de pe bancă. — Pleacă ! Lasă-mă ! Nu mai avem ce vorbi. Pleacă odată !... Dacă nu pleci, să știi că strig, să audă tot vagonul cine ești. Și atunci...

— Strigă! N-ai decît să strigi. Nu mă mişc de aici, auzi tu?

Amîndoi stăteau faţă în faţă, continuînd să privească îndărătnic unul în ochii celuilalt. Erau amîndoi palizi, cu chipurile schimonosite de încordare şi scăldate în sudoare.

— Aştept!

Kurt nu scotea o vorbă.

— La revedere, Kurt. Sînt sigur că va veni o zi cînd ai să te trezeşti.

— Nu-s ipocrit. Mergi sănătos! — spuse Kurt, întorcînd capul.

Starţov sări din vagon.

Pe stradă văzu un vînzător de ziare zburînd spre el pe bicicletă şi sfîşiind liniştea cu urletele lui răguşite:

— Ediţie spe-cia-lă!

— di-ţie...

— ...ală!

Împrejur, casele stăteau pustii şi mute. În ferestrele deschise de la mansarde flori ofilite îşi aplecau căpşoarele de parcă ar fi asistat la înmormîntarea liniştei ce învăluia strada. Oamenii de aici se aflau în centru, prin baruri automate, redacţii şi biserici. Plecaseră, fugiseră de acasă, o porniseră razna, să vadă cu ochii lor cum oraşul lor, care pirotea de veacuri, era trezit în sfîrşit pentru război, pentru glorie.

Andrei umbla agale pe ulicioarele dosnice ale mahalalelor, cu casele lor vechi de piatră ce stăteau povîrnite într-o rînă, fără să respecte nici o aliniere. Nu se grăbea şi nici n-avea de ce să se grăbească, pentru că n-avea unde să se ducă. În urma lui rămîneau anii pe care nu-i mai putea întoarce şi care nu-i mai foloseau la nimic. Oamenii nu vor mai fi niciodată aşa cum au fost odată. În definitiv, parcă nu-i tot una încotro mergi? Şi nu-i tot una unde ajungi? Şi apoi, la drept vorbind, poţi să ştii dac-ai s-ajungi vreodată?

Viaductul de peste linia ferată ce duce la Fürth, cea mai veche din căile ferate ale Germaniei, viaduct peste

care Andrei trecuse de atîtea ori, se afla acum sub paza unui post militar.

Oare băgase de seamă Andrei că soldații purtau uniforma verde-cenușie cu nasturi mați, ranițe din piele de vițel, cu părul în afară, căști cu apărători de pînză și cartușiere la cingătoare, de o parte și de alta ? Băgase el de seamă oare că soldații erau în ținută de campanie și că pretutindeni, de la ferestre sau din pragul caselor, pe străzi, de pe trotuare, toată lumea se uita la uniforma asta ? Văzuse, oare, că la ferestrele vagoanelor trenului ce alunca spre Fürth, începuseră să fluture batiste, umbrele, pălării, mîini, și că din aceleași ferestre își luară zborul, căzînd la picioarele soldaților în uniformă de campanie, flori, trabucuri, țigări, și din nou flori, flori și iarăși flori ? Observase el oare cît de maiestos își ridicară capetele soldații în uniformă de campanie și zîmbetul de superioritate ce li se așternu pe buze la vederea batistelor, umbrelelor, pălăriilor și florilor aruncate pe ferestrele vagoanelor ? Soldații în uniformă de campanie nu s-au obosit să strîngă toate florile aruncate la picioarele lor, mulțumindu-se să-și înfigă cîte un trandafir în țeava armei și la cartușiera de la cingătoare. Cine putea să strîngă toate florile pe care patria le așternea în calea ostașilor în uniformă de campanie ? Văzuse, oare, Andrei toate astea ?

Și dacă le-ar fi văzut, nu era tot una ?

Andrei mergea cu capul în jos.

Pe scara proaspăt spălată și luminoasă, chiar în dreptul ușii apartamentului în care locuia Andrei, așteptau nemișcați niște oameni în pardesie negre, lungi, și cu gambete pe cap. Erau cinci. Nici unul nu vorbea. Andrei îi observă abia cînd se trezi în mijlocul lor.

Un om palid, bărbierit și cu niște ochi blînzi de culoare deschisă, își ridică gambeta întrebîndu-l.

— Herr Starțov ?

— Da.

— Fii atît de bun și intră, — și-i deschise lui Andrei ușa descuiată.

— Poate că Herr Starțov bine voiește să ne arate lucrurile dumnealui?

Patru dintre ei își scoaseră gambetele, își dezbrăcară pardesiile și vestoanele, își desfăcură manșetele și-și suflecară pînă la cot mînecile cămășilor în dungulițe. De curelele subțiri cu care erau încinși, atîrnau, lipite de șold și vîrîte în tocuri de piele galbenă, niște revolvere delicate.

CAPITOLUL DIGRESIUNILOR

LEGENDE — ZVONURI — ÎNTÎMPLĂRI

Vila Urbach se află undeva în munţi, nu departe de graniţa Bohemiei. În jurul ei cresc pini care, roşcaţi la amiază, devin liliachii cînd se lasă seara. În vîrful munţilor se înalţă stînci pleşuve şi colţuroase. Privite din depărtare, par nişte mobile vechi şi hodorogite, trîntite acolo claie peste grămadă. De pildă, pe una din culmi se înclină către apus cele Trei Călugăriţe, îmbrăcate în rase şi cu glugile lăsate pe spate. Una dintre ele ţine în mîini un şirag de mătănii, adică nişte tufe încîlcite de iarbă neagră, ce ies dintr-o crăpătură a stîncii. Prin valea ce coboară spre vila Urbach şerpuieşte panglica albă a şoselei, iar paralel cu ea, o cale ferată îngustă. La poalele muntelui Lausche, cu coaste drepte, acolo unde începe valea, se zăreşte acoperişul afumat, de ţiglă roşie, al staţiei. De sus, de pe culmea rotunjită ca un sîn a muntelui Lausche, valea, şoseaua şi calea ferată par să încapă toate în palmă. Fluieratul locomotivelor se aude, aici, ca un ciripit de vrăbii. Şi tot aici îşi doarme somnul ecoul, cufundat adînc în moliciunea cetinilor tinere. În schimb sunetele care vin de jos, din vale, trebuie să treacă peste şapte colnice pînă

să ajungă la cele Trei Călugărițe. Cînd se lasă seara și căruțele de țară se îndreaptă degrabă spre casă, de teamă să nu le apuce noaptea pe drum, nici un om, fie el cît de curajos, nu s-ar încumeta să mîie la picioarele celor Trei Călugărițe.

Despre vila Urbach nu circulă nici un fel de legende. Se știe numai că vila se chema înainte von Freyleben, pînă ce ultima descendentă a acestei familii s-a măritat cu un bărbat fără ocupație și fără titluri de noblețe, un oarecare Urbach.

De-ar fi fost neapărată nevoie, s-ar fi putut născoci, în cel mai rău caz măcar o legendă despre vila von Freyleben. Însă nu se simțea nici o nevoie de așa ceva.

La miazănoapte de cele Trei Călugărițe se află ruinele unei mînăstiri a ordinului capucinilor. Mînăstirea fusese lovită de trăsnet și mistuită de foc în ziua în care călugării ademeniseră în fundul unei hrube pe două mîndre din satul vecin. Capucinii pieriseră toți, pînă la unul, în flăcări. Mîndrele fuseseră însă salvate printr-o minune, de mîna proniei cerești, care le ocrotise fetia, pentru a da o pildă edificatoare cucernicilor creștini. Faptul acesta a fost adeverit de sătenii, prin mîinile cărora au trecut apoi mîndrele. Aici ar fi cazul să povestim bătăile de pomină ce s-au iscat, pentru aceste fete, între flăcăii de însurat din tot ținutul, care mai de care dintre ei vrînd să ajungă printr-însele la pronia cerească. Dar nu-i acum timpul să ne oprim asupra acestor istorii.

Vorba e că țăranilor nu le ardea de legende. Inainte de a se fi aciuit, prin aceste locuri, ordinul călugăresc al capucinilor, castelul, care slujise creștinește smeritei lor frății, fusese multă vreme reședința Markgraf-ilor ce domneau peste micul comitat de graniță Mühlen- Schönau. Strămoșii acestui nobil neam de cavaleri au fost cîndva papistași și au echipat pe socoteala lor, în două rînduri, detașamente de cruciați. Pe vremea războiului de treizeci de ani, Markgraf-ii au stat după crenelele castelului lor ca niște lilieci. Pe urmă s-au apucat de tîlhării la drumul mare, în

Saxonia, care era protestantă. Apoi neamul lor se astîmpără și se lăsă cuprins de lîncezeală. Cardinalul Sebastiani ceru Markgraf-ilor adăpost pentru o frăţie din ordinul sărăcit al capucinilor. Markgraf-ii și-au dăruit castelul pentru a deveni lăcaș mînăstiresc, lucru pe care au avut grija să-l trîmbițeze în toate statele catolice. Pe vremea aceea, în afară de urechelnițe și păianjeni, nu mai rămăseseră alţi locuitori în castel.

Mai spre apus de Lausche, chiar la poalele muntelui, se înfiripase un alt castel, mai mic, mai tineresc și mai vesel decît celălalt. Aici fuseseră strămutate moaștele cavalerilor care cedaseră călugărilor capucini urechelnițele și păianjenii. Aici se păstrau și relicvele rămase de pe urma vlăstarelor din vița domnitoare peste comitat, și tot aici trăia și ultimul vlăstar, Maximilian-Johann von und zur Mühlen-Schönau, un băiețel tăcut, frumușel și bălai. Copilul creștea sub îngrijirea unui tutore și sub ochii țăranilor, urmașii celor care încercaseră în două rînduri să elibereze mormîntul mîntuitorului din mîinile necredincioșilor.

Iată de ce locurile astea nu aveau nevoie de nici un fel de legendă. Iată de ce cînd te uitai în urma unui țăran, care-și mișca picioarele în mers întocmai ca un cal, ți se părea că-l vezi purtînd în spinare toată povara grea a veacurilor, cu toți cavalerii, prinții, cardinalii și călugării lor. De n-ar fi fost spinările astea, cine știe dacă în biblioteca castelului de la apus de Lausche s-ar mai fi găsit minunatul foliant, cu pete de mucegai pe el: „Arborele genealogic și istoricul stemelor neamului Markgraf-ilor, stăpînitori asupra comitatului von und zur Mühlen-Schönau".

Ce ar mai fi de adăogat după cele spuse mai sus despre vila Urbach?

Nimic, decît bîrfeli. Ei da, asta da!

Ciudat om mai era și Herr Urbach ăsta! Poate că în altă țară n-ar fi stîrnit de fel curiozitatea. Dar în Germania! În Germania!...

În primul rînd, cu ce se îndeletnicea? Era moșier. Bine. Dar de ce nu-și arunca niciodată ochii prin

căşărie, nu cerceta grajdul pentru vaci şi nici că se sinchisea de cositul fînului? Că avea un vechil? Bun. Desigur că n-o fi un lucru tocmai înţelept să laşi gospodăria unei moşii atît de mari pe mîna unui simplu simbriaş, însă, de, un om bogat poate să-şi facă orice gust! Totuşi de ce nu-i cerea niciodată Herr Urbach socoteală vechilului, şi-l trimetea de fiecare dată la nevastă-sa, Frau Urbach, născută von Freyleben? Să fi fost oare din pricină că Herr Urbach va fi fost slujbaş la stat? Sau membru al Landtag[1])-ului? Nici gînd de aşa ceva. Sau, poate savant? Nu. Dealtfel, de ar fi fost aşa i s-ar fi spus Herr Professor. Atunci poate că era scriitor? Nici asta. N-ar fi fost jandarm să n-o fi ştiut. Să nu fi fost oare decît rentier? Păi aşa trăieşte un rentier? Urbach era o zi acasă, una în oraş şi una la băi, iar nopţile în munţi, la vremea prînzului încă dormea, şi, cîteodată, nu ieşea cîte trei zile şi trei nopţi de-a rîndul din birou. Viaţa pe care o duce un adevărat rentier are tipicul ei, prescris de un întreg consiliu de profesori. Rentierul nu trăieşte ca să trăiască, ci ca să-şi îngrijească tot timpul sănătatea. Se spunea că Herr Urbach era ocupat cu nu ştiu ce proiecte. Dar ce fel de proiecte ar fi fost acelea, nimeni n-avea habar. Aşa că tot ce se spunea despre el erau mai curînd vorbe în vînt.

Nu. Hotărît lucru, Herr Urbach era un om sucit. Niciodată nu s-ar fi măritat Frau Urbach cu el, de nu era... Intr-un cuvînt: pe cînd era încă Fräulein von Freyleben i s-a întîmplat să facă un băiat. În afară de asta era niţeluş şchioapă şi asta încă din copilărie. Altfel însă, era o cucoană respectabilă, severă şi foarte virtuoasă şi îţi venea peste mînă să n-o saluţi, cînd trecea în trăsură pe şosea.

Aveau şi copii. Băiatul, a cărui venire pe lume făcuse să cadă, aşa din senin, norocul pe capul lui Herr Urbach, şi o fetiţă pe care o chema Marie. E surprinzător cît de dreaptă şi neînduplecată se dovedeşte a

[1]) *Landtag* — parlament al ţării, al provinciei, al regiunii, spre deosebire de *Reichstag* (parlamentul imperiului) (în limba germană). (N. trad.)

fi soarta. Băiatul, Heinrich-Adolf, cel mai mare dintre copii — care desigur că nu era Urbach, ci Heinrich-Adolf von Freyleben — era singurul vlăstar şi moştenitor al neamului von Freyleben şi semăna cu maică-sa. Fata, Marie... Ei, cam ce-am putea să spunem despre fata asta?

Să bîrfim? Ei da, dacă-i vorba de bîrfit, foarte bine!

Puteţi întreba de dînsa pe orice ţăran din ţinut. Nu-i unul care să n-o ştie. Marie e peste tot prezentă, oriunde, şi totdeauna răsare, aşa, din pămînt, ca o arătare. De intra cumva fuguţa într-o curte, apoi, să ştiţi, era semn rău. Acolo, în gospodăria unde intra ea, trebuia musai să se întîmple un bucluc: să se îmbolnăvească calul, să se strice secerătoarea sau, măcar, să se corăslească laptele. Intr-o zi, Marie se oprise în faţa bisericii. Tocmai atunci ieşea de acolo organistul.

— Bună ziua, fetiţo, — îi spuse acesta.

In aceeaşi clipă Marie se uită la el cu nişte ochi, că pe organist începu numaidecît să-l gîdile în nas. Şi ce credeţi că s-a întîmplat? Bietul om a prins un guturai aşa de straşnic, că de rusalii, tocmai în mijlocul liturghiei, l-a apucat strănutatul, de nu se mai auzea din tot corul decît hap-ciu! şi iar hap-ciu!

Altă dată Marie îşi aruncă ochii pe fereastră în biroul preşedintelui consiliului comunal, care şedea aplecat peste hîrţoagele lui şi-şi făcea tot felul de însemnări.

— Uf! — oftă Marie. — Da' multe hîrtii mai ai! Cum de nu le încurci?

— Nu le încurc, — răspunse preşedintele. — Tocmai deaceea-s preşedinte, ca să nu mă-ncurc. Şi acum, fetiţo, şterge-o deacolo, că mă stinghereşti.

— Lasă, că de încurcat, tot ai să te-ncurci, — îi cobi Marie.

Şi o zbughi de la fereastră.

Din ziua aceea preşedintele s-a încurcat atît de tare, încît a venit un inspector de la oraş, care a dispus să fie scos din slujbă.

Nu mai încape nicio îndoială că fetiţa asta avea pe dracu' într-însa şi că se născuse într-un ceas rău...

Cum însă prin locurile acele nu era nevoie de nici un fel de legende, pentru că şi aşa nu era piatră să nu-şi aibă legenda ei, la fel nu era nevoie de nici un fel de trăncăneli pe socoteala Mariei, fiindcă povestea copilăriei ei era înţesată cu tot felul de întîmplări şi taine, a căror dezlegare era poate mai surprinzătoare şi mai cumplită decît tot ce trăncănea lumea.

Marie era cam de vreo trei luni cînd moartea venise întîiaşi dată s-o ia. Herr Urbach adusese de la oraş doi doctori şi nouăsprezece zile în şir nici unul dintre ei n-a părăsit vila Urbach. Timp de nouăsprezece zile copilul se zbătuse între viaţă şi moarte. Fetiţa zăcea liniştită, fără să scoată un scîncet. O singură dată pe zi, numai către seară, o apuca fierbinţeala şi atunci ardea ca focul. Noaptea fierbinţeala scădea încetişor şi obrăjorul ei se făcea cum e cenuşa. Ochii copilului, care aveau uneori limpezimea unui izvor toamna, se aţinteau deodată asupra tatălui ei, şi atunci Herr Urbach îşi lua lumea în cap şi începea să bată coclaurii munţilor. Doctorii făceau consult, scriau reţete, îi dădeau o mulţime de explicaţii părintelui, apoi se urcau în odăile lor şi se apucau să joace şah. Servitorii alergau cu reţetele la farmacie, aduceau comprese, termometre, leacuri de pus în baie, apoi se duceau la bucătărie şi socoteau pe îndelete cam cît o să-l coste pe boier înmormîntarea copilului.

Marie trăgea să moară. Şi asta n-o vedeau numai străinii, adică doctorii şi servitorii, ci şi tatăl ei. Herr Urbach dispărea tot mai des de acasă, pleca în munţi şi se întorcea hoţeşte, pîndind cu urechea liniştea care domnea în odaia copilului. Frau Urbach aştepta sfîrşitul la ea în odaie, de unde nu ieşea niciodată.

A optsprezecea zi, unul dintre medici, care se plictisise să tot piardă la şah, plecă, făgăduind să trimită în locul lui pe un alt coleg de la oraş. A nouă-

sprezecea zi celălalt doctor spuse că nu mai putea fi de nici un folos.

Seara, cînd trupuşorul aproape neînsufleţit al copilului ardea ca focul, în odaie se auzi un scîncet. Era un scîncet scurt şi neputincios, care făcu să se trezească proaspăt în mintea tuturor scîncetul tînguios, cu care în urmă cu trei luni îşi anunţase sosirea pe lume Marie.

— Semn bun, — spuse sora, — înseamnă că s-a născut a doua oară, copilul.

Herr Urbach izbucni în hohote de plîns.

— Îmi pare, — spuse doctorul la plecare, — c-am aplicat un tratament bun, cu toate că ne-a venit foarte greu să punem diagnosticul.

Ceasul acesta a statornicit odată pentru totdeauna locul pe care Marie avea să-l ocupe în sînul familiei. Copila ajunse odorul tatei, pe cînd maică-sa nu putea s-o sufere. Era un lucru inevitabil, dat fiind că la ei în familie era un vlăstar care purta, ce-i drept, numele de Urbach, dar în ale cărui vine curgea sîngele Freyleben-ilor. Dar acest lucru se întîmplă chiar în ceasul cînd Marie se născu a doua oară.

Laptele de capră cu care fu hrănită după boală o făcu să se întremeze. Cum începu să apuce cu mîna, taică-său îi aduse o mulţime de jucării. Cîtă vreme văzu oameni în jur, Marie nici nu se uită măcar la ele, însă cum rămase singură în căruciorul ei, prinse să le cerceteze.

La nouă luni Marie începu să umble. Herr Urbach, care se întîmplase să fie de faţă, avu prilejul să urmărească acest eveniment. Fetiţa şedea jos pe parchet, printre jucării. Doica ieşise din odaie. Marie, care o petrecuse cu privirea ca şi cum ar fi vrut să se asigure că n-a mai rămas nimeni în odaie, întinse mînuţele spre un scaun şi, opintindu-se din răsputeri şi gîfîind, reuşi, în sfîrşit, să se scoale şi începu să-şi depene picioruşele, care se împleticeau, refuzînd s-o asculte. Făcu mai întîi înconjurul scaunului, ţinîndu-se de el; apoi se hotărî să încerce a

însăila cîțiva pași, fără să se sprijine de nimic, și se îndreptă către pat. Dar în aceeași clipă căzu pe spate, lovindu-se cu ceafa de podea. Herr Urbach făcu fără să vrea un pas înainte. Marie se ridică cu greutate și se chinui să ajungă cu mînuța la ceafă, să frece locul unde se lovise, însă nu izbuti, și atunci gînguri ceva și se uită în jur.

În spatele ei se afla scaunul, iar în față pătucul. Ca să se agațe de scaun n-avea de făcut decît doi-trei pași. Patul însă era ceva mai depărtișor. Marie se hotărî să ajungă la pat. Începu prin a se întoarce cu fața în jos, apoi, cu multă cazna, își aduse genunchii sub burtă, după care stătu să se odihnească o leacă în patru labe. Îi venea tare greu să-și deslipească mînuțele de pe podea și să-și țină în același timp capul ridicat. Și ar fi putut ajunge atît de ușor la pat, mergînd de-a bușilea, însă ea își pusese în gînd să umble copăcel și socotea că trebuia neapărat să facă ceea ce îi intrase în cap. Își desprinse deci o mînuță de pe podea și o flutură în aer: de astădată însă, cum toată greutatea trupșorului se sprijinea pe cealaltă mînuță, nu mai era chip să se scoale de jos. Atunci Marie se așeză iar ca să se odihnească și după cîtva timp începu aceiași operație de la capăt. Își aduse iar genunchii sub burtă, stătu să se odihnească puțin și iar își flutură mînuța prin aer. Însă în clipa aceea, tam-nesam, piciorușele i se îndoiră singure și Marie se trezi deodată pe vine. Atunci își propti mînuțele în genunchi, se opinti, și fără să și le mai desprindă, întinse întîi un piciorus, apoi pe celălalt. Încredințîndu-se că era în stare să umble, întinse o mînuță, se îndreptă treptat, treptat din șale și, poticnindu-se la tot pasul, merse așa înainte, tot înainte, legănîndu-se, pînă ce ajunse lîngă pat. Ajunsă aici, desprinse și cealaltă mînuță de pe genunchi, începu să bată veselă din palme, măcăind ca o rățușcă și se prăvăli peste pat, înfigîndu-și amîndouă mînuțele în plapumă.

Herr Urbach se repezi numaidecît la ea și o ridică

în sus, deasupra capului, îndrugînd tot felul de cuvinte fără şir.

Iar Marie, care de obicei era liniştită, se porni deodată să plîngă, şi plîngi şi plîngi, de nu mai putea s-o împace, ca şi cum s-ar fi supărat foc c-o pîndise cineva şi-i iscodise singurătatea.

Cît s-au mai chinuit după întîmplarea asta s-o înveţe pe Marie să umble, dar degeaba ! Cum o puneau în picioare se lăsa pe vine şi n-o mai urneai de acolo, de parcă-ar fi fost stană de piatră ; şi aşa a fost pînă a împlinit un an, cînd a început să se ridice singură pe picioare şi să meargă fără ajutorul cuiva.

MARKGRAFINA DE PIATRĂ

Covorul moale de cetini putrede, şirurile regulate de copaci din pădure, buni de făcut catarge, stîncile ferecate cu fuioarele de iarbă neagră ce se căţărau pe ele de-a lungul crăpăturilor, munţii ce se îmbulzeau jur împrejur, ruinele castelului, valea încinsă cu cordeaua drumului de fier, şi povîrnişul lin, aproape ca în palmă, de la poalele muntelui Lausche, iată camera în care îşi petrecuse Marie copilăria.

Pe Marie o apăsa vila cu toate mobilele ei şi de aceea iarna era cea mai mare pacoste a vieţii ei. Fetiţa, însă, stătea şi iarna mai tot timpul pe afară, în ger şi vînt, mergea cu schiurile, se dădea cu săniuţa, alerga şi se căţăra pe pietrele îngheţate şi lunecoase. Fugea şi se căţăra sprintenă, fără s-o simtă nimeni, ca o capră, încleştîndu-şi mînuţele pe muchiile stîncilor fie ele cît de drepte, şi sprijinindu-se cu agilitate de fiece colţ, cît de mic. Aveau dreptate aceia care spuneau că seamănă cu doica ei, o femeie gîlcevitoare, care le căuta tuturora ceartă cu lumînarea, şi de care toţi localnicii din ţinut erau sătui pînă peste cap.

Într-o toamnă, Marie dispăru de acasă. O căutară toată ziua, fără să-i dea de urmă. Către seară, vila Urbach dădu alarma în sat şi trimise oameni în cele

patru zări. Îi descusură pe copiii din sat, prieteni de-ai Mariei, însă nici unul dintre ei n-o văzuse.

Un întuneric des ferecase pădurea, de nu mai știai în ce parte-s copacii. Drumurile se afundau în noapte și o burniță măruntă își spînzura perdelele-i reci între coamele munților.

Ridicară tot satul în picioare. Țăranii își luară felinarele și se împărțiră în cete, dar tocmai cînd se pregăteau să plece care încotro, văzură venind pe drumul mare, într-o goană besmetică, o căruță cu un argat tînăr. Calul era tot numai spume, fînul din căruță răvășit, iar omul, leoarcă de sudoare, dîrdîia de frică și trecu o bună bucată de timp pînă să poată povesti ce i se întîmplase.

În sfîrșit, aflară din gura lui că trecînd prin dreptul celor Trei Călugărițe se pornise de sus o zarvă cumplită. Flăcăului i se păruse că munții o luaseră razna și că necuratul izbucnise într-un hohot de rîs și lătrase după el. Calul o rupsese la fugă, ca lovit de streche, și numai norocul îl salvase să nu se prăvale din căruță. Tot timpul se rugase la domnul Isus Hristos, îndrugînd toate rugăciunile pe care le știa și pe care le învățase de la pateri. În urma lui se auzeau șuierături, scrîșnete din dinți, hohote de rîs și lătrături. Se vede că însuși Belzebut își sărbătorea ziua de naștere.

Nu era chiar așa de ușor să găsești oameni care să se încumete s-o pornească în toiul nopții spre cele Trei Călugărițe. Herr Urbach se puse în fruntea celor mai curajoși dintre țărani. Se vede că-și cunoștea bine fata, de vreme ce imediat se gîndise că nu putea fi altundeva, decît plecată la ospățul diavolului.

Făcea să fie ascultat concertul pe care îl dădea tartorul dracilor în seara aceea blestemată. Jur împrejur pădurile vuiau de trosnete și pîrîituri, parcă furtuna ar fi dezrădăcinat pinii și i-ar fi trîntit la pămînt. Munții gemeau și detunau, de parcă cine știe ce dihănii le-ar fi sfîșiat pieptul cu ghiarele. Și pe deasupra mai era și noapte. Un întuneric de-ți scoteai ochii. Nu numai că nu vedeai la doi pași, dar la

fiecare clipă felinarele erau gata să se stingă din pricina ploii. Numai unul, căruia nu i-ar fi păsat de loc de izbăvirea sufletului, s-ar fi învoit poate să urce pe o noapte ca asta, pînă la cele Trei Călugărițe.

Curajul țăranilor ținu taman pînă la calea ferată, însă în ruptul capului nu voiră să treacă linia, ca să dea în șosea. Herr Urbach alese un felinar mai bun și chibzui să urce spre stîncă, mergînd pe serpentine. Cum trecu șoseaua, luînd-o pe după cele Trei Călugărițe, larma se potoli ca prin farmec. Cînd și cînd doar, de sus, de pe culme, se rostogolea un zdrăngănit sacadat de tablă scuturată într-un anumit tact. Ecoul, însă, nu mai îngîna de loc sunetele. Herr Urbach strigă:

— Marie!

— A! — răsună răspunsul.

— Te aștept jos!

— Vi-in!...

Apoi se auzi un zăngănit de fier ciocnit de o piatră și încet, încet, o liniște adîncă, statornică, se așternu peste culmi.

Marie lunecă repede pînă jos pe pietrele ude și răsări deodată în cercul de lumină galbenă al felinarului, cu hainele boțite și stropite cu o pulbere ușoară de ploaie.

Fetița duse imediat degetul la gură, dădu din cap și șopti cu un aer conspirativ:

— Să nu spui la nimeni, tăticule, că am fost eu. Tabla am lăsat-o acolo sus. Mîine mă întorc și mai aduc una.

— Ba mîine ai să stai frumușel toată ziua la tine în odaie.

— Nu, venim aici împreună. Trebuie neapărat să vezi și tu cum e acolo sus, la picioarele Călugărițelor.

— Ți-am spus doar că mîine ai să stai închisă în casă.

— Uf! Ce om! Ascultă mai bine ce-ți spun eu. Nici nu-ți închipui ce grozăvie e acolo, abia dacă te poți ține pe picioare. Sînt sigură că tu te-ai prăvăli jos de frică.

Marie rîse, îl apucă de mînă și începu să fugă, și să zburde, trăgîndu-l după ea, ca și cum ar fi venit ea să-l ia pe taică-său acasă, și nu taică-său pe ea.

Asta fusese ultima boroboață pe care o făcuse Marie fără să pățească nimic.

Cînd veni primăvara, Marie începu să-i observe mai de aproape pe prietenii ei din sat. Căuta să le pună devotamentul la încercare, alegînd dintre ei pe cei mai de nădejde, mai hotărîți și mai dîrji și care, pe deasupra, știau să-și țină gura. Nu găsi decît trei pe care se putea bizui întru totul. Erau niște băiețandri, între treisprezece și paisprezece ani, spătoși, voinici, aleși parcă anume după ochii lor, rotunzi și mari, care, de cîte ori Marie le spunea vreuna din poveștile ei fioroase, se holbau de ziceai că acuși — acuși o să le iasă din cap și o s-o ia la sănătoasa. Și, apoi fiind toți băieți isteți, știau, bineînțeles, să-și pună lacăt la gură. Dealtfel auziseră și ei de Markgrafina de piatră care fusese înmormîntată în gropnița castelului, de mult de tot, cu nu știu cîte sute de ani în urmă. Marie nu trebui să-și bată prea mult capul ca să-i înduplece să scormonească într-ascuns printre ruinele mînăstirii. Și băieții, care își făcuseră mai dinainte planul, chitind pînă și locul unde s-o șteargă după ce vor fi găsit în hrubele castelului comorile Markgrafinei, o zoreau ei acuma pe Marie să înceapă odată săpăturile.

Nu orișicine s-ar fi priceput să pună pe roate cum se cuvine o treabă atît de gingașă, cum era căutatul unei comori.

Marie, însă, știa ce avea de făcut.

Intr-o zi, își duse prietenii la taică-su în birou. Din dulapuri și de pe polițe începură să le curgă copiilor în cap teancuri de cărți, de hărți și de planuri.

— Ia uitați-vă ! Vedeți, aici scrie pe englezește : acum vreo patru sute de ani, Markgraf-ii au deschis sarcofagul Markgrafinei de piatră, din cavoul familiei. Dar, cînd au încercat să-i scoată giuvaerurile, deodată capacul sarcofagului s-a închis singur și cît ș-au căznit ei, n-au mai putut să-l deschidă.

— Uite încă un document. Asta e scris în nemțește :nemțește știți și voi să citiți — nu-i așa? „În anul o mie cinci sute șaizeci, Markgraf-ii și-au dăruit castelul ordinului capucinilor“. Vedeți? Citiți și voi : ordinul capucinilor.

Nimic de spus. Scria negru pe alb : ordinul capucinilor. Și anul se deslușea cît se poate de bine : 1560.

— Atunci înseamnă că mergeam la sigur, — spuse unul dintre părtașii complotului.

— Îhî — întări Marie și toți simțiră un fior prin inimă. — Și acuma, ia uitați-vă și aici, în cartea asta. Vedeți că e și o poză : castelul străvechi zur Mühlen-Schönau. Iar mai departe spune că sarcofagul Markgrafinei se află pînă în ziua de azi acolo, sub ruini. Pricepeți?

Bineînțeles că pricepeau, cum nici că se putea mai bine. Cum să nu fi priceput, cînd Marie desfășura în fața complicilor săi o erudiție atît de vastă? Știa nu numai englezește, dar și olandeza și chiar și americana, și le punea dinainte mereu alte foi roșcate, alte dosare voluminoase și tot felul de hărți în culori. Așa că aveau de ce să caște ochii mari.

— Și acum, la treabă! — șopti unul dintre uneltitori.

— Ba nu, — îi tăie vorba Marie. — Acuma trebuie să studiez bine chestiunea.

Cuvintele acestea sunară atît de solemn, încît căzură toți de acord că de vreme ce problema nu era încă bine studiată, nu puteau deocamdată să se apuce de treabă.

— Cine mi-a umblat azi prin dosare? — întrebă seara Herr Urbach.

— Ce vorbești! — zise Marie, care o cam băgase pe mînecă, apoi, silindu-l pe taică-său să-și aplece capul, pînă ce urechea lui îi ajunse în dreptul gurii, șopti : — Nu erau decît niște hrisoave ; știi, acolo e cheia misterului...

— Ai face mai bine să-ți vezi de aritmetică, decît să umbli după mistere.

Însă pînă la urmă tot au descoperit taina.

Au descoperit-o în pădure, în preajma ruinelor, călăuzindu-se după un plan, pe care Marie însemnase cu mîna ei toate gîrliciurile subteranelor castelului, locul unde trebuiau făcute săpăturile, cum și acela unde ar fi trebuit să fie îngropat sarcofagul Markgrafinei de piatră. Din ziua aceea presupusa existență a comorii tăinuite în hrubele castelului deveni pentru ei o certitudine.

— Jurați! Hai, spuneți după mine, — șopti Marie, ridicînd mîna.

Conspiratorii repetară după ea:

— Jurăm că nu vom destăinui nici unui om de pe lume secretul nostru. Jurăm să muncim fără răgaz pînă vom da de Markgrafina de piatră. Să muncim pîn-om cădea pe brînci, să muncim ca vitele. Jurăm să nu ne trădăm unii pe alții, să nu scăpăm nici o vorbă, măcar de-ar fi să ne pună la cazne — să fim arși cu fierul roșu, ori prăjiți pe jeratic. Jurăm să împărțim comoara între noi, frățește. Jurăm să facem rost de hîrlețe, de felinare și de frînghii. Jurăm să nu ieșim din cuvîntul Mariei. Amin!

— Stați! — spuse Marie, după ce depuseră jurămîntul. — Nu-mi place sfîrșitul. — Hai, după mine, încăodată.

Ridicară iarăși cu toții mîna și rostiră:

— Să nu ieșim din cuvîntul Mariei, cît vom trăi. Jurăm, jurăm, jurăm! Amin!

— Ei, acuma e bine. Ne putem apuca de treabă.

Și se apucară de treabă.

Prima incursiune printre ruine se mărgini la explorarea locului. Găsiră astfel un contrafort, drept și înalt, îngropat în pămînt și năpădit de mușchi, care proptea zidul, și imediat se gîndiră că acolo trebuie să fie intrarea în hrubele castelului.

În ziua următoare se apucară de săpat. Treaba asta ținu trei zile încheiate. Dimineața, cînd pe crăcile copacilor mai străluceau încă picăturile de rouă, ca niște boabe de cleștar, cei trei mici complotiști, înarmați cu hîrlețe șterpelite de prin șurile părintești, se furișau spre ruine, fiecare pe drumul lui știut. Se întîlneau

acolo, schimbau cîte o privire sumbră şi alegeau dintre ei pe unul care să stea de pază, în timp ce ceilalţi doi începeau să sape. Pămîntul era afînat, iar rădăcinile şi cioatele care nimereau sub fierul hîrleţului se făceau pulbere numai cît le atingeau. Şi cum nu dădeau de pietre, munceau cu spor. Cînd soarele se ridica sus, deasupra muntelui Lausche, un fluierat, care era semnalul convenit, ajungea la urechile paznicului. Sosea Marie, care le aducea de mîncare prietenilor ei. Asta era cea mai plăcută clipă a zilei pentru căutătorii de comori. Văleu! Ce de bunătăţi se găseau în cămara vilei Urbach! Şi ce poftă de mîncare li se deschidea, pe la vreo zece dimineaţa, săpătorilor. Chiar de le-ar fi adus numai brînză de Olanda, şi încă făcea să scormonească pămîntul cu lopata.

Marie îşi punea prietenii să-i dea raportul, ca un ofiţer pe soldaţi. Apoi cerceta din toate părţile contrafortul dezgropat, lovea cu lopata pămîntul şi exclama:

— Auziţi cum sună?

— Cum să nu! Face u-u-u! — răspundeau micii conspiratori.

— Nu mai e mult şi dăm de gîrlici.

— Dăm. Sigur că dăm.

Şi ce să vezi, nu trecu mult şi dădură de gîrlici.

A treia zi dimineaţa, după ce isprăviră de mîncat, se apucară iar să sape. Deodată şanţul în care stăteau afundaţi se prefăcu într-o groapă. Speriaţi făcură un pas îndărăt şi se uitară unul la altul. Apoi încercară să sape cu băgare de seamă pămîntul de pe marginea gropii. Bulgării de pămînt care se rostogoleau înăuntru, huruiau pe podeaua tare şi ascunsă în întuneric a hrubei. Toţi scoaseră un ţipăt voios şi totodată speriat, ca de pasăre.

— Frînghia! — porunci Marie şi alese din grămada de bulgări o piatră colţuroasă.

Operaţiile ce se desfăşurară apoi fură rapide, precise şi fără nici un hop, ca o manevră pe puntea unei corăbii.

Legară o piatră de capătul frînghiei şi făcură astfel o cumpănă cu care măsurară adîncimea gropii. După aceea, băieţii aduseră un trunchi uscat de copac

şi-l proptiră deasupra gropii. Legară un capăt al frînghiei de trunchi, iar la celălalt făcură un juvăţ.

Marie îşi vîrî trupul în juvăţ şi luă felinarul în mînă, aruncîndu-le o privire triumfătoare prietenilor ei. Avea o mutrişoară încordată, gura întredeschisă, iar buzele îi tremurau convulsiv şi-n clipa aceea semăna grozav cu o pasăre de pradă. Fata se aşeză pe traversă, lăsîndu-şi picioarele să spînzure în groapă şi comandă :

— Gata !

Băieţii se proptiră vîrtos cu picioarele în pămînt şi întinseră de frînghie. Marie îşi dădu drumul de pe trunchiul copacului şi capul ei se contură lămurit deasupra gurii întunecate a şanţului, apoi se mistui în pămînt. Frînghia intrase în groapă, întinsă tare, şi vibra ca o coardă. Voinicii stăteau cu ochii aţintiţi în adîncul văgăunii căscate la picioarele lor, abia îndrăznind să răsufle, tot aşa cum mîinile lor tremurătoare abia se încumetau să slobozească puţin cîte puţin frînghia. Dar iată că funia îşi slăbi deodată încordarea, începu să se bălăbănească în aer şi în cele din urmă îşi dădură seama că era liberă. De sub pămînt veniră nişte sunete înăbuşite, abia auzite :

— Coborîţi şi voi !

Cînd părtaşii complotului îşi aplecară capetele deasupra văgăunii şi ochii lor reuşiră să desluşească pe fund dîra de lumină a felinarului şi faţa ştearsă, ca o pată, şi îngrozitor de palidă a Mariei, auziră iarăşi glasul acela străin, înăbuşit :

— Am dat aici de o hrubă. Coborîţi şi voi şi luaţi hîrleţele. Eu o iau înainte.

Băieţii văzură faţa palidă a Mariei dispărînd sub pămînt şi lumina felinarului, devenind din ce în ce mai slabă, mai ştearsă, pînă ce se stinse cu totul, lăsînd în loc un întuneric nepătruns. Atunci traseră frînghia sus şi se aşezară ceva mai încolo, pentru a chibzui care dintre ei să coboare în hrubă.

În aceeaşi clipă, însă, pămîntul se cutremură sub picioarele lor şi un vuiet greu făcu să clocotească munţii, răsunînd din culme în culme. Contrafortul se

mistui în pămînt şi în locul unde se afla groapa, care o înghiţise pe Marie, stătea acum căscată o prăpastie fără fund. În clipa imediat următoare, complotiştii se risipiră ca potîrnichile. De pretutindeni, din spatele ruinelor, se auzi trosnet de vreascuri călcate în picioare şi de pietre ce se rostogoleau la vale. Zgomotele se pierdură treptat, treptat în depărtare.

Pe urmă coborî liniştea.

Aşa veni a doua oară moartea s-o ia pe Marie...

Jurămîntul pe care îl făcuseră căutătorii de comori nu fu călcat. Ce-i drept nu trebuiră să fie supuşi la cazne, arşi cu fierul roşu, ori pîrliţi la foc, fiindcă lopeţile uitate lîngă şanţuri îi dădură de gol pe toţi complicii, totuşi trecură prin ceasuri de restrişte. Şi nu se ştie ce le cătrăni mai tare inima: pumnii părinteşti, al căror gust îl cunoşteau mai de mult, sau pierderea comorii, a cărei amăgire se spulberă odată cu căderea serii.

Pentrucă seara, după zece ceasuri de la prăbuşirea contrafortului, cînd ţăranii pătrunseră în catacombe şi Marie sări plîngînd în braţele lui taică-său, primele ei cuvinte fură:

— Markgrafina nu-i aici...

Un căpeţel de fitil carbonizat mai licărea încă, nevolnic, în felinarul cu care Marie coborîse în hrubă şi pe care îl ţinea strîns cu amîndouă mîinile. Era încruntată şi pămîntie la faţă. Lacrimi îi alunecau încet pe obraji.

— Ce proastă mică eşti, oh, ce proastă, — o mustră Herr Urbach. — De ce nu m-ai întrebat mai înainte pe mine? Markgrafina e îngropată în castelul nou.

Astfel se născu Marie a treia oară.

Asta se întîmpla tocmai în ziua cînd Marie îşi sărbătorea a treisprezecea aniversare. Ţăranii puseră pe seama acestei coincidenţe schimbarea care se petrecu într-însa începînd din ziua aceea.

Marie deveni tăcută, aşezată, nu-i mai rămase nimic din vioiciunea ei. Era un copil încă, însă atît înfăţişarea cît şi firea ei căpătaseră unele trăsături mature ce se pregăteau să acopere şi ceea ce mai rămă-

sese copilăresc într-însa. Nimeni din toţi cei ce aveau de-a face cu ea nu putea s-o sufere, mai cu seamă din pricina licărului răutăcios şi îndărătnic din ochii ei, a căror căutătură îngheţată era reflexul unui gînd chinuitor, ce o urmărea neînduplecat.

De atunci, Mariei începu să-i meargă vestea că avea ea ce avea cu ăl cu coarne şi că era mai bine să te fereşti din calea ei. Tocmai atunci se întîmplase şi istoria cu preşedintele, care-i lăsase pe toţi nedumeriţi, şi aceea cu prea cinstitul organist care, datorită fetiţei, strănutase tot timpul liturghiei, în ziua de rusalii.

Bătrînul vizitiu al lui Herr Urbach, care tăiase în viaţa lui un popor întreg de găini, gîşte şi raţe, într-o bună zi nu mai vru în ruptul capului să îndeplinească slujba de călău. Au trebuit oamenii să-l scuture bine la bucătărie ca să-l facă să spună ce i se întîmplase ultima oară în şură, cînd se pregătea să taie un gînsac. Omul le povesti că nici nu apucase bine să se aşeze pe scaun şi să strîngă gînsacul între genunchi, că tocmai în clipa cînd se pregătea să ridice cuţitul deasupra păsării, Fräulein Marie dădu buzna în şură şi-i ceru s-o lase să taie gînsacul cu mîna ei. Da-da ! Cu mîna ei ! Vă daţi seama cum i-a venit lui auzind aşa ceva ! Bineînţeles, a încercat în fel şi chip să-i scoată asta din cap, s-a rugat de ea, a şi ameninţat-o c-o s-o spună stăpînilor. Credeţi că fetei îi păsa ceva ? Apucase gînsacul de gît şi o ţinea într-una pe limba ei : să-i dea cuţitul. Pînă la urmă aproape i-l smulse din mînă şi — harşti ! — reteză gîtul bietului gînsac. Nu izbuti însă să-i desprindă capul de trunchi ; sîngele începu să gîlgîie şi pasărea se smulse din mîinile vizitiului. Era o pasăre mare şi voinică. Gînsacul bătu de două, trei ori din aripi, îşi făcu vînt şi începu a zbura în lung şi în lat sub acoperiş lovindu-se de grinzi şi de stîlpi şi gîgîind răguşit. Era mînjit tot de sîngele care se prelingea în picături negre şi grele pe podeaua de lut.

Marie stătea nemişcată lîngă uşorul uşii şi urmărea cu o privire moartă şi rece zbuciumul pasării ce-şi dădea duhul. Văzînd asta, vizitiul o zbughi ca

năuc din şură. De atunci îl treceau fiorii cînd îşi aducea aminte de ochii Mariei şi-i era groază să mai intre în şură, unde îi văzuse. Iar acum să-l fi jupuit de viu şi n-ar fi fost în stare să taie o pasăre.

Curînd după istoria cu gînsacul, Marie şterpeli pisica lui Adolf, aceea la care ţinea el mai mult.

Ah, da! Heinrich-Adolf... Aşa e, cînd vorbeşti de Marie, nu mai apuci să spui nimic despre frate-său mai mare. Copiii trăiau despărţiţi unul de altul, fiecare în odaia lui, fata într-o aripă a casei, băiatul în cealaltă, şi nu se puteau suferi unul pe altul. Aveau fiecare alţi profesori, alte bucurii şi pînă şi duşmăniile lor erau diferite. Marie era fiica lui Urbach, Heinrich-Adolf era fecioraşul lui Frau Urbach, născută von Freyleben. Pe copii nu-i unea decît numele şi sufrageria, ba chiar mai mult sufrageria decît numele. Încolo erau străini.

Adolf, care îşi făcea mereu de lucru cu fel de fel de jivine, observă că pisica lui favorită, o mîţă de Angora, dolofană şi crescută în puf, intrase ca în pămînt.

În toată casa se auzeau uşi trîntite şi larmă de glasuri răsuna sub bolţi şi pe coridoare. Pînă şi Frau Urbach ridica de zor, cu bastonul ei cu gumă în vîrf, îmbrăcămintea fotoliilor şi a canapelelor, şi macaturile, ca să se uite pe sub mobile şi sub paturi. Adolf alerga din odaie în odaie, ţipînd, scîncind şi bătînd din picior. În cele din urmă îşi luă inima în dinţi şi se duse să cerceteze şi cealaltă aripă a vilei unde se aflau odăile lui taică-său. Se apropie tiptil, ţinîndu-şi răsuflarea, de camera Mariei şi după ce stătu în cumpănă o clipă în faţa uşii, o dădu de perete cu putere şi se năpusti înăuntru, dar deodată încremeni locului.

Atîrnată de suportul lămpii de perete de la capul patului, pisica, cu un şnur petrecut în jurul gîtului, se legăna, cu coada strînsă între picioare şi cu blana moale şi lungă înfoiată pe spinare. Labele dobitocului zvîcneau iar mustăţile lucioase şi drepte îi tresăreau uşor deasupra dinţilor rînjiţi, ca şi cum

ar fi gîdilat-o cineva, în timp ce pîntecele supt convulsiv era lipit de șira spinării.

Adolf n-o zări nicăieri pe Marie. Se repezi la pisică, o ridică și se apucă să tragă de șnurul care îi intrase în carne și i se încurcase în blană. Gîfîind, cu obrajii, roșii ca focul, scăldați în lacrimi, șuierînd printre dinți tot felul de ocări, băiatul bătu din picior scos din răbdări și răsturnă o farfurioară cu lapte pusă jos pe podea. Apoi începu să țipe de ridică toată casa în picioare. Pisica, venindu-și puțin în fire, își înfipse ghiarele într-însul. Din toate colțurile vilei se auzeau alergînd servitorii.

Marie însă nu era de găsit nicăieri...

Seara, stătea în biroul lui taică-său, mică și zgribulită ca un pui de fiară, urmărindu-l pe sub sprîncene, cu ochii ei umezi și ageri, pregătindu-se parcă să înfrunte un atac.

Herr Urbach umbla de colo, colo prin odaie, își netezea cu gesturi repezi părul tuns scurt și se bătea cu mîinile peste șolduri, de parc-ar fi căutat ceva prin buzunare, gemînd și oftînd adînc.

— O-of!

În sfîrșit, oprindu-se pentru a treia oară în fața Mariei, plesni din palme și-o întrebă:

— Ce-i cu tine, Marie? Ce ți s-a năzărit?

Marie își ridică umerii slabi și, rămînînd cu ei așa, contrariată la culme, rosti:

— Ți-am spus, doar, că pe urmă i-aș fi dat lapte scîrbei de pisici.

— Dar de ce-ai făcut porcăria asta?

— Voiam s-o văd cum moare.

— Doamne dumnezeule!

Herr Urbach căzu într-un jilț, lăsînd să-i atîrne mîinile ca niște cîrpe. Își pironi ochii asupra lămpii cu abajur, fără să vadă nimic, și rămase așa mult timp, fără să scoată un sunet, fără să miște un deget, fără măcar să clipească.

Frau Urbach îi povestise nu numai istoria cu pisica lui Adolf. Aflase Frau Urbach și întîmplarea din șură și mai cunoștea și alte năzbîtii sîngeroase

de-ale Mariei, petrecute în grădină, năzbîtii ce făceau să ţi se încreţească pielea. Frau Urbach cerea, stăruia, poruncea, ca Marie să fie trimisă undeva, într-un internat, sau într-o casă de corecţie, fiindcă nu se putea să nu existe pe undeva o asemenea instituţie pentru minorii cu instincte criminale! Căci nu era posibil ca Heinrich-Adolf să crească la un loc cu un copil degenerat ca ea.

— Taci din gură! — se răstise atunci Herr Urbach la nevastă-sa.

Această ieşire fusese urmată de uşi şi ferestre închise, de perdele lăsate, de bocănitul surd al bastonului, cu gumă în vîrf, pe podele, de ţipete, imputări, ameninţări, şi scene isterice, absurde şi umilitoare totodată, care nu făceau decît greaţă. Da-da, isterice, provocate de virtuoasa, serioasa şi severa femeie care era Frau Urbach.

Marie, cuibărită în colţul ei, tăcea mîlc, pîndindu-l pe taică-său.

În cele din urmă el se trezi, o căută din ochi şi o întrebă cu glas schimbat, înfundat şi aspru:

— Ce să mă fac? Ce să mă fac cu tine, Marie? Ţi-am vrut totdeauna binele, ţi-am fost prieten. Spune, ce-i de făcut acuma?

Herr Urbach se ridică şi bătu cu pumnul în masă.

— La toamnă am să te internez într-un pension.

Apoi, întorcîndu-se cu faţa la fiică-sa, îi spuse:

— Ştii bine că nu te-am ţinut niciodată din scurt cîtuşi de puţin. Acum însă... cred că are să fie mai bine aşa. Hai, du-te la tine în odaie.

Marie ieşi din cotlonul ei şi se îndreptă cu paşi şovăielnici spre uşă. După ce deschise uşa, se opri, se întoarse şi se uită iar la taică-său. Herr Urbach stătea cu spatele la ea. Atunci, într-un salt uşor, fu lîngă jilţul lui, încremenind acolo, şi îi atinse binişor haina, spunîndu-i în şoaptă:

— Noapte bună!

Herr Urbach îi porunci din nou, fără să se clintească:

— Du-te la tine în odaie!

Marie se smuci brusc, aproape sărind de lîngă el, ieşi ca o furtună din odaie, trîntind uşa după ea, şi o luă la fugă pe coridor.

Marie rămase pînă noaptea tîrziu întinsă în pat, aşa îmbrăcată cum fusese, cu coatele înfundate în pernă şi cu ochii pironiţi sub masă, unde stăteau claie peste grămadă, care cu spinarea, care cu pîntecele în sus, răsturnaţi cu capul în jos, o mulţime de negri, măgari, păpuşi, urşi şi maimuţe de mult aruncate acolo. Marie tot aştepta ca maimuţa Bi-ba-bo să-şi întoarcă mutra spre ea şi s-o compătimească:

— Biata Marie, sărăcuţa de ea!

Însă Bi-ba-bo tăcea.

Frau Urbach şedea şi împletea ceva, cînd intră la ea bărbatu-său. El îi întinse mîna şi-i spuse cu glas molcom:

— Iartă-mă, am fost brutal şi grosolan cu dumneata. Ştii, în privinţa Mariei, m-am hotărît să-ţi urmez sfatul...

— E lucrul cel mai cuminte, — răspunse Frau Urbach şi-şi puse vîrful degetelor în palma lui bărbatu-său.

Herr Urbach îi sărută degetele şi se aşeză pe divan lîngă dînsa. Casa era cufundată în tăcere. Frau Urbach îşi odihnea piciorul beteag pe un taburet a cărui tapiţerie era brodată cu mărgele. Igliţele de os se mişcau pe îndelete, aninînd ochiurile împletiturii pufoase de lînă. Herr Urbach privea atent profilul sever al nevesti-si, peste care se revărsa lumina palidă a lămpii.

— Ce fiinţă crudă eşti dumneata, — spuse el. — Atît de crudă!

— Pleacă de-aici! — se răsti ea după o clipă de tăcere.

El se ridică şi trosni din degete.

— Plecam şi fără să mă rogi dumneata.

Bi-ba-bo tăcea. Perii rari din bărbuţa sură ce atîrna sub falca de jos a maimuţei se zbîrliseră şi ochii ei de chihlimbar gălbui-roşcaţi, se zgîiau, aprinşi, la luna care privea sub masă jucăriile părăsite. Şi tot

poporul acela de vieţuitoare — mai încape oare vreo îndoială că trăiau cu adevărat? — toată comoara aceea de suflete, stătea împietrită, fără să scoată un singur sunet.

Biata Marie, sărăcuţa de ea!

Deodată fetiţa sări în sus, înşfăcă de sub masă maimuţa şi o azvîrli cu capul de pervazul ferestrei, de unde căzu în grădină.

— Poftim de te mai zgîieşte la lună, la neroada asta de lună.

Apoi lăsă storurile în jos şi numai întunericul mai putu să vadă în pat un trupuşor care se tot sucea, cînd pe o parte, cînd pe alta, sub plapumă.

Dimineaţa o deşteptă taică-său:

— Scoală! Ia spune, n-ai vrea să pleci la mare?

Marie sări în sus, în pat, făcînd să-i lunece plapuma. Caldă încă de somn, cu obrajii trandafirii şi cu părul zbîrlit, îl luă pe taică-su de gît, strîngîndu-l cu toată puterea braţelor ei dîrze, şi-i suflă în obraz:

— Nu sînt supărată pe tine. Ştiu eu că ideea aia cu pensionul nu vine de la tine. Aşa-i că nu?...

PASUL DEVINE MAI FERM

Spaţiu neţărmurit şi lumină.

Vîntul care bate de la miazăzi spre apus poartă nisipul fierbinte şi usturător de pe plaja netedă şi galbenă, ca o scîndură care intră în mare. Crestele valurilor mărunte se perindă molcom, ca o mîngîiere, pe întinsul liniştit al apei, zburdă prin nisip, îl învolburează, apoi tot ele îl netezesc, boindu-l cu nu ştiu ce vopsea roşie, şi alunecă înapoi în mare ca un văl străveziu de mică. In urma lor, trîmba roşcată de nisip devine trandafirie, pe urmă gălbuie, pînă cînd dispare iar.

Norii se tolănesc cînd pe o parte cînd pe alta, se întind şi apoi încremenesc cu privirea spre mare. Un albastru, tare ca sineala, se revarsă din cer, în valuri din ce în ce mai repezi, luîndu-ţi ochii cu risipa lor de safire, care lunecînd înapoi, se desprind fără zgo-

mot de pe întinsul apei şi-şi iau zborul în sus, spre nori, şi chiar mai sus încă, deasupra lor, în genunea fără fund a cerului albastru ca sineala.

Plaja netedă şi galbenă ca o scîndură se împlîntă în zarea depărtată. Îţi vine să fugi şi să tot fugi într-acolo, însă drumul fără sfîrşit e mai presus de puterile tale. In larg, dinspre dunga scînteietoare a mării, aşa de depărtată că te miri cum de ajunge ochiul omenesc pînă acolo şi nu poţi să te dumireşti dacă-i marginea mării sau a cerului, adie, strecurîndu-se printre două rafale de vînt, cînd miros de răşină şi de sare, cînd de peşte, cînd de lapte proaspăt muls.

Dacă ai închide ochii şi te-ai învîrti pe loc, căutînd să-ţi închipui ce culoare îţi va izbi privirea cînd te vei opri cu faţa la mare, şi-i vei deschide iar, orice ai face, tot n-ai putea să ghiceşti. Vezi vînăt, albastru deschis, cenuşiu ca oţelul, siniliu, iar pe alocuri cîte o pată sură, albastră ca peruzeaua, ori verde.

Nu te mai saturi alergînd pe plajă, cu capul dat pe spate şi cu braţele ridicate în sus, larg desfăcute ca pentru o îmbrăţişare, abia atingînd cu picioarele goale nisipul încins şi lăsîndu-ţi tot trupul pişcat de şfichiuirile vîntului ce arde şi te săgetează pînă în măduva oaselor. În urechi îţi vîjîie zgomotul de talgere al mării şi undeva, dedesubtul ochilor, în fundul capului, ce clocoteşte încins de dogoare, scapără scîntei incandescente, fulgeră trîmbe de foc şi dîre de lumină.

Era pe la amiază. Marie mergea de-a lungul ţărmului, pe tivul valurilor ce se rostogoleau cuminţi pe plajă. Talpa piciorului gol se cufunda în nisipul moale îmbibat cu apă încropită şi lăsa urme puţin adînci, care se înălbeau în aceeaşi clipă, umplîndu-se imediat cu o tulbureală opacă.

Plaja curată, cu cabinele ei multicolore, rămăsese de mult în urmă şi acum tufişuri dese cu frunziş bogat, de un verde crud, se apropiau din ce în ce mai mult, tiptil, de apă. Lîngă trei răchite zăcea scheletul putred şi hîrbuit al unei bărci cu pînze. Acolo unde coastele bărcii erau îngropate în nisip, creştea o dîră

de iarbă grasă şi scurtă peste care se aşternea o pată mare, de un roşu aprins.

Marie se apropie hoţeşte de pată, păşind fără zgomot pe nisip. Sub răchite şedea, cu spatele la mare, un băiat bălai, cu un tricou de baie roş. Băiatul stătea cu capul plecat, aproape nemişcat, fără să vadă nimic în jur, şi-şi făcea de lucru cu nişte scoici pe clinul de nisip dintre picioarele lui răşchirate.

Marie se apropiase destul de mult că să-i poată vedea mîinile, subţiri şi palide ca nisipul, culegînd scoici din nisip, în timp ce în faţa lui se înfiripau grote cu forme bizare, fortăreţe şi bastioane fantastice. Stătu aşa mult timp, în spatele băiatului, apoi o şterse tiptil, fără să se fi dat de gol măcar cu un foşnet sau cu vreun gest imprudent.

Marie strînse şi ea scoici care zăceau acum pe plajă într-o dîră şerpuitoare, la cîţiva paşi de apă, zbicite de soare şi de vînt. Nu reuşi totuşi să încropească nimic cu ele, fie chiar o construcţie cît de simplă. Scoicile se surpau, îi lunecau printre degete, se risipeau pe jos şi nu era chip să le lipească una de alta, orice mijloc ar fi folosit ca să le îmbine laolaltă. Pînă la urmă Marie le călcă în picioare, îngropîndu-le în nisip.

Se întoarse, apoi, iar la răchite, apropiindu-se pe furiş de băiat. Fortăreţele lui erau înconjurate acum de stînci, bastioanele erau legate între ele printr-o potecuţă presărată cu prundiş roşu, iar grotele erau cufundate în iarbă. Un întreg univers !

Şi deodată — zdup ! -- Marie, sări în mijlocul acestui univers şi începu să pisăgească cu picioarele vijelios toată această plăsmuire de grote, castele şi bastioane, împrăştiind cu bufnituri şi foşnete nisipul, iarba şi scoicile. În aceeaşi clipă, se auzi un ţipăt deznădăjduit.

La început băiatul o rupse la fugă, dar după cîţiva paşi se întoarse. Nu ţipase fiindcă i-ar fi părut rău de palatele de scoici pe care le ridicase, ci pentru că se speriase. Acum, cînd se afla la oarecare depărtare de locul unde se jucase, se mira singur de sperietura lui. Marie îl privi lung, apoi îşi puse mîinile la spate

şi aşteptă. Crezuse că băiatul ăsta, care îşi făcuse de joacă cu nişte biete scoici, ca o fată, o să protesteze, o să plîngă, o să se apere. Însă, care nu-i fu mirarea văzînd în faţa ei un tînăr. Abia acum observă ea cît era de înalt, de voinic şi de calm, şi că n-avea de gînd nici să plîngă, nici să se apere. Tînărul stătea cu gura puţin întredeschisă, aţintindu-şi asupra fetei ochii lui mari albaştri şi tăcea.

O clipă, Mariei i se păru că-l mai văzuse cîndva. Cînd se uită însă mai bine la chipul lui îşi aduse deodată aminte că era goală şi că intrase în apă fără să-şi mai fi pus tricoul de bae. Îşi dădu seama că tînărul ăsta era primul om pe care îl întîlnea după ce ieşise din cabină şi că între ei doi nu era decît lumina soarelui şi aerul. Atunci şuieră printre dinţi cuvintele pe care le pregătise dinainte:

— Încearcă numai să te atingi de mine!

Tînărul, însă, nu se clinti nici acum; continua să se uite ţintă la ea, învăluind-o cu privirea, din creştet pînă-n tălpi.

Şi atunci Marie o zbughi în valuri...

Ochii aceia, mari şi albaştri, Marie îi mai văzu odată, puţin după aceea, pe peronul gării oraşului zgomotos, în ziua cînd se întorcea acasă cu taică-său, şi nici ea nu se putu dumiri atunci de ce-i tresărise inima de bucurie şi în acelaşi timp i se strînsese de teamă. Totul ţinuse numai o clipă. El nici n-o văzuse măcar, însă ea avusese destul răgaz să-i vadă ochii umbriţi de cozorocul larg al unui chipiu ofiţeresc. Tot timpul drumului se chinuise să-şi aducă aminte de unde cunoştea chipul acesta cu gura întredeschisă şi ochii albaştri, cu căutătura ficsă. Şi iată că în momentul cînd începură să i se perinde pe dinainte pinii cu care copilărise, şi cele Trei Călugăriţe se uitară de sus încruntate la tren, iar locomotiva mititică prinse a ciripi în faţa gării afumate, ca o vrabie burzuluită, Marie se pomeni că-i apare iar în faţă chipul acela, cu gura uşor întredeschisă.

Iuncherul bălai şi curăţel se apropie de Marie, pocni din călcîie şi, pălind, spuse pe nerăsuflate:

— Mi se pare că ne cunoaştem... De pe plajă.

Marie se făcu roşie ca para focului şi-l apucă de mînă pe taică-său.

— Şi eu sînt tot de prin părţile astea... Din Schönau... Sîntem vecini...

Marie se uită la tatăl ei, îşi trase repede mîna înapoi şi întrebă:

— De la castel?... De peste Lausche?

— Da. Din partea de apus a muntelui.

Luîndu-şi inima-n dinţi Marie făcu un pas înainte şi întrebă:

— Spuneţi-mi, vă rog, Markgrafina, Markgrafina de piatră...

Nu apucă să termine, căci i se tăiase răsuflarea.

— Da, e în castelul cel nou. Vreţi s-o vedeţi? Poftiţi atunci odată la mine...

Herr Urbach se apropiase între timp de un domn mai în vîrstă, care stătea ceva mai încolo în spatele iuncherului, şi-l salutase, ridicîndu-şi pălăria.

Cum au trecut, totuşi, cele două zile lungi cît o veşnicie, de la întîlnirea aceea în gara afumată din munţi şi drumul prin zănoagele de la apus de Lausche? Cum de s-au urnit din loc şi s-au scurs ceasurile care stăteau încremenite, parcă, zi şi noapte? Cum de s-a terminat chinul acela nesfîrşit al aşteptării, cînd simţi că din clipă în clipă trebuie să se întîmple ceva, cînd din clipă în clipă poate izbucni un strigăt şi fiecare minut ascunde o întrebare?

Chinul se sfîrşi însă, şi secundele, minutele, ceasurile se luară la întrecere cu picioarele care depănau prin zănoage, trecînd în goană pe lîngă pinii roşcaţi ce miroseau a răşină, în timp ce sub tălpi trosnea cetina jilavă şi putredă.

— Aşa dar aţi venit? — o întrebă iuncherul cu ochii albaştri.

Mariei îi păru că tînărului, intimidat i se pune un nod în gît, şi căută să-l îmbărbăteze:

— Nu te teme. Hai să mergem chiar acum la ea.

Castelul era cufundat în tăcere şi în parcul unde iuncherul o aşteptase pe Marie, la poalele zidurilor

vechi, stăteau înşirate grămăjoare de moloz năpădite de ierburi. Uşile şi gangurile erau scunde, iar sunetul paşilor se împrăştia în toate părţile, prefăcîndu-se într-un vuiet care se umfla treptat pentru a se sparge undeva, adînc, între ziduri.

— Oho! Dar ăsta-i un castel adevărat!

Odăile de locuit însă erau cam la fel cu acelea de la vila Urbach, atîta numai că peste tot erau atîrnate tablouri în rame grele mohorîte, iar ferestrele înguste lăsau să se strecoare o lumină săracă, adumbrindu-le.

Marie îl zorea mereu pe iuncher:

— Hai, mai repede, mai repede!

Iat-o străbătînd, în sfîrşit, cu o lampă în mînă, un gang boltit şi coborînd nişte scări drepte printre zidurile de piatră umede şi reci.

— La dreapta! — auzi din urmă glasul însoţitorului ei.

Şi i se păru că era tare departe, cumplit de departe, deşi îi simţea răsuflarea aproape de tot, chiar în ceafă.

— Acuma, aplecaţi-vă şi mai mult...

Marie văzu o uşă de fier boltită, cu broasca ruginită, fără lacăt şi fără secret, în schimb cu nişte balamale ce scîrţîiau jalnic, şi cu canaturi grele, pe care abia de le puteai urni, apoi o hrubă adîncă, fără scări.

— Vedeţi pe unde călcaţi. Săriţi! Uitaţi-vă acum la stînga, al treilea...

— Al treilea ce?

— Al treilea sarcofag de piatră de aici. Astea două sînt goale. Sicriile sînt îngropate, dedesubt, în pămînt. În celălalt e şi sicriul.

— Sicriul adevărat?

— Da. O clipă numai să ridic capacul.

— Şi ea e aici înăuntru?

— Aveţi s-o vedeţi numaidecît...

Capacul se putea ridica uşor. Iuncherul îl făcu să lunece la o parte, cu un zăngănit metalic, de-a curmezişul sicriului, descoperind astfel căpătîiul.

— Ei, acum puteţi să vă uitaţi.

Marie făcu un pas înainte, apoi încă unul, întinse cît putu mai tare mîna în care ţinea lampa şi se aplecă peste capacul greu.

În sicriu, pe un strat de putregai cenuşiu, la mijloc zăcea ca pe o pernă un cap golaş. La lumina slabă a lămpii se desluşi o faţă lividă, cu pleoapele închise şi ochii surpaţi în orbite, cu nasul drept aproape străveziu şi nările rotunde uşor răsfrînte, cu gura întredeschisă, lăsînd să se vadă dinţii tineri şi regulaţi, care îşi pierduseră luciul, bătînd acum în gălbui, ca şi fruntea, ca şi bărbia şi gîtul frumos arcuit sub pospaiul de pulbere.

— Avea numai şaptesprezece ani, — spuse iuncherul. — Cîţi am şi eu acum...

Marie îşi aruncă ochii asupra tînărului.

Stătea în spatele ei. Faţa lui era palidă, bătînd chiar în gălbui, întocmai ca aceea a contesei, şi gura tot aşa întredeschisă, şi dinţii la fel de...

Şi Marie îşi întoarse iarăşi privirea spre chipul îngheţat, împietrit, peste care se cernea lumina galbenă a felinarului.

— Ce frumoasă e — şopti ea.

— O arătăm de mult, oricui vrea s-o vadă. Uitaţi-vă.

Iuncherul îşi vîrî mîna în sicriu, scoase din colbul de acolo un ciocan cu o coadă lungă de lemn strunjit, şi lovi cu el scăfîrlia contesei. Tigva scoase un sunet scurt şi înăbuşit. Apoi tînărul dădu drumul ciocanului, care căzu fără zgomot, îngropîndu-se în colb.

— Chiar aşa: parc-ar fi de piatră.

Un şir de sarcofage scunde de piatră stăteau pitite în întunericul peste care se arcuia bolta neagră, ogivală, a criptei. Cavalerii, nobilii şi Markgraf-ii zăceau muţi în mucezeala de veacuri a pietrelor şi a pămîntului.

— Dar giuvaierurile?... I le-aţi scos? — întrebă în şoaptă Marie.

— N-avem nici un giuvaier. Giuvaierurile nu mai erau de mult...

Dar ce să fie asta? Mariei i se păru că iuncherul zîmbește. Nu. Nu zîmbea. Era numai spaima ce-i schimonosea fața. De ce s-o fi speriat oare? Și cum a îngălbenit! E mai galben chiar decît palida contesă. Ochii lui priveau în gol și abia mai răsufla. Ce o fi pățit? Deodată tînărul întinse mîinile către Marie și o cuprinse în brațe, în timp ce gura lui întredeschisă se apropie tot mai mult de buzele ei, și...

— A-ah!

Marie îl izbi din răsputeri în piept. Lampa începu să se clatine în mîna ei, și flacăra pîlpîi. Fata se întoarse brusc, năpustindu-se spre ușa înaltă, cu canaturi de fier, o zbughi afară în gang și o întinse la fugă. Ajungînd în locul unde gangul făcea un cot, bifurcîndu-se, Marie se opri. Se gîndi că-l lăsase singur în criptă, că acolo era beznă... beznă ca atunci sub pămînt, și că n-avea să mai găsească ieșirea... Caraghiosul! Izbucni în hohote de rîs și începu să strige:

— Hei-hei! Iu-hu-u!

După cîteva clipe iuncherul pășea tăcut înaintea Mariei, ducînd smerit lampa și luminînd prudent fiecare ieșitură a zidului, fiecare cot, fiecare prag. Cînd ieșiră în parc, Marie îi spuse:

— Plec singură. Rămîi sănătos!

Iar după ce făcu o bucată de drum prin parc, cînd zidurile din care curgea tencuiala, ca niște șiroaie de lacrimi, nu se mai văzură, îi strigă încă odată:

— Hei-hei, iu-hu-u! Hei-hei!...

Și se porni din nou pe rîs, ca și cum ar fi presimțit că de aci încolo n-avea să mai rîdă multă vreme și că seara, ajungînd acasă, taică-său avea să-i spună:

— Marie, poimîine pleci la Weimar, la miss Rowney.

La care, Marie avea să-i răspundă:

— Va să zică a rămas totuși așa?

— Ce să-i faci, Marie? Ce să-i faci?...

Și că, spunîndu-i asta, Herr Urbach se va duce să se închidă la el în odaie...

Pensionul se afla instalat într-o casă spaţioasă, împrejmuită cu un gard înalt de fier, cu capete de lănci aurite şi cu două sfere de piatră la intrare. O alee pardosită cu plăci de beton aşezate temeinic şi lucioase de frecate ce erau cu peria şi spălate cu apă fierbinte, ducea de la intrare pînă la uşa casei. Aleile din grădină erau aşternute cu un strat egal de pietriş. Arcuri de fier, galbene şi albastre, împlîntate pe margine, înconjurau cu chenare festonate răzoarele de flori şi pajiştile. În vîrful unor beţe geluite, înfipte în mijlocul răzoarelor, străluceau în soare globuri lucioase, colorate. Un pitic de faianţă, cu o roabă în mîini, îşi înfipsese cu nădejde botinele de lut ars în gazonul tuns cu grijă, şi rîdea şăgalnic, cu capul dat pe spate.

Casa era impunătoare, îngrijită, călcată parcă, pe dungă şi încheiată la nasturi pînă la gît, strălucind în soare, ca un schutzmann, din toate alămurile şi nichelurile mînerelor de la ferestre, broaştelor, butonului soneriei şi plăcii masive dela uşă.

MISS ROWNEY Pension de domnişoare nobile

La fereastra de lîngă uşa dela intrare, se afla fixat pe cercevea un suport de fier în zig-zag, pe care sclipea o oglinjoară îndreptată spre peron. In spatele ferestrei cu oglinjoară, stătea pitit biroul directoarei, miss Rowney, învăluit într-o lumină posacă, din pricina draperiilor de la ferestre, şi unde domnea totdeauna tăcere. În vecinătatea biroului se aflau celelalte camere ale locuinţei sale, apoi, într-un colţ mai îndepărtat al casei, cancelaria profesorilor, iar coridorul răspundea în aripa destinată personalului de serviciu, bucătăriei, cămărilor şi carcerei. Etajul era

ocupat în întregime de săli de curs, de sala de gimnastică şi de dormitorul spaţios.

Regulamentul interior al pensionului fusese statornicit de miss Rowney odată pentru totdeauna, şi era tot atît de rigid, de sever și de precis, ca și gardul de fier, ca și broaștele de la ferestre, aleile şi globurile lucioase, colorate, din grădină. Oricine nimerea între hotarele proprietății lui miss Rowney trebuia să meargă numai pe linia dreaptă şi distinctă, trasată mai dinainte de directoare, să se aşeze numai pe scaunul anume rezervat pentru el, să nu ofteze decît în împrejurări dinainte prevăzute şi să zîmbească numai în anumite momente, cînd se permitea aşa ceva. În privinţa asta nu se făcea nici o excepţie pentru nimeni. Profesorul de engleză şi bucătăreasa, pedagoga și grădinarul, pînă și directoarea de studii și profesoara de dans, oricît de diferită ar fi fost munca pe care o îndeplineau, se supuneau uneia și aceleiaşi discipline inflexibile. Chiar dacă, potrivit regulamentului, domnişoarele nobile nu erau puse pe picior de egalitate cu slujnicile care dereticau după ele în dormitoare, orice încălcare a acestui regulament, era pedepsită cu aceeaşi asprime, fie că vinovata ar fi fost o elevă a institutului, fie că ar fi fost o simplă slujnică.

— Fräulein, — spunea miss Rowney cîte unei eleve găsită cu vreo vină. — Să ştii că greşeşti dacă socoţi că pînă la urmă am să-mi pierd răbdarea şi am să te trimit înapoi la părinţi. Du-te, te rog, la pedagogă, şi spune-i să te închidă în carceră şi să te ţină acolo trei ore.

Miss Rowney era de părere că pensionul nu putea să meargă bine dacă rînduiala lui n-ar fi oglindit punct cu punct felul ei de viaţă.

Dimineaţa, de cum se scula, miss Rowney făcea o baie rece, apoi gimnastică, se freca bine cu prosopul, îşi punea rochia de lucru, apoi spunea rugăciunea şi se apuca de treabă. Directoarea le impunea tuturor celor care trăiau sub acelaşi acoperiş cu dînsa ca, îndată ce se sculau să-și toarne măcar apă rece pe corp, dat fiind că nu erau destule băi, să facă gimnastică,

să se frece cu prosopul şi să-şi spună rugăciunea. Pînă şi grădinarul, un bătrîn de vreo şaizeci de ani, o asigura pe miss Rowney că nu e dimineaţă în care să nu facă gimnastică după sistemul *Müller* şi că-şi schimbă rufăria de două ori pe săptămînă, aşa cum îi recomandase ea, adică miercurea şi sîmbăta. Slujitorimea de partea femeiască miss Rowney o putea controla personal, şi aici, chiar să fi vrut cineva, nu era chip s-o amăgească. Dealtfel, în afară de grădinar şi de profesori, nu se aflau în institut alţi bărbaţi, iar aceştia veneau la pension abia cînd începeau orele de curs, adică după ce se terminase gimnastica şi frecatul cu prosopul.

Elevele, douăzeci la număr — întotdeauna douăzeci, nici mai multe, nici mai puţine — se aflau sub privigherea neobosită a directoarei. Nimic nu i se putea tăinui, după cum nimic din ceea ce se întîmpla pe aleea principală nu se putea să nu se reflecteze în oglinjoara prinsă de fereastra biroului directoarei.

Profesorii îşi controlau ceasornicile după orele de masă, de dans, sau de rugăciune ale elevelor, şi se pare că pînă şi soarele se orienta după excursiile în afara oraşului şi plimbările pensionului condus de miss Rowney.

De două ori pe iarnă, elevele vizitau casa lui Goethe, după ce în prealabil miss Rowney le citea în clasă fragmente din biografia acestuia, catadicsind a recunoaşte că numele poetului putea fi pus alături de acela al lui Shakespeare.

Toamna şi primăvara, elevele plecau în excursie în împrejurimile oraşului, şi atunci miss Rowney urmărea cu suspiciune ceea ce le spunea fetelor profesorul de ştiinţe naturale, atunci cînd le explica fecundaţia la plante.

Odată pe lună fetele ieşeau să se plimbe prin oraş. Şi în fiecare săptămînă se duceau la biserică, unde ascultau predica şi cîntau acompaniind orga.

Plimbarea zilnică o făceau pe aleile şi pe potecuţele grădinii pensionului, cît mai departe de gardul de fier, învîrtindu-se în jurul piticului zîmbitor, şi a globurilor strălucitoare de sticlă din mijlocul răzoa-

relor. Plimbarea asta ţinea trei sferturi de ceas. Fetele mergeau cîte două, agale, fără să se uite într-o parte ori într-alta, în frunte cu pedagoga, care păşea cu gîtul ţeapăn şi cu mîinile încrucişate pe piept, înconjurînd de zeci de ori unul şi acelaşi punct, în timp ce miss Rowney, care venea în urmă, îşi întipărea în prundiş pecetea tălpilor ei inflexibile.

— Fräulein, — se adresa ea cîte unei eleve, chemînd-o pe nume. — Opreşte-te puţin, te rog! Am băgat de seamă că ai rupt adineaori o crenguţă de plop şi ai aruncat-o în gazon. Ai săvîrşit deci două fapte rele deodată. Mărturiseşte-le! Întîia : ai...

— Intîia : am rupt o crenguţă de plop...

— Şi a doua...

— A doua : am aruncat crenguţa în gazon.

— Şi asta-i tot ce ai de spus?

— Iertaţi-mă, miss Rowney.

— Ridică crenguţa din gazon şi du-te de o aruncă la coşul de gunoi.

Ehei, sistemul de educaţie întrebuinţat de miss Rowney se bucura nu numai de recunoaşterea forurilor pedagogice, dar şi a societăţii şi chiar a celor mai înalte cercuri. Era un sistem infailibil, lucru de care elevele îşi dădeau seama mai bine ca oricine.

Marie îşi dădu şi ea seama cum nu se poate mai bine, în clipa cînd, punîndu-şi pelerina, mînecuţele şi şorţul observă că i se schimbase pe loc şi faţa, şi glasul şi chiar şi privirea, şi atunci în sufletul ei se trezi deodată amintirea dureroasă şi înecată în ceaţă a unor privelişti care parcă nici n-ar fi existat vreodată : ruinile mînăstirii, piscul Lausche, pe care se căţăra soarele, stîncile colţuroase, coamele munţilor, încălecaţi unii peste alţii ca o grămadă de mobile hodorogite, cripta întunecoasă a markgrafilor, în fundul căreia se zărea o faţă lividă, speriată şi rugătoare, cu gura puţin întredeschisă.

Din clipa aceea, Marie începu să simtă ca pe o suferinţă fizică corsetul de fier în care era încătuşată viaţa pensionului şi în care, de aci încolo, avea şi ea să fie strînsă. Şi înţelese atunci că-i trecuse copilă-

ria. Începu să privească mai atent tiparele după care era modelată viaţa de toate zilele a pensionului, încercă să se mişte la dreapta, la stînga, să facă un pas înainte sau înapoi, dar, de fiecare dată se lovea dureros, stîrnind forţe cu mult mai mari ca ale ei. Şi cercetînd îndeaproape corsetul — în care erau strînşi oamenii la cheremul cărora fusese lăsată — şireturile, balenele şi copcile lui, îşi dădu seama că nu era chip să-l rupă, să-l sfarme, să-l distrugă, nici măcar să-i mai dea niţeluş drumul, să-i mai slăbească strînsoarea. Şi atunci se resemnă să-l poarte, şi asta fără nici un fel de canon, de parcă ar fi fost născută pentru aşa ceva, îmbrăcîndu-l de bunăvoie cu mîinile ei, deprinse să se împotrivească, să fie slobode şi să nu se supună decît capriciilor sale, şi-i făcu pe toţi să creadă că se simţea cum nu se poate mai bine aşa.

— Fräulein Marie, — îi spuse într-o bună zi miss Rowney, — am observat că prea stai gînditoare şi că nu eşti de loc sociabilă. Ar trebui să fii ceva mai vioaie.

Iar cînd Marie ajunse să fie ceva mai vioaie, miss Rowney nu-i mai putu găsi nici un cusur, cît de mic, care să fi avut nevoie de îndreptare, aşa că de crăciun notă în matricula ei:

purtarea ireproşabilă, remarcabile progrese, silinţa la învăţătură şi atenţia, excelente.

iar de vacanţa mare:

purtarea în pension exemplară; progrese excepţionale.

Marie ajunse să ocupe un loc de frunte printre elevele pensionului, fără prea mare efort, în orice caz cu un efort mult mai mic decît acela pe care trebuia să-l facă taică-său ca să se convingă că într-adevăr, fata lui, Marie, ajunsese să ocupe un asemenea loc. Herr Urbach era neîncrezător şi oarecum nedumerit — ba chiar se simţea un pic contrariat — fiindcă socotea că nu întotdeauna meritase ca

Marie să se poarte atît de respectuos și de rece cu el, și se gîndea dacă nu cumva o fi vreo răzbunare din partea fetei pentru asprimea pe care i-o arătase el. Dar cum putea să afle? În schimb, Frau Urbach era vădit mulțumită de fiică-sa și răspundea cu condescendență la reverențele ei pline de respect.

Trecură astfel doi ani.

În cel de-al treilea an, într-o bună zi, cînd pensionul ieșise la plimbare pe străzile liniștite ale Weimarului, defilînd prin fața vilelor ce semănau aidoma cu pensionul, cu aceleași grădini împrejmuite cu grilaje de fier și cu aceiași pitici zîmbitori în mijlocul răzoarelor de flori, un tînăr ofițer traversă repede drumul, apropiindu-se de elevele care pășeau cuviincioase, perechi, perechi, mai exact de prima pereche care mergea în urma pedagogei, și anume de eleva Marie Urbach.

— Marie! — izbucni el, aproape strigînd.

— Max! — îi răspunse ea, și colegele ei o văzură ridicînd din sprîncene și împurpurîndu-se toată la față.

— Domnule locotenent! — abia putu să îngîne, înghițind în sec, pedagoga, căreia i se tăie suflarea.

— O clipă numai, — se scuză ofițerul și se îndreptă spre miss Rowney.

— Stimată miss, îmi permiteți, vă rog, să vorbesc cu vara mea, Fräulein Urbach?

— Dar bine, domnule locotenent, doar avem anumite ore pentru asta, la pension...

— Aveți dreptate, stimată miss. Însă, vedeți, sînt numai în treacăt prin oraș. Nu rămîn decît cel mult un ceas aici și trebuie neapărat să...

Și, deodată, duse mîna la cozoroc, spuse „vă mulțumesc", ca și cum ar fi primit permisiunea, și se grăbi să se întoarcă la Marie.

Urmă o clipă de zăpăceală — o singură clipă — în care elevele rupseră rîndurile și se amestecară; una ridică mîna, alta pufni în rîs, alta începu să plîngă, pe pedagogă o apucă tocmai atunci un acces cumplit de tuse, toată procesiunea se destrămă și pînă și miss Rowney făcu, în neștire, doi pași îna-

inte şi, tot aşa, fără rost, unul îndărăt, şi asta din pricină că în clipa aceea în sufletul ei se dădea o luptă năprasnică între veneraţia pe care o avea pentru uniforma armatei saxone şi nevoia de a impune respectarea disciplinei pe care o statornicise în pensionul ei.

Însă, în clipa următoare, după ce schimbă cîteva vorbe la repezeală cu Marie, ofiţerul îi oferi braţul apoi, rîzînd amîndoi, întinseră pasul şi trecură strada. Şi atunci toate fetele o văzură pe Marie, care se lipise de braţul şi de umărul ofiţerului, întorcînd capul, şi o auziră spunînd veselă şi cu glas tare:

— Vai miss Rowney, cum semeni matale cu o ghionoaie!

Şi apoi şi mai tare:

— *Adieu, Adieu,* fetiţelor!

După cuvîntul „fetiţelor", prietenele ei avură impresia că aceea care plecase braţ la braţ cu ofiţerul nu era o fetiţă ca ele, cu pelerină, mînecuţe şi şorţ dinainte, ci o femeie tînără, mlădioasă, cu mersul elastic, şi nespus de frumoasă...

Locotenentul n-o minţise pe miss Rowney cînd îi spusese că se afla în treacăt la Weimar, şi numai pentru un ceas. Imediat ce coti după colţ, parcă-l înghiţi pămîntul, cu Marie cu tot.

Pe unde va fi umblat apoi Marie timp de trei zile şi două nopţi, asta numai ea o ştia.

A treia zi Herr Urbach şedea la el în birou, în casa bătrînească din Bischoffsberg, cînd i se aduse această carte de vizită:

Leutnant von und zur Mühlen-Schönau

(Markgraf)

Ultimul cuvînt, în paranteze, tipărit cu litere mai mici într-un colţ al cartonului dreptunghiular fusese îndelung cîntărit de von und zur Mühlen-Schönau,

şi nu însemna nicidecum că în Germania va fi fost restabilit acest titlu pompos de pe vremea lui Carol cel Mare, ci numai că locotenentul nu voia ca ultimul vlăstar şi moştenitor al neamului Markgraf-ilor von und zur Mühlen-Schönau să fie confundat cu nu ştiu care baroni baltici, ce purtau, întîmplător, acelaşi nume.

Locotenentul o adusese acasă pe Marie. Fata purta un taior nou, care o făcea să pară mai zveltă şi mai strălucitoare, avea o altă pieptănătură, iar privirea ochilor ei neliniştiţi, parcă mai adînci acum, era şi ea schimbată. Marie se aşeză în salon într-un fotoliu, fără să-şi scoată pălăria, ca şi cum ar fi fost în vizită la nişte oameni mai puţin cunoscuţi, şi-şi trăsese numai pe jumătate mănuşa de pe mîna dreaptă. Oglinda din spatele fotoliului în care şedea nu-i dădea însă de loc pace şi nu trecu mult şi-şi întoarse faţa într-acolo.

Locotenentul zăbovi în biroul tatălui ei preţ de cinci minute, după care trecură amîndoi prin salon. Aruncîndu-i o privire piezişă fiică-si, Herr Urbach mormăi fără să se oprească :

— Bine ai venit !

Pe urmă locotenentul reveni în salon singur, îi sărută mîna Mariei şi-i spuse :

— Totu-i în ordine. Dumneata rămîi aici, iar eu mă întorc la Schönau. Mîine la amiază însă vin iarăşi...

Neaşteptata şi categorica cerere în căsătorie a lui von Schönau, fuga Mariei din pensionul unde se evidenţiase prin : „o purtare exemplară şi progrese excepţionale“, dar, mai cu seamă, faptul că cel care-i ceruse mîna era un Markgraf şi nu un baron oarecare — desigur, mai cu seamă asta... Intr-un cuvînt Frau Urbach era grozav de deprimată, dar în acelaşi timp nespus de măgulită. Toate acestea dădeau cu totul peste cap noţiunile ei despre ce este permis şi se vaţie, de obicei activ, încît ochii mamei nu fură izbiţi cade să faci, şi paralizau într-atîta spiritul ei de observaţie, de obicei activ, încît ochii mamei nu fură izbiţi nici de îmbrăcămintea bizară a Mariei, nici de purtă-

rile ei, tot atît de bizare. În schimb, taică-său, pe care toată istoria asta îl zdrobise, se încuiase în odaia lui.

În aceeași seară Frau Urbach își aduse aminte că Marie, atunci cînd venea în vacanță acasă, se ducea adesea la Schönau și vorbea mereu despre tablourile din castel, pe care le colecționase tutorele Markgraf-ului. După cum își dădea ea seama acuma, nu fusese vorba numai de tablouri. Și asta o făcea pe Frau Urbach să fie mulțumită.

Plimbîndu-se de colo pînă colo prin biroul lui, Herr Urbach nu-și amintea decît de un singur lucru : taiorul nou și atît de bizar, cu care o văzuse îmbrăcată pe Marie, cînd îi spusese „bine ai venit". În cele din urmă sună și porunci să se aducă brichete și să se facă focul în cămin, cu toate că afară era un lînced început de vară.

A doua zi la amiază, locotenentul von und zur Mühlen-Schönau veni însoțit de tutorele lui — un colonel în retragere rotofei, cam țeapăn, și pieptănat cu grijă — și acesta confirmă cererea locotenentului. Logodna fu sorocită peste doi ani, cînd Marie va fi împlinit optsprezece ani.

Asta avea să se întîmple în primăvara anului o mie nouă sute șaisprezece.

CAPITOLUL DESPRE ANUL UNA MIE NOUĂ SUTE ŞASESPREZECE

LANDSTURMUL

Dacă retezi gîtul unei sticle, ea capătă forma unui obuz de artilerie de calibru nu prea mare, căruia i-ar fi sărit focosul. După aceea, dacă spoieşti butelia cu vopsea argintie şi-i lipeşti deasupra portretul unui general oarecare, obţii un bibelou pe care poţi să-l pui pe pian sau pe bufet, ca să înfrumuseţezi odaia şi să creezi o atmosferă intimă. Nu trecu mult şi gospodinele, dibuind taina fabricaţiei obuzelor de sticlă, se apucară să spargă gîtul clondirelor, cumpărară vopsea argintie şi cărţi poştale ilustrate cu chipuri de generali şi meşteriră singure aceste obiecte decorative, folosind cele mai economice procedee. Ca urmare, cererea de obuze scăzu simţitor, aşa încît fabricanţii fură nevoiţi să-şi transforme utilajul; unii dintre ei începură să producă vopsea argintie, iar alţii să tipărească ilustrate cu chipuri de generali. Cît priveşte sticlele, se mai resimţeau încă efectele supraproducţiei de dinainte de război. În schimb, alte ramuri industriale care, datorită condiţiilor tehnice speciale de producţie, erau la adăpost de concurenţa

gospodinelor, începură să se dezvolte din plin şi cunoscură o epocă îndelungată de prosperitate. Aşa de pildă industría broşelor şi a acelor de cravată în formă de obuze de 42 de cm, cu un chenar negru-alb-roşu [1]), atinse proporţii uluitoare. Datorită producţiei de farfurii cu portretele membrilor fericitei familii imperiale, fabricile de porţelan luară un avînt şi o dezvoltare neobişnuite. Industriei cartonajelor îi fu dat să trăiască o epocă de activitate vijelioasă: cutiile şi cartoanele erau tapiţate, ornamentate şi îmbrăcate în culorile naţionale. Pe la sfîrşitul primului an de război, întreaga producţie industrială, începînd cu purgativele din farmacii şi sfîrşind cu harnaşamentele din prăvăliile hămurarilor, era oferită consumatorilor într-o formă pur patriotică.

Toate astea erau mărturiile unui nemaipomenit elan al fanteziei, unui cult plin de o abnegaţie ascetică, punctul culminant al unanimităţii.

Asta se întîmplă în anul în care Andrei se mutase la Bischoffsberg.

Se simţea slăbit, obosit, abrutizat. Universul înconjurător era ca un înveliş gros, impenetrabil, în care Andrei se simţea cufundat ca într-o baie. De mişcat se putea mişca în interiorul acestui înveliş, a cărui grosime, însă, era pretutindeni aceiaşi. Putea, de pildă, să răsufle, dar nu să-şi îndrepte umerii ca să se mai dezmorţească un pic şi să tragă aerul adînc în piept. Era silit să respire printr-o trestie, ce străbătea găoacea în care se afla închis, comunicînd cu aerul de afară, aşa cum fac vînătorii din ţinuturile sălbatice cînd se cufundă în apa vreunui lac.

Din ziua în care se despărţise de Kurt, în tramvaiul de la Nürnberg, Andrei rămăsese la cheremul inevitabilului. Se pomenise deodată, ca un biet pai, în mijlocul unui noian de lucruri inevitabile, care se învîrteau în jurul lui ca roţile unui mecanism uriaş. La drept vorbind, avea conştiinţa că trăia acum o viaţă cu totul opusă celeia pe care o dusese înainte. Nu era oare convins atunci că soarele îl încălzea nu-

---

1) Negru-alb-roşu — culorile imperiului german. (N. trad.)

mai şi numai pentru că era slobod să dispună de voinţa lui? Acuma însă se mulţumea să se bucure de căldura şi lumina soarelui ca un cerşetor...

Bischoffsbergul n-o fi el, totuşi, chiar cel mai păcătos oraş din lume. Populaţia lui, ca în toate oraşele dealtminteri, era alcătuită din croitori, poliţişti, librari, pateri, brutari, dentişti, profesori şi vatmani de tramvai. Bischoffsbergul era un oraş vechi şi, ca în toate oraşele vechi, nu se putea să nu fie şi aici oameni cu diferite meserii şi, mai cu seamă, cu meserii cinstite. In orice caz, aşa gîndeau cel puţin autorităţile oraşului Bischoffsberg, care îşi extindeau îngăduinţa pînă şi asupra social-democraţilor.

— Daţi-mi voie, — spunea de pildă secretarul poliţiei. — Dacă omul ar fi să fie numai social-democrat, n-aş avea nimic de zis. Da' vezi că, în afară de asta, el mai este şi berar, sau negustor de sticlărie, sau comisionar. Or, toate astea sînt ocupaţii serioase, iar cei care le execută alcătuiesc o bună parte din societatea noastră. De aceea nu împărtăşesc de loc punctul de vedere al poliţiei din Stuttgart.

Spunînd asta, secretarul deschidea „Buletinul informativ al poliţiei oraşului Stuttgart" şi citea următoarele:

> Membrii de ambele sexe ai partidului radical social-democrat au încercat luni seara, la ora şapte şi jumătate, să organizeze o demonstraţie politică. Coloanele de manifestanţi au pornit din Karlsplatz şi s-au îndreptat prin Dorotheenstrasse spre Charlottenplatz, unde au fost repede împrăştiate, iar cei care le conduceau, arestaţi. Populaţia Stuttgartului n-a luat parte la această demonstraţie...

— Mă întreb atunci din cine, mă rog, erau alcătuite aceste coloane, dacă populaţia n-a participat de loc la manifestaţie? — exclamă secretarul.

Dată fiind micimea oraşului Bischoffsberg şi înţelepciunea locuitorilor lui, ideile atît de liberale ale secretarului poliţiei erau cunoscute nu numai de funcţionari, dar chiar de cercurile social-democrate şi — martor mi-e dumnezeu! — pe zi ce trecea,

aceste cercuri deveneau din ce în ce mai îndrăznețe și-și luau tot mai mult nasul la purtare. Lucrurile ajunseseră atît de departe, încît bărbierul Paul Hennig, vechi membru al partidului și casier al Societății prietenilor coralei, se apucase într-o bună zi, în dugheana partidului social-democrat, să-și laude în gura mare chiriașul, un student rus, surghiunit la Bischoffsberg la începutul războiului.

— Vă rog să mă credeți, — urla acest individ nerușinat, — că nu există făptură mai blajină pe lume ca rusnacul meu. Ei, să fi fost toți rușii ca el, oho, decînd i-am fi bătut inăr, ba poate chiar ne-am fi aliat cu ei și ne-ar fi dat o mînă de ajutor să le tragem un frecuș franțujilor să ne pomenească...

In loc să deschidă bine ochii asupra chiriașului său și să caute să-i dibuiască adevăratele intenții (fiindcă nu se putea să nu aibă niscaiva gînduri ascunse!), Paul Hennig, folosindu-se de îngăduința autorităților, semăna, după cum ați văzut, sămînța răzvrătirii și confuzia în sînul poporului. Nu, hotărît lucru: trebuie să deschidem bine ochii, și nu numai față de străini, dar chiar față de o bună parte din compatrioții noștri. Că doar nu de florile mărului scosese poliția din Stuttgart de sub scutul legii întreg partidul social-democrat! Uitați-vă, de pildă, la bărbierul ăsta, Paul Hennig...

Dar n-ar fi oare momentul să luăm cuvîntul Bürger-ilor din orașul Bischoffsberg, și să vă spunem noi, cu nepărtinirea care ne caracterizează, cum stau în realitate lucrurile?

In fiecare dimineață, la ceasurile nouă, Andrei iese pe ușa înaltă și veche, cu canaturile sculptate brăzdate de crăpături, pe care se mai văd încă urmele rozetelor complicate ce le împodobiseră cîndva.

Trei pași mai încolo stă, în halat alb și cu mîinile la spate, Paul Hennig. Fața-i rotofeie, înviorată de aerul proaspăt al dimineții, strălucitoare ca lighenașul de alamă atîrnat deasupra ușii frizeriei, i se des-

tinde într-un zîmbet îmbietor. Hennig îi strigă de se aude pînă la capătul străzii :

— Tot omul cu rosturile lui. Aşa-i, Herr Starţov?

— Aşa-i, aşa-i, — răspunde Andrei. — Bună dimineaţa, Herr Hennig.

După colţ, unde începe stradela Teatrului, în faţa debitului său stă tutungiul, îmbrăcat în uniformă militară, mutîndu-şi greutatea trupului de pe un picior pe altul. Mai departe, în uşa prăvăliei următoare, şade fata gheboasă a croitorului. De la fereastra de alături priveşte rumena nevastă a brutarului. Apoi vin ferestrele înguste ale cafenelei, cu perdeluţe de tul bine întinse, şi, mai departe, prăvălioara bijutierului, o fructărie şi biblioteca.

In piaţă, unde se înalţă clădirea mohorîtă şi rece a Rathaus[1])-ului, e puţină lume. Tramvaiul coboară prudent strada în pantă. Vatmanul se uită la Andrei. Probabil că-l cunoaşte, aşa cum dealtfel îl cunoaşte şi Andrei pe el, ca şi pe Schutzmann-ul din post, pe tutungiu, pe fata croitorului, pe bătrînul comisionar care umblă cu luleaua în gură, sau pe strîngătorul de zdrenţe, care culege hîrtiile de pe străzi, apucîndu-le cu un cleşte lung de fier. Nu-i piatră de pe drum, nu-i fiinţă, nu-i privire, nici glas, pe care să nu fi ajuns să le cunoască şi să nu le fi cercetat de mult şi care de mult să nu-i mai spună nimic, întocmai ca unghiile de la mîini, ghetele vechi, desenele de pe tapetul odăii sau petele de pe tavan din dreptul patului. Iat-o şi pe mătuşa Meyer în uşa întredeschisă a closetului public, din faţa comisariatului de poliţie, cu nelipsitu-i ciorap în mînă, sfredelindu-l cu privirea ei fixă şi mormăind nu ştiu ce, cu un glas ca dintr-o bute, pentru ca după aceea să se întoarcă iar la andrelele ei.

Funcţionarul cărunt, cu mînecile peticite în coate şi ac la cravată, se uită la Andrei pe sub sprîncene, săgetîndu-l cu ochişorii lui pe jumătate închişi, şi-l întreabă :

— Ce e?

---

[1]) *Rathaus* — primărie. (în limba germană). (N. trad.)

— Cincizeci şi doi.

— Bine.

Şi dispare numaidecît îndărătul biroului.

După asta Andrei e liber să se întoarcă acasă.

Pe la jumătatea drumului, Andrei se întîlneşte cu un omuleţ aferat, cu faţa uscăţivă şi plină de creţuri. Omuleţul scoate repede mîna din buzunar, îşi saltă puţintel de pe chelie gambeta cu calotă scundă şi-i zîmbeşte cu toate zbîrciturile ce-i înconjoară buzele decolorate şi subţiri :

— *Bonjour, bonjour, bonjour !*

Intotdeauna îl saluta aşa omuleţul, vorbind repezit şi repetînd de trei ori acelaşi cuvînt, după care zîmbetul îi dispărea de pe faţă tot atît de iute cum i se încleştau la loc şi buzele subţiri. Avea încheieturile mîinilor bandajate cu nişte petice de lînă, deoarece, tot exersînd la acordeon, i se slăbiseră articulaţiile. Însă de lăsat nu se putea lăsa de meserie, fiindcă n-avea ce să facă altceva şi nici nu s-ar fi priceput să facă altceva.

Prichindelul acesta era monsieur Percy, cetăţean belgian şi clovn muzical.

Monsieur Percy locuia pe acelaşi coridor cu Andrei şi uite că se împlinea acum un an şi jumătate decînd, de dimineaţă şi pînă noaptea tîrziu, gamele cromatice o zbugheau afară din odaia lui şi coborau în galop scările. Exceptînd gamele cromatice nu se putea spune că monsieur Percy ar fi fost un om gălăgios, ba chiar dimpotrivă, fiindcă de felul lui era liniştit, scump la vorbă, şi trecea aproape neobservat. Andrei îl întîlnea în fiecare dimineaţă pe stradă sau pe coridor, şi atunci monsieur Percy îl saluta precipitat, ridicîndu-şi gambeta.

— *Bonjour, bonjour, bonjour !*

O singură dată, într-o seară ploioasă şi cu vînt, pe coridorul luminat de un bec cu gaz cu o sită veche, ciuruită, monsieur Percy îi întinse mîna lui Andrei şi i-o strînse cu putere.

— E o seară cam tristă, monsieur Percy, — spuse acesta.

— Ruşilor le place tristeţea, — îi răspunse el. — Am fost în Rusia şi ştiu asta. Am fost la Lodz, la Riga, Libau, Derpt... Frumoasă ţară! Şi toată lumea bea.

Şi monsieur Percy începu să rîdă.

— Azi e ziua mea, aşa că am băut şi eu oleacă. Un coniac, mai mare sila. De obicei nu beau. Nu-mi dă voie meseria. Dealtfel, tot din cauza ei nu sînt trist niciodată.

— Glumeşti ?

Monsieur Percy se plecă spre Andrei, cu o faţă încremenită ca o mască, şi rosti pripit, numai cu buzele :

— Măscăricii nu glumesc decît în arenă. E ceva ce voi ruşii înţelegeţi foarte bine. Am fost în Maroc, în Algeria, în Anglia, în Austria, în Suedia, în Rusia, în Germania ; am văzut lumea. Acum stau uneori nopţi întregi şi mă gîndesc ce nenorocită trebuie să fie lumea asta, şi ce nefericiţi oamenii, dacă au ajuns să rîdă de giumbuşlucurile lui monsieur Percy. Stau cu ochii închişi şi-n timpul ăsta mi se perindă toată omenirea prin faţă. Oamenii nu înţeleg nimic. Monsieur Percy i-a văzut la Alger, la Stockholm, la Viena, la Bischoffsberg, şi i-a cîntărit pe toţi dintr-o singură privire ; ei însă nici nu l-au observat pe monsieur Percy ; toţi îşi închipuie că ei sînt buricul pămîntului, şi că lumea întreagă e mai mare decît, uite, pălăria asta a mea...

Şi şi-o atinse, plin de veneraţie cu arătătorul.

— Pălăria asta, însă, e mai mare decît întreaga lume şi o cuprinde într-însa pe toată. Crede-mă, monsieur, pe toată...

— Nu vrei să intri niţel la mine ?

— Nu. Asta nu ! Ruşilor le place tristeţea şi le place să vorbească mereu despre ea. Eu, însă, sînt belgian. Ziua lucrez, iar noaptea închid ochii — of, bieţii ochi bătrîni ai lui monsieur Percy ! — şi văd toată omenirea, chiar şi pe dumneata te văd. Îmi eşti simpatic, tare simpatic !

Şi deodată, monsieur Percy făcu un pas înapoi, îşi descoperi pe jumătate chelia şi o porni grăbit spre

casă, strigîndu-i, de astădată, însă, numai o singură dată :

— *Bonjour !*

Aceasta a fost prima şi ultima oară cînd monsieur Percy stătu de vorbă cu Andrei.

Ultima, pentru că în aceeaşi noapte cetăţeanul belgian monsieur Percy, clovn muzical, fu ridicat şi expediat nu se ştie unde.

Printre documentele găsite cu prilejul percheziţiei făcute la locuinţa cetăţeanului belgian Percy şi prezentate apoi Stadtrat-ului oraşului Bischoffsberg, se afla un caiet cu copertă albastră, purtînd în colţul stîng de sus, lîngă cotor, steagul belgian. Caietul purta următoarea inscripţie :

In amintirea unui angajament fără contract.
Părerile criticii asupra unei reprezentaţii de gală la care n-am participat.

Caietul cuprindea diverse tăieturi din ziare şi reviste, lipite cu grijă şi însoţite de indicaţii precise, care le arătau provenienţa. Încolo nimic, nici un comentar. Cîteva, care i se păruseră pesemne lui monsieur Percy mai interesante, erau subliniate cu cerneală. Unele dintre ele probabil vor fi atras atenţia Stadtrat-ului, deoarece le însemnase pe margine cu creionul roşu.

Iată-le :

Dacă Isus din Nazaret, care a propovăduit iubirea chiar faţă de duşmani, s-ar întoarce iarăşi pe pămînt, de astă dată el s-ar reîntrupa fără nici un dubiu în patria germană. Şi unde vă închipuiţi dumneavoastră că l-aţi putea întîlni atunci ? Credeţi cumva că s-ar apuca să predice din amvonul bisericii, cam în felul următor : germani împovăraţi de păcate, iubiţi-vă duşmanii. Vă asigur că nu. Nu ! L-aţi găsi cu certitudine în primele rînduri ale luptătorilor însufleţiţi de o ură neîmpăcată. Ar fi acolo, în mijloc, ca să le binecuvînteze mîinile însîngerate şi armele ucigaşe. Şi poate că ar pune şi el mîna pe sabia care pedepseşte, ca să izgonească duşmanii Germaniei departe de graniţele pămîntului făgăduinţei, aşa cum i-a izgonit cîndva pe negustori şi pe cămătari din templul iudeilor.

(„Volkserzieher")

Pe dosul unei foi de salarii de la filatura şi ţesătoria „Concórdia“ din Buntzlau se afla tipărit următorul apel:

ECONOMISIŢI PÂINEA !

Fiecare bucăţică de pîine pe care o economisiţi însemnează o mînă de ajutor pentru bărbaţii voştri, părinţii voştri, fiii voştri, în lupta grea pe care o duc.
Fiecare felie de pîine pe care o economisiţi este

UN GLONTE ÎMPOTRIVA ANGLIEI

duşmanul nostru secular!
Fiecare fărămitură de pîine economistă scurtează durata războiului.

Pe verso se putea citi:

FILATURA ŞI ŢESĂTORIA „CONCORDIA“ BUNTZLAU

No... SALARII pentru 57 ore 30 minute...			M. 9.91.
REŢINERI			
Casa de ajutor medical .	28		
Asigurări sociale . . .	12		— 40
Netto .	.	.M.	9.51

Nimeni nu mai poate tăgădui acum concluzia logică ce se impune că pacea nu putea duce decît la o catastrofă, şi că unica noastră şansă rămîne războiul. Războiul care pînă acum a fost pentru noi un răspuns la provocările duşmanilor, o chestiune de onoare, un mijloc de a ne atinge scopul, devine de azi înainte un scop în sine. Întreaga naţiune, ca un singur om, va cere *războiul veşnic !*

(„Münchener Medizinische Wochenschrift“)

Învăţaţi oamenii să urască! Educaţi-i în respectul urii! Învăţaţi-i să iubească ura! Ura trebuie organizată! Jos cu teama copilărească, cu prejudecăţile neîndreptăţite împotriva sălbăticiei şi a fanatismului! Politica trebuie să fie inspirată şi ea de cuvintele lui Marinetti: mai puţine sărutări şi mai multe palme! Să nu ne temem să hulim şi să strigăm sus şi tare că virtuţile noastre sînt credinţa, nădejdea şi ura. Şi că cea mai înaltă dintre ele este ura!

(Consilier medical Dr. W. Fuchs,
Medic şef la spitalul de stat pentru boli nervoase din Emmendingen-Baden)

Stadtrat-ul rămase aplecat asupra caietului cu scoarțe albastre pînă noaptea tîrziu, citind rînd pe rînd toate tăieturile din ziare. Erau multe și felurite, lipite la întîmplare în caiet: portrete, vederi, maxime, anecdote, și toate astea curgeau potop în capul *Stadtrat*-ului, întocmai ca jucăriile din traista lui moș-gerilă, unele niște pocitanii, altele îmbrăcate în costum de măscărici, în culori țipătoare, ca la circ. Stadtrat-ul își ascuți creionul roșu cu briceagul și scrise cu buchii colțuroase pe coperta albastră a caietului următoarele:

Spicuirile din ziarele colecționate în acest caiet nu reprezintă secrete militare sau de stat, întrucît ele au apărut în presă. Totuși, felul tendențios în care aceste informații au fost culese din gazete vădesc sentimentele dușmănoase față de Germania ale colecționarului, și ar putea fi utile inamicului, - dîndu-i apă la moară, în cazul cînd i s-ar oferi vreun prilej. De aceea, părerea mea e că cetățeanul belgian Percy trebuie să fie predat autorităților militare.

La Societatea prietenilor coralei, bărbierul Paul Hennig cînta la bași. În Europa, bașii sînt destul de rari, așa că Paul Hennig avea toată dreptatea să se socotească un om cu stea în frunte. Conștiința acestui lucru îl făcea să fie plin de neastîmpăr și acest neastîmpăr îl îndemnase să intre în partidul social-democrat. Aici ajunse cu timpul să creadă în mod categoric în steaua lui și astfel devenise cel mai gălăgios om din Bischoffsberg. Seara, după ce închidea frizeria, Hennig se ducea la Andrei, ca să discute politică. Și pe loc în odaia lui Andrei, ce semăna cu un manej, puținele obiecte din care era alcătuit mobilierul sărăcăcios se transformau în tot atîtea mașini în plină funcțiune.

Toate lucrurile începeau să bubuie, să trosnească, să zăngăne și să vibreze, făcîndu-se ecoul mugetelor și tunetelor pe care le emitea bărbierul Hennig, cu glasul lui profund de bas ce umplea tot manejul.

— Fleacuri! Toate astea-s fleacuri. Domnii iuncheri nu înțeleg că mergem spre socialism. Nu în-țeleg și pace!

— Cum adică? — se miră Andrei.

— Aha! Va să zică nici dumneata, Andreas dragă, nu înțelegi?

— Eu constat numai că trăim din ce-am acumulat mai înainte.

— Andreas, Andreas! Dar războiul? Acuma pricepi? Ce faci cu războiul?

— Da' ce amestec are aici războiul?

— Stai, stai! Hennig are să te facă imediat să înțelegi ideile lui. Vezi, vouă vă lipsește disciplina gîndirii, vouă, adică rușilor. Buni băieți! Spun că voi rușii sînteți b-băieți buni. Avea dreptate Bismarck! Da, bătrînul avea dreptate. Nu spunea el: nu vă certați cu rusnacii? Rusnacii sînt, mă înțelegi, aliații firești ai nemților. Ducînd mai departe ideea asta a bătrînului, Hennig spune mai mult decît atîta, spune că voi rusnacii sînteți băieți buni. Da' ce să-i faci dacă vă lipsește disciplina gîndirii? La Societatea prietenilor coralei, unde-s casier, le-am declarat pe față: noi mergem spre socialism.

— Prin război?

— Ba bine că nu! Firește că prin război. Andreas, văd că începi să gîndești mai disciplinat — și asta, ca să zic așa, numai datorită mie. Ha-ha-ha! Nu te supăra Andreas! Chiar așa, prin război. Și cum adică? Războiul ne învață să repartizăm — da, să repartizăm produsele — ehe-hei! — și asta independent de aparatul capitalist.

— Repartizați cartele de pîine?

— O-o!

— Ei, și celelalte țări?

— Celelalte țări?

Paul Hennig sări de pe scaun și ridică glasul cu două tonuri. Mașinile de prin colțurile halei începură să zumzuie și să zăngănească cu toată puterea, de-ai fi zis că-s gata s-o ia razna.

— Pe celelalte țări le vom învăța să-și repartizeze și ele produsele, independent de capitaliști. Dar pentru asta, trebuie mai întîi să le înfrîngem — da, noi, nemții, le vom înfrînge.

— Ei, și dacă...

— Cu-um ?

Aici Hennig ridică glasul cu încă două tonuri. Tocmai atunci, însă, se deschise uşa şi o prăjină lungă, vopsită, pătrunse în odaie. În primul moment prăjina stătu în cumpănă, neştiind bine dacă s-o ia la dreapta sau la stînga, apoi după ce încercă să se aplece spre podea, se ridică pînă-n tavan şi, descriind în aer o curbă, reuşi treptat să-şi facă loc.

— Spuneai : „Dar dacă"... — răsună din nou glasul binevoitor al lui Hennig, de astă dată mai jos cu patru tonuri.

Odată cu prăjina, strîngînd-o vîrtos la subsuoară, năvăli în odaie calfa bărbierului, un roşcovan necioplit, rumen la faţă, gîfîind ca o locomotivă. După el se tîra ca o coadă de păun, pe jumătate desfăşurată, pînza unui steag.

— Ei, Erich, cine a mai mîncat bătaie ?

— Ruşii, jupîne.

— Săracii ! — îi compătimi Hennig, luînd prăjina şi îndreptînd-o cu capătul spre fereastră. — Au ghinion !... Vezi şi dumneata, Andreas, ce se întîmplă cu celelalte ţări. Bineînţeles, nu în Rusia o să se dezvolte socialismul nostru. Nici n-am pomenit măcar de Rusia...

Calfa deschise geamul, desfăşură steagul, îl scoase afară şi se strădui să înţepenească prăjina în suportul de sub pervaz. Prăjina era lungă şi grea, şi nu voia în ruptul capului să intre în suport. Calfa dădea mereu drumul la sfoara care ţinea drapelul, în timp ce Paul Hennig, congestionat la faţă, chinuindu-se să vîre capătul cel gros al prăjinii în suport, emitea cînd şi cînd cîte un nou argument scurt, dar hotărîtor :

— S-ar părea că noi socialiştii sprijinim imperialismul, cînd de fapt el e acela care ne sprijină pe noi... R-repartiţia asta reprezintă o bună parte din socialism... Erich, mai la dreapta, mai la stînga... Mai dă-i puţin drumul... Socialiştii alcătuiesc la noi partidul cel mai numeros... După război, cînd o să dispunem de o experienţă... Gata ! Erich, dă-i drumul !... de o experienţă socialistă...

Prin fereastra deschisă venea frigul de afară. Poate de aceea Andrei tresări înfiorat și se retrase în fundul camerei.

— Inţeleg, — spuse el. — Insă nu cred că repartiţia dumneavoastră să pună capăt războiului.

— Trebuie mai întîi să înfr-îngem inamicul. Atunci are să înceteze și războiul.

— Ei, și dacă...

— Nici un „dacă", Andreas. Trebuie să-i înfrîngem. Restul e floare la ureche!

Hennig îl bătu pe Andrei pe umăr, suflîndu-i în faţă o duhoare de rachiu prost, și-i spuse:

— Ştii dumneata ce-i disciplina? Andreas, voi rusnacii, habar n-aveţi ce-i asta...

Apoi îi strînse mîna și ieși în urma calfei.

Atît timp cît miile, sutele de mii, milioanele de Bürger-i cumsecade stătuseră la ei în salon, ridicînd osanale disciplinei, nici habar n-avuseseră de ceea ce poate să însemne asta. Decînd gustaseră în treacăt, în tinereţe, din plăcerile ei, se scurseseră cincisprezece sau douăzeci de ani. In vremea asta apucaseră să rupă un rînd de saltele, în paturile lor duble, să cultive o serie de cactuși piperniciţi, să asiste la confirmarea fetelor lor, și să-și cumpere operele complete ale lui Goethe, într-o ediţie cu cotorul aurit.

Miile, sutele de mii, milioanele de Bürger-i cumsecade alcătuiau în acest an Landsturm-ul. Raniţa din piele de viţel, pe care o purta în spinare Landsturm-ul îi părea din cale afară de grea și din cale afară de tăioase curelele care îi pătrundeau umerii cărnoși. Landsturm-ul tîra după el paturile duble, cactușii, darurile făcute fiicelor sale la confirmare și operele complete ale lui Goethe, cu cotorul aurit. Şi toate astea erau mult prea grele ca echipament de război.

— Războiul are nevoie numai de oase și mușchi, — a spus nu știu care general.

Feldwebel [1])-ul, care făcea instrucţia cu Landstur-

---

1) *Feldwebel* — sergent major, (în limba germană.) (N. trad.)

m-ul din Bischoffsberg, băgase cum nu se poate mai bine la cap această maximă. Feldwebel-ul făcea instrucţie cu Landsturm-ul. Înainte marş, înainte marş, şi iarăşi înainte marş! Fuga, culcat, pe brînci. Şi iarăşi fuga, culcat, pe brînci. Pe urmă se întîmpla s-o mai schimbe, însă revenea tot la înainte marş şi iarăşi înainte marş.

Trebuia să-i topească Landsturm-ului grăsimea de pe şezut, de pe burtă şi de pe spinare. Grăsimea nu duce casă bună cu războiul.

Bufleii stîngaci, deghizaţi în soldaţi, după ce isprăveau instrucţia pe care o făceau undeva, departe, afară din oraş, se întorceau seara lac de sudoare la căzărmile lor.

Feldwebel-ul ţinea minte că prea onorabilii Bürger-i se dedulciseră cu huzurul. Şi parcă auzea cum le sună tabieturile în raniţe. Şi-i vedea pe fiecare din ei tolănit pe canapeaua lui moale, cu cîte o perniţă sub cap, pe care era brodat cu drug:

Nur ein Viertelstündchen[1])

Pe pereţi atîrnă reliefuri în ghips, pe uşa întredeschisă, care dă în balcon, se iţeşte înăuntru ramura tunsă a unui păr. O şuviţă de fum de ţigară dă să se anine de creangă.

— Plu-to-on!... — comandă Feldwebel-ul.

Toate aceste imagini trebuiesc stîrpite din mintea prea cinstiţilor Bürger-i, odată cu grăsimea de pe şezut, de pe burtă şi de pe spinare.

— Cîn-tă!

Tăcere.

— Plu-to-on... Stai!

Landsturm-ul se opreşte.

— De ce nu cîntaţi?

Tăcere.

— Plu-to-on... drepţi! La dreapta-mprejur... Marş!

---

1) Numai un sferturel de ceas (în limba germană). (N. trad.)

Şi se întorc înapoi din oraş pe cîmpul de instrucţie. Iarăşi fugă, lăsare pe vine, în genunchi, culcat, pe brînci. Apoi înainte marş şi iarăşi înainte. În sfîrşit întoarcerea la cazarmă.

Landsturm-ul nici nu crîcneşte.

În oraş, cînd ajunseră iar la locul unde îi oprise mai înainte feldwebel-ul, adică acolo unde le mai dăduse odată comanda, răsună iarăşi :

— Cîn-taţi !

Tăcere.

— Plu-to-on... stai ! La dreapta-mprejur... Marş !

Şi iar înapoi pe cîmp.

Landsturm-ul cade din picioare de oboseală, însă Landsturm-ul nici nu crîcneşte.

Şi iarăşi înapoi în oraş. Se lăsase noaptea. Cînd ajunseră la locul ştiut se auzi din nou :

— Cîn-taţi !

Şi atunci un glas răguşit, destrămat şi spart, începu să lălăie, însoţit îndată de altele, tot atît de dogite :

I-ich hatte ein' Kame-ra-aden... [1])

— Nici un fel de „dacă“, Andreas ! Voi, rusnacii, habar n-aveţi ce-i disciplina !

PARCUL CELOR ŞAPTE ELEŞTEE

Se apropia sfîrşitul celei de-a doua ierni, de cînd Marie aflase ce înseamnă războiul. Războiul este o activitate continuă, care înfierbîntă sîngele, ridicîndu-i temperatura la cel mai înalt grad, este un marş pe frînghie deasupra unei prăpăstii înţesate de steaguri ce flutură în vînt la lumina tremurătoare a torţelor, în sunetul surlelor de alamă şi în mijlocul strigătelor de izbîndă. Războiul înseamnă victorie. Asta-i şi menirea lui. De altfel, în privinţa menirii războiului se scriseseră volume întregi, care stăteau răsfirate în evantai pe mesuţele rotunde din salonul lui Frau

[1]) Aveam un camarad (în limba germană). (N. trad.)

Urbach. Oricine putea să găsească în aceste cărţi explicaţiile cele mai precise care să-i arate de ce e neapărată nevoie, din punctul de vedere al filozofiei pozitiviste, sau al dogmei creştine, sau tot aşa, al teoriei lui Darwin, să se mai pună din cînd în cînd la cale cîte un război. (Mesdames, aţi citit cumva „Origina speciilor“? Ah, lupta pentru existenţă este o lege a naturii. Nici că se poate ceva mai simplu!)

Marie nici măcar nu-şi aruncase vreodată ochii pe cărţile ce stăteau împrăştiate pe mesuţele din salonul maică-si. Dacă ar fi avut curiozitatea s-o facă, ar fi descoperit atunci că cea mai mare parte din aceste cărţi nici nu fuseseră tăiate, ceea ce n-ar fi mirat-o cîtuşi de puţin, deoarece, cum spuneam, războiul este, înainte de toate, o activitate continuă, care explică totul şi-şi găseşte justificarea în ea însăşi, fără să mai aibă nevoie de cărţi sau de lămuriri suplimentare. După cum şi un actor, care joacă şapte roluri în cele trei acte ale unei piese, nu mai are cînd să se întrebe „Ce este teatrul?“, singura lui preocupare fiind cum să-şi schimbe cît mai repede costumul.

Războiul înseamnă activitate. Atunci cînd în decurs de zece zile au fost cucerite în Polonia douăsprezece fortăreţe şi ocupate douăzeci şi opt de oraşe, mulţimea fără număr a torţelor şi lampioanelor aprinse făcură să plutească deasupra Bischoffsbergului nori de fum. O comisie, alcătuită din liceeni şi pusă sub egida corpului didactic, primise sarcina de a face numărătoarea steagurilor arborate cu acest prilej de edificiile publice şi casele particulare. Se apucaseră deci să împartă oraşul în sectoare şi să facă numărătoarea. Comisia tocmai îşi încheiase lucrările, stabilind că fiecărui imobil din Bischoffsberg îi reveneau în medie $9^{1}/_{37}$ steaguri, cînd un om mai în vîrstă năvăli, cu sufletul la gură, în plină şedinţă şi începu să urle: „Aţi încurcat socoteala! Aţi încurcat-o rău de tot!“ În cele din urmă se dovedi că omul, căruia îi dăduse în gînd să verifice rezultatele comisiei, numărase chiar el, în persoană, toate steagurile care pavoazau oraşul, ajungînd la cifra $9^{1}/_{29}$. Ziarul social-democrat al Bischoffsbergului nu scăpă, bineînţeles, nici de astădată

prilejul unei ironii şi declară că numita comisie compromisese demnitatea patriotică a Bischoffsbergului cu $^{8}/_{1078}$.

Lăsînd la o parte munca pe care o îndeplinesc în timp de război oamenii în fabrici, la cîmp şi în mine, dat fiind că ei se îndeletnicesc cu aceeaşi muncă şi în vreme de pace, ne putem da seama de energia extraordinară pe care o trezeşte războiul, judecînd după cei care de obicei nu prea au o activitate productivă. Ca să nu mai vorbim de armatele care clipă de clipă sînt ocupate, atît individual, cît şi în grupuri, cu distrugerea celor mai puternice exemplare omeneşti. Acest soi de activitate a ştiut întotdeauna să atragă atenţia asupra lui. Pentru edificarea noastră însă, am avea incomparabil mai mult de cîştigat dacă ne-am îndrepta privirea de pildă asupra uniunii proprietarilor de hoteluri din Berlin, care a dezbătut în cîteva şedinţe de afaceri, anume consacrate acestei chestiuni, necesitatea de a schimba denumirea de „hotel" în aceea de „Gasthof" [1]. În urma unor discuţii aprinse, această schimbare de nume a fost respinsă, deoarece, profitînd de lipsa unor lingvişti intransigenţi, proprietarii de hoteluri au admis origina germană a cuvîntului „hotel".

La clinica din Emmendingen persoanele avizate arătau vizitatorilor un om care lucrase la un tabel întocmit de biroul de statistică, referitor la numărul şi natura şedinţelor consacrate cutărei sau cutărei activităţi în legătură cu războiul. Materialul strîns de omul cu pricina cuprindea şi procesul verbal al şedinţei uniunii cofetarilor nemţi, în care fusese dezbătută chestiunea dacă consumarea prăjiturilor este sau nu un act patriotic. Chestiunea fusese rezolvată în mod afirmativ, deoarece proprietarii de patiserii ajunseseră la concluzia că produsele de cofetărie erau preparate mai cu seamă din zahăr, ouă, stafide şi migdale, fără să se folosească o cantitate prea mare de făină de grîu, articol rechiziţionat de autorităţi. Fapt este că atunci cînd rezoluţia a fost dată publicităţii,

[1]) *Gasthof* — han. (în limba germană.) (N. trad.)

cele șase mii de cofetării din cuprinsul Germaniei au fost asaltate de veselii patrioți...

Deasupra ușii ce dădea în salonul lui Frau Urbach stătea agățată o plăcuță de stejar pe care erau gravate aceste două versuri :

Wir stehen in Ost **und West**
Wie Fels und Eiche fest[1]).

Cele două versuri oglindeau întocmai realitatea. Însă, oricum, nu în asta stătea tăria lor. Ele cuprindeau un program întreg de activitate, un „trebuie" simplu și pe înțelesul tuturor. Inrîurirea pe care o exercitase asupra oamenilor stătea ascunsă în porunca nevăzută, inclusă în plăcuța aceea de stejar. Și plăcuța îi indica fiecăruia ce avea de făcut! Toți simțeau și înțelegeau acest imperativ. Marie îl simțise și-l înțelesese și ea încă din primul ceas al războiului. Se supusese deci acestei porunci, care nu-i rănea cîtuși de puțin amorul propriu, ci mai degrabă i-l măgulea, lăsîndu-se și ea prinsă cu totul de activitate.

Marie comandă de la Berlin unsprezece lance de steag, de un model special, care se puteau fixa pe prichiciul ferestrelor, și niște pînze de drapel lungi de cîte trei metri, pe măsura lancelor. Se dovedise cu timpul că Germania îndrăgise niște aliați de capul cărora nu era mare lucru, și-i îndrăgise mai mult chiar decît ar fi vrut iuncherii visători, stegarii războiului. Colecția de drapele imperiale urma să fie completată cu drapelele naționale ale aliaților Germaniei. Manipularea acestei colecții de steaguri cerea timp, fără să mai vorbim că aproape nu era zi în care să nu fi trebuit să faci o combinație de cîte unspre-

---

[1]) La răsărit și la apus ne ținem tari ca stînca și stejarul. (în limba germană). (N. trad.)

zece steaguri, din cele șaptesprezece cîte erau cu totul, pentru a pavoaza cu ele fațada casei.

Frau Urbach patrona cantina pentru militarii în trecere prin gara Bischoffsberg. Cam la fiecare două, trei zile trecea cîte un eșalon prin Bischoffsberg. Misiunea de a dărui flori și mici amintiri, sub formă de cartonașe cu inscripții patriotice, de a adăpa cu cafea o sută și cîteodată și două sau trei sute de oameni neciopliți, de a le împărți țigări însoțite de un zîmbet și de cîteva cuvinte bine simțite despre patrie, era un lucru pe care nu-l putea îndeplini decît un om cu adevărat credincios ideilor sale.

Marie se ducea și ea să-i ajute maică-si în gară. Aici, în gloata de băietani cu gurile căscate, cărora nu apucase încă să le mijească mustața, în vuietul și în larma de glasuri cu sunet de alămuri, în furnicarul frunților și al grumajilor vînjoși ce i se perindau pe dinaintea ochilor, Marie se simțea ca-n toiul unei lupte corp la corp, în cursul unei glorioase bătălii. Coatele ce se atingeau de ea, privirile pofticioase care aproape o frigeau, panglica imperceptibilă a zîmbetelor ce se depăna necontenit în jurul ei și mereu același refren :

— Măi să fie, că frumoase mai sînt fetele la noi în Saxonia !

Cine ar fi putut rămîne nepăsător și rece în fața acestui șuvoi ? Cine nu s-ar fi amețit de clocotul ăsta spumegător, ce biciuia simțurile și te îmbăta ?

Dar iată că, din senin, pe Marie o cuprinse plictiseala. Asta se întîmpla primăvara, devreme de tot, cînd abia începuse să bată un vînt mai călduț și să se mai dezmorțească un pic copacii. Pentru prima oară, după un an și jumătate, în ziua aceea Marie nu se duse la gară. Un stol de prietene, care turnau și ele cafea soldaților în trecere prin gară, se strînseră buluc la ea acasă, venind din toate colțurile orașului, toate speriate, cu ochi mari, și fiecare ca niște coțofene. Marie era sănătoasă tun, nu se schimbase nimic în viața ei, era aceeași Marie din totdeauna. Însă se plictisea. Dar de ce se plictisea, asta n-o știa nici ea. Coțofenele au trăncănit ce-au trăncănit, și-au netezit

cu palma fustele, s-au arătat care de care mai grijulie față de ea, i-au dat sfaturi și, pînă la urmă, au început să-și bată joc de dînsa, și au făcut-o cu ou și cu oțet. Marie, însă, o ținea una și bună :

— Mă plictisesc !

Era de mirare că nu putea ghici de loc pricina plictiselii ce-o rodea. Stătea închisă la ea în odaie, depănînd în minte tot ceea ce trăise în ultimele zile și își dădea seama că, de fapt, în timpul ăsta nu i se întîmplase nimic. Tocmai aici era buba, că nu i se întîmplase nimic. Se gîndi că ostașii din eșaloane, cărora li se împărțeau amintiri și li se dădea să bea cafea în gară, acum aveau chipuri din ce în ce mai șterse și erau din ce în ce mai tăcuți. Cît ținea coada aceea lungă, cenușie, ce se desfășura sub ochii împărțitoarelor, nu se auzeau nicăieri rîsete. De curînd, un ostaș mărunțel din Landsturm îi spusese :

— Toarnă-mi, fetițo ! Da' cît mai fierbinte.

Mariei îi tremurase mîna. Se uitase la el mai atentă. Soldatul era buhăit la față, și în mustața lui retezată scurt luceau fire albe. Marie lăsă să-i lunece privirea de-a lungul șirului de mantale cenușii. Fețe posomorîte, brăzdate de cute adînci, se legănau apatice în lumina becurilor de gaz. Și se gîndise atunci că probabil își lăsaseră sufletele acasă, și că aici, în gară, se legănau numai hoiturile lor.

Fusese o întîmplare atît de neînsemnată, încît nu înțelegea cum de i se ivise în minte tocmai acuma, cînd căuta să descopere pricina plictiselii ei.

Și în chip tot atît de surprinzător, își aduse aminte de fețele galbene ale femeilor care se îmbulzeau pe sală, în localul școlii, unde se împărțeau cartelele de pîine. De două ori pe lună, Marie se îndeletnicea cu operația aceasta, însă niciodată nu-i trecuse prin gînd să se uite la oamenii ce se înghesuiau pe săli. Odată, nu prea de mult, îi spusese unei femei :

— Nu s-ar putea să fii mai politicoasă ?

Și atunci, de undeva, din fundul sălii, se auzise :

— Păi da, dumitale îți convine să fii politicoasă, fiindcă ești sătulă.

Marie ridicase capul şi dăduse de vreo zece perechi de ochi de fiară încolţită, plini de groază, aţintiţi asupra ei. Femeile care înconjurau masa erau curios de galbene la faţă, de parcă sub pielea lor n-ar fi circulat sînge, ci fiere. Printre ele erau şi fete tinere, a căror vîrstă însă nu se putea bănui decît după ochi.

„Măi să fie, că frumoase mai sînt fetele la noi în Saxonia!"

Şi întîmplarea asta era tot atît de neînsemnată, ca şi cealaltă din gară şi, tot ca şi ea, nu explica nimic. Şirul acela de femei jigărite şi acela de soldaţi buhăiţi şi posaci i se iţeau mereu înainte, însă Marie constatase că-şi amintise de toate astea abia acum, cînd începuse să se gîndească la plictiseala ei.

Mai era o întîmplare care o urmărea de multă vreme, aproape clipă de clipă, o întîmplare ceva mai veche. Dar era imposibil de crezut că tocmai ea să fie cauza plictiselii!

Totuşi n-ar face mai bine Marie să încerce s-o reconstituie în amănunţime, aşa cum se petrecuse?

Într-o zi, către sfîrşitul iernii, se aşternuse din nou pe ninsoare şi se lăsase iar un pui de ger. Era ultima zi de iarnă şi soarele coborît scălda totul în lumina lui roşietică. Pe străzi plutea un miros dulceag, care aducea cu acela al coşurilor de răchită proaspăt împletite, şi oamenii treceau grăbiţi pe trotuare, strigîndu-şi din mers:

— Pişcă binişor!

— O-ho!

Sănii zburau ca săgeata prin piaţă, întîmpinate cu ţipete furtunoase. Pîlcuri de băieţandri se luau după ele. Termometrul uriaş de la primărie părea mai solemn ca de obicei, mîndru că fusese curăţat dimineaţa cu benzină. Şi în timp ce păşeai sprinten, răscolind cu picioarele zăpada afînată, mirosind a proaspăt, ce sclipea sub razele soarelui, îţi venea să crezi că în lume era pace şi armonie, şi că oamenii se adunaseră laolaltă în oraşele şi satele pline de veselie ca să se uite unii în ochii altora, să-ţi stringă mîna şi să te

îmbărbăteze strigîndu-ți vesel de după vreun colț de stradă :

— Fräulein Marie! Ai nasul roşu ca o pătlăgică!

— Fräulein Marie, ia mata seama să nu cazi pe Weberstrasse. I-un gheţuş acolo, curat ca la patinaj.

Da' de unde! Marie nici că se gîndea să cadă pe Weberstrasse. Şi nici gerul n-o înspăimînta. Se avînta cu atîta hotărîre înainte, de-ai fi crezut că şi-a pus în cap să se caţăre pe cine ştie ce gheţar inaccesibil. Şi aşa, fuga, fuga, cu mîinile vîrîte adînc în mîneci înfruntînd sfichiuirile gerului, despicîndu-l cu faţa-i rumenită, ajunse în sfîrşit la gară.

Pe peronul îngust şi troienit de nămeţi, doi-trei pasageri jucau tontoroiul pe loc. O locomotivă mică cît o jucărie, plină toată de promoroacă, ţîşni de după o cotitură, gîfîind buimacă:

— Spre Lausche.

Fiind zi de lucru, vagoanele erau goale. Împrejurimile păreau cu totul altele. Poate că de aceea se şi ivi atît de repede în zare muntele înzăpezit. Glugile celor Trei Călugăriţe se uniseră alcătuind acum o singură cuşmă albă, uriaşă, ce stătea suspendată deasupra stîncilor, ca un glob orbitor de luminos.

Pe cărăruia ce urca pieptiş spre vîrful Lauschei se vedeau adînc întipărite nişte urme de paşi bărbăteşti. Marie o ţinu într-o fugă pînă la întîia zănoagă a muntelui, unde se opri un pic să răsufle. Urmele de paşi coteau pieziş, în timp ce cărăruia, sub acoperămîntul ei de zăpadă, neprihănit, ducea în sus, spre culme şi era o adevărată plăcere să spulberi omătul cu picioarele, ca şi cum ţi-ai croi drum nou. Dinspre rîndurile dese de pini înalţi, cu ramurile îngreuiate de zăpadă, adia un miros îngheţat de răşină. Liniştea adîncă ce învăluia muntele o îndemna să zburde, o făcea să se simtă uşoară şi plină de forţă.

Cu sprinteneala ce-i căşunase altădată atîtea necazuri lui Frau Urbach, Marie începuse să se caţere pe stîncă, din pinten în pinten. Deodată îi alunecă piciorul pe o piatră, sucindu-i-se, şi se duse de-a dura la vale vreo zece paşi şi mai bine. În cădere, trase cu spatele o dîră prin zăpada care se strînse

grămadă, ridicînd într-o clipă coşcogea mormanul pufos, ce se rostogoli peste ea, acoperindu-i faţa, pieptul şi mîinile. Marie striga cît o ţinea gura, plină de voioşie, aşa cum ţipi cînd te scalzi şi simţi mîngîierea răcoroasă a stropilor. În aceeaşi clipă, ca o lovitură de secure într-un pin îngheţat, răsună deasupra ei un glas puternic:

— Atenţie!

Sări în sus şi începu să-şi scuture zăpada de pe haine. De după un copac o priveau doi ochi tineri, care păreau mai mult zîmbitori decît îngrijoraţi.

— Ale dumitale sînt urmele de pe cărăruie? — întrebă ea.

— Ale mele. Căutam un drum mai scurt şi am apucat-o pieziş.

— Vrei să te urci sus?

— Da.

— Asta-i drumul cel mai scurt.

— Dar şi cel mai primejdios. Te-ai lovit?

— Nu. Nu-i nimic.

Altceva nu mai aveau ce să-şi spună. Firesc era să-şi vadă fiecare de drum. Dealtfel, puteau să meargă şi împreună.

— Frumoasă zi e azi, — zise el.

— Da.

— Şi dumneata tot sus urci?

— Tot.

Şi aşa se convinseră amîndoi că aveau aceeaşi cale şi că aleseseră drumul cel mai scurt.

— La întoarcere, cobori cu săniuţa? — întrebă Marie.

— Nu ştiu.

— Te temi?

— N-am coborît niciodată cu săniuţa.

Marie se întoarse către el. În picioare avea ciorapi groşi, întinşi pe pulpă. Înainta cu un pas dîrz şi măsurat, în cadenţă cu răsuflarea lui adîncă, liniştită. Ţinea capul sus, fără să-şi coboare ochii în pămînt sau să se uite la picioare, iar cînd se întorcea spre Marie o privea drept în faţă.

— Mă simt foarte bine azi. Rar mi se-ntîmplă să ies din oraş, — zise el.

— Nu eşti de pe aici?

El rîse.

— Nu cumva eşti ceh? — întrebă Marie cu ceva în glas, care dădea cuvîntului o nuanţă pejorativă.

— Mai rău.

— Mi-am închipuit. Oameni ca dumneata ar trebui să fie pe front. Şi cînd colo dumneata te plimbi de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic pe lume. Eşti rus?

El rîse iarăşi.

— Da.

Marie iuţi pasul. Timp de cîteva minute tăcură amîndoi. Apoi el spuse:

— E o situaţie cam încurcată. Cred că numai un poliţist ar putea s-o lămurească. Nu-i aşa?

— Asta-i o mojicie.

— N-am vrut să te jignesc.

— Noi să ştii că ne purtăm cu mult mai mult cavalerism decît îşi închipuiesc străinii. — Marie se opri brusc. — Cu ce drept ne socoţi pe toţi nişte denunţători? Nu cumva vrei să spui că trăieşti rău aici la noi? Dumneata, care eşti un inamic al nostru.

Apoi o porni iar înainte. Atunci tovarăşul ei spuse:

— Ce păcat că ne-am dezobişnuit să trăim simplu. Sau poate nici n-am ştiut-o vreodată? Sînt atîtea garduri în jurul nostru şi atîtea clădiri, ticsite una lîngă alta, încît vederea noastră e limitată. Ce nevoie aveai dumneata să mă întrebi ce sînt? Parcă altminteri n-am fi putut merge împreună tot atît de bine cum mergem acum? Aici domneşte numai zăpada, pinii, tăcerea ce ne înconjoară. Altă legătură între noi decît zăpada, tăcerea şi bucata asta de drum, pe care o avem de făcut împreună, nici nu există. Cînd vom ajunge sus, vom fi uitat totul. O întîmplare oarecare, nimic mai mult. La ce-am căuta în asta ceva care nu există? Dacă aş fi fost să zicem austriac, sau compatriot de-al dumitale, m-ai fi privit cu alţi ochi. Crezi că s-ar fi schimbat ceva în jurul nostru? Nu, toate ar fi rămas la fel de simple ca şi înainte.

Se opriră pe ultimul tăpșan al muntelui. De aci nu mai era mult pînă în vîrf. Spre apus se deschidea o trecătoare largă, parcă trasă cu linia, străjuită de pinii ce coborau rînduri, rînduri, de-a lungul celor două laturi ale triunghiului, spre baza lui, în zarea căreia se desfășura un lanț de munți cu coaste prăpăstioase, încins cu brîul vioriu al văilor înzăpezite. Iar peste toate astea cerul se boltea albastru și pașnic.

— Aici am crescut, — spuse Marie. — Vezi acolo, pe culme, pinul acela care spînzură ca o ciupercă? E primul copac în care m-am cățărat. In spatele ciupercii se află castelul Schönau. Se zăresc, de aici, acoperișurile negre, uite, le vezi? La dreapta e șoseaua. Pe acolo trece și granița.

— Granița? — întrebă el. — Așa de aproape?

Marie se uită la el, mijind ochii.

— Ei, ce e, te-a apucat dorul de țară?

— Acolo-s cehi.

— Da. Numai cehi.

— Fără tonul ăsta nu se poate?

Marie schiță un pas spre el, însă în aceeași clipă își luă seama, ca și cum s-ar fi gîndit că-i mai bine să se prefacă a nu fi auzit. Apoi îi strigă deodată tare:

— Haide să vedem cine urcă mai repede pînă sus, în vîrf.

Și, agățîndu-se de trunchiurile ce-i ieșeau în cale, o luă în sus pe coastă, ușoară și sprintenă ca o căpriță.

Pe platoul de pe culme, bine îngrijit, se aflau, frumos aliniate pe cîteva rînduri, o mulțime de săniuțe lungi și joase. Un paznic cu fața aspră, o namilă de om cît o stîncă, ieși cu pas legănat din cabana de bîrne și, apropiindu-se agale de oaspeți, îi cîntări din ochi. Nu prea era obișnuit cu musafiri la ora aceea și, în afară de el, nu mai era nimeni sus pe platou. O pîrtie proaspăt făcută și netedă cobora drept la vale, apoi de la un loc făcea o cotitură bruscă. Pe margini, pîrtia era îndiguită de parapete de zăpadă.

Şi iarăşi se auzi, spintecînd aerul îngheţat, strigătul Mariei:

— Ei, nu te mai codi atît! Haidem!

Marie alese o sanie, o împinse cu piciorul spre pîrtie, se aşeză pe ea călare, apucînd în mînă capetele răsfrînte ale tălpilor.

Aerul pe care îl respirase în copilărie îi umfla din nou pieptul. Bucăţi de stîncă, înghesuite claie peste grămadă, semănau, tot ca mai înainte, cu nişte mormane de mobile hîrbuite, iar ramurile copacilor vînjoşi, cu coaja uscată, i se părea fiecare un vechi prieten. Jos, în vale, drumurile şi trecătorile se aşterneau ca o tablă de şah cu pătrăţelele strîmbe. Nu era stîncă aici în munţi care să nu se schimonosească la Marie. Nu era una pe care să nu ştie cum o cheamă şi căreia să nu-i cunoască tainele. Şi-i părea nespus de rău că nu se află împreună cu foştii ei părtaşi de năzbîtii — băietanii aceia de ţărani, laţi în piept şi cu ochi mari. Ce mult i-ar fi plăcut să fie iar căpetenia lor, să le comande şi să-i muştruluiască. Pe unde or mai fi acum ursoii ei dragi?...

Marie îi aruncă o privire tovarăşului ei de drum.

— Plăteşte paznicului şi aşează-te. Hai, mai repede!... Stai aici lîngă mine, cît mai aproape. Intinde picioarele! Uite aşa! Cuprinde-mă cu amîndouă mîinile! Apucă-mă bine! Strîns... Mai strîns! Altfel zbori cît colo. De cîrmuit, cîrmesc eu. Gata, am plecat!

Un hop, încă unul, şi sania începe să lunece din ce în ce mai repede la vale, parc-ar pluti, luîndu-şi vînt, şi într-o clipă, iată, drept în faţa lor se ridică, înalt pînă peste cap, parapetul de zăpadă îngheţată de la cotitura care, o secundă mai înainte, li se păruse a fi departe de tot. O frîntură de clipă parapetul parcă stă să le cadă în cap. Pulberea albă care ţîşnea de undeva din pămînt, ca dintr-o fîntînă nesecată, înţepîndu-le ochii şi lipindu-le pleoapele, se astîmpără dintr-odată. Vîntul tăios ca pînza unei scule de oţel, îi izbeşte în faţă şuierînd şi se năpusteşte apoi în sus, pe coasta muntelui ce se înalţă

pînă la cer. Au trecut de mult de cotitură, sania zboară acum, de parcă nici n-ar atinge pămîntul, pe pîrtia dreaptă, ce abia adineaori părea fără sfîrşit, spre o altă cotitură al cărei parapet de zăpadă stă gata, gata să li se prăvale în cap.

— Ţin-te binee ! — strigă Marie şi-n aceiaşi clipă simte lipindu-i-se de spate un trup lat, încordat tot, iar mijlocul îi e strîns în cercul de gheaţă al braţelor înlănţuite sub pieptul ei.

Apoi, adiind parcă dinspre culmile îndepărtate, strecurîndu-se prin aerul rece şi şuieratul pulberei de zăpadă, făcîndu-şi drum în pofida tăişurilor de oţel ale vîntului, se prelinge în ureche o şoaptă lină şi caldă :

— Ţin-te bi-nee dum-nea-ta !

În aceeaşi clipă Marie vede pe delături un vîrtej ca de colb, stîrnit de un picior bărbătesc puternic care brăzdează pîrtia — un vîrtej şi mai înalt, şi mai vijelios decît acela ce ţîşneşte de sub piciorul ei... Ahaa ! Ei şi, pentru mine tot una e. Las-să creadă că el conduce ! Dacă-i aşa, hai, înainte, devale ! Pe povîrniş în jos ! Drept în prăpastie !...

După un răstimp au ajuns amîndoi pe tăpşanul de la poalele Lauschei, se scutură, îşi curăţă părul, gulerele, urechile, de pulberea de zăpadă lipicioasă, care a început să se topească, şi rîd.

Fără îndoială că de astădată au avut ce să-şi spună, după cum au avut ce vorbi şi în odăiţa mică de tot a hotelului unde au fost serviţi cu un grog ce mirosea îmbietor, şi s-au încălzit la focul vesel din cămin. Mai tîrziu, Marie nu şi-a mai amintit nici un cuvînt din tot ce vorbiseră atunci. Ca să fim drepţi, unul tot i-a rămas în minte — un cuvînt caraghios şi ciudat. După ce au făcut împreună o bună bucată de drum, lăsînd în urmă gara, la despărţire, luîndu-şi la revedere de la tovarăşul ei de drum, Marie l-a întrebat :

— Cum te chiamă ?

— Andrei Starţov.

— Star-ţov ? Mă rog, cum se scrie asta ?

Vîntul se mai încălzise și copacii începură să se trezească din toropeală. Pe o vreme ca asta nu ajunge să crăpi puțin fereastra ca să poți răsufla în voie. Căci dacă stai închis în casă fără să te miști, dacă nu te avînți în zbor vertiginos, ca pietrele ce se prăvălesc de sus din vîrful muntelui, simți că te înăbușă aerul tare al zilelor de martie, că-ți ia răsuflarea.

Plictiseala se abătuse asupra ei pe neașteptate, odată cu vîntul călduț, chiar în toiul treburilor, devenind ceas cu ceas din ce în ce mai apăsătoare. Și cum Marie nu reușea de loc să ghicească pricina acestei plictiseli, sau poate tocmai pentru că se plictisea de moarte, îi scrisese lui Andrei că ar vrea să-l vadă.

Andrei o aștepta în parcul celor Șapte Eleștee.

Începuse dezghețul și parcul era noroios. Tramvaiul pînă acolo se golea, iar pe aleile pustii, uniforme acum, ieșise la iveală pămîntul negru. Dar tocmai mirosul de zăpadă topită și foșnetele nelămurite ale cine știe căror gîngănii sfielnice făceau să plutească deasupra pămîntului un iz înviorător care te amețea cînd îl trăgeai în piept, așa cum te cuprinde amețeala cînd te uiți într-o prăpastie.

Andrei o aștepta la o răscruce de alei. Pe acolo trebuia să vină Marie, dintr-o parte ori dintr-alta. Fie pe Bismarckallee, sădită cu patru rînduri de tei, tunși în chip de cești de cafea întoarse cu fundul în sus, alee dreaptă ca un șanț de popice, care lega orașul de parc, fie pe aleea în semicerc, care înconjura parcul. Din locul unde stătea, Andrei putea să vadă pînă la o depărtare de vreo cincizeci de pași, căci după aceea drumul cotea.

În sfîrșit, la ora fixată, o zări venind. Mergea repede, pe sub șirul drept de tei, de parcă ar fi căutat să se adăpostească. Cînd ajunse destul de aproape ca să-i deslușească trăsăturile feței, lui Andrei i se păru că zîmbea. Andrei făcu cîțiva pași pe aleea în semicerc, ce înconjura parcul, și se opri pe latura interioară a curbei. Freamătul ușor, aproape imperceptibil, pe care-l auzise pînă atunci în depărtare, se

înteţi deodată, prefăcîndu-se într-un vuiet, din ce în ce mai puternic, cu cît se apropia. Vuietul acela creştea, se învolbura undeva dedesubt în adîncuri, ca şi cum rădăcinile copacilor, dezgheţîndu-se, s-ar fi umflat din cale afară, făcînd să trosnească măruntaiele pămîntului. Andrei o văzu pe Marie grăbind pasul. Aproape că alerga spre parc. Oare să fi ajuns pînă la ea ropotul şi vuietul acela năpraznic din fundul pămîntului, ce trezise în sufletul lui Andrei nu ştiu ce nelinişte ciudată? Clocotul subteran ce creştea, creştea mereu, din ce în ce mai precis, se transformase într-un duduit clar, cotropind nu numai pămîntul care se zguduia din temelii, dar şi văzduhul, şi se rostogolea acum spre el ca o avalanşă fantastică, gata, dintr-o clipă în alta să-l strivească sub ea.

Era ciudat că Andrei nici măcar nu se gîndea să se clintească din loc. O aştepta nemişcat pe Marie, ca împietrit, privind-o cum se apropie.

Abia cînd Marie ajunse aproape de tot, zări şi el avalanşa revărsîndu-se dinspre cotitură, la vreo cincizeci de paşi de locul unde stătea el. Vuietul ce făcea să se cutremure pămîntul era stîrnit de sute de picioare greoaie ce păşeau apăsat.

Marie nu mai avea decît să treacă drumul ca să-i întindă mîna lui Andrei. Însă, tocmai atunci, rostogolindu-se mereu înainte, avalanşa ajunse la răscruce. Andrei abia mai apucă să vadă privirea pierdută a Mariei, aţintită cînd asupra lui, cînd spre cortegiu. Apoi mulţimea îi despărţi.

În fruntea procesiunii, cu capul în pămînt şi cu feţe încordate şi posace, păşeau încet ostaşi din Landsturm, înarmaţi pînă în dinţi. După ei venea o coloană de soldaţi ce mergea în rînduri strînse. Cei patru soldaţi din primul rînd se ţineau de gaicele de la mantalele ostaşilor din Landsturm. Ceilalţi, din rîndurile următoare, ţineau mîinile întinse, rezemate pe umerii celor ce mergeau înainte.

Soldaţii purtau mantale albăstrii, bătînd în cenuşiu, şi tare boţite, cusute toate după acelaşi tipar, şi capele de postav, croite pe acelaşi calapod. Paşii nesiguri ai coloanei albastre-cenuşii de soldaţi nu

erau însă pași ostășești. Purtau în picioare niște bocanci scîlciați, prea grei ca să-i poată ridica, așa încît îi tîrșîiau pe pămînt. Oamenii se legănau în mers, dînd unul peste altul și poticnindu-se mereu. Umblau așa, cu mîinile întinse, bîjbîind prin aer și căutînd să se sprijine de spinările și coatele celor ce mergeau înainte.

Deodată Andrei fu izbit de chipul unui soldat. Capul lui întors într-o parte se clătina pe gîtul alungit, de parcă l-ar fi tras cineva de o ață. S-ar fi spus că stătea cu urechea ciulită, ascultînd un zgomot care se apropia cu fiecare pas. Fața-i era schimonosită de o grimasă și gura atît de încleștată, încît mușchii fălcilor îi ieșiseră în afară asemenea unor pomeți. Înconjurați de rama neagră a genelor, ochii sticloși priveau încremeniți, oglindind umbrele liniștite ale ramurilor ce se bolteau deasupra aleii.

Soldatul era orb.

Andrei învălui într-o singură privire, fulgerător de scurtă, dar atotcuprinzătoare, mulțimea care i se perinda pe dinainte.

Fețele zecilor și sutelor de oameni semănau toate între ele, de parcă ar fi fost una și aceeași față. Și cînd se uită bine la fața asta, îi scăpă, fără să vrea, un strigăt.

Recunoscuse chipul lui Karl Ebersocks, pe care-l văzuse cîndva la muzeul din Erlangen și apoi în vis, capul acela stacojiu ce se clătina, șovăind dacă să cadă sau să rămînă pe piedestal. Ceea ce era însă și mai cumplit era faptul că pe obrajii ucigașului, care se urcase cu ochii mari deschiși pe eșafod, ca, după moarte, să poată privi cu nerușinare la oameni, din borcanul lui de spirt de la muzeu, pe obrajii aceștia șiroiau lacrimi.

Andrei nu mai vedea mulțimea. Înaintea lui, aproape de tot, atît de aproape încît îi simțea răsuflarea, se ivea mereu pentru a se mistui iar în aer chipul lui Ebersocks. Buzele vinete ale executatului tresăriră, se deschiseră și Ebersocks rosti ca în vis:

— Italieni. Făcuți prizonieri la Triest.

Apoi clipi, strivindu-şi lacrimile între gene, şi adăugă:

— E un gaz ce se numeşte Crucea Galbenă. Un produs clasa-ntîia.

Glasul avea ceva tînguios. Nu cumva cel ce vorbise era unul dintre nevolnicii însoţitori ai convoiului de orbi?

Soldatul care se oprise lîngă Andrei ca să-şi aprindă luleaua, simţise, se vede, nevoia de a schimba o vorbă şi spuse cîteva cuvinte de compătimire. Apoi se întoarse în pas alergător la locul lui, ţinînd strîns de curea puşca lungă, rusească, din spate.

Alaiul tăcut se scurgea necontenit pe alee. O sumedenie de mîini bîjbîiau prin aer. Ostaşii morocănoşi din Landsturm, care încheiau convoiul, îi împingeau uşor din spate pe cei rămaşi în urmă, care îi izbeau la rîndul lor în călcîie pe cei ce mergeau înainte, ţinîndu-şi tot timpul capetele ridicate, de parc-ar fi ciulit urechea, căutînd să se dumirească asupra locului de care se apropiau pas cu pas. Pesemne că ajungeau pînă la ei loviturile de bardă ale dulgherilor care isprăveau de construit barăcile lagărului.

Faţa scăldată în lacrimi a lui Ebersocks se topi în amurgul zilei de martie. Tîrşîitul bocancilor scîlciaţi se depărtă, prefăcîndu-se iar într-un vuiet înfundat subteran, şi treptat, treptat, fu acoperit de murmurul primăverii care se trezea la viaţă. Parcul celor Şapte Eleştee aştepta să se lase seara.

Andrei se uită în juru-i.

În faţa lui, peste drum, rezemată de un copac, cu ochii închişi, cu mîinile spînzurînd neputincioase de-a lungul trupului, stătea Marie, de parcă ar fi fost legată de trunchi. Andrei îşi urni cu greu picioarele de pe locşorul unde încremenise şi se repezi la ea. Marie deschise ochii. Andrei îi luă mîinile. Erau reci şi tremurau de parcă ar fi scuturat-o frigurile.

— Intîlnirea noastră... — începu Andrei.

Marie încercă să zîmbească.

— Nu-s în stare azi... — îi răspunse ea.

Apoi se dezlipi de copac şi dădu din umeri.

— Nu vreau să vorbesc azi... Nu pot.
Ii strînse mîna.
— Poate c-o să-ţi mai scriu.
Şi se întoarse, apucînd-o spre staţia de tramvai unde aşteptau vagoanele, goale la ora aceea.
Andrei rămase locului, uitîndu-se lung după ea.

IARĂŞI FLORI

In vara aceea, două puteri maritime se întîlniseră pentru întîiaşi dată în largul mării. Vasele celor două flote, special construite ca să distrugă şi să fie distruse, care tînjiseră din pricina inacţiunii şi supraabundenţei de armament îşi părăsiră în aceeaşi zi şi în acelaşi ceas vizuinile, îndreptîndu-se ca nişte ace magnetice cu poli de nume contrar către un punct din larg. Locul unde urmau să se întîlnească era la ieşirea strîmtorii Skagerrak în Marea Nordului. Ora întîlnirii lor era ora destinului, cînd stau vînturile, se opresc din mers planetele, iar oamenii se primenesc, punîndu-şi cămăşi curate. Amîndouă escadrele erau convinse de victorie, fiindcă amîndouă se socoteau cele mai puternice din lume, iar statele ale căror escadre s-au întîlnit la Skagerrak, se socoteau de bunăseamă şi ele cele mai mari puteri de pe glob.

Dealtfel, e lucru ştiut că orice stat se consideră cel mai puternic de pe glob şi nici nu se poate să fie altfel, fiindcă orice mîrţoagă înhămată la o bucătărie de campanie, hodorogită şi ruginită, trebuie să se simtă un fel de Tamerlan.

La Skagerrak, Anglia, care era considerată o mare putere maritimă, birui Germania, iar aceasta, care era şi ea considerată tot o mare putere maritimă, birui Anglia. Singura care a ieşit învinsă din lupta asta a fost numai logica — puterea cea mai plăpîndă dintre toate. Izbînda asupra logicii fu sărbătorită de ambele state învingătoare — Anglia şi Germania — minus marinarii englezi şi germani pe

care-i luaseră valurile, ducîndu-i de la Skagerrak pînă în apele Norvegiei.

Populaţia germană luă cunoştinţă, prin diagrame, că puterea maritimă a Marii Britanii fusese definitiv zdrobită şi că, datorită unor împrejurări excepţionale, pierderile germane fuseseră cu totul neînsemnate. La rîndul lor, ziarele englezeşti arătară şi ele prin cartograme, că flota germană putea fi socotită ca şi distrusă, şi că, de fapt, acest rezultat fusese obţinut de Marea Britanie în schimbul unor pierderi cu totul neînsemnate.

Bischoffsbergul avu deci toate motivele să organizeze, în zilele care urmară victoriei de la Skagerrak, sărbătorirea acestei biruinţe, cu atît mai mult cu cît tot atunci se anunţase şi vizita majestăţii sale regelui Saxoniei. Aşa ceva nu se întîmpla prea des şi această împrejurare constituia un eveniment istoric pentru Bischoffsberg. Înalta vizită trebuia sărbătorită cu mare pompă şi cinste. Şi cum orice înaltă vizită este legată îndeobşte de un eveniment important, cu toate că majestatea sa regele Saxoniei venea la Bischoffsberg numai aşa, pentru propria sa plăcere, ca să vîneze capre sălbatice în munţi, era firesc ca sosirea lui să fie pusă în legătură cu victoria asupra puterii navale care era Marea Britanie. Regele fu aşadar primit cu cinste şi ridicat în slăvi, ca un adevărat geniu al bătăliei din apele Iutlandei...

Evenimentul acesta constituie însă un capitol întreg din istoria oraşului Bischoffsberg, pe cînd capitolul de faţă este închinat florilor. Şi aşa, în romanul nostru există prea puţine flori, şi fetele, cărora li-s dragi florile, se uită cam urît la scriitorii care se apucă să înşire istorii cu Landsturm şi război, cu greve şi regi, în loc să vorbească de îmbrăţişări şi de infidelităţi amoroase, de dragoste şi de flori. Mai mare jalea cînd te gîndeşti că n-o să se găsească nici o fată care să aibă răbdare să citească romanul pînă la acest pasaj, care-i va oferi o consolare. De s-ar întîmpla totuşi ca vreo inimă duioasă, căreia i s-a făcut lehamite de eşaloane militare, de

revoluţionari, de social-democraţi şi de regi, să deschidă întîmplător cartea la pagina aceasta, ea va putea să ia cunoştinţă din cele scrise aici că ne legăm printr-un jurămînt cît se poate de solemn să nu mai vorbim în cuprinsul acestui capitol decît despre flori, despre flori înmiresmate, stropite cu roua cea mai curată, flori imaculate, flori vii.

Regele a fost întîmpinat în gară de autorităţile militare; de acolo urma să viziteze Rathaus-ul, unde avea să-i primească pe înalţii funcţionari civili din partea locului. Şi două ceasuri mai tîrziu, aveau să-i fie prezentate societăţile de binefacere.

Trebuie să mărturisim că ziua asta istorică i-a cam dezamăgit pe cei din Bischoffsberg. Se cheltuise din cale afară de multă scrobeală pentru a da un aer cît mai solemn fustelor de dedesubt, plastroanelor, manşetelor şi gulerelor tari. Lumea se aşteptase s-o vadă pe majestatea sa cu pieptul încărcat de fel de fel de ordine, cordoane şi stele, însoţit de o suită numeroasă şi înconjurat de garda regală. Cînd colo, regele sosise îmbrăcat cu un simplu surtuc şi pe cap cu o pălărioară tiroleză de pîslă, cu o pană de cocoş de munte. În faţa gării îl aştepta un faeton de modă veche, destul de încăpător, la care se afla înhămată o pereche de cai greoi. Regele se aşeză lîngă Oberbürgermeister [1]), şi roţile, cu cercurile de fier proaspăt spălate cu gaz, începură să huruie pe strada mare a oraşului.

Văzînd intrarea asta, supuşii scrobiţi din cap pînă-n picioare, ce înţesau trotuarele, uitară să-şi mai scoată pălăriile. Copiii de şcoală înconjurară faetonul şi alergau prin mijlocul străzii strigînd şi hăulind. Majestatea sa îşi scutura cu bunătate scrumul de ţigară în nasul băieţilor şi-i îmbia să se urce pe scări şi să se agaţe de arcurile faetonului.

— Ia te uită, — spuse un Bürger către nevastă-sa, cînd îşi văzu domnitorul. — Poartă un surtuc la fel ca al lui Hans, ginerele nostru.

---

1) *Oberbürgermeister — primar general,* (în limba germană). (N. trad.)

Ceea ce făcu să se întunece, în conştiinţa acestui prea devotat cetăţean, icoana eroului său.

În ziua cînd se sărbătorea victoria asupra flotei Marei Britanii şi cînd se aştepta sosirea regelui la Bischoffsberg, tocmai în clipa cînd se călcau ultimele gulerașe şi se văcsuiau botinele, Frau Urbach trecu în fugă prin salon, strigînd în gura mare:

— Marie! Marie! Marie!

De emoţionată ce era, uitase să-şi ia bastonul cu cauciuc la capăt şi şontîcăia bine de tot. Mai că-şi pierduse răsuflarea tot strigînd:

— Marie! Marie!

Intră apoi ca o furtună în odaia fiică-si, şi o întrebă cu sufletul la gură:

— Ce înseamnă asta, Marie? Unde-s steagurile noastre? Unde-s steagurile?

Marie, tocmai stătea cu mîinile răsucite la spate, căznindu-se să-şi încheie nasturii rochiei. Poziţia asta chinuită o enerva, aşa că nu-i răspunse numaidecît. În sfîrşit, întrebă la rîndul ei:

— Ce s-a întîmplat?

— Steagurile, steagurile! Nu s-au pus încă steagurile la noi.

— Şi de ce vii mata, mă rog, tocmai la mine pentru treaba asta?

Frau Urbach se rezemă de speteaza unui scaun, să nu cadă:

— Cred că n-am auzit bine, Marie, — murmură ea.

— Spuneam că habar n-am de ce nu s-au pus azi, la noi, steagurile.

— Poate că nici nu ştii de ce-i nevoie de steaguri?

Marie ridică spre mama ei o privire apatică:

— Drept să-ţi spun, nu ştiu.

Frau Urbach căzu pe scaun. Nemaipomenit! Nu trecuse nici o jumătate de ceas de cînd fiinţa asta zănatică îi vorbise ca un om cu mintea întreagă.

— Bine, dar ne-am înţeles chiar adineaori, Marie... — începu Frau Urbach, răsuflînd adînc şi aşezîndu-se mai comod pe scaun.

Se gîndea că trebuie s-o ia cu binişorul ca să restabilească echilibrul stricat.

Marie însă îi taie vorba:

— Fii liniştită că nu s-a întîmplat nimic. Am să mă duc întîi la gară, iar de acolo vin la primărie. Mă voi conforma întru totul dispoziţiilor dumitale. Ar trebui să te îmbraci, să nu întîrzii.

— Dar steagurile? Ce facem cu steagurile? — exclamă Frau Urbach.

— Uite ce e, steagurile te-aş ruga să le dai în primire altcuiva.

Şi Marie pufni deodată în rîs:

— Ce ar fi să i le dai, de pildă, tatei... Zău aşa! Nici nu ştii ce plăcere o să-i facă tatei să le pună chiar şi în fiecare dimineaţă. O să fie ceva grozav, zău!

Frau Urbach se ridică încet de pe scaun, cu capul dat pe spate şi privirea de gheaţă. Cu trupul ei monumental, drapat în rochia largă ce-i cădea în falduri grele la picioare, şi cu mîna ridicată şi ţeapănă, părea o statuie. În cele din urmă, printre buzele albe, încleştate, se strecură o şoaptă desluşită:

— Să ştiţi odată pentru totdeauna: nu vă dau voie, nici dumitale, nici tatălui dumitale, să vă bateţi joc de mine.

Apoi se întoarse şi ieşi majestuoasă, cu paşi vătuiţi, ca o eroină de film, rănită în orgoliul ei, pe un ecran de cinematograf.

Ajungînd la ea în odaie, Frau Urbach stătu o bucată de timp într-un jilţ, făcîndu-şi vînt cu batista. După aceea sună fata în casă, îi porunci să scoată steagurile afară şi începu să se îmbrace...

Ceea ce se petrecu trei ceasuri mai tîrziu în sala cea mare a Rathaus-ului, unde societăţile de binefacere, precum şi alte diverse societăţi, fură prezentate regelui, merită să fie descris cît mai amănunţit. Dealtminteri, o asemenea descriere se găseşte publicată în „Gazeta de dimineaţă a Bischoffsbergului", unde cititorii curioşi au putut urmări toate episoadele ceremoniei şi, între altele, şi minunata cuvîntare a lui Paul Hennig, casierul Societăţii prietenilor coralei şi membru al Uniunii bărbierilor, ţinută în numele breslelor. Noi nu vrem să relatăm aici decît un singur amănunt,

fără prea mare însemnătate, pe care redactorul gazetei, plin de diplomaţie, l-a trecut sub tăcere, dovedind astfel că a ştiut într-adevăr să fie la înălţimea rolului său plin de răspundere.

În momentul cînd majestatea sa, însoţit de Oberbürgermeister, de Stadtraţi şi adjutanţi, trecînd din delegaţie în delegaţie, mai avea cîţiva paşi ca să ajungă în dreptul ei, Frau Urbach se întoarse să se mai convingă încăodată că Marie se afla în adevăr în spatele ei. Nu trecuseră nici cîteva minute de cînd Frau Urbach o văzuse făcîndu-şi drum prin mulţimea domnişoarelor şi doamnelor gătite de gală.

Şi iată-l pe majestatea sa regele faţă în faţă cu Frau Urbach.

Oberbürgermeister-ul rosteşte cu deosebită mîndrie :

— Frau Urbach, născută von Freyleben, sub patronajul căreia se află cantina pentru militarii în trecere, preşedinta...

Frau Urbach face o reverenţă pînă la pămînt şi încremeneşte.

Majestatea sa îi întinde mîna, întrerupîndu-l pe Oberbürgermeister.

— Activitatea dumneavoastră, doamnă, e cunoscută mai de mult la reşedinţa noastră. Medalia Friedrich-August vă aşteaptă la Dresda.

— Majestät [1]), — murmură Frau Urbach făcînd încă o reverenţă şi încremenind iarăşi. Cînd ridică în sfîrşit capul, văzînd că majestatea sa continuă să zîmbească cu aceeaşi bunăvoinţă, îngînă încet :

— Majestät, — îngăduiţi-mi să prezint majestăţii voastre pe fiica mea, Fräulein Marie Urbach...

Frau Urbach întoarce capul la dreapta şi se loveşte de o privire mirată şi încurcată ; întoarce capul la stînga şi dă de o faţă străină, speriată. Şi deodată aude din spate nişte cuvinte ce-i împurpurează decolteul şi o fac să creadă că aiurează :

— Fräulein Marie nu-i aici.

— N-o găsiţi pe fiica dumneavoastră ? — aude ea din nou.

---

1) *Majestät* — majestate (în limba germană) (N. trad.)

„Doamne! Să le fi rostit chiar regele cu gura lui?"
— Majestät, — șoptește Frau Urbach.
— Asta nu-i nimic, — spune majestatea sa și începe să rîdă. — Mie mi s-a întîmplat ceva și mai neplăcut azi. Ce poreclă credeți că mi-a scornit lumea de pe aici: lup de mare, vă închipuiți, cînd eu nici podul peste Elba nu pot să-l trec fără să mă apuce răul de mare.
Frau Urbach mai găsește încă destulă putere ca să surîdă la gluma regească și să mai dea odată mîna cu majestatea sa. Apoi, întorcîndu-se spre domnișoarele și doamnele împopoțonate din spate, își lasă privirea să alunece peste ele, după care e scoasă, aproape leșinată, din sală...
Dacă din întîmplare privirea lui Frau Urbach ar fi căzut asupra florilor despre care trebuia să fie vorba în capitolul de față, acestea s-ar fi ofilit pe loc, de mila ei.

Ceasul în care se născuse războiul se afla în zodia gărilor. Străpunse de tunele de comunicație, zăbrelite de poduri și punți de traversare, ce se întindeau deasupra lor ca între culmile unor munți, învăluite în păienjenișul de fier al șinelor, veșnic febrile și clocotind de urletele sirenelor, gările făceau războiul. Gările erau aidoma unor aspiratoare uriașe care absorbeau prin gurile lor negre de funingine firicele de colb cu duiumul, le colectau în generatoare, le treceau apoi prin niște tuburi și le scuipau afară, pe front. Și odată puse în mișcare, nu se mai puteau opri, nici măcar o clipă, să mai răsufle din adîncul bojocilor lor de oțel; icneau și, cu fiecare opinteală, aspirau și expirau colbul omenesc.
La ceasul acela din zodia gărilor, cînd se născuse războiul, oamenii începură să se scurgă pe drumurile acoperite de pulberea cărbunilor de pămînt și năclăite de ulei și de păcură, pe drumurile ce duceau acolo unde se desfășura războiul. Și oamenii așternură drumurile cu flori și presărară petale de trandafiri roșii peste păienjenișul șinelor de fier, așa că nu se mai vedea nici pulberea cărbunilor de pămînt, nici uleiul, nici păcura. Soldații în ținută de campanie își împo-

dobiră cu trandafiri țevile puștilor, cartușierele, ranițele, vînturînd cu cizmele lor grele, de iuft, trandafirii risipiți pe peroane și printre șine. Cine putea oare să culeagă de pe jos noianul acela de flori, pe care patria le așternuse în calea ostașilor în ținută de campanie?

Armata în ținută de campanie era colectată în generatoare și evacuată prin tuburi, pentru a fi amestecată, ca o substanță gazoasă cu aerul, ca după aceea să poată fi utilizată în război, în chip de combustibil. Iar soldații, înfierbîntați de gîfîitul de fier al gărilor, scoși din minți de nebunia ce cuprinsese mulțimea, tineri și voioși cum erau, luau cu asalt vagoanele, mîzgălindu-le pereții cu tot felul de caricaturi și inscripții:

— Ăștia-s franțujii, cuceritorii lumii!

— Petru, regele sîrbesc, după marșul lui asupra Vienei.

Pe vagoane albeau semețe buchiile scrise apăsat și distinct:

Spre P A R I S!
Spre P A R I S!
Spre P A R I S!

La ceasul acela mireasma trandafirilor acoperea încă mirosul amărui de păcură și duhoarea cărbunilor de pămînt...

Cînd Marie, pe care Frau Urbach o trimisese cu o treabă oarecare la gară, ajunse acolo, primirea regelui tocmai luase sfîrșit, și gara se pregătea să reintre în tipicul vieții ei obișnuite, închinată acum războiului. O companie de infanteriști din Landsturm pleca pe front. O ceată de tineri recruți, care își așteptau foile de drum, se răspîndise prin ganguri și tunele, și peste șine. În stație, locomotivele făceau manevră ca de obicei și gara dîrdîia, cuprinsă de fiori, din toate încheieturile ei de oțel.

Ostașii din Landsturm, care-și părăseau nevestele și copiii, își gătiseră puștile cu flori. Erau numai garoafe vestejite și flori nemirositoare de măzăriche, și nici un trandafir, și asta nu numai fiindcă trecuse vremea trandafirilor așternuți cîndva în calea armatei

în ținută de campanie, dar și pentru că erau mult prea scumpi pentru nevestele ostașilor din Landsturm, care plecau pe front.

Un recrut, aproape copilandru, căruia nici nu-i mijise încă mustața, cu fața turtită ca o farfurie, obosit și plictisit de atîta așteptare, se plimba printre liniile de garaj. Acolo nu era nici țipenie de om. Gara, care-l primise cu puțin înainte pe rege, făcuse să se strîngă toată lumea pe peron. Pe liniile de garaj fîsîiau niște locomotive neastîmpărate, care se tot fîțîiau de colo pînă colo, ca și cum ar fi patrulat. Și cum se plictisea, recrutul se opri lîngă un vagon de marfă, și tot de plictiseală ridică de jos o bucată de cretă și se apucă să scrie pe peretele vagonului :

Spre PARI...

In clipa aceea un glas ascuțit ca o sirenă de locomotivă îl făcu să se oprească, de parcă i-ar fi dat cineva peste mînă :

— Ce mîzgălești acolo ? Cine crezi c-o să șteargă după tine ?

Băietanul se întoarse. O femeie care curăța vagoanele venea spre el de-a lungul șinelor. Fața îi lucea mînjită de ulei, iar mîinile-i erau negre. Recrutul ar fi vrut s-o repeadă. La urma urmei era și el soldat și, ca mîine, aveau să-l mîne și pe el pe front ca să lupte, pe cînd femeia asta smolită rămînea să curețe mai departe vagoanele din stație. Și-și zise că s-ar cuveni să-i tragă o înjurătură de vagmistru. Însă recrutul era plictisit și obosit de atîta așteptare ; aerul din jurul lui era și el sătul de necurmatele poticneli ale fierului și pînă și soarele tînjea, ca și recrutul. Recrutul aruncă cît colo creta, care se fărîmă de peretele vagonului, lăsînd o pată mare, albă. Apoi, tîrîndu-și picioarele și lăsînd în urmă două dîre prin pietrișul de pe terasament, o luă înapoi spre gară.

Femeia se apucă să șteargă peretele vagonului cu o cîrpă unsuroasă, bombănind ceva ce nu se putea desluși din pricina tărăboiului pe care-l făceau locomotivele. Cine știe, poate că-l jelea pe recrut ? Ori

poate că şi bărbatu-său plecase tot aşa, într-un vagon pe care se lăfăia inscripţia :

Spre PARIS!

ca să nu se mai întoarcă niciodată ? Sau poate că începuse şi ea să urască Parisul ?

Gara însă nici habar n-avea de toate astea. Gara era ocupată cu războiul.

Noianul de oameni înota mai departe prin tunele, prin ganguri şi prin săli. Şi în mijlocul lui înota şi Marie. Se achitase de misiunea cu care o trimisese Frau Urbach aici şi se pregătea tocmai să se întoarcă în oraş, la primărie. Zăbovi însă o leacă pe peron, unde mai stăruia ceva din atmosfera festivă a primirii oaspetelui regal, ca să-i privească pe ostaşii din Landsturm, ce plecau pe front. Şi iată ce se întîmplă atunci:

Se dăduse comanda de îmbarcare în vagoane.

Larma de glasuri, în care urările de rămas bun se învălmăşeau cu plînsetele, cu zăngănitul baionetelor şi scîrţîitul echipamentului, se ridica spre acoperişul de sticlă al gării, de unde era răsfrîntă imediat înapoi, ca şi cum răbufnelile vîntului ar fi azvîrlit-o jos. Oamenii în haine sure se apropiară de-a-ndaratelea de vagoane şi se-nşirară tăcuţi de-a lungul liniei, neputînd să-şi deslipească privirile de privirile celorlalţi oameni rămaşi lîngă ferestrele gării. Privirile sutelor de ochi ţeseau o punte peste peron, între vagoane şi cei din gară. Era ultimul lor rămas bun. Dacă omul n-ar avea darul înnăscut de a observa şi cel mai mic cusur care strică omogenitatea masei, despărţirea asta s-ar fi întipărit în amintirea tuturor ca oricare altă manifestare de masă.

„Mulţimea înaintează".

„Publicul aplaudă".

„Poporul se roagă".

„Mobilizaţii îşi iau rămas bun de la nevestele lor".

Din păcate, omogenitatea masei fu stricată şi oamenii văzură dintr-odată lucrurile într-o altă lumină, pe care o ignoraseră cu desăvîrşire pînă atunci.

Un ostaş din Landsturm, negricios la faţă şi stîngaci, nu ţinu seama de comanda dată şi mai zăbovi un timp în mijlocul celor care veniseră să-i petreacă pe soldaţi şi care stăteau îngrămădiţi lîngă pereţi, în gară.

Omul îşi pusese mîinile-i lungi pe umerii unei femei palide şi-şi aţintise privirea pustie în ochii ei obosiţi. Avea un vădit avantaj faţă de camarazii săi, acela că se mai putea uita o clipă atît de aproape în ochii nevesti-si şi că nu-i dăduse încă ultima sărutare, pe cînd pentru toţi ceilalţi sărutarea asta se mistuise în trecut. Cineva, care pesemne că-l pizmuia, îi strigă:

— Da' sărut-o odată ! Ce stai aşa ca un obuz de patruzeci şi doi ?

Şi soldatul o sărută.

Îşi îndoi mai întîi braţele lungi, în timp ce obrazul palid al femeii se apropia în neştire de el, lipindu-i-se moale de piept. Pe urmă îşi înclină capul. Gulerul mantalei i se depărtă de ceafă, raniţa grea îi lunecă pe şale şi omul atinse cu mustăţile negre fruntea asudată a femeii.

Femeia îl întrebă:

— Ce să-i spun fetiţei noastre ?

— Spune-i fetiţei noastre... — îngînă ostaşul, îndreptîndu-se din şale.

Mîinile îi lunecară de pe umerii femeii, spînzurară în jos, ca de plumb, şi rămaseră aşa spînzurate un timp, bălăbănindu-se în aer. Apoi şi le ridică cu greutate, spre frunte.

— Spune-i fetiţei noastre... — rosti el încăodată mai tare.

Genunchii începură să i se moaie.

— Spune-i fetiţei noastre...

Deodată se apucă cu mîinile de cap şi-n clipa aceea casca îi lunecă pe ceafă, apoi pe spate în jos, căzu pe raniţă şi de acolo se rostogoli pe peron. Omul se cinchi, încleştîndu-şi mîinile pe genunchi şi începu să urle:

— Fe-ti-ţei noastre !...

Şi apoi şi mai tare, şi mai sfîşietor:

— Fetiţei noa-oas-tre — !...

Un Unteroffizier[1]) se apropie în goană și răcni la el:

— Treci înapoi, la locul tău!

Ostașul din Landsturm se ridică la iuțeală și, fără să se mai uite la nevastă-sa, fără să-și mai ridice casca de jos, cu capul gol cum era, se îndreptă spre vagon.

— Pune-ți casca în cap! — îi strigă Unteroffizier-ul.

Era prea tîrziu însă.

Sute de mîini se întindeau din mijlocul mulțimii, care stătea îngrămădită lîngă perete, peste peron, spre linia pe care așteptau vagoanele cu oamenii îmbrăcați în haine cenușii, și sute de chemări, fel de fel de nume bărbătești, se ridicau în aer.

— Paul! Karl!

— Robert! Paul!

Glasuri bărbătești, groase, răgușite, sparte, răspundeau:

— Maria! Ana!

— Lisbeth!

Și mîinile ce se ridicau din mijlocul mulțimii îngrămădite de-a lungul liniei se întîlniră cu mîinile întinse pe ferestrele vagoanelor.

Și comandanții închiseră ochii, făcîndu-se a fi uitat că dăduseră ordinul de îmbarcare în vagoane.

În odaia pe care o ocupase mai înainte monsieur Percy, locuia acum un Unteroffizier reangajat. Unteroffizier-ul era mai sociabil și mai gălăgios decît monsieur Percy, purta niște gulere neobișnuit de înalte, și la centiron, în loc de baionetă, un mic pumnal finlandez. Pumnalele finlandeze erau la modă și Unteroffizier-ul voia să se țină de modă. Era un om prietenos, patriot, dar cu măsură, și-l citea pe Wilde în traducere, spunîndu-i simplu, ca toată lumea: Vilde. Îl chema Dietrich.

În ziua aceea Unteroffizier-ul poftise la el acasă, la o ceașcă de ceai, pe un Feldwebel. Ceașca de ceai era un obicei de origine străină, parte englezesc, parte

---

[1]) *Unteroffizier* — subofițer (în limba germană). (N. trad.)

rusesc. Pînă și cuvîntul „ceai", avea pentru Dietrich nu știu ce nuanță liberală, mai cu seamă într-o zi ca asta, cînd se sărbătorea distrugerea flotei engleze. O ceașcă de ceai oferită cu prilejul victoriei asupra Angliei era un gest care putea fi apreciat chiar și pe Friedrich-strasse, la Berlin.

În afară de Feldwebel, Dietrich mai poftise la ceai pe Paul Hennig, pe Andrei Starțov, chiriașul acestuia, și pe Fräulein Lisy.

Dietrich se înclina adînc în fața oaspeților, întinzîndu-le pe rînd farfuria cu biscuiți. Feldwebel-ul zgîndărea cu degetele-i boante strunele unei chitare, care suspina trist și se tînguia, în timp ce fața muzicantului, bășicată și cu pete, ca o turtă dulce, zîmbea plină de melancolie. Cît despre Fräulein Lisy — o brunetă bucălată și durdulie — îi jucau ochii în cap și căuta să placă tuturora.

Paul Hennig era, pesemne, tulburat pînă în adîncul sufletului și ca orice om care trăise o întîmplare neobișnuită, părea cu totul altul. Stătea liniștit la locul lui, nu ridica de loc glasul și se făcuse parcă mai mic. Pe fața lui asudată, ce lucea ca și lighenașul de alamă atîrnat deasupra frizeriei, treceau însă unde de mîndrie.

— Însuși sensul cuvîntului internațional, — spuse el după o tăcere mai lungă, — presupune existența mai multor națiuni. Asta fără discuție.

— Foarte just, foarte just, — întări Dietrich și-și îmbie musafirii. — Luați vă rog biscuiți.

— Știu eu ce spun. Așa spune și Bebel [1]).

— E adevărat, Herr Hennig, că a stat o mulțime de vorbă cu dumneata? — întrebă în șoaptă Fräulein Lisy, înfiorîndu-se toată. Și pielea de pe coatele și umerașii ei durdulii se încreți, făcînd gropițe.

— M-a întrebat: ești din breasla bărbierilor? și mi-a întins mîna. Chiar așa, majestate! zic eu. Din breasla bărbierilor. Și i-am strîns mîna. Strașnic glas

1) *August Bebel* (1840—1913) — unul dintre cei mai de seamă conducători de pe vremea aceea ai partidului social-democrat din Germania. După moartea lui Engels s'a situat pe poziții centriste. (N. red. rom.)

ai dumneata, zice. Mi-a plăcut cum ai citit salutul. I-am răspuns atunci, că sînt membru în Societatea prietenilor coralei și că am cîntat chiar azi la Rathaus „Die Wacht am Rhein“[1]. Mai faci cumva parte din altă societate? zice el. Iar eu, de colo, ritos: majestate, sînt social-democrat!

— Și dînsul n-a spus nimic atunci? — întrebă mirată Fräulein Lisy.

— Regele ăsta al nostru n-are prejudecăți, — rosti cu condescendență Herr Hennig. — S-a înclinat numai, și a plecat. Atunci, m-am înclinat și eu în fața lui. Pe urmă m-am dus cu băieții noștri să bem ceva, și ei mi-au dat dreptate: ziceau că am făcut foarte bine că i-am spus, așa cinstit, regelui cine sînt.

— Da, da, foarte bine, — întări Dietrich. — Herr Feldwebel, mai cîntă-ne, te rog, ceva. Dumneata Fräulein Lisy...

— Ah! cîntă-ne, cîntă-ne, — se rugă și duduia cea brunetă.

— Sigur c-am făcut bine, — rosti Herr Hennig lăsîndu-se pe spătarul fotoliului. — Totdeauna am spus: cea mai mare virtute a noastră, a germanilor, este cinstea. I-am mărturisit ritos: sînt social-democrat!

— După cîte înțeleg eu, — zise Feldwebel-ul cu melancolie, ridicîndu-și ochii de pe chitară și uitîndu-se la Andrei, — Herr Starțov a spus că socialiștii n-ar fi trebuit în nici un caz să iasă înaintea regelui. Așa e?

Vocea lui Hennig sună acum ceva mai tărișor:

— Andreas e băiat bun, dar din păcate nu poate să priceapă că trăsătura esențială a națiunii noastre este cinstea. Andreas e nihilist. Da-da, nihilist. Nici nu vrea să audă de tactică. Da, de tac-ti-că. E-he!

— Mai luați, vă rog, biscuiți, — îi tot poftea Dietrich, pe care dezlănțuirea vocii furtunoase de bas a bărbierului începuse să-l cam neliniștească.

Insă tonul lui Herr Hennig se muie deodată, devenind compătimitor:

---

1) „Straja la Rhin“, cîntec șovin german (N. red. rom.)

— Ruşii-s nişte oameni tare iubitori. E un lucru pe care ţineam de mult să-l spun. Da' nu văd care-i rostul acestui sentiment de dragoste al lor? Tactica, Andreas! Tactica-i tot! Uite noi, de pildă. De ce ne iubim noi patria? Fiindcă-i urîm pe duşmani. Dragostea-i o consecinţă a urii. Ura ci-men-tea-ză dragostea. Asta-i adevărul. Cînd se întîmplă ca oamenii să urască unul şi acelaşi lucru, atunci se naşte şi iubirea. Andreas ar vrea să iubească — dar nu ştie cum. Nu ştie cum dracu' să facă. Asta am observat-o eu mai de mult. Şi care-i cauza? Cauza e că nu poate iubi pe nimeni, fiindcă-i iubeşte pe toţi la fel. Ce mai calea-valea? Un nihilist! Nu înţelege că urînd faptele oamenilor trebuie să-i urăşti şi pe aceia care le săvîrşesc...

Herr Hennig suspină şi se întinse alene, ca şi cum ar fi isprăvit de mîncat un cotlet gustos de porc. Era mulţumit de ţinuta cuvîntării sale şi miji ochii, gîndindu-se la limpezimea de cristal a filozofiei lui.

Andrei trase adînc aerul în piept, uitîndu-se roată la feţele celor din jur. Chipul lui Dietrich, care se temea ca nu cumva reuniunea lui să fie tulburată de cine ştie ce incident neplăcut, era schimonosit de un zîmbet rugător. Feldwebel-ul stătea aplecat melancolic peste chitara lui. Fata brunetă clipea galeş şi ochii ei vorbeau despre lucruri mult mai simple şi mai frumoase decît toată sporovăiala din jur.

Ah, toţi erau oameni de treabă, şi Unteroffizier-ul Dietrich, şi Feldwebel-ul lui, şi Fräulein Lisy. Ce puteai să le mai spui cînd fiecare din gesturile lor te ruga parcă să nu le tulburi liniştea? Sigur că-l înţelegeau pe Andrei, se putea să nu-l înţeleagă? Doar erau oameni de treabă. Asta erau: nişte oameni de treabă.

Andrei îşi goli plămînii de aerul îmbîcsit, cu care şi-i umflase pregătindu-se să protesteze, şi se ridică:

— Mă scuzaţi, — spuse el încet. — Vin îndată.

Andrei o porni înainte pe coridorul întunecos; mergea adus din spate şi cu capul în pămînt. De l-ar fi întîlnit cineva în clipa aceea, ar fi crezut că-i un moşneag împovărat de ani şi de necazuri.

Nici nu se osteni să se întrebe de ce uşa odăii lui era dată de perete. O trase după el şi se îndreptă spre pat, cînd, din colţul umbros unde se afla divanul, îi veni la ureche o şoaptă abia auzită :

— Ce-i cu dumneata ?

Se întoarse şi rămase un timp cu privirea aţintită în colţul acela unde se zărea o pată nelămurită, ce părea să fie o faţă omenească.

— Nu te simţi bine ? — auzi el iarăşi.

— Nu. N-am nimic, — răspunse Andrei.

— Atunci de ce te ţii cu mîinile de cap ?

— Cum ? Mă ţin cu mîinile de cap ? — întrebă el şi-şi lăsă mîinile în jos.

Deodată exclamă :

— Dumneata erai ?

Strigătul lui fu urmat de o tăcere cumplit de apăsătoare. Spinarea i se încovoie şi mai tare şi, fără să vrea, scăpă un geamăt scurt şi sfîşietor. Insă, în aceeaşi clipă, tăcerea fu întreruptă de un strigăt, aproape dement :

— Da — da — da !

Andrei se repezi spre divan, spre rochia albă, spre cele două braţe subţiri întinse şi spre chipul fetei care parcă se luminase deodată, şi se vedea lămurit.

— Marie !

Andrei îi apucă mîinile şi i le strînse aşa de tare, încît fata se strîmbă de durere şi trebui să-şi muşte buzele ca să nu ţipe.

— Da, — da, eu sînt, — murmură ea, silindu-l să se aşeze lîngă dînsa.

Andrei însă continua să-i strîngă mîinile tare şi cu stîngăcie. O bucată de timp nu se putu desluşi nimic din ce îngăima, nu i se auzea decît gîfîitul. In sfîrşit se aşezară amîndoi pe divan.

— Trebuia să vin.

— Trebuia, fireşte că trebuia, — repetă Andrei. Vorbele lui erau încîlcite şi fără nici o legătură între ele : aşa cum sar aşchiile de sub tăişul securii. — Ştiam, aşteptam... trebuia, sigur că da, aşteptam...

— Voiam de mult să vin. Nu puteam să nu vin.

— Nu puteai. Şi eu te aşteptam mereu... Ce bine îmi pare, ce bine...

— Şi ştii pentru ce?

— Ştiu. Fireşte că ştiu.

— Spune, pentru ce?

— Pentru că te aşteptam în fiecare zi.

— Luni de-a rîndul m-am gîndit că odată şi odată tot am să vin. Eşti nenorocit şi mi-ai adus şi mie nenoroc.

— Eu?

— Decînd ne-am întîlnit, mă urmăreşte mereu nenorocul. Se ţine scai de mine. Nu e zi în care ieşind din casă, să nu dau peste ceva care-mi tulbură liniştea. Ca atunci în parc. Multă vreme orbii aceia nu m-au lăsat să dorm. Cum închideam ochii începeau să mi se perinde prin faţă. Ţi-aduci aminte cum se ţineau unii de alţii? Şi cum stăteau cu mîinile întinse? Dar cum mergeau cu capul sus, îţi mai aduci aminte?

— Erau toţi cu urechea aţintită la ceva...

— Da! — da. De atunci trag şi eu tot timpul cu urechea, de parc-aş fi şi eu oarbă. Parcă mi-ar fi schimbat cineva ochii, mi-ar fi pus în loc alţii străini, cu care nu-s în stare să văd nimic. Inţelegi ce vreau să spun?

Marie se opri.

— Nişte ochi străini? — întrebă Andrei, nedumerit.

— Ochii dumitale, — răspunse ea, uitîndu-se cu luare aminte la Andrei, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea seama dacă era într-adevăr aşa.

— Cu ai mei? Mai ştii?

— Sînt convinsă. Te asigur că aşa e. Simt că-mi lipseşte ceva. Inainte totul era atît de simplu... de firesc. Dar decînd ne-am întîlnit acolo, în munţi... am început să simt singurătatea... N-am nicăieri linişte. Oriunde m-aş duce. Uite, şi acum vin din oraş, am bătut mult timp străzile. Nici nu mai ştiu unde am fost. Am văzut în gară un eşalon care pleca pe front. Am fost de sute de ori la gară să petrec soldaţii, dar niciodată pînă acum nu m-am gîndit că petreceam

nişte condamnaţi la moarte. În clipa cînd au pus piciorul pe scările vagoanelor, mi s-a părut că-i văd urcîndu-se pe eşafod.

Andrei spuse încet:

— E al treilea an de cînd asist mereu la execuţii. Nu e secundă să nu moară oameni. Facem cu toţii coadă la eşafod. Am început să mă gîndesc din ce în ce mai des la călău.

— La soartă?

— La oameni, nu la soartă.

— La care oameni?

— La toţi oamenii. La noi doi, de pildă.

Andrei se apropie şi mai mult de Marie, îi luă mîna şi începu să i-o mîngîie: simţi cum îl pătrunde căldura pielii catifelate. Apoi adăugă şi mai încet:

— Singuri ne-am dat sentinţa.

— Noi?

— Ar fi trebuit să ne gîndim mai dinainte cum să construim lumea.

Marie se întoarse spre el încrezătoare şi plină de însufleţire, şi-l întrebă cu naivitate copilărească...

— Şi cum trebuie să construim lumea?...

A venit în sfîrşit vremea să ne respectăm cu sfinţenie făgăduiala făcută sub jurămînt, că în capitolul de faţă vom vorbi despre flori. Şi e chiar absolut necesar s-o facem, fără să pierdem nici o frază, nici un singur cuvînt măcar. Şi asta fiindcă, începînd cu ceasul de faţă, Marie a intrat în rîndul femeilor care iubesc. Şi, de asemenea, fiindcă mai avem destule pagini înainte pînă să ajungem la descrierea acelor sentimente juvenile, totdeauna atît de spontane, de tulburătoare, sau adumbrite de o duioasă melancolie; sau pînă să ajungem la acele cuvinte vrăjite, al căror tîlc ascuns este tot atît de departe de semnificaţia lor curentă, pe cît este războiul de dragoste.

Andrei şi Marie vorbeau despre război. Vorbeau despre război, în timp ce mîinile lor se încleştau, se strîngeau, în timp ce îşi dezmierdau unul altuia degetele, palmele, încheieturile mîinilor. Vorbeau despre viaţa ce-i calcă pe oameni în picioare, strivindu-i, şi

erau de părere că tot ceea ce se întîmplă e numai din vina oamenilor. Le ardeau obrajii, iar răsuflarea lor era întretăiată şi inegală. Spuneau că lumea este înecată în sînge, că valuri de sînge se revarsă neîncetat pe pămînt şi că moartea umblă printre oameni, înotînd în sînge pînă la genunchi. Şi buzele lor, umede, sărate de sîngele ce picura din ele, li se întîlneau ca de la sine. Vorbeau despre sfîrşitul care avea să năruie şi să nimicească totul, şi în acelaşi timp puneau temeliile viitorului, din care va purcede totul. Erau amîndoi tineri, erau amîndoi în putere, şi din tot ce au vorbit nu le-a mai rămas în minte decît atît: că se iubeau.

Deodată Andrei se ridică şi-şi îndreptă trupul. Îl treceau fiori ca după o noapte de primăvară pe care ar fi petrecut-o culcat pe pămîntul gol. Şi se duse de întoarse cheia în broască.

Poate că Paul Hennig avea dreptate cînd spunea că atunci cînd oamenii urăsc unul şi acelasi lucru se naşte dragostea?

Majestatea sa regele binevoise să-i îngăduie Oberleutnant-ului von und zur Mühlen-Schönau să poarte permanent o bonetă de postav, ba chiar să apară cu ea şi la reviste şi parăzi. Oberleutnant-ului i se făcuse o trepanaţie, scoţîndu-i-se o parte din osul tîmplei, care fusese fărîmat. Suferise trei operaţii la rînd şi răbdase durerile ca un ostaş. Timp de jumătate de an raţiunea Oberleutnant-ului plutise la hotarul dintre lumină şi întuneric, dar medicii fiind iscusiţi în meseria lor şi tinereţea lui plină de forţă, pînă la urmă se însănătoşise. Îi rămăsese o cicatrice roşie, lucioasă, care-i brăzda scăfîrlia de la ceafă şi pînă la urechea dreaptă, însă pe faţa lui juca o lumină ca de zori, parcă reflectînd culoarea panglicilor ce-i împodobeau mundirul. Herr Oberleutnant era cel mai vestit personaj din tot Bischoffsbergul; bineînţeles cel mai vestit după Oberleutnant-ul Adolf Urbach, decorat cu ordinul „Pour le mérite“ [1]). Adolf Urbach avu-

---

[1]) „Pentru merit“ (în limba franceză). (N. trad.)

sese însă noroc. Străbătuse toată Belgia, intrase printre cei dintîi în Maubeuge, fusese la Sedan și luptase la Verdun, fără să fi căpătat măcar o singură zgîrietură. Von Schönau apucase să ajungă teafăr pînă la nord de Champagne, unde-i silise pe francezi să se retragă într-unul din sectoarele întărite ale frontului. Aici, însă, la cea dintîi încăierare, în prima luptă ceva mai furtunoasă, un fleac de schijă îl scosese din rînduri. Și imediat după asta începu chinul ambulanțelor, spitalelor, stațiunilor balneare, consultărilor medicale și toată plictiseala aceea lîncedă și fără sfîrșit, în care se împotmoli ca într-o mocirlă. Pentru un ofițer, o viață ca asta, trăită numai în pat, cu pansamente, cataplasme și clistire, este o insultă. Ofițerului îi place să comande, să se bată, să cucerească cetăți, să arunce în aer arsenale, să se pregătească pentru parăzi și să primească decorații. Oberleutnant-ul Urbach era cel mai vestit personaj din tot Bischoffsbergul, ca unul care avea ordinul „Pour le mérite". Oberleutnant-ul von und zur Mühlen-Schönau nu avea decît două cruci de fier, una clasa întîia și alta clasa a doua. Însă Urbach nu venise nici măcar o singură dată acasă în concediu, pe cînd von Schönau se plimba seara pe străzile Bischoffsbergului și toată lumea putea să-l vadă pe rănit, pe purtătorul crucii de fier, clasa întîi și a doua, și al altor ordine, ce-i împodobeau mundirul cu panglicile lor în culoarea zorilor.

— Fetelor, fetelor ! Adineauri a cotit după colț.

— A intrat în cafenea !

— Ce-ar fi să mergem și noi să cumpărăm niște prăjituri ?

— Da' dacă s-a așezat la masă și a comandat o cafea ?

— Ne așezăm și noi la măsuța de alături.

— Are niște ochi !

— Dar gura ?

— Ah, ce gură !...

— Ce fericită trebuie să fie !

— Cine ?

— Marie.

— Eu, în locul ei...

— Se uită la noi! Zîmbeşte! Haidem!

Seara, oraşul parcă-i altul, devine un oraş misterios şi plin de forfotă. Luminile vitrinelor transformă oamenii, le schimbă la fiece pas înfăţişarea. Şi atunci îi vezi cînd încruntaţi, ascunzînd, parcă, o taină, cînd prietenoşi şi buni ca pîinea caldă, cînd trişti, pentru ca în secunda următoare să devină brusc veseli. Cine vrea să simtă bucuria de a trăi scăpărîndu-i în muşchi, în oase, cine vrea s-o atingă cu mîna, n-are decît să iasă pe stradă îndată după ce s-au aprins felinarele şi vitrinele prăvăliilor, să se plimbe printre oamenii care împînzesc trotuarele, să-şi croiască drum prin furnicarul de fetişcane şi de crai, să treacă pe lîngă nenumăraţi gură-cască şi cheflii, ferindu-se însă pe cît se poate de oamenii ocupaţi şi împovăraţi de griji. I se va părea atunci că ţine toată viaţa în palmă şi că-i slobod s-o soarbă dintr-odată, sau s-o lase să se scurgă pe jos...

In timp ce Marie se întorcea acasă, strecurîndu-se ca o pisică pe străzile plantate cu copaci, Oberleutnant-ul von und zur Mühlen-Schönau se plimba în sus şi-n jos prin piaţa Rathausului. Ca de obicei, Oberleutnant-ul se desfăta ascultînd şoaptele din jurul lui, simţind privirile trecătorilor îndreptate spre pieptul lui, răspunzînd la saluturile precipitate ale liceenilor, cum şi la acelea ale soldaţilor, şi ştiind că toată lumea pe care o întîlnea va întoarce capul ca să se uite după el. Mundirul îl silea să-şi ţină drept trupul încălzit, arătîndu-l zvelt. Sabia se lovea ritmic de coapsa lui elastică şi era o adevărată plăcere pentru el s-o ţină aşa, delicat, numai cu două degete. Din zece sau din douăsprezece perechi de ochi întîlnite în cale, cel puţin una i se părea că-l priveşte îmbietoare şi galeşă, ca o chemare, şi undeva sub tîmplele lui, pluteau, ca într-o beţie, nenumărate cerculeţe cînd negre ca genele date cu vopsea, cînd roşii ca nişte buze.

Oberleutnant-ul intră într-un magazin, în vitrina căruia erau expuse tablouri, trecu prin faţa unui rînd de pînze înrămate, clipi mărunt din ochi din pricina

luminii puternice, privind lucrările pictorilor amatori, răsfoi mapele cu gravuri şi puse cîteva de o parte.

Ieşi apoi, mai bine zis îşi luă zborul impetuos din magazin, rumen la faţă, lăsînd în urmă o dîră din parfumul cu care îşi dăduse pe mundir. Sabia zăngăni, lovindu-se mai întîi de pragul uşii, apoi de pinteni, pasul elastic răsună pe asfalt, şi iată-l iar pe Oberleutnant în beţia dulce a orei vesperale, în mijlocul puhoiului de zîmbete, şoapte şi priviri.

Un ostaş din Landsturm, bărbos şi adus din spate, orbit de strălucirea mundirului ofiţeresc, care răsărise pe neaşteptate în mijlocul mulţimii, duse mîna cu stîngăcie la şapca fără cozoroc.

— Erai cît pe ce să-mi rupi nasul, moşule, — spuse cu un zîmbet von Schönau, oprindu-l. — Ar trebui să te trimit la cazarmă. Ia mai salută odată, reglementar!

Ostaşul din Landsturm făcu stînga împrejur şi se duse cîţiva paşi mai încolo. Trecătorii se opriră locului. Bărbosul se întoarse, se apropie de ofiţer, bătînd tare talpa pe asfalt, şi ridică din nou cotul. Cineva începu să rîdă cu hohote.

— Înapoi! — răcni von Schönau.

Lumea se dădu la o parte la iuţeală, lăsînd o pîrtie la mijloc, aşa ca ostaşul să poată mărşălui în voie. Se vedea cît de colo că era un prost soldat, chiar foarte prost, şi mai că nu ştia să se mişte cum trebuie, mai mare jalea să-l vezi. Mergea ca o pasăre, clănţănind din plisc la fiecare pas pe care-l făcea. Jurai că eşti la operetă.

— Înapoi! — comandă deodată von Schönau, cu un glas răguşit.

Nişte liceeni chicoteau uitîndu-se cu slugărnicie la ofiţer. O domnişoară plesni din palme în culmea admiraţiei. Ostaşul din Landsturm bătea acum talpa a treia oară, ridicînd şi mai mult cotul, din ce în ce mai ridicol.

Von Schönau simţea cum îl înăbuşă cuvintele ce-i stăteau ca un nod în gît, cum i se umflă vinele sub guler şi înţepenise tot de atîta încordare.

În aceeaşi clipă cineva mai din fund strigă în gura mare:

— Ruşine!

Von Schönau tresări şi se trezi deodată — el, eroul din Champagne, cavaler al crucii de fier, ofiţer în armata saxonă — singur în faţa mulţimii ce aştepta din parte-i un răspuns vrednic de uniforma lui, de titlul lui şi de toate decoraţiile pe care le purta. In mai puţin de un minut tot oraşul avea să cunoască atitudinea pe care o avusese ofiţerul în clipa cînd cuvîntul *ruşine!* rămăsese suspendat ca o palmă deasupra capetelor gloatei mute. Da! Tot oraşul! Şi, peste un ceas toate gazetele, iar peste o zi, toată ţara. Nu mai avea nici o clipă de pierdut, trebuia să se hotărască pe loc, în mijlocul tăcerii obşteşti şi în văzul tuturor, ce să facă şi cum să salveze situaţia faţă de sutele de ochi şi de urechi.

Von Schönau se apropie de soldatul care încremenise cu mîna la tîmplă şi-i spuse răspicat:

— Ai auzit cum a înfierat lumea atitudinea dumitale faţă de disciplina militară? Să-ţi fie învăţătură de minte. Hai, du-te acum!

Apoi se întoarse, despică mulţimea, tăindu-şi drum în mijlocul unui murmur de aprobare şi se depărtă cu paşi repezi şi elastici, de parc-ar fi lunecat pe trotuar.

Se ducea la Marie.

I se părea că luminile serii erau mai reci şi mai palide acum, gata, gata să se stingă, că oamenii se uitau la el nemulţumiţi — la el, eroul din Champagne — că soldaţii îl salutau reţinut şi în silă. Ii părea rău că provocase scena asta stupidă şi se simţea iritat, de parcă l-ar fi insultat cineva. Nu putea scăpa de loc de strigătul acela: „Ruşine!" care-i răsuna mereu în urechi, şi nici nu putea uita cum în clipa aceea i se păruse că strigătul era la adresa lui. Bineînţeles că nu fusese aşa, şi nici n-ar fi fost posibil să fie aşa. Măcar de l-ar fi văzut la faţă pe acela care strigase. Ce fel de om era? De fapt avusese acelaşi sentiment ca şi el, Oberleutnant-ul, că ostaşul din Landsturm făcea de ruşine armata. De ruşine! Da-da, de ruşine! Doamne dumnezeule, ce plictiseală în orăşelul ăsta de provincie. Iar locuitorii? Mai rar

oameni atît de anoști, de spălăciți și de nesuferiți! De n-ar fi fost Marie, un ceas n-ar mai fi rămas aici. Însă cu ea, lîngă ea, se simțea bine...

Schönau intră în odaia Mariei, închise binișor ușa, scotoci cu privirea întunericul ce-l înconjura și întrebă:

— Ești ocupată cumva?

Marie sări de pe divan și-și netezi la repezeală rochia, însă nu-i răspunse. Simțea cum i se îmbulzesc puhoi, în gîtlej, cuvinte încă nedeslușite, pe care însă n-avea puterea să le rostească.

— Să vezi ce istorie stupidă mi s-a întîmplat! — spuse von Schönau și, bîjbîind în întuneric, se așeză pe muchea divanului.

Și începu să-i povestească întîmplarea cu caraghiosul acela de ostaș din Landsturm, care semăna cu o pasăre; îi vorbi apoi despre halul în care se afla armata, despre scăderea disciplinei și despre bărboșii neîndemînatici care se mișcă de parcă au picioarele împiedicate și care nici de bucătari nu-s buni.

— Păi tocmai ăștia sînt Germania, — îl întrerupse Marie.

Mariei i se păru că toate mobilele se ridicaseră în vîrful picioarelor, ascuțindu-și urechile.

— M-da... Hm. Se poate. Da' eu vorbeam de armată... Nu-i același lucru. Cînd nătărăul ăla de rezervist a început să se scălămbăie, cineva din mulțime a strigat: „Rușine!"

— Soldatului?

Markgraf-ul sări în sus și-și aruncă ochii spre ușă. Ușa era bine închisă. Atunci își încrucișă mîinile la piept și începu să se plimbe în sus și-n jos prin odaie.

— Știu ce vrei să spui. Dac-ar fi fost așa, crezi tu c-ar mai fi scăpat viu din mîna mea ticălosul care ar fi îndrăznit să atace în persoana mea...

— Ah, sigur! Nici nu mă îndoiesc de asta. Ca ofițer nici nu aveai altă soluție.

— N-aveam altă soluție? Mai bine să lăsăm asta. Pari cam indispusă azi.

— Da.
— Îmi pare rău...

Von Schönau se apropie de divan și-i întinse Mariei mîinile. Marie se ghemui într-un colț.

— Îmi pare rău. Voiam să-ți spun că ar trebui să ne grăbim...
— De ce „ar trebui“ ?
— Marie !
— Iartă-mă.
— Comisia a constatat că sînt vindecat. Am fost repartizat la o unitate pe frontul de est.
— Dacă-i așa, atunci de ce să ne grăbim ?
— Acum doi ani...
— Ah ! Acum doi ani !... Acum două ceasuri încă mai puteam să cred că era absolut necesar.

Von Schönau îi cuprinse deodată capul în palme :

— Ce s-a întîmplat, Marie, acum două ceasuri ?

Putea el oare să vadă, în întunericul nopții ce se aciuise prin toate colțurile odăii, ochii Mariei în care se oglindeau alternativ două hotărîri ? Treptat întunericul devenise beznă adîncă. Ochiul începea să se deprindă cu bezna, fără s-o poată răzbi, și atunci privirea se îndrepta spre fereastra în care albeau, contopindu-se, luminile străzii înguste, parcă fără fund.

Marie își lăsă capul în voia mîinilor care i-l scuturau, rîse încetișor și spuse cu un glas făcut parcă anume să îmblînzească bărbații :

— Prostule ! Nici eu nu știu ce am azi, ce m-a apucat.
— Atunci, spune cînd ?
— Nu — nu. Ți-am răspuns numai la ultima întrebare.
— Vezi că din zi în zi aștept să mă trimită pe front.
— Nu-i totuna dacă te trimit cu sau fără inel în deget ?
— Pentru mine — înțelegi tu, Marie ? — pentru mine nu-i totuna... Ei, ce spui ?

Marie se ridică. Von Schönau făcu un pas înainte, ca și cum ar fi vrut să se apropie de ea, însă în clipa aceea pierdu deodată toată rigiditatea și distincția lui

de Oberleutnant și căzu ca un bolovan pe marginea divanului.

— Ei ?

— Nu vreau.

— Marie !

— Pe dumneata te stingherește poate faptul ca nu știi ce-o să se întîmple ? Îți vine greu față de ceilalți ?

— Te iubesc.

— Știu.

Von Schönau se ridică, uniforma nouă în care era încorsetat îl ajută să-și recapete ținuta lui majestuoasă și spuse, înclinînd numai capul :

— Văd că nu-i chip să vorbesc azi cu dumneata. La revedere.

Din ușă se întoarse :

— Poate că vii la Schönau ?

— Poate.

În sfîrșit Marie a rămas iarăși singură. Ca niște aripi, mîinile i se înalță deasupra capului, se întinde alene și fata se ridică în vîrful picioarelor, subțirică, ușoară, cu mișcări ce nu trezesc nici un ecou. Răsuflarea i se liniștește, înfrățindu-se cu murmurul nopții. Apoi se culcă. Mobilele tăcute ce o înconjoară nu se deslușesc prea bine și camera ei i se pare că seamănă într-un chip surprinzător cu a lui Andrei.

Oberleutnant-ul se îndreptă spre gară. Aceleași priviri, zîmbete și șoapte se perindă pe lîngă el, pe piept îi atîrnă aceleași cruci de fier, clasa întîia și a doua, și cu toate astea se simte pătruns de fiori reci și sabia i se încurcă printre picioare. În jurul lui clipesc niște lumini chioare. Cere la ghișeu un bilet pentru Lausche și se instalează într-un compartiment gol.

F U G A

Cetățuia se ridica, mută și inaccesibilă. Pietrele ei erau atît de vechi încît căpătaseră o culoare porfirie, bătînd în liliachiu, iar între bolovanii drumeagului

îngust ce o încercuia creşteau muşchi şi ciuperci. Ţipenie de om nu mai punea piciorul prin aceste locuri.

Căsuţele bătrîneşti îşi holbau, speriate, ferestrele la ea şi se trăgeau înapoi, cît mai departe de zidurile mohorîte, apăsătoare, alcătuind o piaţă largă, circulară.

Oamenii însă se obişnuiseră cu cetăţuia. În copilărie jucaseră rişca la poalele ei, se urcaseră pe brîul temeliei şi, de acolo, căţărîndu-se pe umerii vreunui tovarăş de joacă, smîngăliseră, cu tibişir şi vopsele străvechile pietre.

Cetăţuia era folosită pe atunci ca depozit pentru cîntarele primăriei şi ca fînărie. Construcţia porfirie, bătînd în liliachiu, semăna cu un urs bătrîn şi ştirb, care stătea încolăcit, încălzindu-se la soare.

La începutul războiului, cîntarele fuseseră ridicate, iar fînul dus aiurea; se puseseră gratii la ferestrele de sub acoperiş, iar la intrare o gheretă vîrstată şi jur împrejur, la o distanţă de vreo zece paşi de drumeagul îngust, fusese întins un otgon. La început, cetăţenii Bischoffsbergului se uitaseră cam chiorîş la ursul lor, care, din blînd cum era, se transformase într-o fiară urîcioasă de nu era chip să te apropii de el. Pînă la urmă însă se obişnuiseră cu gîndul că le era interzis să zăbovească în faţa cetăţuii, că la fiecare şase ceasuri se schimba santinela din gheretă şi că îndărătul gratiilor de sub streaşină se aflau deţinuţi. Şi iarăşi o dădură uitării.

Dar iată că într-o zi toropită de soare, una din acele zile cînd viaţa abia se tîrăşte ca o droagă pe un drum nisipos, deasupra pieţii rămase suspendat un urlet prelung :

— A-a-a-aauu !...

Trecătorii se opriră, întoarseră capul şi, ridicînd din sprîncene, se întrebară :

— Hm ! Ce-o mai fi şi asta ?

Apoi urletul, purtat ca de un vîrtej stîrnit de o furtună, se abătu iarăşi deasupra pieţii :

— A-a-a-aauu !

Acum era limpede că glasul venea din cetăţuie. Deodată, un Bürgher oarecare îşi aruncă mîna în sus,

ca şi cum ar fi vrut să-şi ia zborul de pe trotuar, şi strigă :

— Uite acolo, la fereastră !

Toate capetele se întoarseră spre citadelă.

— Unde ? Unde ?

— Sub streaşină...

Lumea se strînse la iuţeală, pe negîndite aproape. Oamenii năvăleau din case şi se îngrămădeau buluc lîngă otgonul ce închidea drumul spre cetăţuie, din ce în ce mai numeroşi, apoi se răzleţeau şi, lăsîndu-şi capul pe spate, cu mîna streaşină la frunte ca să-şi apere ochii de soare, rămîneau cu privirile aţintite spre ferestruica de sus a citadelei.

— A-a-a-aauuu ! A-a-a-aauuu !

Geamul era spart şi se vedea ieşind printre gratii, afară, o mînă care ba îşi răşchira degetele, ba le strîngea pumn, şi atunci pe pielea albă se zăreau în soare şiroaie negre de sînge prelinse din zgîrieturi : pumnul era julit tot, iar mîneca, de postav soldăţesc, albastru, numai zdrenţe, îi flutura în vînt, de la cot.

De după gratii urletul izbucnea mereu, neostoit :

— A-a-a-aauu !

Cineva din mulţime, care recunoscuse după zdrenţe că omul purta uniformă, strigă :

— Un soldat german !

Şi dintr-odată, cuvinte alarmate prinseră a zbura, fîlfîind peste capetele oamenilor :

— Un soldat !... Un soldat german !...

Un glas subţire şi strident, ce semăna cu un scheunat, zbură pînă sub streaşina citadelei :

— Ce s-a întîmplat, camara-ade-e ?

În loc de răspuns, însă, în piaţă coborî acelaşi urlet :

— A-a-a-aauu !

Andrei se afla şi el de faţă, ceva mai încolo, nu chiar în mijlocul mulţimii. Stătea cu dinţii încleştaţi, cu tot trupul avîntat spre citadelă. I se părea că o forţă crîncenă îl trăgea mereu în jos pe omul care răcnea la fereastră şi a cărui mînă, cînd ieşea afară, încercînd să se agaţe de aer şi de lumină, cînd dispărea din nou după gratii. Andrei zări mîna scoasă afară printr-un ochi al zăbrelelor şi degetele încleştate

cu disperare pe gratii. Şi ca şi cum peretele din faţa lui s-ar fi deschis deodată, văzu, ca aevea, soldatul întemniţat spînzurînd în aer cu mîna dreaptă, încleştată de gratii, în timp ce cu stînga, care era slobodă, încerca să apuce lumina şi aerul ce se aflau de partea cealaltă a zidului, acolo unde era libertatea. Deodată i se păru că nişte oameni îl trăgeau pe soldat de picioare şi-i cărau pumni în spinare, căznindu-se să-l desprindă de gratii. Şi-n clipa aceea lui Andrei îi veni să urle din răsputeri, făcînd să clocotească piaţa, aşa cum urla deţinutul.

Tocmai atunci îi răsunară în ureche nişte cuvinte scurte, zbîrnîitoare :

— *Bonjour, bonjour, bonjour !*

Andrei se întoarse. O gambetă cu calotă joasă se săltă uşor de tot, aproape imperceptibil, deasupra unui chip brăzdat de creţuri şi încremenit ca o mască.

— Monsieur Percy !

— Da, monsieur, chiar el ! Au hotărît să mă închidă într-o văgăună de aici, din puşcărie.

Şi monsieur Percy arătă cu degetul spre citadelă.

— Cum văd eu e veselie mare acolo, — adăugă el, mijind ochii ca să privească mîna ce se zgîrcea sub streaşina cetăţuii.

Andrei se uită în jurul lui. Monsieur Percy era încadrat de doi soldaţi tineri, înarmaţi, ce stăteau proţăpiţi lîngă el. Amîndoi se zgîiau, cu gura căscată, la citadelă. Emoţia ce frămînta mulţimea îi molipsise şi pe ei. Erau atît de uimiţi încît în zăpăceala lor uitaseră şi de datorie. Alături de monsieur Percy se legăna pe picioare, ţinîndu-şi mîinile la spate, un om îmbrăcat cu o jiletcă împletită de mînă. Mustaţa şi barba, amîndouă sure, şi care nu mai avuseseră de-a face cam de multişor cu briciul, luceau unsuroase împrumutînd moliciune şi blîndeţe zîmbetului său. Zîmbetul acesta i se întindea pe toată faţa, luminîndu-i ochii limpezi, şi scoţîndu-i totodată la iveală dinţii galbeni şi tociţi. Şi, deodată, un glas molcom făcu să se reverse pe chipul lui Andrei un val de caldă duioşie.

— Îţi mai aduci aminte de mine ?

— Meştere Meyer ! Dumneata eşti ?

Meşterul Meyer luă mîna lui Andrei şi i-o scutură delicat şi cu condescendenţă, aşa cum ai da mîna cu un copil :

— Nu mai sînt meşterul Meyer, — rosti el cu calmul lui de altădată. — Acuma-s duşmanul patriei. Ce să-i faci ! Totdeauna am spus eu că în jurul nostru se întîmplă o mulţime de porcării. Sînt acuzat că fac politică. Cum vine asta : dacă eşti împotriva războiului, înseamnă că faci politică ? Dumneata ce zici ?

— Da' cum de-ai intrat în bucluc, meştere ? Cum ajunseşi aici ?

— Foarte simplu. Tot ce se întîmplă în jurul nostru e o mare porcărie, asta-i toată socoteala. Da' dumneata cum o mai duci, dragă domnule Starţov ?

— Spune-mi, mai bine, ce ştii de Kurt ?

Forfota din piaţă se mai potolise, însă mulţimea tot nu se risipise. Mîna deţinutului dispăruse; numai ferestruica cu gratii şi cu geamul spart îşi căsca gura întunecoasă şi pustie. Urletele conteniseră. Soldaţii din escortă se dezmeticiră în sfîrşit şi unul din ei, cel mai tînăr şi mai dezgheţat, se răsti la Andrei :

— Nu-i voie să-i vorbeşti !

— De ce te-ai oprit ? — îl luă celălalt la rost pe monsieur Percy, smucindu-l de braţ.

— *Adieu,* — spuse acesta, ridicîndu-şi puţin gambeta şi o porni spre cetăţuie.

Meşterul Meyer mai avu timp să-i facă lui Andrei un semn din cap şi să-i spună :

— Herr Wann e prizonier în Rusia de vreun an şi mai bine.

Apoi schimbă pasul soldăţeşte şi plecă umăr la umăr cu monsieur Percy. Soldaţii din escortă îşi ţineau acum puştile mai slobod.

Andrei îi văzu apropiindu-se de cetăţuie şi oprindu-se în faţa santinelei de la intrare. Portiţa scundă, tăiată într-unul din canaturile porţii mari, se deschise încetişor şi înghiţi pe monsieur Percy, pe meşterul Meyer şi pe soldaţi. Şi rămase aşa, deschisă, o bună bucată de vreme. Puţin după aceea ieşi afară un ofiţer, care străbătu cu paşi măsuraţi drumeagul pietruit din jurul zidurilor cetăţii şi se opri în cele din

urmă înaintea mulţimii. Un glas metalic izbi gloata în faţă, în timp ce mîna ridicată în sus îi atrăgea atenţia că ofiţerul voia să-i vorbească :

— Circulaţi vă rog ! Nu s-a întîmplat nimic. Unul din deţinuţi a contractat o boală nervoasă şi a fost trimis la spital.

Marie şi Andrei stau cu capetele aplecate deasupra unei măsuţe rotunde. Pe măsuţă e întins planul vilei Urbach şi al proprietăţilor învecinate. Marie îşi plimbă creionul pe plan. Părul îi cade în şuviţe încîlcite, şi, cernîndu-se prin păienjenişul lui fin, lumina gălbuie a lămpii, atîrnate deasupra capului ei, aşterne pe hîrtie o reţea de umbre şterse. Reţeau îi joacă pe mîini, pe planul colorat, în timp ce creionul poposeşte cînd şi cînd în cîte un punct, ca apoi să alunece mai departe, de-a lungul unei linii frînte.

— De aici, — îi explică Marie, — mai faci douăzeci de minute pînă la cantonul silvic nr. 7. De acolo trebuie s-o iei la stînga, spre apus, şi s-o ţii pe şosea înainte.

— Stai puţin, să-mi însemn.

Şi Andrei face un semn pe hîrtia din faţa lui, trăgînd mai întîi o linie curbă, şi apoi, de-a curmezişul, alta mai groasă.

— Spre apus. Ei, şi pe urmă ?

— Peste încă vreo zece minute ai să vezi în dreapta un şanţ. Acolo-i graniţa. De trecut n-ai s-o poţi trece pe acolo, fiindcă-i un loc umblat. Aşa că mergi mai departe, pînă dai de o răscruce. Uite, vezi aici ? Asta-i pichetul de grăniceri, unde păzesc soldaţii noştri. Tu însă o ţii pe şosea înainte, tot înainte. Aici graniţa părăseşte drumul şi-o ia către nord. Cred că după vreo trei sferturi de ceas de mers poţi să intri iar în pădure şi să treci graniţa. Uite pe aici. Ştiu că ăsta-i locul pe unde trec de obicei ţăranii. E un loc pustiu. Trebuie numai să umbli cu băgare de seamă.

Andrei se scoală şi începe să se plimbe prin odaie. Cînd se apropie iar de lampă, lumina-i cade pe faţa frămîntată de griji :

— Spune-mi, Marie, crezi că fac bine ?
— Da. Faci bine.
— Îţi dai seama că aici nu mă pot apuca de nimic ?
— Îmi dau seama.
— Aicea-s legat de mîini şi de picioare. Nu pot face un pas. Nu-i chip să mă apuc de ceva. Sînt străin. Dar nici să stau cu mîinile în sîn nu mai pot. Nu-mi rămîne decît să fug. Trebuie neapărat să fug.
— Andrei, dar ăsta-i un lucru hotărît odată pentru totdeauna !
Andrei se repede la Marie, o strînge în braţe, se uită în ochii ei. Privirea lui grea, lasă să se oglindească o neîncredere, şi parcă şi un pic de teamă, care o întristează.
— Îmi vine atît de greu să mă despart de tine. Pentru prima oară am găsit aici, în locurile astea, un om pe care să-l simt apropiat. Auzi, Marie : o fiinţă pe care s-o simt aproape, care să-mi fie dragă. Mi-e teamă să nu-ţi închipui cumva că te părăsesc fiindcă...
— Taci !
— Însă nu mai pot trăi în cetăţuia asta ! Mă apasă oamenii, glasul lor, mă apasă pînă şi *binele* pe care mi-l fac...
— Ce-am hotărît rămîne hotărît, Andrei. Doar o să ne întîlnim iar, după aceea.
— Da, da.
Şi iarăşi îşi apleacă amîndoi capetele deasupra mesei, iarăşi se strîng în braţe şi iarăşi degetele lor lunecă pe plan. Deodată Andrei spune :
— Ce-o fi făcînd Kurt ? Cred c-a trecut prin multe. Probabil s-o fi mai schimbat de atunci.
— Sigur că da, — răspunde Marie. — Judecînd după ce mi-ai spus tu, trebuie să fie un băiat bun.
— Aşadar, rămîne hotărît ? — întreabă iarăşi Andrei.
— Hotărît...
E o plăcere pentru ea să-i descrie toate cotiturile drumurilor şi toate potecile pe care avea să le străbată Andrei şi pe care ea le cunoaşte ca-n palmă, şi

să-i spună tot ce știe despre pichetele din pădure, despre stîncile și pinii pe care-i va întîlni în cale!

Un fior de gheață o trece pe Marie în clipa cînd începe să-i înșire toate haltele semănate de-a lungul drumului, între granița Bohemiei și Reichenberg. I se pare că pune iarăși la cale cine știe ce ispravă, împreună cu zburdalnicii ei prieteni din copilărie; parcă s-ar fi apucat iarăși să caute comoara legată prin vrăji; parcă ar fi furat iarăși de la taică-său din birou planul vilei Urbach și al proprietăților megieșe. Există oare pe lume ceva în stare să înlocuiască dulceața emoțiilor pe care le atrage după sine o taină?...

Dar cînd să plece din clădirea veche și bizară în care se află odaia ca un manej, ieșind pe scara întunecoasă, Marie se reazimă de peretele jilav, dinspre care adie o boare răcoroasă. Și așteaptă să i se astîmpere dogoarea buzelor, pe care simte încă arsura sărutărilor.

Inima trebuie și ea să-și mai potolească zvîcnirile, să se mai ogoiască. Și trebuie să se dumirească, odată pentru totdeauna, ce-l făcea pe Andrei să fugă? Ce-l făcea să fugă tocmai acum, cînd abia înmugurise dragostea, cînd prima ei durere, o durere atît de cumplită, nici nu avusese încă vreme să se mai aline?

În jurul cantonului silvic nr. 7 umblau, legănîndu-se, niște rațe cu gușile pline, și Andrei auzi măcăitul lor, semănînd cu un clipocit de apă, cu mult înainte de a fi ieșit la iveală, în fundul unui mic luminiș, căsuța cafenie a cantonului. Cu cît urca mai sus în munți, cu atît i se ascuțea auzul. Cunoștea de mult freamătul codrului ce-și tălăzuia frunzișul stîrnind un vuiet confuz în care, nedeslușit, se contopeau o mulțime de zvonuri. De astă dată, însă, vuietul acesta se fărîmița într-o puzderie de sunete necurmate, trosnetele scoarței copacilor, pocnetul crenguțelor frînte sub greutatea păsărilor ce se lăsau pe ele, picuratul cucuruzilor de pin, copți, care se desprindeau și cădeau jos, scîrțîitul și gemetele trunchiurilor bătrîne și uscate, precum și multe alte zvonuri

mai surde, toate, toate se auzeau lămurit, ca și cum fiecare din ele ar fi răsunat în mijlocul celei mai adînci tăceri. Auzul lui răzbătea prin zăgazul acela de copaci, stînci și tufe, și Andrei reușea să deslușească cu urechea ceea ce ochii lui nu apucaseră încă să vadă. Fața-i era liniștită. Înainta cu pas apăsat și măsurat, așa cum merg țăranii cînd se întorc de la oraș acasă. N-avea cu el decît un sac de doc, în spinare, și un toiag în mînă.

În ușa cantonului stătea o fetiță cu un copil în brațe, pe care-l legăna.

Fetița se uită mijindu-și ochii la drumeț și-l măsură din cap pînă-n picioare, ca un sălbatic din cine știe ce fund de lume care ar fi văzut un om necunoscut și, cu o mișcare de femeie matură, săltă copilul în brațe, ca să-l apuce mai bine.

— Bună ziua, — spuse ea.

— Bună ziua, — răspunse Andrei, apoi o luă spre stînga și dădu în șoseaua ce se întindea dreaptă și netedă.

Cam după vreun sfert de ceas îi ajunse la ureche un geamăt tremurător de caterincă. Andrei se străduia să-și păstreze pasul măsurat și apăsat de pînă atunci. Nu știa ce-l așteaptă acolo la răscrucea de care se apropia, însă cîteva nopți în șir adormise cu gîndul că odată ce și-a pus în cap să fugă, trebuia să înfrunte cu un calm desăvîrșit orice întîmplare, fie cît de neașteptată.

— Ține-te bine, ține-te bine! — își repeta el într-una, lovind dîrz pămîntul cu tălpile bocancilor, groase și tari ca o scoarță de pom.

Deodată zări printre copaci spinarea cenușie a unui ostaș din Landsturm. După asta se ivi, la început ca prin ceață, apoi din ce în ce mai bine conturată pe fondul roșietic al trunchiurilor, statura impunătoare și greoaie a unei santinele cu arma la picior. Un alt soldat își sprijinise pușca de un copac și se așezase alături, pe o buturugă retezată drept cu fierăstrăul.

Pe drumul ce tăia calea urmată de Andrei, la poalele unui stîlp în vîrful căruia se afla țintuită o pasăre neagră, zburlită, cu ghiare încovoiate, stătea un

bătrîn orb și învîrtea de manivela unei caterince. Caterinca era așezată cu fața spre Germania, însă suportul de lemn pe care se rezema se afla pe pămîntul statului austriac. Emoționant subterfugiu, prin care cerșetorul căuta să se eschiveze de la legea saxonă ce interzicea orice apel la mila obștească, apel pe care sărăcia îl adresa unei orînduiri inflexibile. Există, oare, vreun patriot cu suflet cinstit și nobil, căruia să nu-i fluture un zîmbet pe buze ascultînd cîntecele frivole pe care le intona Viena recunoscătoare? Te-ai fi putut aștepta oare la altceva decît la frivolitate din partea acestei Viene nepăsătoare? Atîta vreme, însă, cît Viena nu încălca obiceiurile și legile altora, o priveau cu ochi buni și le era dragă.

Andrei se opri în fața muzicantului cu caterincă. Stătu un răstimp să se uite la chipul lui apatic, aproape îndobitocit, la scăfîrlia lui pleșuvă, în care se oglindea soarele, la pleoapele lui tremurătoare, strîns lipite. Însă chipul grănicerului, cu toate că nu se afla chiar în fața lui, i se întipări încă și mai bine, și mai adînc în minte decît acela al bătrînului flașnetar, la care se uitase pe îndelete. N-ar fi putut spune nici ce figură avea soldatul, nici cum erau mîinile lui. Grănicerul se afla doar la doi pași de fugar. Andrei nu-i vedea ochii, așa cum nu-i deslușea nici mișcările, însă l-ar fi putut recunoaște dintr-o mie de soldați, pe care să nu-i fi văzut niciodată. Poți oare să uiți vreodată pe acela care a ținut cîndva în mînă firul soartei tale?

Andrei își scoase din buzunar portofelul, luă un bănuț de tinichea, se apropie încetișor de stîlpul de la hotar, dădu drumul banului în șapca pusă deasupra caterincii și se întoarse înapoi. Apoi trase cu ochiul spre celălalt soldat, care ședea pe buturugă. Deși nu se uitase la el mai înainte, știa că soldatul nu se urnise din loc tot timpul cît îl privise pe flașnetar. Andrei se simțea ca și cum ar fi avut un ochi la spate.

Spuse fără a se adresa cuiva anume:

— Bună ziua.

Și plecă mai departe.

Un glas greoi îl ajunse din spate:

— Bună ziua.

Andrei pricepu că cel ce răspunsese era soldatul aşezat pe buturugă.

Deodată un marş vesel, semeţ şi ridicol totodată, prinse a se revărsa în urmă, lovindu-se de copaci şi sărind ca o minge pe pietre.

Andrei schimbă pasul şi-şi văzu de drum, mergînd sprinten şi degajat în tactul muzicii.

Şanţul puţin adînc, năpădit de muşchi şi de tufe de afine, paralel cu drumul, se depărta încetul cu încetul spre dreapta, afundîndu-se în pădure. Drumul cobora în pantă uşoară, ţinînd-o drept înainte. În jur domnea linişte deplină şi aerul era străveziu. După trei sferturi de ceas de mers, fără să se mai uite în jurul lui, o apucă la dreapta şi se mistui în desişul codrului de pini.

Andrei ştia că în partea austriacă pichetele de grăniceri fuseseră desfiinţate. Stăpînul întotdeauna se păzeşte de slugă; de ce s-ar păzi însă sluga de stăpîn? Interesele ei au fost nesocotite de însăşi starea de lucruri care a creat stăpîni şi slugi.

De la graniţa pe care Andrei o lăsase în urmă, şi pînă la cea mai apropiată staţie de cale ferată, să fi fost cale de cel mult şase kilometri. Planul lui Andrei era simplu. Se gîndea să plece la Praga, iar de acolo la Salzburg şi apoi la Innsbruck, de unde, mergînd pe jos, să ajungă la graniţa elveţiană. Pentru o călătorie ca asta n-avea nevoie decît de hotărîre. Ori în răstimp de doi ani, Andrei acumulase destulă hotărîre şi, îndreptîndu-se spre gară, se simţea de pe acum un om liber.

Luă un bilet pentru Reichenberg. În vagon era loc berechet. Trenul mergea în silă, ca toate trenurile de pe linii secundare, care îmbătrînesc bătînd mereu aceeaşi cale, scurtă şi plicticoasă. Pe fereastra compartimentului adia de afară vîntul răcoros din preajma serii, aducîndu-i la ureche, pe aripa lui, cuvinte cu un sunet nou, ciudat de familiar şi drag, cuvinte pe care aproape le înţelegea.

Oamenii i se păreau şi ei apropiaţi, prietenoşi şi atît de simpli, încît le putea citi gîndurile prin sita deasă

a sprîncenelor. Pînă și cele mai mici gesturi pe care le făceau erau curios de expresive în asprimea lor și aveau un fel de simplitate stîngace.

Un țăran, cu părul retezat ca pe vremuri, se așeză pe locul de lîngă fereastră și începu să-și șteargă cu basmaua sudoarea ce-i îmbrobona fruntea albă și teșită. Un bătrînel cam prăpădit, cu o mutră ștearsă, căsca de-i trosneau fălcile. Deodată ușa fu împinsă înlături și în compartiment intră un om scund și uscățiv, dar vînjos. Ochii lui adînci, cu priviri tăioase, parcă te săgetau. Toată făptura lui vădea o fire deschisă și mîndră. Omul se apropie de Andrei. Voia, pare-se, să se așeze pe bancă, lîngă el, și-n tot timpul ăsta nu-l slăbea o clipă din ochi. Și ochii aceștia care, într-adevăr, te făceau să îngheți și să te tragi înapoi, ochii aceștia erau de bunăseamă ca niște tăișuri de cuțit. Ce trufașă și fioroasă privire! Individul acesta era un om de alt soi. Pînă și cheresteaua lui era și ea alta. Părea aprig și neînduplecat. Primejdie, Andrei! Miroase a primejdie! Andrei era pregătit să înfrunte în fie ce clipă neprevăzutul. El se gîndise din timp, înainte de a se afla față în față cu neprevăzutul, ce anume trebuia să facă. Dar cum e cu putință, oare, ca lucrul ăsta să se întîmple chiar atît de repede? Atît de necruțător de repede și de simplu?

— Actele dumneavoastră?

— Actele? Mă întorc acasă, la Reichenberg. Am fost pînă la stație...

— Și n-ai nici un fel de act la dumneata?

— La mine, nu! Le-am uitat acasă. La Reichenberg o să poți stabili fără nici o dificultate că...

— În genere eu nu mă tem de dificultăți. Îmi fac doar datoria.

În ușă răsăriră doi vlăjgani de soldați, amîndoi slabi, cu picioarele uscățive și încinși cu niște curelușe subțiri. Buzele lor erau tot atît de strînse ca și curelușele. Omul cel scurt și uscățiv își mută privirea de la Andrei la soldați și trecu mai departe, în alt compartiment...

Sfîrșitul.

Să fi venit chiar atît de repede? Atît de necrutător de repede şi de simplu?

O, nu! Andrei nici măcar nu trecuse granița. În jurul lui se înghesuia aceeaşi mulțime în care trupul lui se simțea afundat cu toate mădularele ca într-un lichid dens, aceeaşi oameni, de glasurile şi rîsetele cărora fugise. Putea doar să-şi mişte mîinile, să-şi întoarcă puțin capul sau să se rezeme de perete. Însă nu să-şi ridice umerii ca să răsufle din adîncul pieptului. Țeava de trestie prin care i se îngăduia să respire, se mai îngustase încă şi aerul pătrundea prin ea şi mai greu ca înainte, iar coşul pieptului i se zbuciuma, irosindu-şi şi ultimele puteri. Nu, oamenii erau aceiaşi, țara lor era şi ea aceeaşi şi toate erau neschimbate, la fel de durabile ca şi stîlpul de fier înfipt temeinic în postamentul de ciment, stîlp pe care-i fixată tăblița cu inscripția: Germania.

La urma urmei, trebuie să stai şi să chibzuieşti lucrurile în amănunțime iar nu să te laşi ispitit să generalizezi, acolo unde generalizarea pare a fi inevitabilă. Să fie oare posibil să se petreacă în Germania lucruri ca acelea ce i se întîmplară lui Andrei în gara din Reichenberg?

Andrei fu coborît din tren şi dus în clădirea gării: căutară mai întîi o mulțime prin hărmălaia şi forfota de pe peron, pe comandantul militar al gării. Nu dădură decît de ajutorul lui, care tocmai se pregătea să plece în oraş. Avînd în vedere că era tîrziu, hotărîră să amîne interogatoriul pentru a doua zi dimineața. Cum, însă, arestul gării era ticsit de delicvenți, trecu mai bine de un ceas pînă să i se găsească un loc potrivit. Pînă la urmă i-l găsiră totuşi şi-l închiseră în depozitul vămii care se afla aproape de gară.

Depozitul era o încăpere mică, din căsuța scundă în care se afla vama, şi avea o fereastră care dădea într-o grădină săracă, cu cîțiva copăcei închirciți.

Îl închiseră aşadar pe arestat în depozit, puseră un lacăt la uşă, iar santinela primi consemnul să păzească fereastra care răspundea în grădină.

Era o noapte întunecoasă și călduță, cum sînt uneori nopțile de august, cînd se coc grînele și merii se frîng sub povara fructelor umflate de suc. Prin fereastra largă se vedea santinela ca o mogîldeață încremenită și mai încolo vîrfurile roșii ale copacilor, luminate de felinarul semaforului. În hăul fără fund ce se căsca, pîlpîiau deasupra copacilor, ca într-o ceață subțire, stelele. Licărul lor era învăluit de norii de fum și de colb ce mai pluteau încă în aer.

Santinela stătu o bucată de vreme locului, fără să se miște. Apoi începu să se plimbe în sus și în jos în fața ferestrei. Larma din gară se potolise, așa că pașii soldatului se auzeau acum lămurit, cadențat, cînd mai tare, cînd mai încet, după cum se depărtau spre capătul palmei de loc pe care patrula, sau se întorcea înapoi, trecînd prin dreptul ferestrei.

Andrei puse mîna pe cerceveaua ferestrei, care se deschise fără zgomot. Se vede că rămăsese de mult așa, numai împinsă. Andrei scoase capul și se uită după soldat. Acesta tocmai se îndepărta spre colțul casei, care se afla la vreo cincisprezece pași de fereastră. Acolo se opri un moment, să se uite după colț, de unde se auzea vuietul gării, și dădu să se întoarcă. Andrei închise la loc fereastra, pînă ce santinela trecu din nou prin fața ei și după aceea scoase iarăși capul afară. Pînă în colțul din dreapta al casei, să tot fi fost cel mult zece pași, iar grădina era înconjurată de tufe.

Andrei mai trase odată cu urechea la pașii soldatului. Lucrul cel mai de seamă era să nu-i tulbure uniformitatea metodică a pasului. Pe urmă trebuia să profite de acel scurt minut cînd santinela se uita spre gară. Mai mult n-avea ce chibzui dinainte. Întîmplarea putea foarte bine să-l scape, după cum putea să-l și piardă.

Și întîmplarea îl scăpă.

Andrei așteptă pînă ce soldatul depăși cu vreo cinci pași fereastra, îndreptîndu-se spre capătul cel mai îndepărtat al locului pe care patrula, apoi deschise fereastra, încălecă pervazul, se lăsă să alunece binișor pe burtă și rămase atîrnat de mîini. Mai trebui

doar să calculeze momentul în care să sară, în așa fel ca să coincidă cu unul din ultimii pași ai santinelei. Operația nu era de loc dificilă, pînă la pămînt fiind cel mult o jumătate de metru. Deodată, undeva, aproape de tot de fereastră, șuieratul ascuțit al unei locomotive spintecă aerul, înălțîndu-se în sus, și se pierdu în întunericul nopții.

Andrei își dădu drumul, sări jos și o zbughi în desimea întunecoasă a tufișurilor. În cădere se zgîriase și se lovise. Zgîrieturile îl usturau ca focul și îl dureau locurile unde se lovise și se julise. Însă numai fierul ar fi fost în stare să-i stăvilească fuga.

Șuierul mai răsună încă, asurzitor și trist, făcînd să vuiască împrejurimile ca un uragan. În clipa cînd ecourile lui se risipiră prin tainițele nevăzute ale nopții, Andrei se afla în mijlocul unui cîmp întins și pustiu, în apropiere de terasamentul liniei ferate. Străbătu în fugă cîmpul și o luă de-a lungul șinelor...

Era fără îndoială altă țară, aceea în care nimerise Andrei, o țară cu oameni simpli, greoi, pe care îi simțea apropiați ca niște rubedenii...

Ca să fugă cineva aici, însă, nu era nici mai ușor, nici mai puțin primejdios — ca în ori ce altă parte. Dar, în genere vorbind, se poate spune, oare, că fuga e un lucru simplu, ușor și neprimejdios? De fugit, fug eroii. Însă eroi sînt puțini în lumea asta. E bine să fugi, însă pe căi cunoscute. Cele necunoscute sînt totdeauna anevoioase și pline de spini.

Andrei nu cunoștea decît un singur drum în țara aceea — drumul pe care venise acolo. Și pe acest drum o lua înapoi, spre graniță.

Încă de pe vremea cînd era la școală, oberleutnant-ul von und zur Mühlen-Schönau fusese deprins să țină un jurnal. Se obișnuise să scrie în fiecare zi cîteva cuvinte în niște caiete, care se adunaseră cu timpul teanc, în dulapul unde păstra hrisoavele, diferite scrisori de mulțumire și un foliant înverzit de vreme, care

purta titlul : „Stemele şi arborele genealogic al neamului domnitor al Markgraf-ilor von und zur Mühlen-Schönau“.

Oberleutnant-ul începu un caiet nou, scriind cele ce urmează :

„Îmi iau din nou rămas bun de la penaţii mei. Trecutul are o forţă de neînfrînt.

„Stau şi ascult atent tăcerea lucrurilor ce mă înconjoară. E mult mai uşor de înţeles decît ordinul comandantului meu. Sînt convins că n-am să mor prea curînd. Soarta a decis ca odată cu mine să se sfîrşească şi neamul meu. Neamul acesta trebuie să se stingă. Eu, ultima lui mlădiţă, ştiu că sînt sortit pieirii. Mă vor plimba într-un jilţ cu rotile, îmi vor da de mîncare, mă vor spăla, pînă nu mă voi descompune de tot. De aceea l-a şi ajutat soarta pe bunicul meu ca să facă avere. Neamul nostru, pe atunci încă numeros, era destinat să se stingă încetul cu încetul. Bogăţiile strînse de bunicul meu îmi vor da posibilitatea să putrezesc de viu. Sînt destul de bogat ca moartea mea singuratică să nu fie stingherită de nimic şi ca să mor în mijlocul ruinelor, înconjurat de tăcerea trecutului, aidoma unui simbol. Acesta e sfîrşitul, dintr-un început hărăzit neamului meu. Rana mortală pe care am căpătat-o în Champagne — mortală pentru oricare alt om — pentru mine s-a dovedit a fi numai o rană gravă. Destul de gravă, însă, ca spre sfîrşitul vieţii să devin un idiot. Am să devin idiot şi paralitic de picioare, o adevărată pacoste pentru ceilalţi, şi-au să mă plimbe în jilţ. Aşa a fost să fie. Lucrurile astea, care au văzut cum s-a ridicat de-a-lungul veacurilor neamul nostru, vor asista şi la sfîrşitul lui.

„Zilele astea mă-ntorc pe front. Conştiinţa că aceşti patru pereţi, între care trăiesc, vor fi martorii morţii mele, mă face să devin cutezător. Sînt încredinţat că războiul nu-mi ameninţă viaţa. Însă la gîndul ăsta mă apucă o plictiseală cumplită.

„Astă seară, plimbîndu-mă la o oră destul de tîrzie prin parc, am dat de un om care se rătăcise. Cum

m-a zărit, a dat să se ascundă după un copac, însă imediat am fost lîngă el. Părea istovit. Probabil că umbla de cîteva zile fugar. L-am întrebat cum îl cheamă. Mi-a răspuns că e prizonier şi că nici nu se gîndeşte să-mi dea alte informaţii. L-am închis în cavou. Acolo are să se dezmeticească. Am să-i iau mîine dimineaţă interogatoriul. Se pare că am pus mîna pe un vînat de soi".

Andrei se deşteptă din somn dîrdîind, ca şi cum l-ar fi cufundat cineva pe neaşteptate într-o copcă făcută în ghiaţa unui rîu. Abia putu să-şi tragă de sub cap mîinile înţepenite. Se zgîrcise tot de frig, de parc-ar fi fost o scoarţă de copac scorojită. În clipa cînd fusese aruncat în hrubă, căzuse pe lespezi şi adormise imediat, fără să-şi mai dea seama de nimic. Trezindu-se, începu să pipăie în jur pardoseala şi dădu de o suprafaţă netedă, care se pierdea în beznă. Se tîrî într-o parte, întinse mîinile înainte, apoi le ridică deasupra capului. Pe urmă se sculă în picioare. Peste tot palmele lui dădeau de piatră. Aceleaşi lespezi dreptunghiulare, cu care era pardosită încăperea, alcătuiau şi tavanul uşor boltit.

Andrei făcu cîteva mişcări repezi cu braţele, ca să se mai încălzească.

Deodată auzi în spate un vuiet nedesluşit. Încremeni locului, cu urechea la pîndă. Vuietul se apropia treptat, ca şi cum undeva, departe, s-ar fi rostogolit nişte bolovani mari. Zgomotul încetă brusc şi ecourile lui înăbuşite se stinseră în beznă. În locul lui se auzi un tropăit neregulat de paşi grei, care se opri la oarecare depărtare de Andrei, pe urmă un scrîşnet de fier ruginit, zăvorul clămpăni înfundat, ca pendulele vechi, şi o lumină fulgeră înăuntru, luîndu-i ochii. Şi printr-un val de ecouri stîrnit de o voce scăzută, Andrei reuşi să desluşească aceste cuvinte :

— Poftiţi încoace, domnule !

Mai întîi, îndoindu-şi anevoie picioarele înţepenite, se urcă pe un fel de prag înalt. Un soldat tînăr care,

după mînecile suflecate pînă la cot şi papucii de postav, arăta a ordonanţă, îl conduse pe Andrei printr-un şir lung de coridoare înguste şi scări, prin nişte săli tăcute şi întunecoase, cu pereţii căptuşiţi de sus şi pînă jos cu panoplii, tablouri şi armuri medievale. Apoi bătu la o uşă scundă şi întrebă tare :

— Ordonaţi să-l aduc înăuntru ?

Andrei se pomeni într-o încăpere spaţioasă, în faţa unui birou încărcat de tot felul de fotografii înrămate şi de o mulţime de bibelouri. Jur împrejur, de-a lungul pereţilor albi, atîrnau, agăţate de bare de fier, ca în muzee, trei, patru rînduri de tablouri.

Oberleutnant-ul, încorsetat în uniformă, şedea la birou, cu faţa spre uşă.

— Poţi să pleci, — îi spuse el ordonanţei.

Pe urmă îl măsură pe Andrei cu ochii lui limpezi, larg deschişi.

— Acum, că te-ai odihnit, — rosti el cu un zîmbet, — cred că ai putea să-mi dai unele amănunte asupra dumitale.

Andrei ridică din umeri.

— Socot, — urmă Oberleutnant-ul, — că ospitalitatea pe care ţi-a oferit-o casa asta, te obligă la oarecare amabilitate.

— Ospitalitatea casei ? — exclamă Andrei. — Vrei poate să spui ospitalitatea beciului ?

— Iartă-mi, te rog, acest mic subterfugiu pe care l-am utilizat mai mult din dorinţa mea de a prelungi şi, ca să zic aşa, de a asigura plăcerea de a te avea ca oaspete aici.

— N-aş vrea să te stingheresc cu prezenţa mea, — răspunse Andrei, uitîndu-se ţintă la Oberleutnant.

Trebuia să-l facă pe ofiţer să-şi schimbe tonul. Altfel nu-şi putea da seama încă de intenţiile lui.

— Dealtfel, n-am nici o grijă în privinţa asta, — observă Andrei, întorcînd capul spre perete. — Ospitalitatea este un apanaj al sălbaticilor. Să vreau şi nu te-aş putea face să-ţi pierzi vremea cu mine.

Oberleutnant-ul ridică din sprîncene şi-şi încleştă buzele, pe care le ţinea de obicei puţin întredeschise. Imediat însă zîmbetul de mai înainte îi netezi iarăşi

fața. Se simțea sănătos și înviorat. Cerul era fără nici un nor. Soarele se ridica peste culmile copacilor și-și revărsa înăuntru căldura blîndă, prin fereastra deschisă. Pe o măsuță rotundă ce se afla în apropierea Oberleutnant-ului, foșnea o mașină cu spirt pentru făcut cafea.

— Am băgat de seamă încă de ieri că te roade veninul polemicii. O fi din pricină că nu ți-a izbutit încercarea? Ar trebui să-mi spui mai amănunțit ce-i cu dumneata. E în interesul dumitale.

— E o simplă curiozitate la dumneata, — spuse Andrei. — Oricum, asta nu schimbă cu nimic lucrurile, fiindcă altcineva o să decidă asupra soartei mele.

— Ei uite, tocmai aici e aici, — exclamă Oberleutnant-ul, ca și cum s-ar fi bucurat că discuția ajunsese la punctul ei culminant. — Aici e întrebarea: cine decide asupra soartei dumitale? Așa că nu te întreb din curiozitate, ci fiindcă mă interesează chestiunea... Da' la ce te uiți acolo?

— La un tablou, — răspunse Andrei.

— Soarta dumitale atîrnă de mine, — rosti Oberleutnant-ul cu răceală.

— Adică cum?

— Cum? — întrebă la rîndul lui Oberleutnant-ul cu un glas amenințător și continuă, apăsînd pe cuvinte, ca să-l facă pe Andrei să înțeleagă: — Aș putea să te dau pe mîna autorităților, fie ca prizonier evadat, fie ca spion. Nu pari de loc naiv. S-ar putea să fii ori evadat, ori spion. Este o deosebire. Nu-i așa? Asta-i una la mînă. În al doilea rînd, aș putea să te predau fie autorităților civile, fie celor militare. Îți dai seama de diferență? Da' unde te tot uiți acolo?

— Cunosc tabloul ăsta.

— N-ai de unde să-l cunoști, — i-o tăie Oberleutnant-ul. — Uită-te, te rog, la mine, cînd îți vorbesc!

Andrei își întoarse ochii spre el.

— Îl cunosc pe pictor.

— N-ai de unde să cunoști nici tabloul, nici pictorul, — răcni Oberleutnant-ul, bătînd cu pumnul în masă. — Lasă că-ți ghicesc cu gîndul: nu scapi

dumneata așa de ușor de mine! N-ai nimerit-o: pe pictorul acesta nu-l cunosc decît eu.

— Îl cheamă Kurt Wann, — spuse încet Andrei.

Oberleutnant-ul tresări și se plecă peste masă spre el.

— Kurt a lucrat la tabloul ăsta înainte de război. Cred că nici nu e terminat.

— Îl cunoști pe Kurt Wann? — întrebă Oberleutnant-ul și rămase cu buzele întredeschise, ca un copil.

— Eram prieteni. Am stat săptămîni întregi la el în mansardă.

Oberleutnant-ul își reveni în sfîrșit din uimirea lui.

— Stai jos, te rog, — spuse el, arătîndu-i lui Andrei un scaun înalt, căptușit cu piele, apoi se așeză și el în jilțul lui.

— Kurt avea de gînd să doneze tabloul primăriei din Nürnberg. Cum se face c-a ajuns la dumneata?

Oberleutnant-ul tăcea, cu ochii la tablou.

— Ciudat! — spuse Andrei. — E a doua oară că mi se întîmplă să aud vorbindu-se de Kurt, după ce doi ani de zile n-am știut nimic despre el.

— Știi, poate, ce-i cu el?

— E prizonier în Rusia.

Oberleutnant-ul se ridică și făcu doi pași largi spre fereastră. Apoi, fără să se întoarcă, întrebă încet:

— Dumneata ești rus?

— Da.

— Erați prieteni! — spuse Oberleutnant-ul și rămase un timp pe gînduri. — Și, soarta v-a despărțit. Trist lucru. Noi respectăm prietenia. E un sentiment foarte răspîndit la noi. Ca și tristețea, dealtfel.

Apoi se întoarse, se uită întîi la Andrei, pe urmă la tabloul lui Kurt, se apropie de birou și, cu un ton neașteptat de duios, îl pofti:

— Nu vrei o ceașcă de cafea? Nu prea am fost ospitalier cu dumneata. Nici nu te-am întrebat măcar dacă nu cumva ți-e foame. Arăți foarte obosit. Probabil că umbli de mult... fugar?

— Nu mi-e foame, — spuse Starțov, lăsîndu-se

pe scaun. — Însă n-am băut ceva de mult și cafeaua m-ar încălzi. Mi-a intrat frigul în oase.

Oberleutnant-ul îi turnă cafea în ceașca pregătită pentru el, din care nu băuse încă, și adăugă:

— Ia, te rog, un pic de brînză.

„Biscuiți. Luați, vă rog, biscuiți", își aminti Andrei de invitația surîzătorului și serviabilului Dietrich. Sorbi o gură plină de cafea și-și ținu o clipă răsuflarea, în timp ce băutura fierbinte îi luneca pe gîtlej și i se împrăștie în trup, stîrnindu-i o senzație plăcută, aproape dureroasă.

Oberleutnant-ul se tot plimba de la fereastră la perete și înapoi.

— După părerea mea, Wann este un mare talent. Este perseverent, îndărătnic și exigent cu sine însuși. Fiecare tablou pe care-l pictează înseamnă un pas înainte. M-am hotărît să colecționez toate pînzele lui și apoi să-l prezint deodată Germaniei pe noul ei pictor reprezentativ. Ce-i drept, a suferit mult prea mult influența francezilor.

— O bună influență, — îl întrerupse Andrei.

— Care, însă, pentru nemți e dăunătoare, — spuse Oberleutnant-ul. — Ce-i al nostru, este conținutul. Asta se vede atît în literatura cît și în industria noastră. Noi știm să construim o idee. Pe francezi îi atrage tehnica. E o însușire înnăscută galilor. Știu să manevreze, dar nu știu să-și organizeze atacul, nici măcar nu știu cum să se retragă ca lumea. Revoluțiile lor au ajuns clasice. Și ce s-a întîmplat cu Franța după toate aceste clasice revoluții? E la cheremul unei oligarhii a bunului plac. Revoluțiile francezilor sînt niște manevre. O chestiune de detalii tehnice. La francezi poate să se ivească un Cézanne, însă niciodată un Boecklin.

— Boecklin? — exclamă Andrei, apucîndu-se cu mîinile de cap. — Boecklin? Dar Boecklin e groaznic!

— Recunosc, e un pictor prost. L-am pomenit ca fiind cel mai capabil dintre toți să reprezinte pe pînză o temă. Nimeni nu știe, ca el, să pună o idee sub ochii privitorilor.

— Klinger reușește să facă și mai bine asta, — spuse Andrei, — ceea ce nu-l împiedică să fie și mai lipsit de talent decît Boecklin, nu-i așa?

— In schimb, aceeași calitate a făcut din Lenbach un geniu, strigă Oberleutnant-ul.

Von Schönau își desfăcu gulerul înalt al mundirului, ca să poată întoarce capul în voie cînd spre tablou, cînd spre Andrei, și vorbea gesticulînd agitat cu o singură mînă:

— Sînt adînc convins că există o deosebire fundamentală între însușirile etnice ale diferitelor națiuni. De aceea și spun că francezii nu pot decît să-i dăuneze lui Kurt Wann, în nici un caz să-i ajute. Ca să-și realizeze viziunea, el trebuie să-și găsească o tehnică proprie, nu s-o împrumute de la francezi. Kurt Wann merge pe un făgaș al lui. Privește, te rog, peretele ăsta: Toate pînzele sînt pictate de el.

Oberleutnant-ul se repezi la tablouri, apucă o baghetă lustruită și începu să-i arate lui Andrei, ca la școală, tablourile, trecînd pe rînd de la unul la altul și explicîndu-i maniera lui Kurt Wann. Il sili pe Andrei să se apropie de pînze, trăgîndu-l după el, de mînecă, de colo, colo, prin odaie, ca să sprijine cu exemple vizuale, la fața locului, fiecare din afirmațiile lui.

Apoi, se așeză obosit la birou și rămase pe gînduri. Își puse mîinile pe masă și stătu așa o mulțime, uitîndu-se lung la ele.

— Kurt Wann nu m-a înțeles, — spuse el cu tristețe. — I se părea că l-am împiedecat să ajungă celebru. Era convins că tablourile lui se pierd de pomană în cine știe ce fund de provincie, fără să le vadă nimeni. I-am scris că publicul nu trebuiește zădărît prin expoziții prea dese. Apariția unui pictor trebuie totdeauna să constituie o surpriză. N-a avut încredere în sinceritatea mea. Era fatal să se întîmple așa.

Oberleutnant-ul căzu iar pe gînduri.

— Fatal! — rosti el iar, cu glas scăzut. — Neîncrederea pe care o avea față de mine era ceva instinctiv. Nu sîntem de același sînge.

Apoi se uită cercetător la Andrei.

— Dumneata eşti prieten cu el. Înseamnă că nici dumneata n-ai încredere în mine.

Andrei dădu să spună ceva, însă Oberleutnant-ul clătină din cap şi închise ochii :

— E ceva mai presus de voinţa voastră. Cîteodată îi invidiez pe oamenii ca Wann, sau poate, chiar ca dumneata. Ei nu-şi cunosc decît tatăl, mai departe nu ştiu nimic despre neamul lor. Şi-s singuri pe lume. Pentru ei viaţa trebuie să fie foarte uşoară. Ce au de hotărît, hotărăsc totdeauna singuri, şi numai pentru ei. Însă pentru cei ca mine, toate-s hotărîte de mult, de bunici, de strămoşi, de trecut.

Şi Oberleutnant-ul îşi frecă mîinile, de parcă şi le-ar fi spălat.

— Ei, acum să isprăvim cu chestiunea noastră, — spuse el. — Aş putea să-ţi uşurez soarta. N-ai cumva nişte acte la dumneata ?

Andrei scoase dintr-un buzunar lateral o foaie de hîrtie galbenă, păturită în patru. Era singurul act pe care îl luase cu el. Oberleutnant-ul o desfăcu.

Stadtrat
oraşul Bischoffsberg

PERMIS

23 august 1916. Domnul Andrei Startov, supus rus, născut la 17. XI. 1890, este autorizat să facă o excursie pe Lausche.

Stadtrat,
Polizei-Präsidium [1])

— Nu te poţi plînge de un tratament neomenos, — spuse zîmbind Oberleutnant-ul. — De ce ai prelungit atîta excursia ? Unde ai fost astea trei zile ? Ai încercat să fugi ?

Oberleutnant-ul rîse.

— În patrie ? Şi încă prin Austria ? Ha-ha ! Ei, să ştii că eu am să ajung în Rusia înaintea dumitale. În curînd voi fi trimis pe front.

---

[1]) *Polizei-Präsidium* — Prefectura de poliţie (în limba germană). (N. trad.)

Tăcu din nou, stînd rezemat de spătarul jilţului şi măsurîndu-l cu privirea pe Andrei.

— Vrei să te scot din încurcătură? — îl întrebă el, mijind ochii.

Andrei îşi aminti deodată de ultimul ceas petrecut împreună cu Marie, în întunericul catifelat din odaia cufundată în tăcere. Unul din acele ceasuri, cînd dispare totul, în afară de ceea ce poate fi perceput cu simţurile, şi cînd tot universul se rezumă la căldura unui trup omenesc. Ceasul acela Andrei îl aşteptase toată viaţa. Şi acum să fie atît de aproape de Marie şi să n-o poată vedea, să nu-i poată mîngîia uşor obrazul?

— Ajută-mă, dacă-ţi stă în putere, — spuse el cu un glas tremurător. — Mi-e ruşine acum de năzbîtia asta copilărească.

— Da' de unde, — zîmbi Oberleutnant-ul. — Mie mi se pare plină de eroism.

Apoi luă un condei şi însăilă pe hîrtie, cu un scris ascuţit, următoarele cuvinte:

Adeveresc prin aceasta că supusul rus, domnul Andrei Starţov, a fost găsit de mine zăcînd fără cunoştinţă în apropierea castelului Mühlen-Schönau şi că, dat fiind starea în care se afla, l-am găzduit la mine timp de trei zile, ceea ce l-a împiedicat să se prezinte înaintea autorităţilor respective.

Oberleutnant
von und zur Mühlen-Schönau

Von Mühlen-Schönau îi dădu hîrtia lui Andrei. Luîndu-şi rămas bun, îi ţinu mîna ca să-i spună:

— La drept vorbind, ar fi fost de datoria mea să te dau pe mîna autorităţilor. Eu însă nu mi-am făcut datoria. Ştii dumneata ce înseamnă pentru un german să nu-şi facă datoria? La revedere.

Apoi sună, şi-i porunci ordonanţei:

— Du-te cu domnul Starţov şi condu-l pînă la drumul ce merge spre gară.

În ziua plecării sale pe front, Oberleutnantul scrise în jurnalul său:

„Eri m-am pomenit din senin cu Marie. Am fost uimit de voioşia ei şi i-am spus-o. Îmi tot mulţumea mereu pentru nu ştiu ce şi nu mai termina cu mulţumirile nici după ce i-am spus că plec. Pînă la urmă însă tot nu m-am putut dumiri despre ce era vorba. Ne-am plimbat prin parc şi mi-a vorbit ca odinioară, o grămadă, despre planurile noastre de viitor. Nu-mi mai venea s-o las să plece. Era însă foarte grăbită, aşa că s-a întors cu acelaşi tren. Azi mi-am luat rămas bun de la tablourile mele şi am dat şi eu o mînă de ajutor în timp ce erau acoperite cu pînze."

Bietul Oberleutnant! Îşi acoperise tablourile, să le ferească de praf, fără să ştie cîtă vreme aveau să rămînă aşa îmbrăcate. Se uitase în ochii strălucitori de bucurie ai Mariei, fără să poată înţelege de ce îi mulţumea.

Ce s-ar fi întîmplat de-ar fi ştiut ce-i răspunsese Marie lui Andrei, cînd aflase de la el povestea cu ofiţerul care-l ajutase s-o revadă atît de curînd?

— Zur Mühlen-Schönau? — îl întrebase Marie, la rîndul ei, rugîndu-l să-i repete numele. — Da, am auzit de el. E vecin cu noi. De cunoscut, însă, nu-l cunosc...

Ce-ar fi fost să-i fi şoptit cineva la ureche Oberleutnant-ului aceste cuvinte?

I-ar mai fi fost dat, oare, în cazul acesta, romanului nostru să străbată interminabilele şanţuri ale retragerilor şi întinsurilor pustii şi sumbre ale paginilor ce vorbesc despre război?

CAPITOLUL DESPRE ANUL UNA MIE NOUĂ SUTE ȘAPTESPREZECE

LA CINE SE GÎNDEA GENERALUL-FELDMAREȘAL VON HINDENBURG?

Casa asta este o casă fericită.

Și nici n-avea de ce să nu fie. Ferestrele ei sclipeau atît de tare la soare, de parcă geamurile n-ar fi fost de sticlă curată, ci niște prisme de cristal șlefuit, cu nenumărate fațete. Nu era nici prea cenușie, fiind tencuită cu ciment, nici prea roză, deoarece cimentul fusese amestecat cu miniu, și nici prea albă, pentrucă glafurile și ciubucurile de stuc, care-i împodobeau fațada, fuseseră făcute cu socoteală.

Casa asta, cu sutele ei de ferestre care sclipeau în soare, cu ușa ei grea, ca de catedrală, și acoperișul din solzi netezi de țiglă roșie, era o casă destul de drăguță, și deci fericită.

Așa cum un om, la locul lui, cu cravată la gît și manșete, pantaloni călcați pe dungă, părul frumos pieptănat, pantofi buni în picioare și zîmbetul pe buze — dacă se întîmplă cumva să zîmbească — e un om plăcut la vedere, un om fericit, tot așa și o casă plăcută la vedere trebuie să fie și ea fericită.

Așa era și cu casa asta.

Ea se ridica chiar la începutul lui Bismarckallee, adică exact acolo unde hotărîse consiliul comunal al orașului și unde năzuise s-o vadă construită Herr Otto-Mozes Milch, singurul consilier comunal evreu din toată Germania. Era un loc pe unde treceau în fiece duminică, la ceasurile patru și jumătate după amiază, cei mai respectabili Bürger-i ai orașului Bischoffsberg, îndreptîndu-se spre minunatul parc al celor Șapte Eleștee, ca să asculte concertul de seară al muzicii militare.

Cei mai respectabili Bürger-i ai orașului care treceau pe lîngă casa asta, destul de drăguță, în fiecare duminică la ceasurile patru și jumătate după amiază, își aruncau firește ochii spre solzii de țiglă roșie ai acoperișului, de sub care se zgîiau la ei literele nu prea mari, ce alcătuiau următoarea inscripție:

CLINICA MUNICIPALĂ DE CHIRURGIE
FUNDAȚIA CONSILIER COMUNAL
OTTO-MOZES MILCH

După asta, Bürger-ii în jachetă, cu umbrele strîns înfășurate în mînă, cu gambete și jiletci de culoare deschisă, începeau să discute, afirmînd că în războiul mondial victoria va fi de partea celor care vor avea nervii mai tari, după cum atît de just declarase generalul-feldmareșal von Hindenburg.

— Dați-mi voie, vă rog, Herr Assistent, dar uite, ne-am luat cu vorba și am apucat-o din greșeală pe aleea bicicliștilor.

— Ah, da, Herr Hofrat![1]) Aveți perfectă dreptate!

Și se întorceau înapoi, ca s-o apuce pe aleea rezervată pietonilor. Bismarkallee era alcătuită din trei ramuri paralele, la intrarea cărora se aflau, temeinic înfipți în pămînt, stîlpi purtînd în vîrf niște tăblițe care specificau:

NUMAI PENTRU BICICLIȘTI

[1]) *Hofrat* — consilier de curte (în limba germană). (N. trad.)

NUMAI PENTRU PIETONI

NUMAI PENTRU CALAREȚI

Stîlpii erau așezați chiar la începutul aleii, în fața porții clinicii chirurgicale, de unde pornea, drept ca o săgeată, aleea așternută cu prundiș. Acestor trei stîlpi, înfipți temeinic în pămînt, le țineau companie niște drugi de fier, tot atît de solizi, împlîntați și ei în pămînt, care purtau niște tăblițe cu inscripții cît se poate de lămurite:

ESTE INTERZIS A SE ARUNCA PE JOS HIRTII ȘI COJI DE FRUCTE

CIINII TREBUIESC ȚINUȚI NEAPARAT DE ZGARDA

ESTE INTERZIS DADACELOR CU COPII SA SE AȘEZE PE BANCA

NU RUPEȚI CRENGILE NU SCUTURAȚI FRUNZELE DIN COPACI

NU RASCOLIȚI NISIPUL DE PE ALEI CU UMBRELA SAU CU BASTONUL

BICICLIȘTI ! VITEZA MAXIMA 12 KILOMETRI PE ORA

CALAREŢI !

NUMAI LA PAS SAU LA TRAP

După acestea urmau o serie de tăbliţe cu diverse anunţuri, imprimate cu litere foarte mici, cursive sau groteşti, împărţite pe paragrafe şi puncte. Sub aceste anunţuri se puteau citi semnăturile Stadtraţ-ilor, Polizei-Präsidium-ului sau titulatura Societăţii pentru protecţia plantelor.

Bürger-ii în jachete şi cu umbrelele strîns înfăşurate mergeau pe aleea pietonilor şi discutau, afirmînd că în războiul mondial victoria nu putea fi decît de partea celor care vor avea nervii mai tari.

Tei drepţi şi rotaţi, ca nişte ceşti de cafea aşezate cu fundul în sus, pe patru rînduri egale, duceau pînă la parcul albăstriu al celor Şapte Eleştee. Pe marginile aleilor, la o distanţă respectabilă, se înşiră, ca nişte cuburi de piatră, vile cu temelii solide săpate adînc în pămînt. Clădirea aceea, destul de plăcută la vedere, tencuită cu ciment, scînteia la soare cu toate focurile multiplelor faţete ale geamurilor ei de cristal şlefuit. Bürger-ii se plimbau pe aleile pentru pietoni, aghiotantul colonelului călărea la trap pe aleea cu pămînt afînat rezervată călăreţilor, iar pe aceea pavată, pentru biciclişti, pedala cu o viteză de 12 kilometri pe oră chirurgul şef al clinicii municipale de chirurgie Fundaţia Otto-Mozes Milch.

Înaintea Bürger-ilor, care se duceau să asculte concertul de seară al muzicii militare, mergeau consoartele lor în mînă cu genţi şi cu fel de fel de pacheţele. Genţile şi pacheţelele conţineau cozonac şi prăjituri, care aveau să fie consumate la cafea, în sunetele muzicii lui Mozart şi a lui Schumann.

Aşa fusese acum un an, aşa fusese acum trei ani, şi tot aşa şi acum zece ani şi pesemne că şi acum patruzeci de ani, cînd fuseseră sădiţi pe patru rînduri teii, în cinstea prinţului Bismarck.

Pămîntul nostru e destul de solid şi bine statornicit pe temeliile lui, iar bătrînul Arhimede era proba-

bil un om tare năstrușnic de-a fost în stare să spună că-l poate răsturna cu pîrghia sa.

La cine se gîndea oare generalul-feldmareșal von Hindenburg cînd vorbea de nervi?

Bürger-ii cu jachete și cu umbrele strîns înfășurate, ce se plimbau pe Bismarckallee, aveau în minte zeci de ordonanțe cărora li se conformau în mod conștient și de bunăvoie tot timpul pe care și-l petreceau acolo. Dacă se întîmpla ca unul din ei să uite cumva vreo ordonanță, de pildă:

NU RĂSCOLIȚI NISIPUL DE PE ALEI CU UMBRELA SAU CU BASTONUL

se găsea totdeauna cîte cineva să-i atragă atenția.

— Herr Postsekretär [1]) e drept, îmi dau seama că în Rusia e revoluție, dar spune dumneata, e admisibil ca miniștrii să fie băgați la închisoare?

La cine se gîndea generalul-feldmareșal von Hindenburg?

Pămîntul nostru e destul de solid și bine statornicit pe temeliile lui, iar lumea e fericită.

Înaintea Bürger-ilor mergeau consoartele lor. Acum trei ani în gențile și în pachețelele pe care le duceau cu ele se aflau sandvișuri cu șuncă de Westfalia, prăjituri de migdale cu frișcă, și cel mai fin salam, căruia un caraghios i-a dat numele de italienesc. Nu mai departe decît acum doi ani mai puteai încă să asculți Mozart bînd cafea cu zahăr și mîncînd dintr-o felie pufoasă de Streuselkuchen [2]). Nu mai departe decît anul trecut mai puteai încă să-ți ungi ca lumea o rație suficientă de pîine, cu adevărată marmeladă de fructe.

---

[1]) *Postsekretär* — secretarul poștei (în limba germană). (N. trad.)

[2]) *Streuselkuchen* — un fel de cozonac presărat cu zahăr, specialitate saxonă și sileziană (în limba germană). (N. trad.)

Dar despre asta doar cu vechi prietene dacă mai poţi să vorbeşti. Şi atunci în taină, ca să nu te audă bărbaţii. Nimeni, nimeni. Uite aşa, pe şoptite:

— Mata ai auzit, Frau Eisenbock?

— Ce să aud, Frau Busch?

— A înflorit...

— A înflorit?

— Da.

— Cînd?

— Ieri am aflat.

— E sigur?

— Sigur.

— Se zice că n-ar mai fi înflorit de patruzeci şi cinci de ani.

— Tot oraşul vorbeşte despre asta. Cunoşti povestea teiului? Are peste patru sute de ani. Pe atunci trăia la Annaberg un bătrîn care avea un fecior. Şi feciorul ăsta era un dezmăţat. Ajunsese să-i spună lui taică-său că nu există dumnezeu. Bătrînul căuta să-i dovedească totuşi că există dumnezeu. Şi aşa s-au tot sfădit doi ani în şir. În cele din urmă moşneagul i-a spus: uite, eu am să iau o mlădiţă de tei şi am s-o sădesc cu rădăcina în sus. Dacă se prinde, ai să-ţi dai seama că există dumnezeu. Şi aşa a şi făcut. Mlădiţa s-a prins şi teiul a crescut aşa, cu rădăcinile în sus, şi s-a tot întins, pînă a ajuns să umbrească tot cimitirul vechi din Annaberg. Ultima oară cînd a înflorit a fost în şaptezeci şi unu.

— Va să zică nu mai e mult?

— Sst!...

— Spune-mi, te rog, cum te pieptăni mata?

— Cum mă pieptăn? Cu părul lins, fireşte.

— Va să zică şi asta-i adevărat?

— Sst!...

— Deunăzi am fost la teatru şi m-am uitat jos la parter. Aproape toate femeile erau pieptănate aşa.

— Şi eu am observat asta la biserică.

— Însă pînă cînd toate femeile din Germania, da' ştii, toate, n-au să-l poarte aşa...

— Cum, numai atunci, Frau Eisenbock?

— Da, Frau Busch. Numai atunci. Şi nu uita, te rog: părul lins şi cu cărare la mijloc.

— Da-da. Cu cărare la mijloc.

Aşa mergeau înaintea Bürger-ilor consoartele lor, în fiece duminică la ceasurile patru şi jumătate după amiază, pe Bismarckallee, îndreptîndu-se spre parcul celor Şapte Eleştee.

Poate că Bürger-ii nu ştiau tot ce ştiau consoartele lor?

Nu, pămîntul însă e destul de solid şi temeinic aşezat pe fundamentele lui, iar bătrînul Arhimede era probabil un om tare năstruşnic.

Uitaţi-vă, uitaţi-vă Bürger-i în jachetă şi cu umbrele strîns înfăşurate: iată o casă destul de drăguţă, tencuită cu ciment!

E o casă fericită; nici nu poate să fie altfel. Nu poate şi nici n-are dreptul să fie. Nu s-ar încumeta să calce regulile definitiv statornicite de Ministerul sănătăţii publice, de Stadtrat, de medicul şef, şi de alte autorităţi de resort.

Nu s-ar încumeta să facă una ca asta.

Dar e linişte. La cine se gîndea, oare, generalul-feldmareşal von Hindenburg cînd spunea că în războiul mondial vor fi învingători cei care vor avea nervii mai tari?

Înaintea Bürger-ilor mergeau consoartele lor. Despre ce, oare, vor fi vorbind ele?

— Sst!

Scrisoarea a scris-o o soră tînără. Îi tremurau mîinile, nu-şi dădea prea bine seama ce făcea, nici nu vedea ce scrie. Se cutremura de cîte ori auzea ţipătul acela, care plutea parcă în atmosfera sălii de spital, în timp ce cu stînga mîngîia mereu, în treacăt şi cu sfiiciune, obrazul înfierbîntat al rănitului. Se temea să-şi ridice însă ochii spre el.

Sora îi scria nevestii rănitului să vină să-l vadă. Avu grijă să menţioneze oraşul în care se afla rănitul, numele spitalului în care fusese internat şi numărul sălii. Innebunită de ţipete, sora făcuse toate

astea doar ca să nu le mai audă, trecînd peste paragrafele, punctele şi restricţiile diverselor regulamente, ordonanţe şi instrucţiuni, tipărite cu litere groteşti sau cursive.

Şi nevasta rănitului sosi.

Sosi către seară şi intră pe uşa pe care se vedea precis conturată o placă cu inscripţia:

INTRAREA PERSOANELOR STRĂINE STRICT OPRITĂ

Femeia urcă nişte trepte întunecoase, apoi luminoase, apoi semiîntunecoase, şi nimeri în camera surorii de gardă. Şi fiindcă sora de gardă ţinea să respecte un paragraf care oprea intrarea persoanelor străine în camera de gardă, femeia trebui să iasă pe coridor.

Aici o orbi luciul pardoselii de ciment, curată de-ţi lua ochii, al pereţilor văruiţi şi al nenumăratelor geamuri care scînteiau ca nişte cristale cu multiple faţete. Şi parcă i se mai uşură sufletul cînd se uită afară pe fereastra din fundul coridorului, prin care se vedea cerul şi teii rotaţi. Şi cum stătea aşa, cu ochii pe fereastră, nu văzu pe acela ce-i arăta pe unde s-o ia ca să ajungă în sala în care zăcea bărbatul ei. Auzi numai ca prin vis cum, în clipa cînd se ridicase să-i arate drumul, braţul omului zăngănise şi scrîşnise ca un automat în care bagi o monedă. Şi femeia o porni repede pe coridor, în partea unde-i indicase braţul.

Pe coridoare întîlni sanitari cu tărgi. În urma lor mergeau nişte oameni în alb de sus şi pînă jos, care păreau să se topească în lumina albă pe care o reflecta pardoseala, pereţii şi tavanul.

Femeii i se păru că cineva o întrebase, cu glas tare mai întîi, apoi îi strigase:

— Unde te duci?

— Unde te duci?

Pe urmă parcă mai auzise:

— Ei, dumneata de colo... Înapoi!

Dar ea și dispăruse după ușa pe care o căuta, în timp ce oamenii în alb, care se contopeau cu lumina reflectată de pardoseală, pereți și tavan, continuau să alerge în urma tărgilor.

Decînd începuse războiul era prima femeie care izbutise să-și vadă bărbatul aflat în casa aceea destul de drăguță, și care nu putea să nu fie fericită.

Femeia se opri în prag.

Nu era o sală mare. În dreapta și în stînga, cîte un pat lipit de perete. Fereastra nouă-nouță strălucea vajnică, lăsînd să se vadă prin geamuri cerul ce se boltea, pînă hăt departe, mai puțin străveziu și mai trist decît fereastra, și cu nori mai întunecați decît pereții proaspăt văruiți.

De sub pătura ce acoperea patul din stînga, ieșea la iveală o față galbenă-verzuie, bărbierită și cu pistrui, care aducea cu un pepene galben. Ochii erau închiși și un colț de sprînceană subțire, spălăcită, se zbătea fără astîmpăr pe frunte.

Pe perna patului din dreapta se vedea un grumaz smolit, rotund și neted. Grumazul stătea nemișcat.

Femeia strigă odată :

— Albert !

Atunci cel cu fața ca un pepene galben se schimonosi, deschise ochii și ridică din sprîncene de cîteva ori la rînd, strîmbîndu-se ca și cum s-ar fi apărat de o muscă ce-l sîcîia. Apoi, abia mișcîndu-și buzele crăpate, ce semănau cu niște omizi, îngăimă :

— N-aude. E surd.

După o clipă oftă și rosti cu necaz ;

— Ce zici de asta ? S-auzim !

Însă femeia, care nu-și mai lua ochii de la grumazul rotund, strigă iar :

— Albert !

Se îndoi apoi din șale, aplecîndu-se înainte, în timp ce picioarele ei rămăseseră în același loc, ca înșurubate în podeaua de ciment, și stătu o clipă așa, îndoită din mijloc, ca un om legat cobză, pe care l-ar fi îmbrîncit cineva. În clipa următoare, picioarele i se dezlipiră și ele de podea și alunecară înainte pe ci-

ment, ţinîndu-se după trupul care se năpustise spre pat.

— Albert !

Grumazul smolit, rotund şi neted, se întoarse, lunecînd încet pe pernă şi, ca la panoramele care se învîrtesc, în locul lui se ivi faţa.

— Albert-Albert-Albert !... Al-bee-ert !...

Femeia văzu nişte ochi rătăciţi, fără pupile, albaştri bătînd în negru şi brăzdaţi de vinişoare roşii, subţirele, ca smalţul crăpat de pe vasele vechi. Ochii larg deschişi se roteau, ca acei ai unui prunc care n-a învăţat încă să privească ; parcă ar fi oscilat în jurul unui punct, căutînd să se fixeze asupra lui, spre a-l putea privi în voie.

Femeia cuprinse cu mîinile capul bărbatului ei şi începu să ţipe :

— Al-bee-ert ! Mă vezi ? Mă vezi ?

Atunci rănitul deschise gura, clămpăni din fălci ca şi cum ar fi muşcat aerul, şi răcni cu un glas pătimaş, răguşit :

— Scrieţi-i nevesti-mi ! Scrieţi-i nevesti-mi ! Martha Biermann, la Teufelsmühle, ţinutul Lausitz. Să vină aici. Să vină aici, nevastă-mea : Martha, Martha...

— Albert, Albert ! Sînt aici. Sînt aici, Albe-e-ert !

— Nevesti-mi Martha Biermann, la Teufelsmühle, ţinutul Lausitz.

— Albe-e-ert, mă auzi ? Mă vezi ? Albe-e-rt !

— Aţi auzit ? Scrieţi-i nevesti-mi ! Marthei Biermann, la Teufelsmühle...

Femeia se prăbuşi în genunchi lîngă pat, scuturîndu-i capul, şi ţipă, înghiţindu-şi lacrimile ce-i intrau în gură, sufocîndu-se, tuşind şi sughiţînd.

— Albert ! Sînt aici ! Aici ! Eu, Martha ta ! Märchen a ta ! Aici sînt, lîngă tine !...

Rănitul urla cu glasul spart de atîta cît strigase, şi-şi rotea ochii larg deschişi, cu irisul fără pupile, înnegrit şi brăzdat de vinişoare, ca smalţul vechi crăpat.

— Scrieţi-i nevesti-mi !... Nevesti-mi !

Atunci femeia se prăbuşi peste rănit, îşi lipi buzele umede de obrazul acestuia şi rămase aşa, tăcută.

Sleit de puteri, rănitul îi şopti :

— E întuneric, întuneric beznă. Nu văd nimic. Scrieţi-i, vă rog, nevesti-mi, Martha Biermann. Vă spun eu adresa. Numai scrieţi-i să vină pînă nu mor. Dacă aveţi bunătatea să-i scrieţi, pişcaţi-mă de două ori ca să ştiu şi eu... Auziţi, de două ori. N-am nici mîini, nici picioare. Vă rog, scrieţi-i nevesti-mi să vină pînă nu mor... Pişcaţi-mă de două ori...

Femeia sări în picioare şi cît ai clipi din ochi smulse pătura de pe rănit. Omul, scurtat de picioare şi rotund ca o balercuţă, zăcea înfăşurat tot în pansamente. Femeia se trase înapoi spre patul celălalt, acoperindu-şi faţa cu pumnii încleştaţi.

Cel cu faţa galben-verzuie, ca de pepene galben, murmură :

— Ei, ce spui de asta ? Mai mare jalea ! Nu ?

În clipa asta dădură buzna în sală, unul după altul, cîţiva oameni, albi ca şi tavanele.

— Aicea-i !

Şi cînd o apucară de subsuori, scoţînd un ţipăt sfîşietor, femeia pronunţă un cuvînt, unul singur.

Şi nu mai apucă să audă strigătul lui :

— Nevesti-mi, Martha Biermann, la Teufelsmühle, ţinutul Lausitz...

După cum nimeni nu-l auzi pe omul cu buzele crăpate şi aspre ca nişte omizi, şi cu faţa ca de pepene galben, şoptind :

— Are dreptate, chiar aşa e !

În aceeaşi seară, medicul şef al clinicii municipale de chirurgie „Consilier comunal Otto-Mozes Milch" intră ca de obicei în tutungeria de unde tîrguia întotdeauna şi-şi cumpără două ţigări de foi. Apoi, se aşeză, ca de obicei, pe o bancă de pe Bismarckallee şi fumă una din ele. Pe urmă se întoarse acasă, îşi scoase ca de obicei haina şi gulerul, şi-şi puse un halat de casă roz. Îşi umplu pipa de porţelan, se aşeză la birou şi deschise un caiet gros, legat în pînză, în care scrise cu litere mărunţele :

Încercări pentru găsirea unui sistem de a comunica cu invalizii de război care şi-au pierdut cu desăvîrşire:
1) Membrele,
2) Vederea,
3) Auzul.

Apoi se lăsă pe perniţa atîrnată de spătarul jilţului, pîcîi de cîteva ori din pipă şi închise ochii.

LA CE-I MAI FOLOSEŞTE OMULUI SĂ-ŞI DUCĂ BIETELE ZILE ŞI CEASURI

Caldarîmul se spală în felul următor:

Nişte oameni bondoci, îmbrăcaţi cu pantaloni de doc gros, impermeabil, şi cu bluze din acelaşi material, împroaşcă cu tulumbe de pompieri şuvoaie gîlgîitoare de apă, desfăşurate în chip de evantai, stropind din belşug calupurile netede ale caldarîmului. Apoi freacă îndelung şi cu putere fiecare calup în parte cu nişte perii de sîrmă, după care curăţă noroiul ce s-a strîns prin frecatul cu peria, lăsînd să ţîşnească din nou un şuvoi vesel, resfirat tot ca un evantai. Bălegarul, vîrît în şănţuleţele dintre pietre, îl rîcîie cu nişte beţe care au în vîrf cîte un cîrlig de fier, şi iarăşi spală şănţuleţele cu vine de apă ce ţîşnesc cu putere, de astă dată însă nu în evantai. Apoi, luînd strada fîşie cu fîşie, ca la boronit, clătesc din belşug tot caldarîmul, din trotuar în trotuar, cu o ploaie deasă şi sprintenă şi tot aşa mai departe. În urma oamenilor cu pantaloni şi bluze de pînză trainică, impermeabilă, se tîrăşte pas cu pas furtunul gros şi umflat ca un şarpe boa sătul. Cînd caldarîmul mat, cu dîre de umezeală între calupuri, spălat pe o întindere de vreo două sau trei cvartale, s-a mai zbicit, vin nişte cai mari, cu crupe puternice şi smocuri de păr la picioare, în dreptul chişiţei, trăgînd după ei un cilindru greu, cu perii, care freacă şi lustruieşte caldarîmul, aşa cum curăţă peria cilindrică a bărbierului capetele tunse la ceafă.

Eh, aşa se spăla caldarîmul şi în micul şi puţin înstăritul oraş Bischoffsberg! Micul şi puţin înstăritul oraş Bischoffsberg avea o cisternă solidă, cu

stropitoarea deasă, şi un valţ cu perii aspre de tot, şi prăjini cu cîrlige de fier în vîrf, şi un furtun gros îmbrăcat în inele de lemn, ca să-l păzească de zgîrieturi.

Aleile betonate, ce străbat curţile caselor de la poartă şi pînă în pragul uşii, sau uşorii de beton ai porţilor pe care data construcţiei stă scrisă în cifre de faianţă :

ANNO 1898

sînt spălate de femei încălţate cu saboţi de lemn, fără călcîie şi fără vîrfuri, şi cu fustele sumese, lăsînd să li se vadă pulpele groase. Femeile spală mai întîi aleile betonate cu nişte şomoioage mari de curmeie muiate în apă cu săpun, apoi le freacă bine cu nişte cîrpe înfăşurate pe beţe.

Femeile cu fuste sumese şi cu pulpe groase aruncă pe pereţii caselor, începînd de jos de la temelii şi pînă mai sus, la înălţimea unui stat de om, găleţi cu apă clocotită. Aceleaşi femei freacă cu o pastă specială clanţele şi belciugele de la uşi, tăbliţele de la poartă, cu numele locatarilor, şi măciuliile de alamă din vîrful gardurilor şi grilajelor de fier.

Ei, aşa se curăţă şi se spală aleile betonate, casele şi măciuliile din vîrful grilajelor, şi în micul şi puţin înstăritul oraş Bischoffsberg.

Dimineţile, cînd bătrînul şi bunul soare răsare de peste culmea învăluită în ceaţă a muntelui Lausche, Bischoffsbergul se îmbujorează ca o fecioară care, cum s-a trezit, a şi dat fuga să se scalde la pîrîul rece. Fie-i îngăduit deci şi Bischoffsbergului care, deşi treaz, priveşte încă cu ochii mici spre culmea muntelui Lausche, ca măcar la ceasul ăsta, unic în decursul unei zile, primul ceas al dimineţii trandafirii, să se poată întinde în voie, agale şi alene. La ora asta, caldarîmul proaspăt spălat e trandafiriu şi tot trandafirii sînt şi cifrele de faianţă, clanţele de la uşi, măciuliile din vîrful gardurilor şi grilajelor, zidurile caselor şi ţiglele lunecoase de pe acoperişuri.

E ora cînd, trandafirie toată, biserica sfîntului evanghelist Iohann prinde a tremura în văzduh și cînd turnul cu creneluri al mohorîtului Rathaus se înseninează deodată. Pe catifeaua neagră a cadranului se învîrtește acul strălucitor de aur al bătrînului orologiu, urcîndu-se din ce în ce mai sus, ca să atingă cu vîrful lui lucios și ascuțit punctul culminant de aur. Iată, aproape a și ajuns, încă puțin și a devenit vertical. Și, atunci, coborînd parcă din cer, deasupra orășelului trandafiriu, scăldat în soare, răsună bătăile line și somnoroase :

S-son-ne,
S-son-ne,
S-son-ne,
S-son-ne !

Soare.

Dacă în ceasul acesta, ceas unic, cînd Bischoffsbergul se răsfață și se întinde alene, privind cu ochii mici spre Lausche, dacă în ceasul acesta unic s-ar întîmpla să bată iar clopotul cel mare de la biserica evanghelistului Iohann, cine n-ar exclama atunci : Germania trăiește ! cine n-ar șopti : ce minunată e ! și cine ar putea gîndi altceva decît că :

Germania rămîne veșnic aceeași !

Și deodată...

— Ascultă, ascultă, te rog dragă Herr Redaktor. Ce crezi dumneata c-o să fie ? Ce-o să se întîmple cu noi ? Ce-o să se întîmple cu Germania, dacă lucrurile or să meargă mai departe tot așa ?

— Liniștește-te, stimate Herr Doktor. Liniștește-te! Facem tot ce ne stă în putință. Trebuie să rezistăm și vom rezista. Nu degeaba sîntem germani.

— Dar, Herr Redaktor...

— Herr Doktor, acuma-i douăsprezece fără un sfert. Haidem la Rathaus.

Piața este învăluită în razele palide ale felinarelor cu gaz aerian ce o înconjoară. Felinarele au așternut pe jos ștergare albe de lumină. De după colț s-a ițit o clipă mantaua cenușie a unui ostaș din Landsturm, ca să se mistuie numaidecît în în-

tuneric. Dintr-un subsol, cu geamul înjghebat din cioburi multicolore, răbufnesc frînturi ale unei arii de operetă. Undeva se aude trîntindu-se o uşă. Apoi se face linişte.

Şi iată că deodată, din turnul, ascuns în noapte, al Rathaus-ului răsună răguşit, vechi şi cunoscute arpegii. Un sfert, alt sfert, al treilea sfert de ceas. Urmează apoi o pauză, moartă ca şi piaţa. Pe urmă scîrţîitul arcului şi, îndată după aceea, sunetele line şi somnoroase:

S-son-ne,
S-son-ne!

. . . .

Miezul nopţii!

Şi, deodată, un nou sfert, alt sfert, al treilea sfert de ceas.

Pauză. Iar scîrţîie arcul.

Pe urmă, lin, trist şi singuratic sunetul:

S-son-ne!

— E întuneric, — îi spuse Herr Doktor însoţitorului.

Şi după un răstimp adăugă:

— Nu e ţipenie de om.

— A trecut de unu, — spune redactorul. — E tîrziu... De aci încolo n-o să se mai strîngă lumea să urmărească mersul acului.

— Ai zice că... sîntem grăbiţi şi căutăm să-i rupem războiului din timp.

— Cum adică?

— În ora asta n-a fost nimeni ucis. Şi pacea e cu o oră mai aproape.

— Am făcut socoteala, Herr Doktor, că, cu schimbarea orei, statul a realizat o economie de şase pînă la şase şi jumătate la sută la consumul anual de combustibil. Ştii dumneata cît face asta în total?

— Nu ţi se pare că noi... noi, germanii, am început să dăm oarecare semne de nelinişte?

— E tîrziu, Herr Doktor. La revedere.

Linişte.

Lampagiul umblă cu o prăjină lungă în mînă și strînge din două în două ștergarele rotunde de lumină. Două mogîldețe zgribulite se mistuie în întuneric, la două capete opuse ale pieții. Turnul Rathaus-ului nu se vede. Dar e la locul lui. E aici...

— N-o să se mai strîngă lumea să urmărească mersul acului, — a spus în noaptea aceea redactorul, în fața Rathaus-ului. Dar a uitat să spună și ce s-a petrecut cu o duminică înainte, după ieșirea de la misă, în piața din fața bisericii evanghelistului Iohann. S-a mulțumit numai să scrie un articolaș, pe care l-a pus în cap de pagină și pe care l-au citit toți, și cei care au fost la biserică și cei care n-au fost. Dar totdeauna e mai bine să vezi cu ochii tăi, decît să citești.

În partea în care se afla clopotnița, biserica era înconjurată de un zaplaz din scînduri gălbui de brad, negeluite. Schutzmann-i cu mantale de ploaie scurte stăteau postați la o distanță de zece pași jur împrejurul gardului, ca niște jaloane vii și mute, ce limitau terenul interzis. După spinările lor încovoiate și mute tălăzuiau gambete, pălării de femei în doliu, șepci soldățești fără cozoroc, ieșite la soare, și apărătoare de căști ofițerești. Mai numeroase erau însă pălăriile de femei, majoritatea din ele în doliu. Zăbranicele negre fluturau în vînt, cădeau la pămînt în falduri, se desfășurau ca niște aripi lugubre deasupra gambetelor, a șepcilor și a căștilor, înfășurau umerii, capetele și spetele asistenților, le ascundeau chipurile, se lipeau ca niște cătușe de mînecile lor. Zăbranicele negre fîlfîiau, unduiau și pluteau în aer. Iată-le curgînd ca un șuvoi larg pe ușile bisericii, iată-le lunecînd, încet ca o avalanșă, pe treptele din fața portalului și iată-le revărsîndu-se în piața, peste care se întind egal, sinistre și reci, ca într-un mausoleu. Chipuri cu gura întredeschisă, chipuri zbîrcite, galbene ca de pergament, și altele pămîntii, brăzdate de cute, cu gîlme și cicatrice; chipuri încadrate de șuvițe cărunte; chipuri de fier,

netede, pătrate, cu vinişoare roşii; chipuri moi şi rotunde, ca floarea soarelui — un imens răzor de chipuri pe pajiştea năpădită de norii negri ai zăbranicelor, aţintindu-şi ochii spre clopotniţa bisericii evanghelistului Iohann.

În clopotniţă, pe nişte drugi scurţi, de lemn, ale căror capete depăşeau prichiciul de piatră al ferestrelor, zăcea trupul verde-cenuşiu al clopotului mare, înfăşurat într-o plasă de frînghii, pe care le zmuceau nişte omuleţi cu mişcări molcome.

Avalanşa de zăbranice se mai rostogolea încă pe treptele din faţa portalului bisericii, cînd se ivi în uşă pastorul, însoţit de Stadtrat şi de alte personalităţi ale oraşului, comandantul garnizoanei, comandantul lagărului de prizonieri, ofiţeri, preşedinţii diferitelor asociaţii, toţi oamenii cu vază, pe care Bischoffsbergul i-a stimat totdeauna şi pe care nici n-ar fi putut să nu-i stimeze.

În momentul acela, venind de undeva din adîncurile clopotniţei bisericii evanghelistului Iohann, prinse a se zbate, nevăzută, chemarea subţire şi neliniştitoare a clopotului mic, pe care nici o dată nu-l trăgeau duminica. Trupul verde-cenuşiu al clopotului mare zăcea fără glas pe grinzi, cu gura larg căscată spre cerul pustiu.

Apoi clopotul fu împins cu gura înainte spre capătul drugilor, omuleţii se ascunseră în fundul clopotniţei, iar personalităţile oraşului, pe care Bischoffsbergul le stimase totdeauna, coborîră treptele bisericii şi se aşezară îndărătul spinărilor mute ale Schutzmann-ilor. Stadtrat-ul îşi despături încet batista şi începu s-o fluture deasupra capului. Gura larg căscată a clopotului mare, împins din spate pînă la capătul drugilor, rămase timp de o clipă suspendată deasupra golului.

În vremea asta clopotul mic trimitea pe aripele vîntului, spre toate zările, chemarea lui sfîşietoare şi plină de nelinişte, poticnindu-se mereu, cu limba împleticită şi pierzînd şirul dangătelor, de parcă l-ar fi cuprins spaimele morţii şi ar fi cerşit îndurare. În aceeaşi clipă, o umbră neagră fulgeră în jos, de-a

lungul clopotniței, și se prăbuși în locul îngrădit cu zaplaz de scînduri galbene.

Se părea că pămîntul se deschisese și se năruise lumea întreagă.

Se făcu o liniște desăvîrșită. Clopotul mic amuțise, așa cum amuțiseră toți. Tăcerea era atît de adîncă, încît se auzea țiuitul lăstunilor ce zburau pe deasupra bisericii evanghelistului Iohann.

În ziua aceea, în Bischoffsberg, bărbații deșurubară clanțele și garniturile de la uși, scoaseră măciuliile de alamă din vîrful gardurilor și grilajelor, și paratrăsnetele de pe coamele acoperișurilor de țiglă, în timp ce femeile strîngeau de prin bucătării și cămări vasele și tingirile de aramă, precum și tăvile și ibricele de cafea, punîndu-le grămadă într-un colț.

Ziua trecu. Trecu și noaptea. De după culmea încețoșată a muntelui Lausche răsări din nou bătrînul și bunul soare și Bischoffsbergul se îmbujoră iar ca o fecioară care, cum s-a trezit, s-a și dus să se scalde la pîrîul rece.

Dar cine a văzut, cine a văzut la ceasul ăsta, la ceasul ăsta unic al zilei, cînd Bischoffsbergul se răsfață și se întinde alene, privind cu ochii mici spre Lausche, cine a văzut în clopotnița bisericii sfîntului evanghelist Iohann, sub grinzile care în ajun încă mai susțineau clopotul cel mare, pe un bătrîn tremurînd vargă și schimonosindu-și fața bărbierită și brăzdată toată de zbîrcituri?

— Nu ți se pare că noi.. noi, germanii, am început să dăm oarecare semne de neliniște?

' După concert se va face prezentarea celor mai noi și mai perfecționate proteze, potrivit următorului program:

1) Mersul pe bicicletă în sus și în jos pe o scară (proteze patent „Phönix" pentru picioare amputate mai sus de genunchi) prezentare de Gefreiterul Max Fischer.

2) Scrisul la mașină (patent „Vorwärts" pentru cei cu mîinile amputate din încheieturi) prezentare de Unteroffizierul Frantz D.

3) Munci cu lopata, toporul, grebla, ciocanul, rindeaua și fierăstrăul (patent „Deutsche Würde" pentru cei cu brațele amputate mai sus de cot) prezentare de soldații Hans Leben, Hans Forst, Erich Etsche.

4) Răsucitul ţigărilor (pentru cei cu braţele amputate din umăr patent „Deutsche Würde") prezentare de soldatul Otto Bach.

În încheiere plutonul de convalescenţi va cînta cîntece patriotice şi va prezenta tabloul vivant „Binecuvîntarea Germaniei".

DOAMNE PEDEPSEŞTE ANGLIA

Programul cu inscripţia de la sfîrşit, prin care se invoca pedeapsa dumnezeiască asupra Angliei, încadrat într-un chenar pătrat negru-alb-roşu, se afla pe masă, amestecat printre diferite ziare. Nu se vedea decît un colţ din el, îndoit, ce scotea la iveală inscripţia din chenarul pătrat. Pătratul era desenat exact ca în manualele de geometrie şi culorile chenarului erau tot atît de bine definite ca şi culorile de pe tăbliţele acelea din spitalele de ochi. Negrul era absolut negru, albul era absolut alb, roşul era absolut roşu. Cuvintele din chenar se înşiruiau şi ele unul sub altul cu o precizie matematică.

DOAMNE PEDEPSEŞTE ANGLIA

Razele soarelui pătrundeau năvalnic în sufragerie prin perdeluţele de tul, se însăilau printre ziarele desfăcute, împrăştiate pe masă, sclipeau pe împletitura de trestie de mare a scaunelor, zburdau pe porţelanul farfuriilor şi pe metalul cuţitelor şi făceau să lucească culorile chenarului negru-alb-roşu, de parc'ar fi fost panglica unei decoraţii.

Frau Urbach întinse pe o felie rotundă şi subţire de „Pumpernickel"[1]) nişte camembert, primit din Elveţia, îşi turnă cafea în ceaşcă, şi, mijind ochii, aruncă o privire prin ziare. Povestise pînă atunci cum

[1]) *Pumpernickel* — pîine de secară, care are o savoare deosebită cînd e mîncată cu brînzeturi. (N. trad.)

în timpul unui concert, organizat în scop de binefacere la spitalul militar, invalizii cărora li se amputaseră mîinile sau picioarele reuşiseră cu ajutorul tehnicienilor şi ortopediştilor germani, compatrioţii lor, să combată în chip strălucit ideea preconcepută şi atît de răspîndită că un om care şi-a pierdut membrele e un infirm incapabil să mai presteze o muncă oarecare. Frau Urbach mai povestise după aceea cum convalescenţii cîntaseră cu avînt vechiul imn prusac „Die Wacht am Rhein", al cărui farmec, spunea ea, e nepieritor. Ceea ce constituia o dovadă evidentă atît a sentimentelor patriotice de care erau însufleţiţi oamenii simpli cît şi a talentului lor muzical.

— Cineva a spus foarte just că un popor care poate cînta în felul acesta, nu poate fi un popor de barbari. Invalizii au cîntat splendid!

Herr Urbach pufni pe nas şi spuse:

— Am citit, nu ştiu unde, că atunci cînd îi auzi cîntînd pe ocnaşi, e imposibil să nu-ţi dea lacrimile.

— Asta a scris-o probabil un rus?

— Nu ţin minte cine, — răspunse Herr Urbach, şi se uită la fiică-sa.

Discuţia se opri aici şi Frau Urbach îşi văzu mai departe de Pumpernickel-ul, de camembertul şi de ziarele ei.

Deodată începu să citească cu atenţie un mic anunţ, apoi luă ziarul şi-l întinse peste masă fiică-si.

— Fräulein Marie, te rog însemnă asta cu creionul.

Marie citi:

HERINGSDORF.

Băi de mare şi de soare.
Staţiune balneară pe litoralul Mării Nordului
vestită pentru minunata ei
pădure seculară
deschisă ca în timp de pace.

IN LOCALITATE NU EXISTA SPITALE MILITARE.

Prospecte trimite gratuit, la cerere,
Direcţia Staţiunii.
Sezon 1 iunie — 30 septembrie

Herr Urbach îi aruncă Mariei un creion. Ea zîmbi, însemnă anunţul cu o cruce şi se ridică.

— Dacă colecţionezi cumva curiozităţi, mamă, pot să-ţi dau şi eu o mînă de ajutor, să ştii.

— Curiozităţi ? Nu prea înţeleg, Marie, ce vrei să spui.

Herr Urbach îşi ridică ochii de pe ziar :

— Ceva interesant ?

— Nimic deosebit. Mama simte nevoie să se mai odihnească puţin de eroi.

— Aha ! — făcu Herr Urbach. — Aşa-a ?

— Fräulein Marie, găsesc că în ultimul timp nu prea ştii să-ţi măsori cuvintele.

— Nu-mi dau seama de asta. Totuşi, îţi mulţumesc, mamă.

Urmă reverenţa obişnuită, după care îi veni să trîntească uşa, să se arunce pe pat şi să-şi înfigă dinţii în pernă, aşa cum făcea pe vremuri, la pensionul lui miss Rowney.

În antret se auzi ţîrîitul slab al soneriei. În curînd se împlineau doi ani de cînd Marie tot trăgea cu urechea de cîte ori se auzea soneria. Cunoştea pe de rost toate felurile în care sună oamenii, şi ştia să deosebească soneria de dimineaţă, de cea de la prînz şi de cea de seară a factorului. Nu strică să vezi poşta înaintea celorlalţi. Căci nu primeşti doar în fiecare zi scrisori pe care să le deschizi după oarecare zăbavă şi nici dintr-acelea care să-ţi dea mult de gîndit. Sau cum e asta, de pildă, într-un plic mare, fără mărci, şi plin de ştampile şi de peceţi, a cărei adresă e scrisă cu litere ascuţite ca nişte ace :

Hochwohlgeboren
Fräulein... [1])

De ce a încremenit orice mişcare pe stradă ? De ce s-a oprit tic-tacul pendulei din perete ? Blestemata de reverenţă. Din pricina acestei plecăciuni caraghioase, Marie simte că i se urcă tot sîngele la cap,

[1]) Formulă de politeţă germană fără echivalent în altă limbă şi care literal înseamnă : de viţă nobilă. (N. trad.)

arzîndu-i parcă tîmplele cu fierul roşu. De ce trebuie musai să facă reverenţa asta în faţa maică-si? Şi niciodată în faţa altcuiva? Era ceva odios şi idiot ce-i făcea greaţă. Trebuie neapărat să zăvorească uşa, să deschidă larg fereastra şi să fumeze în linişte o ţigară. Ce stupid! Dar la urma urmei, parcă nu-i tot una? Trăieşte. Ei, şi dacă trăieşte?

Ce amestec are în toată chestia asta miss Rowney şi maică-sa? Mare tîmpenie!

27 aprilie 1917. Rusia.

Mult stimată Fräulein Marie,

Veţi înţelege, cred, că nu am posibilitatea să vă relatez amănunţit împrejurările care m-au adus în locul acesta, de unde pot în sfîrşit să vă scriu, şi că de asemenea mi-e greu să vă împărtăşesc sentimentele ce s-au revărsat în mine de cînd mă aflu aici. Încerc să găsesc, chiar în situaţia mea actuală, o ocupaţie demnă, deşi nu reuşesc întotdeauna. Dorinţa mea de a-mi căli necontenit voinţa, spre a-mi păstra tăria sufletească, precum şi gîndul la dumneavoastră, Fräulein Marie, gînd veşnic prezent, care a fost totdeauna pentru mine, după cum ştiţi, un izvor de îmbărbătare, nu mă părăsesc nici o clipă. Am început să învăţ ruseşte şi cred că asta mă va ajuta să cunosc mai bine poporul în mijlocul căruia trăiesc. Sînt convins că observaţiile făcute asupra acestui popor pot fi deosebit de preţioase pentru un om civilizat. Deocamdată, mi-a atras atenţia, în special, o trăsătură caracteristică a ruşilor, care ar corespunde noţiunii noastre de „bunătate" sau unei noţiuni foarte apropiate. Din păcate, condiţiile nu-mi îngăduie să vă vorbesc aici mai pe larg despre asta. Studiez de asemenea un mic popor, care se înrudeşte cu finlandezii şi poartă numele de mordvini. Lagărul, a cărui adresă o veţi găsi pe plic, se află pe o întindere pustie şi e înconjurat de sate locuite de mordvini. Nu-mi amintesc ca savanţii noştri să se fi ocupat vreodată de neamul acesta, aproape păgîn.

Prin unele locuri, aici, zăpada nici nu s-a topit încă. Îmi omor timpul ajutîndu-i unui prieten de-al meu să-şi întocmească un ierbar, lucru de care s-a apucat îndată ce au ieşit ghioceii. În zilele de sărbătoare, desenez şi aş putea acum să vă arăt o colecţie întreagă de desene, aşa ca acelea pe care le făceam împreună la Schönau. Nici nu ştiţi ce dor îmi este de tablourile mele! N-aţi vrea să vă duceţi, într-o zi, la Schönau şi să-mi comunicaţi pe urmă impresiile dumneavoastră? Mai ales despre tablouri. V-aş ruga foarte mult, Fräulein Marie! Transmiteţi, vă rog, părinţilor dumneavoastră salutările mele cordiale. Şi acum, îngăduiţi-mi să vă sărut mîna.

Al dumneavoastră adînc devotat,
Max von Schönau

Iscălitura cu scrisul ei apăsat şi energic părea o temelie, pe care se sprijineau zăbrelele ascuţite ale rîndurilor aşternute mai sus.

Cîte odată, veneau altfel de scrisori, cu totul deosebite....

— Marie, de ce te-ai încuiat? Deschide!

— Mă doare capul, mamă.

— Da? Am primit tocmai acum o comunicare de la Crucea Roşie. Markgraf-ul se află într-un lagăr de ofiţeri... Uite, citeşte, te rog, că eu n-am putut să descifrez unde; e un cuvînt absurd... Probabil, undeva, în Siberia. Zău, nu înţeleg... cum poţi fi atît de crudă?

— Mă doare îngrozitor capul.

— Sigur că da; văd aici, pe etajeră, un raft întreg cu cărţi noi. De cîte ori trebuie să-ţi repet acelaşi lucru?... Poate că, totuşi, ai să-i scrii Markgraf-ului? Îţi las aici înştiinţarea.

Fără zgomot, ca pe un ecran de cinematograf, se mişcă rochia lui Frau Urbach şi tot aşa, pe tăcute, se închide uşa după ea.

E adevărat, o grămadă de cărţi noi. Mereu aceleaşi, pline de mister, cărţile care fură oamenilor viaţa, deşi toţi spun că le-o îmbogăţeşte. Şi, totuşi, ce fericire să te simţi pustiită de privirea lor oarbă,

fixă! Ce fericire e să li te dăruiești cu totul, ceas după ceas, zile în șir. Căci la ce-i folosește omului să-și ducă bietele zile și ceasuri?

Ceasul acela, pentru care trăiește Marie, vine rar de tot. Iar după ce trece, zilele următoare i se par Mariei mohorîte, goale, pustii. La ceasul acela, felinarele cu gaz aerian nu s-au aprins încă prin fundăturile de piatră ale Bischoffsbergului și abea poți să deslușești siluetele trecătorilor și nu-ți dai seama dacă e un bărbat sau o femeie.

La ceasul acela, Marie se strecoară pe lîngă fațadele cețoase, cenușii, ale caselor vechi de pe ulițele întunecoase, ce pornesc de la Rathaus, răsfirîndu-se ca niște degete negre, spre bulevardele cufundate în tăcere. Marie străbate în fugă străzile, ocolind vitrinele portocalii ale prăvăliilor și cele albastre-lăptoase ale restaurantelor; cînd și cînd se oprește, ațintindu-și privirea în întuneric și, deodată, se întoarce cu o mișcare bruscă și se ascunde după un copac. Apoi pornește mai departe, alene, luînd-o din ce în ce mai repede la picior, ca, în cele din urmă, să se strecoare iarăși pe lîngă zidurile netede.

In Herkulesplatz, în fața fîntînii arteziene, se află o ușă masivă, pe care dalta artiștilor din baroc și vremea, și-au lăsat urmele

E ușa pe care intră Marie. Apoi, o apucă pe scară și urcă șaizeci și șapte de trepte; cum însă ea suie cîte două deodată, înseamnă că, în totul, nu are decît treizeci și patru de pași de făcut. Dacă vine seara, la opt fix — după ceasul Rathaus-ului — găsește pe palier, la etajul patru, ușa deschisă. Intră și o ia pe culoar drept înainte. Acolo e.

Numai să vii exact la opt seara, după ceasul Rathaus-ului, Marie!

Nu uita, Marie, fix la opt.

FEODOR LEPENDIN

Cînd infirmierii o apucară de subsuori ca s-o scoată din sală, femeia răcnise, cu glas sfîșietor, un cuvînt.

Nici unul dintre cei care puteau să-l înțeleagă, n-au stat să-și bată capul, ca să-i descopere tîlcul.

Unul singur, omul cu fața ca de pepene galben și cu buzele crăpate, semănînd cu niște omizi, șopti :

— Are dreptate...

Apoi întoarse capul și se uită lung la ceafa rotundă a vecinului său.

Începu să clipească și să-și miște sprîncenile albicioase, pe care le ridica și le lăsa mereu în jos ; pe frunte i se săpară cute adînci, în timp ce vîrfurile urechilor îi tresăreau cînd și cînd. Oftă. În cele din urmă, își scoase mîinile de sub pătură, punîndu-și-le sub cap și lăsă să-i lunece privirea obosită pe ciubucele tavanului înalt. După un timp, ațipi.

Oare toate astea s-au întîmplat într-adevăr ? Și, dacă s-au întîmplat cu adevărat, cînd a fost asta ?

Era desculț și ședea turcește pe cuptor.

În izbă era zăpușeală. Tocmai puseseră să se coacă primele pîini din făina proaspăt măcinată. Pe oblonul spoit cu var, care astupa gura cuptorului, și pe coada lopeții se încălzeau niște muște de toamnă, amorțite. Gîndaci mișunau pe ștergarele de pînză sură, cu care erau acoperite pîinile de pe laviță, gazul sfîrîia în lampa de tinichea de pe prichiciul vetrei.

Tatăl, care dusese la tîrg patru saci de făină din recolta nouă, se întorsese tîrziu acasă, zăbovise mai mult la masă, ca să-și mănînce tacticos ciorba de varză cu carne de oaie, sugînd oasele unul cîte unul și tăindu-și din cînd în cînd cîte o felie de pîine. După ce se săturase, se mutase de pe laiță pe patul cu polog, iar mama îi ajutase să-și tragă ciubotele. Apoi se întinsese în largul lui în așternut, se scărpină și oftă. La urmă, o chemă pe mama :

— Da' haide odată !...

Apoi cîrni din nas :

— Mare baftă!...

Mama stătea cu coatele pe masă, întoarsă cu spatele la pat și răsfoia o carte de cîntece,

muindu-şi într-una degetele în gură. Îi răspunse tărăgănat:

— Stai că vin acuşi...

Patul din lemn de pin, leagănul, atîrnat de tavan, şi pereţii, răspîndeau un miros tare ca de smeuriş. Tavanul scund, afumat, sub care te simţeai la adăpost, ferecase bine, împiedicîndu-le să iasă, toate mirosurile izbei, care rămăseseră acolo condensate, învălmăşite, înghesuite unele într-altele, că nu mai aveau loc să se mişte — miros de ploşniţe, de pîine, de gîndaci, de cuptor, de gaz.

După un răstimp, se auzi glasul gros al tatălui:

— Auzi? Le strecurai băncuţa ceia în tîrg, cînd cumpărai stamba.

— Slavă ţie, doamne! — răspunse mama, apoi stinse lampa şi începu să se dezbrace.

Oare toate astea s-au întîmplat într-adevăr? Şi, dacă s-au întîmplat cu adevărat, cînd a fost asta?

Feodor Lependin îşi destinse braţele înţepenite. Pe vecinul lui, omul cu gîtul rotund şi oacheş, care răposase, îl aşezară pe o targă, acoperindu-l cu un cearceaf, şi-l scoaseră din sală, odată cu rufăria de pat.

Lependin îşi făcu semnul crucii.

Şi, deodată, mîinile i se ridicară în sus. Rămase cîteva clipe aşa, ca şi cum nu i-ar fi venit să creadă. Apoi, se apucă cu degetele de vergeaua de fier de la capul patului şi încercă să se salte mai sus. Braţele îi trosniră din încheieturi şi cusătura cămăşii i se înfipse în carne, la subsuori. Şi Lependin gemu...

Iată cum se petrecuseră lucrurile:

După ce respinseseră atacul destul de lînced al nemţilor, cînd începuse să se lumineze de ziuă, praporşcik [1])-ul îi dădu ordin soldatului Feodor Lependin să

---

[1] *Praporşcik* — cel mai mic grad ofiţeresc în armata ţaristă. (N. trad.).

potrivească periscopul. Aparatul trebuia ridicat, proptit cu scîndurele şi îndreptat către inamic.

În timp ce bătătorea cu hîrleţul parapetul tranşeii, Lependin, care stătea cu capul la nivelul pămîntului, zări, la vreo sută de paşi înainte, o pereche de picioare care ieşeau afară din spatele unei moviliţe. Picioarele stăteau răşchirate spre cer, ca limbile unor foarfeci; restul trupului, însă, nu se vedea, era ascuns după moviliţă.

În tranşee era linişte. Soldaţii dormeau, făcuţi colac, pe culcuşurile lor de paie, ca nişte muşuroaie cenuşii şi clisoase.

Lependin îşi sprijini de periscop puşca, îşi făcu vînt, sări peste parapet şi începu să se tîrască.

În poiana ce se întindea înaintea tranşeii fumegau, ici şi colo, ca nişte focuri mocnite, aburii primăverii. Lependin ajunse repede la moviliţă. Avea acum cele două picioare drept în faţă. Erau încălţate cu nişte cizme soldăţeşti din piele gălbuie, cu turcatca scurtă, cu tocurile potcovite şi cu ţinte ruginite, bătute în talpa groasă de un deget.

Lependin se aşeză la adăpost în dreptul moviliţei şi, fără să se scoale de jos, apucă vîrtos, cu amîndouă mîinile, unul din picioare, aninîndu-se de el cu toată greutatea trupului. Piciorul era ţeapăn şi se lăsa greu în jos, ca o cumpănă de fîntînă părăsită. Cîtă vreme soldatul era cu tălpile în sus, nu era chip să-i scoată cizma. Lependin îşi propti genunchiul în tocul cizmei şi apăsă pe vîrf. În cizmă, se auzi un pîrîit.

— Poate că n-o fi murit încă?

Lependin ocoli moviliţa de-a buşilea şi privi. Din spatele moviliţei îi zîmbea o faţă albă, ca de copil, şi se zgîiau la el nişte ochi albaştri. În dreptul tîmplei zăcea aruncată casca, cu fundul în sus şi cu ţumburuşul înfipt în pămînt.

Lependin se duse înapoi, tîrîş, scuipă în palme şi se apucă să-i scoată mortului cizmele. Se căzni o mulţime, de-l trecură sudorile, şi-şi juli un deget cu o potcoavă.

În timp ce-şi vîra prada în sîn, se uită din nou la picioarele mortului, care ieşeau deasupra moviliţei şi

văzu ciorapii. Desfăcu acele de siguranță, cu care erau prinși, îi scoase și-i băgă în buzunar. Un ac îl scăpă pe jos, pe celălalt și-l prinse la manta, sub crucea sfîntului Gheorghe.

Și o porni tîrîș înapoi.

După puțin, însă, se opri. Scoase cizmele din sîn, iar dintr-un buzunar al bluzei un creion, răsfrînse turetcile, le udă bine cu scuipat, se culcă pe burtă și scrise apăsat:

Soldatul Lependin Feodor
Regimentul 137 de infanterie Branzukilski
Compania 4-a Plutonul 2.

Apoi începu să se tîrască mai departe, de astă dată mai repejor. Deodată, tocmai cînd să ajungă la tranșee, auzi un șuierat ascuțit și, în aceeași clipă, la picioarele lui se sfredeli o pîlnie, din care țîșniră cu duiumul bulgări de pămînt. Și Lependin își simți labele pironite acolo.

Pe urmă, i se înțepeniră genunchii. Își dădu atunci capul pe spate și începu să miște de zor din coate. Însă picioarele nu voiau de loc să i se urnească, de parcă ar fi fost pironite, în timp ce el se învîrtea în loc, ca o roată cu osia înfiptă în pămînt.

Pe cer, drept deasupra capului său, trecu repede în zbor un stol de ciori speriate.

Ultimul lucru, de care parcă-și mai amintea, era că nu mai putea mișca decît o singură mînă, un singur cot.

Lependin își veni în fire, simțind niște hurducături regulate. În fața lui, se legăna o spinare încovoiată. Mantaua de postav deschis avea o gaică dublă, la mijloc cu un nasture de culoare mai închisă. Iar bereta turtită, din creștetul vizitiului, era tivită pe margine cu o panglică îngustă.

Lependin scoase un țipăt.

Vizitiul se întoarse și rosti un cuvînt lung de tot. Lependin nu înțelese ce spune, însă își dădu seama, imediat, de altceva, și gemu.

Se trezi apoi la spital. Simţea o sfîrşeală în tot trupul, însă i-era bine şi ar fi vrut să mănînce ceva.

Alese o faţă care i se păru mai simpatică şi întrebă :

— Nu vă supăraţi, luminăţia voastră, că vă-ntreb ! Am avut şi eu hainele mele şi-am mai avut şi nişte cizme noi de tot, cu ţinte. Socot, c-or fi fost date în păstrare, sau cum ?

Omul, care avea nişte buze groase şi care, după halatul lui pătat de sînge, părea să fie doctor sau felcer, clipi din ochi şi răspunse, ca şi cum i s-ar fi împleticit limba în gură :

— Ce trebuie la Ifan şapca, dacă la Ifan nu este cap ?

Şi atîta tot.

Lependin îşi aduce bine aminte cum i s-au amputat apoi labele picioarelor acolo, la spitalul de campanie. Mîna i se vindecă repede, fiindcă rana de la umăr nu ajunsese la os şi după şase zile îi şi scoaseră pansamentul. Dar tocmai cînd să se alcătuiască eşalonul cu cei care urmau să fie internaţi în lagăr, lui Lependin i se urcă temperatura. Cu eşalonul acela plecară, îmbarcaţi în vagoane de marfă, toţi camarazii lui de regiment, printre care şi praporşcikul care îi dăduse ordin să potrivească periscopul... Abia atunci se lămuri Feodor că praporşcikul era vinovat de toate şi că, din pricina lui, soldatul Lependin Feodor, din compania comandată de el, se alesese cu picioarele tăiate şi că, tot din pricina lui, i se furaseră şi cizmele noi, cu ţinte şi potcoave.

A doua zi după plecarea eşalonului, îl expediară şi pe Lependin în lagăr, cu un tren sanitar. În vagonul în care nimeri, se aflau compatrioţi de-ai lui, toţi grav răniţi, şi Lependin începu şi el să geamă, cu toate că nu-l durea nimic, numai de teamă ca nu cumva nemţii să se răzgîndească şi să-l dea jos din trenul sanitar. Ce nu-i plăcea lui Lependin era că se afla alături de ofiţeri, ce-i drept, fără cunoştinţă, jigăriţi şi îmbrăcaţi cu aceleaşi efecte de spital, ca şi el. De gemut, nu prea ştiau să geamă ca lumea, căci, din cînd în cînd, se mai opreau şi răsuflau liniştiţi,

şi Lependin era încîntat că el gemea mai abitir ca ei.

În fiecare dimineaţă veneau doctorii. Aceştia erau însoţiţi de surori, care stăteau în spatele lor şi notau în nişte carneţele tot ce spuneau. Odată sau de două ori pe zi, răniţii erau scoşi afară din vagon, ca, puţin mai tîrziu, să fie aduşi înapoi, la locurile lor; cîteodată însă, se întîmpla să rămînă şi locuri goale. Trenul mergea undeva, departe, sburînd din staţie în staţie; în schimb, zăbovea mult prin gări.

Într-o dimineaţă, Lependin încetă să mai geamă. După vizita de dimineaţă, îl mutară în vagonul vecin, de unde, după un ceas, îl aduseră înapoi. Nu-şi veni în fire decît în amurg.

Temperatura îi scăzuse şi i se făcuse lehamite să tot geamă. Nu trecu mult şi Lependin află că i se amputaseră amîndouă picioarele, de la genunchi.

În ziua aceea — era o zi mohorîtă, lungă de nu se mai isprăvea — trenul fu tras în dreptul unui zid cenuşiu de piatră, la care ferestrele lui se zgîiră toată ziulica. Îndată după masă, intră în vagon o soră, avînd în cap o bonetă plisată, scrobită. În urma ei venea un sanitar, ducînd o tavă pe care fumegau ceşti cu cafea fierbinte. Sora împărţi ceştile, punîndu-le pe măsuţele de lîngă paturi. Lependin căpătă şi el o ceaşcă şi nici nu închise bine uşa sanitarul, că se şi grăbi să guste, cel dintîi, din cafea. Dar abia apucă să soarbă de două ori din cafeaua fierbinte, tare şi dulce, cînd auzi, prin perete, larmă de glasuri afară şi în aceeaşi clipă sora şi sanitarul dădură buzna în vagon. Cu ochii injectaţi şi cît cepele de mari, sora îi smulse lui Lependin ceaşca din mînă, o puse pe tava pe care o ducea sanitarul, apoi începu să colinde în grabă vagonul şi să strîngă ceştile de pe măsuţe. Boneţica i se clătina pe cap, cum se clatină creasta găinilor, cînd se căznesc să zboare. Sanitarul nu mai prididea să aşeze ceştile pe tavă. Se poticnea mereu, lovindu-se cu genunchii de marginea paturilor şi vărsa cafeaua pe jos. În sfîrşit, trînti uşa după el, aşa cum nu făcuse niciodată de la începutul drumului, şi totul se linişti.

Spre seară, Lependin fu îmbarcat într-o ambulanţă şi chiar în aceeaşi noapte se afla internat în spitalul lagărului de prizonieri de război, din oraşul Bischoffsberg.

Rănitul se întremase şi putea acuma să se ridice în capul oaselor în pat şi să se uite în voie la cioturile lui, întocmai ca pruncii care, prima oară cînd reuşesc să şadă, se apucă să-şi studieze cu luare aminte picioarele. Cam pe vremea aceea, în „Gazeta de dimineaţă a Bischoffsbergului“, la cronica judiciară, apăru următoarea notiţă, semnată „R“ (iniţială pe care o folosea exclusiv Herr redactorul şef al ziarului) :

Frau Doktor Nebel, care şi-a dedicat toată puterea dumisale de muncă operei de asistenţă acordată eşaloanelor militare în trecere prin gări, se află, în activitatea dumisale, sub supravegherea sorei superioare Neumann. Aceasta ar fi auzit de la sanitari că, la trecerea prin gara Bischoffsberg a unui tren cu nişte ofiţeri ruşi prizonieri, Frau Doktor Nebel şi-ar fi exprimat dorinţa de a intra în vagonul lor spre a le oferi cafea. După cît se spune, la observaţiile ce i s-au făcut, domnia sa ar fi răspuns : „Sfinte dumnezeule, da' ce, ei nu-s oameni ?" În urma acestui incident, doamna care patronează cantina pentru militarii în trecere, din gara locală, Frau Urbach, a dat dispoziţie sorei superioare Neumann *să comunice numitei Frau Doktor Nebel că centrul pentru alimentarea eşaloanelor militare în trecere prin gări renunţă pe viitor la asistenţa filantropică a domniei sale.* Sora superioară Neumann, însă, nu s-a mărginit să transmită comunicarea de mai sus, ci şi-a manifestat indignarea prin diferite aluzii jignitoare cu privire la „lipsa de patriotism“ şi aşa mai departe. Consecinţa acestei atitudini este acţiunea ce i s-a intentat. Totuşi, martorii convocaţi pentru ziua de azi n-au ajuns să mai fie audiaţi, întrucît judecătorul a reuşit să închideze incidentul pe cale paşnică. După depoziţia reclamantei, care a arătat că darul ei *nu era cîtuşi de puţin destinat ruşilor,* ci gărzii trenului şi personalului sanitar, acuzata a răspuns că, faţă de asemenea declaraţie categorică, nu poate decît să-şi exprime părerea de rău pentru observaţiile făcute de domnia sa şi că şi le retrage.

Acţiunea a fost închisă, cheltuielile de judecată urmînd să fie suportate de reclamată.

Bineînțeles că prizonierii, internați în spitalul lagărului de prizonieri de război de la Bischoffsberg, habar n-aveau de existența acestei notițe care, evident, constituie o digresiune în decursul poveștii lui Feodor Lependin. Însă Feodor Lependin este, de fapt, și el o digresiune în cursul unei povești mai cumplite și mai cutremurătoare decît propria lui poveste.

Feodor Lependin își meșteri singur două cîrje scurte și niște pernițe pentru cioturile lui de picioare, pernițe care semănau cu niște garnițe pîntecoase pentru lapte și nu mai aștepta acum decît să i se dea voie să coboare din pat.

Însă nu-i fu dat să umble mult cu ele. După o săptămînă, începu să-l ia cu călduri noaptea și nu mai putu să stea pe cioturile lui, cu toate că avusese grijă să căptușească garnițele cu un strat gros de pîslă.

Se întîmplă ca tocmai atunci medicul șef al clinicii chirurgicale municipale „Consilier comunal Otto-Moses Milch", să experimenteze o nouă metodă de anestezie locală, specială pentru amputarea membrelor.

I se trimiseră deci din lagărul de prizonieri de război patru oameni, care trebuiau să fie operați.

Așa că lui Lependin i se reteză și ce-i mai rămăsese din picioare.

Medicul șef se arătă cît se poate de satisfăcut de rezultatele noii sale metode de anestezie locală și-și îngădui să fumeze, în ziua operației, trei țigări de foi în loc de două, cîte fuma de obicei.

Dacă soldatul Feodor Lependin ar mai fi zăcut încă o bucată de vreme, ar mai fi avut și alte ocazii să slujească știința. Însă cum se întremă, nu mai avură nevoie de el.

Dacă, din întîmplare, Lependin ar fi fost ostaș saxon sau bavarez sau prusac, i s-ar fi atașat, fără îndoială, niște proteze de metal, sistem „Phönix", iar ortopediștii și tehnicienii autohtoni l-ar fi învățat să umble pe bicicletă și să urce scările. Însă fiind ostaș rus,

i se puse în vedere să se descurce şi el cum o putea, cu propriile-i mijloace.

Şi făcu şi el aşa cum îl tăie capul.

Feodor Lependin îşi împleti un fel de tîrnă, cum sînt acelea în care se pun cloştile pe ouă, aşternu pe fund nişte petice, se instală înăuntru şi îşi prinse tîrna de cingătoare cu nişte cureluşe. Pe urmă, îşi ciopli dintr-un lemn de mesteacăn nişte mînere, ca nişte scări de şa, rotunjite la bază, aşa cum le au kirghizii. Cînd termină treaba, apucă mînerele, le propti bine în pămînt, îşi încordă braţele şi, săltîndu-şi de jos trupul, îşi făcu vînt şi înaintă cam un pas bun. Obosit de atîta trudă, îşi şterse fruntea de sudoare şi-i spuse soldatului care stătea şi se uita la el cum se chinuia:

— Ei, văzuşi, măi vericule, acuma aş putea merge aşa şi pînă la Kiev!

Feodor Lependin începu să rîdă, şi aşa îşi făcu intrarea în viaţa de toate zilele a lagărului.

1

Domnului comandant al lagărului
de prizonieri Bischoffsberg.

Din informaţiile primite de facultatea de medicină, reiese că, în lagărul de sub comanda dumneavoastră se află internat medicul de divizie rus Sidorkin, care a strîns decînd e prizonier o colecţie extrem de interesantă, cuprinzînd diferiţi agenţi propagatori de boli infecţioase *(pediculus et pulex irritans)*. Prin prezenta, vă rugăm, domnule comandant, să permiteţi numitului prizonier rus să intre în legătură, prin corespondenţă, cu facultatea noastră, în vederea achiziţionării, de către noi, a acestei colecţii.

Decanul facultăţii de medicină —
Şeful sectorului administrativ al
Universităţii —

2

Subofițer Serghei Gorka, interpret pentru limba rusă, de la secția de interpreți a lagărului de prizonieri de război Bischoffsberg.

către

înălțimea sa, domnul maior Bidau, comandantul lagărului.

RAPORT

Mă socotesc dator să aduc la cunoștința înălțimii voastre că, din cîte am putut afla, agitația printre prizonierii militari din barăcile nr. 7 și 8, cît și de la spălătorie, este în necontenită creștere. Îmi îngădui să atrag atenția înălțimii voastre îndeosebi asupra doctorului Sidorkin, care, profitînd de binevoitoarea permisiune ce i s-a acordat, de a vizita barăcile și spălătoria, pentru a strînge insecte de corp în scopuri științifice, se folosește de aceste ocazii pentru a face propagandă, spunînd că Rusia trebuie să lupte pînă la victoria asupra Germaniei și că poporul rus l-a răsturnat pe țar, numai din pricină că țarul voia să încheie pace. Deși propaganda făcută de numitul prizonier nu are nici un fel de succes, deoarece soldații ruși doresc pacea cu Germania și cu credincioșii ei aliați, se aud totuși unele glasuri nesăbuite, care preconizează o revoluție în Germania și care pretind că numai atunci cînd revoluția va izbucni și aici, se va face pace între națiuni. După cum se vede, doctorul Sidorkin a reușit, cu toate acestea, să aibă un număr oarecare de aderenți. În privința glasurilor mai sus pomenite, urmează să înaintez un nou raport, dacă înălțimea voastră va dispune.

Gata la ordinele înălțimii voastre,
Serghei Gorka

3

Excelenței sale, domnului decan al facultății de medicină.

În legătură cu colecția prizonierului de război rus, medicul Sidorkin, de care se interesează facultatea dumneavoastră, comandamentul lagărului de prizonieri de război Bischoffsberg nu vă poate da nici un fel de răspuns, deoarece numitul prizonier a fost mutat la fortăreața Waldheim (Saxonia). Pentru a obține deci autorizația de a intra în legătură cu numitul prizonier, trebuie să vă adresați comandantului circumscripției militare respective.

Comandantul lagărului —
Aghiotant —

4

Înălțimii sale maiorului Bidau,
comandantul lagărului de prizonieri de război Bischoffsberg.

Vă ordon să luați cele mai grabnice măsuri pentru repartizarea la moșii și gospodării țărănești a 70% din efectivul de prizonieri de război aflat în lagărul de la Bischoffsberg. Vă recomand să dați preferință gospodăriilor mici, pentru a evita concentrarea într-o singură gospodărie a unui număr mai mare de zece prizonieri.

Raportați de executare!

Pentru comandantul armatelor —
Aghiotant —

Pe atunci, în anii aceia, erau zile cînd pluteau pe cer nori pufoși, iar vîntul încîlcea firele de iarbă și scutura floarea de tei. Erau nopți cînd cădea roua, străvezie și rece ca gheața, și seri, cînd totul amuțea și numai licuricii mai cutreierau întunericul.

Sîrmă ghimpată, baionete și paturi de pușcă, Mausere, Nagane, revolvere Smith-Wesson, mortiere, grenade, bombe; mîini tăiate, picioare retezate, ochi arși, frunți găurite, piepturi ciuruite... Și, iarăși, sîrmă ghimpată, revolvere Smith-Wesson, grenade, proiectile, bombe incendiare...

Tranșee, bordeie, blindaje, barăci, cazărmi, spitale, lagăre, clinici, case de nebuni, sate de nebuni, orașe de nebuni... Și iar tranșee, iar lagăre, iar cazărmi...

Furunculele la gît, eczeme la subsuori, ulcere la genunchi, pecingini, abcese, erupții pe burtă, capete cu chelbe, cu furuncule ce curgeau ca brînzeturile alterate —

OAMENI, OAMENI —

Și totuși pe atunci, în anii aceia, erau și zile cînd puteai auzi crescînd grîul de primăvară și în fiecare zi, în fiecare zi, răsăreau zorii!...

Tîrna în care se cuibărise Lependin scîrțîia, curelele pîrîiau și cingătoarea stătea să plesnească de atîtea opinteli. În schimb, brațele și trupul i se întăriseră, se făcuseră mai puternice și, încetul cu încetul, cu ajutorul mînerelor de lemn cu care se proptea în pămînt, ajunsese să se poată sălta cu ușurință înainte și înapoi.

Fiindcă stătea mereu aplecat asupra pămîntului, fiindcă-l pipăia tot timpul cu mîinile și-l simțea cald ca un trup omenesc, Lependin era înviorat și plin de forțe noi.

Fie pentru că era vesel din fire, fie din pricina că era schilod, Lependin cîștigase simpatia grădinarului, care îl luase pe lîngă el, să-i ajute la straturile de legume.

Îl puse deci să vadă de răsadurile de zarzavaturi și să dreagă pînzele întinse pe rame cu care se acopereau răsadurile și ferestruicile serei.

Și Lependin se apucă să plivească și să afîneze pămîntul cu săpăliga și, din zori și pînă-n noapte, nu stătea o clipă locului, umblînd de colo colo,

în tîrna lui, printre straturi. Trăia în mijlocul verdeții, cu nările pline de miros dulceag de pămînt gunoiat, și cînta :

Nemțișorii au pus mîna
Pe vînătorași și-acuma
În lăgăraș îi duc cu anasîna.
Sărmanul meu vînătoraș,
Vai, tu rusescule lugaci[1])
În lăgăraș, sărmane, zaci.
Sădiră sfeclișoară nemțișorii
Ca să îndestuleze rusișorii.
Dar vai, o să te umfli
Din sfeclișoara ce-o mîncași
Sărmanul meu vînătoraș.
Vai, frățiorii o să-mi piară
De-or să mănînce sfeclișoară
De-a nemțișorilor, cumva...

Într-o zi, după masă, Lependin ieși din seră în tîrna lui, merse tîrș-tîrș prin grădină pînă la gard și ieși în poartă. Înaintea ochilor lui strălucea în soare, de parcă ar fi luat foc, un acoperiș mare de țiglă roșie, înalt, prăvălatic. Orbit de lumina puternică, Lependin miji ochii și înălță capul. Cerul era albastru, fără un nor. Se întoarse apoi cu spatele la acoperiș.

În fața lui se întindea acum un cîmp, împestrițat de velințele în fel de fel de culori ale tarlalelor. În depărtare, se înălțau două clăi de paie îndesate, rămase acolo din toamnă, amîndouă înnegrite și zbîrlite. Lependin stătu așa multă vreme, uitîndu-se la ele.

Undeva, prinse a trîmbița un cocoș. După o clipă, un altul îi răspunse.

Lependin închise ochii.

Soarele dogorea. Dinspre cîmp adia foșnetul grînelor. Clăile îndesate, zbîrlite și aproape negre, își țuguiau culmile în depărtare. În văzduhul încins, se avînta într-una trîmbițatul cocoșilor. În dosul porții se auzea sunetul cristalin al apei, curgînd de zor din robinet în butoi.

---

[1]) *Lugaci* — pasăre cîntătoare, semănînd cu vrabia. (N. trad.)

Dacă închizi ochii, ai putea să te crezi la Starîie Ruci, unde tot așa gîlgîie apa din jgheab. Sau la Sanșino, ziua nămiaza mare, cînd cîntă cocoșii, freamătă grînele și se văd în zare clăile de paie, care parcă n-au nici un rost...

Dar dacă i-ai deschide, ai vedea, oare, cufundată într-o viroagă, iepușoara burduhoasă trăgînd în ham, și arcul hulubelor boltindu-se peste coama ei lungă? Sau vreo codană ținîndu-și strîns cu mîinile fusta, în timp ce deapănă iute din picioare, stîrnind vîrtejuri de colb?

Pe drumul care taie cîmpul, se zări o siluetă de femeie, care se îndrepta grăbită spre poarta grădinii de zarzavat. De departe, părea atît de diafană, de ușoară, încît ai fi zis că nici nu atinge pămîntul. În păienjenișul de lumină, țesut între noianul de verdeață ce o înconjura și soarele strălucitor, nu se putea desluși bine ce e: copilă, fată sau femeie. La răspîntie, de unde se desprinde drumul ce duce spre poartă, se opri și rămase o clipă locului pe culmea costișei, plăpîndă și scăldată în soare, cu fața spre Lependin. Și deodată, o porni spre el, aproape în fugă. Ajungînd în dreptul lui, scoase din buzunarul fustei o cutie de țigări și i-o întinse, bolborosind:

— *Papi'osa.* [1])

Și-i zîmbi încurcată, ca și cum i-ar fi cerut iertare.

Lependin rîse și ridică din sprîncene. Atunci, ea își vîrî iarăși mîna în buzunar și, între degetele ei subțiri luci o tabacheră rotundă pe care o deschise, dar în aceeași clipă o bicicletă care lunecase fără zgomot își săltă brusc în aer roata din față ce scînteia cu toate spițele, și o namilă de jandarm, în uniformă neagră, se proțăpi greoi în fața ei.

Jandarmul își îndreptă carabina scurtă din spate, își trecu palma peste șirul drept de nasturi ai mundirului și exclamă satisfăcut, ca după prima parte a unei manevre reușite:

— Așa-a!

---

[1]) *Papirosa* — țigări (în limba rusă.). (N. trad.).

Apoi se uită la cutia de ţigări care-i ieşea din sîn prizonierului, la fată, care rămăsese cu tabachera deschisă în mînă şi întrebă, cu un glas sunînd a ameninţare :

— Actele dumneavoastră, Fräulein ?

— Nu le am la mine.

— Cum vă cheamă ?

— Marie Urbach.

Mustaţa jandarmului se pleoşti.

— Sînteţi rudă cu Frau Urbach ?

— Fiica ei.

Jandarmul îşi scoase chipiul de pe cap. Chelia îi luci în soare. Şi-o şterse cu palma şi-şi înfundă din nou chipiul pe cap, trăgîndu-l în jos de cozoroc.

— N-are a face ! Mergem !

Marie porni cu jandarmul. Deodată, ca şi cum abia atunci şi-ar fi adus aminte, îi oferi tabachera, deschisă şi înţesată cu ţigări. Mîna jandarmului se şi întinsese să ia o ţigară şi mustaţa începuse să i se ridice, cînd Marie, fie din copilărie, fie din şiretenie, îi spuse cu ifos :

— Ruseşti, veritabile !

Jandarmul înghiţi în sec, tuşi, smuci brusc de ghidon, iar cozorocul îi căzu pe nas.

Marie întoarse capul.

Lependin rămăsese tot acolo unde îl lăsase. Văzînd-o că se uita la el, prizonierul începu să se agite şi-şi făcu vînt înainte. Apoi ridică mîna în sus, fluturîndu-şi propteaua de lemn.

În clipa aceea i se păru că fetiţa sau fata ori femeia îi zîmbise.

— O, mînca-o-ar neica !

O NOTIŢĂ NEDELICATĂ

Marie intră în biroul Stadtrat-ului.

Lumina multicoloră a vitraliului căzu asupra ei, cuprinzînd-o într-un snop de raze voioase. Lumina asta, pe care bucăţelele de sticlă colorată o revărsau ca nişte lampioane de carnaval, era veselă, te

ameţea şi parcă îţi ţiuia în urechi. În reţeaua încîlcită a ramelor de cositor, se desluşeau o mulţime de tichii rubinii, verzi ca smaraldul, albastre ca peruzeaua, berete, şepci, bluze, peruci, ciorapi, pantaloni, cingători, pungi, jiletci şi încălţări. Găteli le acestea scînteietoare, ce te ameţeau cu beţia lor de culori, erau ale unei mulţimi dichisite şi pestriţe de oameni. Şi toată lumea asta pestriţă şi ameţitor de scînteietoare stătea adunată în jurul unui butoi de bere, lucrat cu meşteşug de un dogar priceput. Oamenii aceia pîntecoşi, bucălaţi, beţi, doldora de bere, stricîndu-se de rîs şi urlînd cît îi ţinea gura, trăgeau de butoi, care spre dreapta, care spre stînga. Trăgeau, proptindu-se în călcîie, încleştaţi unii de alţii atît de vîrtos, încît celor din spate li se afundau mîinile în bîrdîhanele umflate de rîs ale celor din faţă. O grămadă pestriţă de grăsani în dreapta butoiului, altă grămadă pestriţă — în stînga. Ia să vedem! Care pe care? Ha-ha-ha! Ia să vedem! După culoarea ciorapilor lungi a celor din stînga şi după croiala pantalonilor strînşi pe pulpă a celor din dreapta, oricine îşi putea da imediat seama că cei dintr-o parte erau din Bischoffsberg, iar cei de dincolo, din Niederbach. Şi că, aici, nu era joacă, ci era vorba de o întrecere pentru cucerirea locului întîi — mai ştii? — poate chiar a locului întîi pe toată ţara, pentru cinstea de a se putea numi cel mai mare beţivan din prea frumoasa lui patrie. Ia să vedem! Care pe care? Cei din Niederbach sau cei din Bischoffsberg? Care pe care? Ha-ha-ha! Trageţi, trageţi vîrtos! Nu oricărui oraş i-e hărăzit să se cheme oraşul celor mai mari beţivani din toată ţara! Vitraliul din biroul Stadtrat-ului era, tot, o beţie de culoare şi de mişcare.

Sub fereastră însă, se întindea pustietatea roşie vişinie a mesei de lucru. In mijlocul acestei pustietăţi, înfipt într-un pahar albastru, îşi întindea deznădăjduit nuielele-i goale un mănunchi de creioane şi de tocuri, semănînd cu nişte palmieri uscaţi într-o oază secătuită de apă. Ceva mai încolo, se afla fîntîna adîncă a călimării, singurul izvor nesecat de pe întinderea asta

mohorîtă. Pe marginile pustietății, circulau dosarele. Albastre, albe sau verzi, dosarele prevăzute cu numere, litere și date, înaintau din partea de apus, unde le lăsa referentul, spre răsărit, de unde venea să le culeagă secretarul. Puține dintre ele pătrundeau pînă în adîncul pustietății și chiar și atunci trebuiau să facă mai întîi un popas mai lung sub umbra zgîrcită a palmierilor muribunzi, la apus de paharul cu creioane.

Stadtrat-ul ședea în jilțul lui, între gloata de cheflii, care-și disputau butoiul de bere, și pustietatea roșie-vișinie a biroului. Cei din Bischoffsberg și cei din Niederbach hohoteau în spatele lui, trăgînd care mai de care de butoiul cu bere, în timp ce în fața lui se întindea pustiul; ori Stadtrat-ul ținea numai și numai de pustiu și n-avea nici în clin, nici în mînecă cu chefliii. Stadtrat-ul era un om uscățiv, șters și ursuz.

— Fräulein Urbach? — întrebă el, în timp ce reteza cu briceagul vîrful unor țigări de foi. — Pentru mine, incidentul care vă aduce aici, și pe care mi l-a raportat secretarul poliției, e departe de a fi o surpriză. Luați loc!

Stadtrat-ul își aprinse țigara.

— Cunosc pe onorații dumneavoastră părinți și vă cunosc și pe dumneavoastră. Totuși, îmi permit să vă spun, că n-ar fi de mirare dacă, în cursul discuției noastre, s-ar întîmpla să intervină și acuzația de înaltă trădare. Înțelegeți ce vreau să spun?

Stadtrat-ul făcu o pauză.

— Sper că vă dați seama de toată gravitatea faptelor dumneavoastră. Nu mă refer la ceea ce s-a petrecut azi. Asta nu e decît o consecință firească a atitudinii dumneavoastră anterioare. Adică... Înțelegeți ce vreau să spun, Fräulein?

Stadtrat-ul pufăi zgomotos din țigară, dădu drumul fumului galben pe nas și întinse mîna spre un dosar, care zăcea în mijlocul pustietății.

— Poliția se află mai de mult în posesia unor informații cu privire la legăturile dumneavoastră cu rusul.

Stadtrat-ul își ridică ochii spălăciți și reci, și-i aținti asupra Mariei.

— Aţi auzit?... Cu privire la legăturile dumneavoastră cu rusul.

Stadtrat-ul trase fumul adînc în piept.

— Fräulein, tăcerea dumneavoastră e, în primul rînd, o lipsă de politeţe. După mine, astea-s roadele legăturilor dumneavoastră cu... ăsta, cum îi zice?

Stadtrat-ul începu să răsfoiască dosarul.

— Îl cheamă... nu vreţi să răspundeţi?... Vă vorbesc aşa, numai din respect pentru părinţii dumneavoastră şi, mai cu seamă, pentru mama dumneavoastră, Frau Urbach. Altfel, găseam eu mijloace ca să vă silesc să aveţi o atitudine cuviincioasă faţă de o persoană oficială...

Stadtrat-ul coborî glasul, luînd un ton mai blînd:

— Cum se poate să nu vă daţi seama că purtarea dumneavoastră e inadmisibilă? Gîndiţi-vă, Fräulein, în ce situaţie îi puneţi pe părinţii dumneavoastră. Mama dumneavoastră, Frau Urbach, este o persoană respectată de toată lumea, primită la curte de majestatea sa, decorată cu mai multe ordine, membră de onoare a nenumărate societăţi. Fratele dumneavoastră... Despre fratele dumneavoastră s-a scris în ziare, e citat ca un erou naţional! E singurul ofiţer din tot Bischoffsbergul, care a fost decorat cu ordinul „Pour le mérite". Singurul din tot Bischoffsbergul! S-a distins la Verdun! A intrat printre primii la Maubeuge! Gîndiţi-vă! Şi acum, poftim! Nu! E ceva nedemn! Odios! Ca să-mi fac datoria, ar trebui... Permiteţi-mi să vă întreb: e posibil oare să nu vă spună nimic conştiinţa dumneavoastră? Nu aveţi nici o remuşcare?

Stadtrat-ul se îndepărtă de birou, trăgîndu-se înapoi cu jilţ cu tot, şi exclamă:

— Bine, dar e ceva monstruos!... Mon-stru-os!

Se sculă, făcu cîţiva paşi prin birou, apoi se aşeză la loc şi spuse cu glas monoton:

— Vă somez să-mi răspundeţi! Recunoaşteţi că aţi făcut o greşeală care pătează onoarea femeii germane şi onoarea familiei dumneavoastră? Şi-mi făgăduiţi mie, ca reprezentant al autorităţii, că n-o să se mai

repele altă dată? Răspundeţi! Ce înseamnă tăcerea asta? Ei, ia ascultă!...

Stadtrat-ul bătu cu pumnul în masă şi începu să strige:

— Cum îţi permiţi dumneata, o fetişcană, să mă înfrunţi, cînd eu îţi cer să-mi răspunzi? Spune, cum îţi permiţi? Las' că te-nvăţ eu minte! Am să te arestez. Am să-ţi dau numele la gazetă, să te fac de ocară. Ai să fii alungată din casă, izgonită din oraş. Are să te arate lumea cu degetul. Auzi?... Cu degetul! Da, cu degetul, cu degetul...

Stadtrat-ul începu să alerge, încolo şi încoace, prin faţa vitraliului. Pe obrazul lui mic cît pumnul, neted şi uscăţiv, jucau focurile vii ale cioburilor colorate din fereastră. Stadtrat-ul nu înceta să zbiere:

— Ce, nu cumva crezi c-o să te cruţ? C-o să tolerez ca o netrebnică de fată, care a pătat onoarea familiei sale, să-şi facă de cap, terfelind cinstea femeii germane? Am să-ţi arăt eu, să te mai agăţi de gîtul blestematului de rus! Ce dracu'! Ştii dumneata... ştii dumneata ce eşti? Eşti o femeie de stradă! Ce zic eu: mai rău decît o femeie de stradă! Pînă şi femeile de stradă sînt mai patriote decît dumneata; nici una din ele nu şi-ar permite...

Dar, deodată, Stadtrat-ului i se păru că un vraf de geamuri sparte se prăbuşeşte peste el, cu un zăngănit asurzitor:

— Taci! Taci odată! Ai auzit?... Taci din gură!

Stadtrat-ul înmărmuri şi aproape căzu înapoi, în jilţ.

Iar Marie, dreaptă, cu capul sus, înţepenit pe umeri de parcă ar fi purtat un pieptar de oţel, se îndreptă cu pasul sigur spre uşă. O deschise, străbătu nişte coridoare, apoi o sală cu ghişee, unde se tot foia secretarul poliţiei, pe urmă sala de aşteptare şi ieşi în stradă. Şi tot atît de dreaptă trecu printre oameni, fără nici o sfială, cu capul sus, de parcă ar fi plutit deasupra lor.

Pentru în' a oară în aceşti ani, o luă de-a dreptul prin piaţă şi, fără nici o sfială, intră pe uşa joasă, împodobită cu sculpturi în stil baroc, urcă scara, sus, tot mai sus, fără să întoarcă o singură dată capul.

Nici măcar o singură dată.

Şi se opri în faţa uşii care, totdeauna, făcea să-i bată inima.

Puţin după aceea, în biroul Stadtrat-ului, intră, purtat parcă de o adiere plină de delicată solicitudine, secretarul poliţiei.

— Herr Stadtrat ?

Stadtrat-ul tresări, luă dosarul din faţă, îl puse în mijlocul mesei, la apus de paharul cu creioane, şi spuse :

— Herr Sekretär, am lăsat-o deocamdată să plece. Mă uit îndată la gazete.

Secretarul se mistui pe tăcute, ca o dîră de abur în aerul îngheţat. Stadtrat-ul deschise un ziar şi citi următoarele :

Bagi 10 pfennigi
Şi vezi războiul !

La Berlin, în pasajul teatrului „Metropol“, se află o panoramă automată. Nişte amărîţi de franţuji, îmbrăcaţi în tunici albastre şi pantaloni roşii, apără o redută. În faţa lor, răspîndiţi prin tranşee şi adăposturi, se văd nişte grăsani, în uniformă cenuşie. Mai mare dragul să te uiţi la ei ! Parol ! Mai ales cînd te gîndeşti că oricine se poate convinge astfel ce plăcut e războiul mondial. Însă automatul — căci, altfel, de ce s-ar mai numi automat ? — ne rezervă desfătări şi mai mari. La marginea de sus se află o mică deschizătură căreia îi plac grozav, probabil, bănuţii de nichel, căci, deasupra ei, se află următoarea inscripţie :

Bagi 10 pfennigi
Şi vezi războiul !

Berlinul are grijă de toată lumea. Pentru 10 pfennigi, i se pune oricui la dispoziţie un război în miniatură. E destul să bagi în deschizătură o monedă de nichel (în cel mai rău caz poate fi şi de tinichea) şi, cît ai clipi din ochi — cum spun berlinezii — panorama prinde viaţă. Tunurile încep să bombardeze cu dopuri, soldaţii deschid focul, atacă cu baioneta, spintecă. Un spectacol încîntător, ce mai încolo, încoace !

Pînă să te dezmeticeşti, franţujii au şi fost ucişi sau luaţi prizonieri şi germanii cuceresc reduta. Pe urmă — căci, altminteri, ce fel de automat ar mai fi ăsta ? — toată lumea îşi reia locurile iniţiale. Ce-i frumos în toată treaba asta e

că istoria poate să înceapă oricînd de la capăt. E suficient să mai bagi o monedă și tunurile pornesc să bubuie și soldații să atace cu baioneta și să spintece... ca pînă la urmă, totul să revină la starea de la început. Și tot așa mereu, pînă ți-ai golit buzunarele de mărunțiș. Așa arăta automatul și ar mai fi putut s-o ducă așa încă multă vreme. Probabil că și la Paris există asemenea automate, deoarece, în timp de război, bunul gust este internațional. Cu singura deosebire, bineînțeles, că, acolo, lucrurile se întîmplă pe dos. Acolo sînt împușcați și făcuți prizonieri germanii, după care lucrurile revin la ceea ce au fost.

Zilele trecute, un soldat, abia întors de pe front, a intrat întîmplător în pasajul teatrului „Metropol". Soldatul a văzut automatul și, cum era obișnuit de pe front să vorbească fără perdea, a tras o înjurătură. Cum, însă, soldatul nu era numai soldat, ci și ziarist, adică un om curios, în virtutea meseriei sale — unde mai pui că întîmplarea de față putea să-i ofere material pentru un articol de ziar — se hotărî să sacrifice și el o monedă de nichel.

Atunci, să vezi minune! Lupta... nu mai începu. Tunurile amuțiseră și soldații nici gînd n-aveau să mai împuște, să spintece ori să atace cu baioneta. Atunci soldatul a zgîlțîit automatul și a bătut în el cu pumnul. Automatul, însă, înțepenise. Se stricase.

Un trecător, care se oprise încîntat că avea prilejul să asiste la un spectacol gratuit, văzîndu-se adînc înșelat în așteptările lui, a stăruit să vină la fața locului portarul. Voia omul, cu tot dinadinsul, să privească un război plătit de altul: ținea neapărat să vadă sînge. Însă soldatul care băgase moneda s-a lăsat păgubaș, renunțînd la toată comedia.

Deși era ziarist, adică un om care în virtutea meseriei sale nu crede în minuni, cercetînd mai atent panorama, i s-a părut că franțujii și nemții se uitau unii la alții cu multă prietenie.

— Lăsați! — a spus el serios. — La urma urmei, tot trebuia să se întîmple odată și asta, nu-i așa?

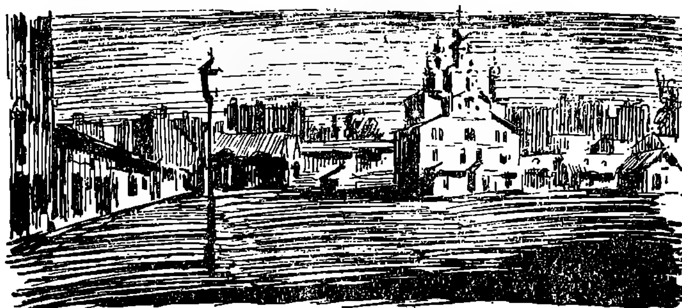
Apoi și-a luat rămas bun de la celălalt și a plecat.

I

Stadtrat-ul pături ziarul și sună.

În ușă se ivi un odăiaș.

— Uite ce e, — îi spuse Stadtrat-ul, — vezi ziarul ăsta? Ziarul ăsta — auzi?... — să nu te mai prind că mi-l aduci altă dată!

CAPITOLUL DESPRE ANUL UNA MIE NOUĂ SUTE OPTSPREZECE

DRUMUL

Bătrîna cățea turbată care, în nebunia ei, ajunsese să se sfîșie singură cu dinții, se prăbușise la pămînt, trăgînd să moară. Cățeaua începu să-și lingă, cu limba uscată, rănile de pe coapse și, cu botul plin de sînge, încercă să-și vîre la loc măruntaiele ce se revărsau afară din pîntecele sfîșiat.

In jurul ei, se ridica fum de tămîie, zvonișorii cădelnițelor îi sunau deasupra capului, pateri slugarnici, preoți și cardinali pășeau solemni, rabini bogoniseau vrăjile lor milenare și glasuri îngerești împînzeau văzduhul nemișcat:

> pace pe pămînt
> și între oameni bună învoire...

Iar cățeaua scheuna, zbătîndu-se în durerile morții; și ochii ei împăienjeniți erau plini de lacrimi tulburi.

Așa întîmpinară oamenii pacea.

Deși așteptată de ei clipă de clipă, zi și noapte, atît treji cît și în somn, pacea sosise pe neașteptate. Pacea adusese cu ea tot ce putea aduce, după Anvers, Marna, Champagne, după Triest, Carpați și Mlaștinile Ma-

zuriene. Şi era tot atît de blîndă ca şi Verdunul, şi tot atît de mărinimoasă ca Brest-Litovskul.

Cu ea se încheia o epocă şi începea alta. Se desprindeau şi ultimele file din calendarul pe care îl capsase împuşcătura de la Sarajevo şi se apropia ceasul despărţirii, vremea bunului rămas.

Pentru Andrei, ceasul acesta sosise puţin mai înainte: atunci cînd fusese înştiinţat că se putea întoarce în patrie. Amar era ceasul ăsta şi plin de melancolie, aşa cum vîntul, ce vine din stepă, e îmbălsămat cu miros de pelin. Şi totuşi ceasul ăsta ascundea într-însul o imperceptibilă prospeţime, aşa cum vîntul arzător din stepă poartă în sine boarea răcoroasă şi tulburătoare a mării.

De ce nu se cade oare să pomeneşti ceva despre sentimentele duioase şi naive, ca un gîngurit de copil? Cine a interzis oare suspinele gingaşe, florile de nu-mă-uita şi sărutările curate şi pline de dragoste? Cine îndrăzneşte să afirme că sensibilitatea ar fi mai indecentă decît cruzimea, dat fiind că am avut mai rar prilejul să auzim şoaptele îndrăgostiţilor, decît gemetele celor loviţi de moarte?...

Marie îşi lua rămas bun de la Andrei.

Stăteau îmbrăţişaţi în odaia care, dintr-o închisoare, cum fusese la început, ajunsese să însemne, pentru ei, libertatea. Şi gîndul că vor trebui s-o părăsească pe veci era tot atît de chinuitor pentru ei, ca şi gîndul despărţirii.

Priveau în neştire toate obiectele acelea familiare, pe care se obişnuiseră să le vadă mereu şi care, acum, se topeau sub ochii lor, într-un hău nesfîrşit, ca şi viitorul ce li se deschidea în faţă.

Şi, ca să alunge gîndul ăsta înspăimîntător, bîiguiau într-una cuvinte fără nici o noimă:

— Sînt convinsă că ne vom mai întîlni!

— Te mai îndoieşti, Marie? Nu vezi, lucrurile merg din ce în ce mai bine.

— Nu, n-am nici cea mai mică îndoială, Andrei.

— Sînt sigur, Marie. Absolut sigur.

Apoi, obrajii lor dogoritori se lipeau, degetele res-

firau părul încîlcit și odaia liniștită îngîna, parcă, răsuflările lor domoale, ce se împleteau.

— Să-mi scrii de pe drum!

— Neapărat! Iți scriu neapărat!

— Și cum ajungi!

— Și cum ajung!

Jos, sub fereastra deschisă, un havuz vechi, înverzit și măcinat de apă și de vreme, își repezea spre cer lancia sclipitoare. Clipocitul cadențat și trist al apei se împrăștia, chinuitor de monoton, pînă în cele mai depărtate unghere ale pieții.

— Cum te-ai instalat, vin și eu.

— De instalat, Marie, mă instalez eu repede. Foarte repede.

— Tu, ce crezi? O să mai dureze o jumătate de an? Sau mai mult...

— Ce spui tu, Marie?... Cel mult, două luni...

— Atunci, pot să mă pregătesc, ca să fiu gata peste două luni?

— Ba nu. Să fii gata în orice moment. Curînd, curînd, o să se aranjeze lucrurile. Am să-ți trimit o telegramă.

— O telegramă?

— Păi, cum?

— Să știi c-am să fiu gata oricînd!...

Și iar rămîneau tăcuți, cu ochii în gol, în timp ce obiectele, atît de familiare, din odaie se topeau, ca într-un hău fără fund, și mîinile lor pipăiau în neștire florile risipite pe divan.

Deodată, Marie se sculă în picioare, se întoarse spre Andrei, îi luă capul în palme și-i spuse numai atît:

— Plec!

Andrei se întinse spre ea, o apucă în brațe și dădu să se ridice, dar cum n-o cuprinsese bine, Marie căzu peste el. Rămaseră așa, cîteva minute, nemișcați — Marie ținîndu-i capul în palme, iar Andrei cu mîinile-i mari încleștate pe trupul ei arcuit.

În cele din urmă, Andrei își desfăcu mîinile, își desprinse capul din palmele ei și i se uită drept în ochi. Ea parcă nici nu-l vedea.

— Marie, poate că... poate că ar fi mai bine să nu plec?... Să rămîn cu tine? — spuse Andrei, cu un glas sugrumat.

Marie se smuci deodată înapoi, atît de brusc de parcă ar fi vrut să-l trezească din somn. O clipă, în ochii ei scăpără un licăr de teamă şi de bucurie.

— Andrei! — aproape că strigă. — Aştepţi doar de atîta vreme clipa asta!

— Da. Şi încă de cînd! Dar să te părăsesc pe tine, Marie...

— Cum aşa, să mă părăseşti? — îi tăie ea vorba. — Doar o să ne vedem iar, în curînd...

— Fireşte că da. Spun prostii! — îngăimă el repede şi începu să se foiască prin cameră, de parcă şi-ar fi adus deodată aminte că trebuia să plece de urgenţă undeva.

— Sigur că spun prostii. Am avut o clipă de slăbiciune. Înţelegi, mi s-a părut, nu ştiu cum, că noi amîndoi... că niciodată...

Şi se uită la Marie.

Îşi ţinea pleoapele strînse tare şi, între gene, i se însăilase parcă un fir lucios de cositor.

Andrei se repezi la ea:

— Marie!

O luă în braţe, o ridică, o aşeză pe divan şi se întinse lîngă ea. Dădu s-o sărute, dar, în aceeaşi clipă îşi lăsă capul să-i cadă peste faţa ei şi lacrimile nestăvilite, ce le scăldau obrajii, li se amestecară.

Florile strivite căzură de pe divan; petalele scuturate lunecară domol, după ele, pe podea.

Paul Hennig intră în odaie, mai gălăgios ca de obicei. Glasul lui detună şi mai puternic ca în celelalte zile.

— Ce să-ţi spun, Andreas, n-am mai pomenit un om aşa statornic ca dumneata. Ei, dar ce să-i faci? Nimic nu-i veşnic, oricît de perfectă ar fi lumea asta a noastră. Ducă-se naibii de o mie de ori... Ştii cum

se spune la noi: *„Andere Städtchen, andere Mädchen!"* [1]) Iţi găseşti dumneata alta!

— Lasă, te rog, asta, Herr Hennig...

— Păi da, de vreme ce părerile noastre politice se cam bat cap în cap, e la mintea cocoşului că nici în privinţa femeilor n-o să ne înţelegem. Ha-ha-ha! Să ştii, Andreas: îmi pare rău că pleci. Pe cine am să-l mai bat la cap acum? Şi unde mai pui că lumea dă din ce în ce mai multe semne de nelinişte.

— Parcă spuneai că lucrurile merg tot în spre bine?

— Andreas, Andreas! Intîi şi întîi, dat fiindcă pleci, nu mai am de ce să-ţi ascund că... Ei da, că, într-o oarecare măsură, sînt de acord cu părerile dumitale. Al doilea, văd că...

Hennig oftă şi se plesni peste coapse.

— Să vorbim deschis! Patriotismul nostru este ceva artificial. Dracu' să-l ia! Da' ce-i al lui, i-al lui: impune. Insă...

— Pe mine mă scîrbeşte.

— Dragostea de popor...

— Nu dragostea de popor mă scîrbeşte. Ţi-am spus-o doar de sute de ori. Nu dragostea de popor, ci ura faţă de străini.

— Asta n-am s-o înţeleg niciodată. Insă, de respectat, respect punctul dumitale de vedere, cu toate că nu-i de loc practic. Ai să te convingi şi dumneata, că a urî pe cineva e una din necesităţile existenţei omeneşti. Pe dumneata, Andreas, te stimez, să ştii, te stimez! Ţi-ai strîns lucrurile? Cum, ăsta-i tot avutul dumitale? Ha-ha-ha! Eşti ca un şoarece de biserică, Andreas. Aşa-i?

— Da. Sînt gata.

Paul Hennig oftă.

— Nu-mi place să petrec pe cineva care pleacă. Mai mult îmi place, cînd e să întîmpin pe cineva.

Deodată se întoarse şi urlă atît de tare, încît carafa de apă de pe masă începu să tremure:

---

[1]) Alte orăşele, alte fete (proverb german). (N. trad.)

— Cînd odaia asta o să rămînă pustie, unde dracu' am să mă mai duc să discut politică? Uite, simt de pe acum că mă furnică în spate.

Paul Hennig stătu o clipă pe gînduri, parcă bătînd tactul unei muzici, cu piciorul, apoi scoase un ziar din buzunar:

— Tocmai acum, cînd vremurile încep să fie din ce în ce mai agitate... Înainte nu era așa, era cu totul altă situație. Înainte, spuneam: sîntem germani. Trebuie să rezistăm și vom rezista. Asta, însă, era înainte. Acum, am început să scîncim.

— Sînt doi ani și mai bine de cînd îți tot spun asta.

— Aiureli, Andreas! Văd că și dumneata ești tot așa de miop ca și mine. Dumneata susții că... Da' mai bine, stai să-ți citesc ceva.

Herr Hennig despături ziarul și-și trase scaunul mai aproape de lampă.

— Am să-ți citesc un anunț. Cel mai ieftin anunț: 30 de pfennigi rîndul de nonpareil [1]), cum spun tipografii. Ascultă și dumneata:

„Soldat german, familie bună, invalid de război (fără un picior), părăsit din cauza asta de logodnică, caută o tovarășă de viață cu aceeași invaliditate. Doamnele și domnișoarele cărora le lipsește un picior, ori au vreun beteșug la membrele inferioare, însă bune la inimă și cu caracter frumos, sînt stăruitor rugate să arate compătimire unui om cu suflet nobil și zdrobit de durere într-un trup schilodit și să se adreseze cu toată încrederea, menționînd situația familială și starea sănătății, sub E. 8155 la mica publicitate a ziarului „Gazeta de dimineață a Bischoffsbergului."

Herr Hennig făcu o pauză solemnă, se ridică, întinse mîna în care ținea gazeta și începu să scuture foile, cuprins de o fervoare plină de măreție:

— Acest grandios eveniment mondial a dat, într-adevăr, naștere celor mai variate forme ale vieții noi. Ostașul mutilat, logodnica perfidă, șchioapa ne-

---

[1]) *Nonpareil* — denumirea unor caractere tipografice foarte mici (N. trad.).

cunoscută, căreia îi va fi hărăzit să aline suferințele nenorocitului şi să-l ajute să uite cruzimea celeilalte, care l-a trădat. Ce material nesecat pentru un dramaturg de talent!

Herr Hennig rămase o clipă locului, ca încremenit, cu gazeta desfăcută deasupra capului.

— Astea-s lucruri fără importanță, Herr Hennig! — îi replică Andrei.

— Drept să-ți spun, Andreas, pe mine, asta m-a mişcat. Sînt un om de inimă și orice sentiment delicat mă înduioşează. Nu ți-am mărturisit niciodată pînă acum, dar uite, vezi dumneata, nu mai pot să-l uit pe monsieur Percy. Omul ăsta, care cînta tot timpul la acordeon și nu făcea nici un rău nimănui. Şi, totuși, l-au ridicat și l-au închis în cetățuie. Ei, uite, asta m-a răscolit grozav. Politica, ei da, sigur, îmi dau seama foarte bine ce înseamnă. Însă, în afară de politică, mai există şi omenia. Sînt lucruri pe care omenește le poți face, și altele, pe care nu le poți face. Acum am început să scîncim, adică am început să ne dăm seama că sînt lucruri, pe care, omeneşte vorbind, nu se poate să le facem...

Andrei se apropie de Hennig şi îl apucă de mînă.

— A venit timpul să plec. La revedere, Herr Hennig! Îți mulțumesc pentru tot. Şi mie îmi pare rău că mă despart de dumneata.

Îl trase pe Hennig la fereastră și rămaseră amîndoi tăcuți, privind piața.

— Patru ani aici, doi dincolo, alți trei, cine ştie unde aiurea. Asta-i viața. În orice moment ni se pare că abia atunci începem să trăim cu adevărat, că tot timpul e înaintea noastră, că mai avem un singur hop de trecut ca să atingem un țel oarecare. Dar cînd ne uităm înapoi, ne dăm seama că am început de mult să coborîm povîrnişul şi că am şi ajuns la poalele dealului. Să nu te superi, de ce-am să-ți spun acum, Herr Hennig, însă vezi dumneata, aici în închisoarea asta, am simțit că trăiesc cu adevărat. Mă despart acum de cineva la care țin foarte mult.

— Ştiu, Andreas. Şi-ţi doresc să vă întîlniţi iarăşi. La revedere!

Herr Hennig înghiţi deodată în sec, se întoarse cu faţa la perete şi începu să tuşească.

— Ble-blestemata... asta de tuse şi... de răguşeală... Tu-hu-tu-hu... Aseară, la cor, cînd să iau pe mi de sus, m-am poticnit. Tu-hu-tu-hu...

Andrei se apropie de masă, îşi puse pălăria pe cap, îşi luă rucsacul în spinare şi geamantanul în mînă şi-şi roti ochii prin odaie. Jos pe podea, lîngă divan, zăceau aruncate florile, vestejite şi călcate în picioare. Andrei se aplecă repede, culese una din ele şi o puse în buzunar.

— De la ea? — întrebă Herr Hennig.

— Da, de la ea! — răspunse Andrei. — S-auzim de bine, Herr Hennig!

Undeva, într-un orăşel polonez de la graniţa rusească, pe care războiul o suprimase, se forma un eşalon de prizonieri bolnavi şi răniţi. Toţi oamenii inapţi pentru muncă erau scoşi din lagăre şi lazarete şi mînaţi într-acolo, încet, încet, aşa cum ar fi fost mînate nişte cirezi de vite ostenite.

Zilele treceau mohorîte şi nesfîrşit de lungi. Oamenii se săturaseră de şuieratul locomotivelor, de zăngănitul molcom de fiare, ce se auzea tot timpul pe linii, şi de aşteptarea prin gări. Ce poate fi mai trist decît vagoanele de marfă, detaşate de la o garnitură şi surghiunite undeva, pe o linie de garaj, ca într-un fundac? Locomotive antediluviene, înnegrite de funingine, le cărau, cît era ziulica de mare, peste macazuri, mutîndu-le dintr-un loc într-altul, cuplîndu-le şi decuplîndu-le, sub privirile a sute de ochi, ce urmăreau nepăsători vagoanele, de parc-ar fi fost nişte morişte de vînt, ca acelea de pe crestele acoperişurilor.

Cîteodată, destul de rar, sosirea cîte unui grup nou de prizonieri le mai alunga plictiseala. La început,

cei veniţi mai dinainte stăteau şi-i descoseau îndelung; pe urmă, începeau să-i ia peste picior:

— Ei, da' grăbit mai eşti, vere! Nu cumva ai avea poftă, să-ţi aducă Roseia la nas? Mai aşteaptă, vericule! Pînă una alta, stai aici o bucată de vreme, ca să aibă păduchii leşeşti ce mînca. Apoi, om vedea ce-o mai fi. De unde ştii, că, pînă să ajungi în Roseia, nu dai ortul popii?

— Păi, cum s-ar zice, nene, nimerişi în lagăr, ca la cumetrie. Vorba ceea: nici nu apucaşi bine să strănuţi şi hop, te pomenişi în ţarc, la nemţi. Acu' că sîntem pe picior de ducă — aşteaptă, de!

— Da' tu cum nimerişi aici? Ai venit pe un afet de tun? Sau cum?

— M-au înhăţat, frăţioare, atunci, cînd te-nhăţară şi pe tine.

— Roseia-i departe, măi frate... Mai va, pînă s-ajungi acolo. Acilea, peste tot, e stăpînire nemţească. Leşii îs şi ei acuma sub nemţi.

— Păcătos loc! Parcă-i un maidan. Iacă, îs trei săptămîni, decînd tot stăm aici şi nu se simte nimic, nici o mişcare.

Încetul cu încetul, oamenii începeau să se resemneze şi să se obişnuiască unii cu alţii şi aşteptau sosirea altor loturi.

De două ori pe săptămînă poposeau acolo convoaie de polonezi şi de evrei, rupţi şi murdari, mînate dinspre răsărit. Jur împrejurul lor, se încrucişau baionetele escortei, ca nişte zăbrele prin care se zăreau priviri rătăcite şi fălci ce se mişcau într-una, de parcă ar fi rumegat tutun.

— Bieţii oameni! Îs pămîntii la faţă, de atîta canon. Au început să miroasă a hoit.

— Apoi ăştia-s ca şi morţi, frăţioare. Îi duce hăt, departe, tocmai la Rhin, să sape în minele de cărbuni. Acolo-s nişte mine tare adînci. Cam la vreo douăzeci de verste sub pămînt. Îţi trebuie o zi întreagă numai să cobori. Şi-i un zăduf prin părţile alea de la Rhin, de se coace oul. Păi, cum să fie altfel, cînd, vezi tu, cărbunele arde într-una mocnit.

— Au fost și de-ai noștri, pe care i-au trimis acolo și nu li se mai știe de urmă.

— S-au prăpădit! Cine intră acolo, viu nu mai iese. Se face scrum.

— Ce tot îmi torni la gogoși, măi vericule? Că doar am fost și eu în mină. Nu-i de loc așa cum spui tu.

— Unde ai fost? Unde, mă rog? Oi fi fost la noi, în minele de la Don. Păi, măi frate, eu îți vorbesc de alea de la Rhin. Franțujii le-au suflat nemților minele și, fără ele, nemții-s topiți. De-aia, s-au și apucat să sape minele de la Rhin. Și, cum nu se îndură de ai lor, trimit mereu acolo tot felul de proletari, chiar și de-ai noștri, numai să n-aibă vreun beteșug. Crede-mă, frățioare: așa e, cum îți spun eu.

Oamenii mînați de nemți dinspre răsărit, dîrdîiau, ca scuturați de friguri. Se uitau cu jind la prizonierii care mîncau sfeclă fiartă, înghițind în sec cînd înghițeau ei, și lingîndu-și buzele uscate. Pe ei însă, nu-i țineau mult în gări; îi porneau mai departe spre apus.

În lotul de prizonieri care sosi în ziua cînd trebuia să plece eșalonul, se afla și Andrei, împreună cu Feodor Lependin.

Andrei și alți trei prizonieri civili, care veniseră odată cu el, fură primiți cu rezervă.

În schimb, Lependin se simți imediat în largul lui, începu să umble încolo și încoace printre invalizi, ba chiar descoperi și pe unul de prin părțile lui.

— Pe noi să ne țină? Tocmai pe noi? — striga el, scîrțîindu-și tîrna și bocănind cu mînerele de lemn. — Acuși, acuși, ne face vînt. Ține minte vorba mea!

— Ți-or face vînt, să scape de fleanca ta. Noi însă, uite, se împlinește o lună, decînd tot mucezim aici.

— Ține minte vorba mea. Acuși plecăm, auzi? Acuși. S-a mîntuit, frățioare, s-a mîntuit cu toate chinurile noastre. Ce-a fost a trecut. Acum, ne întoarcem acasă. Pămînt avem berechet. Pe ăsta-l vrei? Poftim, ia-l. Fie că vrei luncă, fie că vrei pădure ori țelină de arat, și la fiecare, atîta cît are nevoie, după

dreptate. Munceşte, chiverniseşte-te, bucură-te de viaţă. Iacă aşa, frăţioare.

— Da' la ce-ţi trebuie ţie pămînt, aşa olog cum eşti ?

— Iaca prostul ! Auzi colea întrebare : la ce-mi trebuie pămînt ? Tu ce eşti ? Ţăran sau meşteşugar ?

— Păi, noi sîntem de fel de la Penza.

— Aha ! Mocofane ! Se vede cît de colo de unde eşti. Ce, nu cumva te împotriveşti ca tot ţăranul să-şi aibă acum pămîntu' lui ?

— Da' cu ce-ai să-l ari, mă, dacă n-ai picioare ? Cu noada ?

— Iaca prostul ! Ce nevoie am eu să ar ?

Lependin îl trase de mînecă pe consăteanul lui :

— Ia spune-i tu mocofanului cum e la noi, la Sanşino, la Ruci. Hai, spune-i !

— Noi sîntem din Semidol, — începu acesta. — La noi, îs mai mult poame, livezi. Avem şi grădini de zarzavat. Pămînt de arat însă-i puţin de tot...

— Olio ! — Şi Lependin se apucă cu mîinile de cap. — Olio, frati-miu ! Ce pometuri îs pe la noi ! Păduri întregi de vişini. Da' prunele ? Munţi de prune, că nici porcii nu mai vor să se atingă de ele. Şi straturile de căpşuni, măi, vericule ! Nişte straturi roşii — roşii, de atîta belşug de căpşuni, da' ce căpşuni : uite, aşa, cît pumnul de mari. Avem de toate soiurile : şi Vihtoria şi dintr-alea timpurii. Pfiu-u-u ! Merele, nici nu mai vorbesc ! Ne ghiftuim cu mere toată iarna şi mai punem şi la murat, mai şi uscăm din ele. Un noian de mere, de zici că n-o să le mai isprăvim niciodată. La noi, la Semidol, în piaţă, te-apucă groaza numai cînd le vezi, şi te întrebi : ce dracu' or fi făcînd oamenii cu atîta pomet ?

— Oho, şi ce mere ! — se înfierbîntă şi consăteanul lui. — Şi nu aşa, ca oricare ! Iaca, să zicem c-ai lovit puţin un măr de-al nostru. E drept, se pătează el o lecuţă, da' mai că nu se vede. Îl pui pe poliţa de sub icoane şi ai să vezi că, aşa pătat cum e, o să treacă iarna.

— Şi cum, nu putrezeşte ? — întrebă un flăcău cu ochi de broscoi.

— Să putrezească ? Ferit-a sfîntul ! Nici pomeneală de aşa ceva ! — spuse Lependin, care luase avînt. — Merele noastre parcă-s de fier. Nu le pasă de nimic. Da', să vezi, cîte soiuri de mere cresc pe la noi. Fel şi fel : Alexandru, transparente, borovinca, aport.

— Da' pere *pergamute* aveţi ?

— Cine să mănînce *pergamute* la noi ? Pergamutele-s la noi ca sfecla : le amestecăm în mîncarea porcilor.

— Ei, bine ar fi, fîrtate, să ne amestece şi nouă niscai *pergamute* în fiertura din cazan ! — spuse cineva, rîzînd.

— Ţi-ai găsit !

Flăcăiaşul suspină cu tristeţe.

— La noi, e stepă şi-i arşiţă. Toate se usucă.

— Căldura, dacă nu-i prea mare, e bună şi ea la ceva ! — răspunse cel din Semidol.

— Lasă frăţioare, nu mai fi amărît. Vino la noi şi ţi-i face o grădină ! — îl mîngîie Lependin. — Pămînt e berechet. Îţi iei cît îţi trebuie. Nu-ţi place — pleci. Îţi place — sădeşti şi tu acolo, ce ţi-o trăsni prin cap. Iaca eu, de pildă, am ologit. Războiul, bată-l pacostea ! Da' mă pricep la zarzavaturi. Adevărat, i-o muncă tare migăloasă. Pînă şi femeile abia dacă o pot face. Pentru mine, însă, i-o jucărie. Eu pot să-mi bag mîna în pămînt pîn-la cot, fără să mă-ndoi din şale. Ca să vezi, ce baftă pe capul meu !

— Vesel flăcăul !

— Da' ce-ai vrea ? Să plîng ? Că doar ne-ntoarcem acasă şi-om avea şi noi parte să trăim de-acu' încolo cum ne place. Ţăranii-s acuma slobozi.

— Da' ceilalţi, care veniră cu voi, ce-s ? Golani ?

— Civili.

— Domni ?

— Cum să-ţi spun ? — Şi Lependin se opri o clipă, să chibzuiască. — E drept, îs oameni cu carte, asta da ; să ştii, însă, că-s tare de treabă.

— Se zice că, acu', la noi, n-ar mai fi de-alde ăştia...

— Nu că n-ar fi, numai că nu mai au de împărţit cu ţăranii.

— A-şa-a-a!

Lependin le adusese noroc. Pe seară, se formă eşalonul şi începu îmbarcarea în vagoane.

Lîngă Andrei se aşeză un uriaş bărbos, cu o sarică de oaie şi cu căciulă. Era un om mătăhălos şi, dat fiind îmbrăcămintea lui ciudată, părea rătăcit printre bluzele şi şepcile uzate. Chica şi barba lui uriaşă, bătînd în castaniu, erau cîrlionţate, ca strunjiturile de brad. Sub hălăciuga asta de păr, faţa lui părea cît un pumn iar ochişorii negri, aprinşi de febră, erau acoperiţi pe jumătate de nişte pleoape străvezii. Înalt ca un zdrahon şi cu umerii largi uşor încovoiaţi, omul abia îşi urnea picioarele; îndată ce se urcă în vagon, se şi întinse pe o bancă, punîndu-şi sarica sub cap, iar căciula sub sarică.

— Da' ce ai omule? N-ăi fi cumva bolnav? — îl întrebă Lependin, care, după ce toată lumea îşi găsi un loc, începuse să salte prin vagon, ca să-şi cunoască vecinii şi să intre în vorbă cu ei.

Mujicul răsuflă adînc şi arătă cu degetul pieptul scofîlcit, care, umflîndu-se, începu să hîrîie, ca nişte foale sparte.

— Aha! — rosti Lependin. — Înţeleg! Ai ceva la plămîni...

— Scuip sînge! — chiţcăi mujicul, cu un glas subţirel, cu totul nepotrivit cu statura şi umerii lui de uriaş şi cu barba crescută sălbatic.

— Nu-i ni-mi-ca! — răspunse Lependin cu nepăsare. — Astea-s urmele lagărului. Să vezi, dac-o să ajungi acasă, o să-ţi treacă repede. Da cum de nimerişi aici?

— M-au luat la lucru, la plute.

— De unde te-au luat?

— De la noi de acasă, de lîngă Minsk. Am acolo gospodăria mea.

— Doamne sfinte! Auzi, pîrdalnicii! Să ia ei omul de la gospodăria lui!

Mujicul tuşi încetişor, cu gura închisă, apoi îşi coborî pleoapele, nişte pleoape subţiri, ca ale găinilor.

— Are nevoie de linişte! — spuse Andrei.

— Păi da, că îi şi place liniştea! — spuse cineva, în batjocură.

Mujicul se răsuci, îşi potrivi sarica sub cap şi, iarăşi, tuşi încetişor, de cîteva ori.

În spatele soldaţilor strînşi în jurul lui Lependin, Andrei zări un chip, cu umerii obrajilor proeminenţi, ce părea săpat în piatră. O dungă verticală, precisă, îi brăzda fruntea la mijloc:

— S-a tocmit să lucreze la nemţi, ca să aibă omul linişte. Da' vezi că nemţii nu i-au plătit nici măcar un ban şi asta-l roade pe el acum.

Mujicul spuse, fără să deschidă ochii:

— Mi-au risipit toată gospodăria. Cum o să mi-o mai întemeiez eu acuma iar?

— Apoi şi sufletul din tine ţi l-ai vinde diavolului, de dragul gospodăriei!

Lependin îşi făcu loc printre soldaţi.

— Ia lăsaţi-mă, fraţilor, să-l văd şi eu! Care-i ăla de huleşte gospodăria? Păi bine măi nene, de ăştia îmi eşti? Cum te văd eu pari a fi meşteşugar. Ia spune-mi, drăguţule, cum te rabdă inima să vorbeşti aşa de munca pămîntului?

Cel cu pometii ieşiţi în afară se uită la Lependin, mijind ochii, si-şi frecă mîinile:

— Şi de ce, mă rog matale, să nu vorbesc?

— Da' cum să nu-l doară după gospodăria lui? Păi, poate trăi mujicul fără să gospodărească?

— Ai răbdare, ce te repezi aşa? Ascultă întîi ce vreau să spun! Chestiunea asta cu gospodăria ţărănească poate fi privită în mai multe feluri. În Rusia, ţăranul a răfuit socoteala asta odată pentru totdeauna. A muncit, decînd lumea, pentru boier, pînă cînd a înţeles că, de vreme ce el e acela care munceşte pămîntul, tot el, şi numai el, trebuie să-l şi stăpînească. Şi-atunci a luat pămîntul boieresc şi l-a adăugit la al lui, şi aşa toată gospodăria a ajuns ţărănească. Ei, uite, vezi, pentru o treabă ca asta, zic şi eu că face să-ţi dai osteneală.

— Drept ai grăit ! — întări un glas din spate.

Toată lumea din jur tăcea. Soldaţii se uitau cu neîncredere la cel cu umerii obrajilor proeminenţi. Se vedea bine că omul ăsta dîrz, cioplit ca din piatră, îmbrăcat cu surtuc, şi cu şapca mică dată pe ceafă, era străin printre ei. Nimeni nu băgase de seamă cu ce lot venise şi cînd fusese trecut în eşalon. Însă omul cu pometii ieşiţi în afară se uita, mijind ochii, peste capetele soldaţilor, în timp ce dunga verticală, precisă, ce-i brăzda fruntea, cînd se scurta, cînd se lungea, ca o riglă de calcul care se poate întinde şi strînge.

— Gospodăria merită să te osteneşti pentru ea, numai cînd ştii că asta e spre folosul întregii ţărănimi. Dar dacă-i vorba ca să-i strice, apoi de aşa ceva n-are nevoie ţărănimea. Ei da, fireşte, sîntem oameni şi ni-e milă de mujicul ăsta. Nu de alta, da' fiindcă-i bolnav, are oftică. Şi, totuşi, nu se poate să nu-ţi fie ciudă pe el. S-a tocmit la nemţi de bunăvoie, ca să încropească ceva gologani şi să-şi dreagă ghetele scîlciate. Apoi, la noi, în Rusia, ghete scîlciate se dau acu' de pomană şi-s cîte vrei, să ajungă la toată lumea. Şi el ce face ? În loc să meargă acolo unde oamenii au început să trăiască o viaţă nouă, găseşte cu cale să robească, nesilit de nimeni, numai ca să pună cîteva parale de o parte. Nu vrea de loc să creadă că, la noi, acu' se împarte pămîntul pe degeaba.

— Pe degeaba ? — exclamă cineva cu neîncredere.
— Cum îţi mai merge gura, vericule !

— Da' ce, tu n-ai auzit ?

— De auzit, am auzit. Însă tu prea le împarţi pe toate, măi, guralivule ! Ai fost cumva pe acolo şi-ai văzut cu ochii tăi ?

Cel cu pometii ieşiţi în afară făcu semn cu ochiul şi îşi frecă mîinile.

— Ei şi, ce-are a face de-am fost sau nu acolo ? Vorba e că mai ştiu şi eu cîte ceva...

Soldaţii, strînşi roată în jurul lui, alcătuiau un zid de umeri, piepturi şi braţe, şi zeci de ochi îi urmăreau privirea jucăuşă. Străinul începu deodată să rîdă.

— Ştiţi cum îl cheamă pe mujicul ăsta : Kisel [1]) — moş Kisel. Am pus eu mîna pe el şi am văzut că-i fleaşcă, zău !

Bolnavul se foi şi-şi potrivi sarica sub cap.

Unul dintre soldaţi rîse.

— Degeaba îl căinaţi voi, măi băieţi. Mila n-ajută la nimic. Acum, nu-i timp de aşa ceva. Şi vouă iar trebui să vă plîngă cineva de milă. Unu-i bolnav, altul n-are o mînă, sau un picior. Dacă-i aşa, atunci să ne fie mai degrabă milă de suferinţele noastre.

Soldatul din Semidol i-o tăie scurt :

— Măi, omule, nu căta să ne duci cu vorba, că doar nu sîntem copii. Spune mai bine ce ştii : cum e acu' în Roseia.

— Cum e în Rusia ? Sigur... De ce nu ?

Străinul cu pometii ieşiţi în afară dădu din cap şi rosti molcom :

— Atunci, haidem dincolo ! Parcă-i mai mult loc.

Se desprinse din mijlocul oamenilor ce se îmbulziseră în jurul lui şi se îndreptă uşurel şi sprinten spre un colţ al vagonului, unde nu era nimeni. Clătinîndu-se pe picioare, schilozi şi cu umerii colţuroşi, prizonierii se repeziră după el, lovindu-se de bănci şi de pereţi.

Lependin rămase nemişcat în tîrna lui.

Moş Kisel crăpă pleoapele, privi cu ochişorii lui aprinşi de febră întîi la Andrei, apoi la Lependin, şi tuşi.

— O fi adevărat ce se aude ? — întrebă el cu un glas scăzut. — Cică, la noi, îs cu chimirul plin.

— Aşa e ! — răspunse Andrei. — Banii s-au ieftinit acum.

Moş Kisel îşi trecu degetele subţiri peste sarica de oaie şi închise iar ochii.

Lependin trînti odată cu proptelele de lemn în podea, se săltă în mîini şi spuse mînios :

— Da, da, pe sarica asta capeţi un miar, aşa, cu ochii închişi.

Îşi făcu vînt, se întoarse şi, bocănind tare cu prop-

---

[1]) *Kisel* — chisăliţă. (N. trad.)

telele de lemn în podeaua vagonului, o porni spre soldații care stăteau tăcuți în colț.

Cît vedeai cu ochii, cîmpul era înțesat de oameni și de boccele. Un zumzet înăbușit stăruia greoi deasupra gării. Trenurile înaintau încet, încet, parcă pe dibuite, zăbovind mult în dreptul macazurilor, ca și cum ar fi încercat șinele, ca niște oameni care ar fi mers pe un drum desfundat. Fumul subțire și usturător al focurilor aprinse lîngă linii se învălătucea în aer, peste capetele mulțimii.

Lagărul se afla într-o pădurice de pini. Într-un loc, unde sîrma gimpată, cu care era împrejmuit, fusese tăiată și înfășurată pe pari, se plimbau soldați cu papuci de lemn în picioare, care sunau, lovind pămîntul, ca niște balercuțe goale.

Printre cocioabele și maghernițele evreiești din tîrgușor, se foiau încolo și-ncoace, ca niște mărgele de argint viu, niște siluete mărunțele, cînd risipindu-se, cînd adunîndu-se ciopor, cap la cap și umăr lîngă umăr.

— Vrei s-o pornești spre miazăzi ? Iaca, eu nu te-aș sfătui de loc.

— Da' de ce ? De ce ? Acolo-i o mină de aur — o mină de aur, dacă-ți spun !

— Și cam ce-ar merge acolo ?

— Zaharină Falberg.

— Fugi de aici ! La Moscova, da. Acolo merge zaharina.

— Îl vezi, uite, ăsta-i un om din Kiev — în carne și oase.

— Mă crezi ? Mă crezi sau nu ? Îți spun, pe cuvînt de cinste, că la Moscova, în două zile poți să faci o afacere.

— Ei da, dar mai pune la socoteală și drumul.

— Drumul, drumul ! Ce tot dai zor cu drumul ? Acuma-i peste tot la fel. Poți să mă crezi : am făcut peste patruzeci de mii de verste.

— Și, pe lîngă asta, mai este și riscul.

— Toată lumea riscă, la Moscova.

— Dumneata unde te duci ?

— La Varşovia.

— Acolo, cum stă ostmarca [1]) ?

În nişte tranşee părăsite, năpădite de buruieni, se adăposteau, cu copii, cu bătrîni, cu ligheane cositorite şi cu oale hîrbuite cu tot, nişte oameni care păreau să fie ţigani.

Într-un bordei ţipa o femeie în chinurile facerii, sub o telegă şontoroagă aiura un bolnav de tifos, în timp ce, deasupra lui, se jucau în paie nişte fetiţe de vreo doi anişori, cu feţişoarele mînjite.

O femeie zdrenţăroasă, aproape despuiată, cu sînii veştezi atîrnîndu-i ca nişte burdufuri goale, se despăduchea. Un soldat fără un picior cocea în spuză nişte cartofi, gonind cu un toiag noduros copiii ce-i dădeau tîrcoale.

Oamenii roiau în cete jalnice în jurul focurilor. Pe pămîntul brăzdat de tranşee şi răscolit de exploziile obuzelor — pe pămîntul pîngărit şi întinat — se năşteau, mureau şi iubeau oameni, copleşiţi de tristeţe şi clocotind de ură, oameni care visau o lume nouă, mai curată.

Dinspre răsărit, din ceţele zorilor şi ale amurgului, înaintînd încet, pe dibuite, veneau mereu trenuri ticsite cu prizonieri, ce cătau cu nădejde şi melancolie spre apus, spre casă, spre patrie. Îmbrăcaţi cu bluze ruseşti, care le veneau bine, bucălaţi, mirosind încă a pîine siberiană de la Kerjaci, prizonierii germani, proaspăt sosiţi, se îndreptau grămadă spre barăcile unde urmau să stea în carantină.

Dinspre apus, din celălalt prizonierat, erau mînaţi într-acolo, cu droaia, soldaţi ruşi, sleiţi de puteri, cătînd spre răsărit, unde se aflau patria şi casa lor. Şi pe ei îi îndreptau tot spre barăci, însă spre alte barăci, înconjurate cu un zaplaz înalt, dincolo de barieră.

Trecînd însă peste sîrma ghimpată, peste garduri şi bariere, oamenii se strîngeau laolaltă, se priveau unii pe alţii şi vorbeau despre apusul de unde ve-

---

[1]) *Ostmarca* — monedă emisă de către ocupanţii germani în timpul primului război mondial, cu putere circulatorie pe teritoriile ocupate de ei în răsărit. (N. trad.)

reau, despre răsăritul unde se duceau, despre suferințele, necazurile și nădejdile lor, și vorbele lor pluteau deasupra capetelor, învălătucindu-se, ca fumul ușor al focurilor de tabără.

Andrei tocmai privea, de la fereastra vagonului, pajiștea asta omenească, ce începuse să i se desfășoare sub ochi, cînd simți pe cineva din spate. Se întoarse și îl văzu pe flăcăul cu pomeții ieșiți în afară și cu șepcuța dată pe ceafă. Cuta ce-i brăzda fruntea dispăruse, lăsîndu-i-o netedă. Ochii îi scînteiau voioși și gura își răsfrînsese colțurile într-un zîmbet de mulțumire.

— Vezi, noi l-am făcut să dospească ! — spuse el, arătîndu-i furnicarul omenesc, și-și frecă mîinile.

Avea o înfățișare proaspătă, ca și cum ar fi dormit tun pînă atunci. Își întinse trupul mlădios și mîinile-i osoase pocniră din încheieturi.

— Strașnic mai crește aluatul ăsta ! Ia te uită cum se bășică ! — spuse el, ridicînd din sprîncene. — Bine ar fi, să avem cît mai multe coveți dintr-astea.

Și începu iar să-și frece de zor mîinile, în timp ce-i explica lui Andrei :

— Se înfrățesc noroadele.

Puțin după aceea, Andrei îl văzu în forfota de pe cîmp, vîrîndu-se în cîte un grup de oameni, unde gesticula un timp, ca, pe urmă, să treacă la alt grup, și așa mai departe. Toate capetele se întorceau spre el, unele cu zîmbetul pe buze, altele serioase. Răspîndea în mulțime sămînța unor gînduri fără seamăn, amintind un fir de pai aruncat într-o sticlă cu apă : e destul s-o scuture cineva puțin, ca paiul să se agite în toate părțile, potolindu-se un timp, ca să înceapă iar aceeași mișcare, de parcă l-ar împinge cineva.

Cînd fură întărcuiți în lagăr, moș Kisel se amestecă și el în mulțime. Și aici, fel și fel de știri contradictorii începură să se prăvale peste el, ca pietrele pe un povîrniș, încît moșul alerga de colo, colo pe cîmp, ca o fiară încolțită.

— Să nu-ți închipui, moșule, că acolo viața-i tihnită. Numai ce te pomenești odată că vine gvardia

şi-ţi spune: „Ia adu calu' încoace!" Şi ţăranul, mă-nţelegi, n-are ce face, şi îl dă.

— Acuma, mujicii, la noi, au ajuns să trăiască aşa, ca tîlharii. Nu-i casă unde să nu fie bombe, în coşar îs ascunse mitraliere şi fiecare om umblă cu cuţitul la el. Altminteri, nu-i chip de trăit.

— Nu te lua după palavrele lor. Mie mi s-au prăpădit vitele şi de aia am plecat. Însă viaţa-i îndestulată: ai tot ce-ţi pofteşte inima.

— Păi, dac-ar fi chip de trăit omeneşte, crezi dumneata că ne-am mai fi luat noi lumea-n cap, ca să ne canonim aşa? Da' n-am mai putut îndura!

— Fiecare om e de capul lui. Ce vrea, aia îşi ia. Ascultă-mă pe mine: nu mai sta în cumpănă şi du-te! N-ai să te căieşti!

Nemţii, îmbrăcaţi cu bluze ruseşti, zîmbeau tainic şi spuneau în ruseasca lor stîlcită:

— Rusia pun — Germania pun. Tot pun cînd este cap.

Un bondoc, îndesat la trup, gesticula din cale afară de supărat şi-l ţinea de rău:

— Ce ţi-a venit să pleci de acolo, măi, omule? Zici c-o duceai greu? Ia aminte la ce-ţi spun: s-a mîntuit cu Rusia! Praful s-a ales de ea! Nu mai este! Curînd, n-or mai rămîne acolo decît cîinii, să-i roadă oasele. Nu-i chip să mai învîrteşti nici un fel de afacere.

Un rezervist, cu o înfăţişare impunătoare, îl dojenea:

— Pămîntul a fost dăruit omului de dumnezeu. Dumnezeu a vrut ca dumneata să te naşti pe pămîntul rusesc, aşa că asta ţi-i muma. Şi, oricum te-ar obijdui şi orice pedeapsă ţi-ar da, primeşte-o, că-i de la muma ta. Nu-i păcat mai mare pe lume decît să te lepezi de mumă-ta, la nenorocire...

Se înserase de-a binelea, cînd moş Kisel se întoarse în lagăr, clătinîndu-se pe picioare, de parcă l-ar fi bătut vîntul. Toată noaptea se învîrti pe culcuşul lui de paie, frămîntîndu-se de parcă ar fi aiurat. Dimineaţa, cum făcură ochi prizonierii şi începură să

se foiască pe paturile lor de scînduri, se duse în mijlocul barăcii și rosti cu un glas tărăgănat:

— Fraților... of, fraților! Ascultați-mă, fraților! Sînt un biet om bolnav și, în tot norodul ăsta din jur, fiecare se gîndește numai la el. Uite ce vă rog fraților! Sfătuiți-mă voi: unde să mă duc eu acu'?

Nimeni nu-i răspunse.

Atunci, încovoindu-se încet, încet, puse un genunchi în pămînt, apoi și pe celălalt și rămase așa, îngenunchiat.

— Pentru numele lui Hristos, rogu-vă, fraților, sfătuiți-mă voi, încotro să-mi îndrept pașii?

Lependin tuși, își luneca privirea peste paturi și spuse:

— Tot drumul m-am uitat la tine, măi fîrtate. Și așa, nu mai ai mult de trăit: ce-ți pasă dacă mori aici sau aiurea? Pînă una alta, ai locul tău în tren și poți să te întinzi, cum îți e voia. Da', vezi tu, poate că, în timpul ăsta, sînt oameni care trebuie să se întoarcă acasă și nu se pot urca în vagon din pricina ta.

Moș Kisel întrebă, stînd mai departe în genunchi:

— Nu știu cum, fraților, dar parcă-ți vine mai ușor să mori la tine acasă, pe pămîntul strămoșesc, nu-i așa? Oof, să mori! Ei, ce ziceți, fraților?

Lependin își plimbă iarăși privirea peste paturi. Nimeni nu scoase o vorbă, ca și cum ar fi dormit încă toți.

— Uite ce te sfătuim noi! — spuse Lependin. — Rămîi mai bine aici, fiindcă, în ziua de azi, oriunde s-ar duce omul, nicăieri nu are parte de o moarte ușoară.

Apoi își potrivi tîrna în care stătea, strînse curelele și se duse pe aci încolo.

Moș Kisel mai rămase puțin în genunchi, clătinîndu-se, cu ochii închiși. Apoi se ridică, se întoarse la patul lui, luă sarica de la căpătîi, o împături și se apucă s-o lege grijuliu cu un capăt de frînghie. Isprăvind cu treaba asta, căzu pe gînduri.

Oamenii din paturi se uitau la el, cu atenție, ca la un străin. Moșneagul stătea nemișcat, cu capul în

pămînt. Barba i se revărsa pe piept în fuioare mătăsoase și rămăsese cu degetele răschirate de parcă ar fi scăpat chiar atunci din mînă un lucru pe care-l meșterea.

Pe Lependin îl podidi deodată tusea.

Atunci moș Kisel își tufli căciula pe cap, își puse sarica în spinare, luă toiagul în mînă și, mergînd legănat, cu picioarele depărtate, așa cum umblă de obicei mujicii, se îndreptă spre ușă.

Preț de vreo două minute după ce se închisese ușa după el, nu se auzi nici musca bîzîind. Apoi, rînd pe rînd, prizonierii începură să se dea jos din paturi și, așezîndu-se în șir, fără să se uite unul la altul, părăsiră baraca și ieșiră pe poarta lagărului, afară pe cîmp.

Moș Kisel se îndepărta cu pas legănat printre maldărele de boccele și ranițe și printre oamenii învăluiți în fumul subțire al focurilor. Moșneagul mergea gîrbovit sub greutatea saricei gălbui, ce-i stătea ca un gheb în spinare, de parcă ar fi cărat cine știe ce povară peste puterile lui.

O pornise înapoi, pe drumul ce-l ducea iar în captivitate.

În aceeași clipă, omul cu pomeții ieșiți în afară, răsărind ca din pămînt, se vîrî repede în ceata de soldați, care îl petreceau din ochi pe moș Kisel, și spulberă tăcerea, care încă mai dura, rostind cu tărie aceste vorbe, de parc-ar fi bătut un nit:

— Și cum vă spuneam, băieți: cine vrea să trăiască așa, de unul singur, numai pentru el, acela nu-i potrivit cu timpurile pe care le trăim. Poporul a început acuma o altă viață, o viață pașnică, de bună înțelegere, în care toți au aceleași drepturi. Noi n-avem nevoie de oameni ca ăsta, care pleacă. — Și arătă cu mîna în partea unde pierise moș Kisel.

Lependin îi ținu isonul:

— Așa i-am spus și eu. N-avem ce face cu oamenii ca tine. Du-te cu dumnezeu!

Drum, drum fără sfîrșit.

Drumul acesta trecea peste gropi cu cadavre, um-

plute cu var, printre trupuri omenești ciumpăvite, ce se tîrau ca omizile, trecea printre urlete, vaiete și gemete. Pe pămîntul unde sămînța morții fusese aruncată la tot pasul, trecea drumul spre viață.

În vagonul-ambulanță, atașat la urmă, acele subțiri ale seringilor injectau digalen și morfină în cioturile de mîini și de picioare sfrijite; serul fiziologic era înfiltrat în vinele umflate și noduroase. Pulsul începea iarăși să bată, redobîndindu-și ritmul normal, vinele se umpleau din nou de sînge gros, buzele prindeau iarăși viață, începeau să se miște și să șoptească:

— Soră, am a-juns?...

— Acuși sosim.

— În care gubernie... sîntem acuma?

— În Smolensk.

— Da', pînă la Tambov, o mai fi mult?

— Nu, nu mai e mult. Acuși ajungem.

Călătorilor înghesuiți în vagoanele din față nu li se făceau injecții cu narcotice. Și, cu toate astea, se clătinau pe picioare de parc-ar fi fost cherchelițі sau ar fi inhalat cine știe ce gaz hilariant. Se propteau în cadrul ferestrelor și începeau să cînte tot felul de cîntece, fără cap și fără coadă, vîntului îmbălsămat cu miros de secară. Li se trezise dintr-odată bunătatea ce pirotise pînă atunci în inima lor și își deschideau sufletul unul față de altul, așa cum se deschid ferestrele primăvara. Se ajutau între ei să-și lege sacii de merinde, își împărțeau sfecla și își cedau locurile de pe bănci celor bolnavi și nevolnici, rîzînd cu sfiala omului simplu.

Trenul luneca pe șine înainte, mișcînd, ca un șarpe, din inelele-i verzi, și strecurîndu-se prin luminișurile dintre vagoanele răsturnate. Pe măsură ce, de o parte și de alta a liniei, se îngrămădeau vagoanele moarte, trenul începu a-și încetini mersul, pînă ce, în sfîrșit, se opri.

Flăcăul cu pomeții ieșiți în afară își lipi umărul de Andrei și-i șopti răspicat:

— Ia uite acolo!

Andrei văzu în fereastra unui vagon gol, tras pe

o linie vecină, un soldat german, care se uita în toate părțile. Soldatul scoase, la iuțeală, din buzunar un briceag, tăie cureaua de la fereastră, o făcu sul, vîrînd-o în buzunar împreună cu briceagul, și o șterse.

— Așa-a-a! — rosti omul cu umerii obrazului proeminenți. — În-ce-pe!

Și se porni pe rîs. Un rîs mut, ce făcea să i se cutremure tot trupul. În jurul ochilor lui se țesuse o rețea de crețuri subțiri de tot, ca firele de păianjen. Apoi încetă brusc să mai rîdă și-și îndreptă pieptul.

În depărtare răsună o detunătură scurtă, semănînd cu zgomotul pe care-l face un geam spart.

Omul cu pomeții ieșiți în afară se întoarse cu fața către soldați, își scoase șapca din cap și rosti tare de tot, apăsînd pe fiecare cuvînt:

— Dragi tovarăși, bine-ați venit în patria voastră!

Ca și cum tîlcul acestor vorbe l-ar fi îmboldit la drum, trenul se smuci din loc, azvîrlindu-i îndărăt pe călătorii din vagon, spre hazul tuturor.

Gata să cadă, Andrei îl apucă de braț pe flăcăul cu umerii obrazului proeminenți. În cădere, îi zări ochii luminați de o bucurie copilărească. Iar pe fața lui nu mai era nici urmă de crețuri.

— Binișor, binișor, tovarășe! — îi spuse el lui Andrei, ținîndu-l de mînă.

Andrei simți un val fierbinte cuprinzîndu-l. Trase aerul în piept, ca un om care se îneacă, răsuflă adînc și slobozi deodată un chiot sălbatic.

Chiotul se răspîndi în tot vagonul, multiplicîndu-se în sute de ecouri. Chiotul răsună în zeci de vagoane din sute de piepturi, se rostogoli cu un zgomot de fier, năvăli afară pe ferestre și pe uși, mai puternic decît huruitul trenului, înăbușindu-l, acoperindu-l cu totul și, revărsîndu-se peste grămezile de fier și de piatră de pe marginile liniei, se împrăștie peste cîmp, pierzîndu-se în depărtare.

În vagonul-ambulanță din coadă, unul dintre oamenii pe care o fiolă de digalen îl trezise la viață, întrebă în șoaptă:

— Soră, mai e mult, pînă intrăm în gubernia Tambovului?

— Acuşi, acuşi ajungem...

Aici, gubernia Tambovului era la o fugă de cal de aceea a Iaroslavlului şi nici chiar Omskul nu era prea departe. Toate păreau aici simple, lesnicioase şi la îndemîna oricui. Erau în patrie.

Soldaţii sorbeau cu nesaţ mirezmele aduse de adierea uşoară, desluşind, cu nu ştiu care simţ deosebit, mirosurile familiare şi dragi ale grădinilor, ale ogoarelor, ale rîpelor.

Treptat, treptat, ceas cu ceas, gara se golea.

Oamenii pîndeau trenurile şi, cum auzeau că pleacă vreunul, năvăleau în vagoane, se vîrau pe sub bănci, se cocoţau pe saci, ocupau scările şi tampoanele şi o porneau ca vîntul înainte, peste cîmpii, peste întinderile nemărginite, spre inima Rusiei.

Cînd Feodor Lependin simţi de departe, în nări, mirosul merelor de soiul borovinca, Alexandru şi anis, al grădinilor din satul natal şi înţelese că acum fiecare om e stăpîn pe soarta lui, îşi strînse mai tare curelele tîrnei, şi încordîndu-şi braţele vînjoase ca nişte stejari, o porni hopăind spre vagonul luat cu asalt de soldaţi.

— Fraţilor, tovarăşi, ajutaţi un biet om beteag! — se ruga el, făcîndu-şi drum spre vagon şi lovind cu umerii în genunchii soldaţilor. — Fie-vă milă, fraţilor, tovarăşi! Lăsaţi să treacă un invalid, un nenorocit fără picioare...

Cineva îl urcă pe scara vagonului şi Lependin se rostogoli pe platformă, ca un sac cu grăunţe. Picioare zdravene se depănau, încălecîndu-l, treceau peste capul lui.

Andrei se uita la prizonierii care se vînturau în toate părţile, pe peron şi de-a lungul liniei. Încercă să prindă măcar o privire. Însă — ca şi la oamenii din vagoanele de pe linie — ochii lor, pe jumătate închişi, apăsaţi de sprîncene, se fereau, cătînd înlături şi nu putea să le citească gîndul. Peste ferestrele primăverii, pe care le deschiseseră unii faţă de alţii la cele dintîi chiote de bucurie din clipa revederii, căzuseră brusc obloanele ghintuite cu piroane de fier.

Totul rămăsese în urmă: şi gropile cu stîrvuri, umplute cu var, şi foametea, şi muştruielile, şi ordinele, şi duhoarea din barăci, şi sîrma ghimpată, ruginită, şi gratiile de la ferestre — tot ce-i silise să se strîngă la un loc, făcînd din ei o turmă docilă.

Drumul rămăsese în urmă şi oamenii ieşeau acum în larg. Şi-n fiecare se înfiripa nădejdea că va putea să-şi croiască o soartă nouă, în deplină libertate, la el în patrie, în Rusia.

Andrei auzi în spatele lui o melodie tînguioasă, acoperită de o larmă de glasuri răguşite, sparte:

Tu doamne, de pe-ostaş să iei de-acum-nainte
Cununa cea de spini; cerescule părinte
Războiul să-l alungi, să-i dai ţăranului
Şi biata pîine-a lui, şi munculiţa lui.

Inşiraţi unul după altul, cu mîinile întinse, ţinîndu-se fiecare de umerii tovarăşului din faţă, trei orbi îşi făceau drum încet prin mulţimea de pe peron. Ii conducea o fetiţă mică de tot, care dădea la o parte cu mînuţa-i slabă soldaţii ce-i ieşeau în cale.

Orbii umblau cu fruntea sus şi cu bărbia înainte şi, la fiece pas, capetele lor se clătinau pe gîturile subţiri, încordate. Ochii lor morţi, alburii-lăptoşi, erau mari deschişi şi se învîrteau mereu între pleoapele încremenite şi murdare. Şi cum ochii lor nu erau ascunşi sub sprîncene, le puteai prinde foarte uşor privirea. Insă privirea lor era moartă.

Andrei îşi aduse aminte de parcul celor Şapte Eleştee, de italienii orbi şi de ochii lor, în care se oglindeau crengile copacilor. Işi aduse aminte şi de Marie, de care îl despărţise puhoiul de orbi.

Şi deodată, o văzu ca aevea înaintea ochilor, stînd rezemată de copac, ca legată de trunchiul lui, îi văzu mîinile atîrnîndu-i neputincioase şi ochii strîns închişi. Se lipi de perete, rezemîndu-şi umerii de el şi rămase aşa, cu mîinile atîrnîndu-i neputincioase, ca şi ale Mariei atunci.

Şi acum, ca şi atunci, numai drumul îl despărţea pe Andrei de Marie.

E de la sine înţeles că toate lucrurile i se păreau străine aici.

Cîndva, în depărtata Bavarie — o, cît de depărtată! — un profesor de geografie, care se tot plimba încolo şi-ncoace prin clasă, tacticos ca limba unei pendule, vorbind despre oraşul ăsta, spusese :

— Ceea ce te izbeşte, mai ales aici, e sălbăticia lui, pe care mulţi călători sînt gata s-o ia drept frumuseţe. Toate contradicţiile, de care e plină viaţa rusească, toată învălmăşeala haotică de concepţii a poporului rus, se oglindeşte în arhitectura sumbră şi naivă a Kremlinului. Evul Mediu italian se amestecă aici cu ultimele influenţe ale epocii bizantine şi e destul de greu să descoperi acest amestec sub fastuoasele suprastructuri şi ornamente mongole. În momentul de faţă, acest monument al vremurilor barbare e înconjurat de un bazar asiatic şi de construcţii în stil european, clădite de arhitecţi germani, după modele germane. Moscova constituie elementul primordial rusesc, însă un străin civilizat suferă din pricina lipsei de armonie dintre diferitele cartiere ale oraşului şi dintre clădirile pline de un fast care te irită. Kurt Wann, ce-ai putea dumneata să-mi spui despre oraşul Moscova ?

Kurt Wann se ridică şi rosti :

— Oraşul Moscova îl izbeşte pe călătorul civilizat prin frumuseţea lui sălbatică.

— Am spus : prin sălbăticia lui, pe care mulţi sînt gata s-o ia drept frumuseţe.

E de la sine înţeles că, în acest oraş, toate lucrurile i se păreau străine, începînd cu turlele bisericilor, ce semănau cu nişte sfecle, şi sfîrşind cu trăsurile, arcuite ca nişte lebede.

Pe seară, însă, cînd asfinţea soarele, simţeai neapărat nevoia să rătăceşti pe străzile pustii, pînă ce cădeai de-a-n picioarelea. Şiragurile de căsuţe, cu tencuiala căzută, blîndele corcituri de piatră, jumătate lei, jumătate cîini, care stăteau de strajă în faţa uşilor colbuite, zăbrelele încolăcite în chip de opturi,

dela subsolurile de mult părăsite, se uitau fără nici un pic de ciudă la teancurile de cutii puse una peste alta şi ciuruite de nenumărate ferestre.

În fiecare seară, Kurt rătăcea pe uliţele şi ulicioarele pustii, care îl duceau de fiecare dată pînă la cele mai tăinuite ganguri ale lor, aşa cum gîrliciul misterios al unei hrube te ispiteşte să cobori într-un labirint de ganguri subterane. Kurt se oprea într-una să privească surprinzătoarele combinaţii de forme pe care nimeni nu le mai experimentase nicăieri aiurea.

La ora aceea, dangătul clopotelor se revărsa peste ulicioare şi muţenia caselor devenea şi mai adîncă, întocmai ca tăcerea unei rîpe înecate de ape stătătoare. Şi, ca într-o rîpă acoperită de ape, totul părea mort, stătut, nemişcat, ca un ochi de peşte. Bisericile, învăluite în lumina roşie a asfinţitului, păreau şi ele o împărăţie scufundată sub ape.

Atunci, părăsind ulicioarele, Kurt se ducea într-un loc de unde putea să vadă în zare turnurile Kremlinului. Turnurile răsăreau în faţa lui în lumina crepusculului ca o sonoră coroană funerară, depusă pe locul unde fusese cîndva un oraş, pe care-l înghiţise pămîntul ; i se năzărea că desluşeşte sub contururile lor enigmatice Burg-ul aproape uitat, care se ridica aidoma unui obelisc, vechi de secole, deasupra Nürnbergului.

Kurt mai cunoştea şi o altă Moscovă. Împărăţiei scufundate, nu-i închina decît ceasul asfinţitului.

Există oare în toată lumea asta alt oraş în care sute de mii de puduri de provizii să fie depozitate în palate, furajele în sălile uriaşe ale marilor magazine, butoaiele cu ciment în locuinţele fastuoase ale fabricanţilor şi fierăria brută pe strada principală ?

Tot ce reuşeau oamenii să strîngă din întreaga Rusie pentru Moscova, tot ce sosea în gările ei, era cărat în centrul oraşului şi înmagazinat cu neînchipuite greutăţi în restaurante, săli de dans şi în vilele foştilor negustori. Acolo, în centrul oraşului, mărfurile erau cîntărite din nou, împărţite şi trecute prin ciur şi prin sită pînă se prefăceau în bucăţele, fărîme şi picături, după care erau transportate în depozitele

şi elevatoarele de la marginea oraşului, unde erau mult mai mulţi şobolani decît grîne şi materiale.

Cum se făcea dimineaţa, pe străzile întortochiate, cu caldarîmul plin de gropi şi hîrtoape, începeau să treacă camioane, ca nişte elefanţi al căror mers greoi făcea să se cutremure casele de piatră şi să plesnească geamurile ferestrelor. Jur împrejurul pieţei Lubianka, începînd din piaţa Miasniţki şi pînă la Pokrovka, în Pasajul Teatrului unde terenul era în pantă, prin spărtura din dreptul galeriei Tretiakov, elefanţii se năpusteau unul după altul mugind şi făcînd să li se clatine poverile din spinare. Văzîndu-i, ai fi spus că sînt locuitorii unei planete necunoscute, distrusă de un incendiu, care se mutau la Moscova.

Şi prin Piaţa Teatrului, şi pe strada Mohovaia, şi mai încolo, pe străzile Volhonka şi Ostojenka, se depăna convoiul nesfîrşit al sinistraţilor de pe planeta necunoscută, care mergeau grăbiţi, speriaţi de elefanţi, cu desagii în spinare, pe porţiunea rezervată altădată de municipalitate liniei de tramvai.

Pe Ostojenka, lîngă Poarta Crimeei, şuvoiul nesfîrşit de oameni se scurgea pe porţile unei case albe. Siluete răzleţe de sinistraţi treceau încolo şi încoace prin faţa vitrinelor şi panourilor ce înconjurau casa.

Pe bulevard, lîngă un chioşc unde se vindea un fel de surogat de săpun şi esenţă de oţet, se afla o vitrină cu mulaje de măruntaie omeneşti. Inscripţii mărunte explicau trecătorilor cum funcţionează rinichii şi pancreasul.

În spatele unui grilaj de fier se afla o placardă care depăşea cu un stînjen şi mai bine grilajul, aşezată cu faţa spre arsenal. Pe placardă se aflau coloane întregi de cifre şi zeci de oameni se opreau să vadă cît de puternică şi la îndemîna tuturor ajunsese ştiinţa în Rusia nouă.

Rusia nouă!

Ea era aceea care pătrundea ca un şuvoi neîntrerupt în casa albă, unde pînă mai deunăzi se vedeau înşiruindu-se, într-o linişte plină de gravitate, tunicile liceenilor şi, zeloasă, pusese stăpînire pe toate sălile,

scările, mansardele și cămăruțele dinăuntru. În mijlocul acestei forfoteli se scria în casa albă, zi cu zi, punctul întîi al tratatului de alianță dintre cele două mari puteri: Știința și Rusia. Acest punct era nesfîrșit de lung, așa că, o falangă întreagă de dactilografe lucra neîncetat în cancelarii și nu era colțișor în toată casa unde să nu se audă țăcănitul „Underwood“-urilor, de-ai fi crezut că se repară acoperișul de tablă.

În subsol se învîrteau neobosite rotativele și un artel întreg de tipografi asuda aplecat peste miile și sutele de mii de foi, care aveau să vestească lumii nemaiauzitul pact de alianță.

Țăcănitul mașinilor de scris și mirosul de cerneală de tipar, care venea din subsoluri, se revărsa înviorător pe coridoare și vestibule, și oamenii forfoteau buimăciți de cifrele care dădeau măsura științei, fericirii, omenirii și Rusiei.

În sala cu mobila aurită, împinsă la perete, o seamă de femei și bărbați se agitau deasupra unor pînze întinse pe parchet. Pe una din pînze se lăfăia un om cu pielea vînătă, înalt cam cît o casă cu două caturi, în timp ce în spatele lui se îmbulzeau ruinele unor clădiri de granit. Ca să vadă mai bine pînzele, pictorii se cocoțau pe niște scări duble, care aproape că atingeau tavanul și, de acolo de sus, se uitau la ele, deplasîndu-se cu scări cu tot ca niște electromontori.

Kurt Wann își vîntura prin aer brațul gol pînă la cot:

— Nu v-am spus? Trebuie scos pătratul albastru, iar cel verde micșorat la jumătate. Uite, îi cade umărul. A ieșit un invalid. Treabă-i asta?

O femeie măruntică traducea în rusește cu glas tare, ca să se audă în toată sala.

— Treabă-i asta? A ieșit un invalid... Și nu trebuia să iasă un invalid. Scoateți pătratul albastru, iar pe cel verde micșorați-l la jumătate. Și atunci umărul n-o să mai pară așa. Are să stea la locul lui. Înțelegeți?

Cu țigările în dinți, ținîndu-și în mînă poalele halatelor mînjite de vopsea, femeile și bărbații coborau de pe scări.

Kurt, cu pensula în mînă, alerga printre pînze, strigînd:

— Tovarășe, cum să spun în rusește: scoateți în relief suprafața osului frontal?

Femeia cea măruntică traduse pe loc:

— Tovarășul Wann spune că fruntea trebuie să fie mai energică.

Numaidecît o pensulă se apropie pe nesimțite și-i trînti omului vînăt o pată de albastru de cobalt pe frunte.

Îndată ce începea să se lase întunericul, oamenii își ștergeau mîinile cu niște ziare și coborau la subsol unde, în fața farfuriilor cu scrumbii, interpreta îi povestea rîzînd lui Kurt ce șmecherii făceau unii ca să capete, pe un singur bon de masă, două porții de supă.

Kurt rîdea și el, mestecînd pîinea cleioasă, și spunea printre hohote de rîs:

— Poporul ăsta e nemaipomenit! Strașnic popor! Ce nostimadă și cu supa asta! Dealtfel, în genere, te întrebi cum de se încumetă să facă toate astea?

Kurt își plimba privirile peste capetele vîrîte cu nasul în farfurii, și rîdea iarăși.

— Aici pînă și supa are iz de hîrtie și de cerneală de tipar, atît de mult se scrie. Strașnic popor!

Apoi, aplecîndu-se spre vecina lui, îi spunea cu glas scăzut și cu un aer misterios:

— Îndărătul tuturor acestor lucruri eu văd o idee măreață... o idee măreață de tot și foarte sănătoasă.

Odinioară, în mahalaua lui Kadașev se aciuiaseră niște țesători împărătești, toți oameni pe cît de meșteri, pe atît de răbdători. Nu ieșeau din mahalaua lor decît la vreme de incendii; atunci își părăseau casele, luîndu-și cu ei boarfele și pînza pe care o țeseau și se refugiau pe maidanele din apropiere. După ce trecea pîrjolul își durau alte case, își dregeau răz-

boaiele şi se apucau iarăşi de ţesut. Pe locurile unde fuseseră casele lor mistuite de foc zăceau hoituri, pe care nu se gîndea nimeni să le ridice. Stoluri de ciori se roteau deasupra în văzduh, lăsîndu-se pe hogeagurile stinghere, pe cioturile stîlpilor arşi, rămaşi în picioare, şi pe căpriorii acoperişurilor noi, încă neşindrilite. Ţesătorii socoteau că pîrjolurile, hoiturile şi ciorile erau partea lor, hărăzită de soartă, şi zi după zi, din zori şi pînă în amurg, stăteau încovoiaţi peste feţele de masă izvodite pentru cei dela curtea ţarului. Dacă se întîmpla să le ardă casele, ridicau altele în loc şi-i învăţau mai departe pe copiii şi pe nepoţii lor meseria ţesutului.

De atunci, în locul caselor de lemn din mahalaua lui Kadaşev se clădiseră altele, de piatră, un oraş întreg se ridicase la miazăzi de mahalaua asta şi oamenii uitaseră de ţesătorii de odinioară. Poate că nepoţii nepoţilor lor se mai duceau încă să asculte vecerniile la biserica Învierii, asta era tot ce mai rămăsese din mahalaua lui Kadaşev. Şi ca pe vremea blajinului ţar Alexei, mergeau pe aceleaşi ulicioare şi îşi făceau la cruci cu nemiluita de cîte ori se stîrnea brusc pe la cotituri vreun stol de ciori. Şi, tot ca în vremurile de mult uitate, după pîrjoluri se vedeau ridicîndu-se ici, colo, la răspîntii, hogeaguri stinghere.

În mahalaua lui Kadaşev, în dreptul Rîpei, cot la cot cu bisericoşii ei locuitori, care poate erau urmaşii ţesătorilor împărăteşti de altădată, se aciuiaseră nişte chirigii, oameni grosolani şi obraznici. La miez de noapte cărau pe strada Ordînka hoituri de cai, lepădîndu-le într-o ulicioară la uşa vreunui fost negustor. Cînd se crăpa de ziuă, acoperişul casei şi marchiza de fier de la intrare erau năpădite de stoluri croncănitoare de ciori, ce se lăsau peste hoituri şi începeau să ciugulească cu pliscurile lor puternice căpăţînile cailor.

Diminețile, chirigiii se proţăpeau în telegile lor, cu picioarele răşchirate în chip de crăcană de praştie, şi mînau de zor spre gările oraşului. În huruitul roţilor şi ţăcănitul potcoavelor pe caldarîm, răcneau sălbatic

la şuvoiul omenesc, care se scurgea pe linia tramvaiului :

— Păzea !

— Daţi-i zor, tovarăşi !

— Hai, mişcaţi-vă !

— To-va-răşi !

Aşa i se înfăţişase lui Andrei, Moscova în prima zi cînd se statornicise în mahalaua lui Kadaşev, şi aşa o vedea în fiecare dimineaţă.

Andrei ştia că în acest oraş, nu departe de inima lui, într-un păienjeniş de ulicioare întortochiate, deasupra unei clădiri scunde îşi fîlfîia pînza un steag tricolor, aşa cum bate din aripi o pasăre de pradă rotindu-se deasupra unei turme.

schwartz-weiss-rot [1])

Năluca acestui drapel îl urmărea necontenit pe Andrei. Îl vedea fluturînd deasupra lui în aerul răcoros şi blînd al Rosenaului, cotropind mansarda lui din Bischoffsberg. Şi, hainul şi rapacele tricolor

— *schwartz-weiss-rot*

se ţinea după el şi aici.

Şi iată că într-o după amiază răcoroasă Andrei nimeri în ulicioara unde flutura steagul şi-şi ridică ochii spre acoperişul clădirii scunde.

Sub prăjina steagului de la ambasada germană stătea un om care se trudea să dezlege şnurul.

Andrei se opri.

Omul coborî drapelul şi se chirci pe acoperiş. În clipa aceea se zări lucind ceva în mîna lui. Apoi în liniştea ulicioarei se auzi un pîrîit înăbuşit şi prelungit, ca şi cum ar fi aruncat cineva pe tabla acoperişului un pumn de mazăre, care s-ar fi rostogolit la vale spre jghiab. Pîrîitul se mai auzi odată, apoi încăodată. În sfîrşit omul se ridică şi începu să tragă repede de şnur.

---

[1]) Negru-alb-roşu (în limba germană). (N. trad.)

Din mototolul de pînză tricoloră, care zăcea pe acoperiş, se desprinse o trîmbă roşie, îngustă ca o flamură, care începu să se caţăre pe prăjină în sus.

La ambasada germană fusese arborat drapelul roşu.

Omul strînse rămăşiţele negre şi albe ale steagului, le făcu ghemotoc, le puse la subsoară, se lăsă pe vine şi dispăru după coama acoperişului.

Tocmai atunci în curte începu să hîrîie un motor, ca un cîine care s-ar fi zbătut în lanţ. Şi aproape în aceeaşi clipă, de după colţ, din strada învecinată, îi răspunse un altul. Nu lipsi mult ca cele două automobile să se ciocnească în poartă. Unul, o limuzină strălucitoare şi bine întreţinută, părăsea palatul ambasadei, celălalt, un torpedo colbuit şi hodorogit, semănînd mai degrabă cu un vagonet de mină, venea în viteză, de pe ulicioara alăturată, spre ambasadă.

Andrei se repezi la poartă.

Neputînd deschide portiera maşinii colbuite, oamenii care veniseră cu ea săriră pe deasupra. Cît ai clipi din ochi, bluzele cenuşii ale nemţilor şi mantalele ieşite de soare ale ruşilor se amestecară, alcătuind un grup atît de numeros, încît nu-ţi venea a crede că toată lumea asta încăpuse într-o singură maşină. Portiera strălucitoarei limuzine se deschise încet şi un individ slab şi proaspăt bărbierit puse piciorul pe scară.

— Ce s-a întîmplat ? — întrebă el, ridicînd dintr-o sprînceană.

Un soldat bondoc şi cu picioarele scurte îşi dădu pe ceafă capela decolorată şi-i comunică în nemţeşte, vorbind răspicat:

— La Moscova s-a format un Soviet de deputaţi al soldaţilor germani căzuţi prizonieri.

Individul proaspăt bărbierit lăsă o sprînceană în jos.

— Nu mă interesează ce s-a format sau nu la Moscova ! Lăsaţi, vă rog, maşina să treacă.

— Sovietul de deputaţi al soldaţilor germani din Moscova a hotărît să preia toate atribuţiile ambasadei fostului imperiu german.

— Repet : nu mă interesează hotărîrile sovietului de care vorbeşti.

Individul proaspăt bărbierit schiţă un gest cu mîna, poruncind soldatului înarmat, care stătea de gardă la poartă:

— Liberează drumul şi închide poarta !

În loc să execute ordinul, soldatul îi arătă cu arma spre acoperiş.

Individul proaspăt bărbierit ridică încet capul.

Atunci un soldat din grup strigă:

— Înapoi.

Individul proaspăt bărbierit fu îmbrîncit înapoi în maşină şi portiera închisă. Apoi sărind cu toţii ca la o comandă, îşi proptiră umărul în radiator şi în aripi, şi împinseră limuzina îndărăt în curte. Şoferul le ajută şi el, cîrmind maşina cu mîna pe volan. Pe faţa lui pîrlită de soare, lunecă, aproape imperceptibil, un zîmbet strîmb.

Andrei făcu un pas spre santinelă şi întrebă:

— Ce s-a întîmplat ?

Soldatul îşi aţinti asupra lui Andrei ochii reci, ca de gheaţă, şi-şi mişcă buzele subţiri, rostind cu greutate, într-o rusească stricată:

— Tofarăş nu ştie ? Germani făcut sofiet. Germania Rusia acum împreună.

Andrei nu mai ascultă însă ce-i spunea santinela. Se uita în curte, unde tunicile nemţilor şi mantalele ruşilor se îmbulzeau în jurul individului slab şi proaspăt bărbierit, care coborîse din limuzină.

Un soldat îşi făcu drum printre oameni şi, apropiindu-se de individul proaspăt bărbierit, îi aruncă la picioare rămăşiţele negre şi albe ale steagului. Celălalt nici nu se clinti măcar. Pînza întinsă la picioarele lui părea un zăbranic de doliu.

Andrei se uită la soldatul care adusese şi aruncase fîşia ruptă din pînza steagului.

— Kurt ! — strigă el şi dădu buzna pe poartă.

În timp ce el intra în curte, soldatul îl privi atent, apoi se dădu un pas înapoi şi rosti cu un glas întrebător:

— Andrei ?

— Kurt! Kurt!

Atunci ostaşul se repezi cu mîinile întinse la Andrei, îi cuprinse capul în palmele lui vînjoase şi-i spuse în şoaptă:

— Andrei, prietenul meu drag!...

— De-aş fi stat tot timpul ăsta undeva, într-un atelier, poate că lumea mi-ar fi părut, ca şi altădată, un tot perfect şi indestructibil în felul în care înţelegeam şi discutam noi omenirea şi lumea mai înainte, adică privite de sus. Trăind însă jos, la subsol, am putut să văd cum stau lucrurile în realitate. Totul nu e decît teatru. Nu există unitate. Omenirea e o ficţiune.

Kurt îşi aprinse pipa afumată şi cu ciubuc subţire, şi-şi întinse picioarele. Apoi continuă tacticos, legînd cu uşurinţă vorbele:

— Înainte totul era organizat ca o companie de marş. Oamenii erau îmbinaţi aşa cum sînt îmbinate scîndurile unei uşi. Acum scîndurile s-au descleiat, de vezi prin ele. Pînă şi-un orb îşi dă seama că toate s-au dezbinat.

Kurt rîse.

— N-ai încercat niciodată să scrii?

— Nu, n-am încercat, — răspunse Andrei.

— Nici eu. M-am gîndit într-o zi că romanele se scriu aşa cum se fac lăzile. Că ajunge să îmbini scîndurile între ele pe toate laturile. Cel puţin aşa se scriau romanele pînă la război. După cît se pare, acuma nici în romane nu mai merge să pui alături decît cel mult doi oameni. Cleiul nu face doi bani. Nu ţine.

— Cleiul vechi? — întrebă Andrei.

— Bineînţeles că cel vechi. Sîrma ghimpată din faţa tranşeelor e ca o lupă prin care am putut vedea lămurit lucrul ăsta. Te cutremuri numai cînd te gîndeşti la vacarmul acela infernal de bombe, de puşti şi mai cu seamă de obuziere. Cred însă că dacă n-ar fi izbucnit tot vacarmul acela nu ni s-ar fi deschis încă multă vreme ochii. Aşa, cel puţin, ni s-a luminat mintea şi inimile parcă ni s-au mai aerisit.

Kurt scăpără un chibrit, îl apropie cu grijă de pipa ce se stinsese și o reaprinse:

— Asta e povestea mea și astea sînt concluziile la care am ajuns. Scîndurile care se mai țin trebuiesc desfăcute și, la nevoie, chiar și sparte, fiindcă-s lipite artificial. Cleiul cu care au fost ele încleiate nu este de nici un folos atunci cînd e vorba să contopești într-un tot indivizii, alcătuind omenirea. La urma urmei, ăsta-i doar scopul nostru. Tu nu crezi tot așa ?

— Ba da, — răspunse Andrei.

Kurt se apropie de el și-l luă de mînă.

— Atuncea-i bine. Acuma am să te rog să-mi spui de la obraz că am fost un dobitoc... Știi cînd ? Atunci la Nürnberg, în tramvai.

Andrei îl cuprinse în brațe și izbucni în rîs.

— Nu, nu ! — protestă Kurt, desprinzîndu-se din brațele lui. — Trebuie să-mi spui ce-ai crezut atunci despre mine.

— M-a apucat groaza. De cîte ori îmi aduceam aminte cum erai atunci... îmi venea, zău, să plîng de ciudă...

Kurt se bătu cu pumnul în cap.

— Ah, ce idiot am fost ! Mare idiot !

— Nu-i vorba de asta, — îl întrerupse Andrei. — Se putea foarte bine să fi avut atunci alte opinii...

— Gîndeam ca un dobitoc.

— Bine că acum gîndești altfel. Pentru tine însă războiul nu era odios, după cum nu e odios nici acum. S-a schimbat ceva în tine ? Eu am rămas același ! Mă cutremur numai cînd aud cuvîntul război.

— Stai ! — rosti Kurt. — Așteaptă ! De înțeles, te înțeleg... Insă cum îți închipui că nu m-am gîndit și eu la asta ? Sînt însă tot felul de războaie. Și cum crezi tu că ai să suprimi războiul, dacă nu tot prin război ? Adică împotrivindu-te războiului. Alt mijloc nu e. Nu există. Nu. Hotărît nu ! — Kurt bătu cu piciorul în pămînt și strigă : — Sîngele ! Uite ce te îngrozește pe tine. Veșnica ta teamă ca răul să nu aducă după el un alt rău. Dar ce altceva ai putea tu să propui în locul răului ? Decînd mă știu pe lume oamenii au tot smuls bucăți din mine, propunîndu-mi

în acelaşi timp să-mi clădesc viaţa pe temeliile binelui, pentru că răul ar da naştere tot la rău. Da' de unde să iau eu binele, dacă în jurul meu nu văd nimic altceva decît răul? Dovedeşte-mi mai întîi că prin rău nu e posibil să atingi binele.

— Asta nu ţi-o pot dovedi.

— Inseamnă atunci că nu există altă cale.

— Asta cam aşa e.

— Atunci ce dracu' vrei?

— Vreau să spun că-i odios şi... umilitor, — abia reuşi să îngîne Andrei, ca şi cum l-ar fi podidit plînsul.

Kurt îi strînse mîinile.

— Dragul meu, dragul meu prieten! E adevărat, nu te-ai schimbat de loc. Mă gîndeam adesea la tine şi totdeauna te vedeam cu acelaşi zîmbet încurcat şi blînd pe buze. Mi-ar fi părut rău să-l fi pierdut. Şi acum, uite ce vreau să-ţi spun: Iţi sînt cu adevărat prieten, să ştii, şi am să-ţi fiu totdeauna prieten. Iţi mai aduci aminte cum am privit atunci Nürnbergul de sus, de pe deal? Mă simţeam fericit. Ştii? Eu n-am trăit niciodată cu o femeie. Vreau să spun că n-am avut o legătură de durată, care să mă facă să mă simt bine. Nu cunosc sentimentul ăsta. Dacă o fi la fel cu acel pe care l-am încercat atunci, pe deal, şi dacă îşi păstrează mereu aceeaşi intensitate, e nevoie, cred, să ai o aptitudine specială ca să-l poţi suporta. Vorbesc de încîntarea pe care am simţit-o atunci. Iţi mai aduci aminte? Trebuie să fie ceva istovitor... Tu, cum să-ţi spun, parcă mă completezi pe mine. Mă simt bine ştiind că trăieşti, că eşti aşa cum eşti, cu zîmbetul tău încurcat pe buze. Aici, la Moscova, după toate cîte s-au întîmplat aş vrea să ne jurăm iarăşi unul altuia ce ne-am mai jurat odată. Şi aş mai vrea să uiţi ce trebuie să uiţi.

Andrei îl atrase spre el, cuprinzîndu-i umerii laţi.

— Mi-amintesc, Kurt, de un singur cuvînt pe care ni l-am spus atunci unul altuia: *pe vecie.*

— Da. Pe toată viaţa! — spuse Kurt, şi se uită pătrunzător la Andrei şi parcă cu un fel de severitate. Apoi începu să zîmbească şi adăugă, tărăgănînd cu-

vintele de parcă n-ar fi fost sigur de ceea ce spune, ca un lector care ar fi scăpat din mînă cartea din care tocmai citea:

— Prietenia ce mă leagă de tine are ceva de adolescent, e un fel de prietenie mistică. Cu toate astea nu vreau să lupt împotriva duioşiei pe care o simt faţă de tine. Deşi îmi dau foarte bine seama că un sentiment ce vine din subconştient pare ridicol.

Kurt tăcu. Biruindu-şi în sfîrşit emoţia, continuă să vorbească tot ca din carte:

— Sînt de părere că n-ar trebui să existe sentimente inaccesibile raţiunii. Evident, toate sentimentele ar trebui supuse, odată pentru totdeauna, raţiunii. Numai atunci poţi descoperi tîlcul adevărat ce se ascunde îndărătul unui lucru, absurd în aparenţă, şi bucuria ce se ascunde îndărătul suferinţii.

Deodată Kurt se întrerupse.

— Ia stai: eu ţi-am povestit toate frămîntările prin care am trecut. Dar despre tine n-am aflat încă nimic. Acum spune-mi ce-i cu tine. Iţi promit că n-am să mai scot o vorbă. Ce ai de eşti aşa de posac?

Andrei arătă cu capul spre fereastră.

In amurgul gălbui, parcul Neskucinîi, cu copacii desfrunziţi acum, se vedea ca o pată întunecată, iar pilonii Podului Crimeei tremurau de parcă ar fi fost de hîrtie. Printre piloni curgeau apele negre ale rîului Moscova. Deasupra parcului, a podului, a rîului, se rotea un stol de ciori, acoperind cerul ca o lespede funerară.

— E îngrozitor să vezi peste tot spectrul foametei. Iţi trebuie foarte mult curaj ca s-o înduri. Şi pe urmă, după ce ai îndurat-o...

— Halal revoluţionar! Mai mare ruşinea, Andrei.

— Eu şi revoluţionar? Nici pînă azi nu pot să trec pe lîngă un cerşetor fără să-i dau ceva.

— Totuşi am văzut cum îţi tremurau mîinile azi la ambasadă în timp ce soldaţii vorbeau cum au să le arate ei *dem oberen Zehntausend* [1]) în Germania.

---

[1]) Celor zece mii de sus, adică „vîrfurilor" societăţii (în limba germană). (N. red. ruse.)

— Ah, Kurt! Germania!... Ce n-aş da să fiu acum acolo...

Kurt se uită cu luare aminte la Andrei şi-i spuse tăios:

— N-ai ce căuta acolo! Asta o spui din pricina oboselii sau pentru că nu înţelegi că locul tău e aici, în Rusia. Mi-a venit o idee. Ascultă: am primit sarcina să mă duc undeva într-un fund de provincie, să organizez evacuarea unor prizonieri şi să alcătuiesc un soviet al lor. Undeva, într-un fund de provincie. Îi spune Semidol. Hai cu mine. Acolo e de lucru berechet. Vii?

— Cu tine? Bine, — răspunse Andrei cu ochii pe fereastră, privind ţintă un punct îndepărtat în zare.

— Nici că se poate mai bine, inimă de aur. O să începem acolo altă viaţă, o viaţă minunată. Urnim munţii din loc. Hei, lasă ciorile! Te-ai uitat destul la ele, caraghiosule! Rămîi să dormi aici ca să nu mai auzi deasupra capului croncănitul lor sinistru. Zău, tare ciudat eşti! Hai, povesteşte-mi despre tine. De la începutul începutului. Hai, hai, nu mai zăbovi!

Îl zgîlţîi pe Andrei de umeri, îl luă de la fereastră şi, dînd la o parte cu piciorul lucrurile care-i încurcau drumul, se duse să aprindă lampa cu sticla afumată.

Odaia în care locuia Kurt aici, la Moscova, o încăpere de la mansarda fostului liceu, îi amintea de bizara lui mansardă dela Nürnberg.

Noaptea, Kurt şi Andrei se culcară alături, înveliţi în mantalele lor, pe o canapeluţă îngustă, îmbrăcată cu muşama, cum sînt acelea de prin sălile de aşteptare. Şi în liniştea adîncă a nopţii moscovite, Andrei începu să-i vorbească prietenului său despre Marie, cu cuvinte simple, aşa cum îi vorbea odinioară la Nürnberg.

Andrei îi zugrăvi prima lor întîlnire iarna, pe muntele Lausche, şi celelalte care au urmat apoi în parcul celor Şapte Eleştee; îi spuse cum la o anumită oră se deschidea uşa odăii lui şi cum se furişa Marie în nopţile cu zăduf, de-a lungul bulevardului.

Şi povestindu-i aşa, ajunse la ultima lor întîlnire şi

la făgăduiala pe care o făcuse Mariei, în clipa despărțirii.

Kurt îi atinse cu mîna pieptul și tot atît de încet, cum vorbise și Andrei pînă atunci, aproape în șoaptă, îi spuse :

— Acuma înțeleg de ce vrei să te întorci acolo.

Și cum Andrei nu răspundea nimic, îl întrebă din nou, după cîteva clipe :

— Va să zică cel mai mare eveniment din viața ta în anii aceștia, a fost dragostea ?

Andrei răspunse :

— Da !

Și după alte cîteva clipe, Kurt murmură în întunericul nopții încremenite :

— În a mea, însă, a fost ura.

FRUCTELE

Nu văd de ce aș încerca să-l induc în eroare pe cititor în ceea ce privește titlul capitolului de față. Capitolul închinat florilor n-are nici o legătură cu cele următoare. Se știe îndeobște că după flori vin fructele și așa că alăturarea acestor două cuvinte ar putea lăsa să se înțeleagă că romanul ar fi tendențios.

Departe de noi însă orice intenție tendențioasă și, ca să curmăm orice îndoială în privința asta, vom reproduce îndată documentul care ne-a făcut să dăm acestui capitol un titlu cu două înțelesuri, document cu desăvîrșire necesar pentru a lămuri scopurile noastre ce ar putea să scape unui ochi deprins să privească superficial lucrurile.

În respectabila „Gazeta de dimineață a Bischoffsbergului“, care se bucura de considerația tuturor, a apărut în toiul verii următorul apel :

SĂ MERGEM CU TOȚII LA PĂDURE, LA CULES FRUCTE ! NU LĂSAȚI SĂ SE IROSEASCĂ ASEMENEA BOGĂȚIE !

Femei germane ! Fiecare patriotă chibzuită trebuie să dea ascultare apelului nostru. Trebuie să sprijinim cu puteri unite marea noastră cauză !

Ne adresăm în special gospodinelor din orașele mici, si societăților și asociațiilor femenine. Țineți permanent legătura cu satele și obștiile țărănești și convingeți-i pe locuitorii săraci de la țară să strîngă rodul plantelor fructifere din păduri.

Obștiile țărănești trebuie să ia măsuri ca, în înțelegere cu organele administrative silvice, culesul fructelor să se facă în mod sistematic. In nici un caz nu lăsați sarcina asta, atît de importantă, în seama copiilor. Aveți grije ca fructele să nu fie smulse de pe crengi, ci culese cu băgare de seamă, ca nu cumva să se primejduiască recolta viitoare. De pildă, afinele nu mai rodesc după aceea decît peste cîțiva ani. Și totodată, respectînd cu strictețe această recomandare, veți economisi timpul celor care se ocupă de curățatul fructelor pentru a fi conservate.

Sistemul folosit la culesul fructelor în Vogtland ni se pare cel mai indicat. Acolo se formează grupuri de copii conduse de femei mature, cu experiență, și care cunosc locurile. Odată obținută autorizația necesară din partea serviciului silvic, grupurile se răspîndesc în ordine și începe culesul. Fructele culese sînt puse în coșuri mari, dinainte pregătite. Culesul începe dis-de-dimineață și se termină către amiază, adică înainte de a se lăsa zăduful. Apoi fructele recoltate sînt vîndute la cîntar. Munca este răsplătită în raport cu recolta. Livrarea cu ridicata, economisește timpul care de obicei se pierde cu cîntărirea cantităților mici. In cazul cînd este nevoie ca grupurile de copii să ia trenul, conducătoarele de grupuri primesc o indemnizație. E foarte important să-ți cruți măcar în parte oboseala unui drum prea lung.

Căutați să echilibrați cererea și oferta, însă nu lăsați să se piardă surplusul recoltat. Dacă cererea gospodăriilor particulare, a spitalelor și a altor instituții este repede acoperită, expediați fructele recoltate în orașele mari din apropiere, folosind drumul cel mai scurt și mai ieftin. Lucrul cel mai indicat ar fi să vindeți fructele unui negustor angrosist sau unei fabrici de conserve, deoarece numai un ambalaj special, corespunzător, poate garanta transportul în condiții optime.

Luați aminte! Nici un singur fruct din pădurile patriei noastre nu trebuie să se irosească! Produsele fabricate din fructe sînt ieftine și hrănitoare.

Patriote germane, la lucru!

Dinspre Lausche bătea un vînt rece, tăios, iar pe caldarîmul străzilor și pe trotoarele asfaltate, frunze foșnitoare se prindeau în horă. Era noiembrie

Cea de-a noua zi din luna aceea trecu simplu şi auster ca toate celelalte zile, adică în lipsuri şi nevoi. Pe străzi era aceeaşi forfotă nedistovită şi nimic nu tulbura mersul regulat al orelor de muncă.

O singură dată numai, şi într-un singur loc, nu departe de Rathaus, pe o ulicioară strîmtă, care cobora lin la vale, viaţa avu o tresărire de o clipă.

Pe ulicioara asta se afla instalată bucătăria batalionului din garnizoană şi soldaţii, după ce îşi primeau tainul, plecau cu pîinea şi gamelele în mînă, care-ncotro, spre clădirile unde erau încartiruite diferite plutoane.

Un soldat tăpălog, călca apăsat, legănîndu-se, şi se uita încruntat la gamela din care se ridicau rotocoale de aburi cenuşii. Flăcăii sprinteni şi zoriţi, fluierînd şi hăulind cît îi ţinea gura, i-o luau mereu înainte. Soldatul mergea agale. La un moment dat se opri, stătu o clipă pe gînduri, duse gamela la nas, apoi îi făcu vînt, trîntind-o de caldarîm şi scoase un strigăt scurt :

— Ah !

Dintr-odată ulicioara încremeni. Soldaţii tineri şi femeile cu copii în braţe se uitau la gamela care se clătina pe fundul ei rotund, la zeama galbenă care se scurgea printre pietrele caldarîmului, la aburii cenuşii pe care îi lua vîntul, împrăştiindu-i. Apoi privirile se îndreptară spre soldat şi rămaseră pironite asupră-i.

Ostaşul făcu un pas spre gamela goală, se aplecă încetişor, o ridică şi-şi văzu de drum, cu acelaşi mers greoi.

Tot timpul cît durase scena asta nimeni nu suflă un cuvînt. Apoi fiecare îşi urmă calea tăcut, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Şi ulicioara continuă să-şi depene viaţa ca şi mai înainte, poate ceva mai încet.

Aşa trecu ziua de nouă noiembrie la Bischoffsberg.

A doua zi, însă, vîntul îşi schimbă brusc direcţia. A doua zi, Martha Biermann, văduva lui Biermann, cavaler al crucii de fier, veni din Teufelsmühle la mormîntul bărbatului ei. Femeia curăţă mormîntul de frunzele uscate ce se strînseseră printre răsadu-

rile de gheață de pe margine, depuse o coroană de iarbă neagră și îngenunchie. Stătu așa o bucată de timp, rugîndu-se. Pe urmă începu să se uite în jur și să citească ce scria pe tăblițele de pe crucile negre, așezate în front, ca la armată, la căpătîiul mormintelor soldaților. Printre crucile înșirate pe un rînd, se înălța un singur monument, ridicat în amintirea ostașilor căzuți în război. Monumentul purta următoarea inscripție săpată în piatră

EROI
ODIHNIȚI ÎN PACE!
NE VOM AMINTI PURUREA DE VOI CU RECUNOȘTINȚĂ!

Martha Biermann citi inscripția în gînd, apoi cu glas tare, și cuvintele acelea treziră într-însa un ecou stins.

— Ne vom aminti pururea de voi cu recunoștință.
— Ne vom aminti pururea...
— Ne vom aminti...

Pe urmă părăsi cimitirul. După ce ieși pe poartă, își încetini pasul, gîndindu-se unde să se ducă.

În clipa aceea văzu venind spre ea, pe strada largă și dreaptă care ducea în oraș, un grup de femei în doliu. Femeile mergeau repede pe trotuar, înghesuindu-se unele în altele, mînate din spate de vîntul ce le umfla fustele și le flutura zăbranicele negre, lungi.

Curînd Marthei Biermann îi ajunse la ureche o larmă stridentă de glasuri, dar din crîmpeiele de fraze pe care le aducea vîntul nu putu desluși despre ce era vorba, așa că așteptă ca femeile să se apropie mai mult.

Vîntul le lua cuvintele, purtîndu-le prin aer și se părea că tot el le ridicase în sus și mîinile ce stăteau întinse amenințător, arătînd ceva cu degetul înainte.

Crîmpeie de vorbe și frînturi de fraze se învîrtejeau deasupra capului Marthei, ca purtate de o vîntoasă.

— După ei totul merge bine.
— Orice-i întrebi îți răspund la fel.
— ...și nu știi cînd o să se mai termine.

— Tot aia e!
— Lasă — lasă!
— ...i-au ascuns bine.
— ...liniște. Da' noi ce sîntem? Moarte?
— Închiși cu lacăte, ca nimeni să nu..
— Vite pentru abator.
— Să-i ascundă?
— ...las' c-om vedea noi, atunci.

Martha Biermann rămase locului pînă ce procesiunea gălăgioasă se apropie de poarta cimitirului. Stătea cu gîtul întins, ca legată în lanț, și căuta să prindă un înțeles din frînturile de fraze ce-i veneau la ureche. Femeile trecură pe lîngă cimitir, iuțind din ce în ce pasul, și se îndreptară spre Bismarckallee. Deodată, din încîlceala aceea de glasuri, desluși lămurit cuvintele:

— Ei, văduva domnului, se vede că bărbățelul tău stă bine unde stă.

Una dintre femei arăta cu mîna spre poarta cimitirului, apoi se auzi din nou același glas, chemînd-o:

— Hai cu noi să înviem morții.

Și ca și cum cineva ar fi tăiat în clipa aceea lanțul care o ținea legată, Martha Biermann se smuci din loc și fugi să se alăture grupului de femei.

Pe drum una o întrebă:

— Ești văduvă de război?

— Da, — răspunse ea gîfîind, în parte pentru că alergase, în parte fiindcă se simțea cotropită de o emoție subită. — Bărbatu-meu era cavaler al crucii de fier.

— Săraca femeie! — rosti cineva.

— Mai bine crucile alea le-ar atîrna cîinilor de zgardă! — auzi ea.

— Mergem la spital, după invalizi, strigă o femeie.
— Poate că bărbații noștri or fi trăind încă!
— Țin închiși invalizii să nu-i vedem.
— Mai știi? Poate om da acolo și peste bărbații noștri.
— Vor să ne cruțe nervii.
— Ehei, nervii noștri de mult s-au tocit.
— Decînd ne-au luat bărbații...

— Ne-ajunge! Să se termine odată cu războiul.
Deodată Martha Biermann o luă înainte, ocoli procesiunea şi, întorcîndu-se cu faţa spre femei, strigă din răsputeri:
— Staţi, staţi! Întrebaţi-mă pe mine că eu ştiu ce-i aici în spital. Femei, vai de sufleţelul vostru! Bărbatul meu a fost şi el soldat. L-au adus şi ciung, şi olog, şi orb, şi surd, nici nu m-a cunoscut cînd am venit să-l văd, puţin înainte de moarte. Acuma zace colo. Uite, colo! Eu ştiu că spitalul geme de ciungi şi ologi. Să le dea drumul! Să ni-i arate!
Ţipete ascuţite îi curmară vorba.
— Să dea drumul răniţilor acasă!
— Să lase schilozii să umble pe stradă! Să-i vadă toată lumea!
— O să umblăm cu ei prin parcuri şi la teatre!
— Să-i vadă toată lumea!
Martha Biermann arătă spre cimitir.
— Uite, acolo-i un oraş întreg de bărbaţi. Acolo-i şi Albert, bărbatu-meu. Bărbatul meu! Şi acolo scrie: „Ne vom aminti de voi... ne vom aminti..."
Deodată gura i se strîmbă şi urletul ei acoperi toate celelalte ţipete:
— Nu te-am uitat, Albert! Ah, femei, femei!
Vîntul smulse gemetele şi urletele lor, şi le ridică în văzduh, smulse şi zăbranicele lungi de crep negru, fluturîndu-le, şi femeile cernite începură să alerge.
În urma procesiunii îndoliate pe care vîntul o învîrtejea ca o trombă, mergeau, venite cine ştie de unde, femei răzleţe sau în grupuri, aşa cum duce vîntul frunzele toamna.
Vîntul bătea înspre Bismarckallee.
Cînd printre şirurile de tei despuiaţi, tunşi în chip de ceşti de cafea, se iviră, scînteindu-şi multiplele lor faţete, geamurile spitalului, toate femeile care veniseră acolo, fie răzleţe, fie în grupuri, se contopiră într-o mare de capete, deasupra cărora se vedeau tălăzuind zăbranicele negre.
— Femei, femei!
Casa cea fericită se uita la femeile care se frămîntau jos şi asculta ţipetele lor, arătîndu-şi cu satis-

facție și cu o perfectă indiferență zidurile cu ciubucuri de stuc ocrotite de țiglele roșii ale acoperișului.

Femeile se strînseră buluc la intrare și ușile masive, ca porțile unui templu, se deschiseră lin înlături.

Un om într-un halat, de o albeață orbitoare, ieși fugind înaintea mulțimii de femei, strigînd ca un apucat:

— Cruțați răniții, nebunelor! Cruțați ră-ni-ții!...

Drept răspuns, sute de glasuri sparte tăbărîră pe el:

— Da, da, îi cruțăm!

— Știm, știm!

— Cruțați-ne pe noi!

— N-avea grijă, îi cruțăm noi!

— O să-i cruțăm, fii pe pace!

Unde vor fi dispărut avizele cu diverse paragrafe și puncte interzicînd cutare ori cutare lucru? Cine dosise tăblița frumos zugrăvită cu diferite decizii, dispoziții și extrase din regulament? Unde se mistuiseră oamenii în alb, datori să supravegheze respectarea paragrafelor, deciziilor și disciplinei?

Femeile cernite dădură buzna pe coridoarele înecate în strălucirea cimentului ceruit și albeței pereților și tavanului. Veneau, răspîndind prin rezerve și în săli furia ce bîntuia jos în stradă, și bocetele și gemetele Marthei Biermann, care mergea în frunte, zburau, înzecite de ecoul coridoarelor pe unde treceau, peste capetele lor.

— Nu te-am uitat, Albert! Nu te-am uitat!

Pe urmă:

— Uitați-vă! Aici a zăcut bărbatul meu, bărbatul meu, femei!

Și iarăși:

— N-am să te uit, Albert. N-am să te uit niciodată.

Și atunci glasuri puternice de bărbați se contopiră cu cele femeiești:

— Scoateți-ne afară în stradă!

— Să ne vadă oamenii!

— Duceți-mă și pe mine cu cărutul. Să vadă toată lumea ce-i războiul! Priviți ce înseamnă războiul!

— Luați-i pe toți care se pot scula din pat.

Un butuc înfăşurat în pansamente scotea nişte urlete asurzitoare printr-o bortă neagră căscată între benzile de tifon, în locul unde trebuia să fie gura :

— Arătaţi-mă şi pe mine, că de umblat pot să umblu ! Arătaţi-mă, că pot să umblu !

Răniţi cu halatele desfăcute, înfăşuraţi în bandaje, cu pansamente ori în ghipsuri, sprijinindu-se în bastoane şi cîrji, alergau şontîcîind din sală în sală şi răcneau :

— Cine-i în stare să meargă, să se ducă numaidecît în piaţă, în oraş !

— Cine poate, să se scoale !

Strigătele lor dezlănţuiră în săli şi în rezerve un neistovit şuvoi de gemete şi de blesteme.

Gloata de femei se îndreptă spre ieşire, purtînd pe braţe, ridicat deasupra capetelor, un căruţ. În căruţ zăcea, pe jumătate culcat, un trunchi de om pierdut în mulţimea bandajelor. În partea de jos căruţul era desfăcut, lăsînd să se vadă că-i gol înăuntru. Mîna stîngă a invalidului era atîrnată de gît cu o legătoare. Dreapta şi-o mişca anevoie, fie ca să arate lumii trunchiul lui gros cît un butuc din pricina mulţimii feşelor, fie ca să ameninţe cu pumnul pe cineva nevăzut.

În faţa spitalului, procesiunea zăbovi o bună bucată de vreme, îngroşîndu-şi mereu rîndurile. Femeile scoteau în stradă fotolii, căruţuri, scaune, şi aşezau în ele răniţii, care îşi vînturau prin aer cîrjele, strigînd răguşit cuvinte nedesluşite. Un soldat tînăr îşi dezbrăcă pe jumătate tunica şi ridică în sus braţul lăcuit şi nichelat, ce strălucea de-ţi lua ochii. Rînd pe rînd, răniţii, care se puteau ţine pe picioare fără ajutorul femeilor, îşi dezgoliră braţele de oţel, de carton şi de piele, protezele lor patentate, făcînd să clămpăne, să scîrţîie şi să geamă arcurile şi pîrghiile lor.

Şi atunci mulţimea începu să urle frenetic într-o învălmăşeală de glasuri şi, ridicîndu-i pe umeri pe invalizi, cu căruţuri, cu scaune, cu tărgi cu tot, ca şi pe cei cu proteze la mîini, o porni pe Bismarckallee,

apoi mai departe, pe lîngă cimitir, pînă în piaţa Rathaus-ului.

In fruntea alaiului, cu zăbranicul fluturîndu-i în vînt ca un drapel, păşea Martha Biermann din Teufelsmühle, văduva lui Albert Biermann, cavaler al crucii de fier.

Ziua aceea nu era o zi ca toate celelalte. „Gazeta de dimineaţă a Bischoffsbergului" îşi pierduse peste noapte elocvenţa şi, ca un om bîlbîit, care abia poate să se exprime, bolborosise ceva despre tulburările din capitala imperiului. Redactorul şef pleda cu aprindere pentru urcarea tarifului poştal, iar un foiletonist descria eroica apărare a Camerunului de către trupele coloniale. În restul gazetei nu găseai decît lucruri puerile.

Obosită de activitatea ei filantropică de dimineaţă (împachetase ţigări de foi pentru bolnavi şi răniţi), Frau Urbach se aşezase la fereastra ce dădea în piaţă. Către ceasurile două începu să se strîngă lumea în jurul Rathaus-ului şi pe ciubucăria clădirilor, pe felinare şi pe stîlpii liniei de tramvai şedeau căţăraţi copii. Frau Urbach întrebă fata din casă ce înseamnă toată agitaţia asta din stradă. Cum fata din casă nu ştia nimic, Frau Urbach se gîndi că trebuie să fie vorba, probabil, de vreo victorie, şi bombăni nemulţumită :

— Mereu aceeaşi poveste : totdeauna cînd e vreun eveniment, autorităţile prind de veste mai tîrziu decît lumea. Tot timpul războiului Rathaus-ul n-a scos măcar o singură dată steagurile la timp...

Piaţa se umplea treptat de lumea care ieşea pe uşile şi porţile caselor, revărsîndu-se pe toate străzile ce duceau spre centru. Era un furnicar de oameni, toţi întorşi cu faţa spre una din străzile care dădeau în piaţă, şi pe care Frau Urbach nu avea cum s-o vadă.

Tot ceea ce se petrecu după aceea se desfăşură cu o repeziciune uimitoare, aproape de neînchipuit.

La un moment dat năvăli de undeva un cîrd de vînzători de ziare, nişte băieţandri sprinteni şi cu glasuri răsunătoare, care se risipiră prin piaţă, ames-

tecîndu-se în mulţime. Imediat furnicarul omenesc începu să se agite. Foi mici, albe, fluturau deasupra capetelor, trecînd din mînă în mînă. Şi un vuiet înăbuşit se rostogoli valuri, valuri, de la un capăt la celălalt al pieţii.

Frau Urbach chemă fata din casă :

— Du-te fuga jos şi cumpără o ediţie specială. Trebuie să se fi întîmplat ceva.

Şi după ce fata trînti uşa după dînsa, spuse cu glas tare, lucru care i se întîmpla destul de rar :

— S-o fi încheiat pacea !...

Intre timp, mulţimea se revărsase pe o stradă, pe care Frau Urbach nu putea s-o vadă de la fereastra ei, îngrămădindu-se acolo, ca după cîteva clipe să înceapă a da înapoi sub presiunea unei avalanşe de trupuri omeneşti. Deasupra acestei avalanşe se legănau în jilţuri nişte butuci care se mişcau agitînd în aer ceva ce aducea a capete şi mîini de oameni. Pe urmă nu se mai văzu decît un vălmăşag de foi albe, de pălării, bastoane şi umbrele.

Fata din casă dădu buzna în odaie şi-i întinse speriată lui Frau Urbach o foaie boţită.

Pe foaie stătea scris negru pe alb — atît de negru încît bătea în albastru — cuvîntul:

revoluţie

şi nu undeva în Rusia sau în China, ceea ce n-ar fi fost nimic extraordinar, ci

în Germania,

fapt nu numai extraordinar, ba chiar

supranatural.

Ediţia specială fusese scoasă în grabă de ziarul local social-democrat.

Coloana din dreapta anunţa abdicarea Kaizer-ului şi fuga lui. Cea din stînga — proclamarea republicii. Jos, sub cele două coloane, se lăfăia un titlu ce se re-

ferea la ceva fără nici o importanţă în comparaţie cu fuga împăratului şi cu proclamarea republicii.

Cuvintele jucau sub ochii lui Frau Urbach, care se străduia în van să le prindă tîlcul. În capul ei se amestecau frînturi dintr-un comunicat, cu crîmpeie din celălalt, şi cu interjecţiile celui de-al treilea.

Şi din toate acestea ieşea o învălmăşeală întreagă, care ar fi putut s-o lămurească într-un fel, însă ea nu reuşea să înţeleagă nimic: abdicare... alegeri... republică... adunare... sfîrşit.. constituire... fugă... pace...

Din întîmplare ochii îi căzură pe un comunicat unde era vorba despre alegerile pentru Landtag sau pentru un nou Reichstag, sau pentru adunarea constituantă. Ce însemnătate aveau însă toate acestea? Din întreg vălmăşagul acela de cuvinte, din toată vorbăria aceea, ea reţinu doar un nume: Urbach. Şi cum în timpul cît foaia îi tremurase în mînă Frau Urbach nu se gîndise decît la ea, la numele ei, la viitorul ei, începu nu numai să desluşească, dar să şi înţeleagă ce era scris acolo, aşa că de astă dată citi lămurit:

> ...comitetul nostru propune, printre alte candidaturi, pe aceea a prietenului nostru Urbach din Lausche, membru al partidului nostru, care timp de douăzeci de ani a susţinut mişcarea social-democrată nu cu vorba, dar cu fapta. Nu trebuie să uităm că membrul de partid Urbach din Lausche, care nu s-a manifestat niciodată în mod public, a făcut pentru...

Frau Urbach se lăsă pe speteaza fotoliului şi-şi acoperi ochii cu palmele. Foaia mototolită lunecă pe podea.

Asta-i era pedeapsa!... Nici nu ştii cînd vine, nici n-o poţi ocoli! Pedeapsa îşi cunoaşte ceasul.

Acum, abia acum, la sfîrşitul vieţii începea ea să-l înţeleagă pe omul ăsta cu proiectele lui misterioase, închise în dulapuri, cu biblioteca lui, pe care o ţinea tot aşa închisă, şi cu inexplicabilele şi veşnicele lui absenţe de acasă. Toate se făceau în spatele ei, la ea în casă şi cu banii ei.

Acum, abia acum, începea s-o înțeleagă și pe fiică-sa, pe fata lui, a lui Urbach, pe Marie, cu apucăturile ei mojicești, cu îndărătnicia și nesupunerea ei plebee. Acum putea să dea deplină crezare zvonurilor echivoce care umblau pe socoteala Mariei. De la fata asta te puteai aștepta la orice. Doar era fata lui Urbach! N-avea nici o picătură din sîngele von Freyleben-ilor.

Acum înțelegea totul limpede. Asta-i era pedeapsa...

Vai! Pîngărise numele von Freyleben-ilor!

Cum de a putut oare să se însoțească cu Urbach, întinînd numele și onoarea primului ei născut, a lui Heinrich-Adolf, singurul ei băiat, mîndria ei, ultimul vlăstar al neamului ei?

Să fugă! Să fugă, așa cum a făcut împăratul. Să plece de acasă... să-l părăsească pe Urbach. Acuma totul s-a isprăvit. Își primise pedeapsa...

Frau Urbach se sculă de pe scaun. Voia să dea poruncă să i se facă bagajele de plecare. Trebuia să se grăbească. Se ridică țeapănă ca un drug de oțel, își netezi fusta și luă în mînă bastonul cu cauciuc în vîrf.

Tocmai în clipa aceea intră în odaie fata din casă, care-i întinse o telegramă, și dădu să plece.

— Așteaptă puțin. O să am nevoie îndată de dumneata, — o reținu Frau Urbach. Și cu gestul unui om de acțiune, obișnuit cu astfel de lucruri, desfăcu telegrama. Cuprinsul ei era laconic:

Oberleutnant-ul Heinrich-Adolf Urbach a căzut luptînd ca un erou în ziua de 1 noiembrie lîngă Ancoche.

Aghiotantul șefului de stat major al regimentului —

Frau Urbach își înfipse unghiile în telegramă, se îndoi încet din șale și căzu înapoi în jilțul ei. Pe urmă începu să tremure din tot trupul, de parcă s-ar fi scuturat podeaua sub ea și-și repezi înainte piciorul beteag, încălțat cu o gheată din piele de catîr.

În ochii ei, îndreptaţi spre fereastră, se oglindi o clipă forfota mulţimii, apoi Frau Urbach rămase nemişcată.

Masele astea de oameni erau adevăratele mase.

La demonstraţiile organizate pînă atunci de uniunile şi asociaţiile din Bischoffsberg, demonstraţii cu lampioane şi muzică, localnicii defilau în ordine, încolonaţi pe companii şi batalioane — copiii ca nişte soldaţi de plumb, iar femeile în rînduri perfect drepte, de parcă se aflau într-o sală de gimnastică. De astă dată, însă, era vorba de adevăratele mase.

Femei şi copii, soldaţi şi Bürger-i, invalizi, cerşetori, gunoieri, muncitori, croitorese, care-şi părăsiseră la iuţeală atelierele, argaţi veniţi de pe la ferme, alergau printre case ca nişte pachete de cărţi de joc aruncate în vînt.

Peste capetele lor nu flutura nici un steag şi nici o trompetă nu-i îndemna să întindă pasul. Însă un alt stindard, nevăzut, un stindard ce flutura voios şi înfricoşător totodată, îi mîna prin pieţe, pe străzi şi pe bulevarde.

Oameni paşnici, dintre care mai multe mii se cunoşteau personal, iar cîteva sute îşi beau în fiecare dimineaţă halba împreună, se pomeniră din senin deveniţi un fel de paria: pe unde treceau li se trînteau uşile în nas, magazinele trăgeau obloanele şi mărfurile de pe tarabele, din coşurile şi cărucioarele instalate în piaţă, se făceau nevăzute.

Un Bürger, care mai credea încă în tăria lucrurilor statornicite mai înainte, aşa cum un tată mai crede încă în autoritatea-i părintească atunci cînd feciorul îşi arată pentru prima oară, pe faţă şi fără nici o sfială, neascultarea, îşi închise tutungeria şi atîrnă la uşa magazinului o pancartă cu următoarea inscripţie:

AICI ESTE INTERZISĂ REVOLUŢIA

Nu era cu putinţă totuşi, ca oamenii să-şi fi ieşit din minţi, aşa, deodată, de cum făcuseră ochi în dimineaţa de 10 noiembrie! Şi dacă alergau aşa prin

mijlocul străzii și pe trotuare, fără nici un rost aparent, o făceau pesemne numai pentru că nici prin mijlocul străzii, nici pe trotuare nu era afişat:

SE INTERZICE ORICE ABATERE
DE LA CURSUL NORMAL AL VIEȚII

Din cauza acestei lipse de prevedere din partea municipalității, circulația pe străzi era atît de dezordonată, încît toți pietonii, ori încotro s-ar fi îndreptat, erau întorşi din drum şi duşi ca nişte frunze purtate de vînt într-o singură direcție, spre citadelă.

În sfîrşit, citadela, severă şi gîrbovită ca un bătrîn general, răsări în fața ochilor mulțimii. Acoperişul încăruntit era mohorît, porțile ferecate şi lacătele puse. Mulțimea îşi încetini pasul, gata, gata să se oprească.

Însă mulțimea fusese ridicată de femei şi glasurile lor erau mai stridente decît ale trîmbițelor.

— Femei, aici au fost tăinuiți soldații nemți care n-au vrut să plece la abator!

Izbindu-se de acoperişul citadelei, semnalul ricoşă și căzu înapoi în mijlocul mulțimii.

Un glas răsunător de bas profund îl acoperi pe loc:

— Soldați, aicea sînt închişi prieteni de-ai voştri!

Paul Hennig ridică umbrela deasupra capului, arătînd mînios spre ferestruicile zăbrelite, apoi se smulse din mulțime şi o rupse la fugă de-a curmezişul pieții, ținînd mereu cortelul ridicat. Atunci un soldat tînăr se întoarse spre gloată şi comandă voios:

— Com-pa-nie!... După căpitan... cu *umbrelele* în cumpănire, spre citadelă... Marş!

La această comandă ieşiră din rînduri, pufnind de rîs, soldații, toți numai boboci, care nici nu începuseră măcar instrucția.

Se strînseră apoi în jurul comandantului, zumzăind ca un roi de albine şi se repeziră spre citadelă pe urmele lui Paul Hennig, care păşea solemn şi majestuos înainte.

Alergau zglobii ca în vremea abia apusă a copilăriei, cînd în citadelă se depozitau furaje şi zidurile pri-

veau cu îngăduință poznele pe care le făceau copiii la poalele lor.

Ajungînd în fața porților, soldații începură să bată cu pumnii, într-o hărmălaie de rîsete, țipete și șuierături. Ochii lui Paul Hennig scăpărau scîntei și pieptul i se umfla și i se lăsa repede și cu putere, ca niște foale. Cu un cap mai înalt ca soldații, se uita la ei cu o privire aproape inspirată și lovea de zor cu umbrela în poartă. Pletos și oțărît, cu hainele-i negre în mijlocul soldaților cu bluze cenușii și cu chipuri luminate de veselie, cărora nici nu le mijiseră încă mustățile, părea un învățător în mijlocul unui cîrd de școlari poznași.

Poate că întîmplările din fața citadelei s-ar fi încheiat cu această răzmeriță de școlari, dacă după cîteva minute nu s-ar fi deschis portița tăiată în poarta cea mare.

Lucrul acesta fu atît de neprevăzut, încît soldații făcură fără să vrea un pas înapoi, ca și cum s-ar fi produs o explozie.

În poartă apăru statura, masivă ca un monument, a unui ofițer.

Părea că-l bătuse cineva cu maiul pe umeri, împlîntîndu-i picioarele în pămînt. Ofițerul își ațînti privirea spălăcită drept înainte peste capelele soldaților. Falca pătrată îi căzu brusc. Apoi pîntecele supt, ca strîns în corset, îi zvîcni odată, și un urlet ca de sirenă se abătu asupra pieței :

— Dre-epți !

În aceeași clipă, însă, primele valuri ale mulțimii care fugea spre citadelă dădură peste soldați, îi luară pe sus și-i aruncară peste ofițer. Monumentul se dovedi că nu era chiar atît de bine împlîntat în pămînt. Prins între oameni, el se răsuci greoi în jurul axei sale și fu împins la o parte. În înghesuială încercă să deschidă tocul revolverului, însă cineva din mulțime îl lovi cu ceva ascuțit peste mînă ; brațul i se îngreună brusc, i se înmuie, și valurile mulțimii îl doborîră jos, călcîndu-l în picioare ca pe un sac.

Paul Hennig tocmai își plecase capul să intre pe portiță, cînd o fată sprintenă se strecură pe lîngă

el. Împins de soldații care veneau din urmă, dădu buzna și el pe poartă. Deodată simți un braț subțire apucîndu-l de gît și silindu-l să se aplece. Cu toată hărmălaia de afară auzi lămurit un glas ce-i spunea înfierbîntat:

— Ascultă, Hennig, trebuie să-l eliberăm pe monsieur Percy.

În lumina palidă care venea în răstimpuri prin portița cînd slobodă, cînd năpădită de oameni, desluși trăsăturile unui chip cunoscut:

— Fräulein Marie! Dumneavoastră aici?

— Trebuiesc deschise porțile! — îi strigă Marie.

Cineva trase zăvoarele care huruiră. Altul țipă: „Cheile de la celule! Unde-s cheile de la celule?" Se auzi departe pe lespezile de piatră tropotul unor pași ce fugeau, pierzîndu-se în beznă. Pe poartă se revărsau valuri, valuri, oameni sprinteni și semănînd toți între ei ca niște picături de apă, ca niște matrozi care s-ar fi aruncat de-a valma pe fundul bărcii spre a se feri de gloanțe.

În sfîrșit, poarta își deschise greoi canaturile. Odată cu lumina pătrunse duduind în citadelă și puhoiul compact de oameni.

Vrînd-nevrînd, soldații, care tăbărîseră cei dintîi în citadelă, o luară înainte, pe gangurile întunecoase și întortochiate ale cazanului de piatră. Undeva, în fundul acestui cazan, în care clocotea înăbușit o larmă de glasuri, se auzea cînd mai tare, cînd stins de tot, un zornăit, ca și cum cineva ar fi desfăcut o legătură uriașă de chei. Apoi se deschise o ușă, lăsînd să se reverse asupra mulțimii o lumină vie. Și în aceeași clipă, rînd pe rînd, începură să pocnească lacătele. O mînă pricepută descuia celulele.

Cînd din prima celulă deschisă ieși șovăind un om, un glas tînăr și tremurător strigă:

— Ur-raa!

În aceeași clipă mulțimea repetă strigătul. Și în timp ce celulele erau descuiate, toate coridoarele și scările cetățuii vuiau de strigăte:

— Ur-raa!

Mulţimea urca din ce în ce mai sus, iar culoarele întortochiate o duceau tot mai adînc, în inima cetăţuii. Grupul celor care mergeau în frunte şi deschideau uşile se împuţina, însă, la fiecare cotitură. Oamenii coborau în piaţă împreună cu deţinuţii eliberaţi.

Cînd ajunseră la capătul ultimului culoar, un culoar îngust, chiar sub acoperiş, nu mai rămăseseră decît Marie, Paul Hennig şi trei, patru soldaţi.

Temnicerul descuie uşa cu uşurinţa unui om obişnuit să facă treaba asta, deoarece lacătele erau pretutindeni de acelaşi tip, lacăte noi, aşa cum era totul în interiorul citadelei, în afară de pietrele zidurilor şi lespezile podelelor.

— Asta-i ultima, — spuse temnicerul.

— Acuma poţi cere să fi scos la pensie, — îi zise Paul Hennig.

— Poate c-o să-mi daţi o mînă de ajutor în chestiunea asta, — răspunse temnicerul.

Marie se uită cu luare aminte la omul care stătea în mijlocul celulei.

— Ieşi afară! Eşti liber! — îi strigă un soldat.

— Ur-a! — urlă altul.

Dar semiîntunericul ce domnea în cotlonul ăsta îi curmă strigătul, de parcă i l-ar fi retezat cu un cuţit. Aici nu se auzea nici un zgomot şi tavanul părea că stă gata să-ţi cadă-n cap. Se făcu o tăcere desăvîrşită.

— Nu-i el, — murmură Marie.

— Păi eu ce v-am spus? — zise temnicerul. — N-am avut nici un deţinut cu numele de Percy.

Soldaţii scoaseră de subsuori pe omul din celulă.

— Percy? — întrebă acesta încetişor.

— Da, îl căutăm pe belgianul Percy, întemniţat aici acum trei ani, — spuse Paul Hennig.

— Dacă vă spun că n-a fost aici. Cine poate şti mai bine ca mine? — protestă temnicerul jignit.

— Nu-i chiar aşa, — adăugă, tot încet, omul din celulă. — Monsieur Percy era cetăţean belgian. L-am cunoscut. A stat aici două săptămîni, după

aceea nu ştiu unde a dispărut. Era împotriva războiului.

— Să ştii, Hennig, că l-au omorît! — exclamă Marie.

— Se prea poate, — spuse omul din celulă. — Era împotriva războiului. Şi pe deasupra mai era şi străin.

— Ei, la dracu'! — bombăni Paul Hennig.

— S-a întîmplat ceva? Nu cumva s-o fi terminat războiul?

Marie se repezi la deţinut:

— Nu eşti dumneata meşterul Meyer din Nürnberg?

Deţinutul stătu o leacă pe gînduri, apoi făcu un pas înapoi. Lumina zgîrcită, ce se cernea prin ferestruica aşezată sus de tot, lăsă să cadă pe faţa Mariei umbra zăbrelelor. Omul se uită la ea chiorîş.

— Ba da! Sînt meşterul Meyer din Nürnberg. Duşmanul poporului. Sînt împotriva războiului.

— Meştere Meyer...

Mariei i se frînse glasul şi murmură aproape imperceptibil:

— Haidem! — Şi-l luă blînd de braţ.

In timp ce străbăteau întunecimea labirintului de piatră, unde se potolise orice zgomot, Meyer o întrebă:

— Ce mai e şi asta? Eu nu vă cunosc, Fräulein.

— Mi-a vorbit despre dumneata Andrei Starţov.

— Bun băiat, rusnacul! — tună Paul Hennig în ceafa lui Meyer.

Meşterul Meyer fu orbit de lumina de afară şi, fie că lumina era de vină, fie învălmăşeala pestriţă de oameni, se apucă cu mîinile de cap, închise ochii şi se opri locului.

Paul Hennig îi desfăcu blînd mîinile.

Atunci Meyer răspunse:

— Mi-aduc aminte de Andrei Starţov. Şi el era împotriva războiului, nu-i aşa?

— Ah! Era... era aşa de... — începu Marie, cu vocea întretăiată şi strîngîndu-l de braţ pe Meyer. — Ţinea mult la dumneata, meştere Meyer.

Lui Paul Hennig îi dădură lacrimile. Tuşi, acoperind cu tusea lui nişte glasuri care tocmai începuseră să cînte un cîntec necunoscut.

— Andreas era un băiat deştept. Totdeauna l-am înţeles, — spuse mişcat Hennig.

Marie îi aruncă un zîmbet complice.

— Andrei ar fi acum cu noi, Hennig.

Marie stătea senină, fericită şi mlădioasă, ca un pom tînăr, în mijlocul mulţimii care forfotea fără astîmpăr, prin piaţă.

Paul Hennig se uită la ea înţelegător şi cu mîndrie. Apoi îşi şterse nasul şi se porni să tuşească şi mai tare.

— Unde ai vrea să mergi acum, meştere Meyer? — întrebă Marie.

Meşterul Meyer îşi roti privirea prin piaţă. Deasupra mării de capete ce tălăzuia, ochii lui de om bătrîn descoperiră o firmă veche:

Bauernschenke [1])

Molfăi din buze, ca şi cum şi-ar fi potrivit ciubucul lulelei, mişcă din barba-i căruntă, ce-şi ridică vîrful în sus, şi se uită la Marie şi la Paul Hennig, învăluindu-i într-un zîmbet cald. La fel de calde şi de blajine îi erau şi vorbele:

— Dacă-i vorba de ce vreau eu, apoi uite, aş avea poftă să beau o halbă de bere neagră... Mi se pare că-i tocmai timpul.

Şi pipăi buzunarul jiletcii sale tricotate, din care altă dată atîrna un lănţug petrecut peste pîntece.

A venit acum timpul să ne luăm rămas bun de la oraşul Bischoffsberg. Oraşul va mai fi pomenit în cartea asta, şi nu numai odată, însă nu ne-om mai purta picioarele obosite pe caldarîmul lui bine spălat, n-om mai vedea străzile lui înguste, cu lume pu-

---

[1]) *Bauernschenke* — cîrciumă ţărănească (în limba germană). (N. trad.)

ţină, şi nici n-om mai auzi dangătul somnoros al ceasului de la Rathaus:

S-Son-ne,
S-Son-ne,
S-Son-ne!...

Ne despărţim deci de Bischoffsberg cu melancolie, păstrînd în inima noastră o singură imagine, aceea a unei fete cu bujori în obraji, care cum s-a sculat s-a şi dus să se spele la rîu.

Ne-om aminti de ştergarele albe pe care felinarele cu gaz aerian le aşterneau la picioarele lor, pe caldarîmul străzilor, şi de foşnetele primăvăratice din parcul celor Şapte Eleştee, şi de culmea înzăpezită a muntelui Lausche, plutind învăluită în mireasma răcoroasă a răşinei. Ne-om aminti, chiar şi de mătuşa Meyer, păzitoarea closetului public de peste drum de poliţie, care nu era de loc femeie rea. Mult o să mai împletească, oare, la ciorapul ei?

Ne despărţim cu părere de rău de meşterul Meyer, care era împotriva războiului. Meşterul a fost ultimul om pe care monsieur Percy l-a salutat precipitat ca de obicei: *bonjour-bonjour-bonjour*... Probabil că la Bischoffsberg se mai aude şi acum detunînd glasul de bas al lui Paul Hennig, casier al Societăţii prietenilor coralei. Nu ştim dacă a demisionat din partidul social-democrat, şi asta ne face să vorbim despre el cu foarte multă rezervă, în pofida simpatiei pe care i-o purtăm pentru dovezile lui de prietenie faţă de eroii romanului.

Dar să fim sinceri:

Mărturisim că nu interesează nici atîtica soarta secretarului poliţiei, ba chiar şi soarta localului poliţiei. Nu ne interesează nici redactorul şel al „Ziarului de dimineaţă al Bischoffsbergului", nici calfa de bărbier Erlich, nici sora superioară Neumann, nici maiorul Bidau, nici majestatea sa regele Saxoniei. Toate acestea sînt personaje de minimă importanţă,

care se strecoară în orice roman, așa cum dau năvală muștele la dulceață.

Răsuflăm ușurați la gîndul că despre misteriosul socialist Urbach nu mai avem de vorbit decît o singură dată. N-avem nici o simpatie pentru el, deoarece a luat de nevastă o aristocrată șchioapă cu un copil din flori, ca să poată sprijini un partid politic șubred.

În sfîrșit, dacă ne vom mai întoarce la Frau Urbach, născută Freyleben, o vom face numai din considerente egoiste, pentru că așa cere compoziția romanului. Să știți că Frau Urbach n-a murit, ci a fost doar lovită de dambla, și zăcea la ea în dormitor în momentul cînd în casa Urbach a avut loc evenimentul pe care-l vom povesti la sfîrșitul acestui capitol.

Deocamdată să-i lăsăm în pace pe oamenii aceștia și să mergem mai departe, tot mai departe.

Dar tu, orașule?

Iartă-ne dacă vreun cuvînt nesocotit de-al nostru te-a rănit în amorul tău propriu și te-a făcut să suferi. Iartă-ne!

Ești tot așa de demn să fii preamărit, ca orice alt oraș ridicat de mîna oamenilor, și drag lor.

Zidurile tale sînt temeinic durate.

În tine trăiesc oameni. Și tu le ești credincios.

Te-ai avîntat laolaltă cu dînșii în căutarea unor drumuri noi.

Și n-ai săvîrșit greșeli mai mari decît cele săvîrșite de Roma, Atena sau Paris.

Tu, modestule, necunoscutule Bischoffsberg, rămîi cu bine.

În seara zilei de zece noiembrie, cîrciumarul care reușise să țină deschisă crîșma toată ziua își netezea cît se poate de tacticos cei paisprezece peri de pe scăfîrlia lui turtită și lucioasă. Ca și tutungiul, care le interzisese cetățenilor, cu toată strășnicia, să facă vreo revoluție în fața tutungeriei lui, credea și el în durabilitatea stării de lucruri existente. În cîr-

ciuma lui atîrna pe perete, ca și mai înainte, un autograf al prințului Otto von Bismarck, prin care cancelarul de fier mulțumea lui „Münchenerbräuerei“ [1]) pentru butoiașul de bere neagră trimis în dar. Cîrciuma lui, în care foșneau ca și mai înainte robinetele de bere, era mereu plină de larmă. Cîrciumarul, care nici nu mai băga în seamă gălăgia, fiindcă se obișnuise cu ea, tocmai stătea de vorbă cu un vechi mușteriu.

— I-am spus: s-a schimbat ceva, măi omule? Ai ieșit șontorog din spital, te-ai dus să-ți vînturi cîrja în fața Rathaus-ului și ți-ai făcut de cap în cetățuie. Dar de dormit tot la spital te-ai întors ca să dormi. El, însă, o ținea una și bună și una: stai, c-o să se schimbe. Ce-o să se schimbe? îl întreb eu, că de, alt picior n-o să-ți crească...

În jurul mesei rotunde din mijlocul cîrciumii, ședeau înghesuiți o mulțime de soldați. Asudați și roșii la față, își descheiaseră gulerele și bluzele. Ah! În sfîrșit puteau să stea și ei cu gulerele și bluzele descheiate. Deși răgușiseră, discutau mereu înainte.

— Cum? — striga amenințător un ostaș pistruiat. — Crezi că soldații nu mai au nici un rol de jucat? Și că treburile rămîn, toate, pe mîna partidelor?

— Unii așteaptă să vină directivele din capitală...

— Ce capitală, nu mai există nici o capitală!

— Ur-raa!

— ...directive din capitală, alții stau și țin sfat toată ziua, iar ceilalți...

— Dă-le dracului de partide!

— Dați-mi voie, dați-mi voie! — bătu cu pumnul în masă un ostaș din Landsturm, cu ochelari.

— Trebuie să vedem mai întîi ce caracter are răsturnarea asta. Ce e? Insurecție populară? Revoluție a stărilor sociale? Luptă de clasă?

— Avram a avut un fiu, pe Isac, Isac pe Iacov...

— O răscoală militară!

— Soldații vor pace!

---

[1]) „Fabrica de bere din München". (N. trad.)

Cineva dintr-un colț îl corectă:

— Din clipa în care un soldat vrea pace, nu se mai cheamă că e soldat. Soldatul trebuie să vrea război.

— Jos războiul!

— Jo-os!

— Treaba e pe jumătate făcută. Rathaus-ul e în mîinile noastre, citadela tot așa. Peste tot stau de pază gărzile noastre. Atunci despre ce mai poate fi vorba?

În cîrciumă se făcu brusc liniște.

Deodată, în mijlocul acestei pauze, se ridică un glas subțirel:

— E vorba de puterea care să conducă gărzile voastre, Rathaus-ul și orașul. E vorba de puterea soldaților.

Toate capetele se întoarseră spre ușă, de unde venea glasul.

— Parcă aș cunoaște-o pe fata asta, — spuse patronul localului, netezindu-și scăfîrlia.

Urcată pe un scaun, Marie era zveltă și încordată ca un arc. Își ținea capul sus, avea părul zbîrlit, iar mîna întinsă puțin înainte îi tremura imperceptibil.

Într-o revistă englezească, riguros interzisă în pensionul lui miss Rowney, Marie văzuse fotografia unei sufragete vorbind la un miting din Hyde-Park. Sufrageta ținea capul sus, părul i se desfăcuse și stătea încordată și zveltă ca un arc.

Dar vezi tu, Marie, oratoarei din Hyde-Park nu-i tremura mîna, întinsă puțin înainte. Ei, asta e, parcă într-un moment ca acesta mai poți să te gîndești la reviste ilustrate?

— Just! — strigă recrutul pistruiat.

— Ne dăm noi seama că e vorba de putere... — începu ostașul din Landsturm, cu ochelari, dar în aceeași clipă îl întrerupse brusc un val de strigăte năprasnice.

— Puterea în mîinile soldaților!

— Un soviet al soldaților!

— Un soviet, un soviet!

Şi cînd strigătele se mai domoliră, un glas răguşit abia reuşi să biruie hărmălaia :

— Dar cum ? Cum ? Cum ?

Atunci Marie, ca şi cum ar fi prins din zbor un cuvînt pe care îl căutase mult pînă atunci, îşi întinse braţul pînă ajunse la acelaşi nivel cu umărul şi strigă :

— To-va-răşi ! Vin pentru a treia oară aici şi vă aud mereu bătînd apa în piuă. Fiecare clipă e preţioasă. Trebuie să ne înţelegem. Aşa că vă propun să mergem în altă parte. Cine vrea să aibă cinstea de a lua parte la alcătuirea unui soviet de soldaţi la Bischoffsberg, să vină după mine !

Marie se trezi dintr-odată în stradă, împinsă ca de un berbece, de un buluc de piepturi, umeri şi mîini. Şi în valul de urlete care făcea să se cutremure geamurile, desluşi un refren de mult uitat, un refren îndrăzneţ şi tulburător :

— Măi să fie, că frumoase mai sînt fetele la noi în Saxonia !...

Cîţiva soldaţi o urmară pînă acasă.

Marie îi conduse în salonul lui Frau Urbach, trase în mijlocul camerei o masă mare şi aduse hîrtie, tocuri şi cerneală. Apoi scoase din perete tăbliţa de stejar cu cele două versuri :

Wir stehen in Ost und West Wie fels und eiche fest

şi cu o bucăţică de hîrtie răsucită şi muiată în cerneală, scrise pe dos :

SOVIETUL PROVIZORIU DE DEPUTAŢI
AI SOLDAŢILOR DIN ORAŞUL BISCHOFFSBERG

Pe urmă Marie coborî cu tăbliţa în mînă şi o atîrnă afară la intrare, la uşa dinspre stradă.

În timp ce soldaţii, cinci la număr, aşezaţi în jurul mesei chibzuiau cîţi deputaţi să trimită în soviet fie-

care din unitățile cantonate în Bischoffsberg, Marie ședea la fereastra din colț, mută ca o umbră.

În timp ce firul noii istorii a Bischoffsbergului începea să se depene, glasurile soldaților se făceau cu fiece clipă mai hotărîte, vorba lor mai concisă și tîlcul lucrurilor rostite de ei mai simplu.

Deodată ușa se deschise încet și în salon intră un Bürger îmbrăcat într-un palton negru și în mînă cu o umbrelă strîns înfășurată. Bürger-ul își scoase gambeta, se opri și se uită la pereți, la ciubucul tavanului și la ferestre. Apoi se apropie de masă, nu prea mult însă, rămînînd la oarecare distanță, care-l ferea de orice atingere a vădítei lui demnități, și rămase așa țeapăn, fără să se încline.

Unde se uita nu puteai să-ți dai seama.

— Dumneavoastră sînteți sovietul ? — spuse el abia descleștînd buzele.

— Da ! — îi răspunse unul din cei de la masă.

— Nu știu cine a pus santinele la Rathaus și acum dacă vrea cineva să intre acolo i se cere la ușă un permis de la soviet. Nimeni în oraș n-are habar unde se află sovietul. O oră întreagă am umblat pînă să dau de el. Asta mă face să cred că sovietul nu se prea pricepe în ale administrației.

— Sovietul abia s-a constituit.

— Deci, în timp ce la Rathaus se cereau permise de intrare, în oraș nici nu exista soviet.

— Asta-i o dovadă că soldații au inițiativă revoluționară.

— Dumneavoastră sînteți sovietul ?

— Da, noi !

— Atunci dați-mi un permis de intrare în Rathaus.

Soldații se uitau unul la altul. Bürger-ul stătea nemișcat, privind în gol.

Atunci de la fereastra din colțul salonului se desprinse pe nesimțite o umbră.

— Îl cunosc pe omul ăsta. E Herr Stadtrat. Cred că i-am putea da un permis, dacă binevoiește să ne spună mai întîi ce treabă are acolo.

Buzele încleștate rostiră :

— Pînă la schimbarea constituției, puterea, aici în

oraş, aparţine municipalităţii. Chiar dacă cineva a pus mîna pe putere cu forţa, municipalitatea continuă să răspundă încă de averea oraşului. Trebuie să mă duc la Rathaus. De obicei rezolv chestiunile dependente de serviciul bunurilor.

— Las'că-ţi scriu eu permisul, — spuse un soldat.

Soldatul rupse o foaie de hîrtie, pe care aşternu cîteva cuvinte, întărindu-le cu o iscălitură vîrtoasă. Hîrtia făcu înconjurul mesei, căpătînd tot mai multă greutate pe măsură ce se adăugau semnăturile. După ce şi ultimul soldat se iscăli, cel care ticluise permisul spuse :

— Ar fi bine... să-i punem şi o ştampilă.

— O ştampilă ? — strigă Marie şi ieşi imediat din salon.

Cînd se întoarse, luă permisul şi trînti cu putere stampila de lemn ceva mai la stînga iscăliturilor. Pe permis ieşiră patru cuvinte pecetluite cu cerneală violetă.

EX LIBRIS
MARIAE URBACH [1]

Stadtratul, tot aşa, fără să se încline, luă din mîna Mariei permisul care îi îngăduia să intre în biroul lui. Cînd ajunse la uşă îşi puse gambeta în cap.

Marie fugi după el, cu paşi mărunţei ca de fetiţă. Voia să-l vadă cum coboară scara.

Deschizînd însă uşa antretului, dădu cu ochii de tatăl ei, şi se opri. Herr Urbach se uita la ea, ca şi cum n-ar fi recunoscut-o.

— Ce-i, tată ? — întrebă ea.

— Marie, mama e rău de tot. A avut un atac de paralizie.

Marie tăcea.

— Şi frate-tău a căzut pe front...

— Ştiu, — răspunse Marie. — Mi-a spus fata din casă.

Marie rămase cîteva clipe nemişcată. Apoi se întoarse, intră în salon şi închise bine uşa după ea.

---

[1]) Din cărţile Mariei Urbach (în limba latină). (N. trad.)

UN POPOR DE ORIGINE FINICĂ

Cele ce urmează sînt extrase din însemnările oberleutnantului von und zur Mühlen-Schönau, din armata saxonă, şi au fost scrise de el în timpul cît a stat prizonier în Rusia. Caietul cu filele desprinse, ce cuprindea aceste memorii, a fost găsit mult după întîmplările din Semidol. Cerneala, pe care probabil şi-o fabricase singur, fiind proastă, se întinsese, iar hîrtia era mucezită pe alocuri. Textul filelor rămase a putut fi reconstituit şi tradus aproape în întregime.

19 februarie.

Au încolţit primele semănături de pufuliţe din seminţe obţinute prin polenizare artificială. Frey e grozav de mîndru şi nu mai poate de bucurie.

27 februarie.

Azi se împlineşte anul decînd sînt aici. In tot acest timp n-am primit nici o scrisoare din patrie. Şi doar le-am scris tuturor celor de care mi-am adus aminte.

Acum, cînd Marie e atît de departe încît am pierdut orice speranţă de-a o mai revedea vreodată, mă gîndesc la ea cu strîngere de inimă. Ceea ce nu mi s-a întîmplat niciodată pe front. Acolo totul îmi părea cum nu se poate mai simplu : ştiam că imediat ce s-ar fi sfîrşit războiul, aveam să mă întorc la Schönau şi să mă însor.

Cînd mă gîndesc la neamul meu şi la soarta ce ne-a fost — şi mie, şi lui — hărăzită, căsătoria mea cu Marie mi se pare ceva absolut necesar. Fiinţa asta extraordinară m-a făcut să-mi dau seama că singura salvare posibilă pentru neamul meu e ea. Neamul nostru a avut cinci ramuri, toate parte bărbătească. Urmaşii a patru din aceste ramuri, de care mi-amintesc bine, căci i-am apucat în viaţă, au murit toţi. Eu sînt ultimul vlăstar. Căsătoria mea trebuie să satisfacă anume condiţii pentru ca neamul nostru să-şi recapete voinţa şi gustul de viaţă. Eu nu mai am nici o voinţă, nu mai aştept decît sfîrşitul. Nu văd pentru

ce aş mai trăi. Tablourile ? Ei, şi pe urmă ? Totul pentru mine se limitează la crîmpeiul de viaţă pe care-l mai am de trăit. Cu asta se termină totul. N-am urmaşi. N-am apucat încă să trăiesc pînă acum, iar viaţa care mi-a mai rămas de trăit e destul de scurtă. Trebuie să doresc, însă, a trăi mai departe, în veacurile viitoare, aşa cum am trăit în cele mistuite în trecut. Trebuie să doresc a-mi perpetua neamul.

Frey îmi vorbeşte tot timpul de fiziologie. Mi-e penibil să mă gîndesc la Marie, cînd îmi umblă în minte asemenea termeni. Nici unul dintre strămoşii mei nu şi-a iubit soţia. La început, şi-au satisfăcut nevoia de a iubi, folosindu-se de dreptul primei nopţi [1]), iar mai apoi şi-au cumpărat dragostea. Soţiile lor treceau pe al doilea plan, datoria lor fiind să asigure perpetuarea neamului. Şi neamul se perpetua în pofida vieţii pe care înţelegeau s-o ducă strămoşii mei. De şi-ar fi iubit nevestele, neamul nostru ar fi ajuns vîrtos şi eu aş fi avut putinţa să mai trăiesc încă cîteva sute de ani de aci înainte, în locul puţinului care mi-a mai rămas de trăit.

Sînt convins de asta.

Frey vorbeşte şi el tot aşa despre lucrurile acestea : trebuie să iubeşti o femeie, să te însori, să ai copii şi atunci toate se lămuresc de la sine.

Marie poartă într-însa voinţa de a se perpetua, de a continua să trăiască. Închid ochii şi o văd aşa cum era ultima dată la Schönau. Îmi vine să urlu, atît de rău îmi face amintirea asta.

30 aprilie.

Ni s-a adus la cunoştinţa celor din lagăr că sîntem slobozi să ne aşezăm prin sate şi să ne tocmim la lucru pe la ţărani, prin bună învoială.

...a venit de la oraş un soldat şi atunci s-a organizat o întrunire. Soldatul a vorbit despre pace şi a spus că Rusia ar fi...

---

[1]) E vorba de dreptul în virtutea căruia seniorului feudal i se cuvenea noaptea de nuntă a iobagelor sale. (N. trad.).

16 iunie

Bineînțeles, nu autoritățile ne țin aici. Autorități nu mai există de mult. Ceea ce ne silește să rămînem aici sînt drumurile impracticabile. Frey e foarte necăjit. Cînd ne-am mutat la Piceur, i-a căzut din căruță cutia cu ierbarul și a intrat sub roți. Peste o sută de foi din ierbar au fost îndoite și plantele stricate. Frey l-a bătut pe căruțaș, un mordvin. Nu i-am putut fi de nici un...

...treizeci și șapte de verste (40 de kilometri) pînă la Semīdol. În comparație cu lagărul, cu douăzeci și trei de verste mai aproape. Nici o bucurie însă. Nu se poate pleca din oraș, deoarece nu merg trenurile. Nimeni n-a auzit nimic despre vreun eventual schimb de prizonieri și nici nu se știe unde au să fie trimiși. Se spune că s-ar fi strîns acolo peste o mie de prizonieri, care trăiesc din cerșit. Și eu tot din asta trăiesc. Frey găsește că ar trebui să-i studiem mai îndeaproape pe mordvini. Ei, cică ar fi salvarea noastră. Care salvare ?...

...n-am văzut nici măcar un singur rînd tipărit. Frey a legat morfologia de gard și tace tot timpul.

Ieri a sosit la Piceur un detașament de aprovizionare. Pe mîine i-a convocat pe săteni la o întrunire pentru colectarea cerealelor de care au nevoie orașele. Mordvinii sînt din cale afară de speriați și s-au ferecat în izbele lor.

28 iunie

Mordvinii îmi arată un respect cu totul inexplicabil. Ieri a venit la mine una din vrăjitoarele lor, mi-a adus lapte și m-a poftit la o slujbă de-a lor, care se cheamă molian. La plecare s-a închinat în fața mea pînă la pămînt. Frey m-a rugat să însemn următoarele :

Karin-Paz — zeul pădurii și patronul teilor și al scoarței de tei din care se fac opincile (încălțămintea).

Kalma-azîr-ava — oblăduitorul mormintelor și paznicul porților cimitirului.

Iurtava — zeiţa căminului şi vîrcolac care se preface cînd în iepure, cînd în pisică.

„Cine ştie, s-ar putea să ne prindă bine“, mi-a spus Frey.

29 iunie.

Cum a răsărit soarele, mordvinii au ieşit, cu familii cu tot, afară din sat. Vrăjitoarea a trecut pe la noi şi am pornit-o de acasă. Drumul a durat două ore şi zece minute. Am străbătut mai întîi un cîmp, apoi am mers prin pădure şi de-a lungul unor rîpi. Pe aici rîpele sînt fioroase. Cine nu cunoaşte locurile, se poate rătăci uşor de tot. Lumea se adunase undeva, în inima pădurii, în jurul unui izvor care ţîşnea în sus la o înălţime de vreo jumătate de metru. E un izvor foarte curios, cu o apă rece ca ghiaţa şi de culoare gălbuie din cauza fierului pe care îl conţine. Pietrele pe care curge pîrîul sînt acoperite de o pojghiţă roşcată, ca de rugină. Izvorul continuă să ţîşnească şi iarna. Lumea era aşezată pe familii, fiecare însă deosebit, alcătuind un cerc. În adîncul pădurii, la oarecare depărtare de izvor, ardeau patru focuri. În mijlocul fiecărui cerc se afla cîte o oală cu caşa adusă de la Piceur. Cum ne-au zărit, mordvinii au început să dea semne de nelinişte şi să-şi întoarne capul spre noi. Vrăjitoarea trecea din cerc în cerc şi le explica ceva în şoaptă. După asta, oamenii se potoliră şi dădură din cap spre noi în chip de încurajare. Frey se alăturase unui cerc alcătuit aproape numai din bătrîni. Mi-am găsit şi eu un loc lîngă el. Se făcu repede tăcere. Cel mai bătrîn dintre toţi citi o rugăciune lîngă izvor. Oamenii mai în vîrstă, din fiecare cerc, repetară şi ei rugăciunea. Apoi, fură aduşi din desiş patru berbeci. Bătrînii se îndreptară spre focuri şi începură să bogonisească nişte formule magice. În cele din urmă spintecară berbecii, îi jupuiră de piele, iar oamenii se adunară în jurul focurilor şi se apucară să frigă carnea. Cel mai bătrîn dintre ei se ruga înainte. Între timp sosise şi preotul rus, primit şi el cu respect. Preotul părea a fi încîntat. Desfăcu numaidecît bocceluţa cu care venise, îşi puse

nişte odăjdii somptuoase, cusute cu fir de aur, şi îndată ce bătrînul mordvin îi spuse că a isprăvit rugăciunile, preotul oficie slujba rusească. Deosebirile de ritual între rugăciunile mordvine şi slujba rusească sînt de minimă importanţă. Curios tip de misionar şi preotul acesta, care trăieşte în bună învoire cu păgînii.

Frey mi-a spus că bătrînul mordvin, ca şi preotul rus, făcuseră şi unul şi altul rugăciuni pentru ploaie şi pentru o recoltă îmbelşugată. Frey vorbeşte ruseşte tot aşa de stricat ca şi mordvinii. Te umflă rîsul cînd îl asculţi cum încearcă să se descurce cu ei, dar de înţeles, se înţeleg destul de bine. La sfîrşitul slujbei se împărţi carne friptă tuturor familiilor. După aceea turnară în nişte ploşti de lut ars „pure", o băutură alcoolică făcută din miere. Mai întîi bău cel mai bătrîn dintre ei, apoi ne dădură să bem — nu ştiu de ce — mai întîi mie şi pe urmă preotului rus. După ce bău, preotul se uită la mine şi ridică plosca în sus. Pure e o băutură tare de tot. De la primele înghiţituri simţii că mi se învîrte capul, poate şi din pricină că timp de un an şi jumătate nu pusesem strop de băutură în gură. Numai bărbaţii căpătară pure. Femeile luară o parte din carnea friptă şi oalele cu caşa şi se duseră ceva mai la o parte să mănînce. Ne întoarserăm în toiul zădufului. Frey mergea cu bătrînii. Eu — singur înainte.

Mordvinii numesc ceremonia asta Baban gaşa.

...am ajuns să cred că trăiesc cam prin secolul al şaptelea. Dimineaţa ni se aduce o oală de lut cu lapte acru şi pîine. Nu ne cer nimic în schimb. Mi-au dăruit o cămaşă de pînză brodată cu cruciuliţe galbene. Spun că-i cusută de o frumoasă din sat. N-am văzut-o. Dealtfel pe aici nu se văd femei frumoase. Cînd te gîndeşti la ele, te înăbuşi de emoţie — însă e destul să te uiţi în jur ca să-ţi treacă.

Frey mi-a spus că au pus o fetiţă de doisprezece ani să toarcă la roată un fir gros, atît de lung cît să înconjoare cu el satul. Fetiţa trebuie să întindă, la miezul nopţii, firul pe hotarul satului, ca să-l îngrădească împotriva molimei. Torcătoarea trebuie nea-

părat să fie fecioară. Cîtă vreme toarce, n-au voie să intre la ea decît bătrînele satului. Altfel firul nu mai are nici o virtute.

Satul e contaminat de tifosul exantematic ce bîntuie în oraş.

După cele povestite de Frey n-am putut să închid ochii toată noaptea.

7 septembrie.

Totul se mişcă ? Nu. Totul stă pe loc. De-aş putea scăpa odată din blestematul ăsta de...

...n-aş ajunge nici chiar înot. Timp de o săptămînă încheiată n-am ieşit din bîrlogul nostru decît o singură dată. Am fost să culegem ghindă de stejar, pentru făcut cerneală. Frey mai nădăjduieşte încă nu ştiu ce. Spune că dacă mordvinii ne hrănesc, înseamnă că...

10 noiembrie.

Am găsit Rusia în plină revoluţie. N-am cunoscut-o altfel, însă cred că nici n-a fost vreodată altfel. Mă gîndesc la milioanele de kilometri pătraţi de pustietate, aşa cum e aici la Piceur. Parc-am fi în veacul al şaptelea. Din noiembrie a început să ningă. Oamenii se retrag în bîrlogurile lor şi dorm timp de şase luni. Dacă asta este revoluţie — atunci ce-o fi fost înainte ? Frey spune că noi nu cunoaştem Rusia. Eu cred, dimpotrivă, că asta-i Rusia, pe care am văzut-o noi : zăpadă, drumuri desfundate, somn. Aici sînt rîpi, mai încolo dai de stepă, şi mai departe se întinde pustiul. În partea cealaltă sînt păduri, mlaştini şi muşchi. În mijlocul acestei primitivităţi grandioase se află aşezări omeneşti botezate oraşe, şi, pe alocuri, ogoare. Meleagurile astea sînt bune pentru colonizare. Ţara trebuie să treacă prin stadiul unei tiranii luminate. Abia atunci o să poată avea perspective de viitor. Aici se simte nevoia unor feudali şi nu a socialiştilor. (Dealtminteri o fi nevoie undeva de socialişti ?) Feudalii i-ar constrînge pe oameni să lucreze raţional. Nu văd alt mijloc ca să-i faci să cultive porumb în locurile astea unde secara e pîrjolită

de arşiţă. În oraşe a şi început războiul civil... Ce este revoluţia...?

...doamne, dumnezeule! Zăpadă, peste tot numai zăpadă.

Peste noapte m-am deşteptat istovit. Iar am visat-o pe Marie, vie şi caldă. Ah! Ca s-o pot vedea...

20 decembrie.

Primele sănii, care au deschis pîrtia, au adus de la oraş vestea că Germania ar fi semnat armistiţiul şi că majestatea sa Kaizer-ul ar fi fugit. Ce absurditate! Nu ştiu ce ticăloşi vor mai fi născocit şi calomnia asta! Te apucă scîrba numai cînd te gîndeşti.

Frey a devenit ursuz şi tace toată ziulica. Am făcut socoteala că azi n-a rostit cu totul decît şapte cuvinte, bună dimineaţa, iar ninge, da, noapte bună. Doarme buştean şi nu visează de loc. De o săptămînă încoace s-a cufundat iarăşi în morfologia lui şi şade tot timpul aplecat cu lupa în mînă. Îl ajut să înmulţească în oale nişte plante de apă stătătoare. Am încercat să desenez în cărbune. Mordvinii fac un cărbune straşnic. Numai că n-am hîrtie.

Am rînit timp de două zile zăpada din curte.

...nu se ştie de unde. Unul dintre ei este bavarez, celălalt ceh. Frey a căutat să-l convingă pe bavarez să meargă la oraş şi să caute să se informeze acolo despre toate. I-a făgăduit, dacă face treaba asta, să-i dea de mîncare toată iarna. Bavarezul a plecat. Frey l-a petrecut pînă afară din sat. Seara i s-a dezlegat deodată limba şi mi-a destăinuit în sfîrşit planul lui, care mi se pare destul de fantezist. În orice caz, premizele lui sînt juste. Mordvinii ar vrea să răstălmăcească aşa-zisa revoluţie, socotind-o ca o mişcare de eliberare naţională. Desigur că nu poate fi vorba de nici un fel de eliberare. Însă simpatiile mordvinilor se îndreaptă spre naţionalităţile care n-au obîrşie slavă. Cum noi sîntem în război cu ruşii, o să găsim destul de uşor un limbaj comun, chiar folosindu-ne de ruseasca stîlcită a lui Frey. Avem acelaşi duşman. Frey a reuşit să facă pînă acum multe lucruri. Mordvinii, ce-i drept, nu

ne hrănesc degeaba. Abia acum înţeleg de ce se uită la mine cu atîta veneraţie. Piceurul e pregătit. Dacă i-aş spune Mariei, nu m-ar crede. E ceva ca din „O mie şi una de nopţi". Bravo, Frey!

In seara de sfîntul Silvestru.

Anul trecut, în lagăr, Frey făcea supoziţii, gîndindu-se unde şi cum avem să petrecem de Anul Nou 1919. Unde — mai c-a ghicit: nu ne-am depărtat de lagăr decît cu douăzeci şi patru de kilometri şi acelaşi pustiu troienit de omăt ne desparte de lume. Insă nici nu ne-ar fi trecut măcar prin minte că ţara noastră o să pată o ruşine ca asta. Germania! Patria mea! Ce fel de forţe, oare, au putut să te doboare?

Bavarezul s-a întors azi dimineaţă de la Semidol. Vestea că majestatea sa Kaizer-ul ar fi părăsit Germania se adevereşte. Germania a devenit republică. O bandă de parlamentari anonimi au pus mîna pe putere. Armistiţiul e o ruşine. Armata, flota, corpul ofiţeresc s-au predat, lăsîndu-se în seama generozităţii inamicului. Majestatea sa regele Saxoniei... Nu. Nu mai pot! Frey, omul de fier, pe care nu-l clinteşte nimic, plîngea cu hohote.

...Moarte — ăsta-i singurul nostru răspuns. Acum, de Anul Nou, noi patru — eu, Frey, bavarezul şi cehul — am jurat pe armele noastre să nu ne lăsăm pînă nu vom spăla ruşinea ce pătează cinstea patriei noastre. Amin!

Bavarezul a adus de la oraş şase revolvere. Frey mi-a înmînat cu solemnitate pe cel mai bun dintre ele. Bavarezul e un ostaş viteaz şi cu scaun la cap. A fost rănit de trei ori şi e cavaler al crucii de fier. Cehul nu-mi prea place, însă Frey spune că răspunde de el. In afară de arme şi de ziare, bavarezul a mai adus şi următoarea informaţie: la Semidol s-a format un soviet de soldaţi germani bolşevici, care face propagandă printre prizonierii ce urmează să fie repatriaţi. Lagărul de prizonieri este ticsit. Bîntuie exantematicul. Sosesc mereu alţi prizonieri, însă nimeni

nu poate să plece din pricină că trenurile nu merg și că sîntem în toiul războiului civil. Situația asta ne convine. Cehii caută să răzbată prin Siberia ca să se întoarcă acasă, făcînd un ocol, cu vapoare americane și japoneze. Trădători au fost — trădători au rămas.

După-amiază niște mordvini mi-au așternut la picioare doi lupi, pe care i-au împușcat. O minune de dihănii. Am primit darul și am poruncit să scoată lupii și să-i jupoaie de blană. După plecarea mordvinilor, Frey mi-a strîns mîna.

— Ai procedat exact așa cum se cuvenea, — mi-a spus el. — Nu trebuie să uiți ce reprezinți pentru ei. În oamenii aceștia s-a conservat pînă în ziua de azi instinctul războinicilor barbari. Poate că legendele lor sînt bîntuite încă de fantomele căpeteniilor mongole care se luptau cu micii cneji ruși. Și atunci acest instinct războinic ar putea fi trezit. Dar, la urma urmei, un lucru e sigur: că neamul markgraf-ilor von und zur Mühlen-Schönau valorează mai mult decît toată istoria cnezatelor mordvinești.

Frey are dreptate. Totul nu-i decît o chestie de timp.

CAPITOLUL AL DOILEA

DESPRE ANUL UNA MIE NOUĂ SUTE NOUASPREZECE, CARE ÎL PRECEDE PE CEL DINTÎI

O SÎMBĂTĂ LA SEMIDOL

În „Calendarul creştin al lui Gatţuk", înaintea cuvîntului Semidol se află desenat un păhărel cu picior subţire, deasupra căruia stă suspendat un corn de poştaş.

Şi-i adevărat că în restaurantul gării Semidol puteai găsi chiar şi votcă de scoruşe de Nejin, iar oficiul de poştă şi telegraf avea înscrişi pe ştate nouă oficianţi şi şapte poştaşi.

Pe tot întinsul Rusiei se aflau risipite o mulţime de Semidoluri de acestea. Toate semănau între ele, cum seamănă între ele găinile, şi viaţa pe care o duceau nu se deosebea nici ea de aceea a găinilor. Din zori şi pînă în amurg picoteau, cînd pe o stinghie, cînd pe alta.

Locuitorii Semidolului îşi depănau paşii pe uliţe acoperite cu un strat de colb moale ca pilotele, şi pe scîndurile putrede ale trotoarelor mîncau, cotcodăceau,

scoteau pui, se uitau cu frică la cer, de unde vin toate nenorocirile, şi o rupeau de fugă, fără să mai privească îndărăt, numai ce auzeau fîlfîitul războinic al vreunui cocoş. Şi cocoşii, cum era şi de aşteptat, îi ţineau sub călcîiul lor pe oamenii din Semidol, vegheau asupra moralei lor şi se băteau de moarte pentru parohiile lor.

Ca să ajungi să deosebeşti în Semidol semnele timpurilor noi care veneau, de cele ale vremurilor de mult apuse, trebuia să fi stat acolo cel puţin o viaţă de om. Abia atunci un ochi ager ar fi băgat de seamă că pe uliţa Monastîrskaia a fost instalat un felinar nou şi că pe locul din faţa primăriei se întinde o grădiniţă, iar foişorul de foc e proaspăt vopsit, de-ai jura că-i nou.

În schimb, cînd cursul molcom al vieţii Semidolului era tulburat de vreo ştire privitoare la cine ştie ce eveniment, vestea se împrăştia cu o iuţeală fulgerătoare, tot aşa cum viaţa tihnită a unei curţi de păsări se preface într-un adevărat iad, cînd dă iama prin ea vreun cîine scăpat din lanţ.

Nu ne putem împotrivi ispitei de a zugrăvi oraşul, aşa cum arăta în timpurile mai vechi, cînd semăna cu o găinărie. Ce poate fi mai duios decît cloncănitul cloştii, piuitul gingaş al odraslelor ei cu pufuşor auriu, sau chemarea inspirată a cocoşului? Însă noi ştim prea bine că asemenea idilice găinării au nenorocit destui romancieri ruşi.

Iată de ce începem povestea noastră chiar din ziua cînd deasupra curţii păsărilor au bubuit cele dintîi tunete vestind primejdia şi cînd a zburat în sus, spre cerul de unde vin toate nenorocirile, cea dintîi pană smulsă dintr-o coadă. Curînd, peste Semidol se învîrtejau nori negri de pene. Însă după cinci zile — numai după cinci zile — văzduhul s-a limpezit din nou.

Tovarăşul Golosov este un om tînăr. Cred că nu mai e nevoie să spun că la vîrsta lui n-avea de ce să se sfiiască să iasă pe stradă braţ la braţ cu o fată.

Tovarăşul Golosov este însă preşedintele comitetului executiv, sau cum îi spun cei din Semidol — primarul oraşului. Frumos îi şade oare unui primar să umble după fuste? Şi apoi cum să explici faptul că preşedintele comitetului executiv ieşise pe stradă cu Ritocika, fata popii? Ce-i drept, Ritocika e secretară tehnică la comitetul executiv şi, ca atare, face şi ea parte din cadrele acestui comitet. Şi tot atît de adevărat este că pe Ritocika o cheamă tovarăşa Tvereţkaia, însă locuitorii Semidolului sînt oameni cărora le place să-şi vîre nasul în toate şi au o mare slăbiciune pentru bîrfeală. Poftim de încearcă atunci să-i convingi că Semion Ivanîci Golosov care este un vajnic orator şi duşman al proprietăţii private, nu se deosebeşte într-o anumită privinţă de ceilalţi tineri de douăzeci şi doi de ani, din Semidol.

Dar la urma urmelor, dracu' să-i pieptene!

După ei, Golosov ar trebui să meargă prin oraş repede, repede, călcînd apăsat pe trotuarul de scînduri roase şi trăgîndu-şi mereu buza de sus, încruntat de-ai fi zis că i-a ieşit o gîlmă în frunte, privind drept înainte la o distanţă de cel puţin jumătate de verstă, iar cînd îl salută trecătorii, să răspundă scurt şi repezit:

— Bună ziua, tovarăşe, — şi să fugă mai departe, uitîndu-se la o jumătate de verstă înainte.

Iar dacă merge cumva în tarantas[1]), să stea cu mîinile vîrîte în buzunare, cu buzele strînse şi cu ochii pironiţi în spatele vizitiului. Atunci toată lumea şi-ar da seama că de vreme ce tovarăşul Golosov e atît de zorit, înseamnă că aleargă, probabil, pentru cine ştie ce interese de stat, care nu suferă amînare, că altminteri n-ar obosi el picioarele cailor sovietici, aşa, de florile mărului.

Însă după ce l-ai văzut pe tovarăşul Golosov, sîmbătă, după lucru, în tarantasul comitetului executiv, alături de Tvereţkaia, fata popii, ce fel de om s-ar chema că eşti dumneata, dacă ai mai fi în stare să

---

[1]) *Tarantas* — trăsură cu coviltir, folosită la drumuri mai lungi pe şosele. (N. trad.)

crezi că sînt, probabil, la mijloc, cine știe ce interese de stat?

De vină sînt bineînțeles numai locuitorii Semidolului, oameni fără judecată, care în al doilea an al revoluției mai pot fi încă atît de convinși că primăvara e în contradicție cu manifestul comunist, și că dragostea — cea mai adevărată, cea mai suavă dragoste, cu plimbări cu barca, cu scurte îmbrățișări prin tufișuri, cu sărutări cu gust sărat, în portiță — ar fi fost abrogată la nu știu care congres.

La urma urmei, dacă burtă-verzimea ar fi gîndit altfel...

Ei, dar în definitiv dracu' să-i pieptene!

Tot așa spune și tovarășul Golosov, ducînd palma la gură, ca să-și acopere zîmbetul.

— Dracu' să-i pieptene. Eu tot plec cu Pokisen...

Andrei se încruntă.

— Parcă face înadins așa, ca să rămîn singur cu...

— Cu tovarășa Tverețkaia? — îi luă vorba din gură Golosov. — Prostii! Vezi și tu că nu se poate altfel. Și în afară de asta...

Golosov se tot trăgea de buză:

— ...ar trebui să fi mai omenos, Starțov. Ce, tu n-ai observat nimic?

— Nu-i treaba ta!

— E vorba de secretara tehnică de la comitetul executiv și am tot interesul s-o ajut ca să-și păstreze capacitatea de muncă. Tovarășa Tverețkaia a început să cam încurce hîrtiile. Am chemat-o atunci la mine și am încercat s-o descos. Și cînd am văzut că începe să-i fugă ochii în toate părțile, mi-am dat seama care-i cauza: Andrei Starțov.

— Înțeleg, — îi răspunse zîmbind Andrei. — La vîrsta ta nu prea ți-e la îndemînă să știe toată lumea că ești îndrăgostit.

— Prostii!

— De loc. Vrei acuma să mi-o arunci mie în spinare. Sîmbăta parcă ești alt om. Asta pentru că știi că ai s-o vezi. Spune tu drept, dacă nu te duci azi la Starîie Ruci...

— Lasă asta. Drept cine mă iei? Mă duc să caut un local pentru căminul de copii...

— Ce-mi torni mie gogoşi? Cămin de copii acu', în pragul iernii?

— Da-da. Un cămin de iarnă pentru copii, — răspunse Golosov, ceva mai tare. — Şi, în afară de asta, mai vreau să încerc şi Mauserul meu nou.

— Şi pentru atîta lucru trebuie să mergi cale de zece verste?

Golosov se întunecă la faţă. Se pregătea tocmai să spună ceva tăios, dar numaidecît îşi duse mîna la gură, şi un hohot voios de rîs ţîşni spre Andrei, înainte de a mai fi apucat să-l ascundă sub palmă.

— Pentru aşa ceva, faci şi o sută de verste.

Golosov se întoarse brusc, şi o porni spre fundul curţii, îndreptîndu-şi rubaşca; ajungînd sub ferestrele deschise ale clădirii cu un singur etaj, începu să strige:

— Niania,[1]), dă-mi să mănînc!

Ca întotdeauna, Andrei încremeni la auzul acestei chemări atît de senine: niania!

În uşă, Golosov se întoarse.

— Va să zică vii?

— Vin.

— Păi, să vii.

La atîta se mărgini discuţia dintre Andrei şi Golosov în curtea redacţiei „Izvestiei" din Semidol.

Era o seară blîndă şi cerul uşor rumenit cobora în spatele mînăstirii. Telega, ce aducea cu o coajă de ou, trecu scîrţîind peste şinele drumului de fier. Tovarăşul Pokisen şedea cu picioarele întinse pe paiele aşternute în coşul de lemn al telegii şi ţinea în mîini un aparat de proiecţie pentru copii, care parcă stătea să-i cadă în cap. Golosov îşi aruncase un picior peste stinghia din faţă, iar pe celălalt şi-l

[1]) *Niania* — dădacă. (N. trad.)

îndoise sub el, stînd ca un adevărat— da, da, ca un adevărat şi iscusit vizitiu.

Înainte de a ajunge la linie, navigaseră în coaja asta de ou, ce scîrţîia din toate încheieturile, pe uliţele desfundate, sfărîmînd pe îndelete glonţanii de noroi uscat şi tîrînd după ei un preş lînced de praf gălbui şi fin ca un văl.

Pokisen privea încruntat prin ochelarii lui cu ramă de aur maghernițele de scînduri şi streşinile scunde şi migălos lucrate, pe jumătate putrezite, din vîrful bulumacilor groşi ce străjuiau porţile. La fiecare hop ridica prudent aparatul deasupra capului, de parcă ar fi purtat un artofor. Încruntat, Golosov îndemna caii, plescăind din limbă, şi învîrtea prin aer capătul hăţurilor de frînghie.

Cei care nu ştiau cum arată la faţă preşedintele — căci erau şi de aceştia la Semidol — îşi spuneau: ia uite, tovarăşii hotarnici se duc în plasa Sanşino să împartă pămîntul. Cît despre localnicii care-l cunoşteau, aceştia erau absolut siguri că cei de la comitetul executiv îşi puseseră în cap să facă cu tot dinadinsul propagandă pentru Bavaria, sau — doamne fereşte — să convingă oamenii să niveleze locul unde se ţinea iarmaroc de ziua crucii, şi să amenajeze acolo un solar pentru copiii de la grădiniţă.

Amîndoi preşedinţii, liniştiţi şi plini de demnitate, înotau prin colbul uliţelor, moale ca o pilotă, trecînd pe lîngă case cu obloanele vopsite şi date înlături, pe lîngă băcănii cu uşile bătute în scînduri, pe lîngă fîntîni cu streaşină, peste poduri şubrede din bîrne.

Merseră ei, aşa, liniştiţi şi plini de demnitate, pînă ajunseră la şină.

După ce trecură peste linie, tovarăşul Golosov îşi trase piciorul în coşul telegii şi aruncă o privire în jur.

De după terasamentul înalt al liniei ferate ieşeau la iveală acoperişurile atelierelor de cale ferată, rotunde ca nişte corturi de circ. În spatele lor, ca un petic verde, trainic cusut, cu care cineva s-ar fi apu-

cat să cîrpească cerul, se înălța cupola catedralei. La încrucișarea căii ferate cu șoseaua se înălța un canton afumat, iar în dreapta lui, de-a lungul istmului de nisip al rambleului, se înșiruiau ca niște corturi, în stive cenușii, grilajele parazăpezilor.

De o parte și de alta a drumului se perindau, una după alta, tarlalele dreptunghiulare ce păreau tunse chilug. Ici, colo, printre fîșiile pustii, luneca în urmă cîte o tarla de floarea soarelui, cu tulpinile înalte, încă neculeasă, ca niște pistruie rare și negricioase pe obrazul cîmpului.

Drept înainte se ivea dunga întunecată a pădurii Sanșino.

— Ce zici, Pokisen : îi dăm drumul ?

Golosov se ridică, își aruncă șapca în telegă, răscoli paiele cu un picior, înfundîndu-și-l adînc înăuntru, iar pe celălalt și-l propti în stinghia din față a telegii. Pokisen își puse dedesubt încă o mînă de paie și, ațintindu-și prin ochelari privirea asupra lui Golosov, spuse, ca și cum ar fi vrut să-l încerce:

— Dă-i drumul, Sioma.

Golosov trase de hățuri.

De la calea ferată și pînă în inima livezilor din plasa Sanșino, drumul vicinal spre Ruci șerpuia peste cîmp, făcînd nenumărate cotituri. La fiecare cot era cîte o viroagă și după fiecare viroagă drumul făcea cîte o îndoitură adîncă, pentru ca după aceea, întortochiat și plin de hîrtoape, să unduiască întocmai ca un șarpe. Trebuiau mereu să înconjoare gropile, să cîrmească, ocolind movilele și să se ferească de bolovani.

Semion însă nu era omul care să înconjoare, să cîrmească și să facă ocoluri. Semion Golosov învățase s-o țină drept înainte, nu să-și piardă vremea, mînînd încet sau cu băgare de seamă, căci orice drum, cît ar fi el de bun, fie și prin aer, nu-i decît pierdere de timp.

Ce, nu-i bine oare cînd vîntul, care îți bate în față și-ți fluieră la ureche, ciufulindu-ți și fluturîndu-ți

părul, îți iuțește răsuflarea, te amețește și-ți înfierbîntă sîngele, sfichiuindu-ți ca un bici pieptul dezgolit?

Iepșoara, căreia îi intrase adînc în greabăn pîsla udă de sudoare a gîtarului, făcea să salte voios pe crupa înspumată pofilul bătut în ținte de alamă, și alerga ca îndrăcită, lovind din cînd în cînd cu copita în coșul telegii. Sioma plesnea tot mai des și mai vîrtos coapsele sprintene ale iepșoarei cu trup vînos. Picioarele lui Sioma erau parcă împlîntate în fundul telegii, și de cîte ori treceau printr-un hop își îndoia ușor genunchii. Cămașa, care îi ieșise de sub cingătoare, i se umfla la spate ca un balon roșu. Vîntul îi pieptăna părul spre ceafă, de parcă ar fi dat prin el cu un pieptene des.

Treceau așa în goana mare pe la cotituri, prin viroage, curmături și hîrtoape, cînd luînd-o prin tarlalele de floarea soarelui, înaltă cît telega, cînd prin nori roșcați de colb, cînd prin iarbă, peste șanțuri și gropi, înainte, tot înainte, cu vîntul în față, fluierînd, pocnind din hățuri și chiuind.

— Sioma!... — Siomka, Siomka! Ce naiba! Stai!...

Cum loviturile de hățuri cădeau cu nemiluita peste crupa și peste coastele iepșoarei cu trup vînos, dobitocul își întoarse deodată capul înapoi, sforăind prelung, și aruncînd pe spate arcul hulubelor, o porni în galop.

— Sioma... Siomka! Măi drace!

Nu degeaba bătuse drumurile cu iapa asta vistavoiul pompierilor. Într-adevăr, te apuca groaza văzîndu-l cum zbura prin oraș, noaptea, cu o făclie aprinsă la spatele telegii, urlînd de te treceau fiorii.

— Sioma!... Zănaticule!

Iapa, însă, nu mai era chip să fie oprită.

Atunci tovarășul Pokisen se întinse cît era de lung în paiele din coș, ridică cu amîndouă mîinile aparatul deasupra capului și începu deodată să cînte cu un glas subțirel și ascuțit, așa cum țiuie uneori tabla pe acoperișuri. Cuvintele cîntecului erau simple, însă

nimeni altul în afară de Pokisen nu le ştia. La fel de simplu era şi refrenul, pe care iarăşi nimeni nu-l ştia :

Ei le-lele,
Ei le-lele,
Ei, le
Ei, le
Ei, le-le.

Golosov slobozi hăţurile şi se aşeză pe vine în paie. Apoi îşi întoarse către Pokisen faţa bucălată, acoperită de un puf uşor, şi-şi ridică ochii la cer. Mai goniră aşa cam o verstă. Iepşoara, toată numai clăbuci, se încorda şi se destindea în galop, ca un arc. Telega, hurducată dintr-o margine într-alta a drumului, suna ca un sac cu fiare vechi.

Glasul subţire al lui Pokisen plutea peste cîmp, ţiuind ca tinicheaua, şi nu-ţi puteai da seama dacă Golosov, care stătea pe vine, legănat de telegă, îi asculta cîntecul sau se gîndea la ale lui.

Ei le-lele,
Ei le-lele,
Ei, le
Ei, le
Ei, le-le.

Cînd se opriră, acolo unde începeau livezile din Ruci, ca să îndrepte hamul ud, ce lunecase, Golosov îl întrebă :

— Cuvintele cîntecului îs finlandeze ?

Pokisen zîmbi ca un copil. Zîmbi şi Golosov.

— Da' ce, aveţi şi opere ?

Pokisen rămase pe gînduri. Apoi spuse simplu :

— Eşti un prost.

Livezile din Ruci se întindeau pe sute de desea-tine. Stăteau lipite una de alta, gard lîngă gard, împrejmuite cu împletitură deasă de nuiele muru-ite pe deasupra. Vişinii şi prunii îşi întindeau bra-ţele pletoase peste ele. Nu era izbă să nu-şi aibă livada ei şi spre fiecare livadă ducea un drumeag,

lat atîta cît să poată trece o telegă. Osiile telegilor se ştergeau de capetele nuielelor ieşite din garduri. Dacă se întîmpla ca două telege să se întîlnească în drum, mujicii se uitau să vadă care din ele avea pe aproape vreo poartă, dădeau îndărăt calul şi intrau cu cotiga în livadă. Numai aşa puteau să se descurce. Un singur şleau pentru căruţe se afla la Starîie Ruci, tăind în curmeziş livezile. Şleaul ăsta pornea dintre ogoare şi mergea pînă la Sanşino.

Oamenii se statorniciseră de mult prin partea locului ; soiurile de renet timpuriu şi chitaica, Alexandru şi bergamot, erau sădiţi aici din moşi-strămoşi, iar tufişurile încîlcite şi ghimpoase de porumbe amare, creşteau decînd lumea.

Stropitul livezilor, ticsite de meri, vişini şi de felurite alte soiuri de pomi şi de tufe, unele mai mari, altele mai scunde, care se întindeau pe sute de deseatine, nu se putea face în bune condiţii decît în devălmăşie, aşa că livezile trăiau în frăţietate. Decînd începea primăvara şi pînă dădea îngheţul, drumeagurile înguste dintre garduri se preschimbau în mlaştini şi nicăieri nu huzureau ca aici şerpii de casă şi broaştele. Jghiaburile mergeau prin aer din livadă în livadă, iar pămîntul era brăzdat de şănţuleţe, şi seara, cînd freamătul muncii amuţea, stropi deşi picurau din jghiaburi la rădăcina copacilor, cu un sunet vofios. Sutele de deseatine cultivate de mîna omenească şi înveştmîntate în frunzişul bogat, împestriţat cu cele mai vii culori, ascultau atunci picuratul apei.

Golosov şi Pokisen intrară în Rudi pe drumul mare, însă în faţa lor trepăda o turmă de oi, stîrnind un nor de colb aşa de gros încît, ca să nu se înăbuşe, se văzură siliţi să cotească şi s-o ia printre livezi.

Aici cercul roţilor intra adînc în gropi. Potcoavele calului clefeteau în noroiul moale şi gras ca borhotul pentru porci. Arcul hulubelor îşi deschidea lesne drum printre crengile vişinilor ce se împleteau deasupra lor. Frunze de brustur, late cît palma, biciuiau spiţele roţilor. Un uluc de vreo zece stînjeni se întindea de-a lungul drumului şi cît timp merseră pe sub el,

picături mari și reci stropiră spinarea iepii și telega. Dobitocul ridică botul, își umflă coastele, fornăi și o luă apoi la pas. Golosov își șterse cu palma stropii ce-i șiroiau pe față, se uită la Pokisen și spuse cu puțină sfială:

— Ce bine e...

— ....cînd președintele comitetului executiv e în vilegiatură? — întrebă Pokisen.

Apoi tăcură, ascultînd susurul apei care curgea prin jgheab și foșnetul picăturilor ce cădeau plescăind.

La Pokisen acasă, copilul lui mai mare, un băiețel plăpînd, cu umerii ascuțiți, începu să dea tîrcoale aparatului de proiecție, tot sucind și răsucind șuruburile și rotițele, și învîrtind manivela. În bucătărie, lîngă cuptorul rusesc, nevasta lui Pokisen rupea în două niște nuiele și murmura un cîntec, într-o limbă pe care la Starîie Ruci nimeni n-o înțelegea și nici n-o auzise vreodată.

În aceeași limbă neînțeleasă, tovarășul Pokisen îi cînta celuilalt băiețel al lui, care abia împlinise trei luni, un cîntec în care era vorba de ceva ce nimeni nu știa la Starîie Ruci și anume că în curînd, chiar foarte curînd cînd are să învingă revoluția socialistă, partidul îi va spune: „Tovarășe Pokisen, ai slujit cu credință revoluția. Acuma ești slobod să faci ce vrei tu".

Și atunci are să-l ducă pe Otti cel mic pe malurile lacului Hepo-Iarvi.

— O Hepo-Iarvi! Otti, puișorul meu, Otti, tu n-ai tras încă în piept mirosul lui amărui și nu ți-ai mijit ochii cînd suflă vîntul tăios din larg. Otti, micul meu Otti, tu n-ai văzut încă vîntul îndoind pinii, drepți ca niște catarge, și încovoindu-i spre nord, iar șuieratul nisipului stîrnit de pe grinduri nu ți-a înfiorat încă urechiușele.

— O, Hepo-Iarvi! Nicăieri nu fuge calul atît de iute ca peste Hepo-Iarvi cînd îngheață, și nicăieri nu lunecă așa schiurile ca pe povîrnișurile dealurilor din preajmă.

— Dar ce frumos ştie Hepo-Iarvi să tacă ! Şi cum ţipă, urlă şi vuieşte Hepo-Iarvi cînd vine furtuna dinspre insulele stîncoase din larg !

— Să vezi ce scrîncioabe, Otti, au pus oamënii curajoşi pe malul lacului, nişte scrîncioabe atît de înalte, că ţi se face inima cît un purice, cînd se ridică deasupra apei. Dar cîntecele ! Ce cîntece hăulesc oamenii, legănîndu-se în scrîncioabe, noaptea, cînd luna se uită în fundul lacului Hepo-Iarvi ! Otti, micul meu Otti, ia ascultă tu :

Ei, le-lele
Ei, le-lele.
Ei, le,
Ei, le,
Ei, le-le.

Sunetele subţiri şi ascuţite trecură peste culmile merilor, se afundară în desişul livezii, se pierdură. Pokisen strînse la piept copilul înfofolit în dantele şi tăcu.

Apoi îi şopti nevesti-si, care tocmai venise să alăpteze copilul :

— I-am povestit despre Hepo-Iarvi.

Şi ea îi mulţumi cu jumătate de glas :

— Ce bun eşti tu...

Bruma care căzuse după ziua caldă şi însorită de octombrie, răcorise aerul şi-l înăsprise. Din pricina vremei răcoroase şi pentru că oamenii simţeau nevoia să se strîngă ca iarna în jurul focului, în odăiţa primitoare ferestrele fuseră bine închise.

Pilotul militar Şcepov, un om uscăţiv, îmbrăcat cu un flanel strîns pe trup şi în picioare cu nişte cizme cu tureatca strîmtă şi încheiată cu şireturi, ce-i veneau pînă la genunchi, se plimba în sus şi-n jos pe dinaintea mesei. Dintr-un colţ, diva teatrului din Semidol îl urmărea cu ochii ei mari, daţi cu rimel. Toţi îi spuneau pe nume Klavdia Vasilievna, ceea ce îl făcea pe Şcepov să se minuneze pe un ton maliţios : „Măi-măi, ce popularitate !“

Rita se cuibărise pe canapea şi încremenise acolo.

— Aveţi o fantezie bolnăvicioasă, — spunea Şce-

pov, punctînd cadența cuvintelor cu pașii lui mărunți și deși. — Și toată înfrigurarea asta a voastră pornește din teama de a nu vă înșela. Ce dracu' ! Ce fel de revoluție ar putea fi la Semidol ? Sînt acolo, mari și late, patru teascuri de oloi și o moară. Unde vi-e proletariatul ?

— Nu pricepi nimica, — striga Golosov, sărind de pe scaun. — Sarcina noastră...

— Lasă-mă să isprăvesc. Uite, de pildă, voi, care se cheamă că sînteți bolșevici cu răspundere, ați plecat sîmbătă din oraș. Și ce-ați lăsat acolo ? Dacă nu-l punem la socoteală pe comisarul militar, Semidolul a rămas tot așa nevinovat ca o fată mare, cum era și-n vremurile de de mult. Tot orașul s-a cărat la vecernia de sfînta pocroavă. Femeia de la poarta comitetului executiv împletește mănuși, ostașul roșu de la secția specială picotește, iar șeful învățămîntului toacă varză în covată pentru plăcinte. Tot e bine că mai tipăriți „Izvestia" pe hîrtie de împachetat. Nu prea arde bine cînd răsucești țigări din ea, da' de ars tot arde. Iaca ce înseamnă, acolo, la voi, revoluția.

— Sarcina noastră e să formăm mereu cadre noi...

— Mai las-o dracului. Vorbe și iar vorbe. Ți-am arătat doar cadrele pe care le ai aici.

— Mă ierți, te rog, — se amestecă în vorbă Pokisen. — Dacă înțeleg eu bine, dumneata spui că Semidolul ar fi cu contrarevoluția ? Ei, da' vezi dumneata, lupta împotriva contrarevoluției nu-i oare...

— Da'unde dracu' vezi dumneata aici contrarevoluție ? Aici nu-i decît o mlaștină cu broaște, și-atîta tot ! Orăcăiau înainte și orăcăiesc și acuma.

Șcepov se opri și-și încrucișă brațele pe piept. Ochii lui vii și neastîmpărați sticleau, iar glasul melodios suna plin de sarcasm.

— Mă uit la voi și parcă văd niște oameni din celălalt veac. Ba încă Sioma, ca să semene mai bine, și-a lăsat și plete. Ne-am strîns toți să petrecem seara la un prieten ; mai bem cîte un păhărel, în timp ce gazda se fălește cu marinata și cu hribii...

— O-o-o ! — exclamă nevasta lui Pokisen și de indignare fața ei încremenită împietri parcă și mai tare.

— ...iar oamenii din celălalt veac poartă discuţii principiale, pînă-i trec toate sudorile.

Golosov sări în sus ca ars. Mîinile îi tremurau pe cingătoare. Işi trase rubaşca pe el, potrivindu-i cutele la spate şi netezind-o pe pîntece şi pe şolduri. În spate i se făcuse o coadă, care zvîcnea la cea mai mică mişcare, ca la codobaturi.

— Prostii ! — răcni el, bătînd cu piciorul în podea. — Uite, de alde ăştia, ca tine şi ca Starţov, vă pierdeţi timpul vorbind aşa de-a surda, fiindcă nu sînteţi decît nişte molîi, şi nişte papă-lapte. Pentru noi totu-i limpede. Ştim ce vrem şi chiar de-ar fi să nimerim şi într-o mlaştină, tot om găsi cum şi ce să facem. Dă-ne pe mînă nişte broaşte fie cît de amorţite şi las' pe noi de n-om scoate ceva din ele. Iar de n-om scoate nimic, le stîrpim şi gata. Da, le stîrpim ! N-avem nevoie de mlaştini. Numai voi, alde Şcepov, alde Starţov, vă bălăcăriţi mereu într-o falsă principialitate şi vreţi să împăcaţi idealul cu realitatea. Noi ştim că asta nu se poate. Că nu există altă cale decît să supunem. N-avea grijă, o să găsim noi puterea s-o facem. Noi nu ne uităm îndărăt şi nu ne temem de ce-o să spuneţi despre noi. Nici nu ne sinchisim de ce-au să gîndească despre noi alde Şcepov. Oameni din celălalt veac ? Prostii ! Noi nu ne sfiim nici să mîncăm marinată, nici să ne plimbăm la ţară. Însă voi, e destul să luaţi o dulceaţă, ca să faceţi o problemă dintr-asta : are sau nu dreptul un revoluţionar să mănînce dulceaţă, în timp ce... Şi dă-i şi dă-i. Uite, de asta vă credeţi voi mai cu moţ. Rîzi ? Văd eu după nas la ce te gîndeşti : că voi, chipurile, vă daţi lămurit seama de contradicţiile în care s-au împotmolit bolşevicii şi că nu v-aţi feştelit obrazul. De-aia nouă, uite, ne vine să vă scuipăm în faţă. N-aveţi decît să credeţi ce-oţi vrea. O scoatem noi la capăt şi fără intelectuali, cu gîndirea lor patentată şi infailibilă. Nu-s nici măcar ca tehnicienii, care au cunoştinţe speciale şi care...

Golosov se opri, îşi roti privirea încruntată asupra celor de faţă şi răcni :

— Prostii ! — şi se aşeză.

— O adevărată declarație, — spuse Șcepov.

Pokisen își îndreptă ochelarii.

— Tot îți mai arde de glume, Șcepov? Să fie, oare, fiindcă Golosov ți-a lăsat o portiță de scăpare? Văd cum pe chipul dumitale superioritatea intelectualului a cedat locul superiorității specialistului.

— Dar dumneata? Dumneata? — se repezi deodată Andrei, care tăcuse pînă atunci. — Nu ești și dumneata tot intelectual?

— Adică tot un student care nu și-a terminat facultatea, — îl corectă Șcepov.

— Cunoaștem cîntecul: sînge din sîngele vostru, trup din trupul vostru... Lasă asta! — spuse Golosov.

Sări din nou în picioare, miji ochii, uitîndu-se țintă la Șcepov, și-l întrebă cu glas scăzut:

— E adevărat ce se spune: că un aviator poate face în așa fel ca să cadă cu avionul și să scape totuși cu viață, chiar dacă aparatul se duce dracului?

— De ce mă întrebi asta?

— Te rog să-mi răspunzi la întrebare.

Șcepov desfăcu brațele înlături.

— Teoretic...

— Nu, nu! Nu teoretic, — stărui Golosov.

— S-au întîmplat cazuri de acestea cu anumite tipuri de avioane. Cînd, prăbușindu-se, avionul cade pe o aripă, pilotul e azvîrlit afară, cîteodată chiar la o distanță de vreo douăzeci de pași, avionul capotează, făcînd zob elicea, și uneori se sfărîmă și cealaltă aripă... In genere... Dar e ridicol! Cum poate face cineva intenționat să cadă un avion?

Șcepov, care era înalt și slab, se îndreptă din spate, ridică brațele în sus, pînă atinse cu degetele lui osoase tavanul de scînduri.

— E riscant? — îl întrebă Golosov, ascunzînd cu palma o umbră de rîs.

— Pricep ce vrei să spui, — zise Șcepov cu glasul înăbușit. — Dar gîndește-te că pe lîngă consecințele acestui accident premeditat mai ai de dat și unele explicații. In orice avarie împrejurările trebuie neapărat să fie cît se poate de clare.

Şcepov tăcu, ca şi cum ar fi urmărit ecoul ultimelor lui cuvinte, plutind în aer la nivelul buzelor sale, apoi repetă iar :

— În orice avarie împrejurările trebuie neapărat să fie cît se poate de clare.

— Noroc că aici, cale de o sută de verste împrejur, nu-i nimeni altul care să se pricea pă la avioane. Aşa că poţi explica orice avarie cum îţi convine, — spuse Golosov ca pentru sine.

Şcepov îşi pironi privirea grea asupra lui Golosov, fără să-i răspundă. Toţi parcă amuţiseră. Îşi ţineau răsuflarea şi cătau în gol, undeva într-un punct situat între aviator şi Golosov.

— Ce plictiseală ! — suspină, cutremurîndu-se, Klavdia Vasilievna.

Deodată faţa lui Şcepov se descreţi, înseninîndu-se :

— Nostim mai eşti, Sioma !...

Golosov se ridică. Coada din spatele rubaştei strîmbată într-o parte, începu să bîţîie de zor. Îşi scutură pletele :

— Aşa e : moare omul de plictiseală cu voi. Mă duc să-mi încerc Mauserul. Cine vine cu mine ? Rita, haide dumneata !

Tovarăşa Tvereţkaia îşi întoarse încet privirea spre Andrei. Acesta şedea îngheboşat şi, cînd şi cînd, între sprîncene i se săpa o cută care după o clipă dispărea iar, ca şi cum s-ar fi muncit zadarnic să-şi amintească de ceva, ce-i zbura mereu din minte.

Golosov se repezi la uşă şi spuse cu obidă şi cu un parapon amestecat cu silă, de parcă n-ar fi vorbit, ci s-ar fi poticnit să scuipe cuvintele.

— Uff, fie ! Cară-l şi pe Starţov cu dumneata.

Rita îl întrebă pe Andrei :

— Vii, Starţov ?

Starţov se sculă fără să spună o vorbă.

Pentru el, pesemne, era tot una dacă pleca aiurea, sau dacă rămînea acolo.

Lucrul acesta i se întîmpla lui Andrei destul de des. Cîteodată i se părea că ar fi surzit şi că nu mai aude

decît ceea ce se petrecea într-însul. În clipele acelea trebuia să facă un efort atît de mare, ca să nu urle de groază, încît se schimba la faţă de nu se mai recunoştea nici el în oglindă. Obrazul i se scorojea ca pergamentul cînd dă de umezeală, şi se mişca maşinal, repetînd gesturi de mult învăţate, ca un om care ar fi avut o contuziune la cap. Executa docil tot ce i se spunea să facă, fără să accepte şi fără să opună vreo împotrivire, deşi conştiinţa lui rămînea tot timpul trează. Nu izbutea să alunge gîndul acela obsedant, covîrşitor şi imposibil de împărtăşit cuiva, care într-o bună zi pusese stăpînire pe creierul lui.

Mergea acum alături de Rita, care, măruntă cum era, se lipise toată de el. Rita îl luase la braţ şi Andrei îi simţea cu cotul căldura ademenitoare a sînului, sub care zvîcneşte fără astîmpăr inima.

Golosov o pornise înainte şi, din mers, dădea la o parte ramurile ce-i tăiau calea. Era o noapte întunecoasă. Crengile de porumbari şi de vişini erau dese şi pline de ghimpi, dar Golosov, îndîrjit, îşi deschidea drum mai departe prin întunecimea nopţii răcoroase.

— Mai încet, Golosov, — spuse Rita. — Mai încet cu crengile. Mă loveşti peste faţă.

— Da' mata pentru ce ai mîini ? Dă-i drumul de braţ lui Starţov şi nu mai rămînea aşa, în urmă. Umblă mai repede.

— Sîntem doi şi ne vine mai greu la mers.

— Atunci duceţi-vă dracului, — strigă Golosov şi, sprinten, mlădios cum era, se năpusti în zidul nepătruns de verdeaţă de pe margine, rupînd, călcînd în picioare ori sărind peste tufe, şi merse aşa, orbeşte, bolborosind înciudat şi cu aprindere, de parcă ar fi aiurat.

Rita îl scoase pe Starţov din hăţişul de porumbari şi-l trase după ea într-o livadă cu meri rari. Andrei simţea sub tălpi moliciunea pămîntului săpat la rădăcina pomilor scunzi. Mergea încet, potrivindu-se docil mişcărilor de pisică ale Ritei. Fata se lipise de el aproape cu tot trupul şi Andrei îi simţea şoldul tremurîndu-i şi încordîndu-i-se genunchiul puternic.

— Ţi-e frig ?

— Da.

Rita îşi îndesă umărul în omoplatul lui, continuînd să tremure, şi-şi încetini pasul.

Andrei asculta vorbele fără şir ale Ritei şi o bucată de timp nu reuşi să aleagă nimic din ce spunea ea. Cuvintele ei veneau parcă de departe, ca şi foşnetul şi plescăitul stropilor de apă ce picurau din jghiaburi, învăluindu-l în aceeaşi senzaţie moleşitoare.

— Ai avut vreodată sentimentul ăsta ?

— Eu ?

— Da, dumneata. L-ai avut ?

— Ce să am ?

— Sentimentul că eşti în totul la fel cu altcineva, că simţi la fel cu el, că nu mai există nici o îndoială, nimic, decît un singur lucru... Cunoşti sentimentul ăsta ?

— Da.

— E adevărat că nu-l ai decît o singură dată în viaţă ?

— Ce ?

— Da' unde-ţi umblă gîndurile ? — auzi el iarăşi. — De ce mă mînă oare soarta tot într-acolo unde n-am ce căuta ? Golosov se ţine mereu de capul meu. Totdeauna se întîmplă aşa ? Da ? Nu mai înţeleg nimic. Ştiu atîta numai că viaţa e scurtă. Foarte scurtă... Şi e păcat s-o laşi să treacă...

Deodată Rita se poticni şi căzu jos, trăgîndu-l şi pe Andrei după ea. Andrei dădu s-o ridice, însă Rita se împotrivi, şi atunci se lăsă şi el jos, lîngă ea.

De aici începea iar desişul de porumbari şi mirosul lor iute plutea deasupra capetelor ca o pîclă groasă ce-ţi tăia răsuflarea. Jos, pe pămînt, frigul pişcă mai tare, te urzică şi-ţi pătrunde pînă la oase. Cînd şezi pe pămînt simţi bine cît e de dulce căldura trupului.

— O singură dată în viaţă. Ştii, Andrei, nu vreau decît atît... Uite aici, în pieptul meu, e numai scrum.

Rita îi apucă mîna cu degetele-i crispate şi i-o lipi cu de-a sila de pieptul ei.

— Mi-e frig, mi-e frig, — bîiguia dînsa.

Andrei simţea cum o treceau fiorii şi-o auzea clănţănind din dinţi, atunci cînd bîiguiala ei înfrigurată se întrerupea.

— Vezi, eu nu stau la gînduri. De ce dumneata... de ce dumneata, Andrei...

Apoi părul ei cu miros iute, ca de porumbe, îi învălui urechile, gîtul, obrajii, începu şi el să tremure la fiece mişcare, simţind cum îl pătrunde frigul pînă la oase, bolborosind vorbe fără şir, ca şi bîiguielile Ritei, întrerupte de clănţănitul dinţilor.

— Cine stă la gînduri ? Dar cum s-ar putea, cînd... pămîntul... e aşa rece... Rita.

Andrei reuşise să scape în sfîrşit de gîndul acela obsedant, imposibil de împărtăşit cuiva. Şi cum se descotorosi de el, începu iar să vadă ceea ce se afla sub ochii lui, în preajmă-i, lîngă el. Dar fusese oare cu adevărat un gînd ? Nu se împlinea oare anul — ba poate să fi fost mai mult chiar decît un an — decînd simţea cum pluteşte aproape de gura lui o verigă fierbinte, umedă, catifelată, care dispărea tocmai în clipa cînd era gata s-o atingă cu buzele tremurătoare şi uscate ? Veriga aceea catifelată şi umedă îi apărea mereu înainte, şi treaz şi în somn, răsărea deodată undeva în spaţiu, ca o ţintă mică, roşie şi, uite, şi acum, chiar şi acum, în bezna nepătrunsă a nopţii, Andrei o vedea cît se poate de lămurit licărind înfocată.

— Mi-e frig... Marie... De un an încoace mi-e frig mereu... Rita !

Veriga se apropie din ce în ce de gura lui şi se lipi de buzele-i uscate şi tremurătoare. Un nod fierbinte i se urcă în gît, înecîndu-l, şi prin arşiţa ce dogorea abia desluşi nişte cuvinte întretăiate, pătimaşe :

— Hai, vino odată... Ah ! Tu... Tu-u !

În aceeaşi clipă, în celălalt capăt al livezii, sau poate într-altă livadă, în desişul porumbarilor cu miros iute, peste care se boltea cerul adînc şi întunecat, tovarăşul Golosov stătea cu capul dat pe spate şi se uita la stele. Stelele, mari şi rotunde, cerneau asupra pămîntului licărul lor argintiu şi rece. Golo-

sov le privea atent, de parcă în ele s-ar fi oglindit cine ştie ce întîmplări ce trebuiau cercetate îndeaproape.

Deodată tresări, scoase Mauserul din buzunar şi îndreptă ţeava lungă spre cea mai mare şi mai strălucitoare dintre stele, şuierînd printre dinţi :

— Ah ! Tu... tu-u !...

Şi rostind ultimul „tu", apăsă pe trăgaci.

Împuşcătura spintecă liniştea, împrăştiindu-se peste livezi.

— Bu-u-u...

Golosov slobozi, tacticos, toată încărcătura în stele. Mauserul funcţiona perfect.

Deşi întuneric beznă, ceata numeroasă de mujici mergea cu pas vîrtos. Ştiau locurile pe de rost şi recunoşteau fiecare tufă după pipăit.

În frunte ţopăia, cu coşarca lui, Lependin, mutîndu-şi înainte proptelele, cu mişcări repezi şi uşoare. Cînd se iviră copacii în bătaia luminii care se revărsa pe fereastra casei, înroşindu-le coama, Lependin întoarse capul şi-i întrebă pe mujici :

— Batem la fereastră sau la uşă ?

— Las' c-om vedea noi, acolo.

Se apropiară de casă şi, strecurîndu-se prin tufele de smeură, se opriră în faţa ferestrei.

— Ia să se uite înăuntru unul care-i mai lung, — spuse Lependin.

O scăfîrlie neagră şi turtită se apropie de lumina portocalie. Mujicii tăceau mîlc, aşteptînd.

— E unu' slăbănog care umblă de colo, colo, prin odaie şi mai e unu' cu ochelari, care şade cu o cucoană, — spuse scăfîrlia.

— Da' preşedintele i-acolo ? — întrebă un glăscior subţire din tufiş.

— Văd doi tovarăşi şi două cocoane.

— Da' preşedintele — unu' scurt şi pletos — i-acolo ?

— Trebuie să fie. Ia bate ! — îl îndemnă Lependin.

Pe geam se profilă o mînă noduroasă, apoi se auziră trei bătăi. Mujicii aşteptau tăcuţi.

— N-au auzit, — spuse iar scăfîrlia, întorcîndu-se către oamenii din tufiş.
— Poate ar fi mai bine să venim mîine dimineaţă.
— Ce dimineaţă, cînd avem atîta zor? Bate mai tare, — strigă Lependin.
Mîna se ridică iarăşi spre geam, bătăile răsunară mai desluşit, apoi, ca prin farmec, şi scăfîrlia şi mîna se mistuiră în întuneric.
Din odaie, un bărbat cu nişte ochelari cu ramă de aur, ce scînteiau în lumină, se apropie de fereastră, o deschise şi se uită afară în noapte.
— Tu eşti, Siomka?
Mujicii tăceau chitic.
— Starţov? — întrebă iarăşi omul. Şi după ce aşteptă o clipă, se întoarse cu spatele la fereastră.
— Siomka trebuie să fie. Se ţine de pozne.
În tufişuri, cineva tuşi cu sfială.
Omul cu ochelari se întoarse brusc şi strigă de la fereastră:
— Cine-i acolo?
— Chă, chă!... Noi, tovarăşi. Adicătelea...
— Care noi?
— Nişte tovarăşi ţărani. Adicătelea noi ăştia din Ruci. Cum s-ar zice, nişte cetăţeni.
— Ei, ce s-a întîmplat, tovarăşi?
Lependin ţopăi spre lumină, îşi drese glasul şi rosti:
— Îl căutăm pe tovarăşul preşedinte. Vrem să-i spunem tovarăşului preşedinte ce-am hotărît la adunarea noastră.
— Tovarăşi, eu, care vă vorbesc, sînt Pokisen, preşedintele...
Glasurile celor din beznă îl întrerupseră:
— Ştim, ştim. Numai că noi am vrea să vorbim cu preşedintele Golosov.
— Golosov nu-i deocamdată aici. A ieşit.
În tufişuri gîlgîi un rîs înăbuşit.
— Nu vă fie cu supărare, tovarăşe, dar nu ne spuneţi adevărul. Ştim că-i aici cu dumneavoastră. L-am văzut cu ochii noştri cînd venea încoace.

— Ei nu, că asta-mi place! — exclamă Pokisen. — Cum așa? Credeți că vă amăgesc? Golosov a ieșit în livadă. De unde să vi-l scot?

— Păi, cum oți vrea dumneavoastră, nu vă fie cu supărare. Totuși...

— Adunarea a luat odată pentru totdeauna hotărîrea să...

— Ei, zi, ce e, ce s-a întîmplat? — întrebă Pokisen, aplecat peste prichiciul ferestrei. — Nu se vede nimic. Sînteți mulți?

— Destui, — spuse cu mulțumire în glas cineva care stătea la o parte.

Șcepov se apropie de fereastră și se burzului în întuneric.

— Da' spuneți odată! Despre ce-i vorba?

În tufișuri oamenii începură să se foiască:

— Să spună Feodor!...

— Feodor!

— Vorbește fără ocol!

— Dă-i drumul, ca deunăzi!

— Tovarăși! — spuse răspicat Pokisen, ca și cum ar fi luat cuvîntul la un miting, și se aplecă înainte, sprijinindu-se cu mîinile de pervaz. — Tovarăși, dacă vreți să vorbiți cu președintele comitetului executiv, veniți mîine dimineață. Acuma a plecat. Rămînem aici pînă mîine seară. Puteți să-mi spuneți mie, dacă vreți, ce-ați hotărît la adunarea dumneavoastră și eu am să-i comunic tovarășului Golosov. Acuma-i noapte și s-a întunecat de tot afară. Nici nu știu măcar cu cine stau de vorbă. Veniți mai bine mîine dimineață.

— Așa-i. E o daraveră cam încurcată, — răspunse iarăși cineva mai din margine.

În tufișuri se stîrni un freamăt de glasuri:

— Feodor, lămurește-l tu, ca să nu se mai încurce...

În clipa aceea se auzi, de undeva de jos, un glas îndrăzneț, ce parcă ieșea din pămînt:

— Fiindcă dumneata, tovarășe, ne-ai ținut o cuvîntare, am vrea și noi să vă arătăm care-s păsurile țărănimii de prin partea locului. După cum toată lumea știe, a ieșit o lege nouă și legea asta zice că de aci încolo oamenii vor fi sloboziți de datorința de a

preda musai statului grînele ce-i prisosesc, cum şi de alte dăjdii pe care trebuia să le plătim noi ăştia, ţăranii. Sînt însă unii tovarăşi care n-au aflat încă de legea asta, ori o fac pe niznaii şi o ascund de oameni. Aşa că la adunarea locuitorilor din plasa Sanşino, ţăranii săraci au hotărît într-un glas să ceară preşedintelui Golosov să scoată la lumina zilei legea asta, s-o cunoască toţi şi să-i scutească pe oameni să mai predea la stat grînele de prisos şi totodată să dea ordin să nu mai umble detaşamentele prin sat după grîne. Printre altele...

— Stai, tovarăşe, sau cine îi fi dumneata acolo, — strigă Pokisen. — Văd că aţi venit cu o treabă serioasă. Aşa ceva nu se poate rezolva cît ai bate din palme. Eu însă vă pot spune un singur lucru. Şi anume că legea predării obligatorii a surplusului de grîne n-a fost desfiinţată de nimeni şi că în momentul de faţă nici n-ar putea fi. Puterea Sovietică, puterea muncitorilor şi ţăranilor...

Un puhoi de glasuri învălmăşite, în care se desluşeau ţipete ascuţite, izbucni din întuneric, spărgîndu-se în fereastră :

— Am mai auzit noi asta !

— Nu ne duce cu vorba !

— Nu-l mai ascunde pe preşedinte !

Pokisen ţipă cît îl ţinu gura :

— Aţi căpiat ? Înţelegeţi ruseşte ori ba ? V-am spus destul de lămurit că Golosov a ieşit. La ce dracu' să stăm de vorbă ca orbeţii, cînd...

— Stai, stai tovarăşe ! — răcni Lependin. — Aicea sîntem toţi oameni cu mintea sănătoasă şi cu scaun la cap. Vorbeşti cu obştea şi se cade să fii serios. Obştea nu-i comitetul executiv. Păi să vezi dumneata cum stau lucrurile. Pe aici, pe la noi, nu e pîine. Noi pe aici avem mai mult grădini de zarzavaturi şi livezi, din asta trăim. Şi după toate alea, au mai dat tot felul de pacoste peste gospodăriile noastre. Acu' la noi e sărăcie lucie. N-avem decît morcovi şi cartofi. Pîinea — i-am uitat şi gustul. Iar nouă, vezi dumneata, ni se cere pîine. Ce-i de făcut ? Zice-se că pămîntu-i slobod, al ţăranilor. Şi cînd colo, ţăranul...

Şcepov îl dădu pe Pokisen la o parte şi, agăţîndu-se cu mîinile de tocul ferestrei, strigă:

— Ce-ar fi, măi cumetre, să lăsăm vorba pe mîine ?

O hărmălaie asurzitoare îl izbi în faţă. Dădu atunci să închidă fereastra, dar şi dintr-o parte şi dintr-alta degete groase şi puternice se înfipseră în cercevele.

— Ce înseamnă asta ? — strigă Pokisen, cu glasul lui tăios şi ascuţit. — Samavolnicie ?

Pokisen îi spuse nevesti-si ceva pe limba lor. Ea îi răspunse în ruseşte:

— Am închis-o.

— Luaţi-o cum vreţi, — răcni cineva din umbră.

Şi în aceeaşi clipă tufişurile întunecate ce se topeau în noapte se aplecară foşnind către fereastră şi în lumina tulbure, care cădea pe geam afară, sticliră zeci de ochi nemişcaţi.

— Adunarea cere să nu mai fie ţinută sub obroc legea nouă. Şi să le dea răvaş de drum detaşamentelor care umblă prin sat.

În odaia de alături, micul Otti începu să ţipe şi nevasta lui Pokisen dădu fuga la el. Klavdia Vasilievna îl apucă pe Şcepov de braţ şi bîigui :

— Alexei, să ştii că mujicii au să ne...

— Potoleşte-te ! — spuse Şcepov, întorcîndu-se spre ea şi arătîndu-i din cap canapeaua.

Auzind ţipetele copilului, Pokisen ciuli urechea, împietrit la faţă. Apoi, cu privirea grea aţintită în golul ferestrei, păşi hotărît înainte.

— Cetăţeni ţărani, vă rog din nou, pentru ultima oară : duceţi-vă liniştiţi acasă şi veniţi mîine dimineaţă aici, să staţi de vorbă cu tovarăşul Golosov şi să-i spuneţi păsurile dumneavoastră.

Din urletul ce răbufni şi mai aprig pe fereastră se desluşi iarăşi un glas piţigăiat :

— Pînă nu ne dai legea s-o vedem şi noi, nu plecăm de aici.

— Nu ple-căăm !

Şcepov se repezi să ia aparatul de proiecţie ce stătea rezemat de perete, într-un colţ întunecos, îl aduse la fereastră şi-l instală acolo, cu obiectivul spre grădină.

— Taci ! — îi șopti el lui Pokisen.

Urletele se mai domoliră. Acum sticleau parcă și mai multe perechi de ochi în întuneric, și toate urmăreau mîinile lui Șcepov, care migăleau ceva la aparat. Se auzea lămurit țăcănitul metalic al rotițelor pe care era înfășurată pelicula. Mișcările lui Șcepov erau sigure și îndemînatice.

Careva din livadă îl întrebă cu sfială :

— Ce meșterești acolo, tovarășe ?

Șcepov răspunse cu oarecare zăbavă :

— Asta-i, fraților, un telegraf fără fir. Poate c-oți fi auzit și voi de el. Ei, uite, ăsta e. Cu el poți lua, ori de cîte ori ai nevoie, legătură cu orașul.

— Da' ce treabă ai cu orașul ?

— Cum să vă spun ?... — tot tărăgăna Șcepov cu răspunsul. — Cine știe, poate să fie nevoie... Să cerem, de pildă, un mic detașament. Sau altceva...

Un hohot de rîs izbucni, sfîșiind năprasnic tăcerea, și în aceeași clipă zeci de ochi se lăsară în jos. Cel care rîdea era Lependin. Bătea cu proptelele lui de lemn în pămînt și-i împungea cu ele în coapse pe mujici.

— To-va-ră-șul... are haz, zău, are haz. Ce telegraf, măi bădie ? La noi pe front arătau cu mașina asta oameni vii.

— Va să zică-i cinematograf.

— Da' ce credeai ? Auzi, caraghiosul !

Unul din oameni începu a chicoti. Altul spuse cu un glas tunător :

— Vor să ne bage-n sperieți.

— Ce cred ei, că cu gogoși dintr-astea...

Apoi glasurile se făcură mai morocănoase, mai surde, și un murmur înverșunat și amenințător se ridică spre fereastră.

— Nu-i lăsăm noi așa.

Ca și cum ar fi auzit amenințarea, micul Otti scoase un țipăt și începu să plîngă. Pokisen se repezi la fereastră și vîrî mîna în buzunar.

— N-ați auzit ce v-am spus : du-ce-ți-vă a-ca-să !

Drept răspuns, un strigăt sfîșie aerul :

— Haideți mă, să dăm foc la casă !

Klavdia Vasilievna scoase un țipăt și-și acoperi fața cu mîinile:

— Alexei !

— Taci din gură !...

— Aha-a ! Va să zică, așa merge ? — urlă Pokisen, aplecîndu-se în noapte.

Deodată, undeva departe, răsună un bubuit scurt și noaptea zgribulită de îngheț fu despicată de un vuiet răsunător.

— Bu-u-u !

După o clipă se auzi iar:

— Bu-u-u !

Și apoi a treia și a patra oară și tot așa mereu, de parcă de undeva, dinspre oraș, ar fi atacat un detașament de pușcași.

Tufișurile peste care se cernea lumina palidă a geamului începură să se miște și într-o clipă umbrele negre de sub fereastră se mistuiră în noapte. Apoi totul încremeni.

— Bu-u-u !

Pokisen ciuli urechea, ascultînd scîncetele micului Otti, ce se domoleau încetul cu încetul, apoi își șterse fruntea și spuse:

— Bravo, Siomka ! Taman la țanc.

Apoi își îndreptă ochelarii pe nas, se uită la Șcepov și zîmbi.

— Mda... Așa e, revoluție parcă n-ar fi încă pe aici. Ei, dar o le-cu-ță de contrarevoluție tot este.

SFÎRȘITUL LUI LEPENDIN

Sosiră în oraș tîrziu, cu telega încărcată de calabalîc, cu copilul care scîncea, de ai fi spus că-s niște coloniști. Erau obosiți de atîta hurducătură și de atîta mers prin beznă. La țară lăsaseră casa vraiște.

Golosov conduse familia Pokisen la el acasă, trecu pe la postul de pompieri, unde lăsă iapa, și se întoarse. În antreu o întrebă pe bătrîna ce se grăbea de obicei să-i deschidă.

— N-a sosit nimic pentru mine ?

— Mi se pare că ţi-a adus o telegramă, — bolborosi bătrîna care era ştirbă.

In odaia largă, încărcată de mobilă — o mobilă grea, bătrînească — ardea tot timpul o lampă mică, a cărei lumină se pierdea sfios prin colţuri, ca licărirea unei candele. In timp ce desfăcea telegrama, Golosov îşi aruncă ochii pe adresă.

Urgent Semidol preşedintelui comitetului executiv — copie preşedintelui secţiei speciale — copie comisarului militar.

Golosov se duse să citească la lumină hîrtia scrisă cu creionul :

Din informaţii neverificate în împrejurimile satului Piceur, judeţul Semidol înaintează direcţia Semidol bandă foşti prizonieri germani cehoslovaci cărora alăturat chiaburi mordvini plus dezertori înarmaţi stop banda condusă ofiţer german care agită populaţia mordvină pentru ieşirea din federaţia sovietică stop. Agitaţia poate găsi teren favorabil printre elemente puţin conştiente în legătură cu chiaburi nemulţumiri cauza predării grînelor stop ordon la primirea prezentei întîi constituire revtroika[1]) *doi clarificare urgentă situaţie faţa locului trei luare imediată măsuri militare revoluţionare necesare lichidare bandă patru pînă la noi ordine comunicaţi telegrafic fiecare două ore raport activitate revtroika stop eventuala rebeliune trebuie înăbuşită din faşă cu forţele disponibile Semidol sub răspundere personală membrii revtroika stop preşedintele comitetului executiv gubernial.*

Golosov rămase nemişcat.

In odaia cu mobilă bătrînească, în care fiece lucru fusese orînduit de mîna nianiei, care trăise aici aproape toată viaţa, era linişte. Toate se aflau puse la locul lor şi stăruinţa cu care se menţineau pe poziţie

---

[1]) *Revtroika* — Comisie formată din trei membri, constituită în vederea unei acţiuni speciale. (N. trad.)

glastrele cu flori, îmbrăcămintea mobilelor şi cadrele cu amoraşi de pe pereţi era cu totul excepţională chiar şi în Semidol.

— Aşa-a! — spuse Golosov, trăgîndu-şi în jos poalele rubaştei.

Aruncă telegrama pe masă, străbătu cu paşi greoi antreul cufundat în întuneric, şi, după ce bîjbîi un timp în fundul coridorului, deschise uşa îngustă a unei cămăruţe şi întrebă:

— Niania, dormi?

— Ce mai vrei?

— Du-te după paginator.

— Cine-o mai fi şi ăsta?

— Ei, du-te la tipografie după ăsta... cum îi zice?...

— Las-că-l ştiu eu. Da' ce-ţi veni taman acuma, în toiul nopţii?

— Du-te, te rog, imediat!

— Nu te-astîmperi o clipă! Păcatele mele, uite, mă duc, ce să fac!

Inciudat, Golosov mormăi printre dinţi ceva nedesluşit, ce părea să fie o ameninţare. Sub ameninţările lui, însă, niania simţea cum ascunde rîsul acela sfios şi încurcat, pe care i-l cunoştea atît de bine, aşa că-l întrebă îmblînzită:

— Cine încuie uşa după mine?

— Lasă, du-te fără grijă.

Golosov aprinse lampa de pe masă, trase spre el un teanc de hîrtie albă, tăiată fîşii, îşi aprinse o ţigară şi se rezemă de masă într-o rînă, fără să se aşeze, ca şi cum ar fi vrut să se gîndească o clipă, şi începu să scrie. Şuviţe năclăite de păr îi atîrnau peste ochi ca nişte frunze de arţar. Mîna îi alerga pe hîrtie, luînd-o în sus către sfîrşitul fiecărui rînd, de parcă ar fi vrut să le înghesuiască pe toate în colţul din dreapta al fîşiei înguste. Işi mozolea între dinţi ţigara, scuipînd pe masă bucăţele de carton ude, pe care apoi le dădea jos cu cîte un bobîrnac.

Un sfert de ceas mai tîrziu intrară la el în odaie Pokisen şi comisarul militar. Golosov le aruncă o privire fugară, în timp ce mîna lui aluneca tot mai repede spre colţul de sus al hîrtiei.

— Ai primit? — întrebă Pokisen.

— Isprăvesc numaidecît.

— Ce scrii?

— O chemare către țărani.

— Bun, — spuse gîfîind comisarul militar.

Comisarul militar, un om pîntecos și lat în spete, avea fața plină de pistrui de culoare închisă, cum sînt stafidele din cozonaci.

Golosov azvîrli creionul din mînă, dădu la o parte hîrtiile scrise și rosti:

— Gata! Sînteți lămuriți tovarăși?

— Un singur lucru nu prea înțeleg, — spuse comisarul. — Cum de-a aflat comitetul executiv gubernial de istoria asta înaintea noastră? Mai mare rușinea!

— După cele petrecute azi la țară... — începu Pokisen.

— Declar deschisă ședința revtroikăi, — îl întrerupse Golosov, vorbind cu un glas care parcă nu era al lui, și-și duse palma la gură. — Am să-l rog pe tovarășul Pokisen să fie dînsul secretarul ședinței. Propun următoarea ordine de zi: răspunsul la telegrama comitetului executiv gubernial, organizarea unei recunoașteri, problema capacității de apărare a garnizoanei, a folosirii prizonierilor din lagăr, pe urmă mobilizarea membrilor de partid, chemările și toate chestiunile care se vor mai ridica între timp, cu prilejul lămuririi problemelor precedente. Se acceptă?

— Chestiunea cu prizonierii e binevenită; în primul rînd, însă, trebuie să ne ocupăm de mobilizarea membrilor de partid și abia după aceea de mobilizarea prizonierilor.

— De acord. Se acceptă? Acum în legătură cu primul punct, propun textul următor: revtroika constituită stop asupra măsurilor luate raportăm telegrafic peste una oră. De acord?

— Am adus cu mine un curier. Așteaptă afară în antreu.

— La ce îl aduseși? — întrebă Golosov.

— Doar n-o să zboare singură telegrama! Ne trebuie un curier s-o ducă la poştă şi pe urmă avem nevoie de un om de legătură, — răspunse comisarul, suflînd atît de tare încît hîrtiile de pe masă se împrăştiară.

Comisarul militar ieşi afară şi-l aduse pe curier.

— Ei, şi acum, — spuse Golosov, după ce înmînă telegrama ostaşului roşu, propun să întocmim planul operaţiilor militare pe următoarele două zeci şi patru de ore. Să ascultăm ce ne va spune comisarul cu privire la efectivul trupelor din Semidol.

Comisarul îşi umflă pieptul şi o rumeneală vie îi năpădi obrajii, de nu se mai deosebeau pistruii contopiţi toţi într-o singură pată stacojie. Începu să gîfîie, ca şi cum ar fi urcat într-un suflet nouă etaje.

— Păi efectivul se ştie... Regimentul de marş cu vreo şapte sute de oameni... Compania de garnizoană... Regimentul să tot aibă vreo sută cincizeci de baionete. Însă n-avem nici echipament, nici cizme... Da... Şi pe urmă instrucţia... Instrucţia e abia la început...

— Tovarăşe, spune-mi precis, ce efectiv poţi scoate dumneata azi la şapte dimineaţa?

— Pe mine mă-ntrebi?

— Păi pe cine vrei să întreb?

— Atunci ce dracu' mă iei cu „dumneata"? La şapte dimineaţa... la şapte dimineaţa, jumătate din compania de garnizoană... va fi gata de plecare, iar la amiază un detaşament al regimentului de marş... Cealaltă jumătate din companie va asigura serviciul de garnizoană. În orice caz, propun să se declare stare de asediu.

— Se acceptă propunerea comisarului? Da? Atunci mai departe...

O oră mai tîrziu odaia era încuiată, în antreu se auzea un murmur înăbuşit de glasuri, afară caii frămîntau cu copita stratul de colb de pe uliţă, gros ca o pilotă, iar undeva în curte scîrţîia greutatea ce ţinea închisă portiţa şubredă, trîntită mereu de vînt.

Niania aduse samovarul, care lucea lună, şi ceşti groase, înflorate.
Membrii revtroikăi şedeau la masă, pe aceleaşi locuri, şi capetele aproape li se atingeau.
Comisarul gîfîia într-una...
— Lă-muriţi şi chestiunea asta... tovarăşi... Aerodromul... nu e sub ordinele comisariatului... Aerodromul ţine de...
— Prostii, — spuse Golosov, făcînd un semn cu mîna că asta n-are nici o importanţă.
— Sîntem răspunzători faţă de centru — se apăra gîfîind comisarul.
— Nu trebuie să uităm cealaltă răspundere. Asta-i o nerozie! Odată ce un lucru e necesar, înseamnă că putem să-l facem. Eu, unul, stărui.
— Atunci ne-ar trebui garanţii...
— Ce garanţii? Dacă n-are nimic...
— Măcar nişte ostatici...
— Iar mă bîrîi la cap? Îţi spun doar că Şcepov n-are nimic şi pe nimeni. Ce să-i luăm? Trebuie să riscăm.
— Să riscăm cu Şcepov... De acord... Dar... ce facem cu avionul? Să-l riscăm şi pe el?
Pokisen spuse hotărît:
— Eu sînt sigur de Şcepov.
— Prostii! — exclamă Golosov. — N-am încredere în nici un specialist. Fapt e că noi avem puterea în mînă şi el nu-i un nătărău.
Comisarul îşi aduse aminte de ceva şi spuse răsuflînd anevoie.
— A... daţi-mi voie... Actriţa aia... Cum îi zice?... Aia care trăieşte cu Şcepov...
— Ce-i cu ea?
— O luăm ostatică...
Pokisen pufni în rîs.
— Păi, atunci... atunci, dac-ar fi să luăm garanţii pentru Semion, ar trebui s-o închidem pe Rita... Ha-ha-ha!... Pe Rita Tvereţkaia.
Golosov sări ca ars, făcînd să se rostogolească cu

zgomot scaunul şi îşi pironi ochii arzători asupra lui Pokisen :

— Lasă gluma. Pe ea am putea s-o luăm numai în cazul cînd am avea nevoie de garanţii pentru Andrei Starţov.

Golosov ridică scaunul, se aşeză la loc şi cu un glas tăios şi ferm spuse, apăsînd pe fiecare cuvînt :

— Primesc propunerea comisarului. Şcepov e specialist. Faţă de el măsura asta e binevenită : tovarăşe Pokisen, dă dispoziţia să se emită imediat un mandat de arestare pe numele Klavdiei Vasilievna. Iar comisarul va stabili data zborului pe care urmează să-l efectueze Şcepov şi va fixa obiectivul de recunoaştere...

O oră mai tîrziu portiţa scîrţîia fără întrerupere şi zarva din antret nu contenea o clipă. În fosta casă de negustor, la masa din odaie, şedeau acum patru inşi, al patrulea fiind Kurt Wann, preşedintele sovietului de deputaţi ai soldaţilor germani din Semidol. Ceilalţi trei îl ascultau, aşteptînd cu răbdare pînă izbutea să dibuie şi să rostească cuvîntul rusesc pe care-l căuta. Kurt mijea mereu ochii, traducînd în gînd frazele din nemţeşte ; pe frunte-i şerpuia o vînă umflată.

— Eu nu găsesc... asta raţional faci recunoaştere... cu prizonieri germani... Nu poţi să garantezi... pentru asta prizonieri... Însă eu... crezi posibil facem companie voluntari germani dacă comitet executiv dăi la ei arme... Pe urmă organizăm înche azi miting în lagăr... Dar la miting nu forbeşti eu... forbeşti Andrei Starţov... Asta raţional.

— Prostii ! — exclamă Golosov. — Starţov e un papă-lapte.

— Ce este asta papa-lapte ?

— Ei, o cîrpă, un moliu... Ca să zic aşa, un intelectual.

Kurt dădu din cap.

— Tumnevostră nu ştiţi ce este în lagăr... cum este asta stare de spirit... Eu crezi trebuie... nu german forbeşti, trebuie forbeşti rus... Andrei Starţov.

— Sînteţi sigur că ne-ar putea fi de folos cuvîntarea lui Starţov ?

— Eu sînt prieten la Andrei Starţov. Eu garantezi pentru el...

Golosov îi întinse mîna.

— Atunci contăm pe cuvîntul dumneavoastră că ne veţi ajuta ?

— Eu sînt bolşevic, — răspunse Kurt, ridicîndu-se.

Jumătate din efectivul companiei de garnizoană ieşi din Semidol la ora şapte şi jumătate. Detaşamentul porni la drum în dangătele prelungi ale clopotelor, fiindcă se întîmplase să fie duminică şi Semidolul întîmpina fiece zi de sărbătoare cu rugăciuni, tot ca-n vremurile lui Papură Vodă.

In aceeaşi dimineaţă, tot la ora şapte şi jumătate, muieri gătite foc ieşeau de prin ogrăzile din Ruci, luînd-o pe potecile năpădite de brusturi, printre garduri de nuiele şi zaplazuri, ca să iasă la drumul mare. Unii mujici se duceau la liturghie cu telegile încărcate cu plozi şi cu neveste tinerele, cu prunci de ţîţă în braţe. Pe şoseaua năpădită de sarafane pestriţe şi cămăşi, prinseră a se învolbura vîrtejuri de praf. Însă cam pe la jumătatea drumului spre Sanşino în clipa cînd clopotniţa albastră ca peruzeaua a bisericii răsărea de după un dîmb golaş, credincioşii din Ruci se opriră neştiind ce să facă. In faţa lor, săltînd în şa, venea pe drumul mare un detaşament de călăreţi înarmaţi. Şi se vedea de departe legănîndu-se puştile din spatele călăreţilor. Telega din fruntea alaiului ce venea dinspre Ruci stătu locului, apoi coborî domol de pe drumul mare în cîmp, cîrmi şi o porni cu toată nădejdea înapoi. Două, trei minute după aceea toate căruţele se întorceau la Ruci în goana mare, hurducîndu-şi coşurile şi stîrnind nori de colb. Mujicii biciuiau caii din răsputeri. Numai nişte muieri, care habar n-aveau de nimic şi nu ştiau ce-i frica, îşi văzură mai departe de drum, în pîlcuri pestriţe şi mici, îndreptîndu-se spre clopotniţa scundă şi albastră ca peruzeaua. Unul dintre mujicii înspăimîntaţi, poate chiar acela din fruntea alaiului, care dăduse cel dintîi peste

detaşamentul de călăreţi, rosti nişte vorbe care nu se mai auziseră de pe vremea ţarului.

— Detaşamentul de pedepsire!

Vorbele începură şi ele să se învîrtească prin aer, odată cu vîrtejurile de colb, împrăştiind peste tot îngrijorare, zăpăceală şi spaimă.

Cînd telegele ajunseră la Ruci, nu ştiu cui îi dădu prin gînd să întrebe:

— Da' de unde poate să vină la Sanşino detaşamentul de pedepsire?

Totuşi panica nu se risipi.

— Da' ce crezi că-s proşti, să vină de-a dreptul din Semidol? Ne-au ocolit.

— Ne-au ocolit.

Şi zvonul se răspîndi prin sat, trecînd peste gardurile de nuiele şi zaplazuri.

— Ne-au ocolit.

— Ne-au ocolit!

— Detaşamentul de pedepsire!

În Starîie Ruci toată lumea stătea cu sufletul la gură. Pe copii îi alungaseră în izbe, încuiaseră porţile şi închiseseră obloanele.

Detaşamentul de călăreţi intră la pas în Ruci, oprindu-se pe drumul mare, în mijlocul satului. Călăreţii, îmbrăcaţi în fel şi chip, fiecare cu ce avuse, jumătate mujici, jumătate soldaţi, întocmai ca ostaşii roşii din regimentul de marş, pe care cei din Ruci îl văzuseră la Semidol, descălecară şi se adunară în jurul comandantului lor, care aducea a ofiţer, deşi purta straie militare desperechiate, aşa cum nu mai văzuse nimeni la Ruci. Ofiţerul le vorbi mult, parcă explicîndu-le ceva, apoi le arătă cu mîna şleaurile care porneau din drumul mare spre livezi. Pe urmă se urcară iarăşi pe cai, împrăştiindu-se, perechi-perechi, şi curînd se mistuiră în frunzişul des al livezilor.

Comandantul, însoţit de un pîlc de călăreţi, o luă înainte, pe drumul mare care ducea spre Semidol.

Deodată, în adîncul desişului, răsună o împuşcătură.

În aceeaşi clipă se auzi încă o detunătură şi îndată tot satul prinse a clocoti de pîrîitul scurt şi învălmă-

şit al puştilor, ce se împotmolea în tufişuri. Caii, nedeprinşi cu pocnetul armelor, se speriară şi o luară razna cu călăreţi cu tot, dărîmînd gardurile şi sărind peste şanţuri. Acum nu se mai putea desluşi de unde porneau împuşcăturile şi călăreţii răspundeau anapoda, trăgînd în aer sau în desişul de porumbari şi vişini.

Călăreţii se adunară iarăşi în mijlocul şoselei, mai sloboziră cîteva salve spre livezi şi, răsfiraţi într-un şir lung, o luară la goană, de-a valma, înapoi spre Sanşino.

Detaşamentul companiei de garnizoană din Semidol nu mai răspunse la ultimele împuşcături şi se depărtă de Starîie Ruci în direcţia oraşului, pentru a se instala pe poziţii, ocupînd costişele ce dominau livezile satului.

Oamenii din Starîie Ruci amuţiseră ; stătură aşa, cu inima cît un purice, pînă ce soarele se ridică de cîteva suliţe pe cer. Către vremea asta cerul se însenină şi după dimineaţa friguroasă, ziua de toamnă se limpezi. Deodată liniştea amiezii senine fu cotropită de un tropot sălbatic de copite şi vestea urgiei ce se apropia se împrăştie din izbă în izbă, în tot satul, gonind prin livezi, pe cărăruile întortochiate, din poartă în poartă, stîrnind peste tot spaimă.

Cîţiva mujici fugeau cuprinşi de spaimă prin satul cu izbe ferecate, băteau cu pumnii în porţi şi obloane, scoţînd ţipete disperate şi alergau mai departe. În izbe se ridica urletul muierilor îngrozite, copiii le ţineau isonul şi prin curţi se iţeau fetişcane zburdalnice şi iuţi de picioare. Ici, colo, vedeai cîte un mujic ce umbla tupilîndu-se şi ţinîndu-se de garduri şi de crengile copacilor.

Adunarea avu loc dincolo de hotarele satului, într-o pajişte unde fuseseră pe vremuri livezi, pe urmele cărora mai rămăsese ici şi colo cîte un copac sălbăticit, şi acela uscat, şi tufele de agrişe, cu spini ca de oţel, care înconjurau valea ca un gard.

Pe un dîmb năpădit de patlagină, de pe marginea drumului ce duce spre Sanşino, descălecase o ceată de călăreţi în caftane mordvineşti, de culoare închisă.

În mijlocul cetei, pe un trunchi de măr răsturnat, ședea un om îmbrăcat cu straie mordvinești de sărbătoare, pe care însă obrazul proaspăt bărbierit și ochii albaștri nu-l arătau a fi de neam mordvin. Un soldat într-o bluză cenușie ieșită la soare se tot ițea pe lîngă el. Ceva mai încolo stăteau caii ținuți de dîrlogi.

Mujicii din Ruci stăteau adunați la oarecare depărtare de dîmbul pe care se afla omul cu caftan mordvinesc, fiind ferecați într-o verigă de călăreți mordvini. Aceștia erau comandați de ofițerul în uniforma aceea ciudată cum nu mai văzuse nimeni prin partea locului pînă atunci.

— Cine vorbește din partea obștei ? — strigă un soldat mustăcios, cu o mînă în șold și în cealaltă cu o sabie încovoiată pe care o învîrtea deasupra capului. — Să iasă în față ! Hai, mai repede !

Din mijlocul mujicilor care stăteau strînși buluc, ieși, clătinîndu-se pe picioare, unul bărbos și scund, cu niște ochi mici, pitiți sub sprîncene. Soldatul păși spre el :

— Ce ? Vă o-pu-neți ?

Bărbosul își mută greutatea trupului de pe un picior pe altul și clipi din ochii lui mici.

— Vă o-pu-neți care va-să-zi-că. Așa-i ?

Soldatul ridică spanga, făcînd să zornăie amenințător lănțugul chingii ce se lovea de oțelul săbiei.

— Sîn-teți cu bol-șe-vi-cii ?

Bărbosul se aplecă spre soldat și cu-n glas subțirel, rosti voios :

— Totdeauna, tovarășe, am fost cu bolșevicii. Cu ei, negreșit.

— Aha, negreșit ?

— Negreșit, tovarășe ! La noi tot satul e cu bolșevicii...

Atunci soldatul ridică sabia și, fluturînd-o peste capul bărbosului, urlă :

— Adă-l încoace pe ăl de-i mai mare peste voi. Cine-i mai mare în sat ? Tu ești ? Spune, tu ?

— Tovarășe dragă, stai o leacă să-ți spun o vorbă. Să-ți arăt cum s-a întîmplat la noi.

— A-ha ! To-va-ră-șe ?

Dinspre sat se vedea venind la adunare Lependin, care, încordîndu-și brațele agile și vînjoase își făcea vînt, sprinten, înainte. Lependin trecu printre picioarele cailor care împresurau mulțimea și se apropie, țopăind, de bărbos.

Soldatul cel mustăcios, tăbărî, roșu ca para focului și cu gîtul întins, asupra mujicilor.

— Așa, vreți să-l ascundeți, va să zică? Vă opuneți, ai?

Asta-i făcu pe mujici să-și piardă dintr-odată cumpătul. Începură să tușească, iar cîteva brațe se avîntară spre soldat. Vreo doi, trei își scoaseră șepcile, ca pe urmă să și le tufească iar pe cap.

— Ce vă codiți? Ați amuțit? — urla soldatul.

Atunci din zeci de gîtlejuri se desprinse sfios același cuvînt adresat soldatului:

— Lependin...

— Lependin știe tot...

— Feodor. O să-ți spună el toată tărășenia.

— Lependin.

Soldatul se liniști și întrebă:

— Care-i ăla?

Capetele, mîinile, se mișcară arătînd spre Lependin. Acesta își înturnă speriat ochii lui bulbucați, de la soldat către gloata de oameni. Mujicii se fereau să-l privească și în clipa aceea lui Lependin i se păru că fețele lor erau toate la fel, semănînd între ele ca niște scînduri geluite.

Soldatului îi căzu deodată falca de jos și rămase pironit locului, cu gura căscată, zgîindu-se la ciosvîrta de om, împlîntată în pămînt înaintea lui.

Pe obrajii arși de soare ai invalidului ieșiră la iveală niște pete galbene-verzui, ciupiturile de vărsat de pe față i se vedeau acum și mai lămurit și scăfîrlia lui semăna în clipa aceia mai mult ca oricînd cu un pepene galben.

— Of, — suspină el și se mai uită odată, buimăcit la mujici.

Apoi scutură din cap și se întoarse către soldat:

— Iaca, tovarășe, cum stau lucrurile. După cum vedeți și dumneavoastră, noi...

Însă cum începu să vorbească, soldatul se dezmetici şi-i repezi năprasnic un picior în piept, făcîndu-l să se răstoarne ca o balercuţă cu fundul rotunjit.

— Stai, — zise ofiţerul îmbrăcat în uniforma aceea nemaivăzută, care, pînă atunci, tăcuse. Şi întorcînd calul, urcă în galop dîmbul, în vîrful căruia şedea pe un trunchi de măr omul gătit cu caftan mordvinesc.

Acesta se ridică să-l întîmpine, apropiindu-se de cal, şi, după ce zăbovi puţin lîngă scara şeii, se întoarse la locul lui.

Ofiţerul o porni în galop înapoi spre gloata de mujici.

— Du-l ! — îi porunci el mustăciosului.

Lependin tot mai stătea răsturnat ca o balercă. Soldatul se duse la el şi-l lovi cu latul săbiei. Atunci Lependin se rostogoli pe burtă, îşi îndoi braţele din coate şi, înfigîndu-şi proptelele în pămînt, se săltă în sus şi se aşeză iarăşi drept.

— Ia-o din loc, lighioană, — îi strigă soldatul.

Lependin îşi aplecă trunchiul şi-şi mută mîinile înainte, însă în clipa cînd să-şi facă vînt se mai întoarse odată spre mujici. Dar şi de astă dată chipurile lor i se părură aidoma ca nişte scînduri geluite.

— Marş !

Ajungînd sus pe dîmb, Lependin se opri în faţa omului cu ochi albaştri, proaspăt bărbierit şi îmbrăcat în straie mordvineşti. Văzu cum i se mişcă buzele întredeschise, îi auzi glasul tărăgănat, însă nu reuşi să desluşească nici vorbele lui, nici ale celorlalţi oameni în caftane de culoare închisă, care strigau la el, cerîndu-i să răspundă. Lependin zîmbea însă vinovat şi-şi tot muta proptelele din loc, ca să se aşeze mai bine. Atît soldatul în bluza cenuşie ieşită la soare, cît şi mustăciosul, care-l mînase pe Lependin sus pe dîmb, plecară grăbiţi ceva mai încolo. Ceilalţi tot mai ţipau la Lependin, care nu apucase încă să prindă un singur cuvînt cu înţeles din toată larma aceea încîlcită de glasuri. Tot mai zîmbea vinovat şi supus în clipa cînd soldaţii se întoarseră. Oamenii în caftane se dădură

de o parte ca să-i lase să treacă și atunci Lependin zări în spatele lor o frînghie atîrnată de craca unui măr scorburos și stingher, care se afla ceva mai încolo. Omul îmbrăcat cu straie mordvinești se sculă de pe trunchi, întinse mîna drept înainte și strigă un cuvînt tăios, arătînd cu degetul spre măr.

Atunci Lependin se clătină și răcni :

— Fraților ! Fra-ți-lor ! Păi aiștia-s nemți !

Pe urmă se lăsă pe-o coastă și prinse a coborî de-a rostogolul la vale, spre mujici.

Oamenii în caftane, însă, îi aținură calea, oprindu-l cu picioarele, îl înșfăcară de mîini și se apucară să-l tîrască spre măr.

Lependin începu să se zbată, vînturîndu-și proptelele și lovind oamenii cu ele peste mîini și în genunchi. Aceștia îl siliră să lepede proptelele, izbindu-l cu tecile săbiilor peste degete. În deznădejdea lui, Lependin începu să muște și să urle. Insă oamenii îl tîrau mai departe, smucindu-l ori de cîte ori se agăța de tufele de agrișe, care-și înfigeau ghimpii ca de oțel în hainele și-n carnea lui.

— Fra-ți-lor...

Tîrna, de care Lependin se slujea ca de o gheată largă și solidă se desfăcu de pe cioturile lui și se tîra prinsă de curea în urma trunchiului, lăsîndu-și printre tufe măruntaiele de cîrpă.

— Fra-ți-lor !

Il tîrîră așa pe Lependin pînă la poalele mărului și acolo se apucară să mute frînghia mai lîngă tulpină, ca să nu se rupă cumva craca sub greutatea trupului. Un răstimp nu se văzu nimic din ce roboteau oamenii aplecați jos sub cracă.

— Fra-ți...

Apoi deasupra capetelor oamenilor se văzu legănîndu-se un trunchi omenesc ciuntit și niște brațe lungi, care se zbătură de vreo două ori prin aer, apoi se întinseră deodată, lipindu-se de trup, cu pumnii încleștați, ca și cum Lependin ar fi căutat pentru ultima oară un reazem în pămînt.

Omul îmbrăcat în caftan mordvinesc flutură ușor

degetul, amenințîndu-l mai întîi pe spînzurat, apoi mulțimea care aștepta, mută, la poalele dîmbului, împresurată de detașamentul de călăreți.

Cineva din mulțime suspină încet de tot:

— Izbăvește-ne, doamne! Că Feodor, săracul, tot era el beteag...

— Oho, flăcăule! Ce pometuri îs pe la noi? Păduri întregi de vișini. Da' prunele? Munți de prune, că nici porcii nu mai vor să se atingă de ele. Și straturile de căpșuni, măi vericule! Niște straturi roșii-roșii, de atîta belșug de căpșuni, da' ce căpșuni! uite, așa cît pumnul de mari. Avem de toate soiurile: și Vihtoria și dintr-alea timpurii. Ptiu-u-u! Merele, nici nu mai vorbesc! Ne ghiftuim cu mere toată iarna și mai punem și la murat, cu saramură, mai și uscăm din ele. Un noian de mere, de zici că n-o să le mai isprăvim niciodată. La noi, la Semidol, în piață...

Da, da, Lependin. Și azi la Starîie Ruci e același belșug...

Nu există pe lume lucru mai îngrozitor decît să te uiți la chipul unui om și în timp ce-l cercetezi să întîlnești deodată privirea unor ochi străini. Nu există pe lume lucru mai îngrozitor decît să-ți dai seama că mulțimea în fața căreia te afli e alcătuită din oameni atît de deosebiți, încît nu găsești doi care să semene între ei, și să simți deodată că fiecare dintre acești oameni este un dușman neîmpăcat al oricărui gînd străin și urăște orice cuvînt ce vine din partea altuia. În asemenea împrejurări nu lipsește mult ca să te fîstîcești și să te dai de rușine.

Trebuie, deci, neapărat să te uiți tot timpul peste capetele oamenilor și să fii atent numai la ceea ce spui. Însă nu ca să te încînți singur de cuvintele tale, ci ca să le arunci vehement, pentru a nu împiedica depănarea gîndurilor tale. Abia atunci poți spune că ai izbîndit.

Iată, de pildă, Andrei. Stînd închis la el în odaie simțea că aproape a și cîștigat biruința. Reușise să găsească cuvintele cele mai potrivite pentru a-i con-

vinge pe soldații aceia chinuiți să pună iarăși mîna pe armă. Își pregătise pe îndelete cuvîntarea, o studiase, cîntărise forța ascunsă în fiecare pauză. Știa dinainte unde anume și cînd va trebui să ridice mîna, în ce loc se va opri și unde va lăsa să curgă slobod șuvoiul nestăvilit al cuvintelor căruia nu-i poți pune zăgaz. Andrei era gata.

Însă în baraca de scînduri a lagărului nu se afla o mulțime ci o amestecătură de oameni, fiecare cu alți ochi, privindu-l pe sub bonetele ponosite, ieșite de soare și ciuruite de gloanțe. Ochi bănuitori, obosiți și morți. Ce se ascundea, oare, îndărătul acelor priviri moarte? Intunecimea friguroasă din adăposturile blindate, aerul greu, cu miros dulceag de spital, capetele de ciolane albe, ieșind la iveală din carnea sfîrtecată, sîngele picurînd de pe țepii sîrmei ghimpate, jilăveala stătută și puturoasă a tranșeelor. In ce fel ai mai putea impresiona asemenea oameni? Văzuseră tot, știau tot, nu mai aveau nevoie de nimic și pentru ei lumea asta era un pustiu, un hău fără fund. Lumea cazematelor, a tranșeelor și a spitalelor nu născocise încă cuvintele care ar fi putut să umple golul din aceste priviri și nimic pe lumea asta nu mai putea să trezească o scînteiere de viață pe fețele acestea împietrite, arse de sîngeroasa vijelie.

Și iată acum mulțimea aceea de fețe împietrite, parcă făurite cu ciocanul pe nicovala războiului, stînd îngrămădite sub tavanul scund al barăcii de scînduri. Sute de pipe, de tot felul, și mai mari, și mai mici, înfipte între buzele încleștate; și fuioarele gălbui, vinete și albăstrui ridicîndu-se ca niște văluri de pe fețele astea și ducîndu-se să îngroașe perdeaua de fum ce plutea pe deasupra bonetelor; și perdeaua mirosea a frunză de vișin, arsă, de-ți venea să crezi că pe undeva pe aproape ard niște livezi.

Prizonierii pîcîiau din pipe și se dădeau alene la o parte din calea lui Andrei, grăbit să ajungă la banca de pe care, puțin mai înainte, Kurt îi înștiințase că vine să le vorbească un rus.

Vine să le vorbească un rus? Ei şi? N-are decît. De bună seamă c-o să trăncănească iar despre revoluţie şi despre frăţia dintre popoare. De unde dracu' frăţie? Ei nu-s în stare nici măcar să se descotorosească de păduchii care propagă tifosul, şi-i mai bine de o jumătate de an de cînd li se tot făgăduieşte că vor fi repatriaţi. La urma urmei n-are decît să vorbească! Au să-l asculte. Ruşii spun cîteodată nişte paroscovenii de-ţi vine să mori de rîs. Cum nu ni se întîmplă să rîdem prea des, să fim mulţumiţi că ni se oferă acum prilejul. Lasă omul să-şi facă cheful!

Aşa gîndea un soldat chior, care se nimerise să stea chiar în faţa lui Andrei. Obrajii lui erau arşi de soare iar pleoapa grea a ochiului său teafăr cînd cobora leneşă în jos, cînd se ridica brusc, ca şi cum ar fi vrut să facă semn cuiva şi încă nu s-ar fi hotărît.

Andrei, numai de n-ai uita începutul cuvîntării! Numai de n-ai vedea tocmai acum ochiul acela străin, care, uite, parcă-ar vrea să-i facă semn ca să-i aducă aminte că îndărătul acestor priviri pustii se află adăposturi blindate, spitale, tranşee, şi baraje de sîrmă ghimpată. Dar ce ascunde oare licărul acela de spaimă din ochii lui Andrei? Şi tocmai el s-a găsit să-i cheme la luptă? A văzut el măcar un singur adăpost blindat? S-a zvîrcolit vreodată cu genunchiul fărîmat pe un pat de spital? A dormit, fie şi numai o noapte, în tranşee? Sau a tăiat cu foarfecele vreun baraj de sîrmă ghimpată sub o ploaie de gloanţe? Şi tocmai el s-a găsit să-i cheme la luptă?

Deodată, în liniştea ce domnea, de sub perdeaua groasă de fum mirosind a frunză de vişin arsă, se ridică un glas şăgalnic:

— Da' tăceţi odată, nepricopsiţilor! Nu se aude ce spune rusul.

I se pare lui, sau soldaţii rîd pe înfundate? Cineva îl trase de picior. O fi mult decînd se urcase pe bancă? Oare cum începea cuvîntarea pe care o învăţase pe de rost? Nu cumva soldatul cu obrajii arşi

de soare îi făcuse semn cu ochiul lui chior? Da' ce-o fi mestecînd? Un pesmet sau vreo prăjitură?

— O prăjitură austriacă, — şopti Andrei încet de tot.

— Fain lucru, — îi răspunse un soldat.

Şi iarăşi un freamăt de rîsete. Prizonierii rîd destul de rar. Bine cel puţin că se mai veselesc şi ei.

— O prăjitură austriacă, — rosti Andrei, de astă dată mai tare.

Kurt îi spuse ceva la iuţeală, cu un glas înfundat. Andrei sorbi adînc în piept aerul îmbîcsit de fum. Şi cum stătea el aşa, perdeaua de fum parcă se rezema pe creştetul lui, cum se reazămă norii pe culmea unui munte.

— Tovarăşi, acum cîteva zile vi s-au împărţit nişte pachete. Pachetele astea s-au tot strîns mereu la soviet, fiindcă n-a fost chip să dăm de urmă destinatarilor, şi erau în majoritate expediate din Austria. Mi-am adus aminte de asta acum, pentru că am văzut un tovarăş mîncînd o prăjitură austriacă, de casă. Austriacii fac nişte prăjituri grozave.

— Da' parcă la noi, în Saxonia... — începu un soldat.

— Taci din gură, moară stricată! — îl întrerupse un altul.

— Mi-am amintit de o istorie cu o prăjitură austriacă, pe care vreau să v-o povestesc şi dumneavoastră. La sovietul de aici au lucrat şi cîţiva prizonieri. Şi prizonierii ăştia au primit şi ei unul din pachetele rămase acolo în depozit. Fusese trimis unui anume Schmidt şi ei şi-au împărţit frăţeşte conţinutul. Într-o pauză oamenii şi-au făcut cafea. Unul din ei nu ştiu cum s-a nimerit să capete o prăjitură tare ca piatra, de era să-şi rupă dinţii în ea. Şi fiindcă n-a fost chip nici s-o fărîme măcar, ce s-a gîndit el: ia s-o moi eu în cafea. Şi ce credeţi c-a găsit la mijloc: un medalion. Soldatul a desfăcut medalionul cu cuţitul şi a dat peste o scrisoare. Am păstrat scrisoarea. O am aici la mine, aşa cum a

fost găsită în medalionul acela puţin ruginit. Uite, am să vi-o citesc:

Dragă Gustav,

De şase luni n-am mai primit nici o veste de la tine. Lisbeth zice că, cine ştie, poate te vei fi prăpădit, însă eu nici nu vreau să mă gîndesc la aşa ceva. Cum să trăiesc fără tine? Săptămîna trecută s-a întors acasă Heinrich Menert, care a fost prizonier. Are un braţ retezat din umăr. Spune că nu-i adevărat că în Siberia e groaznic de trăit, dimpotrivă, că vara e foarte cald şi că în Rusia e pîine berechet. Tot el ne-a spus că-i mai bine că s-a întîmplat să nimereşti în Rusia, aşa cel puţin ai să scapi cu viaţă, căci dacă erai pe front, cine ştie ce-ai fi păţit. Mă rog tot timpul lui dumnezeu să se isprăvească mai repede războiul, fiindcă viaţa s-a făcut tare grea. Dragă Gustav, mă gîndesc ce de schimbări ai să găseşti la noi în sat cînd ai să vii acasă. Feciorul cel mare al lui Thomas, morarul, a fost ucis, iar Paul, cel mai mic, s-a întors orb, şi nu mai poate să lucreze la moară, aşa că atunci cînd avem ceva de măcinat trebuie să mergem tocmai la Lückendorf. Da' slavă domnului, acolo ne ducem destul de rar acum, fiindcă Surul nostru a murit de paşti, şi pentru toate alea trebuie să închiriem un cal. Primăvara asta n-am mai semănat, tot din pricina Surului, şi apoi a mai căzut la pat şi tata. Azi e ziua morţilor. Ieri, la slujba de rusalii, mătuşa Ana şi-a pierdut minţile, săraca. Acu' cîtva timp îi dăduseră poza în gazeta de aici, de la noi, atunci cînd s-a scris c-a murit fiu-său Hans, ştii care-i, ăl de-al şaselea fecior al ei; a căzut şi el pe front ca şi ceilalţi cinci fraţi, că erau şase cu toţii. Ţi-am mai scris despre asta de două ori pînă acum, dar nu ştiu dacă ai primit scrisorile mele. Şi i s-au rătăcit minţile tocmai cînd paterul pomenea despre ea, spunînd că mătuşa Ana a jertfit pe altarul patriei tot ce i-a dat domnul. Nu era om în sat să nu plîngă. Iartă-mă, dragă Gustav, dar şi eu am plîns de mi s-au uscat ochii gîndindu-mă la tine şi la

mult iubitul tău frate, August, de care ţi-am scris că-i rănit la piept. Ţi-am scris şi de tatăl tău, care, bietul, n-a mai apucat să te vadă. Lisbeth zice că...

În clipa aceia, din fundul barăcii care amuţise, veni pînă la urechea lui Andrei un glas tremurător:

— Va să zică l-au îngropat pe taica!

Andrei tăcu.

— Cine ştie dacă şi August n-o fi murit, — se auzi iar glasul, parcă mai ascuţit şi mai tremurător ca înainte.

O mînă cu degetele lungi şi subţiri se întinse spre Andrei, peste capetele prizonierilor.

— Daţi-mi scrisoare! E de la Elza.

— Aşa-i! E de la Elza, — spuse Andrei. — Uite şi iscălitura aici: Elza.

Fuioarele groase de fum se ridicau de zor de sub bonete, învolburîndu-se sub tavan. Prizonierii se îngrămădiră în jurul băncii, şi, dintr-odată, se contopiră toţi într-o mulţime anonimă, numai ochi şi urechi.

Şi atunci, Andrei simţi trecîndu-l un fior rece, din ceafă şi pînă-n călcîie, şi îşi aminti deodată de cuvîntarea lui, învăţată pe de rost. Dar şi-o aminti într-alt fel, aşa cum nu s-ar fi gîndit niciodată s-o spună. Fără să mai vadă feţele, pustiul din ochii fără de număr, perdeaua de fum, baraca, Andrei nu simţea nimic altceva decît un frig neînţeles, care venea de nu ştiu unde, pătrunzîndu-l tot. Şi atunci începu să strige îndîrjit, furios că vorbele rămîneau în urma gîndurilor, începu să strige peste capetele oamenilor cu bonete ciuruite de gloanţe, începu să strige că... trebuia neapărat să se facă ceva pentru ca scrisorile rătăcite să nu-i mai caute cu disperare pe Schmidţii pierduţi în lume...

După aceea, Andrei şi Kurt rămaseră în curtea barăcii învăluite în umbra nemişcată a amurgului, ca să aştepte răspunsul prizonierilor. Cînd se întunecă de tot, se deschise în sfîrşit uşa barăcii. Un soldat, pîcîind din luleaua îndopată cu frunză de

vişin, se apropie de Andrei. Licărul pipei îi lumina fața arsă de soare şi unicu-i ochi. Şi soldatul rosti scurt şi fără ocoluri :

— Puteți spune sovietului dumneavoastră că prizonierii au hotărît să-i sprijine pe bolşevici.

PENTRU PRIMA OARĂ ÎN VIAȚĂ

Samovarul stătea tot timpul pe masă. Burlanul era vîrît cu partea mai lungă în gura căminului iar coşul cu cărbuni era nelipsit de lîngă paharele şi farfuriile năclăite, cu urme de degete murdare. Ceaiul îl opăreau cu schimbul, în două ceainice mari, şi-l beau tare de tot, negru ca tinctura de iod. A doua noapte de veghe, în care nu închiseseră o clipă ochii, era pe sfîrşite.

Golosov avea pleoapele umflate, iar pupilele, deşi dilatate ca la pisici, îşi pierduseră luciul. Ochii nu-i mai dădeau ascultare, rătăcind pierduți prin cameră. Stătea cu capul în palme şi cu coatele sprijinite pe masă, şi se uita cu o privire încețoşată în ochii lui Pokisen.

— De plecat, plec eu, — spuse el răguşit.

Pokisen era palid. Vinele albastre de la tîmple îi zvîcneau nervos şi-şi dădea toată silința să vorbească liniştit.

— Ai atîtea pe cap, şi oraşul, şi județul. Comisarul militar nu se pricepe la treburile acestea, şi pe urmă mai ai şi grija gazetei şi toate celelalte. Las-că mă duc eu.

— Ba nu, merg eu.

— Ştiu că eşti catîr. În vremuri normale astea ar fi putut să fie o calitate. Azi, însă, trebuie să ştii să fii chibzuit. Am să mă duc eu !

— Asta rămîne de văzut.

— O să vedem.

— Mă duc, îți spun.

— Nu, de dus, eu mă duc.

Privirea încețoşată a lui Golosov se apropia din ce în ce de ochelarii de aur, cu sticlele unsuroase. Prin

sticlele murdare îl măsurau cu răceală nişte ochi spălăciţi. Distanţa dintre feţele celor doi se micşora treptat, fără să se clintească un muşchi pe vreuna dintre ele, amîndouă dîrze şi mohorîte, cu trăsături aspre, ca săpate în piatră.

— Eu !

— Ba eu !

— Da ce-i cu voi ? V-aţi luat în coarne ca berbecii ? — gîfîi comisarul militar dînd buzna în odaie.

Comisarul sufla din greu şi-i lucea faţa scăldată în sudoare. Vorbea cu sufletul la gură şi trăgea lacom aerul în piept, ca şi cum s-ar fi înăbuşit. Oboseala vieţii îi lăsase urme adînci şi nici o oboseală nouă, nici o muncă nouă, nici nopţile nedormite, nu mai puteau schimba ceva din înfăţişarea lui.

— Peste un ceas detaşamentul e gata de marş, — îi înştiinţă el, turnîndu-şi un ceai. — O companie a regimentului de marş are să-l aştepte la Starîie Ruci. Obiectivul Sanşino trebuie ocupat pînă la ora zece.

Comisarul sorbi din ceai şi îşi întoarse iar privirea spre ei.

Golosov şi Pokisen nu se clintiseră nici acum din loc. Frunţile congestionate aproape că li se atingeau, buzele lor tremurau mute, iar în ochii ieşiţi din orbite se oglindea pata de lumină galbenă şi nemişcată a lămpii.

— Ptiu, drăcia dra-cu-lui ! Ce-i cu voi ? — gîfîi comisarul.

Golosov şi Pokisen tăbărîră atunci pe el şi începură să-i urle la ureche, care de care mai tare.

— Caută, te rog, să-i bagi în cap că prezenţa mea aici, în oraş, nu e cîtuşi de puţin necesară.

— Prostii, fleacuri ! Se poate să laşi tocmai într-un moment ca ăsta secţia specială...

— Stai...

— Dac-ar fi vorba de...

— Stai ! Ţi-am spus doar că...

Comisarul se apăra cu mîinile.

— Ajunge ! Am înţeles, am înţeles !

Se dădu de o parte, îşi trase un jilţ şi scoase din buzunar un portţigaret.

— Înainte de a mă băga în ciorovăielile voastre... — spuse el gîfîind, şi se opri ca să sufle în cartonul ţigării, după care continuă : — trebuie să vă comunic, tovarăşi, o decizie a comitetului. În urma raportului meu, a fost numit comisar al detaşamentului tovarăşul Pokisen.

Dintr-un salt, Golosov fu la fereastră şi rămase acolo cu spatele la comisar. Pokisen îşi îndreptă ochelarii.

— Zici că detaşamentul pleacă peste un ceas ?

— Dracu' să vă pieptene pe amîndoi ! — urlă Golosov şi se repezi spre uşă. — Sînt la tipografie.

Mergînd cu paşi apăsaţi, de duduia podeaua, Golosov trînti palma pe clanţă şi dădu uşa înlături. În prag şovăi o secundă apoi se întoarse brusc şi se îndreptă spre Pokisen.

— Noroc, Pokisen, — îi ură el.

— La revedere, Sioma.

Îşi scuturară mîna cu putere şi Golosov ieşi repede din odaie.

În antret o întîlni pe niania. Umbla cu o lumînare în mînă şi flacăra tremurătoare îi juca pe obrajii smoliţi, numai creţuri. Cum îl văzu, bătrîna îl trase de mînecă şi-l întrebă în şoaptă, cu vocea ei de om bătrîn :

— Samovarul mai fierbe ?

— Da' de ce întrebi ?

— Vroiam să ştiu dacă te întorci curînd. Să-l mai încălzesc, sau nu mai trebuie ?

— Bine, încălzeşte-l, — spuse Golosov, şi dădu să plece.

Niania se luă după el cu paşi repezi şi, ca o veche conspiratoare, iniţiată în toate secretele, îl luă la rost :

— Ei, ce se-aude, le veniţi ori nu de hac ?

Pe faţa lui Golosov prinse a zburda un zîmbet cald, pe care şi-l acoperi cu palma, cu acelaşi gest sfielnic din totdeauna.

— Fii pe pace, că ne descurcăm noi, niania —, o linişti el şi fugi pe uşă afară.

În zori, tovarăşul Golosov citea în şpalt la tipografie, în încăperea cu aer îmbîcsit din pricina lămpilor ce fumegau, apelul revtroikăi „către muncitori, ţărani şi toţi cetăţenii cinstiţi din Semidol".

Părul de pe frunte îi cădea mereu pe coala din faţă, şi-i tremura mîna ce urmărea cu creionul rîndurile strîmbe imprimate pe hîrtia unsuroasă, mirosind a gaz, pe care fusese trasă copia. Apelul se încheia cu aceste cuvinte:

Trăiască victoria muncitorilor şi ţăranilor din pumea întreagă!

Creionul cu vîrful tocit din mîna lui Golosov se ori în dreptul acestui *„pumea"*, greşit cules; părul revărsat în şuviţe lungi şi lipite la vîrf, acoperiră deodată rîndurile, care începură să-i joace înaintea ochilor, şi capul îi căzu peste braţ. Golosov mormăi ceva nedesluşit şi rămase aşa prăbuşit peste masă.

Paginatorul trase binişor hîrtia de sub capul îngreuiat şi zbîrlit al lui Golosov, preşedintele comitetului executiv.

Luni, în cea de-a treia zi de la izbucnirea rebeliunii, în zori, pe o ploaie cu găleata, aviatorul militar Şcepov şi observatorul lui se întoarseră la Semidol. Făcuseră drumul pe jos şi erau uzi pînă la piele şi cu hainele ferfeniţă.

— Unde-i „Nieuport"[1])-ul? — abia reuşi să îngîime comisarul militar, cînd îi văzu intrînd în redacţie.

Şcepov se prăbuşi pe un scaun şi se apucă să-şi desfacă şiretul de la o cizmă.

— Nu v-am spus eu că nu se poate pleca în recunoaştere, fără să fi făcut mai întîi un zbor de încercare? Cu rabla asta...

[1]) *„Nieuport"* — avion francez, după numele inventatorului şi constructorului său, folosit în fosta armată ţaristă în cursul primului război mondial. (N. trad.)

— „Nieuport“-ul, „Nieuport“-ul' — striga într-una comisarul, suflînd din greu. — A luat foc ?

— Da' de unde !

— Ați căpiat de tot. Lua-v-ar naiba.

— Stai să-ți dau raportul.

— Vorbește odată, ce dracu' !...

Observatorul își îndreptă pansamentul murdar de la mîna dreaptă, apoi scoase cu stînga din sîn schița topografică și o puse pe masă. Suflînd greu, comisarul se apleca asupra foii de hîrtie mototolită.

Recunoașterea reperase o concentrare a inamicului în preajma satului Sanșino, într-un loc despădurit. Forțele inamicului erau constituite din mici detașamente pedestre, cu un efectiv de cel mult trei sau patru companii. Posturile înaintate, alcătuite dintr-un lanț de pușcași, întrerupt pe alocuri, ajunseseră pînă la drumul mare, ce duce spre livezile de la Starîie Ruci. Recunoașterea nu reușise să repereze și pozițiile ocupate de detașamente în regiunea Starîie Ruci. După supozițiile observatorului, livezile nu fuseseră ocupate de inamic, deoarece Sanșino se află așezat pe o înălțime care domină împrejurimile. In spatele acestei înălțimi recunoașterea descoperise tabăra trenului regimentar inamic. Inamicul nu avea legătură cu spatele frontului. Pe o întindere de cincisprezece pînă la douăzeci de verste de-a lungul șoselei ce ducea la Sanșino, precum și în satele din împrejurimea acestei localități, nu se observa nici o mișcare. Inamicul nu avea artilerie și în tot trenul lui regimentar nu existau alte vehicule decît căruțe cu proviant. Flancurile inamicului nu erau acoperite. Condițiile de vizibilitate în timpul zborului — favorabile. Observațiile fuseseră făcute de la patru sute de metri înălțime și se raportau la situația din ziua de duminică, ora două după amiază.

— Inseamnă că acum informațiile astea nu mai fac nici doi bani, — spuse Golosov.

Comisarul începu să gîfîie :

— Păi, cum văd eu, tovarăși, îmi venirăți aci cu fel de fel de supoziții asupra situației de la Ruci. Asta nu-i treaba voastră. Cît despre celelalte informații, tot

ce pot spune e că nu vin în contradicţie cu cele culese din altă parte. Ei, şi ?

— Restul o să vi-l raporteze pilotul.

— Cum ? Asta-i tot ? — exclamă Golosov.

— Nu. Nu chiar tot, — spuse Şcepov, descheindu-şi haina şi desfăcîndu-şi centironul.

Scoase, apoi, de sub cămaşe cîteva foi de hîrtie împăturite, pe care le azvîrli pe masă, punînd însă imediat palma peste ele.

— Stop, tovarăşi, puţintică răbdare ! După ce observatorul a reperat poziţiile inamicului, mi-a făcut semn să mă urc la opt sute de metri înălţime şi să merg pe firul şoselei. Cam pe la kilometrul al douăzecilea, motorul a dat un rateu. Am tăiat contactul şi am trecut la zbor planat. După o minută, am încercat iar motorul. Am tras maneta de gaze. Au urmat patru rateuri, unul după altul. Am tăiat iar contactul şi am început să cobor în dreapta şoselei. Am aterizat într-o poiană, izolată de şosea printr-o dumbravă de stejar. Am dat motorul înapoi şi am verificat compresia. La două din cilindre, supapele de admisie se duseseră dracului. Dealtfel, la zborul de încercare s-a văzut că...

Golosov izbucni într-un hohot de rîs şi-şi acoperi faţa cu mîinile. Se cutremura tot, de parcă l-ar fi apucat cine ştie ce durere chinuitoare şi şuviţele de păr năclăit îi atîrnau ca nişte tăieţei lungi, legănîndu-se şi jucîndu-i pe mîini.

Şcepov, cît era de lung, se ridică de pe scaun strigînd :

— Ce dracu', Siomka ? Doar vorbim aici de lucruri serioase...

— Ce lucruri serioase ?... Ha-ha-ha... Cale de o sută de verste jur împrejur nimeni, în afară de tine, n-are habar de lucrurile despre care vorbeşti tu. Da' ce crezi tu ? Ori de cîte ori se produce vreo avarie, împrejurările trebuie să fie cît mai precis stabilite. Aşa e ? Ha-ha-ha !

— Da' „Nieuport"-ul ? Ce-i cu „Nieuport"-ul ? — întrebă comisarul care începuse iarăşi să se agite.

— Faţă de atitudinea voastră, tovarăşi, nu pot să...

— Ei, lasă, lasă nu te mai supăra și tu acum, Șcepov — gîfîi comisarul, abia putînd să mai vorbească.
Șcepov bombăni :
— Asta-i curată bătaie de joc ! După ce ați născocit dracu' știe ce aiureală cu Klavdia Vasilievna, acuma...
— Ha-ha-ha ! Caraghios mai ești, măi ! Vorbește așa, ca să te înțeleagă toată lumea.
— In două cuvinte... va să zică : de unde naiba să iau acolo supape de rezervă ? Așa că am scos o piesă de la motor, fără de care nici dracu nu mai poate să-l miște din loc... Pe scurt, am lăsat aparatul în locul unde am aterizat.
— Ca să-i poată da foc inamicul ?
— S-ar putea tot așa de bine să nu-i dea foc, fiindcă nu-i nici picior de inamic pe acolo. Dar dacă-i dădeam noi foc, atunci...
— Ei, și pe urmă, și pe urmă ?...
— Am ocolit pădurea și ne-am dus la Lebejaika. Banda a poposit acolo în noaptea de sîmbătă spre duminică, a rechiziționat toți caii și s-a îndreptat apoi spre Sanșino. Mujicii s-au ascuns prin izbe. Comitetul executiv de plasă era închis, iar pe ușă era țintuită o hîrtie cu o iscălitură... Uite-o aici. Uitați-vă și voi.
Șcepov despături coala de hîrtie.
Manifestul era scris de mînă, cu litere de tipar și cu o cerneală proastă, probabil făcută în casă.

Țărani ruși !
După suferințe de veacuri îndurate sub jugul satrapilor țariști, poporul mordvin s-a ridicat pentru a dobîndi prin luptă neatîrnarea și libertatea. Revoluția rusă, care a proclamat dreptul la autodeterminare a popoarelor asuprite, s-a dovedit a fi în realitate o capcană pentru oamenii simpli și încrezători. Și acum, după revoluție, ca și înainte, funcționărimea ține înrobite, cu ajutorul armatei, popoarele de alt neam.
Mordvinilor li se iau grînele, se fac recrutări cu sila, se rechiziționează vitele fără să se țină seama nici de voința poporului, nici de situația jalnică a satelor mordvine.

Ţărani ruşi! Ştiţi cu toţi cît de paşnic şi de muncitor este poporul mordvin, vecinul vostru. Poporul acesta a îndurat fără să crîcnească toate împilările la care i-au supus slugoii ţarului, ştiind că şi marea ţărănime rusă rabdă jugul ţarist, deopotrivă cu el. Însă răbdarea poporului mordvin a ajuns la capăt. El a înţeles că dacă nu-şi va smulge cu forţa libertatea din mîinile asupritorilor, îl aşteaptă o soartă cumplită. Şi s-a răsculat.

Poporul mordvin îşi dă seama că marea ţărănime rusă este înşelată de revoluţionari, ca şi celelalte popoare care au stat sub sceptrul sîngerosului ţar rus. Poporul mordvin ar vrea cu dragă inimă să-şi ajute fraţii — marea ţărănime rusă — însă e atît de slab încît şi el are nevoie de ajutor. Poporul mordvin cheamă pe ţăranii ruşi să se ridice, umăr la umăr cu el împotriva asupririi şi e convins că, unindu-şi puterile cu ei, vor reuşi împreună să scuture jugul bolşevic de pe umerii plugarului şi ai muncitorului.

Poporul mordvin luptă pentru dreptul de a-şi putea alege slobod soarta. El nu se amestecă în treburile marelui popor rus, însă cere, cu arma în mînă, ca puterea bolşevică să recunoască dreptul său la pămînt şi la credinţă, independenţa şi egalitatea sa cu celelalte popoare libere. In lupta de eliberare a poporului mordvin au intrat, alături de el, şi o seamă de prieteni dezinteresaţi, care au organizat detaşamente înarmate mordvine pentru lupta împotriva bolşevicilor.

Ţărani ruşi! Ajutînd detaşamentele mordvine, vă ajutaţi pe voi, deoarece ele luptă împotriva asupritorilor voştri.

Poporul mordvin cheamă pe toţi sub steagul său, care aduce pace prietenilor şi moarte vrăjmaşilor.

Prietenul libertăţii mordvinilor,
comandantul detaşamentelor
Markgraf von und zur Mühlen-Schönau.

— Bestia! — exclamă comisarul militar, făcîndu-şi vînt cu un ziar, de parcă l-ar fi năpădit zăduful.

Golosov își răsuci un timp între degete o șuviță de păr, apoi clipi și se ghemui tot, ca și cum s-ar fi pregătit să sară.

— Hîrtia asta valorează mai mult decît toată operația recunoașterii. Cel puțin acum avem o țintă precisă.

— De la Lebejaika ne-am îndreptat... spre... — vru Șcepov să continue, însă Golosov îi tăie vorba.

— Fleacuri ! Aci s-a lămurit tot. Ce-ai mai putea să spui în plus ? Aventurile tale de aviator militar din timpul războiului civil o să ni le povestești altădată, la un pahar de vin.

Își acoperi zîmbetul cu palma, dar, aruncîndu-și ochii în clipa aceea spre Șcepov, deveni brusc serios și-l întrebă îngrijorat.

— Nu te simți bine ? De ce tremuri ?

Șcepov era palid, iar pleoapa ochiului stîng, care îi sticlea, zvîcnea într-un chip ciudat.

— M-a pătruns frigul pînă la oase, — răspunse el. — Aș vrea totuși să vorbesc cu tine în privința...

— Știu... — îl întrerupse Golosov.

Luă de pe masă un petic de hîrtie și mîzgăli pe el cu creionul cîteva cuvinte.

— În privința asta ? — întrebă el, înmînîndu-i fițuica lui Șcepov.

Șcepov luă fițuica, o citi și o împături cu grijă, vîrînd-o în buzunar.

— Da. Recunoaște și tu că a fost o tîmpenie.

— Prostii. Hai cu mine. Am să vă dau ceva să vă încălziți, — spuse Golosov.

Pe buze îi flutura un zîmbet, pe care încercă să-l ascundă cu tot dinadinsul sub o grimasă. Și apucîndu-l pe Șcepov și pe observator de mînecă, îi trase după el spre ușă.

N-apucară să se apropie bine de ea că ușa se deschise brusc. Un curier, plin de noroi din cap pînă-n picioare, stătea în fața lor.

— Ce e tovarășe ? — întrebă Golosov.

— Comisarul detașamentului de marș, tovarășul Pokisen... La atacul... la atacul satului Sanșino...

— Ei, spune odată !

— Tovarăşul Pokisen a fost ucis!

Şcepov simţi deodată cum mîneca, de care-l apucase Golosov, era trasă-n jos de o greutate de plumb.

În clipa aceea nevasta tovarăşului Pokisen şedea lîngă căruţul în care micul Otti stătea înfofolit în scutecele lui.

Otti se trezise de mult şi se uita la maică-sa cu ochii lui mari, spălăciţi.

Cine ştie? Poate că pricepea ce-i cînta ea?

Pe faţa ei, ca de piatră, cu fălcile şi umerii obrajilor proeminenţi, nu tresărea nici un muşchi, doar gura largă îşi mişca buzele, descoperind dinţii gălbui, sănătoşi.

— Otti, puişorule! Tu n-ai apucat încă să vezi cum se zbenguie fetele pe malurile lui Hepo-Iarvi. N-ai adormit încă în cîntecele lor şi nici nu ţi-au adus cucuruzi de pin. Tu eşti încă mic, mititel, Otti, puiul mamii.

— Otti, puişorule! Şi n-ai să apuci să vezi vreodată fetele de pe malurile lui Hepo-Iarvi. Şi ele n-au să-ţi îngîne cîntecele lor, n-au să-ţi aducă cucuruzi de pini, nici n-ai să te legeni cu ele în scrînciob, cînd ai să fi un Otto mare, mare de tot.

— Otti, puişorule. Tu încă nu ştii că taică-tău e bolşevic, şi că bolşevicii ar fi făcut mai bine să nu se însoare şi să n-aibă copii; au plecat atît de departe de Hepo-Iarvi, că cine ştie dacă nevestele lor vor apuca să-i mai vadă vreodată şi dacă copiii lor vor mai ajunge să se ducă vreodată acolo?

— Otti, puişorule! Tu nu poţi să ştii jalea din sufletul maică-ti, fiindcă tăticul tău a plecat la război şi fiindcă nicăieri nu se vede vreun semn ca războiul să se sfîrşească. Şi nimeni nu ştie dacă tăticul tău s-o mai întoarce ori ba.

— De s-o-ntîmpla, Otti puişorule, ca tăticul tău să nu se mai întoarcă din război şi dacă maică-ta s-o stinge, de amar şi de durere, şi nimeni n-o să-ţi mai cînte cîntecul lui Hepo-Iarvi, să-mi făgăduieşti tu,

puiul mamii, Otti, aici în leagănul tău, să-mi făgăduieşti că ai să-i răzbuni pe amîndoi.

— Răzbună-i puiul mamii, Otti, fiindcă te-au iubit, şi fiindcă le-a fost drag scumpul lor Hepo-Iarvi.

— Făgăduieşte-mi c-ai să ne răzbuni!

Femeia îşi sfîrşi cîntecul şi îşi apleca chipul ei împietrit peste leagăn, ca şi cum ar fi aşteptat un răspuns.

Însă micul Otti închisese ochii şi dormea dus.

Beciul în care fusese închisă diva teatrului din Semidol avea două ieşiri. Una ducea spre străzile din Semidol, cu căsuţele lor cu samovare, cu poliţe cu icoane, şi cămări, şi acum, după statul în beci, orăşelul părea nespus de întins, şi fiecare din cocioabele lui, cu poliţa ei cu icoane, un adevărat pămînt al făgăduinţei.

Cealaltă ieşire răspundea într-o grădină de zarzavat, de unde, luînd-o prin răchitiş, ajungeai la mlaştina de lîngă teascul de ulei, iar mai departe, peste maidanul cu turte strivite de floarea soarelui, la rîpă — rîpa aceea spre care se îndreptau atîţia paşi omeneşti, dar de întors, se întorceau mult mai puţini.

În momentul acela Klavdia Vasilievna tocmai primise un coş cu pîine, unt, mere, o bucată de carne de porc fiartă şi vreo zece prune. Darul era din partea colegelor ei de teatru, care nu uitaseră să pună în coş şi un pachet de ţigări cu o cutie de chibrituri.

Doi ochi, vii şi strălucitori, sticliră în întunericul din beci şi coşuleţul, pus pe laviţa de scîndură, lîngă genunchiul Klavdiei Vasilievna, scîrţîi.

— Bravo cetăţeană! Ia uite ce ţi-au trimes. Fă cinste c-o ţigară.

Klavdia bîjbîi după cutie şi scăpără un chibrit. Pe cutie licări o dîră verzuie şi o flacără albastră ţîşni sfîrîind şi începu să pîlpîie la capătul chibritului.

— Ţigările-s aici, deasupra, — îi arătă omul cu ochi scînteietori.

Flacăra deveni galbenă, se înteţi, luminînd o faţă oacheşă, prelungă, apoi se stinse repede.

— Mulţumesc frumos.

Şi trăgînd uşa după el, omul cu ochi scînteietori îi spuse blajin, ca s-o mai liniştească :

— Nu te necăji, cetăţeană artistă. Mult n-o să stai dumneata aici...

N-o să stea mult ?

Dar pe urmă ?

Au să-i tremure oare genunchii tot aşa cum îi tremură pe scenă, ori de cîte ori trebuie să apară într-un rol nou numai cu două repetiţii ? Şi atunci, în întuneric, să mai aibă ea putere să zîmbească, aşa cum zîmbeşti pe scenă, pentru ca lumea să se uite la faţa ei şi nu la genunchi ? Dealtfel, pe Klavdia Vasilievna n-o s-o mai scalde niciodată lumina rampei şi nimeni n-o să mai bage de seamă cît de şovăelnici i-s paşii. Va fi o noapte neagră şi ea o să treacă prin grădina de zarzavat iar de aci, prin răchitiş îndreptîndu-se spre mlaştina de lîngă teascul de ulei, iar de acolo mai departe peste maidanul cu turte strivite de floarea soarelui. O boare rece o să adie dinspre rîpă, înfăşurîndu-i picioarele, şi Klavdia Vasilievna o să tremure pe marginea prăpastiei, aşa cum tremură acum, în beci, ba poate şi mai tare.

Nu-nu !

Să fie oare adevărat că nu mai are mult ?

Dar poate că nu mai are mult pînă în clipa cînd uşile se vor deschide una după alta şi, trecînd prin faţa santinelei cu arma, se va trezi slobodă afară, pe uliţa tîrgului, mergînd de-a lungul şirului neregulat de cocioabe şi coşmelii povîrnite într-o rînă. Klavdia Vasilievna o s-o apuce atunci încotro o s-o ducă vîntul — poate acasă la ea, în odăiţa cu tavanul scund şi cu poliţa cu icoane, poate la teatru, să-şi vadă colegele care n-au uitat să-i trimită ţigări şi chibrituri, ori, poate, la Şcepov. Şcepov o s-o primească cu zîmbetul lui obosit şi cu o fulgerare de tristeţe în ochi. O să facă glume pe socoteala ei, fiindcă a tremurat de frică în beciul jilav şi rece, la gîndul că va trebui, poate, să stea în bătaia puştilor, pe marginea rîpii. Are să-i spună, poate pentru a zecea oară, aceeaşi poveste : cum că în toiul unei revoluţii oamenii trebuie să ştie

odată pentru totdeauna că s-a mîntuit cu viața cu care erau obișnuiți, că trebuie să fie oricînd gata să moară și că tocmai asta le cere întîi și-ntîi revoluția: să fie oricînd gata să moară pentru victoria ei, și, de asemenea, că n-are nici un rost să stai prea mult în cumpănă, cînd e vorba de soarta revoluției. Principalul e să nu te temi de moarte, deoarece în locul celor ce pier vor veni alții, de dragul cărora revoluția trebuie să învingă. Șcepov o să-i vorbească despre toate acestea cu același surîs obosit pe față și cu aceeași tristețe în ochi, iar cînd Klavdia Vasilievna o să-l cheme cu un glas rugător:

— Șcepov! —

el o s-o bată pe spate, ca pe un cățel, și o să rămînă tot atît de străin, de zăvorît într-însul și de trist ca și mai înainte. Și ea, Klavdia Vasilievna, o să-și spună atunci că, deși e diva teatrului din Semidol, e singură pe lume și nimeni n-are nevoie de ea, și că Șcepov s-a săturat pînă peste cap de glasul ei rugător și de ochii fardați, că toate astea sînt lucruri vrednice de milă, umilitoare, inutile, și că ar fi fost poate mai bine să fi stat în bătaia puștilor pe marginea rîpei.

Toată viața Klavdiei Vasilievna fusese plină de amărăciunea femeii pe care nimeni n-a iubit-o și de care nimeni n-a avut nevoie. Iată, se împlinesc două zile decînd tremură de frig în beciul ăsta întunecos și muced, și omul, pe care-l iubise cum își iubește cîinele stăpînul, nici nu se gîndise măcar să-i facă o bucurie și să-i trimită, acolo, un pachet de țigări și o cutie cu chibrituri. Lui i se făcuse lehamite de ea — o nenorocită de care nimeni n-are nevoie. Putea să aștepte mult și bine, că tot n-o să afle vreodată la el nici măcar picul acela de dulceață cu gust acrișor ce există într-o gămălie de chibrit.

Ce-ar fi să rupă cu dinții gămăliile fărîmicioase de chibrituri și să le înghită iute, una după alta, pe nerăsuflate, ca să poată goli toată cutia, înainte de a apuca-o crampele? Pînă n-o începe să-i mustească sub limbă și să-i alunece pe gîtlej saliva cu gust în-

țepător, pînă nu i s-o face gura pungă, pînă nu i-o fi pierit mila asta sfîșietoare de ea însăși, de Șcepov, de teatru, de Semidol, de răposata maică-sa, de Rusia și de lumea întreagă.

Fie și așa! Numai să fie mai repede! Cît mai repede!

Și în clipa cînd cutia goală îi căzu din mînă și bețele de chibrit cu gămăliile rupte se risipiră pe jos, Klavdia Vasilievna simți o durere cumplită, de parcă ar fi tăiat-o cu un fierăstrău bine ascuțit, tocmai unde nu s-ar fi așteptat — sub sîni, în umeri și în omoplați, ca și cum otrava i s-ar fi scurs în plămîni.

Și, în mila ei chinuitoare pentru ea însăși, cu sentimentul răzbunării triumfătoare asupra lumii întregi, Klavdia Vasilievna se repezi urlînd spre ușa pe care tocmai o deschidea cineva.

— Șce-pov... m-am otră-vit!

Șcepov o luă în brațe, ridicînd-o de jos, și fugi cu ea pe sub bolțile beciului luminat de licărirea galbenă și tremurătoare a unui felinar.

Omul cu fața prelungă și oacheșă, care ducea felinarul, cercetă cu privirea un petec de hîrtie purtînd iscălitura:

Președintele revtroikăi *Golosov.*

Kurt se plimba agitat de la un cap la altul al odăii lui — o încăpere nu prea mare — netezindu-și cînd și cînd furios părul tuns scurt, sau trăgînd de gulerul bluzei. Și de cîte ori trecea pe lîngă Andrei, mîinile lui veșnic neastîmpărate fluturau ca niște crengi în bătaia vîntului.

— Aha! L-a mișcat prietenia noastră? Va să zică e sensibil la asemenea legături frățești? Tu ce crezi? Ce ți-a spus, cînd te-a lăsat să pleci?

— M-a întrebat dacă-mi dau seama că-și calcă datoria.

— Voia, poate, să spună că a făcut sacrificiul ăsta numai și numai pentru mine?

— Am impresia că te prețuiește, într-adevăr, foarte mult.

— Da-a? Mă preţuieşte? Cum să nu! Ţie nu ţi se pare că eşti prea îngăduitor cu el? Probabil că n-ai avut destul timp, în ceasul acela petrecut cu el, ca să-ţi poţi da seama ce fanatic e? Te-a orbit gestul sentimental al acestui degenerat?

— Poate că-i datorez viaţa.

— Ei şi? În felul ăsta poţi foarte bine să datorezi viaţa şi unei crengi de care te-ai agăţat tocmai în clipa cînd lunecai într-o prăpastie. Înseamnă, atunci, că trebuie să te închini toată viaţa acestei crengi?

— Da' nu mă-nchin de loc în faţa lui, Kurt. Ţi-am spus numai, că omul ăsta m-a ajutat, fiindcă-s prietenul tău. Trebuie să fie un motiv la mijloc, pentru care-i eşti drag.

— Of, Andrei, tare mai eşti greu de cap! Omul ăsta are neapărat nevoia să se simtă un fel de binefăcător. Sub binefacerile astea ale lui încearcă să-şi ascundă cruzimea. Caută să se justifice faţă de propria lui conştiinţă cu cîte o generozitate care nu-l costă nimic. Ar trebui să-ţi fie silă să primeşti o pomană din mîna lui. Ai face mai bine să...

— Ascultă, Kurt, — îl întrerupse Andrei. — Nu cumva mă bănuieşti că aş avea vreo simpatie pentru el? Voiam să-ţi spun numai că nu pot să-l urăsc chiar aşa cum îl urăşti tu. Ca om, nici nu există pentru mine. E ca şi cum n-ar fi. Cu atît mai mult acum, cînd am descoperit dintr-odată că ne este duşman...

— Ei, ce-i acum?

— Trebuie să înţelegi că acum există şi mai puţin pentru mine. Un duşman la fel cu alte sute, mii, sau chiar milioane de duşmani. Un om, pe care l-am cunoscut din întîmplare şi care a trecut în tabăra duşmanilor mei. Şi-atîta tot!

Kurt se opri din preumblarea lui în sus şi în jos, şi-şi puse mîinile la spate.

— Asta-i un lucru destul de complicat, Andrei.

— Ba dimpotrivă, foarte simplu.

Faţa lui Kurt se înăspri şi privirea i se făcu mai

tăioasă. Se apropie cu paşi de lup de Andrei şi spuse cu glas scăzut:

— Nu, Andrei. E ceva foarte complicat. Dacă acest prieten nepoftit al libertăţii mordvinilor, acest onorabil vlăstar al unui vestit neam de markgrafi, s-ar întîmpla să-ţi cadă aşa, din senin, în mîini...

— Ei?

— L-ai ucide?

Andrei se gheboşă, duse mîna la frunte, şi, întîlnind privirea lui Kurt, îşi plecă ochii în pămînt.

— Ca să-ţi spun drept, nu cred c-aş fi în stare să ucid pe nimeni. Adică pe un om, indiferent cine, pe care s-ar întîmpla să-l cunosc. Ca pe urmă să-mi aduc mereu aminte că l-am ucis. Că eu, cu mîna mea, l-am ucis pe cutare sau pe cutare! Nu!

Kurt îşi flutură iarăşi braţele şi începu să se plimbe cu paşi repezi, de colo pînă colo prin odaie.

— Te temi, Andrei, să nu-ţi tremure mîna. Te temi să nu-ţi fie teamă. Asta-i groaznic! Trebuie să birui teama. Să te scuturi de ea.

— Merg cu tine pe front, Kurt.

— Nu-i acelaşi lucru.

— Ai să vezi acolo că ştiu să mînuiesc Mauserul tot atît de bine ca şi Golosov.

— Nu-i acelaşi lucru. Nu-i de loc acelaşi lucru, dragul meu.

— S-ar putea întîmpla ca, trăgînd, să-l nimeresc chiar pe Markgraf. Numai... să nu fiu sigur de asta. Să nu văd eu...

— Nu înţelegi. Nu-i vorba de asta, dragă prietene. Nu-i deloc aşa. Nici nu-ţi închipui cît îl urăsc — lepădătura! Ascultă, Andrei. Mă simţeam... — da' ce vorbesc eu! — eram ca un obiect în mîinile acestui binefăcător. Mă culcam şi mă sculam cu gîndul că m-a cumpărat şi că nu mai sînt stăpîn pe mine. Ştia fiecare pas pe care îl făceam, îmi spiona gîndurile, nu lăsa să iasă din odaia mea nici măcar un petec de pînză. Agentul lui îl cumpărase pe meşterul Meyer ca să afle tot ce făceau, uite, mîinile astea pe care le vezi. Orice lucru din jurul meu îmi amintea

cît sînt de înjosit, aşa cum unui ofticos fiece lucru indiferent ce, îi aduce aminte de boala lui. Nu ştii ce cumplit blestem era pentru mine! Şi de ce crezi că făcea el toate astea? Fiindcă mucosul ăsta înfumurat îşi vîrîse în cap să dea o nouă strălucire numelui prăfuit al Markgraf-ilor, strămoşii lui. Voia să se vorbească de el, să-şi aducă lumea aminte că există. Un biet locotenent, pe care, în afară de oamenii de la el din regiment, nu-l cunoştea nimeni, descoperă pe neaşteptate un pictor nou. Aha! Un Markgraf? Un Markgraf! Ha-ha-ha! Va să zică toată vîlva nu e pentru pictor, ci pentru acest Mecena. De nu era Mecena, nici pictorul n-ar mai fi fost. Afurisitul! Şi îşi punea în aplicare planul cu meticulozitatea unui păianjen. Ah! Un monstru ca ăsta ar trebui închis cu şapte lacăte. Şi tu credeai în dragostea lui pentru pictură? Ha-ha-ha! Spune, credeai? Dragostea lui pentru pictură? Ha-ha-ha! Ei, uite-l acum pe protectorul artelor frumoase căutînd să împodobească cu noi lauri titlul lui scos de la naftalină. In închipuirea lui, Markgraf-ul se şi vede intrînd mai întîi în Semidol, după care Markgraf-ul înaintează victorios spre Moscova, Markgraf-ul restaurează monarhia, Markgraf-ul von und zur Mühlen-Schönau — amicul libertăţii mordvine... Ha-ha-ha! De mi-ar cădea, numai, în mîini acest amic al libertăţii mordvine! Ha-ha-ha!

Kurt se repezi la fereastră, o deschise şi se aplecă peste pervaz. Afară se auzeau glasuri înăbuşite. Cineva alerga prin curtea desfundată de ploaie, copite de cai plescăiau în noroi, roţi huruiau pe podelele stricate ale droşcăriei.

— Gata, Frantz? — strigă cineva sub fereastră.

— Fugi de-l cheamă!

Kurt se îndreptă şi-şi încheie gulerul bluzei. Răsuflarea i se domolise şi gesturile-i deveniseră din nou precise şi măsurate.

— Andrei, e timpul să plecăm.

Andrei tresări, se ridică în picioare şi se apropie de masă. Lîngă geanta de campanie pîntecoasă se

afla un Mauser cu țeava lungă, înnegrită, bătînd în albăstrui. Andrei îl luă și-l întinse lui Kurt.

— Arată-mi, Kurt, cum se umple încărcătorul, — îl rugă el încetișor.

Cît timp mărșăluiră prin oraș, oamenii abia dacă schimbară din cînd în cînd cîte un cuvînt. Cîte unul rămînea în urmă, ca să-și așeze mai bine ranița din spate sau să-și înfășoare din nou moletierele. Insă cum trecură de linia ferată, amuțiră cu toții și nimeni nu mai strică rîndurile. Marșul era greu. De la amiază începuse să cearnă o ploaie măruntă, care desfundase rău drumurile. Oamenilor li se lipise de cizme un fel de galoși de clisă și lunecau aproape la fiece pas, ca pe ghiață. Insă picioarele lor se îndărătniceau să meargă mai departe în timp ce trupurile se bălăbăneau, greoi și cadențat, ca niște limbi de clopot.

Pe drumul pustiu, învăluit în noapte — ce se desfășura între întinderi cu vegetație săracă — fără sfîrșit, nici zare, în colțul acesta pierdut al Rusiei, mergeau de-a valma, în necunoscut, nemți din Hessa, din Darmstadt, din Nürnberg. Deprinși cu marșurile, oamenii prinseră imediat cadența și pe pămîntul acela străin, sub cerul acoperit, străin și el, începură să cînte neuitatul cîntec:

I-ich hatte ein' Kame-ra-aden...

Pe meleagurile acelea străine, cîntecul dulceag răsuna amenințător ; Andrei nu-și auzea glasul, împletit cu glasurile celorlalți.

De cîntat, însă, cînta și el. Cuvintele pe care le rostea se potriveau cu acelea ale cîntecului, deși pentru el aveau un alt tîlc acum. Și în timp ce pasul cadențat al oamenilor ce mărșăluiau se auzea din ce în ce mai tărăgănat, Andrei parcă înainta din ce în ce mai sprinten. Trecutul se pierdea departe, îndărăt, și în fiece clipă viitorul se concentra în pasul

următor. Şi aşa se destrămară, mistuindu-se, imaginea înceţoşată a Markgraf-ului, a lui Kurt, a Ritei, a Moscovei, a odăii vaste din casa lui Paul Hennig şi a lui Paul Hennig însuşi, care vorbea cu glas tunător, arătînd cum o să niveleze socialismul toate lucrurile. Crîmpeie de cuvinte, fără nici o noimă, îi răsăreau în minte şi se stingeau imediat, ca nişte semnale luminoase după ce-a trecut trenul printr-o haltă rămasă departe, în urmă.

Nimic nu-l deosebea de soldaţii alături de care mergea în pas, cot la cot, înfruntînd întunericul, şi cîntecul străin îi curgea de pe buze, fără să-l doară :

In der Heimat, in der Heimat,
Da gibt's ein Wiedersehen...[1])

Andrei cînta un cîntec în care era vorba de patria Mariei, de revederea lor şi se simţea liniştit şi tare. Era convins că Marie înseamnă viitorul, că ea este pasul ce va urma în mod firesc după acest prim pas.

Îndată ce detaşamentul rămase în bivuac în Starîie Ruci, Andrei se culcă pe pămîntul gol şi adormi imediat...

Se lumină de ziuă tîrziu. Ploua încă. Peste noapte vîntul scuturase frunza din livezi. Dimineaţa, prin vălul jilav de ceaţă, Andrei dădu întîiaşi dată cu ochii de soldaţi. Şi se miră văzînd cum semănau la chip unii cu alţii, de parcă figurile tuturor ar fi fost strujite la acelaşi strung şi zugrăvite cu aceleaşi vopsele. Mişcările lor erau molcome şi măsurate, şi nu deschideau gura decît ca să muşte din pîine sau să-şi potrivească luleaua între dinţi.

Cînd veni ordinul de înaintare asupra localităţii Sanşino, soldaţii începură cu toţii să-şi dichisească pipele : care le deşertau, care le umpleau din nou, pe îndelete şi cu grijă, ca şi cum asta ar fi fost o condiţie esenţială în executarea ordinului. Apoi începură să-şi aleagă armele din piramide, şi, în sfîrşit, se

---

1) In patrie, în patrie,
Acolo va fi revederea... (în limba germană). (N. trad.)

încolonară și se urniră din loc. Cînd coloana ajunse la capătul livezilor, răsună o comandă pe care Andrei n-o înțelese. Coloana începu să se deșire și oamenii desfășurați în trăgători formau un singur lanț ce șerpuia înaintînd peste colinele pe care creștea ici, colo, cîte un pomișor stingher, tot ce mai rămăsese din niște livezi căzute în paragină.

— Miroase a inamic, — mormăi vecinul lui Andrei.

Andrei își ridică ochii spre el. Soldatul pîcîia dintr-un ciubuc și se uita în jos. Mustața retezată scurt, ca o periuță, era sură într-o parte.

— N-am făcut niciodată instrucție, — mărturisi Andrei, — și nu prea știu ce trebuie să fac.

— Să mergi înainte, — răspunse soldatul.

— Am să mă țin de dumneata.

— Cum vrei.

Mergeau tot mai departe, tăcuți, sărind peste tufele de agrișe, care se tîrau pe pămînt, și ocolind merii sălbatici, pipernciți.

La o cotitură a șleaului de țară, pe o costișă prăvălatică, Andrei zări un măr dintr-aceștia, stingher și crescut strîmb, sub care atîrna de o cracă un ghemotoc gălbui și inform. Se uită mai cu luare aminte la cocoloșul acela. Sub copac spînzura țeapăn, de o frînghie, un trunchi omenesc gros care, de departe, aducea cu o gîscă tăiată, atîrnată de o sfoară. Andrei se zăpăci și, fără să-și dea seama că ieșise din rînd, iuți pasul, îndreptîndu-se spre copac.

— Ce să fie asta? — întrebă el bîjbîind cu mîna îndărăt, după vecinul său. Și adăugă mai încet: — Un om?

Deodată izbi pe cineva în piept cu cotul. Se întoarse și se pomeni înconjurat de o mulțime de soldați, care se luaseră după el, apropiindu-se grăbiți de copac. Formația de trăgători se stricase. Un glas răgușit întrebă:

— Ce, i-au retezat picioarele cu fierăstrăul?

Andrei se rupse deodată din mijlocul grupului și începu să urce în fugă dîmbul. Ceilalți se ținură după el.

Capul spînzuratului stătea plecat într-o parte, greu ca plumbul şi neputincios, ca la o pasăre moartă. Era vînăt la faţă şi un ochi gălbui şi uriaş îi ieşea din orbită, de parcă ar fi încercat cineva să i-l scoată. Trupul greoi şi spătos atîrna în chip bizar de gîtul subţiat şi lung, de la o înălţime ca de un stat de om. Părea că nu-i lipsesc decît picioarele dedesubt ca să înceapă să umble. Însă în locul picioarelor, din straiele zdrenţuite ieşeau două cioturi groase, cu pielea creaţă, ca o cicatrice. Mîinile, cu degetele răşchirate, stăteau desfăcute în lături, ca şi cum trupul s-ar fi sprijinit în ele, în timp ce capul atîrna greu, făcînd să se întindă funia. Soldaţii se îmbulziră în jurul spînzuratului.

Andrei se uită la faţa vînătă, cu un ochi bulbucat. I se păru că mai văzuse undeva capul ăsta ca un pepene galben, cu obrazul ciupit de vărsat, presărat cu pistrui mari. Trunchiul ce se legăna suspendat de craca cioturoasă le venea soldaţilor, strînşi ciopor în jurul lui, cam în dreptul cingătoarei. Capul spînzuratului parcă rînjea bucuros, strigînd mereu aceleaşi cuvinte :

— Bine aţi sosit fraţilor — tovarăşi ! Ce-i drept, am aşteptat destul... Da' uite că veni şi pacea şi ne văzurăm acasă...

Însă Andrei nu putea să-şi aducă aminte de loc unde anume mai văzuse chipul ăsta ; în mintea lui, parcă se confunda cu un alt chip, tot aşa vînăt, ale cărui buze moarte îngînaseră din senin : *Adieu,* Frau Mama, *adieu.*

— Trebuie să-l dăm jos, — se auzi în spatele lui un glas înfundat.

Se întoarse. Cel ce vorbise era vecinul lui de rînd. Soldatul era alb la faţă şi jumătatea de obraz, unde mustaţa îi era încărunţită, zvîcnea de parcă ar fi jucat. Andrei îşi aruncă ochii spre ceilalţi soldaţi. Spre mirarea lui acum nu mai semănau de loc unul cu altul, deşi abia cu un minut înainte i se păruse că aveau cu toţii acelaşi chip.

Unul dintre ei se apropie de trunchiul de om, care spînzura de copac, şi-l ridică în braţe, în timp ce

mîini stîngace şi tremurătoare se căzneau să deznoade laţul petrecut pe după gîtul lung al spînzuratului.

Chiar în aceeaşi clipă, însă, undeva în văzduh, se auzi un trosnet scurt şi sec, de parcă ar fi rupt cineva o cracă. Andrei se uită în sus la copac. Soldaţii o rupseră la fugă, care încotro, risipindu-se pe colină într-un şirag lung, şi se trîntiră pe jos ca nişte păpuşi de carton răsturnate de o răbufnire de vînt.

Trosnetul sec se auzi încăodată. Apoi, pe neaşteptate, izbucniră o serie de explozii scurte, neregulate, rostogolindu-se deasupra dîmbului, ca şi cum s-ar fi alungat una pe alta ; parcă cineva ar fi sfîşiat un preş gros. Şi tot ca dintr-un preş, ceva mai încolo, din vîrful unui dîmb de peste drum, începură să zboare ghemuleţe uşoare de fum.

Andrei simţi o izbitură în coaste, şi în aceeaşi clipă fu azvîrlit cît colo de lîngă copac, şi căzu jos. Se sprijini în cotul drept, în timp ce cu mîna stîngă desprindea de la centiron tocul de lemn al Mauserului. Pe urmă lipi fără grabă revolverul de tocul uşor de lemn, în chip de pat de armă, desfăcu piedica de siguranţă, se întoarse pe burtă, şi-şi rezemă bărbia în pumn.

Cerul încruntat, cu nori zbîrliţi, se acoperi cu ghemotoace de fum albăstrui. Ghemotoacele se destrămau, topindu-se repede, pentru ca în locul lor să se ivească altele noi, care se topeau şi ele, lăsînd locul următoarelor. Andrei le urmări îndelung cu privirea. Apoi ridică puţin capul. La vreo patruzeci de paşi mai încolo vecinul lui cu mustaţa retezată scurt, ca o periuţă, se lungise pe burtă. Arma era lîngă el. Omul îşi curăţa pipa cu un pai, pe îndelete, şi cu multă luare aminte. Jos, pe povîrnişul lin al dîmbului, stăteau răsfirate verigile lanţului de puşcaşi. Toţi trăgătorii aşteptau nemişcaţi şi calmi. Andrei se uită la măr. Spînzuratul, căruia soldaţii îi tulburaseră liniştea se mai legăna încă sub creanga copacului. Andrei îşi întoarse nepăsător capul.

O linişte ciudată i se revărsa în toate fibrele trupului. Pentru întîia oară în ultimii ani, poate chiar pentru întîia oară în viaţă, se simţea nemaipomenit de uşor, şi fără nici un gînd. I se părea că nu-l mai

leagă nimic de lumea care se deschisese aşa, deodată, de la sine, în faţa lui, primindu-l în sînul ei. Avea sentimentul că e singur pe pămînt, şi că timpul se oprise brusc în loc, că dispăruse viitorul, cu obsesia chinuitoare a Mariei, şi dispăruse şi prezentul, cu tristeţea şi cu groaza pe care i-o stîrnea trupul ciuntit al spînzuratului.

Andrei urmărea din ochi o furnică roşie, mare, care tîra după ea o larvă uscată. Furnica înfrunta curajoasă toate obstacolele întîlnite în drum : fire lungi de iarbă pălite de soare, pietricele şi grunji de noroi. Tocmai atunci se nimeri să-i iasă în cale o altă furnică, una mică şi neagră, care umbla după mîncare. Atunci furnica cea roşie se îndoi ca un arc şi tăbărî asupra cutezătoarei, silind-o s-o ia la sănătoasa. Pe urmă se întoarse la larva ei şi-şi văzu mai departe de drum.

Probabil din pricină că stătea atît de aproape de pămînt, palma aceea de loc răvăşită de mişuiala necurmată a viermuşorilor şi gîzelor ajunsese să reprezinte pentru Andrei o întreagă lume şi poate tocmai priveliştea acestei lumi făcuse să coboare în sufletul lui o linişte statornică şi din ce în ce mai adîncă.

De undeva, de departe, îi veni la ureche o comandă nedesluşită. Pe cer nu se mai zărea nici un ghemotoc de fum albăstrui şi împuşcăturile încetaseră. Andrei se uita la poalele dîmbului : soldaţii, cu armele în cumpănire, coborau în fugă coasta, într-o linie frîntă, care semăna cu un metru pliant.

Andrei se ridică sprinten, puse mîna pe Mauser şi o porni şi el în goană la vale. Şi cu fiecare bufnitură de talpă în pămîntul ce se lăsa lin în jos, creştea într-însul o senzaţie ciudată, pe care n-o mai încercase pînă atunci : se simţea uşor de tot, ca şi cum ar fi căzut pe rînd toate veşmintele de pe el şi ar fi alergat acum gol puşcă. Cînd ajunse la poalele colnicului, în vîlcea, căutînd să-şi păstreze avîntul pe care şi-l luase ca să poată înfrunta tot în fugă urcuşul următor, Andrei încetă deodată să-şi mai audă răsuflarea şi uşurinţa pe care o simţise pînă atunci,

se schimbă într-o senzaţie de imaterialitate, care-i făcea să aibă impresia că zboară.

Abia după ce lăsă în urmă dîmbul, din spatele căruia ceva mai înainte se ridicau fumurile acelea albăstrui, Andrei se dezmetici şi cum intră în dumbrava tînără de la poalele dîmbului, căzu la pămînt, ca un cocoloş de hîrtie în clipa cînd vîrtejul ce l-a purtat prin aer s-a potolit brusc.

Un glonte îi trecu pe deasupra capului. Din toate părţile răsunau detunături scurte, sacadate.

Andrei propti în umăr patul gol al Mauserului şi începu să apese pe trăgaci, aşa fără nicio socoteală şi nu se lăsă, pînă nu goli tot încărcătorul. Apoi, fără să se clintească din loc, trase cu urechea la vuietul împuşcăturilor ce făcea să clocotească împrejurimile. In clipa aceea văzu, prin perdeaua subţire a lăstărişului, soldaţii din dreapta şi din stînga lui zîmbind, şi abia atunci îşi dădu seama că ţeava Mauserului era îndreptată în sus, spre cer.

— Ei, ce zici, e bun ? — îl întrebă unul dintre ei, rîzînd cu hohote.

Andrei luă patul armei de la umăr şi se uită la pistol. Ţeava avea pe ea un strat albăstrui de praf ars.

— Straşnic mai trage,. — răspunse Andrei, rîzînd şi el.

INTÎLNIREA

Adunarea din lagăr urma să se ţie, după cum se stabilise, la ora zece dimineaţa. In ajun fuseseră aduşi acolo, în tot timpul zilei, mereu alţi răsculaţi mordvini prinşi. Prizionerii austriaci şi germani, printre care trebuiau să-l descopere pe „prietenul libertăţii mordvinilor“, erau închişi într-o baracă separată.

Acum, după ce alarma trecuse, Semidolul începea să-şi vină în fire şi femei cu doniţele aninate de cobiliţe zăboveau pe la cişmele, să mai schimbe o vorbă. Pe măsură ce Andrei se apropia de marginea tîrgului, uliţele deveneau tot mai pustii, iar căsuţele îşi

piteau ferestruicile chioare îndărătul obloanelor șubrede.

În timp ce mergea așa pe o hudiță amărîtă, Andrei zări deodată în colț o fată, care nu părea să fie de prin partea locului și nu avea nimic comun cu zaplazurile și porțile înnegrite de ploi ale coșmeliilor. Încetini pasul, privind-o cu luare aminte și, ca și cum o frînghie întinsă de-a curmezișul străzii i-ar fi barat drumul, se opri brusc.

Fata stătea pe celălalt trotoar, cu spatele la el, și se uita la o tăbliță ruginită, bătută în stîlpul unei porți. Apoi trecu agale mai departe, la casa de alături, căznindu-se să descifreze un număr de mult șters, rămase puțin locului, apoi, tot nedumerită, o porni înainte, tărăgănînd pasul ca un om care se gîndește cu îndoială dacă investigațiile lui au să-l ducă cumva pe calea cea bună. Fata mergea citind în treacăt tăblițele ieșite de soare sau scorojite, apăsîndu-și tîmpla dreaptă cu palma, așa cum făcea și Marie cînd cugeta la ceva încîlcit și cețos. Puțin după aceea își lua mîna de pe față, însă n-o lăsa imediat jos, ci o întindea, ținînd-o așa timp de două sau trei secunde, ca și cum ar fi salutat pe cineva. Gestul acesta infim, fragmentul ăsta incomensurabil de gest, era numai al ei — al Mariei. Nu putea să fie al alteia, nu avea voie nimeni pe lume să-l aibă decît Marie.

Fără doar și poate, fata asta era Marie!

Toate gesturile erau ale ei. Felul în care își ridica de jos piciorul subțire — poate chiar nițeluș prea subțire — ca să pășească, felul în care mergea, aproape fără să-și legene trupul, ridicînd ușor genunchiul, ca și cum drumul din fața ei ar fi urcat într-una la deal — toate aceste particularități aproape imperceptibile ale felului ei de a se mișca, pe care nu le cunoștea decît el, Andrei, erau caracteristice mersului ei — al Mariei.

Sigur că da, ea era, Marie.

Purta o rochie pe care Andrei o știa bine, o rochie de toamnă din ștofă cafenie, groasă, cu falduri largi

ce porneau de la mijloc, şi cu mînecile încheiate strîns pe mînă.

Uite-o acum ridicînd capul ca să se uite la o căsuţă. Inele de păr îi ieşeau de sub pălăriuţa de voiaj şi printre cîrlionţi se vedea albind cerul. Andrei putea să-i distingă şi culoarea, care era aceeaşi cu a părului Mariei.

Nu mai încăpea nici o îndoială. Ea era.

Însă cum ajunsese aici, în pustietatea asta, aici la marginea orăşelului şi la ora asta ?

Doamne, dumnezeule, se vede că sosise cu trenul de dimineaţă şi că venea de-a dreptul de la gară. In mîna stîngă ducea o valiză mică. Îşi mai amintea oare Andrei de valiza asta ? O valiză de piele verde deschis, verde ca fisticul, aproape pătrată, încinsă cu o curea. Nu văzuse el oare atîtea valize dintr-astea la Bischoffsberg ? N-avea şi Marie una la fel ?

Marie !

După cine ştie ce strădanii supraomeneşti reuşise în sfîrşit să ajungă în Rusia şi să dea de urma lui, găsise cu chiu cu vai Semidolul, pe care nu-l cunoştea şi iat-o acum proaspăt sosită în oraş, rătăcind pe străzile pustii în căutarea lui, a lui Andrei.

Marie...

Ah ! Sînt clipe în viaţă cînd închipuirea stîrnită, prefiră pe sub ochii minţii noastre nenumărate amintiri, supoziţii, argumente şi imagini, incomparabil mai multe decît infimele gînduri şi crîmpeie de gînduri care-l ameţiseră pe Andrei în timp ce se uita la fata de peste drum. Se vede că în cele din urmă orice îndoială i se spulberase, căci se smuci deodată din loc, rupînd frînghia nevăzută care îi barase brusc drumul şi se repezi să traverseze de-a curmezişul uliţa noroioasă.

Dar nu apucă să facă decît doi paşi. Tocmai atunci fata, care umbla din poartă-n poartă căutînd ceva, se întoarse spre el. Şi Andrei dădu cu ochii de o faţă străină, care i se păru hîdă şi respingătoare.

Îşi înfipse mîna în reverele hainei şi se suci în loc să plece.

Intorcîndu-se se lovi de cineva, mai, mai să-l doboare, şi se opri. In clipa aceia trecătorul murmură destul de desluşit cîteva cuvinte nemţeşti, care îl făcură să se dezmeticească :

— Curios... Foarte curios !...

In faţa lui stătea un prizonier german, care se uita cu atîta luare aminte la fata de pe trotuarul celălalt, încît nici măcar nu-l observase.

— Ce e curios ? — întrebă Andrei.

Prizonierul tresări şi aruncă o privire fugară în jur. Un zîmbet enigmatic i se înfiripă pe faţa buhăită şi nespălată, transfigurîndu-l încetul cu încetul.

— Nimic. Uite, Fräulein aceea drăguţă de acolo mi-a adus aminte de o prietenă...

— Da ? Intr-adevăr, curios... Se mai întîmplă de astea.

— Se mai întîmplă, — întări neamţul. Şi-l întrebă precipitat : — Te duci la lagăr ?

— Da.

Prizonierul îşi înfundă şi mai adînc mîinile în buzunarele mantalei răpănoase, de atîtea vînturi şi ploi cîte înfruntase. Pulpele-i erau înfăşurate în moletiere, aşa cum purtau soldaţii austriaci, nişte moletiere albastre şi scorţoase, fiindcă fuseseră uscate la foc, iar pe cap avea o capelă înaltă, care fusese pesemne a altuia cu căpăţîna mai mare şi-i cădea peste ochi. Prizonierul era zgribulit de frig şi tremura.

— Nu cumva oi fi ştiind dumneata, dacă mai au de gînd să ne ţină multă vreme pe maidanul ăsta ? — îl întrebă prizonierul, arătînd cu capul spre lagăr...

— Vrei să te întorci în Germania ?

— Da.

— Incet, încet, au să-i trimită pe toţi.

— Pe lumea cealaltă ? — spuse prizonierul cu un zîmbet ironic, şi abia atunci Andrei îi văzu gura.

In aceeaşi clipă şi prizonierul neamţ şi Andrei Startţov se recunoscură şi exclamară amîndoi deodată, cu un glas înăbuşit şi parcă bucuros :

— Dumneata !...

Timp de o secundă rămaseră pironiţi locului, uitîndu-se unul la altul, ochi în ochi. Spaima însă, ca

un duş îngheţat, îi făcu să-şi vină în fire; stăteau acum faţă în faţă, ca şi cum ar fi fost gata să se încaiere. Andrei aruncă la iuţeală o privire în jur, de parcă ar fi căutat ceva, şi asta poate îl determină pe prizonier să pornească imediat la atac şi fără ocolişuri.

— Nu-nu! — spuse el repede, apropiindu-se mai mult de Andrei, şi scoţînd mîna din buzunar. — Să nu faci asta, dumneata nu poţi să faci aşa ceva!

— Ai înnebunit! — îi strigă Andrei.

— Să nu faci asta, fiindcă ar fi un pas necugetat, care ar primejdui viaţa a sute de oameni nevinovaţi. Da, da, oameni nevinovaţi.

— Ascultă!...

— Nu-nu! Nu te pripi! Altfel ai să te căieşti toată viaţa. Te rog din suflet: nu te pripi! Nu pentru mine te rog. Mie mi-e tot una...

— Ce-mi tot îndrugi acolo de oameni? Care oameni?

— Pentru numele lui dumnezeu! Te rog... Ascultă-mă! Dacă mă dai de gol şi pun mîna pe mine...

— Ştiu eu ce am de făcut! — strigă Andrei şi-şi roti ochii în jur.

Pîlcul de cocioabe, zbîrlite de vînturi şi de ploi, stăteau ca şi mai înainte, tot aşa de zgribulite de vremuială, tupilîndu-se de-a lungul străzii pline de hîrtoape. Hudiţele pustii ieşeau plictisite afară în cîmp. Nicăieri nu se zărea ţipenie de om.

— Ştiu...— exclamă iarăşi Andrei, însă glasul i se frînse deodată şi amuţi.

Atunci prizonierul făcu un pas spre el şi, apucîndu-l de braţ, îi spuse:

— Bine. Aş putea s-o rup acum la fugă. Ştiu însă că dumneata ai să alergi după mine şi ai să strigi, o să iasă lumea în stradă, o să mă urmărească şi o să mă înhaţe. Uite, tocmai vin încoace doi soldaţi, aşa că nu eşti singur. Poţi foarte uşor să mă înşfaci. Însă eu îţi spun că pentru asta vor plăti cu viaţa douăzeci, treizeci, poate chiar cincizeci de oameni care n-au altă vină decît că au vrut să se întoarcă mai degrabă la ei în ţară. Am fost prins odată cu soldaţii mei.

Toţi sînt prizonieri. Şi numai eu sînt vinovat dacă au ridicat armele. Ei, săracii, sînt nişte oameni simpli şi cinstiţi, ei au căutat să-mi scape viaţa. Acolo la Sanşino, înainte de a se preda, mi-au schimbat hainele. Şi aşa am stat cu ei în aceeaşi baracă ca un soldat de rînd. În zori m-au ajutat să fug. Îţi spun toate astea, numai pentru ei. Fiindcă n-au să-i ierte că m-au ajutat să evadez. Soarta lor e în mîinile dumitale. Hotărăşte! Dinspre partea mea sînt gata. Nu mă tem de moarte. Timp de cinci ani am trăit doar sub acelaşi acoperiş cu ea. Dacă dumneata...

— Prostii, — răspunse Andrei, încruntîndu-se.

Prea tîrziu, Andrei! Nu trebuia să asculţi prostii de astea, nu trebuia să mai stai la discuţie, nu trebuia să pierzi nici o clipă. Atunci cei doi soldaţi nu l-ar fi văzut pe tovarăşul Starţov, pe care toată lumea din Semidol îl cunoştea, stînd de vorbă în dimineaţa aceia, pe drumul ce ducea spre lagăr, cu un prizonier într-o manta ponosită şi cu moletiere austriace, care-l apucase pe Starţov de coate şi parcă-l ruga stăruitor ceva. Atunci nici mujicul somnoros, care tocmai ieşea din coliba lui, n-ar fi băgat de seamă cît de zăpăcit se smucea tovarăşul Starţov, care stătea de vorbă chiar în faţa casei lui cu un prizonier, de parcă ar fi vrut să cheme pe cineva în ajutor, şi cum pe urmă şi-a luat seama şi a început să-şi plece urechea la ce-i bolborosea grăbit prizonierul:

— Nu te rog pentru mine. Crede-mă, mie mi-e tot una. Nici nu încerc măcar să-ţi amintesc că mi-am călcat cîndva, mai de mult, datoria, şi te-am scăpat, poate, de la moarte. Văd că-ţi aduci aminte. Va să zică n-ai uitat? Situaţia dumitale de atunci nu era mult mai bună ca a mea în clipa de faţă. Nu-i aşa? Mai ţii minte, nu?

În clipa aceea Andrei o văzu din nou pe Marie, peste umărul lăsat în jos şi tremurător al prizonierului. Să fie cu putinţă oare să semene atît de mult cu ea? De neconceput. Marie! Uite-o ieşind dintr-o curte şi oprindu-se în poartă, cu mîna la tîmplă. Fata se uita în zarea drumului, apoi, cu pas sprinten şi hotărît, o luă la vale spre oraş. Pe măsură ce o vedea

îndepărtîndu-se, Andrei simţea cum îl chinuie din ce în ce mai crîncen spaima că ar putea pleca pentru totdeauna şi că n-o să mai poată niciodată s-o aducă înapoi. Poate chipul fetei nu era cîtuşi de puţin respingător, pentru că era chipul Mariei. Marie!

O clipă, încă una, şi fata dispăru după o casă strîmbă aflată la colţul străzii.

In clipa aceea un cuvînt rostit clar de tot, aproape de urechea lui, de un glas străin, îi curmă firul gîndurilor :

— Bischoffsberg...

— Bischoffsberg ?... — întrebă Andrei uimit.

Prizonierul se grăbea să-i spună cît mai repede tot, şi şuiera cu limba uscată :

— Iţi jur că n-am altă dorinţă decît să mă întorc la Bischoffsberg. Sînt gata să-ţi dau orice mi-ai cere. De m-aş vedea odată înapoi la Bischoffsberg, pe Lausche! N-ai putea dumneata, în amintirea binelui pe care ţi l-am făcut odată, să...

— Vrei să te întorci la Bischoffsberg ? — îl întrebă Andrei.

— Ah! Şi încă cum!

In jur, iarăşi, nu se zărea picior de om ; fundacul era pustiu, mort.

— Nu-ţi dai seama, e o nebunie ce-mi propui, — începu Andrei, dar se opri numaidecît şi, aplecîndu-se spre prizonier, îi şopti grăbit :

— Vino la mine, diseară, cum s-o întuneca, locuiesc în colţul...

Andrei îi spuse desluşit prizonierului adresa, fără să-i dea alte explicaţii, apoi îi strînse mîna şi se întoarse să plece. Apucă totuşi să audă în urmă un glas emoţionat, sugrumat de bucurie în care se simţea parcă un pic de ironie :

— O, ce suflet nobil ai!

Apoi, fără să se mai uite îndărăt o rupse la fugă pe ulicioara pustie, ieşi afară pe cîmp, şi o ţinu tot aşa înainte, alergînd de-a lungul şurilor cărămidăriei părăsite, prin rovine, pe cărărui, peste colnice, pînă în lagăr.

Nici vorbă c-o să spună cu cine se întîlnise adineaori pe stradă şi că-l poftise pe fugar la el acasă în aceeaşi seară după căderea nopţii, anume ca să-i întindă o cursă, c-o să-l predea, o să-l trădeze. Să-l trădeze? Nu. O să-şi facă numai datoria. Datoria? Dar oare nu apucase să-şi calce datoria? Dacă fugarul...

Andrei se opri brusc, ca orbit de o lumină puternică. Apoi se avîntă iar înainte...

Puţin mai tîrziu, şedea în baracă, între Kurt şi Golosov. Prin faţa lor se perindau prizonierii nemţi şi austriaci, prinşi lîngă Sanşino. Prizonierii se opreau în dreptul lor şi erau obligaţi să-şi scoată capelele şi să-şi arate mîinile. Kurt le punea cîteva întrebări scurte, apoi făcea un semn din cap:

— Următorul!...

Andrei, pe care îl treceau toate năduşelile, îşi ştergea într-una sudoarea de pe faţă, cu o batistă de pînză groasă, udă leoarcă, şi dădea şi el din cap, aşa cum făcea Kurt:

— Următorul!...

Golosov îi spuse în şoaptă:

— Starţov, mîine avem o adunare în lagăr. Trebuie să mulţumeşti prizonierilor care au luptat de partea noastră. Tot ce putem face pentru dînşii e să-i repatriem cu cel dintîi eşalon. Le sîntem foarte îndatoraţi.

Şi Golosov îşi adumbri cu palma un zîmbet.

— Bineînţeles, şi ţie...

— Bine, bine, — răspunse Andrei. — Următorul!...

Din lungul şir de oameni care se depăna prin faţa lor nu mai rămăseseră decît cinci, pe urmă trei, pe urmă doi. Iată-l şi pe cel din urmă.

— Ei, drace! — exclamă Kurt răguşit.

— O, doamne, doamne! — murmură Andrei.

— Am ştiut că aşa o să fie. Trădătorul a şters-o...

Şi Andrei:

— A fugit. Da — da, a fugit! O doamne, doamne...

Şi îşi întoarse privirile: i se păru că-n jurul lui plutea un fum negru, gros, ce acoperea totul.

— Dacă o lună petrecută într-o cetate asediată se socoteşte lungă cît un an, atunci o lună în prizonierat ar trebui socotită doi ani. Dealtfel eu, drept să-ţi spun, am trăit destul. Prizonieratul e ca un sicriu. Un sicriu cu fundul şi pereţii de nea, iar drept capac — cerul acoperit tot timpul de nori de zăpadă. Parc-ai fi băgat de viu în sicriu. Cîteodată mă apuca deznădejdea, mă trînteam pe jos şi începeam să mă lovesc cu capul de pămînt. Zăpada mă scotea din minţi. Simţeam că mă apucă nebunia numai la gîndul că o să înceapă iar să ningă, nu puteam suporta să văd cum ninge, ninge şi iar ninge. Mi se făcea părul măciucă... Ai vrea poate să ştii ce m-a îndemnat să mă vîr în aventura asta nenorocită? Sau nu te interesează, cum nu mă interesează nici pe mine? Simt însă o nevoie imperioasă să mă justific faţă de dumneata. Soarta mea e în mîinile dumitale şi îmi vine să cred că eşti mai generos cu mine decît merit.

— Iar începi să vorbeşti tare... Mai încet! — şopti Andrei.

— Iartă-mă. Abia mă ţin să nu izbucnesc în plîns. Nu mă pot uita la dumneata fără să-mi vină lacrimi în ochi. Nu reuşesc să mă dezmeticesc. Ce măreaţă şi, în acelaşi timp, ce absurdă e viaţa! Mai ieri, încă duşmani, iar azi...

— Vorbeşte mai încet şi mai concis. Spune mai repede ce ai de spus.

— Mă simt atît de răscolit încît nici nu ştiu măcar ce să spun. Am avut un singur prieten, cu care am trăit doi ani şi jumătate în mormîntul ăsta. Il chema Frey. A fost ucis acum trei zile, în ultima ciocnire care, cum ştii, a hotărît totul. Ofiţer german, i-a fost dat să cadă străpuns de baioneta unui soldat german. Atunci cînd a murit el, mi-am dat seama că pusese la cale ceva care ţinea de nebunie. Ideea de a-i răscula pe mordvini era a lui. El m-a botezat prietenul libertăţii mordvinilor şi tot el a scornit despre mine o legendă întreagă, pe care n-am prea înţeles-o nici eu. Ura pe bolşevici şi-i dispreţuia pe

ruşi. Pe mine, însă, vezi dumneata, mă interesează şi unii şi alţii. Dar mă plictiseam. În definitiv, politica-i o întreagă plictiseală. Orice soacră-i convinsă că nora ei e risipitoare, părinţilor li se pare că feciorii-s nişte paraziţi, iar copiii tînjesc sub jugul părintesc. Însă toate astea se petrec în sînul familiei. Mă plictiseam. Nu aveam intenţia să fac nici un fel de politică. Îl admiram numai pe Frey, admiram patima cu care îşi urzea planurile — planurile astea care trebuiau să pună capăt vieţii de prizonier şi să ne uşureze întoarcerea în patrie. Doar ştii şi dumneata, din propria dumitale experienţă, ce înseamnă asta. Ştii doar la ce fapte nesăbuite e împins omul, cînd e prizonier ? Ţi-aduci aminte ?...

— Hai, spune odată ce-ai de spus !

Andrei îşi strînse pe el mantaua largă şi aspră, ca şi cum prin fereastra cu perdelele trase cu grijă, de care stătea rezemat, ar fi suflat un vînt îngheţat, ce-l pătrundea pînă la oase. În odaie era linişte. Flacăra sfioasă a lumînării de ceară de pe masă ardea nemişcată, deşi la un cot de ea tremurau convulsiv buzele Oberleutnant-ului care şoptea :

— Sper. Aproape sînt convins... Totul depinde de dumneata, bunul meu prieten. Îmi dai voie să-ţi spun aşa ?

— Cum te-ai putut hotărî să vii aici, la mine ?

— N-am stat nici o clipă în cumpănă. Ai să mă înţelegi. Sînt aşa de nenorocit. Am remuşcări, remuşcări îngrozitoare...

— Spune odată ! Ce aştepţi de la mine ?

Oberleutnant-ul îşi puse cotul pe masă şi-şi apropie faţa de lumînare. Avea o faţă suptă, încremenită, în care numai gura trăia, fremătătoare şi plină de viaţă.

— Aştept de la dumneata să mă ajuţi, aşa cum te-am ajutat şi eu cîndva. Stai-stai ! Înţeleg că ar însemna să-ţi calci pe suflet. Dar oare eu, cînd te-am lăsat să pleci de la mine, de la Schönau, nu mi-am călcat pe suflet ? Ştiu ce o să-mi spui : că dumneata erai inofensiv pentru Germania. Uită-te însă la mine. Am venit la dumneata să-ţi cerşesc indulgenţă, milă. La urma urmei eşti liber să faci ce vrei cu mine. Dar

mărturisește cinstit: constitui eu cumva, cît de cît, o primejdie pentru țara dumitale?

Andrei își aruncă mantaua de pe umeri și se ridică. Pe tavan o umbră mătăhăloasă își desfăcu brațele și începu să se vînture de colo pînă colo prin odaie. Andrei spuse rîzînd:

— Pentru țara mea?... Pentru țară?

Oberleutnant-ul îi răspunse cu un rîs molcom și murmură pe gînduri:

— E ridicol, sigur că da. Eu, chipurile, protectorul libertății mordvinilor, să constitui o primejdie pentru o țară atît de mare, pentru uriașa Rusie! Dar ce primejdie pot constitui eu chiar pentru Semidol, pentru dumneata, pentru cauza pe care o servești? În jurul meu e pustiu și-s singur, singur de tot. Prietenul pe care l-am avut aici a fost ucis. N-am să uit niciodată cum doi ani de zile ne-am trudit amîndoi să întocmim un ierbar. Bietul Frey! Ce aș putea face eu acum fără el? Să admitem că-s liber și că aș avea cine știe ce intenții viclene. Ai văzut, doar, și dumneata de partea cui sînt prizonierii. Cei care m-au urmat, au făcut-o cu totul incidental. Nu numai că nu reprezint nici o primejdie pentru nimeni, dar sînt și nevolnic, o cantitate neglijabilă. Fii sigur că n-o să păgubești pe nimeni dacă mă ajuți să scap de aici, după cum nimeni n-o să cîștige ceva dacă o să mă denunți. Nu-nu. Nu pot admite așa ceva. Vreau să spun că dumneata poți foarte bine să nu ai pentru mine sentimentele de prietenie care m-au făcut să-ți dau drumul atunci, la Schönau, însă cred în omenia dumitale.

— Mi-ai dat atunci drumul fiindcă eram prietenul lui Kurt Wann, — șopti Andrei, aplecîndu-se peste masă. Știi dumneata că dacă ar fi să mă iau după asta, ca prieten al lui Kurt Wann, ar trebui mai degrabă... să te predau?

Oberleutnant-ul se lăsă pe speteaza scaunului, cu ochii holbați, cu răsuflarea tăiată, frămîntîndu-și mîinile osoase, cu degete subțiri.

— De ce m-o fi urînd așa Kurt Wann? — murmură el aproape imperceptibil.

— Ştii ? — continuă Andrei tot în şoaptă, — Kurt Wann e aici, în Semidol. E preşedintele sovietului soldaţilor germani şi evacuarea prizonierilor depinde de el.

Oberleutnant-ul închise ochii şi-şi apăsă mîinile pe tîmple. Galben la faţă ca ceara, rămase aşa nemişcat şi tăcut, în timp ce buzele întredeschise îi tremurau convulsiv.

— Aşa mi-a fost dat ! — spuse el în sfîrşit. Privirea îi era tulbure, pustie. — Aşa mi-a fost dat. De ce m-o fi urînd Wann ?... Credeam că am să pot face ceva la soviet... Era singura mea nădejde...

Deodată sări în sus şi, înconjurînd masa, se repezi la Andrei şi-i spuse gemînd :

— Te rog un singur lucru ; să fii omenos. Fac apel la omenia dumitale.

Andrei îl apucă de mîna ce atîrna tremurîndă, moale, din încheietură, i-o trase în jos, ca şi cum ar fi vrut să-şi ia rămas bun, şi-i azvîrli drept în faţă cu un glas răguşit :

— Taci din gură ! Dumneata vorbeşti de omenie ? Dumneata şi omenie ! Dar schilodul acela cu picioarele retezate, pe care l-ai spînzurat de măr ?... Asta-i omenie ? Dar sîngele imbecililor ăstora, vai de capul lor, care au crezut în ceea ce pentru dumneata nu era decît un simplu amuzament ? Asta tot omenie este ?

— Te rog, nu fii crud cu mine !

— Crud ?

— Te implor. Frey şi-a ispăşit păcatul. A plătit-o cu moartea. Îţi jur că toată viaţa...

Andrei slobozi mîna şi se depărtă de el.

— Nu-ţi mai pot fi de nici un ajutor. Ai reuşit să fugi. Bine. Pleacă acum mai departe. Ascunde-te, fă ce ştii. N-am să te împiedic. Sîntem chit. Sîntem chit, domnule Oberleutnant, — strigă deodată năprasnic Andrei.

— Te înţeleg. Vezi un om care îşi dă sufletul sub un gard şi treci înainte...

— Ce vrei de la mine ? Ce pot face eu pentru dumneata ?

Oberleutnant-ul se închirci și, frămîntîndu-și deznădăjduit mîinile, șopti dintr-o suflare :

— Îmi trebuie un nume. Atîta tot. Un nume...

Andrei se uită la el țintă, cu ochii sticloși, și trebui să facă o sforțare ca să ridice mîinile, de parcă i-ar fi fost încleștate de o forță nevăzută.

— Un nume oarecare, chiar dacă n-ar suna frumos, m-ar ajuta să ajung înapoi la Bischoffsberg. Nu vreau nimic altceva decît să văd din nou Bischoffsbergul, Lausche, Schönau... E tot ce-mi mai doresc pe lumea asta.

Andrei căzu neputincios pe pat.

— Bischoffsbergul e tot ce-mi mai doresc...

Tăcerea se lăsă ca o pecetie peste penumbra din odaie... Lumînarea continua să ardă sfioasă și încetul cu încetul mirosul de miere al cerii topite se făcu tot mai pătrunzător.

Andrei se ridică agale și se apropie de Oberleutnant. Se opri lîngă el, atît de aproape că-i atingea umărul cu pieptul, îl cuprinse cu brațul pe la spate și-și apropie buzele de urechea acestuia. Tremura vargă și-l ținea pe Oberleutnant lipit de piept, legănîndu-l în ritmul respirației grăbite și zgomotoase, șoptindu-i înăbușit :

— Dacă ai reuși s-ajungi la Bischoffsberg, spune, mi-ai putea face un serviciu ?

— O să fie singurul meu scop în viață !

— Ascultă, acolo e... logodnica mea, singura femeie pe care... logodnica mea...

— Da — da. Înțeleg, firește, — șopti Oberleutnantul și un zîmbet copilăresc îi flutură pe buzele întredeschise.

Pentru întîia oară în seara aceea chipul lui Andrei fu năpădit de o rumeneală caldă și vie, iar flacăra galbenă a lumînării îi străluci, întețită, în ochi.

— S-o cauți și să-i spui că eu... că m-ai văzut, că ți-am vorbit de ea... Îți povestesc eu tot pe urmă... Ai să-i dai o scrisoare... prima scrisoare de la mine. M-am despărțit de ea acum un an și de atunci tot așteaptă... Mă apucă groaza cînd mă gîndesc : un an întreg ! Și cine știe ce se mai poate întîmpla... Am să-i explic eu

însă totul în scrisoare... Ai să i-o dai ? N-are să-ţi fie greu s-o găseşti. O chiamă Marie Urbach, Fräulein Marie Urbach. Locuieşte...

Andrei se clătină. Frîngîndu-se în două, trupul Oberleutnant-ului se prăbuşise în braţele lui, greu ca un sac. Capul îi căzuse pe spate şi pe gîtul întins i se vedea, zvîcnind ca o suveică, mărul lui Adam, colţuros şi proeminent.

Andrei îl rezemă de perete.

— Ce-i cu dumneata ? Ţi s-a făcut rău ?

Oberleutnant-ul tresări şi-şi îndreptă trupul.

— Ştii, am ceva aici... — bolborosi el cu un glas înfundat, arătînd cu mîna la cap.

De la urechea dreaptă pînă la ceafă pielea capului îi era brăzdată de o cicatrice largă, zimţată.

— Asta o am din Champagne, din nouă sute cincisprezece ! De atunci mi se întîmplă mereu cîte o chestie ca asta. N-o lua în seamă... Fräulein Marie Urbach ai spus ? Ma-rie Ur-bach ?

Oberleutnant-ul mijea ochii, privindu-l ţintă pe Andrei.

Andrei însă nu se mai uita la el. Îşi lungise gîtul, ciulind urechea la foşnetele care se auzeau afară sub fereastră. Trei ciocănituri încete, dar lămurite, făcură să zbîrnîie geamul, pierzîndu-se în liniştea odăii.

— Vine cineva la mine, — şopti Andrei.

Se furişă apoi cu paşi vătuiţi afară din odaie, străbătu fără zgomot tinda întunecoasă şi se lipi de uşa care dădea în curte.

Oberleutnant-ul se azvîrli într-un ungher, cu spatele la perete, şi scoase din buzunar un revolver ofiţeresc. Apoi cuprinse cu degetele mîinii stîngi, mîna dreaptă de la încheietură, aţinti revolverul spre uşă şi rămase aşa nemişcat, cufundat în penumbra caldă a odăii, care parcă pîndea şi ea.

Andrei trăgea cu urechea la paşii şovăielnici şi uşori ce se auzeau în curte. Paşii se opriră în dreptul cerdacului şi treptele, pe jumătate putrede, scîrţîiră tînguios, gata, gata parcă să se prăbuşească. Cineva apăsă ivărul de fier al uşii.

Andrei îşi ţinea răsuflarea. Apoi, uşurat, slobozi cu

zgomot aerul din plămîni, desfăcu cîrligul și deschise ușa. După scînteierea ochilor rotunzi și negri, care sclipeau în întunericul nopții, își dădu seama că nu s-a înșelat, și spuse precipitat:

— Rita dragă, nu pot să te primesc, sînt ocupat. E un tovarăș la mine... Peste un sfert de ceas sînt liber. Vin numaidecît la tine.

Rita ridică brațele, lăsînd să-i lunece de pe umeri șalul negru și greu, și se întinse tăcută spre Andrei. El o cuprinse în brațe, bucuros parcă de tăcerea ei, și o sărută apăsat pe buzele umede, moi și reci.

— Andrei!

— Da — da! Peste un sfert de ceas.

— Ai și aflat?

— Ce să aflu?

Rita prinse a bolborosi cuvinte fără șir...

— Pe front... au decis să te trimită pe front... Golosov și-a vîrît coada aici. Sînt convinsă că el... Nu poate să-mi ierte că-s cu tine. E lucru hotărît... Am aflat... Te mobilizează zilele astea... poate chiar mîine. Andrei... să ne despărțim tocmai acuma...

El o îmbrățișă încăodată cu duioșie.

— Mă mobilizează? Ei și? Perfect. Imi pare chiar foarte bine. Acum du-te. Sînt la tine peste un sfert de ceas.

Ridică de jos șalul, o înfășură, o întoarse cu spatele la dînsul și o ținu delicat de umeri pînă ce coborî treptele cerdacului ce scîrțîiau sub pașii ei.

Apoi puse cîrligul la loc și intră din nou în odaie. In pirma clipă nu-și văzu oaspetele. Oberleutnant-ul stătea rezemat de perete, cu fața spre ușă, tăcut și cu mîinile în buzunare. Andrei se apropie de el și-i atinse cu mîna reverul mantalei.

Oberleutnant-ul îl întrebă în șoaptă:

— Cum ai spus că o chiamă? Fräulein Marie Urbach?

— Ia stai! Poate c-o și cunoști pe Marie. Nu-ți aduci aminte de o vilă Urbach, în apropiere de Schönau?

— Nu-mi aduc aminte, — bîigui Oberleutnant-ul, arătînd grav spre cap: — Să vezi, am...

Andrei însă îl zori:

— Acum trebuie să pleci. Să văd ce pot să fac pentru dumneata... Stai! Mîine seară la unsprezece așteaptă-mă în locul unde ne-am întîlnit azi. Vin negreșit. Pînă atunci am să scriu și scrisoarea. O să ai grijă să i-o dai, nu? Numai ține bine minte și numele și adresa, asta pentru cazul cînd n-ai să mai poți păstra scrisoarea: Am Markt 18 etajul II, Marie Urbach... Stai o clipă...

Andrei se repezi la poliță, luă de acolo o bucată de pîine și i-o vîrî în mînă Oberleutnant-ului, șoptindu-i mereu:

— Am Markt 18, etajul II... Am Markt...

Oberleutnant-ul încercă să vîre pîinea în sîn, însă bucata fiind prea mare și colțuroasă, o rupse în două și băgă o parte în buzunarul stîng al mantalei. Pe urmă, împins de Andrei, străbătu odaia, apoi tinda și, tiptil, tiptil, legănîndu-se ca o umbră, ajunse la ușa care dădea afară.

În pragul ușii, luă poziție de drepți, îi apucă mîna lui Andrei, strîngîndu-i-o, și-i spuse apăsat:

— Am să țin minte, să știi: Am Markt 18, etajul II... Fräulein Marie Urbach. Îți sînt nespus de îndatorat. Pe mîine.

Oberleutnant-ul se mistui îndată în întuneric. Trecu repede prin curte, fără să șovăie o clipă, crăpă puțin portița și ieși pe furiș afară, în stradă.

Noaptea întunecoasă și rece învăluia tîrgul străin și mort. Dîmburile, pe care stăteau cocoțate coșmelii, se profilau nedeslușit, ca niște ghebe, pe cerul orb. Undeva, în adîncul orașului, un cîine urla a pustiu.

Oberleutnant-ul își scoase revolverul din buzunar, îl cîntări un timp în palmă, pe urmă îl vîrî la loc, și o porni hotărît în noapte, ținînd cu două degete de la mîna stîngă, așa cum ținea pe vremuri sabia, codrul de pîine, care îi sălta din mers pe coapsă...

În timpul acesta Andrei, aplecat peste masă, scria la flacăra sfioasă și pîlpîitoare a lumînării, cu o peniță știrbă, pe un petic de hîrtie care sugea cerneala, cuvintele pline de deznădejde și fără șir, ce reveneau mereu în vîrful peniței:

Scumpa mea, iubita mea, mica mea Marie, fiecare răsuflare, fiecare bătaie a inimii mele e numai şi numai pentru... Eşti singura... Doamne dumnezeule...

Seara tîrziu, după ce Kurt îşi isprăvise treaba, se pomeni cu Andrei la el acasă. Andrei era vesel şi vorbăreţ, ca niciodată, ba chiar guraliv. Îl anunţă pe Kurt că a doua zi seara urmau să fie sărbătoriţi mobilizaţii care plecau şi că era ocupat acum cu pregătirea detaşamentului. Îi mărturisi că Golosov avea de o mie de ori dreptate cînd spunea că lui, adică lui Andrei Starţov, nu i-ar strica de loc un stagiu pe front, pentru că asta o să-l mai dezmorţească niţel.

— După Sanşino mă simt cu totul alt om, — rosti el, frecîndu-şi mîinile, de parc-ar fi venit de afară din ger, înviorat şi mirosind a proaspăt. — Abia acum înţeleg de ce eram pînă mai deunăzi abătut. Trăiam ca într-o negură care mă înăbuşea şi care mă făcea să n-am astîmpăr o clipă. Şi ştii ce era? Era credinţa greşită că eu nu port nici un fel de răspundere pentru toate grozăviile care se săvîrşeau în lume. Ca şi cum n-aş fi fost şi eu vinovat de ele. Conştiinţa însă nu-mi dădea deloc pace. Să ştii, Kurt, conştiinţa e ceva îngrozitor... Da... Conştiinţa...

Andrei se opri o clipă, apoi continuă cu şi mai multă aprindere:

— Şi nu-i adevărat... Înţelegi? Nu-i adevărat! Sînt vinovat fiindcă am văzut oameni mergînd la moarte şi nu m-am dus cu ei. Nu-i aşa? Toţi cei care n-au făcut războiul, şi care nu se duc acuma să-l facă, sînt vinovaţi, ei sînt cauza războiului. Dacă-i nevoie să mori, dacă moartea este ceva inevitabil, atunci trebuie să mergi şi tu la moarte... mă înţelegi ce vreau să spun? — şi nu să priveşti numai cum mor alţii... Abia lîngă Sanşino, cînd a trebuit să înfrunt la fel cu toţi ceilalţi moartea, să alerg după ea, mi-am dat seama ce înseamnă conştiinţa... Şi am înţeles că trebuie să iau asupra mea tot greul acestor orori şi să nu fug de ele, socotind că eu nu sînt cu nimic vinovat, ci lumea...

Andrei sărea de pe scaun, începea să umble prin

odaie, se aşeza iar, pentru ca după o clipă să sară iar în picioare şi vorbea necontenit, aproape înecîndu-se cu cuvintele. Avea o faţă răvăşită, ca după o noapte de nesomn, însă ochii tulburi îi străluceau ca niciodată.

— Acuma parcă-s altul, cu desăvîrşire schimbat. Abia aştept să mă duc pe front. N-aş mai putea trăi ca înainte. Aş muri de plictiseală. Simt cum mi se taie răsuflarea numai cînd îmi aduc aminte ce am simţit atunci lîngă Sanşino. Ştii, Kurt? Atunci, pentru prima oară în viaţa mea, am încetat, timp de cîteva clipe, să mă mai văd. Niciodată înainte, nici chiar în adolescenţă, cînd am cunoscut pentru întîiaşi dată femeia...

Andrei se opri iar, şi, ca şi cum l-ar fi fulgerat un gînd neaşteptat, rămase cu ochii aţintiţi în gol, drept înainte. Apoi dădu din cap, răspunzînd parcă gîndului ce-i venise în minte:

— Nu. Nici chiar cu Marie. Nici chiar atunci cînd în ochii ei totul începea să plutească şi să se legene, n-am avut senzaţia asta. Întotdeauna am stat de o parte şi m-am observat. Lîngă Sanşino am încetat nu numai să mă văd, dar chiar să mă şi simt. Dacă asta-i moartea, atunci e ceva sublim...

Kurt îl urmărea pe Andrei cu neliniştea ascunsă şi din ce în ce mai apăsătoare cu care te uiţi la un om ce cu prea multă înfocare caută să-ţi argumenteze că e perfect sănătos. Cînd cheful de vorbă al lui Andrei se potoli şi glasul lui coborî vlăguit, ca o pasăre care s-a zbătut multă vreme în colivie, Kurt îi spuse:

— Pari foarte obosit, Andrei.

— N-am impresia c-aş fi mai obosit ca tine.

Kurt îi arătă maldărul de hîrtii de sub lampă:

— De dimineaţă lucrez într-una. Trimitem un transport foarte numeros. Pe toţi aceia care s-au bătut împotriva Markgraf-ului... Nu vrei un ceai? Mă duc să spun să ţi-l facă.

— Da, un ceai aş bea. Du-te şi spune să-mi facă.

Kurt ieşi. Îl auzi un timp bocănind în odaia de alături, apoi zgomotul paşilor lui se stinse pe coridor. Pe urmă, încet de tot, pocnetul unei uşi trîntite.

Andrei se ridică din fotoliul în care stătuse pînă atunci şi se apropie de masă.

Dosarele albastre erau aşezate în teancuri egale. Pe scoarţa unuia de deasupra văzu scris cu litere mari, negre:

P — S

REICHSDEUTSCHE
GERMANI

Andrei deschise dosarul drept la mijloc şi dădu de o foaie de hîrtie cenuşie, împărţită în două printr-o linie verticală groasă. In partea din dreapta a filei se afla un text imprimat cu caractere ruseşti, restul fiind completat de mînă, cu un scris îngrijit, de conţopist. Cuvintele frumos caligrafiate, înşirate pe hîrtie, îi izbiră ochii:

GRADUL: *Gefreiter*
NUMELE: *Stein*
PRONUMELE: *Konrad*
DATA LA CARE A CĂZUT PRIZONIER: *Februarie 1917.*

Andrei smulse foaia din dosar şi se uită la repezeală pe verso. Jos, în dreapta, se vedea pata violetă a unei ştampile şi o iscălitură, avîntată, de om energic:

K. Wann

Andrei închise dosarul, îndoi hîrtia, o băgă repede în buzunar şi se întoarse cu spatele la masă. Simţi deodată că-l podideşte un sughiţ şi-şi ţinu răsuflarea ca să şi-l înfrîneze, încordîndu-şi muşchii atît de straşnic, încît zvîcni de lîngă masă, ca aruncat de un arc. Făcînd mişcarea asta, îşi supse pîntecele cît putu de mult şi sughiţă odată tare. Auzind de departe paşii lui Kurt, care se întorcea, dădu buzna în odaia de alături, cufundată în întuneric, şi strigă de cîteva ori în şir, din ce în ce mai nedesluşit:

— Nu mai e nevoie... nu mai e nevoie...

In întuneric se izbi de Kurt, şi-l apucă de mîini.

— Nu mai e nevoie. Nu mai vreau ceai. M-am răzgîndit.

— Dar ce s-a întîmplat?

— Nu mai vreau ceai. Mi-e teamă să nu întîrzii. Mi-am adus aminte că trebuie să mă duc undeva... Trebuie să mă duc, e ceva important... Am primit o însărcinare...

— Ce-i cu tine?

Kurt îi strînse cu putere mîna şi-l trase la lumină. Andrei însă se împotrivea, înecîndu-se cu sughiţul, şi-i tot spunea mereu, cînd aproape strigînd, cînd în şoaptă, că are o treabă urgentă, în timp ce se căznea să-şi îmbrace la repezeală mantaua prea largă.

— Vai, cum am putut să uit? Rămîi cu bine Kurt. Zău, nu pot...

Kurt îl apucă cu putere de umeri.

— Dragul meu prieten, văd că nu mai eşti stăpîn pe tine. Ai febră.

— Am. Însă o febră care-mi face bine. Sînt aşa de fericit. Rămîi sănătos!

Kurt îl strînse la piept, îmbrăţişîndu-l, şi rămase o clipă aşa, nemişcat, înalt şi drept ca un brad, fără să se aplece.

— Andrei, dacă s-o întîmpla să mori, o să am cel puţin o mîngîiere: că ai murit pentru o cauză bună, frumoasă. Şi acum...

După ce-i atinse cu buzele obrazul, îi dădu drumul din braţe. Andrei simţi un fior, ca şi cum s-ar fi atins fără să vrea de un fier rece. Cu chiu cu vai îşi stăpîni o clipă sughiţul, şi reuşi să îngîime:

— Rămîi cu bine! — apoi o zbughi pe uşă afară.

Pe străzile învăluite în noapte sufla vîntul, răbufnind brusc de după colţuri şi scuturînd ca un smintit crengile desfrunzite.

Andrei fugea cu sufletul la gură, ţinîndu-şi strînse la piept marginile mantalei, fără să-i dea prin minte că ar putea să încheie nasturii. Îl apuca mereu sughiţul, tăindu-i răsuflarea. Vîntul împrăştia în noapte zgomotul acela sacadat şi puternic ce-i ieşea din gîtlej. Andrei îşi vedea însă de drum.

Ajungînd la poalele colnicelor din marginea tîrgu-

lui, trecu de casa în care şedea el şi o luă la deal, pe uliţa care dădea afară, în cîmp. Aici îşi încetini pasul şi începu să se uite la coşmeliile din jur. Cocioabele însă se înecaseră în beznă, ca muştele în cerneală, şi nu se mai deosebeau una de alta.

Andrei se opri.

In clipa aceea cineva din spate îl apucă de braţ, fără nici o vorbă. Făcu un pas înlături şi se întoarse brusc. Sughiţul care-i contracta stomacul şi gîtlejul îl făcu să se clatine de durere.

— Eu sînt, — auzi el un glas răzbătînd prin vuietul vîntului.

Scoase atunci din buzunar foaia de hîrtie boţită şi o întinse celuilalt pe întuneric. Nişte degete reci îi atinseră mîna. Andrei spuse numai atît, cu glasul întretăiat :

— Caută să ajungi cum vei putea la Moscova. Cu eşalonul nu-i posibil.

Şi dădu s-o ia în jos la vale, însă în aceeaşi clipă auzi în urma sa :

— Scrisoarea pentru Marie !...

Andrei smuci gulerul bluzei, scoase din sîn scrisoarea şi o vîrî în palma întinsă, cu degetele răsfirate şi reci ca gheaţa.

Vîntul sufla din spate, şi, cum drumul cobora la vale, Andrei zbură ca o piatră pe care o azvîrli într-o prăpastie .

O ţinu aşa înainte pînă în poarta casei lui, dădu buzna în curte, apoi în cerdac şi abia cînd ajunse aici îşi trase răsuflarea. Cineva îi deschise uşa. Trecu prin tindă în bucătărie, căută bîjbîind pe laviţă găleata cu apă, se lăsă pe vine, aplecă găleata şi bău cu sete. Apa i se părea fierbinte, de parcă ar fi fost clocotită. Se opri un pic să răsufle, apoi începu iarăşi să bea însetat, cu înghiţituri lacome. După aceea luă cana, o umplu, deschise fereastra, se aplecă peste pervaz şi îşi turnă apă în cap. In sfîrşit, se lăsă să cadă pe laviţă.

Intră apoi în odaia lui, însă nu mai aprinse focul. Işi făcu patul bîjbîind pe întuneric, se dezbrăcă agale şi se culcă, trăgînd plapuma peste el.

Abia se lungi în pat că îl şi cuprinse somnul. In liniştea odăii, sughiţurile se auzeau din ce în ce mai rar.

Şi pare-se că în clipa cînd îl birui somnul începu şi visul să se urzească:

O întindere nesfîrşită, un noian albastru unduitor, ce umplea tot cuprinsul. Jos, sus, în toate părţile aceeaşi albăstrime fără de fund, ce curgea unduind. Şi în adîncul acestui noian albastru, foarte aproape totuşi de Andrei, stătea încremenit un scaun gol; un scaun cu spătarul înalt şi drept, cu picioarele tot aşa, drepte, şi fundul neted. Stătea aşa, încremenit şi gol. Nimeni nu se aşeza pe el, deşi părea că aşteaptă pe cineva, care trebuia să vină să-l ocupe...

Andrei se trezi. Era cu faţa la perete, lipit de zid. Plapuma, perna şi rufăria erau leoarcă de sudoare. Sări în sus, se aşeză pe pat, ţinîndu-şi picioarele pe podea, şi rămase aşa, cu răsuflarea oprită. La fereastră mijea lumina palidă a zorilor. Însă în ochii lui Andrei stăruia încă scaunul acela încremenit şi gol din noianul albastru, unduitor. Nu şedea nimeni pe el, însă scaunul parcă aştepta totuşi pe cineva. Era evident că aştepta pe cineva.

Andrei îşi auzi clănţănitul dinţilor, şi, ca un răspuns, în aceeaşi clipă, picioarele-i goale începură să tresară ritmic lovindu-se de podele.

Fusese ultima zi pe care Andrei Starţov o mai petrecuse în Semidol.

Tot ce făcuse în ziua aceea i se încîlcea în minte, într-un singur ghem. Abia dacă îşi mai amintea cum era lumina aceea de amurg ce învăluia mulţimea venită să-i conducă pe mobilizaţi la gară. Strigăte învălmăşite, placarde şi steaguri înfăşurate pentru a fi purtate mai uşor, înghesuiala de pe peronul îngust al gării. La despărţire, în momentul cînd lumea ce-i petrecuse cu alai pe mobilizaţi se pregătea

să se întoarcă înapoi în oraş, Andrei rostise cîteva cuvinte. Lada pe care se urcase se zguduia de strigătele mulţimii, scîrţîind sub picioarele lui. Pe urmă îşi luă rămas bun de la tovarăşi. Chipurile lor i se părură intimidate iar săruturile convenţionale. Tovarăşul Golosov îşi ascunsese în palmă un zîmbet fugar şi-i scuturase mîna cu putere. Pilotul militar Şcepov îl luase pe Andrei de o parte şi-i dăduse o scrisoare pentru tatăl său, Serghei Lvovici.

— Poate că va trebui să te opreşti la Petersburg. Uite, dacă vrei, poţi trage la tata. I-am scris eu aici... Apropo... Am ţinut să-l anunţ că m-am însurat, însă mi se pare că am uitat să-i spun cum o chiamă pe nevastă-mea. Spune-i tu. Cred că ştii că m-am însurat cu Klavdia Vasilievna...

Pe urmă alergătura peste păienjenişul de şine negre, printre vagoane de marfă, cu uşile şi obloanele închise, şi, după aceea, drumul înapoi, în oraş, un drum lung pe străzile pustii ca să isprăvească nu ştiu ce treburi care-i mai rămăseseră de rînduit. Toate umbrite de dorinţa obsedantă de a mai retrăi odată simţămîntul acela de libertate absolută, senzaţia aceea de imaterialitate, pe care o încercase atunci, pe cîmpiile de la Sanşino.

Poate că Andrei se temea să-şi mai amintească de visul lui? Poate că se grăbea să-şi ispăşească vina? Însă voinţa lui, dorinţa de a se dărui cu totul celui mai frumos simţămînt, pe care îl descoperise atunci pentru prima dată, stăruia neclintită în el, umbrind tot restul.

Şi deodată, ceva care rupse struna încordată a voinţei lui, răsturnînd, azvîrlind ca pe o bilă tot ce se întîmplase în această zi, făcu din ea o zi de rămas bun.

Era o noapte rece. Cerul se boltea neobişnuit de înalt deasupra capului şi stelele erau parcă moarte. În faţa gării, nu se mai afla, ca de obicei, o piaţă pustie, ci un adevărat deşert ce se întindea pînă departe. Calul ţesea de zor din picioare, daradaica se apleca ba la dreapta, ba la stînga, însă el nu mai

avea de loc senzația că ar înainta, că s-ar mişca. Şi deodată, cineva, a cărui față nu putea s-o desluşească, sărise pe scara trăsurii. Calul se oprise în loc.

— Rita! — strigase Andrei.

— Am vrut să nu ne vadă nimeni, să nu ne vadă Golosov, — spuse ea gîfîind. Şi căzuse la pieptul lui, pecetluindu-i gura cu buzele-i ca de gheață şi acoperindu-i cu părul desfăcut şi rece fața, gîtul şi mîinile. Şi în noaptea răcoroasă de toamnă, simțise ca o arsură cuvîntul acela, ciudat de dogoritor pe lîngă răceala buzelor şi a părului ei:

— Adio.

Ar fi trebuit să strige, să slobozească țipătul ce i se urcase în gîtlej, dar Rita se smulsese de lîngă trăsură şi pierise în noapte. Se simțea ca şi cum s-ar fi despărțit de maică-sa, ca şi cum ar fi plecat pentru totdeauna. Ar fi trebuit să strige, da, să strige. Dar în loc s-o facă, îl înghiontise pe birjar în spate, trudindu-se să scoată din gîtlej un:

— Mînă!

Şi iarăşi totul fusese acoperit de voința aceea limpede şi vie — să mai încerce, să mai simtă, să mai trăiască odată ceea ce trăise pe cîmpiile de lîngă Sanşino.

— Mînă! Mînă! Mînă!

Pe urmă Andrei se zgribulise într-un colț al tepluşkăi[1]), îşi ridicase gulerul de la manta şi închisese ochii.

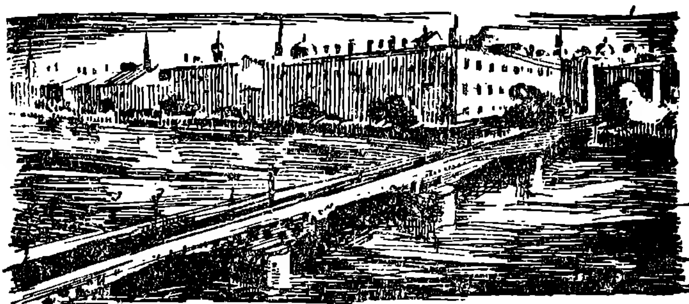
Un ceas mai tîrziu, trenul îl ducea spre Petersburg.

Intre timp, Kurt Wann, care pregătea pentru Moscova un raport asupra activității sovietului soldaților germani din Semidol, ajunsese la ultimul punct care glăsuia:

„Vă aduc la cunoştință că din cancelaria sovietului nostru din Semidol a dispărut foaia in-

[1]) *Tepluşka* — vagon de marfă încălzit, servind la transportul călătorilor. (N. trad.)

dividuală de repatriere a numitului Stein Konrad, Gefreiter în armata saxonă. Deținătorul ilegal al acestei fișe urmează să fie arestat. Adevăratul Konrad Stein va primi o adeverință specială, eliberată de noi, în locul fișei de repatriere. Atrag totodată atenția asupra acestui fapt Centrului de triere a prizonierilor și refugiaților."

CAPITOLUL DESPRE ANUL UNA MIE NOUĂ SUTE DOUĂZECI

ÎNVELITORILE DE COLB SÎNT SCOASE

Afară se cerneau molcom fulgi ușori și pufoși de zăpadă. Nămeți cît munții, atît de albi încît păreau străvezii, troieniseră împrejurimile și reflexele lor umpleau odaia de liniște. Pe masă, sub ibricul de cafea cu fundul larg, pîlpîia flacăra albăstrie a lămpii de spirt.

Oberleutnant-ul von und zur Mühlen-Schönau scotea cu băgare de seamă învelitorile de pînză de pe tablouri. De fiecare dată cînd scotea cîte o învelitoare, după ce o arunca jos, cobora încet de pe scară, se dădea cîțiva pași înapoi și se uita la tablou. Pe urmă se urca la loc, dezvelea tabloul următor și iar cobora să-l contemple de la distanță. Din cînd în cînd se întorcea spre fereastră și se uita la ninsoarea ce cădea lin afară, își ridica mai sus mînecile suflecate ale cămășii fără nici o cută și se apuca iarăși de lucru. Îl ajuta un servitor, care umbla cu pași vătuiți, strîngînd învelitorile grămadă într-un colț și mutînd scara.

Oberleutnant-ul bău una după alta două cești de cafea, își aprinse pipa și porunci :

— Pregătește-mi să mă spăl și spune să pună șeaua pe cal.

Servitorul ieși, dar puțin după aceea se întoarse și anunță:

— Fräulein Urbach!

Oberleutnant-ul își înfipse degetele în rezemătorile fotoliului și se încordă, gata parcă să sară, însă numaidecît reuși să se înfrîneze și, ridicîndu-se calm, răspunse cu un glas în care nu se simțea nici umbră de emoție:

— Poftește-o aici!

Marie intră repezită și se opri în mijlocul odăii. Aducea cu sine o undă de aer proaspăt, înghețat, iar pe umeri îi luceau stropii rămași de pe urma fulgilor de zăpadă care se topiseră.

Oberleutnant-ul se înclină. Marie nici nu se clinti măcar. El făcu un pas spre dînsa. Mîna dreaptă îi tremura aproape imperceptibil. Apoi spuse:

— Ați venit...

Se întrerupse, de parcă l-ar fi împiedecat ceva să continue, și se uită în jur, ca și cum s-ar fi trezit într-o încăpere străină. Se îndreptă spre ușă și o încercă să vadă dacă e bine închisă. Intorcîndu-se înapoi la birou, în clipa cînd trecu pe lîngă Marie, pașii i se încetiniră de la sine și trebui să facă o sforțare și să-și plece capul în pămînt ca să nu se oprească.

— Luați loc, vă rog, — o pofti el.

Marie rămase însă tot în picioare, ferindu-se să se uite în ochii lui. Oberleutnant-ul o privea țintă. Mîinile îi spînzurau de-a lungul trupului și degetele îi tresăreau mereu, de parcă ar fi vrut să apuce un lucru sau să schițeze un gest, pe care pregeta însă să-l facă. Buzele, totdeauna întredeschise, lăsau să se vadă sclipirea dinților albi, în timp ce fața lui căpătă o expresie de frică și de rapacitate totodată.

— Au trecut aproape patru ani de cînd... — începu el iarăși. — Nu mi-aș fi închipuit niciodată că am să vă revăd aici, în odaia asta, atît de... distantă. In odaia asta... Marie!

Ea i-o tăie brusc:

— M-ai mințit!

— Eu? — exclamă Oberleutnant-ul.

O clipă privirile lor se încrucişară, apoi Marie îşi întoarse iar ochii şi atunci Oberleutnant-ul se îndreptă spre birou, trase saltarul, scoase o mapă, o deschise, luă din ea un plic murdar şi boţit, apoi se apropie de Marie şi i-l întinse, fără o vorbă. Marie rupse plicul, citi primele rînduri, apoi se uită la iscălitură şi în clipa aceea Oberleutnant-ul văzu cum i se împurpurează treptat obrajii. Marie strînse scrisoarea între degete şi-şi înfundă mîna în buzunar.

Oberleutnant-ul se duse la fereastră şi se uită, mijind ochii, la fulgii de zăpadă ce se învîrteau. Apoi spuse răspicat, făcînd o sforţare ca să vorbească.

— Nu v-am minţit niciodată, şi-n nici un fel. Mai curînd m-aţi minţit dumneavoastră pe mine.

Marie murmură:

— Nu vă iubesc.

El nu-i răspunse. Marie tăcu o clipă, apoi continuă precipitat, ridicînd glasul:

— Nu cred un cuvînt din scrisoarea dumneavoastră. Tot ce mi-aţi scris e minciună.

Atunci Oberleutnant-ul se întoarse cu faţa la ea, îşi puse mîinile la spate şi izbucni într-un rîs cu hohote. Rîdea îndoindu-se cînd înainte, cînd îndărăt, fără s-o slăbească o clipă din ochi şi bătînd cu vîrful cizmei în covor. De atîta rîs, nici nu putea vorbi. După ce se potoli, în sfîrşit, ridică o sprînceană şi, dînd din umeri cu nepăsare, o sfătui:

— Stimată Fräulein, cred că cel mai nimerit lucru ar fi să vă repeziţi pînă la Petersburg ca să vă convingeţi la faţa locului dacă ceea ce dumneavoastră găsiţi de cuviinţă să calificaţi drept minciună, corespunde sau nu adevărului...

Apoi se uită iar printre gene la Marie, bătînd tactul cu piciorul pe covor, şi-şi luă pipa, dar n-o aprinse, ci o aruncă înapoi pe masă. O clipă, pe buza lui flutură un zîmbet dureros, căruia îi luă locul o expresie plină de aroganţă. Într-un tîrziu o întrebă:

— Mă urîţi, nu-i aşa?... Dar ce pot să fac eu? V-am spus adevărul curat...

Deodată băgă de seamă că Marie, care nu se mişcase din loc, era albă ca varul şi începuse să se clatine pe picioare în chip curios. Dădu să se repeadă la ea, însă fata nu-i lăsă răgaz să se apropie şi, întorcîndu-i brusc spatele, ieşi din odaie.

Oberleutnant-ul stătu un timp să-i asculte paşii ce se stingeau treptat, apoi alergă spre uşă, dar se răzgîndi la jumătate de drum; strigă ceva absurd şi trivial ca o înjurătură, şi se opri în loc.

În colţ stăteau aşezate teanc învelitorile de pînză, iar după ele, rezemat de zid, un tablou pe care tocmai îl scosese din perete. Era „Curtea mică a muzeului German din Nürnberg". Oberleutnant-ul scoase din buzunar un briceag, îl deschise şi, păşind peste teancul de învelitori, împlîntă cu toată puterea limba briceagului în tablou spintecîndu-l de sus şi pînă jos. Pînza pîrîi, de parcă cineva ar fi aruncat pe un acoperiş de tablă un pumn de mazăre, care ar fi pornit-o de-a dura la vale, spre jghiab.

PĂMÎNT NOU

— Tăticule, noi te rugăm cu toată cinstea să te mai strîngi o leacă, — stăruia Şcepov-fiul.

— Da' ce, ai avut tu vreodată cinste? — urla Şcepov-tatăl.

— Asta-i părerea dumitale personală.

— Doamne dumnezeule, un fecior m-a furat de m-a topit. Mi-a luat şi ultimul capăt de aţă, m-a lăsat muritor de foame. Acum vine celălalt şi mă azvîrle în stradă. O să mor sub un gard...

— Nu te alungă nimeni. Te rugăm numai să te muţi într-o odaie mai mică.

— Te blestem — auzi tu? — şi de blestemul părintesc nu scapi în vecii vecilor.

— Matale, tăticule, eşti un ticălos.

— Să-ţi fie osul blestemat, cîine! Blestemat!

Andrei auzi nişte urlete disperate de om bătrîn, hîrşcîit de scaune mutate din loc şi zgomot de uşi trîn-

tite. Apoi se făcu linişte şi prin perete străbătu lămurit glasul lui Şcepov-fiul :

— Klavdia, nu-l putem scoate din casă pe Starţov tocmai acum, cînd nevastă-sa e gata să nască...

Nevastă-sa ?

Andrei îşi îndreptă trupul, se sculă şi se apropie de patul pe care şedea Rita. Ii puse mîna pe cap, îi mîngîie părul lin şi mătăsos, şi-i spuse încet de tot, să nu-l audă decît ea :

— Nevasta mea.

Rita îi apucă mîna şi o lipi de obraz. Andrei se uită la faţa ei spălăcită şi puhavă, pe care zîmbetul acela de fiinţă fără apărare aşternuse o lumină ciudată. Rita nu era de loc frumoasă şi pe deasupra mai avea şi faţa ofilită înainte de vreme, însă el o sărută cu duioşie.

— Mă duc, — îi spuse Andrei.

— Unde ?

— Mi-a făgăduit cineva, aici pe aproape, să-mi dea un pahar de lapte... Iau şi sticla cu mine.

— N-a mai rămas mult acum, — suspină Rita.

— Da, desigur. Ce-a fost mai greu a trecut. Iarna... Azi se distribuie pîine. Am să mă duc şi eu.

Andrei îi zîmbi Ritei şi ieşi din odaie.

In timp ce-şi căuta în antret şapca, clopoţelul atîrnat la intrare, deasupra pragului de sus al uşii, tresări sfios. Andrei se duse să deschidă uşa tocmai în clipa cînd clopoţelul începu iar să sune, de astă dată mai hotărît.

In faţa lui Andrei, rezemată de balustrada scării, stătea o fată. Valul de aer cald ce răbufni dinspre scară pe uşa deschisă, îi flutură părul, fusta albă şi bluza. Fata îşi întinse năprasnic braţele subţiri, goale pînă la cot, şi se avîntă spre Andrei. El n-o recunoscu nici după braţe, nici după ochii rotunzi şi scăpărători, ci după conturul mlădiu al trupului, pe care curentul de aer de pe scară îl făcuse să se reliefeze dintr-odată, lipindu-i rochia de coapsă. Şi, în aceeaşi clipă, ca şi cum ar fi vrut să se apere, ridică mîinile cu palmele întoarse în afară, în dreptul pieptului, ca pe un scut, şi se dădu un pas înapoi în umbra antretului, spre

colţul unde atîrnau hainele. Braţele subţiri şi drepte, întinse spre el din pragul uşii, se apropiară tot mai mult, din ce în ce mai mult, pînă ce lui Andrei i se păru că desluşeşte o şoaptă.

— Nu-ţi vine să crezi, Andrei? Spune, Andrei.

Un strigăt sălbatic de fericire îi ţîşni atunci din gîtlej:

— Tu... Tu... Marie? — în timp ce mîinile i se întindeau spre ea.

În aceeaşi clipă, însă, Andrei văzu că ochii Mariei lunecă într-o parte, aţintiţi asupra unui lucru ce se afla lîngă el, şi-i venea pînă la brîu. Întoarse capul.

Lîngă el stătea Rita. Abia acum observă Andrei cît de mult îi crescuse pîntecele îngreunat, ce făcea să i se umfle rochia şi să i se ridice puţin, în faţă, poalele.

Marie se rezemă de uşorul uşii. Mîinile îi căzură neputincioase în jos şi, cum stătea aşa, părea suspendată în aer. Apoi privirea ei se ridică mai sus de pîntecele Ritei, cercetîndu-i faţa. Deodată pleoapele i se învineţiră şi ochii îi deveniră sticloşi.

Andrei dădu să facă un pas spre ea, însă se încurcă în mantalele, paltoanele şi umbrelele atîrnate în perete, şi se muie tot ca o cînpă, de parcă trupul lui n-ar mai fi avut oase, ci ar fi fost şi el o manta printre alte mantale. Adunîndu-şi ultimele puteri se dezlipi de perete şi păşi spre Marie, cu mîna întinsă.

— Marie!...

Însă abia îi atinse braţul cu degetele, că Marie scoase un ţipăt ascuţit:

— Au!

Andrei îşi trase repede mîna înapoi şi se aplecă spre chipul ei, murmurînd încet de tot:

— Marie!

Fără să-şi ridice glasul, ori să şi-l coboare, Marie ţipă încăodată, la fel de ascuţit:

— Au-u!...

Ţipătul ei se împleti cu geamătul surd şi prelung al Ritei.

Andrei întoarse capul şi o văzu pe Rita stînd aplecată în jos şi bîjbîind cu mîinile într-un ungher, de parc-ar fi căutat ceva pe podele, apoi îndreptîndu-se

din șale, pentru ca imediat să se frîngă iarăși, greoaie, din mijloc. Schiță un pas spre ea, însă în aceeași clipă Marie se strecură pe ușă și puțin mai apoi se auzi țăcănitul repede al tocurilor ei pe scara de piatră.

Andrei se năpusti afară pe palier, se aplecă peste balustradă și o strigă de cîteva ori, în golul adînc al scării pustii :

— Marie, Marie, Marie !

Îi zări rochia albă pîlpîind odată, încăodată și încăodată, îi văzu părul fluturînd în dreptul unei ferestre, ușa de la intrare scîrțîi, pe urmă pocni trîntită cu putere, după care nu se mai auzi decît vîntul gemînd pe scară. Și Andrei lăsă să-i cadă capul pe balustradă.

Prin ușa deschisă a apartamentului îi ajunse la ureche glasul răsunător al lui Șcepov.

— Klavdia... du-te fuga după moașă !

O ceată zgomotoasă de copii, ca o vîltoare ce clocotește în spume, luîndu-ți ochii cu pestrițătura hăinuțelor de stambă ce luceau în soare, se ivi de după un colț de stradă, vărsîndu-se în șuvoiul des de trupuri omenești ce se scurgea leneș pe bulevard. Șuvoiul înghiți copiii, turtindu-i ca fragii într-un coș, însă ceata de ștrengari se învolbură și mai tare și peste stamba pestriță, ca aceea de la pologurile paturilor țărănești, începu să scînteieze și mai des albeața dinților.

În pîlcul de copii, ce năvălise de după colț nimerise, cine știe cum, o fată. Fata care se uita zăpăcită în toate părțile dădu să traverseze bulevardul, ca să-și continue drumul de-a lungul caselor înalte ce se țineau lanț, grăbită probabil să ajungă undeva. Copiii alergau înainte împingînd-o, înghiontind-o și sucind-o în fel și chip, și biata fată se învîrtea neputincioasă ca o surcică în vîltoarea spumegîndă a stămburilor pestrițe. Vîrtejul o luă cu el după colț. Sprinteni și zburdalnici, copiii, toți de o șchioapă, îmbulziți, aproape striviți de șuvoiul des al trupurilor omenești, o înghesuiau la rîndul lor, ridicîndu-și mutrișoarele lor curioase și caraghioase spre ea. Unul dintre ei îi strigă ceva într-o limbă pe care ea n-o înțelegea ; dințișorii albi și ascuțiți sclipiră în soare și mîini zbur-

dalnice o traseră de bluză. Fata le spuse nu știu ce și drept răspuns un freamăt de rîs se ridică din mijlocul copiilor și fețișoarele lor vesele, înălțate spre ea, se strînseră în crețuri mărunte din pricina rîsului și a soarelui. Fata le spuse iarăși ceva... Atunci copiii începură să strige, repetînd mereu același cuvînt, și-și fluturară mîinile arătînd undeva în mulțime. Tremurînd din cap, o bătrînă, cu o umbrelă ieșită de soare pe umăr, își făcu drum spre ea. Copiii se înghesuiră în jurul bătrînei, arătîndu-i fata cu degetul și țipînd care de care mai tare.

Bătrîna îi țistui și încercă să-i pună la respect, ticluindu-și o mutră severă, însă asta nu făcu decît să ațîțe și mai mult veselia copiilor care se prăpădeau de rîs. Bătrîna zîmbi ca și cum ar fi vrut s-o roage să-i ierte pe dracii ăștia împielițați. Apoi, clătinîndu-și șuvițele sure de păr, o întrebă la ureche :

— *Probablement, vous n'êtes pas d'ici, mademoiselle?* [1])

— *Oui, madame,* — răspunse fata numai cu buzele, înclinîndu-se ca și cum ar fi vrut să schițeze o reverență. — *Je ne suis pas d'ici* [2]).

— *Je vois bien que ce pays vous paraît nouveau. Allez-vous quelque part?* [3])

— *Non... en ce moment je ne vais nulle part...* [4])

— *Voulez-vous alors nous faire compagnie?* [5])

Fata se uită în jurul ei. O mulțime de capete copilărești se mișcau lungindu-și gîtul cînd spre dreapta, cînd spre stînga, ca s-o vadă, și tălăzuiau în spatele ei.

Fata răspunse cu gîndul aiurea :

— *Oui, si vous voulez...* [6])

Apoi întrebă mai tare :

---

[1]) Pesemne că nu sînteți de aici, domnișoară? (în limba franceză). (N. trad.)

[2]) Da, doamnă, nu sînt de aici (în limba franceză). (N. trad.)

[3]) Îmi dau seama că țara asta este nouă pentru dumneavoastră. Vă duceți undeva? (în limba franceză). (N. trad.)

[4]) Nu. În clipa asta nu mă duc nicăieri... (în limba franceză). (N. trad.)

[5]) N-ați vrea să ne însoțiți? (în limba franceză). (N. trad.)

[6]) Da, dacă vreți... (în limba franceză). (N. trad.)

— *Mais où est-ce-que vous allez avec ce tas d'enfants?* [1])

— *Nulle part. Tout droit* [2]) — şi bătrîna arătă cu mîna tremurătoare spre capătul bulevardului care se pierdea departe, rezemîndu-se de dunga cerului.

Marie se uită într-acolo şi în clipa aceea i se păru că se află în vîrful muntelui Lausche, şi că sub picioarele ei coboară devale, spre muchia cerului boltit, povîrnişul veşnic proaspăt şi îmbietor. Deasupra capului ei pluteau pale, pale, nori alburii şi vîntul răbufnea din cînd în cînd, făcînd să se spargă de pereţii caselor zarva străzii şi răpăiala de paşi, aşa cum vuietul pădurii de pe Lausche se spărgea de pereţii rîpelor. Era întocmai ca pe Lausche, cînd urcai coasta muntelui. Te opreai să răsufli, pieptul ţi se umplea de aer şi-n clipa aceea ai fi vrut ca vîrful să fie cît mai înalt şi drumul să nu se mai sfîrşească.

Marie se uită în treacăt la bătrînă. Ii tremura capul şi umerii îi tresăreau înfioraţi. Din cînd în cînd şoptea parcă :

— *Tout droit, tout droit...*

Drept înainte, drept înainte... O fetiţă îi întinse Mariei o crenguţă de plop. Marie o luă, zîmbi, îşi puse mîna pe umărul slab şi colţuros al fetiţei şi-şi cufundă privirea în ochii ei adînci şi voioşi, ca nişte lacuri în care se oglindea cerul înnourat. De la o vreme mulţimea se mai rări, se făcu loc, şi copiii o luară la fugă, să-i ajungă pe cei din cap. Două, trei, patru fetiţe, poate chiar mai multe, o apucară pe Marie de mîini şi o traseră chicotind după ele: Marie începu şi ea să rîdă şi să alerge cu ele...

Iată unde o adusese Andrei!

— *Tout droit, tout droit!...*

In timpul acesta Andrei stătea la căpătîiul Ritei, care zăcea în pat. Ii ţinea mîna şi se uita la faţa ei cenuşie, cu dîre de lacrimi sub ochii încercănaţi. De cîte

---

[1]) Dar unde vă duceţi cu droaia asta de copii? (în limba franceză). (N. trad.)

[2]) Nicăieri. Drept înainte (în limba franceză). (N. trad.)

ori o biruiau durerile Rita își mușca buza de jos și-și întorcea fața la perete. Andrei îi strîngea mîna în palmele lui asudate și bolborosea într-una, ca și cum s-ar fi temut să n-o audă gemînd :

— Lasă, mai rabdă puțin... încă puțin...

Cînd durerile deveniră insuportabile, Rita simți cum i se înnoadă lacrimile în coada ochiului, prelingîndu-i-se după ureche. Ca să-și înăbușe urletele, se căzni să vorbească și-l întrebă :

— Spune drept... tot o mai iubești ?...

TOVARĂȘE STARȚOV, SÎNTEM CHIT

Iată ajunsă aproape de sfîrșit povestea unui om care dorea din tot sufletul ca viața să-l primească în sînul ei. Să aruncăm deci o privire îndărăt, spre drumul pe care el l-a bătut, pășind pe urmele cruzimii și a dragostei, drum stropit cu sînge și presărat cu flori. Ori omul de care-i vorba aici a mers pe drumul ăsta fără să se fi pătat o singură dată cu sînge, fără să fi călcat în picioare o floare ?

Oh, de-ar fi vărsat măcar un singur strop de sînge, de-ar fi călcat măcar o singură floare! Poate că atunci mila pe care o simțim pentru el s-ar fi prefăcut în dragoste și nu l-am fi lăsat să piară atît de jalnic și de anonim.

Pînă la ultima lui suflare, însă, omul ăsta n-a dat o singură dată din mîini, ci a așteptat întotdeauna ca vîntul să-l poarte spre limanul unde năzuia să ajungă.

Sticla nu poate fi sudată cu fierul. N-ar fi trebuit, cred, să mai vorbim despre toate astea, dacă, odată ajunși la capătul drumului, nu ne-am fi dat seama că mila merită mai multă înțelegere decît cruzimea. Oare nu de aceea îndreptățim cruzimea numai atunci cînd are la bază compătimirea ?

Însă, cum spuneam, sticla nu poate fi sudată cu fierul, iar noi nu avem nici o putere ca să schimbăm ceva în soarta lui Andrei.

Andrei primi o scrisoare. Scrisoarea asta reușise să treacă prin toate vămile, peste toate granițele,

prin zeci de oficii poştale, trecuse prin sute de cartări, şi plicul purta, ca urmare a tuturor acestor diverse manipulări, fel de fel de zmîngălituri cu creioane colorate, de ştampile şi amprente digitale. Şi, lucru curios, scrisoarea reuşise să treacă chiar şi printr-un cordon, care n-ar fi putut privi cu indiferenţă conţinutul ei.

Andrei se încuie în odaie şi se aşeză cu spatele la uşă, ţinînd gura larg deschisă, ca să nu i se audă răsuflarea şuierătoare. Stătea îndoit din şale, cu coatele sprijinite pe genunchi, şi-i tremurau mîinile. Cum deschise plicul, se făcu deodată alb la faţă, ca şi cum l-ar fi împroşcat cineva cu praf de cretă.

«Stimate domnule Starţov,

«Iţi mărturisesc că nu prea ştiu cum să mă adresez dumitale. Poate că ar fi mai indicat să-ţi spun „tovarăşe“? Mi-ar părea rău să mă privez de plăcerea de a-ţi relata unele împrejurări, care, după toate probabilităţile, s-ar putea să nu fie lipsite de interes pentru dumneata. Cu prilejul ultimei noastre întrevederi de la Petersburg, atunci cînd mi-ai făcut un anumit serviciu, ai binevoit să mă întrebi dacă, după părerea mea, acceptînd să-mi faci acel serviciu, am fi chit? Dacă-ţi mai aminteşti, ţi-am spus atunci că mă voi simţi îndatorat faţă de dumneata cîtă vreme nu mă voi fi achitat de obligaţia pe care mi-am luat-o la Semidol. Sînt fericit că pot acum, în sfîrşit, să-ţi aduc la cunoştinţă că am îndeplinit întocmai misiunea pe care mi-ai dat-o şi, deci, sîntem chit. Da, tovarăşe Starţov, sîntem chit! Am reuşit să dau de urma logodnicei dumitale la Bischoffsberg, fără nici o bătaie de cap, iar dînsa a venit să ia scrisoarea cu o grabă care dovedeşte statornicia sentimentelor sale pentru tovarăşul Starţov. Totuşi, dă-mi voie să încep mai de departe povestea. Nu se poate spune c-ai fi un om lipsit de subtilitate. Oricum ar fi, crede-mă, m-am simţit grozav de încurcat atunci, la Petersburg, cînd m-ai întrebat dacă nu cunosc o oarecare Fräulein Marie Urbach.

Îţi dai seama, probabil, că dacă îţi mărturiseam pe loc că o cunosc, nu mi-aş mai fi putut respecta făgăduiala pe care ţi-am făcut-o la Semidol. Totuşi, mă simţeam atît de îndatorat faţă de dumneata, încît am preferat să-ţi ascund adevărul şi, cu acest preţ excesiv pentru mine, să am putinţa să te răsplătesc aşa cum meriţi. Nu-ţi ascund că puterea sentimentelor dumitale pentru Fräulein Urbach m-a zguduit. Am înţeles, atunci, cum nu se poate mai bine, că tocmai acest sentiment explica o anumită uşurinţă din partea dumitale, care te-a făcut să nesocoteşti cu totul unele împrejurări, a căror importanţă era în clipa aceea, hotărîtoare pentru mine. Ceea ce te interesa pe dumneata atunci era să trimiţi, pe o cale sau alta, o scrisoare către Fräulein Urbach. Mi-am dat seama de asta mai bine decît dumneata. Şi ţi-am păstrat scrisoarea, aşa cum păstrezi cel mai de preţ lucru din viaţă. Ţi-eram, doar, atît de îndatorat! Cînd am aflat din gura dumitale că, în timp ce eu luptam în Champagne şi pe frontul de vest, Fräulein Marie se simţea fericită în braţele dumitale şi, plecînd în noaptea aceea de la dumneata, am stat un timp la poartă să chibzuiesc cu cine să mă răfuiesc mai întîi. Nu mă puteam hotărî, pentru că pe dumneata te aveam la îndemînă, iar pînă la Fräulein Marie aveam de făcut o cale lungă şi destul de primejdioasă. Recunoştinţa pe care ţi-o purtam fiind însă mai puternică decît toate, am decis să mă răfuiesc cu Marie. După aceea însă, cînd ne-am întîlnit la Petersburg, m-a bătut iarăşi gîndul să-ţi plătesc ce ţi se cuvenea şi a trebuit să lupt cu mine însumi ca să nu mă iau după dumneata şi să-ţi crăp capul. Soarta însă îmi purta de grijă. Am avut atunci parte să mă conving încăodată de sentimentele dumitale pentru Fräulein Marie şi în acelaşi timp să constat că aceste sentimente, oricît de înflăcărate erau, nu te-au împiedicat să-ţi înşeli logodnica cu o altă femeie. Abia atunci am luat o hotărîre definitivă şi am ştiut ce trebuie să fac. Îţi dai seama, cred, că în tot timpul ăsta, n-am uitat o singură clipă cuvîntul pe care ţi-l dădusem: să-i

duc logodnicei dumitale scrisoarea în care îți mărturiseai dorul și chinurile dragostei. Se putea să fiu atît de josnic? Doar îți datorez viața, tovarășe Startov! Viața mea, care pentru dumneata prețuia cam cît transportarea unei scrisori de la Semidol la Bischoffsberg... Acum mă aflu iar la mine, în odaie, înconjurat de tablourile mele dragi. Aș putea să spun că sînt perfect liniștit, de nu m-ar roade ciuda că am putut fi cîndva atît de nesăbuit ca să te las să ieși viu și nevătămat din odaia asta. Și fiindcă veni vorba de tablouri, dacă se întîmplă cumva să-l mai vezi pe tovarășul (mi se pare că așa se spune, nu?) Kurt Wann, comunică-i din parte-mi că am pus pe foc pînzele lui care se aflau în colecția mea. Dar mă îndoiesc c-o să-l mai intereseze asta, deoarece politicienii se ocupă rareori de artă și, chiar atunci cînd o fac, n-o fac în mod serios. Să fie oare posibil ca tovarășul Wann să nu fi ghicit încă cine-i acela care făcuse să dispară de la el, din cancelaria lui, actele răposatului Konrad Stein? Nu l-am socotit niciodată chiar atît de imbecil... Așadar, îndată ce am ajuns la Schönau, m-am grăbit să-i comunic logodnicei dumitale tot ce știam de la dumneata, tot ce reușisem să aflu personal în legătură cu sentimentele dumitale pentru Fräulein Marie, cît și despre noua dumitale prietenă. Și așa mai departe. Bineînțeles că în scrisoarea ce i-am trimis-o logodnicei dumitale i-am pomenit și despre serviciile pe care mi le-ai făcut atît mie, cît — sper — și Rusiei, patria dumitale socialistă. Și asta mi-a prilejuit, crede-mă, o mare plăcere, cu atît mai mare, cu cît tocmai aflasem de isprăvile logodnicei dumitale pe tărîmul patriei socialiste germane — deocamdată încă în ființă. Ca nu cumva să creadă că născocisem toată povestea asta, i-am arătat logodnicei dumitale că-i țin la dispoziție, ca dovadă, scrisoarea dumitale. După cum ți-am mai spus, logodnica dumitale nu m-a făcut să aștept mult și a venit la mine. Am primit-o în odaia pe care o cunoști și în care cîndva... Despre asta însă îți scriu mai încolo. Logodnica dumitale nu m-a crezut pe cuvînt, așa cum bănuisem dealtfel c-o să

se întîmple. Am sfătuit-o atunci să plece la dumneata, spre a se convinge singură de adevărul pur al spuselor mele. Am pus pe cineva s-o urmărească. Crede-mă, sentimentele tandre pe care logodnica dumitale ţi le purta îmi apăsau inima! Ca să poată ajunge la dumneata, logodnica dumitale s-a hotărît să facă un pas, nu atît eroic, cît nehigienic. S-a măritat, adică, cu un soldat rus prizonier, un soldat de rînd, ca să obţină cetăţenia rusă şi dreptul de a intra în Rusia. Asta m-a convins că te iubeşte într-adevăr cu patimă şi simt o satisfacţie grozavă cînd mă gîndesc cît de mult s-a umilit ca să îndure apoi o umilinţă şi mai mare, cînd va descoperi trădarea şi nimicnicia dumitale. Îmi închipui cît ai să pătimeşti şi dumneata din pricina acestei umilinţi. Asta îmi mai potoleşte necazul că nu ţi-am găurit fruntea cu un glonte, atunci cînd mi-ai spus că Fräulein Marie Urbach ar fi logodnica dumitale. Logodnică? Nu eram însă chiar atît de jignit, pe cît s-ar putea crede, că Marie mă înşela cu dumneata, fiindcă, îndeobşte, femeile trebuie să-şi ascundă mai bine primul amant de al doilea, decît invers. Dacă eu habar n-am avut că ai putea fi succesorul meu, nici dumneata n-ai bănuit o singură clipă că sînt predecesorul dumitale. Nevoia pe care o simţeam să mă răfuiesc cu dumneata, mi-am stăpînit-o nu numai pentru că tăcînd îmi răscumpăram viaţa, dar şi pentru că mai purtam încă, în mine amintirea Mariei, de pe vremea cînd era elevă la Weimar şi cînd a fugit de la pensionul lui miss Rowney acasă la mine la Schönau, unde a stat chiar în odaia în care ne-am cunoscut amîndoi. Tovarăşe Starţov, sîntem chit!

«Al dumitale cu toată recunoştinţa,
von und zur Mühlen-Schönau.

«P. S. Nădăjduiesc că numele meu n-are să-ţi cauzeze nici un fel de neplăceri. Insă chiar de-ar fi să-ţi pricinuiască vreun necaz, asta se va întîmpla, sper, după ce te vei fi întîlnit cu Fräulein Marie Urbach, logodnica dumitale, amanta mea şi nevasta unui sol-

dat rus oarecare. În orice caz, am să mai zăbovesc înadins cu expediatul scrisorii, ca nu cumva să sosească înaintea întîlnirii dumneavoastră, la care, e destul să mă gîndesc numai ca să mă simt într-o dispoziție excelentă. Servus.»

Andrei mototoli scrisoarea în mînă și ieși valvîrtej din odaie. Tocmai atunci îi ajunseră la ureche scîncetele ascuțite ale pruncului, însă nu se opri. Un glas îngrijorat de femeie îl strigă de sus, de la palier, cineva cu care se întîlnise în poartă îl chemă pe nume, iar în stradă un trecător se dădu speriat la o parte. Însă el fugea, fugea mereu, de parcă l-ar fi urmărit cineva.

Zbîrlit, cu hainele răvășite, nu-și domoli goana asta bezmetică decît numai cînd ajunse la marginea orașului. În jurul lui se întindeau maidane cu gunoaie și moloz. O bură de ploaie cădea ca o perdea rece asupra amurgului. Vîntul se zbătea între pereții de piatră ai unei case ruinate, ca o fiară în cușcă.

Andrei o luă înapoi spre oraș, trecu pe niște străzi cu construcții fără etaj — aparținînd unor fabrici — se trezi umblînd pe cheiul Nevei, apoi ieși din nou pe străzile cu fabrici și în cele din urmă nimeri iarăși pe maidanele de la început.

Întunericul se făcea tot mai des și noaptea se lăsa mai repede ca de obicei în serile de vară.

Andrei își aruncă ochii în juru-i. Prin burnița ce-l înconjura, zări îmbulzindu-se în depărtare umbrele sure ale clădirilor orașului, și o porni iar înapoi.

Și curînd, umbrele tăcute ale magaziilor, macaralelor și turlelor uriașe îl înghițiră. Andrei se cufundă tot mai adînc în labirintul zgîrie-norilor morți, pietrificați.

Deodată un mototol cenușiu îi tăie calea și se mistui în pămînt. Totuși, picioarele nu i se împleticiră și Andrei continuă să meargă înainte, ca o păpușă automată. Ghemotoace cenușii țîșneau de-a curmezișul drumului, unul după altul. Andrei, însă, nu se opri. Deodată simți cum se izbește ceva de cizma lui și se rostogolește într-o parte. Apoi puse piciorul pe un

cocoloş molcuţ ca o cîrpă şi un chiţcăit scurt îi sfredeli urechile. Începu să meargă mai încet, pentru că acum se poticnea la tot pasul de cocoloaşe moi ce se rostogoleau prin mijlocul drumului, şi, în cele din urmă, cînd chiţcăiturile se înteţiră, pînă se contopiră într-un vuiet şuierător, se văzu silit să se oprească locului.

Se pomeni în mjlocul unei străzi, străjuită de nişte hambare pe care se rezema cerul întunecat, cufundat pînă la glezne într-un şuvoi ce îşi rostogolea undele cînd molcome, cînd săltăreţe şi iuţi, trecînd peste picioarele lui ca un mîl gros. Se uită la crestele sure ale acestor nedesluşite valuri şi i se păru că semănau cu spinările grebănoase ale unor dihănii scîrboase ce colcăiau rostogolindu-se neîncetat şi înghesuindu-se unele într-altele.

Deodată auzi un glas înăbuşit:

— Da-s guzgani, Andrei! Guzgani! Treci peste ei.

Atunci Andrei întinse mîinile ca orbeţii, strigînd:

— Kurt! Kurt!

Dar nu-i răspunse decît ecoul.

Îşi acoperi faţa cu mîinile şi rămase nemişcat, ca şi hambarele negre din jur. Valurile sure şi nedesluşite continuau să se rostogolească molcom prin mijlocul străzii, şi guzganii treceau mereu peste cizmele lui, perindîndu-se fără sfîrşit.

Cînd într-un tîrziu îşi lăsă mîinile în jos, faţa lui se zărea ca o pată albă, în întuneric. Caldarîmul de sub picioarele lui nu mai tălăzuia şi ploaia ropotea încet peste băltoace.

Andrei se smuci din loc şi o luă la goană spre oraş. Străzile însă îl scoaseră iar pe aceleaşi maidane. Deodată nimeri într-un şanţ adînc, căzu înăuntru, dădu să se agaţe cu mîinile de taluz, dar de fiecare dată luneca şi se ducea la fund. Şi cum stătea aşa cufundat, cu mîinile, cu picioarele, cu trupul, în glod, îi răsună în urechi un glas înăbuşit, ce venea de departe.

— Andrei, ai teamă de frică, hai, biruie simţămîntul acesta. Biruie-l!

Atunci sări afară din groapă şi cu un urlet se năpusti în beznă, răcnind :

— Ajutor ! A-ju-to-o-or !

Alergă prin noapte ca nebun — poate chiar înnebunise de-a binelea — trecînd peste mormane de moloz, prin hîrtoape, peste maidanele ce se pierdeau în depărtare, căutînd o ieşire. Însă în jurul lui se întindeau la nesfîrşit aceleaşi maidane, deasupra cărora spînzura cerul de smoală şi nicăieri nu întîlnea o casă cu oameni înăuntru, un drum deschis.

Şi maidanele astea l-au tot înconjurat pe Andrei, pînă în anul cînd trebuia să se încheie romanul nostru.

Şi cînd a venit acest an, Kurt a făcut pentru Andrei ceea ce era dator să facă un tovarăş, un prieten, un artist.

Mai 1922 — septembrie 1924.

CU PRIVIRE LA ROMANUL
ORAȘE ȘI ANI

Primele fragmente din romanul „Orașe și ani“ au văzut lumina tiparului acum vreo treizeci de ani.

Terminat în 1924, romanul apare în același an în volum.

Trecuse un deceniu de la izbucnirea celui dintîi război mondial și timpul acesta fusese fecund pentru creația literară, dînd naștere unor opere izvorîte din experiența celor care trăiseră această tragedie, sau fuseseră martorii ei. Mă îndoiesc că există vreo țară mai mare din Europa, în care să nu fi fost scrise, în preajma anului o mie nouă sute treizeci, cel puțin cîteva romane dedicate întîmplărilor din timpul războiului.

In majoritatea cazurilor scriitorii din Apusul Europei au zugrăvit războiul ca pe o calamitate în fața căreia omul se dovedea neputincios, iar pe eroii lor i-au osîndit la pieire. Sînt îndeobște cunoscute numele eroilor reprezentativi ai acestui gen de roman, după cum tot atît de cunoscut e prototipul lor, așa-zisa „generație de sacrificiu“, socotită drept victima acestui război. S-a spus că războiul a fost un abator, o uriașă mașină de tocat carne. Și, într-adevăr, așa a și fost, un abator și o mașină de tocat carne, puse în funcțiune de cercurile conducătoare ale marilor puteri, care se concurau. Pentru tînăra generație, care-l plătise cu sîngele ei, acest război imperialist, străin de in-

teresele poporului, n-a însemnat altceva decît dezastru.

Intr-o anumită privinţă, Andrei Starţov, eroul romanului meu, poate fi şi el înglobat în această „generaţie de sacrificiu". Rusia ţaristă luase şi ea parte la încăierarea sîngeroasă dintre statele imperialiste, condamnînd la moarte, fără nici o milă, armate întregi de tineri. Andrei se pomenise şi el în rîndurile acestor condamnaţi şi, ca majoritatea dintre ei, ura războiul. Şi tot ca majoritatea celor ce urau războiul, singura cale pe care o vedea deschizîndu-i-se în faţă, era aceea ce ducea spre Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, care se înfăptuia tocmai atunci în Rusia. Totuşi, urmînd această cale, s-a lovit de anumite piedici ce îşi aveau obîrşia în prejudecăţile mediului în care crescuse acest discipol şi epigon al intelectualităţii burgheze ruseşti de dinainte de revoluţie. Groaza şi oroarea războiului, pe care le căpătase între timp, l-au împiedicat să facă vreo distincţie între semnificaţia odioasă a abatorului mondial şi conţinutul nou, cu totul deosebit, al războiului civil din Rusia. El vedea în orice război numai războiul în sine şi asta într-o vreme în care Rusia Sovietică, după ce isprăvise cu războiul imperialist, lupta pentru realizarea ţelurilor socialiste ale muncitorilor şi ţăranilor, şi-şi apăra patria împotriva cotropitorilor ei, adică tocmai împotriva celor care, cu puţin înainte, fuseseră aliaţii Rusiei ţariste, iar acum încercau s-o supună şi s-o silească să se întoarcă pe vechile-i făgaşuri. Negăsind în sine forţa necesară ca să se identifice cu tîlcul istoric al luptei revoluţionare — fiindcă această luptă era şi ea tot un război — Andrei Starţov, cum era şi firesc, a trebuit să sporească numărul victimelor din „generaţia de sacrificiu".

Neputinţa lui Starţov de a merge pe calea revoluţiei izvora tocmai din ideile sale preconcepute de care am vorbit mai sus, cum şi din racilele caracterului său. Starţov nu era în stare să-şi subordoneze viaţa personală grelelor dar, în acelaşi timp, măreţelor sarcini ale vremurilor sale, fapt care se va

întoarce împotriva lui. Slăbiciunea l-a împins la crimă și sfîrșitul lui poartă pecetea unei drepte judecăți. Iată deci ceea ce îl deosebește pe Starțov de „generația de sacrificiu": soarta lui n-a fost determinată de tragedia războiului, ci Starțov s-a osîndit singur, luîndu-și pedeapsa meritată. Soarta lui constituie o excepție, dealtminteri destul de frecventă, în sînul acelor pături ale intelectualității din care făcea el parte.

Această ultimă observație se referă mai curînd la intriga romanului, decît la aceea că ar constitui o explicație a autorului, aptă să aducă o lumină în miezul acestei probleme.

Astăzi, însă, cînd ne apropiem de sfîrșitul celui de-al patrulea deceniu de la izbucnirea primului război mondial, iată motivul care mă îndeamnă să vorbesc despre Andrei Starțov, ca erou al romanului și, concomitent, despre mine, ca autor.

Războiul îl apucase pe Andrei în Germania. A avut astfel prilejul să cunoască viața pe care o duceau germanii în epoca anterioară războiului, ca și în timpul lui. Datorită șederii lui îndelungate printre ei, a ajuns să participe în mod activ la evenimentele ce se desfășurau pe vremea aceea acolo. Andrei nu se pricepe să judece lucrurile, care i-a fost dat să le vadă, și aprecierile lui sînt adesea greșite sau mult prea subiective. Însă, de observat, știa să observe. Și tot ceea ce a observat el în Germania, în timpul celui dintîi război mondial, prezintă același interes pentru noi și azi, după victoria noastră asupra fascismului, prin care s-a soldat cel de al doilea război mondial din 1939—1945.

Chestiunea dacă romanul „Orașe și ani" este într-adevăr o autobiografie, chestiune de care s-a ocupat direct sau indirect critica, poate fi privită într-o lumină justă numai dacă admitem mai întîi că există puține romane care să nu fie autobiografice în înțelesul larg al cuvîntului. Ar fi o greșală să cauți cu tot dinadinsul să identifici subiectul de care se folosește romancierul cu o recapitulare a încercărilor prin

care a trecut el în viață. Însă pentru a reda trăsăturile esențiale ale eroilor unui roman, scriitorul se va folosi întotdeauna de cunoștințele sale asupra vieții și va distribui eroilor cîte ceva din experiența lui personală, completînd ficțiunea, la fel cum distribuie un compozitor partiturile diverselor instrumente din orchestră.

Construcția romanului „Orașe și ani" se bizuie în parte pe observațiile făcute de mine în Germania în preajma primului război mondial, ca și în timpul lui. Fără îndoială că aceste observații nu coincid întru totul cu ceea ce i-a fost dat să trăiască lui Andrei Startov. Ele depășesc cadrul acestui personaj, care nu reușește să le epuizeze, după cum depășesc și cadrul general al romanului, deoarece am continuat să-mi verific observațiile și dincolo de limitele epocii în care se desfășoară acțiunea, adică în perioada în care-l scrisesem. Nu odată am avut prilejul, în decursul celor zece ani următori primului război mondial, să-mi verific aceste observații, lucru pe care l-am putut face din nou după recenta înfrîngere a Germaniei naziste. Și cum imaginea Germaniei, care apare ca unul dintre principalele personaje ale romanului, s-a închegat datorită acestor observații personale, aș vrea să vă spun aici cîteva cuvinte despre ele, raportîndu-le la planul autobiografic, plan care nu-i străin de structura romanului.

Eram student la Moscova cînd, în primăvara anului 1914, am plecat în Germania. M-am stabilit la Nürnberg — oraș care atrăgea prin arhitectura lui medievală ce s-a păstrat ca prin minune. Turnurile și șanțurile bătrînului burg împăienjenit de ulicioarele strîmte, piețele mici ca niște jucării și casele ca de păpuși, cu mansarde disproporționat de mari, înghesuite una într-alta, constituiau un adevărat monument al trecutului medieval. Pînă și „Fecioara de fier" — turnul în care se află o colecție de instrumente de tortură — pirotea nevinovată, în mijlocul romanticului oraș-muzeu. Singurul lucru curios era pedanteria academică, vizibilă, cu care fuseseră strînse, clasifi-

cate şi puse sub sticlă, toate aceste instrumente de torturat omul.

Evenimentele din vara anului 1914, premergătoare războiului, au scos în vileag, cu un fel de frenezie, urmele adînci lăsate Germaniei de vechea ei educaţie militaristă. În cercurile burgheziei, şi ale micii burghezii şi, mai cu seamă, în cercurile iuncherilor, începură imediat să se manifeste aroganţa naţionalistă şi o intoleranţă agresivă faţă de toate popoarele negermane. Nu era filistin — de la mic pînă la mare — care să nu-şi aroge dreptul de a judeca toate naţiile şi să nu rîvnească să-i „pedepsească" pe slavi, să-i „pedepsească" pe francezi, fie chiar pentru faptul că îndrăzniseră să gîndească altfel de cum gîndeau militariştii germani.

Militarismul prusac a fost ulcerul Germaniei Kaiser-ului. Educaţia prusacă, care se infiltrase în toată Germania, se sprijinea pe doi stîlpi: porunca şi supunerea. Pînă şi filistinii recunoşteau adeseori lucrul acesta. Aşa, de pildă, romancierul reacţionar german Spielhagen spunea despre compatrioţii lui: „Pasiunea frenetică de a porunci, nevoia imperioasă a robului de a se supune poruncilor, sînt balaurii ce-l strivesc pe Herculele german, transformîndu-l într-un pitic". Se ştie însă că piticii sînt adesea mai primejdioşi ca uriaşii. N-a trecut mult şi piticii şi-au arătat colţii.

„Nevoia imperioasă de a se supune poruncilor" burgheziei a făcut din social-democraţia germană — întîia, ca număr, din Europa şi care, pe vremuri, avusese meritele ei — un soldat destul de docil în mîinile militariştilor. Meşterul Meyer din „Oraşe şi ani" este un caz excepţional. Socialiştii Kaiser-ului erau plini de respect faţă de legi. Ei au făcut să se spulbere şi ultima nădejde a celor puţini, care mai credeau că raţiunea va izbuti să oprească Germania pe marginea prăpastiei. Şovinismul dezmăţat, care bîntuia în Germania, reuşise nespus de uşor să tîrască după el mulţimea muştruluită la toartă de Feldwebel-i. Şi deodată se dovedi că Burg-ul din Nürnberg nu era numai un simplu monument. Spi-

ritul medieval ce stăruia între zidurile lui nu se prefăcuse încă în scrum şi nu degeaba fuseseră ferite de rugină armurile medievale ale cavalerilor, păstrate în muzeele din Nürnberg.

Am părăsit Nürnbergul în ziua declarării războiului, cînd se răspîndise în gară ordinul regelui Bavariei de mobilizare a armatei şi căile ferate trecuseră sub comanda autorităţilor militare. De fapt, plecarea mea era mai degrabă o fugă. Eram şi tînăr, şi naiv. Pînă în ultimul ceas nu voisem să cred în realitatea catastrofei. Nădăjduiam să mă pot „strecura" acum peste graniţă. La Dresda, însă, am fost arestat şi aici a trebuit să-mi îngrop toate nădejdile mele de eliberare. Mi s-a făcut o percheziţie, am fost declarat „prizonier civil" şi pus sub control poliţienesc.

Curînd după aceea am fost expediat la Zittau, un orăşel saxon, situat la graniţa cehă, sortit să-mi slujească o bună bucată de vreme ca teren de observaţie pentru studiul mic burghezului german. Acolo am avut prilejul să văd defilînd pe străzile oraşului zeci de procesiuni solemne cu torţe. Am avut atunci o revelaţie: „civilizaţia" germană care încă mai îndrăgea cultul păgîn al focului. Tot acolo am văzut prizonieri ruşi, istoviţi, muncind în ocoalele de vite şi la irigarea ogoarelor. Moşierii şi chiaburii germani erau nişte stăpîni de sclavi deosebit de zeloşi: îşi munceau robii pînă la epuizare, umpleau cu ei gropile din cimitire şi pe urmă se duceau la cel mai apropiat lagăr să ia alţii. Am ascultat, apoi, predicile unui pater despre sufletul drept al germanilor, rostite la cimitirul comun al prizonierilor, cu ocazia înmormîntării unuia dintre sinucigaşii lagărului. Am citit sute de gazete în care germanii îşi băteau joc de umanitarism, considerîndu-l o mărturie a slăbiciunii de caracter.

Poporul german, însă, nu se putea să nu-şi dea seama de propriile lui suferinţe, care deveneau din ce în ce mai apăsătoare. I se spunea că toate mizeriile astea se datorau numai celorlalte naţiuni, care dădeau dovadă de rea-voinţă faţă de Germania, dar suferinţa

te face să gîndeşti. După măcinarea, lipsită de orice sens, a armatelor germane la Verdun, după pierderea zadarnică a unei părţi din flota lor în bătălia navală din largul apelor Iutlandei, după înfrîngerile suferite în vara anului 1918, în viaţa marilor mase ale poporului german se iviră primele simptome care arătau în mod evident că acest popor se trezise în sfîrşit. In acelaşi an am venit la Berlin, unde am cunoscut pe spartachiştii germani şi am avut atunci prilejul să văd un tineret care, cît ţinuse conflictul armat, avusese timpul să-şi revizuiască părerile asupra războiului, un tineret gata de revoluţie. Această întîmplare a determinat mai apoi cotitura din viaţa lui Kurt Wann, aşa cum apare în „Oraşe şi ani".

N-a trecut mult după prăbuşirea Germaniei Kaiserului, şi mi s-a oferit în fine posibilitatea să mă întorc în patrie. Am fost inclus într-un eşalon care urma să fie repatriat în cadrul schimbului de prizonieri şi aşa am ajuns la Moscova. Timpul cît fusesem prizonier era acum numai o amintire. Plecasem cu geamantanul ticsit cu însemnări, din cei patru ani şi mai bine petrecuţi în spatele frontului, la germani, şi cu un teanc de tăieturi din gazete.

Pe urmă a venit ziua de nouă noiembrie. S-ar fi crezut că pentru poporul german trecutul era cu desăvîrşire îngropat, aşa cum vremurile ţarismului sînt pentru totdeauna apuse pentru popoarele Rusiei. Wilhelm fugise, ostaşii de pe front se răsculaseră, armata germană, care îngrozise Europa, se dezorganizase, iar la Berlin frînele puterii trecuseră în mîinile unui guvern nou, în frunte cu social-democraţii.

Insă forţele nefaste, care provocaseră războiul, nu încetaseră cîtuşi de puţin să existe, ci treceau numai printr-o criză. Aceste forţe s-au pus iarăşi pe picioare, într-un timp record, atît de repede cum nu se mai pomenise în istorie. Tratatul de la Versailles nu dezarmase definitiv Germania. Reacţiunea s-a apucat să le vîre în cap germanilor că armatele lor nu fuseseră înfrînte în luptă, că strategia marelui stat major german fusese fără nici un cusur şi că Ger-

mania „învingătoare“ căzuse victimă revoluţiei interne.

Social-democraţia continua să ducă cu o surprinzătoare consecvenţă politica ei de trădare, pe care o adoptase încă de pe vremea lui Wilhelm, votînd în Reichstag creditele de război. Ea a fost aceea care a zădărnicit orice încercare a maselor revoluţionare de a lua în mîinile lor cîrma statului. Şi tot ea a fost aceea care i-a zdrobit pe marinarii răsculaţi la Hamburg şi la Kiel, pe spartachişti la Berlin, mişcarea revoluţionară din Saxonia, republica sovietelor din Bavaria. Ea şi-a întărit efemera ei stăpînire cu ajutorul iuncherilor din Prusia şi industriaşilor din Ruhr, acordînd în schimb tot concursul magnaţilor industriei armamentului ca să poată produce clandestin arme. Această producţie era controlată, de ochii lumii, de aliaţii anglo-francezi şi sprijinită din plin de capitalismul american, care se infiltra cu intenţii agresive în bătrîna Europă.

Trecuseră zece ani de la sfîrşitul primului război mondial, cînd m-am dus din nou în Germania. Între timp, Colonia fusese restituită nemţilor de aliaţi, însă la Koblenz mai rămăseseră încă englezii, iar pe costişele acoperite de vii, de la sud de Rhin se mai aflau încă francezi. Aliaţii se străduiau să obţină un preţ cît mai ridicat în schimbul retragerii trupelor lor din Apusul Germaniei. Soldaţii învingătorilor nu mai aveau de stat multă vreme de strajă acolo.

Nemţii luptau cu o îndărătnicie nemaipomenită împotriva consecinţelor înfrîngerii lor. Presa burgheză cultiva cu zel spiritul de revanşă. Patronat de feldmareşalul Hindenburg, care, luptînd în timpul războiului sub flamura lui Wilhelm, fusese simbolul naţionalismului german iar acum ajunsese preşedintele republicii de la Weimar, guvernul social-democrat mergea în pas cu militariştii, fără să-şi dea cine ştie ce osteneală ca să ascundă lucrul acesta.

Mi-a fost dat să mai fac încă două călătorii în Germania, în anii 1931 şi 1932. După cele ce am văzut atunci puteam spune că într-adevăr Germania intrase într-o epocă cu desăvîrşire nouă. Într-un răstimp de

trei ani, conducătorii mişcării naţional-socialiste de la München reuşiseră să acapareze primul plan al vieţii publice germane. Ei cultivau dorinţa de revanşă, puneau piedici îndeplinirii prevederilor tratatului de la Versailles, aţîţau ura împotriva transformărilor revoluţionare care supravieţuiseră şi-şi înjghebau la iuţeală batalioane de asalt cu care terorizau pe partizanii democraţiei.

În micul orăşel din Baden, situat în apropiere de frontiera franceză, unde am stat timp de o jumătate de an, am avut prilejul să asist la ultimele alegeri pentru reichstag. Aceste alegeri s-au desfăşurat sub semnul teroarei neruşinate pe care detaşamentele de asalt o exercitau cu bîtele asupra alegătorilor. Steagul cu crucea încîrligată era arborat în toiul alegerilor la toate secţiile de votare, în locul drapelului naţional.

De atunci se poate spune că pregătirile războinice în Germania s-au desfăşurat aproape făţiş. Era cît se poate de instructiv să priveşti cum, în văzul vecinilor francezi, sub pretextul înfiinţării unor oficii poştale, răsăreau din pămînt uriaşe autogări şi autobuze uriaşe şi cum se construia, sub acelaşi nevinovat pretext al serviciului poştal, o reţea deasă de şosele ca-n palmă, cu toate că pentru poşta zilnică a pustietăţilor din Schwartzwald ajungea cu prisosinţă un simplu sac şi încă şi acela pe jumătate gol. Social-democraţii îşi îndepliniseră misiunea şi fuseseră siliţi să se retragă în culisele partidelor de dreapta, unde stăteau magnaţii Ruhrului, cu svastica naţional-socialistă. Feldwebelul austriac Hitler căpătase cetăţenia germană. Hitler fusese învestit cu titlul necesar de „Reichsdeutscher“ [1]), acordîndu-i-se cetăţenia germană şi gradul militar respectiv, şi intrase în reichstag, unde se pomenise în capul unei majorităţi pe care o dobîndise cu bîtele. Iar Europa reacţionară nu se mulţumea să cocheteze cu fasciştii germani, era chiar servilă faţă de ei.

În ianuarie 1933 Hitler a pus mîna pe putere, instalîndu-se în postul de cancelar al Reich-ului. De atunci

---

[1]) *Reichsdeutscher* — cetăţean al Reich-ului german. (N. trad.)

au început naziştii să preia puterea politică în Germania, pe tot frontul intern. Circula pe vremea aceea următoarea anecdotă cu tîlc: odată, Hitler s-a dus la reşedinţa ramolitului preşedinte Hindenburg. Acolo, în timp ce se plimba cu el prin parc, la un moment dat, preşedintele a scăpat din mînă batista. Hitler s-a apleca imediat să i-o ridice. I-o dădu apoi moşneagului care îi mulţumi cu atîta efuziune noului său cancelar şi cu vorbe atît de căutate, încît acesta se simţi dator să protesteze: „Bine, dar nici nu merită ca excelenţa voastră să-mi mulţumească pentru un fleac ca ăsta", la care Hindenburg răspunse, uitîndu-se cu o privire semnificativă la batistă: „Credeţi într-adevăr că-i numai un fleac? Asta e doar singurul loc din tot imperiul unde mai pot să-mi bag nasul!..."

Preşedenţia lui Hindenburg era unica rămăşiţă formală a constituţiei de la Weimar, pe care o mai tolerară naziştii pînă la moartea, dealtfel foarte apropiată, a feldmareşalului, care îşi îndeplinise misiunea. Feldmareşalul, dealtfel, nu putea să-i stingherească în nici un fel. Prin incendierea Reichstag-ului, naziştii arătaseră întregii lumi mijloacele pe care naţional-socialismul înţelegea să le folosească pentru reeducarea Germaniei. După cum se vedea, opera de reeducare se desfăşura într-un ritm diabolic. Impins pînă la ultima expresie a urii, naţionalismul a culminat prin teoria rasistă instigatoare la crimă. Germanii declarau că în calitatea lor de reprezentanţi ai „celei mai pure rase omeneşti" erau chemaţi să domnească peste toate popoarele. Urgia pogromurilor antisemite bîntuia pe tot cuprinsul Germaniei.

Nürnbergul era arena de circ în care aveau loc toate parăzile fasciste de intimidare, capitala nazismului, amvonul de la care se propovăduia politica sîngeroasă şi legile inchizitoriale. Torturile medievale se împăcau de minune cu actualizarea miturilor păgîne. Cărţile care nu erau pe placul hitleriştilor erau arse pe ruguri. Inarmarea Germaniei atinsese proporţii nemaipomenite pînă atunci. In cele din urmă, armata, care păstrase perceptele prusace de pe vremea Kaiser-ilor şi care se ţinea la distanţă de nazişti, a fost subor-

donată de aceştia ceea ce a dus la deplina fuzionare a nazismului cu militarismul tradiţional german. Acum în interiorul Germaniei nu mai exista nimic în stare s-o abată de pe calea pe care o apucase, aceea a războiului revanşard. În politica externă, hitleriştii foloseau şantajul, ameninţările, aranjamentele cu părtaşii politicii müncheneze, cît şi cotropirea metodică a teritoriilor poloneze, cehe, lituaniene, austriace, pregătindu-şi astfel bazele de atac împotriva lumii.

Exact la un pătrar de veac de la începutul primului război mondial, Germania nazistă a invadat Polonia. Şi astfel s-a declanşat cel de-al doilea război mondial, război de o amploare şi de o îndîrjire nemaipomenite încă în istorie.

În vara anului 1941, Hitler şi-a pus în practică un plan de mult făurit, atacînd în chipul cel mai mîrşav, fără nici o declaraţie de război, Uniunea Sovietică. Toate cele ce s-au întîmplat după aceea, sînt încă proaspete în sufletul nostru, adînc rănit de silniciile fără precedent în tot cursul istoriei, pe care le-au săvîrşit la noi în ţară hoardele hitleriste, ce numărau milioane de oameni. Nu vom uita niciodată grozăviile lor. În Marele Război pentru Apărarea Patriei, noi am ţinut piept năvălitorilor, ridicînd în calea lor unitatea glorioasă a popoarelor sovietice, şi am pus capăt războiului prin victoria noastră asupra naziştilor şi zdrobirea deplină a Germaniei naziste.

Îmi aduc aminte de sentimentul indescriptibil pe care-l încercam citind în comunicatele Armatei Roşii, ce înainta în adîncul teritoriilor germane, nume de rîuleţe şi de orăşele saxone, ca Neisse şi Zittau, atît de familiare mie. Trăisem în timpul primului război mondial pe malurile acestei Neisse, însă soldaţi ruşi nu puteam vedea acolo decît în vis. Şi îi vedeam numai noaptea în vis, fiindcă ziua nu puteam să gîndesc la ei, de teamă să nu mă trădez. Acum soldatul nostru învingător, călit în focul luptelor, a călcat în picioare ultimele stindarde ale fasciştilor, pe care le-a doborît în Saxonia, în Silezia, în Brandenburg, şi a înălţat drapelul Uniunii Sovietice deasupra Reichstag-ului, la Berlin.

Am pomenit de toate acestea nu pentru că cititorul ar putea descoperi în romanul „Orașe și ani“ imaginea profetică a evenimentelor de după primul război mondial. Desigur că mi-ar fi fost imposibil să prevăd aceste evenimente. Însă forțele funeste, care au contribuit la declanșarea recentelor cataclisme, îngrozind lumea întreagă, au existat în fașă, sau, mai bine zis în stare embrionară, încă din timpul acelui război — și, firește, chiar înaintea lui — și ele și-au găsit, mai mult sau mai puțin, expresia în capitolele și în protagoniștii germani ai cronicii mele.

Experiența tragică, pe care am dobîndit-o prin ciocnirea cu Germania hitleristă, ne-a oferit cele mai vii dovezi că naziștii au călcat în picioare tot ceea ce este omenesc. Naziștii au exterminat în lagărele lor milioane de bărbați și femei; au împușcat în șanțuri mame cu prunci la sîn, au trecut prin foc țări întregi, au ras de pe fața pămîntului sute de orașe, au însemnat cu fierul roșu pe prizonieri, ca pe ocnași. Ei au mînat în robie tineri sovietici. Dar cine-i în stare să înșire toate sălbătăciile pe care le-au săvîrșit?

În romanul meu am înfățișat o altă epocă. Caracterele germanilor ce figurează în opera mea nu ajunseseră încă pe vremea aceea să fie modelate după tiparul cămășii de fier în care regimul lui Hitler avea să încorseteze Germania. Pînă atunci lucrurile fuseseră parcă mai domoale, dacă se poate spune așa. Însă Oberleutnant-ul von und zur Mühlen-Schönau din „Orașe și ani“ se și apucase să semene vrajba între popoarele Rusiei Sovietice și să spînzure țăranii ruși de crengile copacilor, și-și asumase rolul unui fel de führer în miniatură al contrarevoluției. Întors în cuibul lui, el spintecă cu briceagul tabloul idilic, înfățișînd „Curtea mică a Muzeului German din Nürnberg“. Și asta dintr-un motiv strict personal — din ură împotriva pictorului, un compatriot, din care războiul făcuse un revoluționar. Oricum ar fi, gestul lui capătă în zilele noastre o altă semnificație.

Nürnbergul, transformat în simbol al fanatismului nazist, încetase de a mai fi acel monument idilic al trecutului. Ne-ar veni greu să credem că un om cu

caracterul lui von und zur Mühlen-Schönau n-ar fi fost distins, la un moment dat, cu insigna de aur a partidului hitlerist. Şi nu ştim cum şi-ar putea închipui cineva că social-democraţia germană le-ar fi netezit negreşit calea hitleriştilor şi le-ar fi cedat atît de ruşinos şi de slugarnic locul, dacă în rîndurile ei n-ar fi existat încă de pe vremea lui Wilhelm atîţia filistini monarhişti de teapa lui Paul Hennig. Sau că s-ar fi găsit în rîndurile medicilor germani atîţia hitlerişti amatori de experienţe, care să încerce asupra prizonierilor efectele diferitelor otrăvuri şi gaze toxice, dacă n-ar fi existat încă de pe vremea Germaniei imperiale medici care să fi experimentat anestezice noi asupra unor prizonieri luaţi din lagăre, aşa cum procedează de pildă şeful clinicii chirurgicale din „Oraşe şi ani", care îl operează pe Feodor Lependin, retezîndu-i şi cioturile de picioare.

Asemenea paralele între militariştii nemţi, pe care ne-a fost dat să-i cunoaştem în zilele noastre, şi cei de pe timpul kaizer-ului, sînt cu prisosinţă arătate în romanul meu. Dacă ar fi să ne rezumăm numai la capitolele dedicate Germaniei, ei bine, după părerea mea, valoarea lor constă tocmai în aceea că ating izvoarele catastrofei în care lumea a fost tîrîtă de nazişti. O bună parte din omenia care exista în Germania a fost călcată în picioare de Germania militaristă încă din timpul primului război mondial, iar ce-a mai rămas din ea a fost cu desăvîrşire suprimată sub stăpînirea lui Hitler.

Traducerea în limba germană a romanului „Oraşe şi ani" a fost întîmpinată ostil de presa germană conservatoare, de cînd a apărut (pe la începutul celui de-al treilea deceniu), iar în cel de-al patrulea deceniu al secolului nostru, naziştii au ars cartea pe rug.

Acesta este istoricul cărţii de faţă, din care un mare număr de pagini înfăţişează militarismul prusac.

In anii 1945—1946 am avut din nou prilejul să revăd Germania. Am ajuns la Nürnberg traversînd ruinele Berlinului şi ale Brandenburgului, Saxoniei, Tu-

ringiei şi Bavariei. În mijlocul oraşului, printre turnurile şi zidurile năruite ale vechiului burg, se înălţa un morman uriaş de moloz. Reveria romantică a Evului Mediu pietrificat, care atrăgea odinioară aici o mulţime de turişti, se risipise ca o ceaţă. Ici şi colo, printre mormanele de moloz, şerpuiau cărărui pe care abia te puteai strecura. Nu se vedea nici urmă de străzi. Doar statuia de bronz a meistersänger[1])-ului Hans Sachs, ciuruită de schije, păstrase acelaşi zîmbet pe faţa-i şăgalnică. Şi dacă Nürnbergul de altădată mai atrăgea şi acum mulţimi de curioşi, acum, însă, interesul lor nu se mai îndrepta asupra monumentelor din trecut.

Aici avea loc în momentul acela un act solemn, pe care-l aşteptaseră atîţia oameni de la miază noapte şi miază zi, de la răsărit şi apus, în timp ce cei mai buni dintre ei se luptau pe viaţă şi pe moarte, spre a-şi elibera patriile de sub călcîiul cotropitorilor. Aici erau judecaţi şefii nazismului german, principalii criminali de război. Aici era judecat Nürnbergul, simbolul inchiziţiei, propovăduitorul celor mai sălbatice crime împotriva libertăţii şi demnităţii omeneşti. Aceia care restauraseră în veacul al XX-lea instrumentele medievale de tortură, cum era, de pildă, „Fecioara de fier", le perfecţionaseră cu mîinile lor de călăi ingenioşi, şi le întrebuinţaseră spre a-i canoni pe mucenicii tuturor popoarelor, îşi aşteptau acum osînda pe banca acuzaţilor Tribunalului Militar Internaţional.

În clipa ceia, nu mult după victoria din 1945, părea să existe încă o hotărîre generală intransigentă de a se înlătura odată pentru totdeauna primejdia renaşterii militarismului german. Se părea că nimeni nu va mai îngădui vreodată rămăşiţelor hitlerismului zdrobit să ridice capul. Însă, cum ştim, lucrurile s-au întîmplat altfel.

Aceleaşi santinele americane, care scoteau la Nürnberg din celulele închisorii pe conducătorii fasciştilor

---

[1]) *Meistersänger* — maestru cîntăreţ, (în limba germană). (N. trad.)

germani — căpeteniile supreme ale tuturor criminalilor de război — şi-i conduceau în sala Tribunalului Internaţional, la cîtăva vreme după condamnarea acestora, au ajuns să elibereze, tot cu mîna lor, din închisori fiarele rănite — generalii lui Hitler, supravieţuitorii dezastrului care lovise armatele conduse de ei. „Judecătorii" de pînă mai ieri ai fascismului au devenit curînd apărătorii lui zeloşi şi duşmanii de ieri s-au aşezat cot la cot, la aceeaşi masă, ca să întocmească planurile unui nou război.

Iar au început să bată talpa SS-ii pe caldarîmul de bazalt al Germaniei Occidentale, iar au început să sune, din surlele lor parlamentare, social-democraţii germani, în cinstea noului lor stăpîn, pretendentul american la stăpînirea lumii. Iar au început să fumege coşurile uzinelor din Ruhr şi magnaţii finanţelor de peste ocean, care-l ajutaseră cîndva pe Krupp să se pună pe picioare după Versailles, au sărit din nou să-l ridice din cenuşă, după Potsdam.

S-ar părea că şi acum, după cel de-al doilea război mondial, se repetă în Germania aceleaşi fapte odioase care s-au înregistrat după primul război. Însă nu-i aşa.

Ultima mea călătorie în Germania, făcută în 1950, mi-a dat prilejul să văd o lume cu totul nouă, o lume complet deosebită de aceea pe care o plămădesc în apusul ţării vremelnicii stăpîni americani.

Pentru poporul german, eliberarea lui de sub jugul hitlerismului, pe care i-a adus-o eroica Armată Sovietică, nu putea rămîne fără consecinţă. Proclamarea Republicii Democrate Germane e rodul unor adînci prefaceri revoluţionare, care se petrec în sînul maselor ce au purces cu avînt pe drumul renaşterii lor istorice. În viaţa socială, în politica, în cultura noului stat german, pretutindeni, vedem cum se naşte omul nou, eliberat din lanţurile în care fusese ţinut pînă mai ieri de dictatura fascistă, încredinţat că merge pe calea prosperităţii naţiunii sale în mijlocul celorlalte popoare iubitoare de pace şi egale în drepturi.

De astă dată experienţele pe care le-am trăit au fost deosebit de interesante şi m-au răscolit adînc. Aceeaşi

Saxonie şi aceeaşi Turingie, prin care trecusem în drum spre Nürnberg, cu aproape cinci ani în urmă, mi se păreau acum de nerecunoscut.

La Leipzig, cu prilejul unei adunări la care participau două mii cinci sute de oameni, am ascultat nişte cîntece cum n-au răsunat decînd lumea în Germania. Melodiile, ritmurile compozitorilor, cuvintele poeţilor, toate erau înnobilate de un sentiment umanitarist nou. Femeile şi bărbaţii din sală nu mai purtau pe chipuri pecetea unor oameni apăsaţi de tragedia recentă sau de povara fărădelegilor spre care fusese împinsă ţara de regimul nazist, ce o acoperise de ruşine. Purtarea băieţilor şi a fetelor vădea o tendinţă net ostilă rigidităţii impuse de disciplina hitleristă tinerii generaţii. La Zwickau, oraşul cărbunelui şi al tractoarelor, tineretul muncitoresc umplea şcolile, cursurile, cluburile, învăţînd cu sîrguinţă în timpul liber pe care i-l lăsa lucrul. La vestita universitate din Iena, în a cărei bibliotecă zac acoperite de praf patru sute douăzeci şi cinci de mii de dizertaţii, s-a deschis, pe lîngă vechile facultăţi, o universitate muncitorească. Vechea „aulă", împodobită cu tăbliţe comemorative închinate lui Leibnitz, Hegel, Marx şi eroilor anului 1848, e înţesată cu copii de muncitori. La Weimar, orăşelul în care se află atîtea vestite monumente ale culturii germane. cum sînt casele în care au locuit Goethe şi Schiller, transformate acum în muzee, în fostul palat al marilor duci de Weimar s-a inaugurat un uriaş muzeu popular cu mărturii ale epocii lui Goethe. Dintr-o relicvă literară cunoscută numai cercurilor de savanţi, Weimarul se transformă într-un monument naţional al istoriei culturii germane, către care se revarsă valuri, valuri, poporul dornic de o învăţătură liberă.

Hotărît lucru, evenimentele care s-au petrecut în Germania în urma celui de-al doilea război mondial nu-s cîtuşi de puţin ecoul celor care s-au desfăşurat după primul război. Contemporanii nu mai au acum prilejul să-şi treacă vremea urmărind ca altădată curgerea monotonă a deceniilor, ci asistă la schimbările bruşte ce intervin în cursul vijelios al realităţii. Cele două lumi, aceea a reacţiunii şi aceea a progresului,

stau față în față, și mai deosebite și mai intransigente și, deocamdată, Germania mai este încă împărțită între aceste două lumi.

Poporul german, însă, tămăduit de o boală mortală, se trezește iarăși la viață, așa cum se ridică din mijlocul ruinelor zidurile și acoperișurile noi. Poporul german luptă pentru unitatea lui. Voința lui de a trăi și de a fi unit s-a manifestat îndeosebi în lupta pentru apărarea păcii, împotriva amenințării unui nou război. Această luptă cimentează acum legăturile lăuntrice ale poporului german, împărțit artificial prin granițele zonelor. Datorită luptei nearmate pe care o duce pentru pace, împotriva războiului, Germania democrată își atrage pe zi ce trece tot mai mult simpatiile compatrioților ei din Germania Occidentală și capătă o influență tot mai mare asupra lor. Germanii din Apus înțeleg tot mai lămurit că pacea este singura salvare a Germaniei și că în mod inevitabil trebuie să întindă mîna germanilor din Răsărit.

Nici nu s-ar putea altfel. Altminteri ar însemna ca omenirea să îndure din nou chinurile ce i-au fost hărăzite cu prisosință în primul război mondial și prin care a trebuit să mai treacă odată, sîngerînd din belșug, în cel de-al doilea, și de astă dată să le îndure înmiite și nemăsurat de adînci.

Acum, cînd am avut prilejul să mă uit în ochii tineretului german liber, am întîlnit adesea în privirea lor sclipiri ce seamănă cu acelea pe care le-am descoperit cu surpriză și bucurie întîiași dată în privirile tinerilor spartachiști întîlniți de mine la Berlin în 1918. Sclipirile din ochii celor de atunci nu s-au stins de tot, fără să lase urme. Scînteierea asta a rămas în ochii comuniștilor, ei au păstrat-o tot timpul îndelungatei lupte, începută încă de pe vremea lui Noske, „cîinele sîngeros“ și continuată pînă în timpul „mareșalului de fier“ Hindenburg și după aceea, prin lagărele de concentrare ale lui Hitler și Himmler ; ei au păstrat-o în lunga lor emigrație, ca s-o aprindă și s-o întrețină în milioanele de ochi ale tinerilor și tinerelor Germaniei noi. Scînteierea acestor ochi înseamnă că ei sînt gata să apere cauza păcii, ea este mărturia

credinţei lor faţă de poporul muncitor şi faţă de principiul internaţionalismului. Scînteierea asta este mărturia urii lor neîmpăcate împotriva războaielor, a nedreptăţii şi minciunii regimului burghez.

Aceasta a fost calea pe care am bătut-o, urmărind schimbările, cînd monstruoase şi triste, cînd fericite şi promiţătoare, ce s-au petrecut în viaţa Germaniei.

Romanul „Oraşe şi ani" oglindeşte numai în parte drumul străbătut de mine. Îmi dau bine seama că eroii romanului reprezintă numai o infimă parte din vasta frescă a celor două lumi din epoca aceea. Pus faţă în faţă cu războiul, Andrei Starţov s-a simţit paralizat de spaimă. Clipa în care soarta trezise cîndva în el dîrza hotărîre de a muri în luptă, Starţov o socotea cea mai fericită clipă din viaţă. În preajma lui trăiau şi activau oameni care urau războiul tot ca şi dînsul, ba poate chiar mult mai mult, însă dîrzenia lor în luptă era de altă natură. Aceştia nu căutau în luptă moartea, ci eliberarea omenirii de primejdia unor viitoare războaie. Pentru ei fericirea însemna să dobîndească victoria. Oamenii aceştia erau înaintaşii, părinţii actualilor partizani ai păcii, care organizeaza apărarea păcii, în credinţa că nu-i de ajuns s-o doreşti numai, dar că-i absolut necesar să lupţi pentru ea. Asemenea oameni lipsesc în roman, iar prezenţa altor eroi, înrudiţi cu dînşii, sau apropiaţi ca fire, nu poate împlini această lacună. Îmi dau seama de asta ca şi de lipsurile care decurg de aici pentru romanul „Oraşe şi ani".

Faptul că postfaţa aceasta a apărut atît de tîrziu, se datorează unor suferinţe ce depăşesc cadrul evenimentelor cuprinse în roman, suferinţe care m-au înfrăţit cu cititorul din zilele noastre.

Majoritatea cititorilor cunosc desfăşurarea celui dintîi război mondial numai din cărţi sau din naraţiuni orale. Pentru mine, războiul acesta a constituit o experienţă personală, aşa cum Marele Război pentru Apărarea Patriei a constituit o experienţă personală pentru majoritatea cititorilor de azi. Multe din împrejurările la care am asistat între 1914 şi 1918

au putut fi văzute numai în epoca aceea. Parte din lucrurile pe care le-am observat atunci, fie insuficient de clar, fie altfel decît erau în realitate, s-au mistuit de mult în trecut, odată cu realitatea istorică înfățișată în roman.

Dacă n-aș fi scris romanul „Orașe și ani“ acum treizeci de ani, ci azi, aș fi privit cu alți ochi multe din împrejurările de atunci și poate că frămîntarea din sufletul lui Andrei Starțov, care se oglindește în „zbuciumata“ compoziție a romanului, continuînd să rămînă una din temele acestei lucrări, nu m-ar fi împiedecat s-o împletesc cu alte teme prilejuite de evenimentele ulterioare. Dar, ca și acum treizeci de ani, aș fi păstrat probabil și azi nucleul inițial al concepției mele din „Orașe și ani“, accentuînd doar leitmotivele romanului, cum ar fi de pildă obsesia figurii criminalului executat la Nürnberg. Însă de schimbat, nu mai pot schimba cele scrise de mine acum treizeci de ani, decît dacă ar fi să le scriu acum din nou. Dar nici nu cred c-ar fi indicat să se apuce cineva de o treabă ca asta, dacă vrea să urmeze sfatul lui Cernîșevski, care spunea : „Nu trebuie să prefaci la bătrînețe, ceea ce ai scris în tinerețe“.

1947—1951.

NOTE FINALE

Operele complete ale lui K. A. Fedin au apărut pînă acum în trei ediţii de cîte patru volume fiecare. Prima ediţie a fost scoasă de editura „Priboi" (Leningrad, în 1927—1928), a doua a apărut la Editura de Stat a R.S.F.S.R., Moscova-Leningrad în 1929—1930, iar a treia la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Moscova-Leningrad, în 1931—32. Cuprinsul tuturor ediţiilor este acelaşi. Volumul I cuprinde „Maidanul", nuvele şi povestiri, şi „Bakunin la Dresda", scene dramatice; volumul II „Oraşe şi ani"; volumul III „Transvaal", nuvele şi povestiri; volumul IV „Fraţii", roman.

Afară de operele complete — în patru volume, Editura de Stat pentru Literatură a publicat în 1947 „Opere alese" de K. Fedin, într-un singur volum, cuprinzînd romanele „Fraţii" şi „Primele bucurii", nuvelele „Bătrînul" şi „Transvaal", cum şi o serie de povestiri din ani diferiţi.

Ediţia de faţă a operelor lui K. A. Fedin a apărut în şase volume şi cuprinde romanele „Oraşe şi ani", „Fraţii", „Răpirea Europei" „Sanatoriul Arktur", „Primele bucurii" şi „O vară neobişnuită", apoi nuvele alese, povestiri, schiţe, articole literare, publicistică cuvîntări şi fragmente din amintirile scriitorului.

Fiecare volum e însoţit de scurte note bibliografice.

Autobiografia este o variantă amplificată a autobiografiei lui K. A. Fedin publicată pentru prima oară în volumul „Primele bucurii" (Editura de Stat pentru Literatură, Moscova, 1950, colecţia „Biblioteca romanului sovietic").

„Oraşe şi Ani". Romanul a fost scris între anii 1922 şi 1924. N-a fost tipărit în întregime în vreo publicaţie periodică. Anu-

mite capitole şi fragmente au apărut în diverse reviste, almanahuri şi ziare înainte de apariţia romanului în volum.

Primul fragment publicat, a apărut în revista „Rossia“ (Nr. 4, Moscova, 1922). Un fragment mai mare intitulat „Nouă sute patrusprezece“ a apărut în revista „Zvezda“ din Leningrad, în numărul consacrat împlinirii a zece ani de la izbucnirea primului război mondial („Zvezda“, Nr. 4, 1924). Diverse capitole şi fragmente au apărut de asemenea în almanahurile „Naşi Dni“[1]) (Nr. 4, 1924), „Literaturnaia Rossia“ [2]) Nr. 1, 1924) şi în revistele „Projektor“ [3]), „Krasnaia niva“ [4]), „Jizn iskusstva“ [5]) şi altele.

Prima ediţie a romanului a fost publicată în 1924, de către Editura de Stat, Leningrad. Ediţiile următoare reproduc aproape fără nici o schimbare textul iniţial. În 1930, romanul a fost tipărit într-o ediţie de masă în „Biblioteca ieftină“ a Editurii de Stat (Nr. 230—236), iar în 1937 a 14-a ediţie a apărut în Editura de Stat pentru Literatură, Leningrad.

În 1926, a apărut separat la Editura de Stat (Moscova-Leningrad) episodul „Feodor Lependin“, reeditat apoi în «Biblioteca revistei „Ogonioc“» („Jurgaz“, Moscova, 1931).

Figura episodică a lui moş Kisel din „Capitolul despre anul una mie nouă sute optsprezece“ apare pentru prima oară, înainte de publicarea romanului de faţă, într-o povestire a autorului, intitulată „Moş Kisel“. Povestirea a fost premiată în 1929 la un concurs literar al ziarului „Rosta“ [6]) din Moscova, care a şi publicat-o. În capitolele în care e vorba despre întîmplările din anul o mie nouă sute optsprezece reapar cîteva figuri şi motive folosite în povestirile „Piciul și bătrînul“, „Conştiinţa“, „Tovarăşul“ şi altele, publicate în 1920, în ziarele „Boevaia pravda“ și „Izvestia Petrogradskovo Sovieta“ [7]), amîndouă din Petrograd. De asemenea, în diferite alte capitole ale romanului sînt folosite unele elemente din povestirea „Fericirea“, tipărită în revista „Otkliki“ [8]) (Nr. 1, 2, 3, Sîzran, 1919). Nici una din aceste povestiri n-a intrat în alcătuirea culegerilor apărute ulterior.

Revizuind textul romanului în vederea publicării ediţiei de faţă,

---

1) „Zilele noastre“. (N. trad.)
2) „Rusia literară“. (N. trad.)
3) „Reflectorul“. (N. trad.)
4) „Holda roşie“. (N. trad.)
5) „Viaţa artelor“. (N. trad.)
6) „Agenţia telegrafică rusă“. (N. trad.)
7) „Izvestia sovietului din Petrograd“. (N. trad.)
8) „Ecouri“. (N. trad.)

autorul a făcut unele modificări care, pe alocuri, au schimbat în mod simţitor stilul.

În afara graniţelor Uniunii Sovietice, romanul a fost tradus şi publicat în limba olandeză, spaniolă, italiană, chineză, germană, polonă, slovenă, franceză şi cehă.

Cu privire la romanul „Oraşe şi Ani". Studiul apare pentru prima oară în ediţia de faţă. Scris în 1947, studiul a fost completat de autor pentru ediţia prezentă, ca postfaţă.

CUPRINSUL

Pag.

Redactor de carte : M. Ruşescu
Tehnoredactor : V. Iliescu
Corector : S. Clodnischi

Dat la cules 1.IX.954. Bun de tipar 24.XI.954. Tiraj 7100. Hîrtie velină mată de 80 gr. m.p. Ft. 84×108. Coli ed. 27,08. Coli de tipar 33. Prețul unui exemplar legat 14,60 lei. Com. 157 A. nr. 03940. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 8 S-0.

Tiparul executat sub com. Nr. 690 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București, R.P.R.